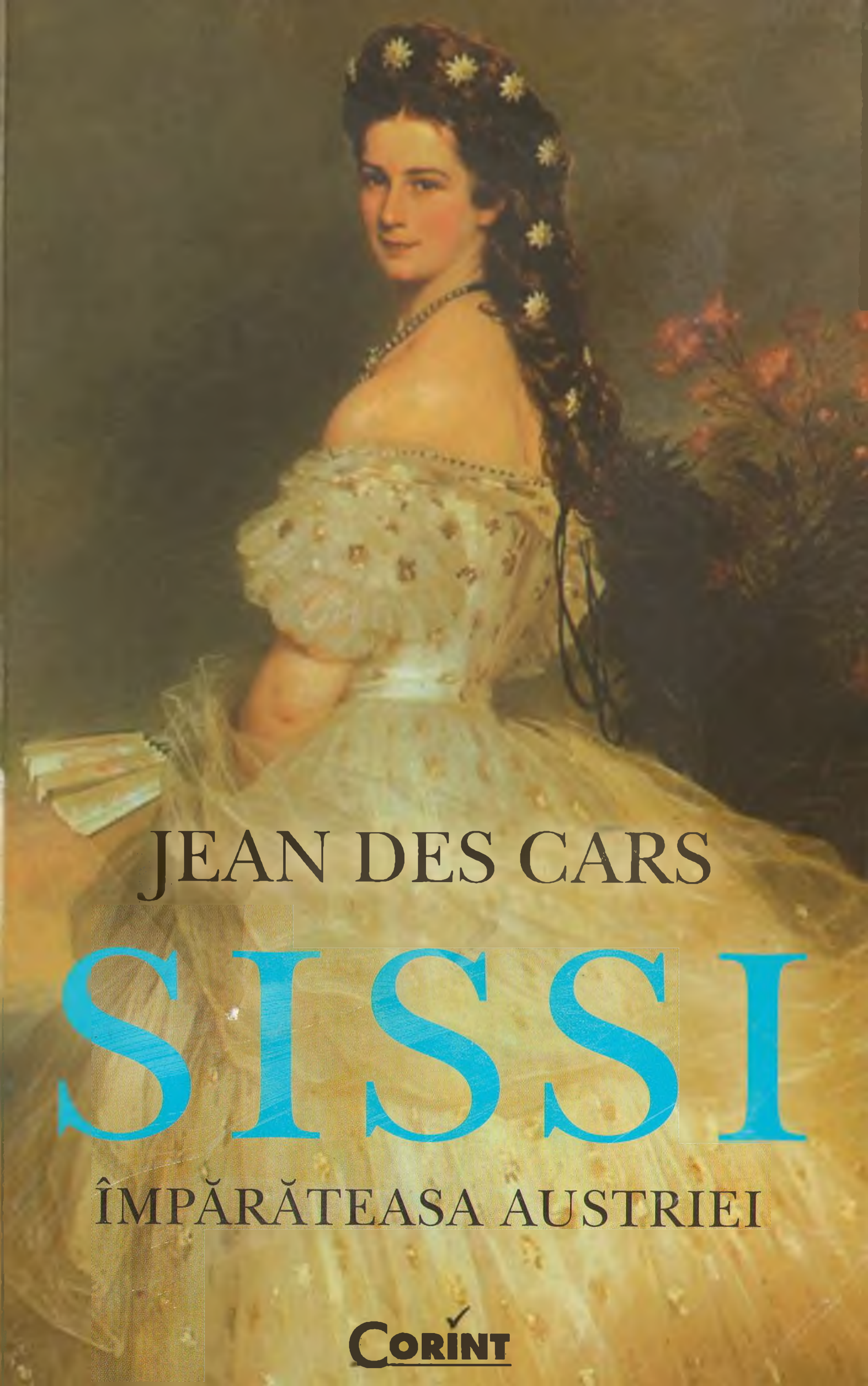

JEAN DES CARS
SISSI
ÎMPĂRĂTEASA AUSTRIEI
CORINT

JEAN DES CARS

SISSI

ÎMPĂRĂTEASA AUSTRIEI

JEAN DES CARS

SISSI

ÎMPĂRĂTEASA AUSTRIEI

Traducere de Ana-Maria Stan
Postfață de Doru Dumitrescu

CORINT

JEAN DES CARS (n. 1943) este un cunoscut jurnalist francez care a semnat articole în mari cotidiene precum *Paris Mach* şi *Le Figaro*. Reputat specialist în istoria marilor familii ale aristocraţiei europene, cu deosebire a familiilor Habsburg şi Grimaldi, este autor al mai multor cărţi foarte apreciate de marele public, printre care se numără: *Eugénie, la dernière impératrice*, Perrin, 1997; *Louis II de Bavière*, Perrin, 1998; *Inoubliable Grace de Monaco*, Éditions du Rocher, 1999, *La saga des Habsbourg. Du Saint Empire à l'union européenne*, Perrin, 2010 şi *La saga des Windsor*, Perrin, 2011, *Saga dinastiei Romanov. De la Petru cel Mare la Nicolae al II-lea*, Corint, 2013. Din anul 2011 este cavaler al Ordinului Grimaldi, acordat persoanelor care au contribuit la creşterea prestigiului Principatului Monaco.

Redactare: Lia Decei
Tehnoredactare computerizată: Cristina Gvinda
Coperta: Andreea Apostol

Ilustraţia copertei: Franz Xaver Winterhalter, *Elisabeta, împărăteasa Austriei* (1865)

Jean des Cars, *Sissi, imperatrice d'Autriche*

ISBN 978-606-93688-3-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DES CARS, JEAN
Sissi, împărăteasa Austriei / Jean des Cars; trad.: Ana-Maria Stan; postf.: Doru Dumitrescu. - Ed a 2-a. - Bucureşti: Corint Books, 2014
ISBN 978-606-93688-3-1

I. Stan, Ana-Maria (trad.)
II. Dumitrescu, Doru (postf.)

94(436)"18" Elisabeta
929 Elisabeta

CUPRINS

În memoria Alteței Sale Serenisime,
prințesa Grace de Monaco

DE CE SISSI?

În 1967, primul meu reportaj în afara graniţelor Franţei m-a purtat în Austria. Tema era filmarea noii versiuni a dramei de la Mayerling, desigur nu ultima versiune, căci există anumite reconstituiri istorice care par inepuizabile şi mereu supuse revizuirii.

Principalul interes faţă de acest film nu consta în alegerea actorilor. Catherine Deneuve, încântătoare, şi Omar Sharif, seducător, erau, din punct de vedere fizic, contrarul tinerei baroane Maria Vetsera şi arhiducelui Rudolf de Habsburg. Tot aşa, nici Ava Gardner nu putea să pretindă că îi seamănă împărătesei Elisabeta, în pofida marii sale frumuseţi. Ca şi alte milioane de admiratori, eram încă fermecat de Romy Schneider, proaspătă şi zburdalnică atât cât trebuia. Pentru cinema, ea a fost unica Sissi. Numai ea a fost şi a rămas Sissi, inclusiv în acel magistral *Amurg al zeilor* al marelui Visconti*, unde a întruchipat-o pe împărăteasa îmbătrânită, alături de vărul său, extravagantul rege Ludovic al II-lea al Bavariei. Şi, după ce acest mit a fost popularizat de cinematograf, televiziunea l-a amplificat, mai ales în Franța. Fiecare difuzare a acestui serial celebru obţine, chiar şi azi, maximum de audienţă. În acest *Mayerling* regizat de către Terence Young – realizator al primelor filme

* Titlul original al filmului este *Ludwig*. A fost regizat în 1972 de Luchino Visconti, care a semnat şi o parte a scenariului (n.tr.).

din seria, chiar mai prolifică, a lui James Bond – doar actorul James Mason interpreta un uimitor Franz Joseph.

Filmul avea însă un mare merit: fusese pus în scenă, parțial, chiar în locurile unde se derulase întâmplarea. La rândul meu, și eu am parcurs, conștiincios, coridoarele palatului imperial Hofburg din Viena și saloanele lambrisate ale castelului Schönbrunn. Am visat pe balcoanele vechiului oraș imperial, capitala nostalgică a vechii Europe. Și am început să adun primele elemente ale unei anchete despre acest trecut. Cinci ani mai târziu, în timpul cercetărilor pentru prima mea carte, dedicată lui Ludovic al II-lea al Bavariei, am „întâlnit-o" pentru mai multe luni pe împărăteasa Elisabeta, singura femeie care a știut cu adevărat să îl emoționeze pe regele damnat al Bavariei. Cum să îi reziști acestei femei excepționale? Desigur, Sissi a fost împărăteasa Austriei și regina Ungariei. O imagine exactă, însă incompletă. A fost, de asemenea, o mare doamnă, una dintre cele mai frumoase din Europa (împărăteasa Eugenia* i-a fost, în acest domeniu, rivală) și una dintre cele mai surprinzătoare. Tulburătoare prin capriciile sale, înduioșătoare prin simplicitate, emoționantă prin entuziasm, influentă prin părerile sale politice, epuizantă prin călătoriile sale, impresionantă prin demnitatea sa în fața dramei – așa a fost suverana. Un personaj foarte bogat, plin de contraste într-un mod singular și care nu te poate lăsa indiferent. Într-un cuvânt, o eroină pasionantă.

Dar de ce această carte? Încă una?!

Nu se știe deja totul? Nu s-a spus și nu s-a scris totul despre această figură uneori edulcorată și un pic fanată? Valsul vienez s-a demodat oare? Sincer, nu cred asta. În mod curios, dacă

---

* Eugenia de Montijo (1826–1920) a fost soția împăratului Napoleon al III-lea al Franței. A fost împărăteasă în perioada 1853–1871, adică până la destrămarea celui de-al doilea imperiu francez (n.tr.).

publicul francez a arătat un interes neîncetat față de melodrama care este viața lui Sissi, puțini sunt autorii de limbă franceză care i-au consacrat studii recente. După reflecțiile strălucite ale lui Henri Valloton și Maurice Barrès, Maurice Paléologue și Paul Morand, de la Academia Franceză, ultimul volum francez apărut până astăzi rămâne acela al lui Raymond Chevrier (Ed. Pierre Waleffe, 1968), scurt, dar bine conceput, ilustrat cu inteligență. Desigur, în 1982, reeditarea, în franceză și germană, a traducerii unei opere germane din anii interbelici a fost iarăși disponibilă. Vorbesc despre cartea clasică a contelui Corti*, o cercetare remarcabilă și o lucrare de referință, însă al cărei text datează din 1934**.

De atunci, „recolta" istoricilor de peste Rin și de dincolo de Dunăre a fost una bogată, căci Istoria este o știință din ce în ce mai vie. Arhivele se deschid, martorii se destăinuie, descendenții vorbesc. Treptat, ființele și evenimentele sunt deslușite de lumina implacabilă a detaliilor. Ideile preconcepute, clișeele pot să fie confirmate sau, dimpotrivă, infirmate. În Austria, unde pot fi măsurate popularitatea și chiar afecțiunea de care este înconjurată familia de Habsburg, există multe librării din care se pot procura cărți despre istoria acestei dinastii sau a uneia dintre marile ei figuri. Cultul este nu doar întreținut, ci și însuflețit prin publicații recente.

Dincolo de aceste lucrări, cercetările mele personale, care au durat aproape cinci ani, mi-au permis accesul la izvoare inedite,

---

* Egon Caesar, conte Corti (1886-1953), militar și istoric din fostul Imperiu Austro-Ungar, autorul unor monografii dedicate familiilor regale, în special celor germane (n.tr.).

** Cartea fost tradusă în franceză în 1936 și a apărut la Editura Payot, fiind reeditată în 1950. Același autor a publicat o monumentală biografie a lui Franz Joseph, care nu a fost niciodată tradusă în franceză. Mult timp, Franz Joseph a atras mai puțin ca soția sa. În 1987, Jean-Paul Bled a publicat *François Joseph* (Ed. Fayard), o biografie foarte solidă, care a acoperit această lacună.

chiar în Austria. Am avut bucuria supremă de a ține în mâini și de a analiza documente, arhive și suveniruri intime ale împărătesei. Acestea permit o detaliere fină a imaginii sale, o explicație a unora dintre reacțiile ei ciudate. Am căutat să explorez minuțios personajul pentru a-l înțelege și a-l pune mai bine în lumină. Studiul meu este dedicat în primul rând cititorilor care nu sunt familiarizați cu toate episoadele complexe ale unui destin deopotrivă apropiat și îndepărtat de noi. Această carte își propune să facă un bilanț al cunoștințelor actuale, apelând la cercetările cele mai serioase, îmbogățite cu multe detalii rămase secrete. Nu am avut decât o preocupare: să o fac pe suverană să trăiască din nou, reconstituind cu maximum de minuțiozitate viața ei ieșită din comun, deoarece acest inventar al Europei de ieri, care este azi fragmentată, aparține memoriei noastre. Înainte de a judeca, se cuvine să cunoaștem această viață. Am încercat să o reconstitui pas cu pas, fără a o izola de contextul ei, adeseori hotărâtor.

Îmi permit să exprim, mai întâi, profunda mea recunoștință Majestății Sale Zita, ultima împărăteasă a Austriei și regină a Ungariei, care i-a urmat Elisabetei pe tronul feminin al dublei monarhii în 1916. Calitatea primirii sale, memoria sa vivace și pertinența cuvintelor sale, precum și demnitatea vieții ei în fața celor mai grele încercări reprezintă o lecție. Mai mult chiar: un exemplu de meditație. M.S. Zita este într-adevăr ultimul martor important al orelor sumbre care au dezmembrat Europa și au condus-o de două ori în războaie cu sine însuși. Audiența pe care M.S. Zita a binevoit să mi-o acorde va rămâne un moment excepțional al vieții mele. Iar sâmbătă, 13 noiembrie 1982, la Viena, am fost unul dintre puținii francezi care au asistat la extraordinara sa revenire în capitală, după un exil de 63 de ani. Un eveniment istoric și tulburător, în prezența a aproape 20 de persoane de toate vârstele și din toate clasele sociale, printre

care au ținut să apară și reprezentanții fostelor naționalități din Imperiul Austro-Ungar. Un adevărat triumf, omagiu popular față de o personalitate foarte îndrăgită și față de familia de Austria. Fosta suverană a murit la 14 martie 1989. Funeraliile sale de la Viena, solemne și impresionante, la care au participat un milion de persoane, au fost transmise de mai multe posturi de televiziune europene.

Fiul cel mai mare al M.S. Zita, Alteța Sa imperială și regală arhiducele Otto, șeful Casei de Habsburg-Lorena, va primi aici omagiul respectului meu profund și al sincerei mele admirații. Deputat strălucit în Parlamentul European, un observator cu păreri lucide, arhiducele Otto mi-a arătat o disponibilitate și un interes încurajatoare.

Exprim în mod special o vie recunoștință pentru sprijinul și înțelegerea lor Alteţelor Lor Serenisime prinților și prințeselor de Liechtenstein: Henri, Elisabeta, Vincent, Elena și Benedicta. Nu și-au menajat eforturile și mi-au deschis arhivele și documentele familiale cu o politețe neobosită. Dl Erik von Kuehnelt-Leddihn primește stima mea amicală, iar soția sa, Christiane, și fratele său, contele Leopold Goëss, mulțumirile mele călduroase. Străbunica lor, contesa Maria Goëss, a fost ultima mare doamnă de onoare de la curtea împărătesei Elisabeta. Îi mulțumesc dlui Ogris, directorul arhivelor Carinthiei de la Klagenfurt.

Dl Eric Feigl, autorul celei mai cuprinzătoare biografii a împărătesei Zita înainte de cea a lui Jean Sévillia – apărută în franceză și intitulată *Zita, impératrice courage* (Perrin, 1997) –, primește întreaga mea simpatie și recunoștința mea.

Dl Max Karkegi, colecționar fără pereche și căutător perseverent, știe cât i-am apreciat sprijinul devotat, eficace și amical. Dna Robert Koreska, dl Gary Sommer și dl Lucien-René Dauven știu cu siguranță că ajutorul lor mi-a fost prețios. Îi mulțumesc

de asemenea dlui Jacques Mayer, proprietar şi director al Hotelului Beau-Rivage din Geneva, unde împărăteasa, victima unui asasinat, şi-a dat ultima suflare. Bunica dlui Jacques Mayer, tânăra soţie a directorului acestui hotel în 1898, a aşternut pe hârtie amintirile care sunt povestite aici pentru prima oară, precum şi alte detalii inedite privind ultima şedere a împărătesei şi emoţia pe care moartea ei brutală a suscitat-o în Europa. Îi mulţumesc şi dlui François-Achille Roch, ziarist elveţian.

Dna Monique Travers şi dra Dorothée Palka, la fel şi dna Brigitte Pätzold, pentru ajutorul ei suplimentar, ştiu cât am apreciat munca lor sârguincioasă de traducere. Nu o voi uita pe dra Hélène Bourgeois, directoarea de la Librarie Académique Perrin, pentru răbdare şi înţelegere, mereu surâzătoare şi încurajatoare. Îi mulţumesc şi dnei contese de Mun pentru că mi-a încredinţat amintirile dlui Albert Perquer despre şederea împărătesei la Sassetot-le-Mauconduit, în Normandia. Îi adresez gratitudinea mea şi dnei Jean-Loup Tellinge şi fiului ei Christian, fără a uita de recunoştinţa mea prietenească faţă de dl Roger le Barrois.

În sfârşit, personalităţile care m-au ajutat, sub diverse forme, răspunzând cererilor mele, dar care doresc să îşi păstreze anonimatul, ştiu, prin aceste rânduri, cât le sunt de recunoscător pentru încrederea pe care mi-au acordat-o în mod cu totul excepţional.

Toţi şi toate mi-au permis să înţeleg mai bine fascinaţia pe care o exercită împărăteasa Elisabeta de peste 100 de ani. Am vrut să îi desluşesc viaţa, începută ca o operetă şi terminată ca o tragedie, şi am încercat să îi înţeleg caracterul, deopotrivă patetic, nostim şi grandios. Este cel mai sfâşietor dintre romanele trăite ale secolului trecut. Mi s-a părut că a venit momentul să prezint portretul unei femei de neuitat.

Jean des Cars

I

PRINȚESA NEÎMBLÂNZITĂ

În după-masa zilei de miercuri, 15 august 1853, o trăsură care a părăsit sudul Bavariei înaintează către micul oraș austriac Bad Ischl, în inima regiunii Salzkammergut, unde se exploatează sarea care a dat numele localității Salzburg. Pe această veche axă a comerțului european, vara luminoasă a Munților Alpi își împrăștie culorile vii. Într-un decor împădurit, reflectat de smaraldul senin al lacurilor romantice, orașul cunoaște de circa 30 de ani o însuflețire estivală crescândă. Dr. Wirer, un medic vienez, a descoperit, în jurul anului 1820, proprietățile terapeutice ale apelor sărate. Simbol al negoțului, sarea a fost transformată în simbol al sănătății. Toată înalta societate s-a deprins să meargă la cure de ape sărate. Reprezentanții săi cei mai prestigioși au primit chiar supranumele de „prinți ai sării". Și, treptat, Bad Ischl, adăpostit într-o buclă formată de râurile Traun și Ischl, a devenit un centru termal, o localitate căutată de vilegiatură și un loc unde se întâlnește înalta nobilime. O adevărată stațiune balneară.

Însă trăsura nu transportă turiști veniți la cură. A trecut Alpii și aparține ducelui Max din Bavaria, șeful ramurii inferioare a casei de Wittelsbach*. Ducele Max, cumnatul austerului rege

* Nu trebuie să se confunde titlul de duce de Bavaria rezervat ramurii regale (superioare) cu acela de duce din Bavaria purtat de ramura ducală (inferioară), căruia nu i s-a alăturat calitatea de Alteță Regală decât începând din 1845, prin voința regelui Ludovic I.

Maximilian al II-lea, nu se află în caleaşca sa. Ca de obicei, el a delegat-o pe soţia sa, ducesa Ludovica, care se pregăteşte pentru o importantă reuniune de familie. Plecată de la Possenhofen, reşedinţa sa nu prea luxoasă de pe malul Lacului Starnberg, aflată la 30 de kilometri sud de München, ducesa călătoreşte numai cu două dintre fetele sale, Elena şi Elisabeta, precum şi cu o cameristă. Bagajele le urmează într-o a doua trăsură.

Mama îşi priveşte fetele. Două surori? Sunt atât de diferite... Elena are nouăsprezece ani, trăsături regulate şi un aer serios, aproape grav. Fină, frumoasă, dar melancolică. Şi deosebit de pioasă. Comportarea de pe parcursul orelor de călătorie îi este plină de cuminţenie, întocmai ca şi imaginea. Ea este cu adevărat fiica mamei sale. În schimb, Elisabeta, de cincisprezece ani şi jumătate, subţirică şi încântătoare, emană vioiciune şi bucuria de a trăi. Şi, dintotdeauna, neascultare. Ea este cu adevărat, prin contrast, fiica tatălui ei.

La popasul de la Rosenheim, cam la o treime din drum, Elisabeta nu a rezistat impulsului de a adăpa chiar ea caii. Adresându-se cu familiaritate valeților şi vizitiilor, şi-a atras o observaţie glacială a mamei. Şi, atunci când a izbucnit în râs după ce şi-a udat picioarele într-o găleată cu apă care se răsturnase, a fost singura care s-a amuzat! Pentru restul călătoriei, a fost plasată sub supravegherea atentă a cameristei. Elisabeta nu a putut decât să suspine în sinea ei atunci când trăsura a lăsat în urmă, pe partea stângă, Chiemsee, cel mai mare lac din Bavaria, denumit „marea bavareză". Elisabeta trebuie să se comporte bine şi să se facă uitată. În această jumătate a lunii august 1853, nu ea este cea care contează în sânul familiei, ci Elena, sora cea cuminte.

Elena poartă speranța unei revanşe. Într-adevăr, mama sa este de două ori frustrată, atât ca soție, cât şi ca mamă. Fiică a contelui palatin elector de Zweibrücken-Birkenfeld, care trebuia

să fie în 1805 primul rege al Bavariei datorită lui Napoleon, ea s-a născut cu titlul de prințesă *de* Bavaria. Prin căsătoria cu ducele Max, care îi este văr, a fost, într-o oarecare măsură, retrogradată la rangul de ducesă din Bavaria. Mai mult, Ludovica și-a văzut surorile încheind mariaje mai prestigioase decât al ei. Una, măritându-se cu Francisc al II-lea, a devenit împărăteasa Carolina-Augusta a Austriei. Alte două surori, Maria și Amelia, au avut originalitatea de a fi, succesiv, regine ale Saxei. O a patra, Elisabeta, era regina Prusiei, iar a cincea, Sofia, este arhiducesa Austriei, căci s-a măritat cu Francisc-Carol, fratele împăratului Ferdinand. În aceste combinații familiale alambicate, cărora Europa le deține secretul, Ludovica este, din punct de vedere al protocolului, cea care deține rangul cel mai neînsemnat.

Soțul ei, minunatul duce Max, nu este deloc un om convențional. Este un pasionat: în primul rând de libertate și mai ales de cea proprie. În pofida aparițiilor sale în costum de ceremonie și a vastei sale culturi, nu este văzut aproape deloc la München, unde de altfel nu deține nicio funcție oficială. Orașul îl plictisește, viața mondenă îl apasă și protocolul îl înăbușă. Nu trăiește cu adevărat decât la țară, înflorind în aerul viu al Alpilor. Boem, el dispare în păduri, acaparat de partidele de vânătoare și pescuit. Lungile ore petrecute călare sunt întrerupte de popasuri în toate hanurile Bavariei de sud. În ținuta tradițională – pantaloni scurți de piele, bluză de pânză groasă, pălărie țuguiată din blană de bursuc –, el ciocnește vesel paharele cu țăranii, plecând apoi să escaladeze câte un pisc. Cu un temperament liric, cântă din țiteră încă de când l-a învățat fiul unui hangiu vienez, pe care îl întâlnise în 1837. Ducele Max își dă silința să revoluționeze muzica din secolul al XIX-lea. Desigur, în momentul în care își lasă să izbucnească toate pasiunile înfrânate, rezultatul este unul surprinzător. Atunci când nu

colindă satele din Bavaria, călătoreşte în Grecia, Turcia şi Egipt*. Îmbătat de bucuria descoperirii ruinelor ascunse sub nisip din vremea faraonilor, Max, mereu acompaniat de menestrelul său, cântă la ţiteră în vârful marii piramide a lui Kheops! Iar la întoarcere, publică un volum intitulat *Călătorie în Orient*, care este foarte apreciat. Însă sosirea sa la München a atras şi mai mult atenţia: a adus de la Cairo patru negri mititei, pe care ţine să îi boteze! În mod clar, ducele merită pe deplin pseudonimul de *Fantasius*, pe care şi l-a atribuit pentru a semna nuvele şi cronici caustice, neobişnuite în mediul ultraconservator al capitalei bavareze. El scrie de multă vreme: în tinereţe, chiar a pus pe hârtie o piesă de teatru.

Comentariile şi criticile îl lasă indiferent. Singura dată când îşi îmbracă uniforma de general – funcţie cvasionorifică – este o corvoadă. Discursurile militarilor şi ale funcţionarilor îi par deosebit de fade acestui călător vesel. Totuşi, ne-am înşela dacă l-am considera aidoma unui ţăran necioplit, îndopat cu cârnaţi şi râuri de bere şi cu tenul ars de soare al oamenilor care trăiesc în aer liber... Dimpotrivă, fin, bun psiholog, la patruzeci şi cinci de ani are o siluetă zveltă, foarte tânără. Modesta sa avere se topeşte văzând cu ochii, căci dispreţuieşte orice idee de administrare. El nu numără, trăieşte. Glumeşte, preferă franchețea ipocriziei şi este simpatic într-o manieră irezistibilă. Se spune chiar că fetele frumoase îl lasă să ştie acest lucru. Max este un original, bun la suflet şi îndrăgit.

În 25 de ani de căsnicie, şi-a dat silinţa să îi facă zece copii Ludovicăi, dar nu şi aceea de a-şi creşte cele cinci fiice şi trei fii

* Conform modei din secolul al XIX-lea, dedicată căutării rădăcinilor civilizaţiei noastre, familia de Bavaria a arătat un mare interes pentru Grecia clasică. Originea acestei atracții, atât istorică cât şi estetică, pare să fie momentul în care Otto de Wittelsbach, fiul regelui Ludovic I de Bavaria, a ajuns în 1832 pe tronul Greciei. Independenţa Greciei fusese recunoscută de către Franţa, Anglia şi Rusia.

care au supraviețuit. Nu acesta este rolul său. Fidel tradiției familiei de Wittelsbach, care a fost un fel de familie de Medici a Alpilor, ducele este un artist, un creator, o ființă sensibilă. Şi ce tată fascinant... când este prezent! Față de el, soția sa are o tandră îngăduință, iar copiii un adevărat cult. Nu cunoaşte el toate secretele naturii? Nu s-a întors oare din țara regilor magi? Şi apoi, dresează caii să meargă în pas de cadril, într-un manej pe care şi l-a construit. Este un bun țintaş şi cântă. Ne-am înşela dacă l-am considera un diletant, frivol şi chiar superficial. Mic de statură, rasat, cu fruntea înaltă şi gura senzuală, Max are ochi mari, negri, care se întristează cu brutalitate, mărturisind nostalgie şi o tristețe surprinzătoare. Dar îşi revine cu repeziciune, grăbindu-se să ia artificiile vieții în derâdere.

Incontestabil, copilul său preferat este cel de-al treilea, adică a doua sa fiică. S-a născut la München într-o duminică, în noaptea de Crăciun a anului 1837, la ora zece şi 43 de minute. Micuța prințesă a văzut lumina zilei într-un palat de pe Ludwigstrasse, foarte aproape de reşedința regală, în inima unui oraş aflat în plină schimbare. Unchiul său, regele Ludovic I, pornise să facă din München o nouă Romă, ridicând arcuri de triumf şi colonade antice. Dar a fost tentat şi de o nouă Florență, căreia i-a copiat balcoanele şi logiile. Şi a dorit totodată ca Münchenul să devină „Atena de pe Isar", după numele râului care traversează oraşul. Neoclasic, stilul münchenez a devenit un omagiu adresat Mediteranei, iar oraşul se asemăna unui gigantic muzeu de mulaje antice. Ludwigstrasse, unde s-a născut prințesa, adică strada lui Ludovic, a fost trasată încă din 1816, din ordinul viitorului suveran.

Imediat după naştere, Ludovica a auzit-o pe moaşă, care a prezentat copilul, conform tradiției, în budoarul alb de lângă camera sa. Lumea se extaziază, glumeşte. Şi se observă faptul că un dințişor străpunge deja gingia bebeluşului. Ca la Napoleon...

Un semn excepțional. Se mai remarcă faptul că, născută în aceeași noapte ca și Mântuitorul, prințesa va fi o ființă a păcii și a fericirii. Regat catolic, Bavaria consideră acest cadou prețios de Crăciun drept un dar al cerului. Nașa copilei, care îi este și mătușă, este regina Elisabeta a Prusiei. Ea va primi deci același prenume.

Copilăria Elisabetei, a fraților și surorilor ei se desfășoară în simplitate: iarna la München, vara și cât se poate de des la țară, acolo unde podișul bavarez se ridică domol până spre piscurile Alpilor care marchează frontiera cu Austria. Possenhofen, vechiul castel cumpărat de tatăl ei în 1834, este o clădire rectangulară, din piatră roșie. Flancat de grajduri și de o capelă, înconjurat de un parc și de grădini magnifice de trandafiri, care se întind de-a lungul apelor cenușii ale Lacului Starnberg, acest edificiu venerabil, care nu are nimic rafinat, miroase bine a fân, atunci când vara, bate foehnul, acest vânt dinspre sud care usucă oamenii și animalele. Ferma se învecinează cu reședința întreținută de servitori care fac parte din familie și sunt de un devotament de neclintit. În mijlocul animalelor, mai ales cai și câini, aceștia din urmă fiind adevărații proprietari ai fotoliilor, într-o atmosferă pașnică și de familie unită, Possenhofen este un paradis al copilăriei. Toată lumea vorbește cu afecțiune despre el, folosind un diminutiv tandru: „Possi". Copiii au și ei diminutivele lor. Carol Teodor este „Gackerl", Elena devine „Néné", Matilda este „Vrăbiuța", Max Emmanuel este „Mapperl". În ce-o privește pe Elisabeta, este strigată „Sissi"*. Sissi, Possi, porecle la unison.

Din anii 1840–1848, trebuie să reținem marea libertate de care se bucură copiii lui Max și ai Ludovicăi. Își văd părinții

---

* Există două posibilități de ortografiere a numelui. Germaniștii scriu Sisi, iar împărăteasa își semna ea însăși scrisorile „Sisi". Noi spunem, de preferință, Sissi. Eu m-am conformat acestei forme.

neîncetat, fără dificultate, cresc cu o absenţă a manierelor şi a distanţelor, ceea ce contrastează cu răceala inevitabilă din multe familii de rang. Un tânăr văr al lui Sissi, prinţul Ludovic al Bavariei, viitorul Ludovic al II-lea, a petrecut câteva sejururi la Possenhofen. A avut impresia unei călătorii pe o planetă necunoscută. Sissi este crescută în ignorarea constrângerilor. Ea pândeşte sosirea tatălui său şi îi invadează biroul unde acesta încearcă, cu o pană sârguincioasă, să trezească o inspiraţie istovită. Poezia este micul păcat al familiei de Wittelsbach.

Mama încearcă să atenueze excentricităţile soţului său şi se străduieşte să pună puţină ordine în această viaţă care este total lipsită de aşa ceva. Poeţii nu sunt ordonaţi, mamele de familie îşi menţin simţul realităţii. Şi acest mariaj al Ludovicăi, o căsătorie aranjată, dar în care Max păruse cu mult mai seducător decât atâţia alţi logodnici posibili, chiar dacă era fragil, nu a fost un eşec.

Însărcinată cu educaţia lui Sissi începând din 1846, baroana Luisa Wulffen, o guvernantă repede depăşită de situaţie, a observat că aceasta este cea mai visătoare, mai tandră şi mai distrată dintre cei opt copii. Un paradox: este şi cea mai scrupuloasă faţă de ceea ce iubeşte. Singurul orar care se respectă este micul dejun alături de mama, cel mai târziu la ora opt. Apoi lecţiile ocupă timpul până la ora două. Fără răutate, ducele subminează autoritatea guvernantei, busculând programele şi orarul. Foarte devreme, el a simţit că adevăratul studiu pentru Sissi îl reprezintă viaţa din jurul ei. A înţeles că tovarăşii ei tainici se numesc vântul, florile, stelele. A observat că primii care îi primesc destăinuirile sunt caii, iar câinii îi primesc cele dintâi mângâieri. Dl Raymond Chevrier a comentat: „Acest tată care i-a făcut, în cele din urmă, atâta rău, dorind de fapt să îi facă prea mult bine". S-a criticat mult îngăduinţa acestui tată care nu ar fi pregătit-o pe Sissi să devină Elisabeta. În schimb, el a ştiut

să păstreze momentele trecătoare ale copilăriei. I-a asigurat o copilărie fericită. Iar această amprentă a fost atât de puternică, încât întreaga sa viață, o tragedie cu repetiție, Elisabeta o va căuta cu disperare pe Sissi...

Max este fericit să se regăsească în acest caracter spontan, neprefăcut, o avalanșă de entuziasm care explodează într-un bulgăre de viață. N-are a face că educația ei este restrânsă și manierele sale comune. N-are a face că nu este talentată la muzică. Ea chinuie pianul în van. În schimb, este pasionată de desen și de scris. Foarte devreme, exprimă sentimente și emoții serioase. N-are a face... Max hotărăște că Sissi trebuie să își urmeze înclinațiile ca să se dezvolte. Nu îi pune nicio frână. Sissi crește sub semnul libertății. Ideea și cuvântul sunt la modă și atunci când prințesa împlinește zece ani, în primăvara lui 1848, denumită „Primăvara popoarelor".

Furtuna napoleoniană zguduise Austria în multe feluri. În 1804, Francisc al II-lea renunța la titlul de împărat al Sfântului Imperiu Romano-German în favoarea celui de Francisc I, împărat al Austriei. De peste 575 de ani, Habsburgii erau la ei acasă de-a lungul Dunării, scriind istoria Europei Centrale pornind de la ideea, deja foarte înaintată, a unui stat multinațional. Spiritul de cucerire, care îi caracterizase pe Carol Quintul și pe împărăteasa Maria Tereza, evidențiase două constante ale politicii austriece: pe de o parte, lupta împotriva invadatorului turc asigura dinastiei rolul de apărător al Occidentului și întărea puterea catolicismului; pe de altă parte, un antagonism față de Prusia, partizană a unei germanizări extreme, ridica întrebarea: cum avea să fie Germania mare, austriacă sau prusacă? La Congresul de la Viena, congresul revanșei asupra lui Napoleon, Austria recupera, printre altele, Tirolul, Vorarlberg, regiunea Salzburg și obținea Lombardia, dar și regiunea Veneto. Cancelarul K. von Metternich triumfa, era noul arbitru suprem,

„vizitiul Europei". Bismarck, care a analizat mai târziu personalitatea lui Metternich, nota în 1847, în momentul în care a intrat în viaţa politică fiind deputat în Parlamentul regional al Prusiei, că diplomatul austriac „tăia popoarele în bucăţi ca pe nişte pantaloni vechi". Pentru a se proteja împotriva unei mişcări revoluţionare, Metternich ticluise chiar şi un tratat de garanţie între împăratul Ferdinand al Austriei, ţar şi regele Prusiei – Sfânta Alianţă.

Timp de 30 de ani, Austria cunoscuse stabilitatea. Pace şi dezvoltare economică pentru unii, imobilism şi înăbuşire a naţionalităţilor pentru alţii. Emanciparea le era refuzată maghiarilor, popoarelor Boemiei şi Italiei, căci emanciparea ar fi însemnat dezmembrarea. Şi Austria menţinea acest echilibru, căci îi simboliza revanşa. Cu Metternich, legitimitatea stătea deasupra naţionalităţilor, însă Austria exista din nou.

În martie 1848, febra revoluţionară cuprinde Austria. Revoltele îl izgonesc pe Metternich de la Viena şi, după lupte sângeroase, Curtea însăşi este silită să se refugieze la Innsbruck, capitala Tirolului fidel monarhiei, apoi la Olmütz, în Moravia*. Budapesta şi Milano se ridică, iar Veneţia vrea chiar să proclame o republică, efemeră, o fantomă a Republicii Serenisime. În cursul acestei veri fierbinţi, Austria oscilează între două curente: trebuie să fie „germană", unită cu Prusia pe motivul comunităţii lingvistice, sau, dimpotrivă, trebuie să fie doar „austriacă", unită cu toate popoarele danubiene legate de Habsburgi? Cu alte cuvinte, care avea să fie identitatea aşa-numitei *Mitteleuropa*, Europa de mijloc, rând pe rând culoar de invazie şi de cucerire sau frână faţă de imperialismul încăpăţânat?

La 21 noiembrie, prinţul Felix de Schwarzenberg, diplomat cu mână forte, preia conducerea guvernului, cu sprijinul

* Azi Olomuc, în Republica Cehă.

cumnatului său, prinţul Alfred de Windischgrätz. În iunie, acesta din urmă zdrobise revolta din Praga, în care soţia sa îşi găsise moartea.

Aparent liberali, dar de fapt opuşi laxismului, aceşti doi bărbaţi au acelaşi raţionament: revoluţionarii l-au izgonit pe Metternich, nu i-au izgonit pe Habsburgi. Dimpotrivă, îi eliberaseră pe aceştia de „cancelar". La Viena se cântase chiar un imn de Haydn: *Dumnezeu să-l ţină pe împăratul nostru*. Restabilirea autorităţii austriece, adică a ordinii, trecea obligatoriu prin restabilirea prestigiului imperial. Or, în asta consta întreaga dificultate: împăratul Ferdinand, care domnea din 1835, nu avea prestigiu. Slab, victimă a unor neliniştitoare crize nervoase, lipsit de prezenţa lui Metternich, care îi servise deopotrivă drept aureolă şi scut, Ferdinand I se înfăţişa în deplina sa neputinţă. Din momentul în care, ca tânăr prinţ moştenitor, bântuia pe coridoare, cramponându-se de aghiotanţii săi şi bâlbâindu-se, starea sa se înrăutăţise. Epilepsia de care suferea era încă foarte puţin cunoscută. Gentil şi lucid în privinţa stării sale, Ferdinand I fusese supranumit „Blajinul", o poreclă amabilă. Ferdinand cel Debil ar fi fost, din păcate, un nume mai potrivit. Problema austriacă era deci, înainte de toate, o problemă de familie.

Teoretic, coroana trebuia să îi revină fratelui său mai mic, arhiducele Franz-Carol. Din păcate, iar din păcate... acesta nu este deloc strălucit. Timiditatea sa, lipsa de caracter, alături de cea a inteligenţei, îl elimină din vederile lui Schwarzenberg. În timp ce furtuna naţionalismului bubuie şi Viena este camera de rezonanţă a Parisului, care îl izgonise pe Ludovic-Filip, singurul candidat posibil este fiul lui Franz-Carol.

Nepotul împăratului are optsprezece ani şi, din fericire, boala nervoasă l-a ocolit. Are maniere perfecte, o alură frumoasă şi o judecată sănătoasă. Mama sa, arhiducesa Sofia, este o Wittelsbach şi una dintre surorile regelui Bavariei. Autoritară,

severă, o adevărată matroană, dotată cu o energie care îi lipsea soțului său. De la nașterea fiului său cel mare, pe 18 august 1830, nu s-a gândit decât să-și ia revanșa asupra bietului ei soț, atât de „absent". Pe băiat, căruia i-a inculcat foarte devreme principiile ordinii și disciplinei și pe care îl educă în ura față de haos și de delăsare, ea îl strigă Franzi. Noi îi spunem Franz Joseph. Cu el, a venit timpul să se suie pe tronul Habsburgilor un suveran sănătos și echilibrat, deloc decadent. Și este „nou": tinerețea împăratului va întineri imperiul.

La 2 decembrie 1848, în palatul somptuos al arhiepiscopului de Olmütz, împăratul Ferdinand abdică, iar apoi arhiducele Franz-Carol, fratele său, renunță la drepturile sale. Este ora opt dimineața. În fața unei adunări de înalți demnitari, Franz Joseph îngenunchează și îi cere unchiului său binecuvântarea. Bătrânul împărat are încă puterea de a-i spune urmașului său:

— Dumnezeu să te binecuvânteze. Rămâi pur și simplu curajos și Dumnezeu te va ocroti*!

Această recomandare este urmată de o tăcere impresionantă. Franzi a devenit Franz Joseph. Aici, fără încoronare și într-o retragere care seamănă cu un exil. Olmütz nu este Viena...

Strategia lui Schwarzenberg a dat roade: vârsta lui Franz Joseph este un motiv de speranță. Noul împărat are optsprezece ani și trei luni și jumătate dar, în câteva clipe, a îmbătrânit. Palid, îmbrățișându-și mama, el va spune peste câteva ore:

— Adio, tinerețea mea!

Conștientizarea lui este reală, de acum înainte are o misiune copleșitoare. Astfel începe, departe de capitala sa, o domnie interminabilă, comparabilă, prin importanță și durată, cu aceea a lui Ludovic al XIV-lea și a reginei Victoria. Mama lui nu își ascunde bucuria. La începutul căsniciei sale, declarase: „Nu sunt

---

* Dorothy Guies Mac Guigan, *Les Habsbourg*, trad. în franceză, Tallandier, 1968.

fericită, sunt mulţumită", o remarcă tăioasă, care era o mărturisire. Iat-o acum satisfăcută pe deplin şi răzbunată, fiul ei este împărat. Monarhia care se clătina este salvată *in extremis*, iar Austria are un nou stăpân, a cărui obsesie, chiar până la orbire, se rezumă la un singur cuvânt: datorie. Într-un legământ din 18 august 1843, la împlinirea a treisprezece ani, el îşi notase în jurnal: „Azi, în pragul celui de-al paisprezecelea an şi în calitate de ofiţer, mă angajez cu fermitate să nu mai arăt niciodată teamă şi să nu mai spun niciodată vreo minciună".

În privinţa emoţiei, arhiducesa îi va mărturisi poetului tirolez Walpurga Schmidl, la două luni după înscăunarea de la Olmütz, următoarele: „Îi ofer lui Dumnezeu angoasa unei mame, căci nu este o încercare uşoară pentru inima unei mame să vadă cum apasă pe umerii unui fiu în vârstă de doar nouăsprezece ani greutatea imensă a unui întreg imperiu". Fiul intră în istorie, dar această zi a fost triumful ei. În rochia de moar alb, ea străluceşte de mândrie. În păr, flori roz alternează cu diamantele. Poartă la gât un colier de turcoaze şi smaralde pe care soţul i-l dăruise la naşterea lui Franz Joseph. Şi s-a împodobit cu o eşarfă roşie cu broderii de aur.

A doua zi, migrena tenace şi vărsăturile nu au împiedicat-o să răspundă tuturor felicitărilor. Orgoliul este cel mai bun medicament. Astfel, scrisoarea ţarului Nicolae I este citită cu deosebită plăcere: „Situația este într-adevăr dificilă, puțini prinți au trebuit să-şi înceapă domnia în condiții atât de critice. Însă, după cum am auzit, acest tânăr are calități care garantează că va şti să se arate la înălțime". Regele Prusiei, Frederic Wilhelm al II-lea, este mai lipsit de căldură şi mai politic: „Prusia şi Austria trebuie să meargă mână în mână".

Peste Alpi, în Bavaria, frământările au fost mai puțin sângeroase, însă rezultatul este identic: suveranul a trebuit de asemenea

să abdice. Această tranziție dinastică l-a alungat pe Ludovic I mai mult din motive personale decât din motive politice: bunul rege și-a pierdut capul pentru domnișoara Lola Montez, o falsă dansatoare spaniolă, dar o adevărată aventurieră. Scandalul privat se transformase într-unul public, iar fiul său, Maximilian al II-lea, viitorul tată a lui Ludovic al II-lea, urcase pe tron cu preocuparea evidentă pentru o bună conștiință și înțelepciune. Și el reprezenta datoria, însă una fără strălucire.

Baricadele împiedicaseră familia lui Sissi să se întoarcă după sărbătorile de Crăciun la palatul de iarnă de pe Ludwigstrasse; iar ducele Max considerase aceste inconveniente dezagreabile și declarase, încă o dată, că nu merita să trăiască decât la Possenhofen. Acolo natura se revoltă rareori. Orașele sunt ingrate, capricioase, iar politicienii lor niște mincinoși.

În primăvara lui 1848, revoluția le apropiase pe surori: Ludovica și Sofia s-au sprijinit, s-au sfătuit, s-au ajutat. În iunie, Ludovica, însoțită de Elena și de Sissi, precum și de doi dintre fiii săi, a regăsit-o pe Sofia la Innsbruck, în prima lor pribegie prudentă. Franzi și doi frați își însoțeau mama. Sissi și Franzi s-au văzut pentru prima oară, dar îi despărțea o întreagă lume. Mai întâi, vârsta: el avea aproape optsprezece ani, iar ea nu avea decât unsprezece. Apoi, preocupările: Franzi făcea, neoficial, ucenicia de viitor șef al unui stat aflat pe punctul de a se prăbuși. Mama lui îi repeta fără încetare că viitorul apăsa pe umerii săi, că timpul jocurilor de copil trecuse. Băiatul era serios și o privea fără vreun interes special pe această micuță verișoară cu obraji rotunjori, cu părul pieptănat cu cărare la mijloc, după moda bavareză, care nu era prea drăguță, dar pe care toată lumea o adora. În schimb, fratele lui, Carol-Ludovic, care nu avea decât cincisprezece ani, este vrăjit de Sissi. Și toate pretextele sunt bune pentru a-i culege un buchet sau a-i alege fructe.

Lui Carol-Ludovic i s-au aprins călcâiele după Sissi: ce comoară, această Sissi, ce dulceață, această verișoară bavareză! Privirea ei este irezistibilă. Fetița, copleșită de aceste atenții, este încântată. Despărțirea este cum nu se poate mai tristă. Carol-Ludovic ia pana și îi scrie verișoarei care a revenit la Possenhofen. Îi trimite chiar un trandafir și, gest revelator, un inel: Carol-Ludovic este îndrăgostit. Total, sincer, definitiv... Ea îi răspunde pe 26 iunie. Iar scrisoarea sa, amabilă, este însoțită de asemenea de un inel. Un inel în schimbul unui inel. Carol-Ludovic nu are nicio îndoială, un asemenea cadou reprezintă un legământ. Evident, băiatul, uluit, primește o scrisoare de fetiță: ea vorbește despre cele două oi pe care i le-a dat mama, despre plimbările sale în pădure și pe lac. Îl invită la Possi. Mare eveniment: a văzut călăreți de circ și dansatori pe sârmă*, primul interes declarat pentru lumea circarilor mereu pe drumuri. Pe parcursul verii, la 28 iulie, și în octombrie, arhiducele accelerează ritmul scrisorilor, trimițând odată niște delicatese, altădată un ceas drăguț cu lanț, pe care și-l dorea verișoara sa. Cadouri mici, emoții mici. După cum remarcă și contele Corti „ea îi mulțumește întotdeauna foarte călduros, dar nu vorbește niciodată despre sine". Anul următor Sissi, care are doisprezece ani, îi scrie de la Possenhofen (scrisorile din 15 și 29 iulie). De Anul Nou, Carol-Ludovic îi trimite o brățară. La 1 ianuarie 1850, ea îi mulțumește din München, pe hârtia de scrisori decorată cu ghirlande de flori. Dar Sissi era încă o fetiță, o prințesă a pădurii, un boboc de trandafir. Adorabilă și deja adorată, dar lipsită de griji.

Trei ani mai târziu, la jumătatea lui august 1853, Sissi a devenit o tânără fată obligată să tacă din gură și să stea liniștită în

---

* Egon Cesar, conte Corti, *Elisabeth d'Autriche*, trad. în franceză de Marguerite Diehl, Payot, 1936, reeditată în 1950 și 1982.

trăsura familiei, care a plecat din Salzburg pentru a ajunge la Bad Ischl, ultima etapă a călătoriei.

Planul mamei sale este deopotrivă simplu şi grandios, vrea să o căsătorească pe Elena cu Franz Joseph. De când nepotul ei se află pe tronul Habsburgilor, s-a transformat în peţitoare. Iar sora ei, la Viena, îi aprobă în totalitate ideea. După ce dăduse deja un împărat Austriei, Sofia se ocupa în mod activ să găsească o împărăteasă pentru suveran. Politica europeană era pe atunci, cu precădere, o afacere de familie, succesiune de alianţe şi de rivalităţi.

Primul său portret oficial, realizat de Anton Einsle, pictorul curţii, ni-l arată pe tânărul împărat în ţinuta lui favorită, uniforma. A fost soldat, primind botezul focului în bătălia de la Santa Lucia împotriva sarzilor, pe 6 mai 1848. Va rămâne aşa toată viața. Tunică albă, peste care poartă eşarfa roşie şi aurie, pantalon roşu cu vipuşcă aurie, centură aurie, el arborează culorile Austriei. Cu mâna dreaptă pe talie, cu stânga pe un plan de bătălie, Franz Joseph poartă sabie. Bicornul cu pene verzi este aşezat pe masă şi, în fundalul tabloului, o tabără militară şi un bivuac subliniază ambițiile împăratului. Cu părul castaniu, buze groase, cu chipul prelung şi fin, este un bărbat frumos. Corpul lui, foarte subțire, pare fragil şi delicat. El a rezistat totuşi unei epidemii de tifos şi unui ritm de lucru uimitor. Iar energia sa te lasă mască.

Spoiala de liberalism s-a şters repede, iar revendicările naţionaliste s-au lovit de o represiune teribilă. Schwarzenberg a fost foarte clar: „Vom fi milostivi după aceea. Pentru moment, trebuie să mai spânzurăm lumea încă un pic". Şi arhiepiscopul Vienei, monseniorul Rauscher, anunțase, cu o milostenie creştină foarte relativă, că „tăcerea morţilor şi a spânzuraților este o garanție pentru dezvoltarea domniei". Revoltele din Italia au fost înăbuşite de către un bătrân mareşal, Iosif Radetzky. La

nouăzeci şi doi de ani, el i-a înfrânt, pe 25 iulie 1848, pe piemontezi la Custozza, a preluat din nou controlul Lombardiei şi apoi al Veneţiei (în urma bătăliei de la Novara – 22 august 1849), unde a şi fost numit guvernator. Dar represiunea cea mai dură a fost în Ungaria. Din ordinul ţarului, 300 000 de soldaţi ruşi au zdrobit rezistenţa maghiară. Nicolae I nu a acţionat numai din dragoste pentru Austria, ci şi de teama ca Polonia, la rândul ei, să nu ia foc. Conducătorii revoluţiei au reuşit să fugă. Contele Andrassy, dintr-o veche şi influentă familie, s-a refugiat în Anglia, iar Lajos Kossuth, micul boiernaş care trezise conştiinţa maghiară şi devenise ministru de finanţe în 1848 fiindcă proslăvea o ruptură totală cu Viena, proclamase pe 14 aprilie 1849 „decăderea din drepturi a Habsburgilor", înainte de a se refugia, în luna august, în Turcia. În schimb, Batthyany, preşedintele Consiliului de miniştri, fusese împuşcat şi 13 generali atârnau în spânzurătoare. Când a aflat, țarul, care ceruse „o pedepsire severă a conducătorilor şi îngăduință față de cei tulburați, singurul mod practic ca să se ajungă la o pace durabilă", s-a declarat ofensat de zelul manifestat.

El a lăsat să se ştie acest lucru: „Condamnările la moarte ale celor care s-au predat armatei noastre sunt o infamie şi o insultă pentru noi". Însuşi Franz Joseph ceruse să se facă uz de dreptul la grațiere şi ordonase ca fiecare condamnare la moarte să fie mai întâi aprobată de guvernul său. Cum unii generali austrieci au uitat de această procedură, considerându-se salvatorii monarhiei, Franz Joseph a avut curajul să-i demită din funcție, aşa cum a făcut-o cu generalul Haynau.

Astfel, angrenajul infernal al represiunii din Italia şi din Ungaria însângerează primele luni de domnie a lui Franz Joseph. Sechestrări, confiscări, execuții, întemnițări, nimeni nu a scăpat de contrarevoluție, nici chiar aristocrația care îndrăznise să se ridice împotriva Vienei. Schwarzenberg, marele maestru al

acestei curse de viteză pentru a stinge incendiul revoluționar, și a rezumat astfel politica: „fundamentul guvernării îl reprezintă forța, nu ideile". Croații, cehii, ungurii, populația din Boemia, lombarzii, piemontezii și venețienii avuseseră prea multe idei sau mai degrabă nu avuseseră decât una singură: să fie liberi. Însă fragila monarhie vieneză a considerat că aceste focare de revoltă erau prea numeroase pentru a fi fost spontane.

Iar Franz Joseph „apare drept un călău, deși nu are încă douăzeci de ani"*. Degeaba dorește să fie informat despre cele mai mici detalii – ceea ce va fi întotdeauna metoda lui –, este încă obligat să se încreadă în anturajul său. Împăratul este un debutant, însă unul deosebit de sârguincios.

Pe 4 martie 1849, el promulgă o constituție. Acest text, utopic, nu recunoaște decât un singur stat: Austria. Ungaria este integrată în acesta în calitate de teritoriu al coroanei, în timp ce Lombardia și Veneția devin provincii. Naționalismele nu sunt calmate, ci reduse la tăcere. Dar această restabilire a autorității interne nu este singurul lucru vizat de către Schwarzenberg, căci sunt în joc soliditatea, ba chiar existența Austriei. Prusia, care beneficia de pe urma uniunii vamale (*Zollverein*) create în 1834, căutase să profite de slăbiciunea Vienei. În Parlamentul de la Frankfurt, sediul Confederației Germane din care făceau parte 35 de state, rivalitățile dintre Austria și Prusia deveniseră fățiș antagonice.

Ca de obicei, se confruntau două teze. Potrivit celei dintâi, Germania mare ar fi inclus Austria; conform celei de-a doua, Germania mică „ar fi fost dominată de către Prusia". Regele Prusiei, Frederic-Wilhelm al IV-lea, a refuzat coroana de împărat, neîndoielnic, din cauză că Austria începea să se redreseze

---

* Raymond Chevrier, *Histoire de Sissi*, ed. Pierre Waleffe, 1968.

şi poate, de asemenea, pentru că soţia sa, soră cu arhiducesa Sofia, era mătuşa lui Franz Joseph. Însă o nouă manevră prusacă iese la iveală: sub pretextul unei uniri restrânse, Prusia ocupă regiunea Hessa. Schwarzenberg lansează un ultimatum Prusiei. Prestigiul ţarului, gata să împiedice orice război, să-l susţină pe Franz Joseph, şi abilitatea plină de forţă a lui Schwarzenberg silesc guvernul prusac la „retragerea de la Olmütz". Vechea Confederaţie Germană este restabilită şi prezidată, din nou, de Austria, ca atunci când Metternich conducea Europa. Însă această umilinţă, foarte dur resimţită în Prusia, conţine germenii unei revanşe. De acum înainte, între Hohenzollerni şi Habsburgi ostilitatea a luat locul neîncrederii. În umbră, Bismarck tună şi fulgeră, este exasperat, indignat. El va fi autorul schimbării, farul naţionalismului prusac.

Trebuie de asemenea să notăm faptul că revoluţia europeană, începută la Paris, s-a terminat brusc. În Franţa, a doua republică este pe moarte, iar Ludovic Napoleon Bonaparte, ales preşedinte, serveşte regimul înainte de a se folosi de el. Elanul a devenit o frână. Pentru unii, speranţa a fost zdrobită, pentru alţii, anarhia a fost îmblânzită cu ajutorul ordinii.

Instalat în cele din urmă la Viena, Franz Joseph prezidează primul său Consiliul de miniştri pe 17 august 1851. Trebuie să recunoască imposibilitatea de a aplica Constituția din 1849 şi declară că reformele sunt necesare pentru unitatea monarhiei şi nevoile reale ale popoarelor sale. Insistă asupra unui punct capital: miniştrii nu trebuie să răspundă decât în faţa lui. Iar peste nouă zile, îi scrie mamei sale din palatul de la Schönbrunn, în care se născuse, într-o cameră cu lambriuri albe şi tapiserii de damasc roşu: „...Austria nu mai are decât un singur stăpân. Dar acum, trebuie să lucrez încă şi mai mult". Puterea şi datoria. Mai mult ca niciodată, arhiducesa domneşte asupra fiului său de douăzeci şi unu de ani, care este încă celibatar. O bună

organizatoare, arhiducesa îi asigură chiar şi plăcerile intime. Atitudinea ei, care poată să surprindă, este una logică: nimic nu trebuie lăsat la voia întâmplării, nici chiar alegerea unei legături amoroase. Sofia dirija autoritar întreaga viaţă a fiului ei, inclusiv iubirile şi distracţiile lui. Imaginea unui Franz Joseph silitor, chiar zelos, înlănţuit la biroul său şi sclav al treburilor statului, este desigur exactă, însă trebuie să o nuanţăm pentru începutul domniei lui. Tinereţea nu l-a părăsit încă pe deplin... Mama sa, preocupată de starea de oboseală a acestui fiu care îşi dedică câte opt ore neîntrerupte în serviciul Coroanei, îşi reduce plimbările şi chiar şi mersul la vânătoare, care este singura lui plăcere adevărată, organizează mici ceaiuri intime în apartamentele sale. Câţiva invitaţi, câteva invitate. Împăratul vine să se destindă în secret şi poate dansa sub priviri tandre şi binevoitoare, fără a fi, încă o dată, în poziţie de reprezentare. Arhiducesa îl invită chiar pe prinţul muzicii, pe Johann Strauss-fiul în persoană. El i-a urmat tatălui său, mort în 1849, care făcuse să triumfe încă din 1820 un dans popular în trei măsuri, ce se auzea în toate hanurile şi în toate micile teatre de cartier. Este Majestatea Sa valsul vienez. Aceasta va fi muzica întregii domnii a lui Franz Joseph. Un vârtej care va dura aproape un secol*. Johann Strauss-tatăl fusese unul dintre directorii balurilor de la curte şi promotor, împreună cu Joseph Lanner, al acestei noi muzici de dans. Prin operetă, Johann Strauss-fiul va duce valsul la perfecţiune. Să valsezi, să iubeşti, să bei şi să cânţi vor fi cele patru porunci ale vienezului doritor de frivolitate şi de ironie.

---

* Şi mai durează încă. La 31 decembrie, în fiecare an, celebrul „Bal al împăratului" atrage la Viena un anumit public vienez şi străin, pentru o seară deosebit de elegantă. La fel, pe perioada carnavalului, are loc un faimos bal la Opera din Viena, a cărei sală este transformată atunci într-o pistă de dans care prelungeşte scena.

Aceste baluri de cameră (*Kammerbälle*) îi permit Sofiei să onoreze câţiva oaspeţi. Fiul ei este un bun dansator: valsul, polca, mazurca poloneză, cadrilul îi sunt bine cunoscute. Iar în iarna 1850–1851, în timpul Carnavalului, la ora trei dimineaţa, Sofia îi prezintă fiului ei cele mai drăguţe tinere fete ale societăţii vieneze, din cele mai bune familii. Se serveşte un ceai cald, revigorant. Cine serveşte? Chiar tinerele fete, roşii de stinghereală, precum catifeaua de pe pereţi. Cinstea este dublată de un preţios exerciţiu practic de bune maniere: cum să nu verşi o cană de ceai, făcând o reverenţă, chiar discretă, împăratului îmbrăcat mereu în alb şi roşu*? Aceste tinere sunt proaspete şi încântătoare. Contesa Czernin oferă ceaşca, contesa Laidau, fermecătoare, oferă laptele, după obiceiul vienez. Cu abilitate, Sofia strecoară prin această adunare timidă şi guralivă câteva femei mai mature şi mai puţin timide, cu misiunea de a-l satisface pe împăratul cel tânăr şi năvalnic. Iar aceste doamne sunt discrete. În curând sunt supranumite „contesele igienice", ceea ce nu mai are nevoie de comentarii. Pentru arhiducesă, femeie strictă, dar directă, există un răstimp pentru toate, cu condiţia ca aceste distracţii să fie prevăzute, organizate şi controlate. Fiul ei nu îi scapă de sub control nici un moment, nici măcar în timpul îmbrăţişărilor programate pentru a mulţumi impulsurile naturii.

În schimb, la marele bal (*Hofball*) şi la balul de la Curte (*Ball bei Hof*), ocazii oficiale, solemne şi protocolare, împăratul nu dansează. El se află în timpul serviciului şi profită de ocazie pentru a strecura cuvinte amabile, adică vorbe de duh. Are un umor sec, dar cultivă o politeţe şi o disponibilitate care îi dezarmează pe adversari. Unui ofiţer sard care îi este prezentat, împăratul i se adresează astfel:

* De notat: culorile imperiale au rămas cele ale Austriei de azi, stabilind un fel de continuitate naţională, în pofida proclamării republicii în 1918.

— Sunteţi la artilerie? Este o armă frumoasă. Am remarcat-o în cursul ultimelor două campanii ale noastre.

Aluzie clară la botezul focului primit împotriva sarzilor, patru ani mai devreme.

La fel, el suspendă interdicţia asupra ceardaşului, considerat ca un simbol al revoluţiei maghiare. La balul de pe 14 ianuarie, fără a fi aşteptat, apare în uniforma de husar maghiar, atrăgându-şi o simpatie până atunci reticentă. „Împăratul nu ne mai doreşte", anunţă anumiţi unguri.

Un fel de triumvirat neoficial conduce treburile austriece: Franz Joseph domneşte, Schwarzenberg guvernează, iar bătrânul cancelar Metternich, reîntors în cele din urmă la Viena, îl sfătuieşte pe împărat, care îl consultă frecvent. Arhiducesa dirijează autoritar viaţa preţiosului său fiu. Căsătoria lui a devenit o obsesie, căci nimic nu se compară cu imaginea fericirii pentru a consolida o monarhie, mai ales dacă aceasta este una convalescentă. Arhiducesa priveşte la marile familii ale Europei, cu atât mai mare acuitate cu cât împăratul este îndrăgostit. Pentru prima oară, se pare, însă acest lucru nu o satisface deloc pe mama lui. Tânăra fată se numeşte... Elisabeta. Este una dintre verişoarele sale, fata unui prinţ maghiar. O unguroaică? Nici nu se pune problema! Diferendul sângeros nu putea să fie aplanat prin zâmbetele de la curte. Momentul nu venise încă. Cum ar putea austriecii să uite insurecţia de la Budapesta şi asasinatele sale? Cum ar şterge din memorie maghiarii executarea contelui Batthyány, preşedintele Consiliului de miniştri, care, după o tentativă de sinucidere, fusese împuşcat din ordinul lui Franz Joseph? Pentru a se răzbuna, văduva sa proferase un blestem teribil: „Să-i bată Dumnezeu pe toţi cei pe care îi iubeşte, pe toţi descendenţii săi*!". Nu, era prea devreme, prea repede.

* Célia Bertin, *Mayerling ou le destin fatal des Wittelsbach*, Librairie Académique Perrin, 1967.

Mai spre nord, Prusia ar fi putut poate să furnizeze o pretendentă demnă. Sofia contează pe călătoriile fiului său care parcurge Europa Centrală. În august 1852, el se află la Berlin. O călătorie care se impunea, căci cuplul regal din Prusia, regele Frederic Wilhelm al IV-lea şi regina, de asemenea numită Elisabeta şi care este mătuşă pe linie maternă a lui Franz Joseph, veniseră deja de trei ori la Viena. Planul Sofiei este unul simplu: în faţa Franţei, unde Ludovic Napoleon Bonaparte urzea restabilirea imperiului, în faţa Rusiei îndepărtate, dar copleşitoare, o alianţă cu Prusia ar fi putut da Austriei o oarecare greutate. Erodând prin căsătoria lor vechiul antagonism Hohenzollern-Habsburg, „problema germană" ar fi în mod obligatoriu reglată prin intervenţia Vienei. Franz Joseph este, aşa cum se preconizase, cucerit de prinţesa Ana, nepoata regelui. Aceasta are douăzeci şi doi de ani, îi place, însă nenorocire!, este deja logodită cu prinţul de Hessa-Cassel. Sofia nu este o femeie care să renunţe şi îi cere surorii sale întreg sprijinul, în cel mai mare secret. În pofida eforturilor lor, cele două surori se lovesc de refuzul energic al ambasadorului Prusiei în Parlamentul de la Frankfurt, contele von Bismarck, care caută să slăbească Austria şi, *a fortiori*, refuză să întărească legăturile prusace cu Viena. Tratativele, care nu depăşesc pragul cancelariilor, sunt blocate. Acestea se termină brusc datorită imposibilităţii prinţesei Ana de a renunţa la religia protestantă. Bismarck, luteran, insistă asupra acestui punct. În realitate, el nu iartă umilinţa de la Olmütz. Franz Joseph, pe care l-a întâlnit la Viena în iunie, i-a făcut o bună impresie şi acest compliment, rar la junker, merită să fie notat. El laudă la tânărul împărat „ardoarea, demnitatea, sângele rece, privirea, spiritul de dreptate, sinceritatea, mai ales când râde"*. Nu şi nu! Lui

* Yves Grosrichard, *Les Cent Usages de Bismarck*, Presses de la Cité, 1970.

Bismarck, omul care a trezit Dieta, impunându-i trabucul său, nu-i pasă de traiul în armonie cu Austria. Atunci, un mariaj...

Complotul Sofiei eşuează, iar eşecul este cu atât mai iritant cu cât cel mai „proaspăt" împărat, Napoleon al III-lea, tocmai se însurase cu încântătoarea Eugenia de Montijo, cea de-a doua fiică a unui conte spaniol. O căsătorie din dragoste şi nu o alianţă politică. Sofia, care nu s-ar fi mulţumit cu o astfel de aventură, priveşte spre vest, foarte aproape de Austria, de cealaltă parte a Tirolui, înspre Bavaria. Ea priveşte înspre o altă soră a sa, Ludovica.

Din punct de vedere politic, Bavaria este sigură. Regele Maximilian nu este nici original, nici periculos. Abia dacă are câteva idei. Bavaria este catolică, la fel ca Austria; Bavaria este amenințată de Prusia, la fel ca Austria. O alianță între familia de Wittelsbach şi cea de Habsburg – încă una – ar putea să fie foarte utilă pentru rolul pe care Austria îl joacă din nou în sânul Confederației Germane. Şi apoi, Bavaria nu este oare patria arhiducesei Sofia? Ea îşi aduce aminte de nepoata Elena, frumoasă şi mai ales cuminte, tânăra fată perfectă. Ar fi împărăteasa visată şi nu ar risca să îi facă rău ei, marea doamnă a familiei.

Arhiducesa este pe punctul de a-i scrie surorii sale, pentru a i cere veşti despre fiica ei Elena, Néné pentru familie, când un atentat stupefiază Viena. La 18 februarie 1853, puțin după ora 12.30, un ungur, fost croitor, fost potcovar, se aruncă asupra lui Franz Joseph, aflat pe un meterez şi ocupat să privească trupele la manevre.

Ungurul Janos Libenyi este înarmat cu un cuțit cu lamă lungă, cu două tăişuri. Un strigăt de femeie îl face pe împărat să întoarcă capul, iar lama alunecă între gulerul uniformei de lăncier şi catarama metalică a cravatei. Doar câțiva centimetri şi împăratului i s-ar fi tăiat beregata. În confuzia care a urmat,

nimeni nu vede că Franz Joseph sângerează. El îi strigă unui trecător curajos care îl reţinuse pe agresorul dezlănţuit, cu ajutorul aghiotantului Maximilian O'Donnel:

— Nu-l ucideţi!

Rana, mai puţin gravă decât se temuseră toţi, însă mai puţin benignă decât s-a spus, a provocat 30 de buletine de sănătate în zece zile, un leşin spectaculos al arhiducesei Sofia şi o creştere nu mai puţin spectaculoasă a popularităţii imperiale. Primul atentat împotriva unui Habsburg... Trebuie să notăm că, peste două zile, rănitul, aflat la pat, şocat, suferind în mod curios de dureri oculare, şi-a primit miniştrii şi a lucrat la dosarele urgente. Trei săptămâni mai târziu, el apare, fără escortă, într-o trăsură deschisă care îl duce la Prater, celebrul parc, unde se cântă şi se dansează pe malurile Dunării. Recunoscându-l, mulţimea lasă să-i izbucnească bucuria. Franz Joseph este intransigent, dar curajos: mulţimea este cea mai bună ascunzătoare pentru un asasin. Janos Libenyi aşteptase 15 zile, aşezat răbdător pe o bancă, înainte de a sări să-l răzbune pe Kossuth. Iar Franz Joseph fusese salvat de uniforma sa: un simbol.

Liniştită, înălţată la rolul de mamă a împăratului pe care Dumnezeu l-a apărat de un pumnal, Sofia îşi invită sora şi pe nepoata sa Elena să vină la Bad Ischl la mijlocul verii. Ludovica este încântată, agitată de pregătirea unei garderobe noi pentru fiica sa cuminte, iar Maximilian face în aşa fel încât să nu plece în această călătorie care îl plictiseşte. Agitaţia, stupul care a devenit Possenhofen îl fac să fugă în adâncul pădurii. În final, pregătită prin nenumărate sfaturi, lecţii şi remarci apăsate, Elena urcă în caleaşca ducală împreună cu mama sa, care nu şi-a uitat nici sărurile, nici pudrele, nici sticlele de apă minerală, fără a pune la socoteală cele două evantaie şi cartea de rugăciuni care se iţeşte dintr-o amestecătură de haine şi desuuri feminine. În ultimul moment, ea a hotărât că şi Sissi va lua parte la călătorie,

decizie care nu pune nicio problemă. Sissi nu are, ca veșminte, decât o rochie de voal, confecționată în grabă. Asta nu are nicio importanță, Sissi este încă doar o fetiță, o puștoaică neîmblânzită, căreia viața mondenă în familie îi va prinde foarte bine.

La 16 august, cu o oră și jumătate întârziere, trăsura se oprește în cele din urmă în fața Hotelului Austria, o clădire modestă și provincială de pe esplanadă, aproape de băile termale. Ludovica a rezervat camere aici. O oră și jumătate de întârziere! Asta este supărător, căci ducesa și fiicele sale trebuie să îl întâlnească pe împărat chiar în aceeași seară. Ludovica, nervoasă, tună și fulgeră împotriva valizelor care nu sosesc, a migrenei ei și a Elenei; poruncește să se perie hainele de călătorie. Acestea sunt negre, din cauza unui doliu, remarcă doamna Brigitte Hamann*. Camerista, domnișoara Roedi, ajută la scuturarea de praf și la coafarea călătoarelor, emoționate și obosite.

Sosește ora solemnă, care este și ora ceaiului. Repede, mama și fetele coboară în salonul hotelului. Împăratul nu va întârzia, este de o punctualitate ireproșabilă. El a ajuns chiar mai devreme: în loc de cele 30 de ore obișnuite pentru a parcurge cei 200 de kilometri care despart Viena de Bad Ischl, trăsura și escorta sa au făcut mai puțin de 20 de ore. Numai 20 de ore, fiindcă Franz Joseph are mare nevoie să se destindă. De la moartea brutală a lui Schwarzenberg, a desființat Ministerul de Război, asigurând el însuși funcția de șef al armatei. Și iată că vechea problemă orientală tocmai a provocat o ruptură a relațiilor diplomatice între Rusia și Turcia. Pretextul este paza Locurilor Sfinte. Țarul înțelege să-i protejeze pe creștinii ortodocși de la Ierusalim și Constantinopol. Protecția sa începe prin ocuparea provinciilor dunărene. Tânărul împărat este asaltat de probleme pe care trebuie să le rezolve personal: el este singurul

* *Elisabeth, Kaiserin wider Willen*, Amalthea, Wien, 1982.

stăpân al politicii austriece, deoarece alesese un om şters, contele de Buol, ca ministru al afacerilor externe. Faptul că revine la Bad Ischl înseamnă să savureze un fel antract în acest oraş cochet şi liniştit, cu un teatru, un cazinou şi mai multe cafenele. Din fericire, arhiducesa îi vrea binele, nu trebuie decât să îi urmeze sfatul, fiindcă ea se ocupă de aceste „probleme". Şi apoi, există mult vânat... Şi va fi aici Elena, această verişoară despre care mama lui îi vorbeşte încă din primăvară. El s-a instalat împreună cu suita, după cum îl obligă protocolul, la primarul din Bad Ischl, însă continuă să ia masa cu mama şi cu tatăl său Franz Carol, care stau ca întotdeauna la vila dr. Eltz, devenită vila Marstallier, închiriată în fiecare vară de nouă ani încoace.

Ora patru a după-amiezii. Elena este prezentată oficial vărului său. Reverenţa sa este fără cusur. Puţin mai în spate, Sissi se descurcă. Franz Joseph, în uniformă de general, o observă pe Elena, în timp ce cele două mame se îmbrăţişează cu amestecul de afecţiune şi respect datorat de o familie ducală unei familii imperiale. Néné este într-adevăr o tânără foarte drăguţă, zveltă, înaltă şi deosebit de timidă. Este cultivată şi serioasă. Împăratul surâde. Este interesat, dar nimic mai mult. Foarte repede, privirea i se îndreaptă spre Sissi. Ce contrast! Are încă o figură de copil, dar un păr atât de frumos, pieptănat cu cărare la mijloc şi fruntea degajată. Ochii ei căprui sunt ca de catifea. Privirea vărului imperial a încremenit. Fratele său notează că are „faţa radioasă". Sissi, stingherită, roşeşte, nu îndrăzneşte să îşi privească sora, cu atât mai puţin mama. Pentru câteva secunde interminabile, Sissi resimte prima sfială provocată de privirea insistentă a unui bărbat. Şi pare cu mult mai naturală decât Elena, care ar fi trebuit totuşi să fie în largul ei. Rochia cu care este îmbrăcată, fără pretenţii, îi vine de minune; „micuţa are multă graţie". Franz Joseph este obişnuit să facă inspecţii, să verifice detalii. Sissi nu scapă ochiului său uimit. Ce surpriză!

Mama sa i-a vorbit despre Elena pe un ton care, desigur, admitea cu greu vreo contrazicere, însă de ce nu i-a vorbit despre Sissi! Sissi este la graniţa tulbure dintre copilă şi femeie: s-a schimbat atât de mult…

Nu se mai poate întârzia cu patiseriile vieneze şi ritualul ceaiului, aşa că se aşază cu toţii la masă. După cum era de aşteptat, Sissi este plasată la capăt, pe locul copiilor, alături de guvernanta lor. Însă Franz Joseph nu o slăbeşte din ochi, deşi îi adresează Elenei cuvinte plate şi curtenitoare. În acest sfârşit de după-amiază, în acest du-te vino al ceainicelor, farfuriilor şi argintăriei, arhiducesa Sofia nu ştie că pierde prima ei bătălie, destinul conjugal al fiului său îi scapă de sub control, alegerea unei soţii pentru el este deviată, deturnată. Sissi îi murmură guvernantei sale: „Îmi este atât de teamă, că nu mi-e foame deloc"*. Un fior vag o străpunge. Angoasă? Jenă? Da, puţin din toate astea şi apoi impresia difuză că are loc un eveniment pe care nimeni nu l-a anticipat şi asta este cu siguranţă indecent, inacceptabil… Ceea ce aceste două mame – cele două surori – complotaseră, ceea ce cancelariile priveau cu bunăvoinţă, se prăbuşeşte în faţa celei mai imprevizibile reacţii, un *coup de foudre.*

Ludovic-Carol, cel de-al doilea frate al lui Franz Joseph, de douăzeci de ani, a spionat aceste priviri şi a înţeles tot. Iar a doua zi dimineaţă, o anunţă pe mama sa, pe un ton triumfător, că Franzi a preferat-o pe Sissi în locul lui Néné. Sissi? Această puştoaică? Imposibil. De abia a respins arhiducesa această posibilitate, că apare Franz Joseph, foarte bine dispus, şi îi declară:

— Sissi este delicioasă.

---

* Conform unei scrisori a Sofiei către sora sa, regina Saxei, citată de contele Corti, *op. cit.*

Consternată, ducesa îi răspunde cu argumentele sale: o puştoaică, o fetiţă care iubeşte prea mult natura, pădurea, care nu face decât cum o taie capul, care nu are maniere, care este puţin instruită, care vorbeşte în dialect bavarez. Şi apoi nu are decât şaisprezece ani... În timp ce Elena este matură, echilibrată, pregătită pentru sarcina sa. Dar fiul ei nu vrea să audă vorbindu-se de Néné. Sofia insistă, îşi pune la bătaie întreaga autoritate. Or, iată că împăratul se comportă ca un împărat: hotărăşte singur. Mai rău, ia hotărâri împotriva părerilor mamei sale. Dragostea l-a transformat în douăzeci şi patru de ore pe tânărul care îşi sărbătoreşte cei douăzeci şi trei de ani. Prima consecinţă a intrării lui Sissi în viaţa lui este un act de neascultare faţă de mama sa. Aceasta nu va uita. El îi datorează tronul, nu vrea să îi mai datoreze şi soţia.

Aşadar, în timp ce discuţia se înveninează, mama lui uneltește. Pe neaşteptate, subliniază că nu este nicio grabă, că trebuie reflectat. „Nimeni nu îţi cere să te logodeşti imediat", adaugă ea, uitând că până mai ieri dădea zor să-l însoare pe stăpânul Austriei. Însă acesta a devenit nerăbdător: a ieşit deja, s-a dus să o caute pe Sissi, pe care este totuşi sigur că o va vedea, cel mai târziu, la dejunul de familie la care Ludovica îi va invita imediat. Fiul nu doar se opune mamei sale, mai mult, îi şi scapă din mână. Şi îi repetă că Sissi este ca o migdală proaspătă, că are ochi dulci şi buze ca nişte fragi. Néné nu are dreptul la aceste laude.

Dejunul începe foarte rău pentru împărat, căci Sissi nu se află acolo. A fost surghiunită într-o cameră mică, alăturată sălii de mese. Şi, supărată, atacă aperitivele cu furie. Domnişoara Roedi îi face o observaţie glacială. Alături, la masa cea mare, Elena, care a făcut eforturi şi arată mai bine decât în ajun, încearcă să desfăşoare o conversaţie anodină cu Franz Joseph. Dar el este în altă parte, privirea lui fixează camera vecină. Chiar înainte de desert, compus din ştrudele cu mere, frânturi de voci

ajung până la masa cea mare. Sissi i-a răspuns guvernantei, furioasă că a fost îndepărtată şi, fără îndoială, jignită să fie încă tratată drept sora mai mică, însoţitoarea fetei promise pentru căsătorie. Intrigat, împăratul îi cere mătuşii sale permisiunea de a o invita pe Sissi la masa cea mare. Eliberată şi triumfătoare, prinţesa intră, roşie de mânie şi nedumerită, pe fundalul uneia dintre acele tăceri cu care se confruntă brusc o familie aşezată la masă. Ea triumfă asupra mamei şi a guvernantei. Intră cu un pas nerăbdător şi vine să-şi facă reverenţa în grabă. Ce neobrăzare! Curiozitate şi dezaprobare. Pielea foarte albă, părul şaten şi privirea, da, mai ales această privire „plină de visare", cum o descrie Célia Bertin, fac din tânără o adevărată apariţie. La şaisprezece ani, prinţesa Elisabeta din Bavaria poate să-şi permită capricii? Ea seduce. Deja. Va seduce toată viaţa.

Luându-şi rămas-bun, Franz Joseph, încântat, insistă pe lângă mătuşa sa ca Sissi să fie prezentă la balul pe care îl dă chiar în acea seară, făcând încă un pas în revolta sentimentală împotriva mamei lui. La dineul care precede cotilionul*, dacă Elena este încă aşezată alături de Franz Joseph, nu mai este vorba decât de o curtoazie rece, o ultimă concesie faţă de un program fărâmiţat de elanurile inimii. Evident, Sissi se află la masa cea mare, între mama ei şi prinţul de Hessa. Stânjenită de privirea vărului ei, măsurată de aceea, din ce în ce mai agasată, a mătuşii şi de cea a mamei, pleacă ochii şi roşeşte. Farfuria ei rămâne aproape goală. Prinţul de Hessa, care nu pricepe deloc aceste rivalităţi, se apleacă către arhiducesa Sofia şi îi spune cu voce tare, făcând, evident, o gafă:

* Cotilion — vechi dans de societate, cu ritm de marş sau cadril, în care dansatorii execută şi scene variate de mimică. A fost inventat de francezi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (n.tr.).

— Sissi a mâncat numai supă și salată rusească! Probabil că a hotărât să țină post azi.

Dar cum să mănânci mai mult când ești deopotrivă stingherită că ești un punct de interes și mândră că ești cea mai remarcată? Martorii, cei care știu să observe, asistă la o dublă revoluție: Franz Joseph se eliberează de mama lui, iar Sissi îi spune adio copilăriei.

Până pe 17 august, împăratul s-a arătat a fi un model de conformism, respectând, înainte de orice, eticheta. Un model înțepenit în chingile protocolului și ale convențiilor. În această seară, ultimele bariere se vor sparge în bucăți. Ludovica intră cu cele două fiice ale sale. Elena își poartă minunat rochia lungă de satin alb confecționată la München. Sissi, într-o rochie simplă de voal de culoarea piersicii, din cauză că prezența sa la bal fusese inițial exclusă, se face remarcată mai mult prin faptul că strânge mâna împăratului. O familiaritate amuzantă. La un semn, orchestra se dezlănțuie într-o polcă. Franz Joseph se abține, dar a dat permisiunea să se danseze. 45 de cupluri se epuizează într-un galop irezistibil. Împăratul strecoară o vorbă la urechea aghiotantului său, baronul Hugo de Weckbecker:

— Invitați-o pe prințesa Elisabeta să danseze a doua polcă.

Sissi, tensionată, rigidă, este în culmea fericirii. Angoasa rarelor ei lecții de dans, teama de a aluneca, de a se înșela asupra pașilor sunt toate uitate. În brațele aghiotantului, prinde aripi. În jur, comentariile se întețesc. Se află că împăratul a ales să danseze cotilionul, care marchează finalul balului, numai cu Sissi. Înainte să o fi observat, el o alesese deja drept parteneră. Aghiotantul trage concluzia:

— Mi se pare că am dansat cu viitoarea împărăteasă.

Puțin înainte de miezul nopții, împăratul își invită deci verișoara la dans. În această seară, ultima sa dansatoare este și prima; nu are ochi decât pentru ea și îi șoptește pașii în care

aceasta se încurcă. Cei mai avizați rămân uimiți atunci când, la sfârșit, el îi oferă nu doar buchetul de cotilion, ci și toate celelalte buchete de flori. Această încălcare a tradiției, prin care este onorată exclusiv o tânără fată, eliminându-le pe celelalte, nu poate avea decât o singură semnificație, cea a unei cereri de logodnă. La ceaiul tradițional care urmează după bal, familia este puțin stânjenită. Un astfel de gest, atât de neașteptat, în prezența Elenei... Franz Joseph este transformat, este vesel! Este fericit. Este îndrăgostit. Sissi n-a avut timp să înțeleagă. Toate aceste flori numai pentru ea? S-a simțit mai ales jenată. Nimic mai mult. Aluziile față de vărul ei o irită. Este târziu, este foarte cald, este vlăguită. În noapte, norii care atârnau pe cer se sparg în șuvoaie de apă. O violentă furtună de vară îneacă Bad Ischl. Tunetele nu încetează să se facă auzite. Franz Joseph nu doarme.

În dimineața zilei de 18 august, ploaia nu a încetat. Timpul este la fel de posomorât precum dispoziția celor două familii. O migrenă generală le țintuiește în camere pe mame și pe fiice. Nimeni nu a avut chef să se scoale devreme. Numai Franz Joseph afișează o veselie cuceritoare. A început o zi mare: are douăzeci și trei de ani și a hotărât să se căsătorească.

Satisfăcut, înviorat de o noapte aproape albă, intră în camera mamei sale. Arhiducesa face eforturi imense pentru a-și masca dezamăgirea de a-și vedea fiul încăpățânându-se în această alegere greșită. Stăpână pe ea însăși și neîndrăznind încă să se recunoască învinsă, face demersuri pe lângă soț, ceea ce nu îi pune nicio dificultate; săracul om contează atât de puțin... Apoi își informează sora, pe Ludovica, care, în mod evident, nu este surprinsă. Ce are de pierdut prin această schimbare de program? Venise să își mărite o fată. În locul fetei celei mari, mezina va deveni împărăteasă.

La prânz, dispunerea locurilor este semnificativă. Sissi se află alături de verişorul ei. Elena s-a aşezat în locul surorii sale mai mici. Néné, foarte bine crescută, afişează o demnitate exemplară. Sub un cer cenuşiu, arhiducesa, care are nevoie de aer, hotărăşte să facă o plimbare în patru, cu fiul ei şi cele două verişoare ale sale. Printre dealurile împădurite, merg până la Sankt Wolfgang*, la doisprezece kilometri distanţă. Un sat încântător pe malul de nord al Wolfgangsee, care este un loc de pelerinaj. Plimbarea nu schimbă nimic. Sissi şi vărul ei se privesc fără să vorbească, Elena poartă conversaţia aproape de una singură, iar pe arhiducesă o doare în continuare capul, căci trăsura este închisă, din cauza timpului amenințător.

La întoarcere, împăratul are o nouă convorbire cu mama sa, una definitivă. Părerea ei este înlăturată. Fie, acceptă, căci nu poate decât să accepte, dar nu va fi decât o iluzie. Sissi va fi soţia lui Franz Joseph, dar ea va fi aceea care va face pe împărăteasa. Şi sunt multe lucruri de făcut...

Seara, Sissi este ultima persoană consultată. În fața mamei şi a mătuşii sale, este surprinsă şi izbucneşte în lacrimi. Lacrimi de bucurie:

— Desigur, îl iubesc pe împărat! mărturiseşte.

Lacrimi de regret, de asemenea, din care străbate o tristețe ciudată. Adaugă:

— Numai dacă nu ar fi împărat...

Ea plânge. Iată lacrimi de teamă:

— Sunt atât de tânără, atât de neînsemnată. Voi face totul ca să îl fac fericit pe împărat. Dar îl voi putea oare face fericit?

---

* Începând din 1930, Sankt Wolfgang se bucură de un renume internaţional, odată cu opereta *La Calul Bălan* de R. Benatzky, a cărei acțiune se desfăşoară în hanul cu acelaşi nume, care există şi azi. Menționat încă din 1640, acesta este unul dintre cele mai vechi din Europa.

Sissi își petrece noaptea plângând. Totul s-a desfășurat așa de repede. Acum două zile, era încă cea mai fericită dintre prințesele din Bavaria, o prințesă neîmblânzită, care le vorbea cailor și câinilor și citea semnele cerului. În două zile, de joi până sâmbătă, s-a regăsit examinată, analizată, preferată și logodită. Nu a avut timp să se gândească. Nu ignoră faptul că vărul ei, în pofida grabei unei dragoste declarate cu surle și trâmbițe, nu a căutat să o influențeze. Dimpotrivă, conștient de responsabilitatea sa, a suspinat în fața mamei:

— Sarcina mea este atât de grea încât, Dumnezeu mi-e martor, nu va fi o plăcere să o împartă cu mine.

Și Sissi nu poate bănui că mătușa sa, care îi devine soacră, nu are decât o idee, aceea de revanșă, pentru a relua controlul situației. Vrea să i-o impună pe Sissi? Fie. Însă ea o va modela și o va îmblânzi, căci nu este femeia care să se mulțumească cu un eșec. Nu degeaba Bismarck, după o întrevedere cu arhiducesa la Viena, notase: „În fond, ea este cea care trage sforile politicii". La Bad Ischl, o îndrăgostire fulgerătoare a rupt în mod iremediabil aceste sfori. La cincisprezece ani și jumătate, Sissi va înfrunta o rivală neînduplecată, căci mariajul fiului său preferat este o chestiune politică. Iar Sissi nu pare în măsură să se apere.

Duminică 19 august. Dimineața devreme – nu este încă ora șapte – cele două mame s-au îmbrățișat, s-au lăudat și felicitat. Două surori fericite, una în chip sincer, cealaltă în mod oficial. Pe un bilet, ele își confirmă consimțământul lui Sissi. Arhiducesa adaugă câteva rânduri de aprobare și pune să se trimită documentul fiului ei. Chiar și mai matinal ca de obicei, Franz Joseph, deja pregătit, se repede la mama sa, copleșit de fericire. Dragostea nu așteaptă. La ora opt, împăratul îndrăgostit este la hotelul Ludovicăi, care îl îmbrățișează ca pe un fiu. El se grăbește numai să o îmbrățișeze pe Sissi. La fel de matinală – acesta

va fi unul dintre marile lor puncte comune –, ea se iveşte în uşa camerei mamei sale, proaspătă, încântătoare, delicată ca un trandafir. El îşi ia tânăra verişoară în braţe şi o sărută cu o tandră sfială. Sunt logodiţi. Iar Franz Joseph doreşte să-şi anunţe fericirea anturajului său. Îşi prezintă verişoara tuturor aghiotanţilor şi demnitarilor. Personalul soseşte în grabă şi vestea surprinzătoare se răspândeşte în Bad Ischl, care se trezeşte sub un soare glorios. De la un han la altul, vizitiii, rândaşii şi bucătarii răspândesc ştirea pe scările ceruite. De la ferestrele care domină firmele zornăitoare, se strigă evenimentul: „Împăratul s-a logodit!". Se vorbeşte despre asta chiar şi în clădirea băilor, între două pahare de apă cu proprietăţi, zice-se, fecundatoare. La ora 11, pentru liturghie, tânărul cuplu intră în biserica în care preotul, repede anunțat, pune să se cânte la orgă imnul imperial. Mulţimea se înghesuie. În momentul în care sosesc tinerii, arhiducesa bate pasul pe loc şi, gest foarte remarcat, se retrage în fața nepoatei sale. Mama împăratului lasă impresia că îi cedează locul de onoare viitoarei împărătese. Sissi nu bagă de seamă acest lucru. În clipa binecuvântării finale, Franz Joseph apucă mâna lui Sissi şi îi cere preotului să îi binecuvânteze în mod special.

— Iat-o pe logodnica mea.

La ieşire, mulțimea, binevoitoare, aruncă flori. O adevărată repetiție a nunții. Pierdută de emoție, Sissi caută mână vărului ei. Ea pare fragilă, dar el este atât de fericit încât are curaj pentru amândoi.

Ludovica îi trimite o telegramă soțului ei, căci Max nu este încă la curent. Ne putem întreba dacă, în prezența lui, logodna ar fi fost tot atât de grăbită. Ducele îşi adoră fata, care îi este un fel de *alter ego*. Dar este atât de tânără... i se fură o comoară delicată. Nu este genul lui să amâne. Să aştepte? Este dificil. Să reflecteze? Imposibil. Desigur, a fost surprins citind

telegrama și a crezut mai întâi într-o eroare de transmisie, când a citit că Franz Joseph cerea mâna lui Sissi și nu a Elenei. Dar, ca un om care știe întotdeauna să vadă partea bună a vieții, Max își trimite acordul și își face bagajul în grabă, pentru a ajunge cât mai repede la Bad Ischl. De această dată, reuniunea de familie este o adevărată sărbătoare.

În timp ce pornește la drum, o nouă plimbare îi poartă pe logodnici înspre sud, până în romanticul sat Halstatt. Accesul acolo este problematic, căci nu se poate ajunge decât pe lac sau pe cărări îndrăznețe. Însă cortegiul este răsplătit printr-o panoramă splendidă: case cu etaj atârnate pe munte într-un labirint de străduțe, de scări, de bolți și arcade. De șapte ani, descoperirea unei necropole preistorice care datează din prima epocă a fierului conferă satului o importanță cvasiștiințifică. Franz Joseph, cu caschetă și tunică bleu, și Sissi, la dreapta lui, într-o rochie în culori pale și ținând o umbrelă bleu-deschis, s-au așezat într-o cabrioletă maro. Contele Grünne, mare șef al grajdurilor, înmănușat în alb, conduce atelajul de șase cai bălțați, doi la oiște și patru în față.

La întoarcerea din excursie, cuplul regăsește Bad Ischl iluminat de 10 000 de lumânări, în timp ce, pe un deal, au fost așezate lampioane sub forma unui templu având inițialele celor doi îndrăgostiți. Flacăra dragostei lor născânde pleacă de la Bad Ischl pentru a încinge întreaga Austrie. Sissi plânge de bucurie sau de emoție, nu mai știe prea bine, însă soacra sa găsește că astfel este „drăguță" (declarație a Sofiei către Ludovica).

În Bavaria, entuziasmul se bazează pe mândria națională. Buimacă, Sissi se întreabă oare ce simte. Iar soacra ei mărturisește că este depășită de situație, scriind: „Am avut parte de atâta fericire în câteva ore că nu mai știm nici ce zi, nici ce oră este". După ce se informează, își datează scrisoarea către sora ei, regina Maria, luni, 20 august.

Foarte atent, Franz Joseph îi aduce lui Sissi bijuterii, broşe, perle, diamante. În timpul ultimei săptămâni din august, trei baluri îi antrenează cu multă veselie pe dansatori până foarte târziu. Neobosit, împăratul nu-şi schimbă programul şi pândeşte trezirea lui Sissi din jumătate în jumătate de oră şi apoi din sfert în sfert de oră. Primele lor adevărate momente de intimitate au ca pretext vânătoarea. Foarte bun puşcaş, Franz Joseph apreciază Bad Ischl pentru vânatul său abundent. El vânează cerbii şi raţele adunate în jurul lacurilor pe care le cunoaşte bine. Şi o duce pe Sissi într-un loc splendid, Lacul Gosau, oglindă a piscurilor îngheţate ale masivului Dachstein şi un fel de deşert, la altitudine, care desparte Austria superioară de Stiria.

Barca alunecă în tăcere şi, deodată, o detunătură sfâşie aerul pur. Împăratul este cel mai fericit dintre oameni. Este împreună cu logodnica sa, este la vânătoare. Două bucurii întrepătrunse într-o fericire care este dragostea de natură.

Într-o săptămână, ei au învăţat mult unul despre celălalt.

La douăzeci şi trei de ani, Franz Joseph are multe calităţi. Are o alură frumoasă în uniforma de general. Singura excepţie vestimentară: costumul lui de vânătoare gri şi verde, imuabil, o adevărată uniformă alpină. Sub un păr blond cu reflexe roşcate, faţa lui, alungită, nu este încă încadrată de faimoşii favoriţi, „cotletele" aurii, apoi albite de vârstă şi care vor fi un simbol al imperiului. Ochii îi sunt mari, foarte albaştri. Are pleoape grele, o gură lacomă. Un om chipeş, mai mult atrăgător decât seducător, cu o inteligenţă medie, sporită de o cinste şi o trudă incontestabile. Formalist, maniac al ordinii, preocupat de detalii, mai orientat înspre acţiune decât înspre meditaţie, dar de asemenea esenţialmente bun, sigur că misiunea lui este delicată şi sarcina zdrobitoare. Şi, mai presus de toate, este animat de o voinţă de a face bine, care explică faptul că, până în acel moment, s-a conformat sfaturilor şi ideilor mamei sale. Acum este

timpul să învețe. Primul birocrat al imperiului, exemplu de funcționar sârguincios, acest tânăr suveran se sprijină pe doi stâlpi imperiali, armata și biserica. Din punct de vedere istoric și geografic, el se află la răspântia unei Europe pe cale de a se naște. Dar ar fi exagerat să nu-i reținem împăratului decât latura sa muncitoare, chiar searbădă. El știe să fie vesel, să se distreze, și, în acea perioadă, viața lui este deosebit de bogată și de completă. Dar el nu visează deloc. Este opusul unui leneș, iar energia lui, care îl va face să comită multe stângăcii, este de apreciat.

Și Sissi? Este diferită, din toate punctele de vedere. O tânără romantică, o căprioară. Fizic, dacă frumusețea și farmecul ei vor fascina întreaga Europă, trebuie să avem onestitatea de a spune că ea surâde rar, pentru că are dinții stricați, cum vor fi de altfel și aceia ai celuilalt văr al său, viitorul Ludovic al II-lea al Bavariei, deloc stânjenit din cauza asta, ba dimpotrivă. După el, această trăsătură îl apropia și mai mult de modelul său, Ludovic al XIV-lea! Sissi este complexată din cauza danturii și, din acest motiv, o vom vedea strângând din buze. Arhiducesa, căreia acest defect nu i-a scăpat, îi face fiului său această remarcă, pe tonul șuierat al unei soacre ofensate:

— Da, este foarte drăguță, dar are dinții galbeni!

Sofia nu putea să ierte... Pierduse prima rundă a acestei bătălii între femei. Acum, știrea este făcută publică. Joi, 23 august, *Wiener Zeitung*, cotidian vienez apropiat de Curte, anunță că „Majestatea Sa imperială, regală și apostolică, împăratul Franz Joseph s-a logodit la Ischl, cu consimțământul regelui Maximilian al II-lea al Bavariei, cu tânăra Elisabeta Amelia Eugenia, ducesă din Bavaria, fiica Altețelor Lor regale ducele Maximilian-Iosif și ducesa Ludovica, născută prințesă regală de Bavaria".

Însă Sissi este înaltă: are 1,72 metri. Talia ei este de o finețe desăvârşită, este zveltă şi are o privire profundă. Dacă studiile sale nu au fost deloc supravegheate, nici încurajate de un tată extravagant, este o ființă de o sensibilitate deosebită, chiar excesivă. Caracterul îi este definit de alternanța între veselie şi seriozitate. Vioaie, hotărâtă, fără nicio îndoială minunat de spontană. Însă Sissi este şi capricioasă, irascibilă, exclusivă, pasionată, de o energie dezordonată. Pe scurt, o fată tânără. Dar o fată tânără care meditează asupra vieții şi, în mod curios, asupra morții. În secret, prințesa neîmblânzită scrie, înnegreşte caiete de poezii. Opera poetică a lui Sissi, care uneori a fost luată în derâdere, căreia i s-a subliniat mediocritatea, nu merită atâta sarcasm. Este o coordonată fundamentală a vieții sale, poate cheia stărilor ei sufleteşti şi o mărturie directă, căci poeții înşală prost, ei vibrează.

În 1851, când avea paisprezece ani, a început să se refugieze în camera sa pentru a-şi pune inima pe hârtie. Familia de Wittelsbach număra deja doi poeți – fostul rege Ludovic I, care îşi dedica versurile Lolei Montez, şi tatăl lui Sissi, care le recita prin hanuri. Sissi nu scapă de obiceiul familial, dar are o pană serioasă, chiar morbidă. Atracția pe care o exercită moartea asupra tinerei Elisabeta este îngrijorătoare. Copilăria ei atât de liberă, atât de departe de noțiunile sacrificiului şi datoriei, atât de răzvrătită împotriva convențiilor, se loveşte constant de drame. Poemele lui Sissi sunt întotdeauna triste. Veselia ei exterioară nu ar fi decât o fațadă? Şi trebuie să notăm că, în paginile ei, moartea este deja legată de dragoste. Unul dintre primele ei poeme* evocă o istorioară înăbuşită de amor, pentru un băiat pe care l-a întâlnit. Mocneşte o dramă: băiatul, îndepărtat,

* Traducere a Margaretei Diehl, în contele Corti, *op. cit.*

moare. Bulversată, Sissi strigă în tăcere durerea acestei prime emoţii pentru o inimă secerată de moarte:

Zarurile au fost aruncate,
Din nefericire, Richard nu mai este!
Se aude o tânguire de clopot,
Doamne, ai milă de mine!

O reacţie stranie. Sissi cere deja să fie izbăvită. Durerea, tristeţea o apasă. Acest *spleen* este unul precoce şi melancolia ei una adâncă. La paisprezece ani, Sissi trăieşte deja, în secret, în cultul morţii, fascinată de acest ultim mister. Emoţia este oxigenul ei. Dă târcoale tragediei, se impregnează de aceasta şi îşi hrăneşte sufletul. Şi, deja, o cheamă, regretând că face parte dintre supravieţuitori. Cu patru luni în urmă, în aprilie 1853, tânărul frate al unei prietene a decedat în urma unei pneumonii. Un al doilea vis de dragoste, o a doua moarte, o a doua suferinţă. Sissi îşi încheie omagiul faţă de dispărut, scriind:

O, de ce nu sunt moartă şi eu
Şi în cer, ca şi tine.

Dacă este obişnuit ca o tânără fată de şaisprezece ani să viseze la o dragoste pură, să se entuziasmeze pentru nimicuri şi să se întristeze pentru orice, încăpăţânarea lui Sissi de a celebra moartea este îngrijorătoare. Ne gândim, în mod evident, la caracterul dezechilibrat al familiei Wittelsbach, care traversează istoria europeană cu o reputaţie morbidă şi exaltată, dar şi cu un rafinament şi un estetism remarcabile, cu aptitudini, în special cele pentru limbi străine, cu o ironie glacială şi o fantezie seducătoare.

Trebuie să mai amintim că numeroasele căsătorii cosangvine, înrudirile repetate nu au „curăţat" deloc un sânge bogat,

care vehicula mai multe elemente ereditare. Tovarăşă invizibilă a celorlalţi, moartea este, prea devreme, prezentă în gândurile lui Sissi. Totuşi, cu o piruetă, prinţesa melancolică redevine tânăra fată strălucitoare. Iar razele ei l-au transformat pe tânărul împărat, care descoperă că dragostea este mai satisfăcătoare decât puterea. „...Eliberat de greutatea oricărei funcţii, nu respiră decât dragoste”, observă Karl Tsuppik*. Franz Joseph îi scrie ţarului: „Vorbesc de fericirea mea, căci sunt convins că logodnica mea are toate calităţile sufletului şi inimii pentru a mă face fericit”. Iar vărului său Albert de Saxa îi scrie: „Sunt iubit ca un sublocotenent şi fericit ca un zeu”. Împăratul vrea să sporească această comoară pe care o descoperă puţin câte puţin în fiecare zi. O telegramă trimisă la Viena îl convoacă de urgenţă pe pictorul Schwager la Bad Ischl. Sissi pozează cu greu, nemişcarea nu este în temperamentul ei. Franz Joseph asistă la şedinţe, în timp ce artistul se extaziază în mod sincer în faţa farmecului acestui chip. Însă nu va fi de ajuns: portretul va fi considerat execrabil! Arhiducesa nu pierde nicio ocazie ca să-i spună fiului său că logodnica sa are nevoie să fie îndrumată. Sofia constată zilnic că, în inima fiului, ea a trecut pe planul al doilea. Pentru a se justifica, susţine că nepoata trebuie să primească de urgenţă o educaţie pentru Curte. Curtea de la München nu este cea de la Viena. „Această micuţă nu ştie să ridice paharul pentru un toast.” Autoritatea Sofiei nu poate fi decât supărătoare. Însă, cu bună dispoziţia sa contagioasă, împăratul răspunde că se va ocupa de toate acestea. Nu este el prezent, de acum înainte, pentru a o învăţa iubirea şi deci şi cum să trăiască?

*

---

* *Elisabeth, impératrice d'Autriche*, tradus din germană de Gabrielle Godet, Plon, 1933.

31 august. Aceste câteva zile, în care agitația a fost înlocuită de liniște și în care sărbătorile s-au strecurat între două excursii, vor rămâne înscrise pentru totdeauna în amintirea celor doi veri. Franz Joseph este conștient de acest lucru, atunci când vorbește despre „săptămânile cele mai fericite din viața sa". Sissi nu va aprecia decât mai târziu prețul acestei fericiri sosite pe neașteptate. „Îl iubesc deja", va spune ea, aproape uimită că a fost în cele din urmă cuprinsă de acest sentiment pe care se presupune că îl avea. În această duminică, Franz Joseph este fericit, iar Sissi crede că este. Dragostea împărtășită ar putea să nu mai fie doar o simplă himeră.

Dar Sissi este cu adevărat foarte tânără. Franz Joseph poruncește chiar să se instaleze pentru ea un leagăn la vilă! Împăratul a încercat să amâne prima lor despărțire, dar vacanța lui s-a terminat. Politica internă și diplomația nu mai pot să aștepte și să se mulțumească cu bătăile inimii. Franz Joseph își însoțește logodnica până la Salzburg. Iar Sissi este foarte tristă atunci când el pleacă spre Schönbrunn. În gând, ea îi va urmări călătoria prin Linz, unde el va atinge Dunărea, numai în gând, căci viitoarea ei patrie nu este, pentru moment, decât o avalanșă de cuvinte. Este fericită să își regăsească decorul, copilăria, câinii, caii și pacea Bavariei liniștitoare. Plecată pentru a deveni împărăteasă, Elena, așezată lângă tatăl ei, s-a întors ca o prințesă abandonată și refuzată. Plecată ca o copilă zburdalnică și fără griji, Sissi se întoarce ca viitoarea împărăteasă. O schimbare imensă. Un reflex insuportabil îi marchează de acum înainte viața: ieri, era ignorată, dispărea zile întregi, creștea de una singură, ca o floare sălbatică. De acum înainte, este cercetată amănunțit, observată, pândită. Mai rău, este judecată. Iar această privire a celorlalți este prima ei închisoare. Cu scrisul ei fin, cu cerneală roșie, scoate aceste strigăte după ce a urmărit zborul schimbător al unei rândunici:

Cât de bucuroasă aş fi să fărâm orice piedică,
Să rup orice lanţ.
Ah!.Dacă aş pluti liber împreună cu tine acolo sus,
Pe firmamentul întotdeauna albastru,
Cum aş lăuda cu bucurie
Zeul numit libertate.

Libertate! Cuvântul magic al vieţii sale... Poemul este o răbufnire de catifea înaintea unui val de constrângeri, ca şi cum această libertate i-ar fi fost mai preţioasă decât dragostea. Logodită de 15 zile, se simte prizonieră. Se plânge oare din cauza dragostei? Nu, căci îi ignoră încă sensul, dar presimte un rămas-bun ireversibil faţă de copilărie, o metamorfoză pe cât de brutală, pe atât de neaşteptată. Sissi nu ceruse nimic, dar resortul secret al ciudatei ei veselii era unul destins. Uraganul pasiunii îl înviorase pe Franz Joseph, în acelaşi timp în care o descumpănea pe Elisabeta şi uluia cele două familii.

Reîntors la Schönbrunn pe 7 septembrie, împăratul se grăbeşte să îi adreseze contelui Lerchenfeld, trimisul regelui Bavariei, mulţumirile sale faţă de suveranul de la München, care îşi dăduse atât de repede şi cu atâta căldură consimţământul.

Bineînţeles, audienţa nu îl va scuti pe Franz Joseph de o vizită protocolară la München în toamnă, însă sunt lucruri mai urgente. Într-adevăr, conflictul dintre Rusia şi Imperiul Otoman se înveninează. Sultanul de la Constantinopol este acum susţinut de Franţa şi de Anglia. Oficial, Parisul vrea să apere interesele catolice franceze din Orient, iar neoficial vrea să evite o criză de tipul celei care i-a fost fatală lui Napoleon I. Napoleon al III-lea cade de acord cu guvernul reginei Victoria să stăvilească drumul ruşilor. Poate să izbucnească un război european,

căci Nicolae I, al cărui regim a fost cruţat de revoluţiile naţionaliste din 1848, caută orice pretext pentru a obţine un acces la Mediterana. Ţarul urmăreşte vechiul vis al tuturor ţarilor. Franz Joseph pledează pentru pace, căci o schimbare pe eşichierul Europei ar putea ameninţa Austria. El pune să se elaboreze un proiect de acord care să menajeze atât bulimicul orgoliu rusesc, cât şi greaua suspiciune otomană. Degeaba. Pe biroul său se îngrămădesc telegramele îngrijorătoare. Din fericire, câteva dosare liniştitoare ies la suprafaţă. Cuprins de bucuria dragostei sale, Franz Joseph semnează încetarea stării de asediu la Viena, Graz şi Praga. În acest ultim oraş, pedeapsa cu moartea care fusese pronunțată împotriva a opt tineri de familie bună este comutată în muncă silnică, măsură care pare să fie de un liberalism nemaiauzit. Ministrul de interne, baronul Kempen, îi spune în van suveranului că acestea sunt nişte măsuri premature şi periculoase, Franz Joseph nu vrea decât să facă bine. Iată-l generos, înclinat spre iertare, la limita toleranței. Miracolul dragostei este verificat: îndrăgostit, Franz Joseph este fericit şi viața lui cotidiană este transformată. Prima influență – indirectă – a lui Sissi asupra politicii imperiale este o atmosferă de flexibilitate. Doar o femeie poate îmblânzi un autocrat. Cerul binecuvântează aceste gesturi, pentru că împăratul este informat că a fost regăsită coroana regală a Ungariei, care dispăruse în timpul revoluției de la Budapesta. Atunci când se rupe de dosarele statului, nu se gândeşte decât la Sissi, renunțând la balurile şi distracțiile obişnuite. „Contesele" au pierdut un dansator cu multă căutare...

Un detaliu rezumă în acel moment starea de spirit a lui Franz Joseph: portretul lui Sissi este aşezat pe biroul lui. I se datorează lui Franz Schratzberg. Sissi poartă un coc de bucle. În gând şi în portret, Sissi este deja la Viena şi la Schönbrunn. Ea nu le va mai părăsi vreodată. Iar împăratul întârzie în fața acestui chip

tandru, chiar în prezența guvernului său. Sissi tulbură ordinea imperială. Deja... Franz Joseph este la fel de captivat ca şi Sissi, însă dragostea este libertatea lui. Şi el ştie să îşi revină repede.

Pe 14 septembrie, Nicolae I, surprins de reticența lui Franz Joseph în a susține Sankt Petersburgul, soseşte la Olmütz. El doreşte o explicație şi îi reaminteşte acestui tânăr suveran, în trecere, cât de eficace a fost sprijinul trupelor ruse în Ungaria. 80 de batalioane, 74 de escadroane şi 24 de tunuri sunt gata de acțiune, însă țarul nu obține nici acum nimic de la Franz Joseph, care a urmat sfatul miniştrilor săi. Austria va rămâne neutră. Nicolae I resimte o vie amărăciune, însă împăratul îndrăgostit nu putea sub nicio formă să îşi arunce țara convalescentă într-o aventură, atunci când nu se gândea decât la cum să îşi strângă în brațe logodnica. Războiul nu este un cadou de nuntă. Iar pe 4 octombrie, Imperiul Otoman declară război Rusiei.

Pe 11, Franz Joseph se află la München, purtat literalmente de dragoste: a călătorit mai puțin de 30 de ore! O vizită protocolară la regele Maximilian, o vizită de curtoazie la regina Maria şi iată-l la Possenhofen. Sissi la Possi: în cele din urmă, bucuria de a o regăsi pe cea pe care o iubeşte în universul ei.

Franz Joseph îşi dă seama imediat că Sissi este încă şi mai frumoasă – nu s-au văzut de şase săptămâni –, dar ea s-a schimbat. Este mai în largul ei, fără îndoială pentru că se află acasă şi ieşită de sub supravegherea soacrei sale. Şi ce călăreață! Independentă, nepăsătoare, neglijându-şi pregătirea trusoului, Sissi îi transmite veselia ei şi lui Franz Joseph. Pe 15 octombrie, se întorc cu toții la München pentru a sărbători aniversarea reginei Maria, iar gala dată la Opera regală se transformă într-o lungă ovație pentru tânărul cuplu, care apare oficial în public pentru prima dată. În fața mulțimii, în fața Curții, în fața oraşului, Sissi este foarte stânjenită. Ea nu este obişnuită cu ieşirile

în public, nu îi vor plăcea niciodată și își va petrece întreaga viață evitându-le; privirea insistentă, deși transparentă, a diplomaților, o enervează. Toate gesturile, toate atitudinile și toate cuvintele sale fac obiectul unor rapoarte. Ea este pusă pe hârtie... Dar Münchenul este nebun de bucurie, iar Franz Joseph a fost minunat de natural la Possenhofen, jucându-se cu frații și cu surorile lui Sissi, ca și cum ar fost încă un copil. El a lăsat la Viena chingile datoriei. Pe 17, el îi scrie mamei sale: „În fiecare zi, o iubesc pe Sissi tot mai profund și sunt din ce în ce mai convins că nicio altă femeie nu mi s-ar potrivi mai bine decât ea". Și adaugă un detaliu foarte important: „Acum are dinții albi în întregime!". Era o declarație amabilă, dar neadevărată.

După zece zile departe de politică, Franz Joseph revine la Viena și începe o corespondență emoționată cu Elisabeta, învățând-o să scrie scrisori. Rolul tinerei fete se limitează la un program cotidian, cu tot mai multe obligații. Singurele care o interesează sunt lecțiile de limbă și de istorie maghiară pe care le face împreună cu contele János Majlat, un ungur învățat din anturajul ducelui Max. Profesorul, ales de tatăl ei, este un bărbat de șaptezeci de ani, micuț, vivace, plin de amintiri și foarte favorabil Imperiului Austriac. Ludovica crede că el predă „pentru ochii frumoși ai lui Sissi" și i-o spune, în franceză, surorii sale. Se prea poate, însă contele Majlat, care trăiește sărăcăcios, are cu siguranță nevoie de bani*. El o pune pe Sissi să lucreze de trei ori pe săptămână și, deși studiile sale fuseseră neglijate, ea își dezvăluie un talent excepțional pentru limbi străine, pe care îl regăsim la toți locuitorii Europei Centrale, obișnuiți cu amestecul lingvistic. Pe lângă franceză și italiană, Sissi aprofundează limba maghiară, știind că va fi și suverana Budapestei. Și ea descoperă un teritoriu foarte diferit de lumea germanică,

* Potrivit dnei Brigitte Hamann, săracul om, înglodat în datorii, s-a sinucis un an mai târziu, înecându-se în Lacul Starnberg.

chiar şi atunci când este atenuată de frivolitatea vieneză. Cu profesorul ei, crescut în Austria, dar trăind la München şi care nu a uitat nimic din patria sa, ea face cunoştinţă cu sufletul maghiar.

Pe 17 noiembrie, ziua Sfintei Elisabeta, un curier soseşte la München de la Viena, cu un cadou superb din partea lui Franz Joseph pentru logodnica sa: o broşă cu diamante, având forma unui buchet de trandafiri. Cadoul, somptuos, l-a costat pe împărat 80 000 de florini din caseta sa personală, căreia a învăţat, încă din copilărie, să îi ţină o evidenţă scrupuloasă. Cadourile vin după scrisori. Aproape de Crăciun, logodnicul nu mai are stare, căci această sărbătoare înseamnă, de asemenea, aniversarea lui Sissi, cea de-a şaisprezecea. Franz Joseph nu ezită niciun moment, va petrece Crăciunul cu Sissi şi nu cu mama sa, obicei respectat de douăzeci şi trei de ani. Drept penitenţă, arhiducesa îi trimite nurorii sale un rozariu, pentru a-i calma spiritul, pe care îl consideră prea frivol. Desigur, Sissi îi mulţumeşte soacrei sale, dar sinceritatea inimii ei îi este rezervată fiului acesteia. Franz Joseph a ajuns la München târziu, în noaptea de 20 spre 21 decembrie. În pofida orei înaintate, căci deja a trecut de miezul nopţii, el se grăbeşte spre palatul ducelui Max, care nu se formalizează pentru acest amănunt. La Franz Joseph, dragostea înăbuşă protocolul. Pentru prima dată, se simte tânăr. Mai ales departe de Viena şi... departe de mama sa. Sissi abia a avut timp să admire un buchet de trandafiri din serele de la Schönbrunn – buchet care a ajuns intact, în pofida viscolului – că Franz Joseph îi dă un cadou curios, un papagal roz, crescut în menajeria de la Schönbrunn, instalată începând din 1752 în vestul parcului, din ordinul lui Francisc al II-lea, care fusese un mare iubitor al ştiinţelor naturii. Sosirea păsării cu cioc mare şi curbat o încântă pe Elisabeta. Un papagal la München! Cu siguranţă este singurul... Pasărea neobişnuită

este un cadou ideal de copilăresc pentru aceea care prefera să trăiască în mijlocul animalelor decât în mijlocul unei societăți inchizitoriale.

Sunt schimbate și cadouri mai clasice, împăratul și-a adus și portretul, în mărime naturală, în uniformă de lăncier imperial, iar prințesa îi oferă portretul său călare. Fiecare imagine le reflectă personalitățile: el iubește armata, ea iubește caii.

Sărbătorile de Crăciun sunt o succesiune de petreceri oficiale, ceea ce o enervează puțin pe Sissi, dar nu le poate evita. Evident, are câteva toane, agasată de corvoada pe care o reprezintă trusoul ei încă inexistent și pe care o pleiadă de croitorese și modiste se străduiesc să îl constituie. Este imposibil să o faci pe Sissi să stea liniștită în timpul probelor. Din fericire, măsurile ei ideale permit să i se compenseze nerăbdarea. La naiba cu moda! Și toate aceste corsete, aceste șireturi, ce plictiseală! Chiar și în rochie de aba, ea are alura unei prințese. Franz Joseph a observat că, în garderoba logodnicei sale, lâna era menită să îi țină de cald. Or, Sissi se plânge de frig. Întors la Viena, împăratul, însoțit de mama sa, alege un mantou de catifea albastră, căptușit cu o zibelină superbă. Pentru Sissi. Arhiducesa suspină. În mod clar, această Sissi nu știe nimic și nu are nici de unele...

La începutul lui 1854, cancelariile trebuie să rezolve dubla problemă care s-a ridicat adesea în marile familii europene și care este întotdeauna soluționată prin intervenții la nivel înalt. Cei doi logodnici sunt veri. Ei sunt chiar de două ori înrudiți: veri primari, deoarece mamele lor sunt surori, și veri de gradul al patrulea prin tații lor. Atâtea obstacole civile și religioase, atâtea dispense obținute cu ușurință de la papa Pius al IX-lea, care refuzase deja să intre în război împotriva Austriei în timpul evenimentelor din toamna lui 1848 și care căuta să consolideze autoritatea Vaticanului după eșecul răsunător al unei politici

liberale. Trebuie să remarcăm că nimeni nu se gândește la obstacolul medical al înrudirii, ale cărei ravagii sunt totuşi bine cunoscute.

Franz Joseph încă mai încearcă să stăvilească pretenţiile imperialiste ale ţarului, implorându-l să nu treacă Dunărea, şi i se opune în continuare ministrului său de externe, contele Karl Buol, un bărbat de cincizeci şi cinci de ani, ales cu sprijinul lui Schwarzenberg şi al lui Metternich. Fost ambasador la Sankt Petersburg, Buol, rău tratat de către ţar, a dezvoltat faţă de acesta o amărăciune tenace. Rusia era duşmanul său, pretenţiile teritoriale ale acesteia trebuiau oprite, trebuia să i se declare război. Războiul împotriva Rusiei amenință deci Austria în interiorul guvernului imperial. Doar dinspre München veştile sunt paşnice. Nunta se apropie şi este timpul formalităților notariale. Pe 4 martie, un document lung adună o mulțime solemnă. Semnătura contractului de căsătorie este o adevărată încercare pentru Sissi. O mulțime de jurişti, de clerici şi chiar, fără să se ştie de ce, de medici mergând de la un membru al familiei la celălalt o ameţesc pe tânăra fată. Franz Joseph nu se află acolo... Sissi ascultă ca o străină. Este oare vorba despre ea, despre destinul ei? Se poate oare ca fericirea să fie consemnată şi altfel decât în poeme? Ea află acest lucru. Se reține că zestrea ei este compusă din două părţi. De la tatăl ei, primeşte 50 000 de florini, ceea ce este puțin, dar de mare valoare familială, deoarece este dat „din dragoste şi grijă părintească". De la viitorul ei soţ, primeşte 100 000 de florini. Apoi, potrivit vechii tradiţii germane, se stabileşte la valoarea de 12 000 de ducaţi suma *Morgengaben*, adică a darului de dimineaţă, un fel de despăgubire pe care soţul o plăteşte aceleia pe care a făcut-o femeie, imediat după noaptea nunţii. Sissi află astfel că virginitatea are un preţ, de altfel foarte variabil. El va fi pregătit de către ministrul de finanțe, într-un cufăr plin cu bani de aur şi argint, la fel de noi ca

şi statutul său de femeie. Sunt motive pentru a roşi... Lectura clauzelor continuă. Franz Joseph se angajează să îi plătească lui Sissi o alocaţie anuală de 100 000 de florini, pentru cheltuielile ei personale, reprezentate de obicei de îmbrăcăminte şi opere de caritate. Arhiducesa ar putea să fie nemulţumită: această sumă este de cinci ori mai mare decât propria rentă! Cifrele vorbesc. În final, fiindcă notarii trebuie mereu să prevadă ce este mai rău, Sissi avea să primească o rentă de văduvă, fixată, de asemenea, la 100 000 de florini.

Să continuăm cu inventarul minuţios al trusoului miresei, împărţit în bijuterii şi podoabe – estimate la 102 234 de florini, în argintărie – de mică valoare, se spune, şi în haine, înşirate într-o listă impresionantă. Acesta este capitolul care rămâne cel mai surprinzător pentru Sissi. Prinţesa neîmblânzită care se îmbrăca cu nimicuri, care îşi păta rochiile şi dinţii mâncând mure sau le rupea fugind prin tufişurile albăstrii, se regăseşte în faţa unei alegeri de 43 de rochii, dintre care 17 de ceremonie, fără a uita una neagră pentru doliu, şase pentru viaţa de familie, 17, foarte înflorate şi brodate, pentru vară, şi patru rochii de bal: două albe, una roz şi una bleu. Se adaugă 16 pălării cu pene, cu dantelă sau de pai, opt mantile, cinci pelerine scurte, cinci mantouri. Lenjeria cuprinde 168 de cămăşi, 168 de perechi de ciorapi, atât de mătase fină, cât şi de lână groasă, 72 de jupoane, 60 de pantalonaşi, 36 de cămăşi de noapte, zece dezabieuri de muselină şi de mătase, 12 bonete de noapte, trei corsete pentru crinolinele incomode a căror modă tocmai fusese lansată la Paris, alte patru corsete pentru călărie, 24 de halate de baie şi trei cămăşi de baie, simbolizând austeritatea obiceiurilor vremii şi complicaţiile unei igiene de calitate... Să nu uităm cele 20 de perechi de mănuşi, cinci perechi de papuci de casă, nici pantofii, care ating cifra uluitoare de 130 de perechi! Stupefiată, Sissi află că protocolul îi interzice să poarte de mai multe ori o

pereche de pantofi, de altfel fragili, de catifea, mătase sau satin. Să completăm lista cu șase perechi de ghete de piele, șase perechi de ghete de cauciuc și câteva accesorii precum două umbrele, șase umbreluțe de soare (trei mari și trei mici), piepteni de os, o trusă mare de mercerie cu nasturi și ace. În plus, un încălțător – unul singur! – și, evident, periuțe de dinți. Un adevărat magazin! Lenjeresele și cusătoresele au reușit un adevărat tur de forță, căci Sissi nu a încetat să se sustragă de la probe. Și totuși, ele au văzut rareori un corp atât de bine făcut, atât de demn să fie împodobit somptuos și îmbrăcat cu veșminte de gală. Însă exhibiționismul inventarului frizează indecența. Notarii! Chiar au nevoie să anunțe cu voce tare prețul lenjeriei de batist a tinerei fete? Este indispensabil să cunoști prețul unui combinezon de flanel? Toate lucrurile ajung la 50 000 de florini. În viața ei cea mai intimă, deja Sissi nu își mai aparține, nicio secundă nu poate fi lăsată la voia întâmplării.

Din fericire, Franz Joseph sosește pe 13 martie. El îi aduce lui Sissi cadoul din partea soacrei, un magnific set de podoabe: diademă, colier și cercei cu opal și diamante. Acesta este și el estimat (la 62 460 de florini), însă adevărata lui valoare este una simbolică: arhiducesa a purtat aceste bijuterii în ziua nunții ei, la 4 noiembrie 1824, cu 30 de ani în urmă. Mătușa ei este cu siguranță o soacră agresivă, ale cărei cadouri sunt întotdeauna otrăvite cu câte o observație acidă. În mod diabolic, mama împăratului nu ratează nicio ocazie ca să o denigreze pe nora sa, adresându-i remarci neplăcute. Puțin stânjenit, Franz Joseph îi semnalează lui Sissi că nu o poate tutui pe mătușa ei, așa cum a făcut-o în ultima scrisoare, chiar dacă aceasta îi devine soacră. Sissi credea că procedează bine, dar ca de obicei, cu soacra sa, face numai gafe. Se întunecă la față. Ea pledează pentru spontaneitate, pentru afecțiune familială. Ce păcat! Uitase de respect. Arhiducesa, femeie impunătoare, a estimat foarte bine

că respectul datorat persoanei ei va fi ultimul meterez care îi va conserva influența la Curte, unde, în curând, urma să se instaleze o nouă împărăteasă. Franz Joseph încă îi vorbește cu „dumneavoastră" mamei sale, Sissi va trebui să facă la fel. Elanul lui Sissi este frânt. Ce diferență între atmosfera destinsă de la München și cea rigidă de la Viena. Diferența... Desigur, Sofia nu o uită niciodată, chiar dacă îi pricinuiește durere surorii sale. Reținându-și lacrimile, dar și lecția, Sissi se conformează trei zile mai târziu, joi 16 martie, într-o scrisoare de mulțumire din care a dispărut căldura. Nu mai este vorba, desigur, să-i ceară soacrei să-i transmită un mesaj fiului ei, Carol-Ludovic. Chiar dacă el este viitorul cumnat al lui Sissi, nu se cade să o confunzi pe mama unui împărat cu un șambelan. Ca urmare, înăbușindu-și mânia și mâhnirea, Sissi își începe scrisoarea cu o formulă pe care i-o dictează logodnicul: „Preaiubită și preaonorată arhiducesă...". Pentru Sissi, sunt două minciuni în acest apelativ: ea nu are deloc chef să își onoreze soacra. Cât despre a o considera drept o femeie preaiubită... Patru zile mai târziu, contractul de căsătorie este ratificat.

În palatul lor din Ludwigstrasse, ducele și ducesa din Bavaria dau o recepție în onoarea fiicei care îi va părăsi în curând. Acest adio este întărit printr-o ceremonie încărcată de solemnitate, care are loc 13 zile mai târziu, în sala tronului palatului regal Residenz. Sub tavanul renascentist, logodnica împăratului apare pentru ultima dată în calitate de prințesă din Bavaria. Foarte emoționată, Sissi depune un jurământ în fața regelui și a Curții și apoi semnează actul de renunțare la tronul bavarez. O ceremonie pe care o consideră inutilă și chiar deplasată, căci, pentru a-și revendica drepturile asupra coroanei familiei de Wittelsbach, ar fi nevoie de o incredibilă succesiune de catastrofe, trebuind ca toți descendenții masculini ai ramurii superioare și ai celei inferioare să fi murit. Or, numai pe linia familiei ducale,

Sissi are trei frați sănătoși: prinții Ludovic-Wilhelm (23 de ani), Carol-Teodor (15 ani) și Maximilian (6 ani). Cu alte cuvinte, probabilitatea ca Sissi să domnească la München este nulă. Însă principiul dinastic trebuie respectat și iată că este prima oară când propria familie îi impune o asemenea corvoadă. Luni 27 martie 1854, Sissi nu mai este din punct de vedere juridic prințesă din Bavaria. În fața lui Dumnezeu și a oamenilor, ea va fi împărăteasă în mai puțin de o lună. Nu mai este ea însăși, are statut de apatrid, constrânsă să renunțe la trecut și la un viitor ipotetic, împinsă înspre o nouă existență, care o înfricoșează. Martorii sunt unanimi: la întoarcerea de la Residenz, tânăra fată este foarte serioasă. S-ar spune chiar că este absentă...

În timpul acestor formalități apăsătoare, Franz Joseph se îndârjește să prevadă evenimentele. Circa 12 ore pe zi, el este țintuit la birou, fiind în consultări aproape permanente cu guvernul, care îl împinge înspre război. Războiul! Din nou! Din ce în ce mai mult. Ca și cum ar fi momentul, cu doar o lună înainte de nunta lui, fixată definitiv pentru 24 aprilie. Citind rapoartele ținute în mâna dreaptă, înghițind cești de ceai fierbinte ținute în mâna stângă, împăratul cântărește riscurile. Din păcate, riscurile au crescut: pe 22 martie, el își rezumă sentimentele astfel: „războiul cu Rusia poate avea loc, dar asta nu trebuie să se întâmple". Și decide să trimită în grabă la Berlin un emisar. La fel cum țarul dorise să sondeze intențiile lui Franz Joseph, acestuia din urmă i-ar plăcea să se poată baza pe Prusia. Întrevederea împăratului cu ministrul său de externe nu îl satisface pe șeful diplomației austriece. „Trebuie să luăm măsuri militare", suspină Franz Joseph, care nu reușește să se resemneze. Fără entuziasm, Berlinul răspunde că Viena poate conta pe ajutorul Prusiei. Un acord, deloc coercitiv pentru Prusia, este semnat sub titlul de „alianță defensivă și ofensivă". Pentru Bismarck, chiar și asta este prea mult. Prietenia cu Rusia îi pare mai

prețioasă decât un acord cu Austria, care este bănuită că ar vrea să profite de haosul din Europa Centrală pentru a pune mâna pe gurile Dunării. Criza degenerează: pe 27 martie, atunci când flotele franceză și britanică se aflau în Marea Neagră de două luni, Londra și Parisul declară, la rândul lor, război Sankt Petersburgului. La orizont, o peninsulă iese din ceață: Crimeea.

Chestiunea orientală pune, încă o dată, Occidentul pe jar. Din secolul al XVIII-lea, „boala" Imperiului Otoman este deosebit de contagioasă: acesta are nevoie de sprijin. Franz Joseph este lucid, Prusia nu se va mișca și va face totul pentru a constrânge și Austria la imobilism, estimând că acest război nu este deloc unul german. Ce de griji, atunci când el ar vrea să nu aibă ochi decât pentru chipul proaspăt al lui Sissi... Arhiducesa se agită la Hofburg, supraveghind pregătirea apartamentelor cuplului imperial. Ea alege decorațiunile, mobilele, poruncește să se lustruiască parchetul, să fie aurite din nou lambriurile. Dincolo de aceste ziduri austere, arhiducesa își guvernează regatul ei, palatul imperial.

Franz Joseph îi pregătește lui Sissi o coroană de diamante realizată de Biedermann, bijutierul Curții. Restaurarea acestei piese splendide a costat aproape 100 000 de florini. Iar bijuteria este expusă la Schönbrunn, ca să o vadă toată familia. Sosește o mătușă a lui Franz Joseph, în vârstă de șaptezeci și doi de ani, bătrâna împărăteasă Carolina-Augusta, cea de-a patra și ultima soție a împăratului Francisc al II-lea (a cărui văduvă este*). Ea se apleacă și nu își dă seama că mantila sa de dantelă a agățat unul dintre diamante. Îndreptându-se, bătrâna doamnă trage coroana, care cade. Consternare: vârfurile din aur ale

* Din cel de-al doilea mariaj, cel cu Maria-Tereza, fiica regelui Ferdinand I al Regatului celor Două Sicilii, împăratul Francisc al II-lea a avut-o pe prima lui fată, arhiducesa Maria-Luiza (1791-1847), care în 1810 s-a căsătorit cu Napoleon I.

coroanei sunt îndoite, iar două pietre prețioase s-au desprins. Întreg Schönbrunnul este tulburat. Contele Lanckorowski, un şambelan, este trimis rapid la dl Biedermann, pentru a repara stricăciunile. Aflând despre incident, mama împăratului n-a putut să nu vadă aici un semn rău.

Dar este prea târziu pentru a încerca să se modifice soarta tânărului cuplu. Vineri 14 aprilie, Vinerea Mare, 25 de valize, din care 17 mari şi opt mici, pleacă din München cu destinaţia Viena. Deplasând aproape întregul trusou fabulos, duc cu ele deja puţin din Sissi cea nouă. În duminica Paştelui, un ultim concert de gală reuneşte în jurul Curţii întregul corp diplomatic acreditat pe lângă regele Maximilian. Lumea se înghesuie în sala de festivităţi a reşedinţei pe care Ludovic I a dorit-o în stil italian, ca un omagiu faţă de Renaştere.

Sissi poartă prima sa rochie de curte, o rochie de împărăteasă, pe care sunt prinse cele dintâi decorații austriece, acordate de către Franz Joseph. În părul ei frumos, la gât şi la urechi, are garnitura de podoabe oferită de el. Asistența este uimită de frumusețea strălucitoare a prințesei şi surprinsă de seriozitatea ei. Von Bockelberg, ambasadorul Prusiei, va scrie a doua zi regelui său: „Tânăra ducesă pare, în pofida strălucirii situației înalte care o aşteaptă alături de augustul şi imperialul său logodnic, că suferă la ideea de a-şi părăsi patria şi de a fi separată de ilustra ei familie, iar expresia acestei mâhniri aruncă o umbră uşoară pe chipul tânăr, strălucind de frumusețe şi de grație, al serenisimei prințese".

Sissi este pentru prima oară serioasă la Possenhofen, acolo unde se întoarce cu inima strânsă. Sissi, Possi... Vremea copilăriei a trecut cu totul, vremea secretelor în pădure, a escapadelor călare şi a excursiilor fără griji este depăşită. S-a terminat şi epoca viselor din fața Lacului Starnberg, cu apa-i irizată de

vântul care bătea pe creste. Ea își deschide caietul și, cu o pană nostalgică, își ia adio de la anii fericiți:

Adio, camere tăcute,
Adio, vechi castel,
Și voi, cele dintâi vise de dragoste,
Odihniți-vă în pace pe fundul lacului.
Adio, arbori pleșuvi,
Și voi, tufișuri și hățișuri,
Când veți începe iar să înverziți,
Voi fi departe de acest castel.

Departe... Pentru tânăra fată sensibilă, îndepărtarea de Bavaria întețește prima durere a acestei căsătorii atât de rapide. Circa 300 de kilometri despart Münchenul de Viena; 30 de ore de călătorie sunt relativ puține, dar totodată multe. De cealaltă parte a frontierei, o așteaptă o lume necunoscută și războiul. Această plecare este o amputare, întreruperea brutală a primăverii radioase a unei vieți. Sissi are instincte bune: ea știe că își pierde independența. Și nu putem să găsim normală la cea mai cunoscută logodnică a Europei această viziune sumbră, numai pasceistă. Suntem departe de cele câteva lacrimi obișnuite, compensate de bucuria – de-abia înmugurită, căci trandafirul Bavariei este cules – și de înflorirea unei fericiri. În sinea ei, Sissi nu reține din căsătorie decât plecarea, inevitabilă, dar care îi este foarte penibilă. Presimte ceea ce o așteaptă la Viena. Ca toți cei din familia Wittelsbach, este o vizionară și știe să vadă dincolo de oglinda fastuoasă a vieții de la Curte.

Joi, 20 aprilie. După slujba din capela palatului ducilor din Bavaria, o trăsură deschisă, trasă de șase cai, trece de cele patru coloane ale porții patriciene. De-a lungul Ludwigstrasse, mulțimea flutură din mâini, cu afecțiune. Sissi și-a luat rămas-bun de la Bavaria ei, aceea a munților și a animalelor, unde se

trăiește doar în ritmul timpului, ea trebuie acum să salute Bavaria cea intimă, care trăiește în reședințe impozante, cu regulile ei, cu programul ei, cu obiceiurile ei; Sissi a dat câte un mic cadou fiecăruia dintre servitorii care au văzut-o născându-se, iar acum trăsura trece prin fața palatelor în stil florentin, a Bisericii Sfântul Ludovic, a universității în stil neoromanic. Cortegiul ajunge la *Siegestor*, Poarta Victoriei, o imitație după Arcul de triumf al împăratului Constantin de la Roma, care a fost terminată acum patru ani, în 1850. În timp ce vehiculul, condus de un lacheu cu bicorn, trece pe sub arc, Sissi, care este așezată în stânga mamei sale, se ridică în picioare și flutură mâna stângă. În spatele ei, doi valeți pedeștri, stoici. Mulțimea își salută prințesa. Ce contrast între bucuria populară, cumsecade, excesiv de patriotică, și angoasa care o învăluie pe tânăra fată ca un văl nefast. Münchenul își aplaudă bucuria, Sissi își plânge tristețea. Dincolo de lacrimi, își vede surorile așezate în față, printre care și Elena, care ar fi trebuit să se afle în locul ei. Ludovica își ascunde emoțiile. Un oraș întreg este îndrăgostit de fata ei, care va fi împărăteasă peste patru zile. În cea de-a doua trăsură, ducele Max cu restul familiei, răspunde strigătelor de „trăiască", emoționat, încântat. Apoi cortegiul părăsește Münchenul prin nord și se îndreaptă spre est.

Călătoria triumfală va dura două nopți și trei zile, încetinită de opriri în sate împodobite cu flori, în aclamațiile locuitorilor și atențiile oficialităților. Pentru un târgușor este o onoare să se afle pe traseu.

În aceeași seară, Franz Joseph părăsește Viena pentru a merge în întâmpinarea logodnicei sale. A doua zi, la ora două după-amiază, familia ducală ajunge la Passau, la confluența Dunării cu Innul și cu râul Helz, oraș-port, frontieră între Bavaria și Austria. A fost nevoie de 24 de ore pentru a parcurge 180 de kilometri. Pe chei se înalță un arc triumfal, cu flori, împodobit cu drapelele

celor două țări: albastru și alb, roșu și alb. O delegație de înalți funcționari și de personalități imperiale o primește pe Sissi.

Pentru prima dată, tânăra fată este tratată în mod oficial ca împărăteasă. Își întâlnește cei dintâi supuși, care se înclină în fața ei, cu galoane și multe fireturi. Pare atât de fragilă în costumul de călătorie de culoare închisă... Dar ce grație, ce farmec... Pe unde trece, prințesa seduce imediat, la fel cum l-a sedus și pe împărat.

Două vapoare cu zbaturi, cu motor cu aburi și coșuri înalte părăsesc încet stâncile împădurite și fortificațiile vechii reședințe episcopale de la Passau. De pe vasul *Orașul Regensburg*, Sissi vede fierbând fluviul-rege al Europei Centrale, simbol al legăturilor pe care cuplul imperial se va strădui să le reprezinte. După patru ore de navigare liniștită, în timp ce dealurile muribunde ale Boemiei defilează la babord, alternând cu castelele fortificate agățate cu sălbăticie de piscurile munților, vapoarele acostează la Linz, unde viața curge în ritmul liniștit al Dunării încă din epoca romană.

Este ora șase seara, familia face popas pentru a doua oară, a doua noapte. Dar ce surpriză! Franz Joseph se află aici! Prezența sa, neprevăzută de protocol, stă mărturie pentru pasiunea lui. Capitala Austriei superioare este în sărbătoare. Clopotele răsună peste tot, iar stindardele lungi de ceremonie și drapelele fâlfâie în vânt, culorile austriece se amestecă cu cele al Habsburgilor, negrul și galbenul, în aerul pur al primăverii. O gală de teatru cu o piesă potrivită ocaziei, *Trandafirii Elisabetei*, este urmată de o retragere cu torțe și cântece pe străzile vechiului oraș. Epuizată, Sissi este amețită de acest program. Un program, iată Infernul: viața ei este de acum înainte planificată, organizată, cronometrată. Vioi și nerăbdător, Franz Joseph abia dacă închide ochii. La ora patru și jumătate dimineața, el este deja în

drum spre Viena, unde o va primi pe Sissi în această după-amiază. Nerăbdarea lui este mare. Nu trebuie să întârzie...

La ora opt, familia bavareză urcă pe un vapor mai mare, denumit *Franz Joseph*, transformat într-o grădină plutitoare şi a cărui punte este acoperită cu arcade de trandafiri, tăiate în ajun de la Schönbrunn. Sissi încearcă să se odihnească un pic în cabina ei de catifea purpurie, dar cum ar putea să se sustragă de la chermeza extraordinară, care nu este de fapt decât un omagiu uriaş faţă de persoana sa şi un act de credinţă faţă de dragostea ei? O întreagă ţară, noua sa ţară, vrea să o vadă, să o zărească, să spună că a văzut-o înainte de Viena. Palidă, slăbită, încremenită de teamă, reapare pe punte. Nava *Franz Joseph* este singura care despică apele cenuşii ale Dunării, căci navigaţia a fost interzisă până la Viena, pe o rază de 250 de kilometri. Satele şi oamenii simpli şi-au îmbrăcat veşmintele de sărbătoare. Austria nu mai respiră, ea vibrează prin bătăile inimii sale.

Ora patru a după-amiezii... Vaporul ajunge la Nussdorf, un încântător târguşor vienez, plin de cafenele în care se beau vinuri cu buchet şi unde Beethoven îşi căuta inspiraţia. Sissi tocmai şi-a schimbat ţinuta. Atunci când o vede în rochia de mătase roz cu crinolină, cu o mantie albă, cu faţa atât de tânără şi emoţionată sub o mică pălărie albă, Franz Joseph nu mai poate să aştepte. Deşi manevra de acostare a vaporului nu s-a terminat, ce contează! Între chei şi vapor spaţiul este încă mare, dar împăratul sare la bord şi se aruncă în braţele iubitei sale.

O ovaţie fantastică salută acest gest al unui îndrăgostit înfierbântat. O sărută îndelung. Clătinându-se, Sissi se desprinde pentru a-i face reverenţa arhiducesei Sofia. Apoi, nehotărâtă, îşi caută batista de dantelă şi o agită cu timiditate. Strigătele de entuziasm se repetă. „Trăiască Elisabeta!"

Proveniţi din mediile cele mai ostile împăratului, intelectualii, marii negustori şi cei dintâi industriaşi renunţă la neîncredere. Împăratul-soldat, cel pe care toată lumea l-a supranumit

„locotenentul cu pantaloni roșii", și-a ales o logodnică dintre cele mai tulburătoare. Cum să reziști acestui farmec? Sissi este *nouă*, proaspătă, naturală. Oarecum stânjenită și clătinându-se de oboseală și de emoție, desigur, dar atât de grațioasă... Opoziția îl ironizează pe Franz Joseph, subliniind că el deține cele patru arme indispensabile pentru o guvernare absolutistă, și anume „soldatul în picioare, funcționarul așezat, preotul îngenuncheat și delatorul supus". Se poate adăuga că el are de acum înainte un atu în plus prin persoana tinerei fete de șaisprezece ani.

În mijlocul mulțimii curioase și afectuoase, Franz Joseph s-a arătat fără mască, sincer, deopotrivă tandru și năvalnic. Este cel mai fericit dintre oameni. Câteva minute consacrate etichetei... și trebuie să își revină.

Este deja întuneric atunci când caleașca, trasă de opt lipițani splendizi, ajunge la Schönbrunn. Sissi a luat loc alături de Franz Joseph, în fața arhiducesei Sofia și a tatălui ei, a cărui prezență o liniștește. În parc, o altă mulțime nerăbdătoare agită mii de lampioane. Încercarea nu s-a terminat. Sissi mai trebuie să apară în balcon. Pentru a saluta, a surâde, a saluta din nou, a rade iar. Mai ales pentru a se arăta, a fi văzută. De acum înainte, ea va reprezenta pentru poporul austriac imaginea fericirii, în momentul aparițiilor sale în balconul lung al palatului galben cu obloane verzi. Destinul îi impune cel mai ingrat dintre roluri. Ea va fi, zi și noapte, ca pe o scenă, căutând cu disperare un anonimat protector.

„Sunt un copil de duminică", scria ea într-un poem, ceea ce însemna că se estima plasată sub semnul fericirii. În această noapte de aprilie, lampioanele dansează pe aleile Schönbrunnului, ca niște mii de ochi atenți. La limita epuizării, Sissi luptă ca să nu se prăbușească. Nu mai poate fi ea însăși. A devenit un model, un exemplu. Nu mai are dreptul să dezamăgească. Dar, la șaisprezece ani, este oare posibil?

II

ÎMPĂRĂTEASA SUPUSĂ ÎNCERCĂRILOR

Pentru câteva secunde, Sissi crede că va leşina. În faţa ei se înclină o puzderie de arhiduci şi de prinţi. Toţi i-au fost prezentaţi. Este un puhoi de nume ilustre. Din această seară trebuie să reţinem două momente extreme şi complementare. Primul este gestul unui Franz Joseph stăpânit de iubire. În galeria cea mare, sală de protocol şi anticameră a sălilor de audienţă, sub figurile alegorice ale Războiului şi Păcii, care, la fel ca şi oglinzile de cristal, evocă Galeria Oglinzilor de la Versailles, împăratul îi înmânează prinţesei cadoul său de nuntă, splendida coroană cu diamante, restaurată, şi broşele strălucitoare. Cel de-al doilea este revanşa protocolului asupra iubirii. Arhiducesa Sofia pune cu blândeţe în mişcare mecanismele etichetei. Ea îi prezintă nurorii sale pe cea care îi va fi cea dintâi doamnă de onoare, contesa Esterházy-Liechtenstein. O întâlnire faţă în faţă care o îngrijorează pe Sissi: doamna ei de onoare are tenul galben, buzele strânse dispreţuitor şi cincizeci şi şase de ani, cu patruzeci de ani mai mult decât viitoarea împărăteasă. Contesa ridată este foarte austeră, iar acesta este paradoxul începutului vieţii lui Sissi: constată că nu a scăpat de sub controlul unei guvernante decât pentru a cădea sub dominaţia unei supraveghetoare neplăcute. Un cerber de salon care ştie tot, vede tot,

aude tot şi deci, din nefericire, judecă tot. Arhiducesa a mai numit şi alte două doamne de onoare – contesa de Lamberg, fiica unui general asasinat de unguri în 1848, şi contesa Bellegarde. Acestea sunt mai tinere şi mai plăcute decât contesa Esterházy, dar Sissi nu poate să se bazeze pe îngăduinţa lor. Misiunea lor este să o transforme pe Sissi în împărăteasă. Doamnele de onoare vor acţiona ca şi nişte doamne de supraveghere. Religia lor? Ceremonialul. Cartea lor de căpătâi? Nişte documente înspăimântătoare prin precizie. Primul îi este remis lui Sissi cu titlul „Ceremonial pentru intrarea solemnă a Alteţei Sale Regale, serenisima prinţesă Elisabeta". Acesta descrie sosirea lui Sissi la Viena, în ziua următoare. Al doilea document, la fel de voluminos, organizează nunta, care va avea loc peste două zile. Protocolul Curţii vieneze îşi împrumută rigoarea de la Curtea Spaniei, cu o influenţă şi dinspre Burgundia. Totul este prevăzut, maniera în care se merge, numărul paşilor, modul în care te aşezi, ritmul reverenţelor.

Studiind aceste nouăsprezece pagini, ai chiar sentimentul că până şi respiraţia ascultă de reguli imuabile. Aceste două documente sunt primele lecţii pe care Sissi va trebui să le înveţe, cel mai târziu până a doua zi. Privirea ei, neliniştită, o întâlneşte pe cea a viitorului său soţ, atent, liniştitor. El caută să o aline:

— Aceasta face parte din funcţia noastră...

După un supeu somptuos, Sissi, însoţită de trei doamne de la curte, se retrage în apartamentele sale, unde o aşteaptă trei cameriste, două servitoare şi un valet de cameră. Prea obosită, încercând să-şi protejeze fericirea în acest ocean de convenţii, nu-şi găseşte somnul. Prima sa noapte la Schönbrunn nu îi încetineşte vârtejul de gânduri şi temeri. Primul ei palat este o primă închisoare. La fel ca şi Sissi, protocolul nu doarme.

Duminică 23 aprilie. Deja înveşmântate în rochiile de gală, doamnele de onoare supraveghează pregătirea – nu există alt cuvânt – prinţesei. Toaleta va dura... patru ore! Rezultatul este o Sissi încremenită într-o rochie de satin cu trenă argintie, împodobită cu ghirlande de trandafiri şi cu părul scânteind de diamante. Însoţită de mama sa, ia loc la începutul după-amiezii într-o caleaşcă trasă de opt cai albi, cu coamele împletite cu fire de argint. Itinerarul urmat se supune de asemenea ceremonialului.

Dintotdeauna, toate logodnicele suveranilor austrieci îşi fac intrarea în Viena numai pornind de la Theresianum, lungul palat de vară ridicat pe Strada Favoritelor, care se numeşte aşa pentru că împărăteasa Maria Tereza şi-a trăit aici, în cartierul Belvedere, anii de tinereţe. Un lung cortegiu, alcătuit din lachei, gărzi călare şi halebardieri, încadrează caleaşca. Urmează arhiepiscopul Vienei, primatul Ungariei şi prinţii. Un gest simbolic: caleaşca traversează pentru prima dată un pod nou, botezat Podul Elisabeta. Sissi inaugurează prima sa lucrare de artă. Descoperindu-şi oraşul, îl şi marchează cu prenumele ei.

Ceremonia este impresionantă. 40 de tinere fete, din cele mai bune familii, toate în alb, aruncă la trecerea lui Sissi flori, strivite de zeci de copite şi de roţi. În cele din urmă, caleaşca ajunge în faţa palatului Hofburg. Sissi ezită. Îi este greu să înfrunte mulţimea, dar nu are nicio posibilitate de a se sustrage, cu atât mai puţin cu cât trăsura are multe geamuri. În loc să fie un fel de sipet moale şi un refugiu, este mai degrabă o lupă indiscretă. Şi nimeni nu poate să ignore faptul că Sissi plânge. În cele din urmă, se ridică, înaintează pe scară. Oare emoţia este de vină? Sau cadrul portierei? Orice ar fi, coborând, ea îşi agaţă diadema. Cu o mână graţioasă, o reaşază sub privirile mânioase ale soacrei sale. Este de neconceput atâta lipsă de demnitate! Dar, din fericire, împăratul se află acolo; în uniformă de

mareșal, el își conduce logodnica pentru prima dată prin Hofburg, întunecatul palat imperial schițat în secolul al XIII-lea și completat, transformat, mărit de-a lungul timpului. Un oraș în oraș, cu stiluri severe și suprapuse, dar mereu impozante. Logodnicii iau loc în capela gotică, reconstruită la mijlocul secolului al XV-lea, cu cele trei galerii diferite. Ei se spovedesc și primesc sfânta împărtășanie. Apoi Franz Joseph îi prezintă lui Sissi apartamentele lor, aranjate în jurul a 26 de camere din cele 1 440, cât număra pe atunci palatul*. La intrare, Sissi primește de la cei doi cumnați ai ei, Ferdinand-Max și Carol-Ludovic, o garnitură pentru birou din aur și lapislazuli. Foarte tandru, Franz Joseph își întreabă logodnica:

— Îți place? Spune-mi ce dorești, vei primi imediat.

Strângând mâna împăratului, prințesa rămâne tăcută. Totul este atât de frumos, poate prea frumos.

Luni, 24 aprilie. Un soare glorios luminează palatul, care răsună de o agitație veselă. Viena și-a îmbrăcat veșmintele de sărbătoare pentru nuntă. Foarte devreme, pe străzi, regimentele defilează în sunetul fanfarelor, în timp ce tunurile fac să vibreze ușile și ferestrele. În mod curios, ceremonia religioasă nu are loc decât la finalul după-amiezii. O zi de surescitare și de enervare, în care Sissi se străduiește să își recapituleze lecția de ceremonial și să nu confunde ordinea cortegiului care se va duce la biserică cu a celui care se va întoarce la Hofburg, acestea nefiind, desigur, identice. Afară, vuietul crește odată cu sosirea oaspeților iluștri și a sus-pușilor imperiului. Sunt așteptate 75 000 de persoane. De la delegații tuturor curților Europei până

* Astăzi el numără 2 600 de camere, care adăpostesc, în afară de apartamentele imperiale, muzeele, arhivele, diversele servicii administrative, manejul de iarnă al Școlii de Echitație spaniole, Arhivele Statului, fosta Cancelarie, iar din 1919 și președinția republicii.

la simplii țărani care și-au lustruit nasturii de la veste și și-au încălțat șosetele albe, o mulțime incredibil de eterogenă se răspândește din palat până în taverne și din stradă în piață. Soli veniți de la Alexandria, de la Salonic și chiar de la Smirna etalează toate farmecele Orientului, în mijlocul bicornurilor, al pălăriilor cu pene, al râurilor de galoane și printre alinierea cizmelor. Orașul n-a mai cunoscut o asemenea efervescență de la Congresul de la Viena. Ieri, între o vorbă a lui Talleyrand și o manevră de-a lui Metternich, Congresul se amuza. Astăzi, orașul este fericit, „contaminat" de fericirea unui cuplu.

La ora șase și jumătate după-amiaza, Sissi, care a fost pregătită, îmbrăcată, coafată și împodobită vreme de mai multe ore, își face în cele din urmă apariția. Este strălucitoare. Corpul ei longilin, îmbrăcat într-o rochie de satin brodată cu aur și cu argint, este înconjurat ca într-un nimb de un somptuos voal din dantelă de Bruxelles. Părul ei, coafat cu cărare, aruncă o mie de sclipiri de la diadema arhiducesei Sofia. De la gât până la talie, rochia este împodobită cu un buchet oval de trandafiri albi. Sissi este frumoasă, serioasă, delicată și de o paloare diafană.

Cortegiul pornește pe Strada Augustinilor pentru a ajunge la biserica cu același nume, parohie a Curții, aflată la depărtare de doar câteva zeci de metri de apartamentele imperiale. Situată în fața palatului Lobkowicz, amestec de baroc italian și gust vienez, Biserica Augustinilor, paralelă cu strada, este biserica nunților regale. Aici, în acest sanctuar foarte alungit, avusese loc căsătoria Mariei Tereza cu Francisc de Lorena, în 1736, și aceea dintre Maria-Luiza și Napoleon, în 1810, prin procură. Sub bolțile gotice, sunt aprinse 15 000 de lumânări. Împodobită cu catifea roșie, biserica pare un imens sipet sacru. Conform etichetei, Franz Joseph intră înăuntru primul, singur. În spate, mama și mătușa lui o încadrează pe Sissi. Sunt prezenți o mulțime de demnitari și de ambasadori, dar și numeroși oameni ai bisericii: nu

mai puțin de 70 de episcopi. Sub un baldachin alb și auriu, cardinalul Rauscher, episcopul Vienei, stâlp solid al monarhiei, îi primește pe viitorii soți. După obicei, Sissi are chipul descoperit, voalul ridicat. În dreapta sa, Franz Joseph, cu pieptul împodobit de colanul Lânii de Aur. Tăcerea este deplină. Apoi cardinalul începe o predică edificatoare și mai ales interminabilă. Monseniorul Rauscher va primi de altfel supranumele „Plauscher", „cardinalul vorbăreț". El anunță că dragostea împărătesei ar trebui să fie pentru împărat „ca o insulă în mijlocul tuturor grijilor unui suveran". Această insulă de dragoste este liniștită în mijlocul unei furtuni, „o insulă unde cresc trandafiri surâzători și violete grațioase". O predică înflorită.

Și, bineînțeles, arhiepiscopul nu omite niciuna dintre datoriile reciproce ale soților, unul față de celălalt. Deodată, dinspre strană se aud cuvinte ciudate, împrumutate de la Sfântul Augustin: „Când femeia iubește bărbatul pentru că este bogat, ea nu este neprihănită, căci nu iubește soțul, ci iubește banii soțului. Atunci când își iubește soțul, îl iubește pentru el însuși, chiar sărac și nefericit".

Sissi este stupefiată! Cardinalul insistă, reamintind miresei că ea nu are același statut ca și împăratul. Iar această aluzie este în mod deosebit nedreaptă, căci arivismul și gustul puterii nu se află deloc în mentalitatea tinerei fete. Cardinalul este poate un fin orator, dar un slab psiholog. Sissi nu avea decât un regret legat de Franz Joseph, încă de acum opt luni ea repetând: „numai dacă nu ar fi împărat". Nu este imposibil ca acest paragraf, foarte deplasat, să îi fi fost șoptit cardinalului de către arhiducesa Sofia, căci monseniorul Rauscher se dusese să o vadă în ajun, fiind duhovnicul ei.

În momentul schimbării jurămintelor, Franz Joseph își privește părinții. În semn de aprobare față de căsătoria sa, ei înclină ușor din cap. Împăratul rostește un „da" energic și puternic. În

schimb, după ce şi-a întrebat din ochi părinţii, Sissi, în culmea tulburării şi emoţiei, nu lasă să îi scape decât un murmur aproape de neauzit. Un sărut, lacrimi, sunt căsătoriţi. Împăratul nu mai este singur, Austria are o nouă împărăteasă. Alteţa sa regală Elisabeta Amelia Eugenia, ducesă din Bavaria, părăseşte altarul la braţul unui om care va domni peste 52 de milioane de supuşi şi ale cărui titluri sunt impresionante. El este deopotrivă rege al Croaţiei, rege al Ierusalimului, mare duce de Cracovia şi mare duce de Toscana, duc de Carinthia şi duce de Lorena, mare prinţ al Transilvaniei şi duce al Ragusei, margrav al Lusaciei Inferioare şi Superioare şi mare voievod al Serbiei...

Franz Joseph va purta, în total, 47 de titluri care acoperă harta Europei Centrale.

În turla Bisericii Augustinilor sună ora şapte, repede înăbuşită de clopotele nerăbdătoare, de canonadele pompoase şi de aclamații.

Cuplul revine la Hofburg în caleaşca imperială a Curții. O adevărată minune, acest vehicul! Foarte înaltă, în formă de trapez, în care patru persoane pot sta aproape în picioare, a fost construită la mijlocul secolului al XVIII-lea. În întregime aurită, prevăzută cu opt ferestre de sticlă venețiană, este decorată cu picturi din 1736, realizate de Franz Xavier Wagenösch, un nume predestinat, deoarece înseamnă „vehicul frumos". Alegoriile evocă virtuțile suveranului. Trasă de opt cai albi, caleaşca este condusă de doi surugii, unul pe calul din frunte, celălalt pe calul de la oişte, în timp ce 12 lachei în livrea însoțesc atelajul. Din cauza greutății – cântăreşte peste patru tone! – aceasta nu poate merge decât la pas şi, pentru ca să o oprească, lacheii au recurs la un sistem de frânare simplificat, dar periculos: ei apucă spițele înaltelor roți din spate, care au un diametru de 1,67 metri. Interiorul este tapițat cu catifea şi cu mătase roşie, cu franjuri împodobiți cu broderii. Pe tavan este pictată bolta

ească. Foarte bogat sculptată, mai ales în partea din spate, această caleașcă, care nu este folosită decât pentru încoronări și defilări excepționale, lasă totuși o surprinzătoare impresie de frivolitate estetică. Se mai poate remarca și frumusețea harnașamentelor din catifea roșie și aurie, cu garniturile lor și cu potcoavele din bronz aurit, cu bulbii lor de aur și podoabele din pene de struț pentru capul cailor. Sissi călătorește într-un vehicul care este o capodoperă a stilului rococo. Cuplul ajunge în sala cea mare de ceremonie de la Hofburg. Două tronuri au fost amenajate sub un baldachin înconjurat de lustre grele. Franz Joseph o conduce pe Sissi. Pentru prima oară, ea ia loc în mod oficial, alături de el; de acum înainte se poate vorbi despre împărat și împărăteasă. Și sunt salutați. Începe o defilare de demnitari și de diplomați, cu multe reverențe și sărutări de mâini. Sissi dorește să-și îmbrățișeze două verișoare? Privirile îi frâng elanul de tandrețe. Este împărăteasă și trebuie să se conformeze obiceiurilor. Respectul arătat de doamne care au vârsta mamei sale îi pare șocant. Franz Joseph, foarte în largul său, îi șoptește la ureche nume, însărcinări și funcții. Revoltată că trebuie să impună distanță propriei familii, Sissi își atrage această replică din partea soțului, aflat în picioare, la dreapta ei:

– Tu ești prima doamnă a unui mare imperiu.

La ora opt și jumătate, cuplul urcă într-un cupeu, pentru a primi omagiul poporului. Toată Viena a ieșit afară. Ghirlande luminoase au fost întinse dintr-o parte într-alta a străzilor, lanternele se mișcă în bătaia vântului, din piețele pline de lume urcă spre cer cântece. Palatele marilor familii din apropiere de Hofburg sunt luminate. În grădinile palatului Liechtenstein, baloane luminoase sunt agățate în ramurile unor palmieri curioși din argint. La Kohlmarkt, piața de cărbuni, mulțimea oprește trăsura. În urmă cu 25 de ani, Chopin trăise foarte aproape de acel loc. Mai bine de o oră, cortegiul este aclamat. La ora zece

seara, soții și familiile lor au dreptul la un supeu, la Hofburg, apoi sosește momentul în care cei doi tineri se retrag. Singuri? Încă nu...

Însoțită de mamă și de soacră, Sissi ajunge în camera ei. La ușă, arhiducesa Sofia se oprește. Atunci când Ludovica o anunță pe Sofia că tânăra fată este „gata", arhiducesa se duce să îl caute pe Franz Joseph. Cuibărită în colțul unui pat imens, cu părul răsfirat pe perne, Sissi își ascunde fața. Sfiala... Soacra ei va nota că avea aerul „unei păsări speriate în cuib". Totuși, Sissi nu știe că protocolul nupțial a fost deosebit de simplificat de câtva timp. Astfel, mătușa ei, regina Amelia a Saxei, fusese nevoită să suporte agitația doamnelor de onoare însărcinate cu toaleta ei și un cortegiu de prinți, conduși în tăcere prin fața patului ei.

În această seară, cele două mame se retrag după ce le-au urat pur și simplu „noapte bună" copiilor lor, care au de acum înainte dreptul să fie soț și soție. Cu puțin înainte de miezul nopții, tăcerea a cuprins în cele din urmă vechiul palat, în timp ce pe străzi populația încă se mai bucură. În acest moment, Sofia și Ludovica își savurează revanșa de mame părăsite și de neveste frustrate. Sissi este împărăteasă...

Între Franz Joseph și tânăra fată există o reală tandrețe. Dar, obișnuit cu „contesele igienice" și având o natură pasională, poate oare Franz Joseph să fie priceput, adică să aibă răbdare cu Sissi? Delicatețea nu este calitatea esențială a împăratului. Deși nu există, desigur, nicio descriere oficială a acestei nopți a nunții, arhiducesa Sofia, de care ascultă întreg personalul palatului, deține propriile informații, cele mai intime secrete neputând scăpa cameristelor. Potrivit acestor mărturii indecente, tânăra fată nu a devenit femeie decât în cursul celei de-a treia nopți, cea de miercuri 26 spre joi 27 aprilie.

În acea dimineață, devreme, protocolul își afirmă drepturile. Cei doi nu vor putea să-și ia micul dejun singuri, între patru ochi. La ora opt, arhiducesa intră în rolul său de soacră cu mare plăcere. A doua zi după nuntă, marți, și a treia zi, miercuri dimineața, privirea ei întrebătoare fusese una insuportabilă. Îi adresează fiului întrebări și așteaptă răspunsuri clare. Trebuie să îi recunoaștem o franchețe fără margini.

Supusă acestei atmosfere de bârfe, Sissi ar vrea să fugă. Imposibil, micul dejun trebuie luat în familie.. Dar joi dimineață, devenită femeie, Sissi refuză și hotărăște să își savureze cafeaua în apartamentele sale. Franz Joseph ezită, apoi aprobă. Atunci când apare în fața mamei lui, aceasta, liniștită în privința comportamentului tinerilor soți, cere ca Sissi să fie prezentă la masă. Este oare vorba de un anumit sadism, vrea să examineze fără milă acest chip dulce și acest corp până mai ieri virgin? Fără îndoială că nu. Pur și simplu, eticheta a stabilit un orar și a prevăzut momente colective, iar orice sentiment, orice reacție, orice emoție, chiar și cea mai secretă, trebuie să treacă pe locul doi în fața acestui regulament. Franz Joseph preferă să cedeze. El se întoarce să o caute pe Sissi și îi cere să apară, decentă, la masa de familie. Din acest moment în care împăratul nu a îndrăznit să își dezaprobe mama datează înveninarea definitivă a raporturilor dintre arhiducesă și nora sa. Aparențele au prioritate în fața existenței. Viața exterioară îmblânzește viața interioară. Sissi o va scrie: „Naturalețea, simplitatea dispar sub această presiune".

Rănită, umilită, expusă ca o curiozitate, Sissi izbucnește în lacrimi și se așază la masă fără chef. Dar ce este mai rău urmează: peste câteva minute, împăratul se ridică și dispare pe coridor, spre biroul său; datoria față de stat se adaugă despotismului arhiducesei pentru a-i separa pe soți. Fără a-și da seama, el își abandonează comoara, pe Sissi. Este ora pentru treburile Austriei. De multă vreme, el știe – și este mulțumit cu asta – că

există un timp pentru toate. Sissi nu are decât un principiu, unul exact opus, anume spontaneitatea. Ea va suferi mult. „L-am însoțit pentru că îl iubeam”, îi va spune ea mai târziu uneia dintre doamnele de onoare, rememorând acest mic dejun de neuitat. În tăcere, Sissi își sacrifică intimitatea, dar nu îi va ierta niciodată soacrei sale aluziile indecente.

În aceeași seară, are loc primul mare bal de la Curte, prezidat de Majestățile Lor imperiale. În satin alb, tânăra împărăteasă poartă o centură bătută cu diamante și în păr o coroană de trandafiri albi și o diademă. Este foarte frumoasă. Protocolul le interzice să danseze împreună înainte de cotilion și se remarcă faptul că Franz Joseph îi indică surâzând lui Sissi că încurcă pașii sau că este în contratimp.

A doua zi, în Prater, are loc „balul popular”, pe esplanada care va deveni locul de întâlnire al întregii Viene.

Pe timpul lui Metternich, Praterul, fost domeniu regal de vânătoare, deschis publicului în 1766, s-a animat în timpul Congresului de la Viena, prin numărul mare de calești, iar iarna, de sănii. În Prater a lansat prințul de Ligne aceste vorbe: „Congresul nu merge, ci dansează”. Sissi face cunoștință cu acest parc despre care doamna de Staël vorbise cu atâta căldură și unde călărea *L'Aiglon**, siluetă fragilă, în timp ce în cafenele aveau loc duelurile din „războiul valsurilor” dintre Johann Strauss-tatăl și Joseph Lanner. De atunci, Praterul trăiește mai ales duminica. Aici se degustă pui fripți și cei ieșiți la plimbare merg la circ. *Circus Gymnasticus,* fondat în 1808, beneficiază de un amfiteatru de circa 3 000 de locuri, sub o cupolă ajurată, care permite reprezentații bine luminate atunci când vremea este bună. În

* *Vulturașul* – supranumele dat postum lui Napoleon al II-lea (1811-1832), fiul împăratului Napoleon I și al celei de-a doua soții a sa, Maria-Luiza de Austria. După 1815, el a trăit la Viena, primind titlul de duce de Reichstadt, și a murit la Schönbrunn, de tuberculoză (n.tr.).

momentul vizitei lui Franz Joseph și Sissi, aici evolua circul Renz, condus de Ernst Renz, regele circului din Europa Centrală*.

După prânz, care a fost mai degrabă un picnic gigantic, cuplul imperial asistă la spectacol. Chipul lui Sissi se luminează în fața performanțelor remarcabile ale călăreților, ale saltimbancilor și ale acrobaților, iar pasiunea împărătesei pentru circ se va afirma și mai mult. Ernst Renz, al cărui număr de cavalerie cu 60 de cai avea să fie renumit, a dresat 24 de cai să danseze cadril, 12 albi și 12 negri. Împărăteasa cere să îi fie prezentat Ernst Renz. Personajul este chel, mustăcios, analfabet și incult, dar este o mare figură a circului și o impresionează mult pe Sissi. Fericirea ei în acea după-amiază este una profundă. Un fel de amuzament, o pauză. Pentru a respira... și când te gândești că nu s-a căsătorit decât de trei zile! Dorind să prelungească acest moment, ea îi pune multe întrebări directorului circului.

Din nefericire, această zi în familie se termină. Sissi este înconjurată de tatăl ei, spectator entuziast și cunoscător la rândul său, de mama ei și de sora ei Elena. Max și Ludovica vor pleca a doua zi, la fel și Elena. Cele două surori vorbesc între ele în engleză, limbă pe care nici Franz Joseph, nici mama lui nu o înțeleg. Un cod pentru a proteja câteva confidențe. Dar adevărul îngrozitor își impune prezența: Sissi se regăsește singură, se teme de această singurătate și în același timp o așteaptă. Dacă nu ar fi acest anturaj rigid, dacă ar putea trăi alături de soțul ei, la Possenhofen... „Îmi era teamă de această lume de străini", va mărturisi ea mult prea târziu.

---

* Vezi cartea *La Merveilleuse histoire du cirque,* de Henry Thétard. Această lucrare clasică a fost reeditată într-un format somptuos de către Editura Julliard în 1978 și îmbogățită cu un excelent capitol despre circul de după război, scris de Lucien-René Dauven.

Pentru a înțelege angoasa care o sufocă pe această foarte tânără femeie de șaisprezece ani, trebuie să o urmărim pe parcursul unei zile obișnuite, în acest sfârșit de aprilie 1854.

Ziua începe cu apariția inevitabilă a contesei Esterházy, care poartă cu religiozitate un document în care sunt consemnate obligațiile zilei. Chiar dacă aceste dispoziții sunt denumite „observații respectuoase" sau „respectuoase aduceri aminte", nu conțin nimic respectuos. Sissi are mereu sentimentul că se comportă rău și că acționează prost. Este permanent culpabilizată. Anumite uzanțe ale Curții din Viena sunt surprinzătoare, cum ar fi obligația de a-și păstra mănușile pe mâini la masă sau obligația de a nu purta o pereche de pantofi decât o singură dată și de a-i da apoi cameristelor. Astfel, împărăteasa Austriei încearcă pantofii servitorilor, în timp ce ofițerii superiori pun să li se înmoaie cizmele de către ordonanță... Cerința ca împărăteasa să fie întotdeauna pregătită să fie văzută, adică îmbrăcată, pare normală, dar este cu mult mai puțin normală dacă nu s-a anunțat nicio vizită. Etichetei îi place să aibă în vedere neprevăzutul, dar detestă ca acesta să se producă. Cel mai penibil pentru Sissi este faptul că nu poate fi niciodată singură și că știe că 229 de doamne de rang înalt, aparținând celor mai prestigioase familii ale imperiului, care înglobează cel puțin 16 grade de noblețe, au dreptul de liberă intrare la ea în orice moment. De asemenea, este obligată să țină reuniuni, la anumite ore, și să troneze în mijlocul femeilor, a căror companie nu poate fi evitată. În consecință, Sissi va șoca, va deranja această piramidă de convenții.

Primul scandal: vrea să bea bere la masă. Bere? Dar ce crede împărăteasa, că Hofburgul este o tavernă bavareză? Inadmisibil... Al doilea scandal: împărăteasa, crescută în contact benefic cu natura, dorește o cadă de baie. Are intenția să facă o baie în fiecare zi, ceea ce este un semn evident de anarhie. Sissi

este prea înaintea timpurilor. Să te speli în pielea goală pare de neconceput, iar imperiul s-ar prăbuşi cu asemenea practici. Nu există oare destule cameriste care să poarte ligheane, căni şi oale diverse? Al treilea scandal izbucneşte atunci când Sissi hotărăşte să iasă în Viena cu o escortă redusă la o singură doamnă de onoare şi să-şi facă ea însăşi cumpărăturile. Ea îndrăzneşte! Îndrăzneşte să se ducă în Graben, deopotrivă o piaţă lungă şi o stradă foarte largă, mărginită de magazine, din centrul oraşului. Ea îndrăzneşte să intre, să le vorbească vânzătoarelor speriate şi să acţioneze ca şi cum ar fi soţia unui avocat sau a unui notar. Se simte că între ea şi arhiducesă este un conflict permanent. Sissi îşi va scoate mănuşile la ora mesei, îşi va purta botinele mai mult de o singură dată şi se va confesa atunci când va crede de cuviinţă. Spiritul ei de frondă se loveşte de o intransigenţă absolută. Fără îndoială, maturitatea şi arta nuanţelor i-ar fi permis împărătesei să stabilească o diferenţă între detaliile nesemnificative, ridicole şi intruziunile mai grave în viaţa ei personală. Ca un copil mofturos, Sissi se încăpăţânează, se opune tuturor maniilor soacrei sale, refuză totul, spune nu la tot şi declară cu nervozitate: „Această regulă este de acum înainte fără rost".

Un cutremur ar fi produs mai puţin efect. Sissi se revoltă împotriva obiceiurilor întreţinute cu gelozie de către arhiducesă, căci, deşi mama împăratului şi-a însurat fiul, ea nu-şi consideră încă sarcina încheiată. Soţia lui nu este demnă de el. Sofia este păstrătoarea tradiţiilor, chiar dacă sunt stupide. În ochii Sofiei, păcatul nurorii este că nu a meritat acest tron al Austriei. Pentru că nu este demnă de poziţia respectivă, trebuie să i se reamintească acest lucru fără încetare şi să fie pusă la locul ei.

Foarte repede, Sissi suferă cumplit. Adesea, ea tuşeşte, pradă unor crize de claustrofobie pe scări, mai ales dacă acestea sunt strâmte – există 54 de scări – şi pe coridoare – 26 la număr.

Singura scăpare este dragostea, însă datoria față de stat constituie o barieră permanentă. Franz Joseph este foarte îndrăgostit de tânăra sa soție, totuşi hotărăşte să se amestece cât mai puțin în conflictele dintre cele două femei. Există puțină laşitate în această atitudine. În fața mamei, împăratul redevine Franzi. Şi crede că timpul îşi va face efectul. Împăratul nu îşi dă seama că înfruntarea dintre aceste două personalități nu se poate încheia decât prin renunțarea celei mai vulnerabile. Aşa încât, refugiată în singurătate, în mijlocul unei mulțimi de automate, Sissi îşi deschide caietul, căci acesta este singurul ei confident, deoarece nu a avut dreptul să-şi păstreze în serviciu servitorii din Bavaria. Desigur, există animalele ei, printre care faimosul papagal dăruit de Franzi, dar el nu face decât să repete crâmpeie de plângeri mecanice. Cât priveşte câinii, aceştia sunt mai ales încurcă-lume.

Sissi scrie un poem al cărui titlu este o mărturisire: *Nostalgie*, în care evocă revenirea primăverii, dar suspină, în a doua strofă:

Ce îmi pasă mie de farmecul primăverii
În acest tărâm al exilului,
Tânjesc după tine, soare al țării mele,
După voi, maluri ale Isarului,
După voi, arbori întunecați,
Şi după tine, verde fluviu,
Care noaptea, în visele mele,
Mi-ai susurat uşor: „La revedere".

Sissi nu trişează, ea vorbeşte despre exil, este departe de Isar, râul care trece prin München. Ea cultivă un *spleen* care o macină.

Prin cuvinte simple şi într-un limbaj banal, se adresează, într-o seară cu lună plină, astrului fără viață:

Luna este atrasă de durerea mea,
Ca şi cum ar vrea să-mi spună:
„Nu te-am mai văzut niciodată tristă”.

Foarte departe de aceste stări sufleteşti, împăratul, fericit, decretează o amnistie generală, deosebit de bine primită în Ungaria. O delegație se duce la Viena. Franz Joseph îmbracă o uniformă maghiară, iar Sissi poartă pentru prima oară costumul național maghiar. Apariția lor este primită cu mare entuziasm. Apoi Franz Joseph le spune delegaților:

– Dumnezeu să vă binecuvânteze! Vă voi aduce în curând regina în Ungaria şi sper că o veți primi bine.

Declarații asemănătoare sunt făcute şi altor delegații. Alte popoare, alte costume, alte uniforme. Imperiul se identifică cu noua imagine a tânărului cuplu, care apare în gravuri, tablouri şi pe porțelanuri. Cu Sissi, Franz Joseph nu şi-a găsit doar o împărăteasă, el şi-a regăsit popularitatea. Ar fi nevoie de puține lucruri, numai de un gest, pentru ca fericirea lor să înflorească. Dar, când ei vor să tragă o fugă într-o seară până la vechiul teatru al Curții şi să se instaleze în loja încadrată de perdele grele, fără escortă, Sofia, păstrătoarea tradițiilor, le reaminteşte că nu se pot deplasa singuri. Escorta, garda, onorurile... Iar farmecul intimității este frânt.

Pe 3 mai, Franz Joseph o abandonează pe Sissi pentru o vânătoare de fazani căreia nu i-a putut rezista. Este o primă şi scurtă separare, iar Sissi este cuprinsă de panică. Ea nu mai poate nici măcar să se ivească pe neaşteptate în cabinetul imperial, acolo unde intrările sale îi şochează pe înalții funcționari simandicoşi.

Cuplul s-a stabilit la castelul Laxenburg, una dintre reşedinţele de vară ale Curţii, la circa 15 kilometri sud de Viena. Regiunea, plăcută, desfăşoară înspre est o câmpie fără sfârşit, prefigurând pusta maghiară, dar are şi dealuri şi păduri, sate cochete de viticultori. Sissi se instalează în „castelul nou", reconstruit în 1752, pe timpul Mariei Tereza. Clădirile, cărora li se spune şi *Blauer Hof* (Curtea albastră), dau înspre un parc imens de 250 de hectare, redesenat la sfârşitul secolului al XVIII-lea după modelul grădinilor englezeşti şi îmbogăţit cu piese de decor romantic, care împodobesc grotele, cascadele şi ochiurile de apă tolănite sub arbori foarte frumoşi. Înspre est, pe o mică insulă, se înalţă silueta familiară pentru vienezi a Franzensburg, o imitaţie de castel medieval, terminat în urmă cu mai puţin de 20 de ani, în 1836, cu turnuri de pază şi vitralii gotice. Când împăratul se întoarce de la vânătoare, Sissi aleargă pe peluză pentru a i se arunca în braţe, fapt care o scandalizează desigur pe arhiducesă. Sissi este sfătuită să îi dea braţul împăratului, cu mai mult calm, pentru o plimbare demnă sub bolta de frunze, în cursul căreia ea nu riscă să îşi piardă boneta sau mantia.

Firea entuziastă a tinerei femei se încordează mereu în faţa încercării de a făuri o împărăteasă inexistentă, fără inimă, fără epidermă, fără căldură şi, pentru a spune tot, fără suflet. Cea mai mică poftă este înăbuşită, cea mai mică dorinţă este sugrumată. În ceea ce priveşte ideile, Sofia le condamnă, cu atât mai mult cu cât ştie că nurorii sale îi place să citească poezii, se instruieşte cu uşurinţă; o femeie care citeşte are prea multe idei. O anumită răceală, atestată de distanţa care îi va separa adesea pe cei doi soţi, va caracteriza viaţa cuplului. Originea acestei indispoziţii poate fi găsită în acele prime săptămâni în care Sissi se înfurie că nu poate să fie naturală. Inima ignoră eticheta, bate fără protocol. După ce s-a măritat, Sissi a fost nevoită să nu mai

altă personalitate şi mai ales să nu se facă remarcată. Soacra ei îi impune un fel de frigiditate psihologică, penalizându-i orice iniţiativă.

Apropierea de Viena îi permite împăratului să se ducă până acolo în fiecare zi. Pleacă în zori şi revine pentru a se culca devreme, de câte ori poate. Sissi consideră că nu îl vede destul şi îşi manifestă intenţia de a-l însoţi. Arhiducesa o fulgeră cu privirea, reamintindu-i că nu s-a măritat cu un negustor pe care soţia îl urmează peste tot, în stilul cel mai burghez. Toate „scandalurile" lui Sissi din primele săptămâni se rezumă la o singură dorinţă: vrea să trăiască cu soţul ei... Îl iubeşte şi este disperată că nu poate să acţioneze ca milioane de alte cupluri, fără intermediar. Când vrea să îi vorbească, este ora ceaiului cu un cerc de doamne cărora ea nu mai are nimic să le spună şi care, totuşi, îi pândesc şi cel mai mic suspin. Când ar dori să se plimbe cu împăratul, trebuie să meargă la capelă. Există întotdeauna câte o „activitate" prevăzută şi este întotdeauna o corvoadă. Lunga criză pe care o va traversa cuplul imperial este rezultatul a trei elemente: tandreţea spontană, dar pudică, a lui Sissi; dragostea neîndemânatică şi sinceră a lui Franz Joseph, înlănţuit de politică şi care, respectându-şi mama, evită să o înfrunte; în cele din urmă, provocarea arhiducesei, care vrea să se impună şi să domine şi, mai ales, să nu ignore nimic, ca o supraveghetoare de la Curtea Spaniei. Dacă vreodată vreo soacră a încercat să învenineze căsnicia nurorii sale, atunci Sofia a reuşit. Întrebarea care se pune este de a cunoaşte intenţiile profunde ale aceleia pe care Sissi a calificat-o repede drept „maşteră", ca răspuns la porecla de „gâscă bavareză" pe care soacra i-o atribuise nurorii. Schimb de „amabilităţi"... Sofia este chiar atât de „maşteră" pe cât o crede Sissi? În pofida aparenţelor, nimic nu este mai puţin sigur. Arhiducesa urmează un raţionament politic: căsătoria împăratului consolidează regimul, împărăteasa trebuie

să susțină edificiul imperial și să contribuie la strălucirea lui. Orice inițiativă negândită, orice independență ar fi, în opinia ei, foarte prost primită: s-ar cleveti, s-ar critica și ar fi regretabil. Pe de altă parte, există și un sentiment cvasimatern la Sofia, care trebuie să își ghideze nepoata, o femeie foarte tânără, prin jungla tradițiilor. Contele Corti observă în mod corect: „Nu este vorba despre a fi, ci despre a părea și în asta constă penibilul". Sofia nu explică, ei poruncește. Sissi are un cu totul alt limbaj. Este mai simplu, franc, deschis, sănătos. Preocupările nurorii sunt total opuse calculelor soacrei și astfel neînțelegerea nu poate decât să crească. Atunci când Sofia îi scrie surorii sale Ludovica, reîntoarsă la Possenhofen: „Dragul nostru cuplu tânăr petrece o lună de miere minunată la Laxenburg. Mă încearcă o bucurie fără egal atunci când văd această fericire creștină a căminului copiilor noștri", ea este sinceră în măsura în care această fericire este trăită în ordine și potrivit convenientelor. Pentru arhiducesă, Sissi și Franz Joseph nu pot fi fericiți fără ajutorul ei. Ea se află acolo pentru a le ghida fericirea. Dar imediat ce se atinge de acest echilibru, farmecul este rupt. Un exemplu o demonstrează: o dată, Sissi a reușit să-l însoțească pe Franz Joseph la Viena. Pe ascuns! Beneficiul acestei fugi este dublu: pe de o parte, este împreună cu soțul ei, pe de alta, nu-și vede soacra! La întoarcere, cuplul, radios, este întâmpinat de o femeie care-și ieșise din fire și care le interzice celor doi să o mai facă. „Nu am mai făcut asta", va spune împărăteasa peste aproape 20 de ani. Era prea frumos, era prea mult: fuseseră fericiți doar ei singuri... Dorind să le asigure fericirea oficială, Sofia le subminează fericirea privată.

Din biroul ei, Sissi scrie și ea la Possenhofen, dar nu pe tonul soacrei sale. Una dintre doamnele ei de onoare raporta că împărăteasa se plângea: „Mă simțeam atât de abandonată, atât de singură (...). Mi-era mereu teamă de momentul în care venea

arhiducesa. Căci ea venea în fiecare zi să mă spioneze, la orice oră. Eram la discreţia ei (...). Tot ce făceam era rău, iar ea îi critica pe toţi cei pe care îi iubeam (...). I se repeta totul. Cel mai insignifiant incident devenea o chestiune monstruoasă". Ca urmare, împărăteasa redevine Sissi. Ea evadează prin cuvinte, scriind un poem transparent, *Pasărea prizonieră*:

În zadar, sub cerul albastru,
Tânjesc în închisoare.
Zăbrelele grosolane şi reci
Îmi insultă nostalgia.

În curând, inima mea se va sparge în bucăţi de atâtea suspine:
Nu veţi putea să mă mai reţineţi încă multă vreme.
O, dulce şi puternică bucurie
Aceea de a-ţi deschide aripile spiritului.

Cuvântul libertate revine, obsedant, sub pana sa. Pe 8 mai, un nou poem, un nou strigăt al prizonierei:

M-am trezit într-o închisoare,
Cu mâinile ferecate în lanţuri,
Iar nostalgia mea creşte mereu:
Şi tu, libertate, mi-ai fost răpită.

Astăzi, diagnosticul ar fi clar: Sissi suferă de o depresie. Pentru ea, frunza care cade este un suflet care moare. Evident, împărăteasa are timp pentru a fi nostalgică şi dispune şi de mijloace pentru asta. Dezechilibrată de o adolescenţă întreruptă brutal şi de o maturitate imposibil de obţinut în câteva zile, mai ales la şaisprezece ani, ea umple acest vid visând şi plângând. În aceeaşi zi, împăratul, ale cărui unice lecturi sunt rapoartele,

telegramele, notele ministeriale şi anuarele ofiţerilor – pentru a se distra! –, decide să îl constrângă pe ţar să evacueze Principatele dunărene. El dă ordin armatei să se deplaseze înspre Galiţia, în direcţia Carpaţilor. 300 000 de oameni se desfăşoară, iar Austria pare că se aliază cu Prusia. Această ameninţare la adresa Rusiei provoacă mânia ţarului Nicolae I. De furie, el îi dă valetului său de cameră bustul lui Franz Joseph care se afla pe biroul lui! Nu l-a spart, deci diplomaţia poate oricând să intervină. Atitudinea ambiguă a lui Franz Joseph provoacă uimire. El are îndrăzneală şi nutreşte, se pare, un vis oriental. Dacă împărăteasa este subminată de neurastenie, împăratul afişează o bună dispoziţie şi un optimism vizibile. Privirea sa albastră devine călduroasă, mustaţa care mijeşte îi modifică faţa, strecoară zâmbete în atitudinea sa autoritară. În această lună mai, ducele Ernest de Saxa-Coburg-Gotha, cumnatul reginei Victoria, scrie după o audienţă: „Îl găsesc pe împărat extraordinar de schimbat în bine, mai energic, mai vioi şi hotărât în mişcări. În pofida unei situaţii politice dintre cele mai puţin îmbucurătoare, se observă la el o animaţie şi un fel de trezire. Fericirea domestică se pare că îi influenţează temperamentul în maniera cea mai potrivită”.

Metamorfoza datorată dragostei... Ne putem de asemenea întreba dacă Franz Joseph estimează corect ce personalitate în plină căutare de sine se ascunde în interiorul lui Sissi. El face eforturi lăudabile, ţine seama de gusturile Elisabetei, smulge concesii etichetei, se amuză de ideile soţiei sale şi se străduieşte să o înţeleagă.

La Laxenburg, aşa cum i-a promis lui Sissi, cei doi se duc călare fără escortă, în galopuri ale libertăţii care o transfigurează pe amazoana imperială. Aghiotantul împăratului, contele Grünne, nu este de acord cu aceste escapade în pădure, mai mult din motive de securitate decât din motive de convenienţă.

Momente rare şi minunate acelea în care împăratul şi împărăteasa nu mai sunt decât doi tineri care se regăsesc unul pe altul. Tinereţea face să vibreze dragostea lor.

Dar, suferind de ciclotimie, Sissi se întoarce mereu în trecut. Ploaia fină care cade din abundenţă peste parc îi favorizează starea melancolică. Ea îi vorbeşte singurului său confident absolut, caietului, şi scrie următoarele, gândindu-se la suferinţa din dragoste care o bulversase la paisprezece ani:

Dumnezeu mi-a furat această fericire,
Destinul m-a lovit cu duritate.
Trebuie oare să regret această dragoste în suferinţa mea?
Orele cele mai frumoase au fost prea scurte.
Toată speranţa mea a dispărut.

Însă soarele revine şi, odată cu el, o veste minunată: cuplul va întreprinde prima sa vizită oficială, în Boemia şi Moravia. O călătorie... cu Franz Joseph, departe de Sofia... şi de contesa Esterházy, care are bunul simţ de a se simţi prea bătrână şi se lasă înlocuită de cea de-a treia doamnă de onoare, contesa de Bellegarde. Sunt motive de bucurie. Franz Joseph a rezistat în faţa mamei sale, care ar fi preferat ca fiul ei să întreprindă călătoria de unul singur. Împăratul este bine sfătuit, atât din dragoste, cât şi din motive politice: provinciile imperiului trebuie să-şi cunoască suverana.

Plecarea spre Praga are loc la 3 iunie. Pădurile admirabile, castelele feerice şi primirea amabilă a unei populaţii care aprobase totuşi revolta împotriva Habsburgilor o transformă pe Sissi. Veselă, devotată, tratată şi considerată ca o împărăteasă, Elisabeta este de nerecunoscut. Ieri ofilită şi complexată, iat-o acum sigură de sine, liniştită de prezenţa lui Franz Joseph. Ea multiplică experienţele noului său statut, face vizite de caritate,

mergând de la mănăstiri la orfelinate, de la spitale la pensioane de tinere fete. Întreaga Boemie este sedusă de farmecul lui Sissi. În câteva zile, cucerește toate inimile; aici începe curba de popularitate a întregii vieți. Ea va fi adorată în Europa Centrală și adesea neînțeleasă la Viena. Punctul culminant al călătoriei este la Praga. Orașul, de o mare frumusețe, face o primire triumfală cuplului, a cărui trăsură este escortată de țărani în costume colorate. Se observă chiar că populația cehă și cea germană rivalizează în a-și prezenta omagiile la trecerea cortegiului prin fața edificiilor gotice și baroce. Iar serbarea în onoarea cavaleriei, dată de aristocrație, este foarte reușită. Din nefericire, acest antract durează doar 15 zile. Sissi, dintr-odată obosită și simțindu-se rău, trebuie să se întoarcă la Viena. Franz Joseph continuă de unul singur drumul spre Cracovia și Galiția, pentru a inspecta estul european și demonstrația militară declanșată pentru a-l incomoda pe țar.

La întoarcere, slăbită, Sissi intră din nou sub puterea „reginei-mame", dominație care nu îi ameliorează starea. Din pricina minei foarte palide, a ochilor încercănați și a angoasei, arhiducesa îi cere medicului Curții, dr. Seeburger, să o examineze pe împărăteasă. Consultația este liniștitoare, Elisabeta este însărcinată, iar stările de rău sunt cele clasice ale începutului sarcinii. Arhiducesa este încântată, cerul binecuvântează fără întârziere căsătoria fiului ei. La Curte, lumea răsuflă ușurată. Și toți se organizează astfel încât să împiedice orice inițiativă din partea viitoarei mame, pretextele pentru a interveni în viața ei se înmulțesc și grija care o înconjoară transformă bucuria veștii într-un coșmar. Astfel, în așteptarea întoarcerii lui Franz Joseph, Sissi petrece ore întregi în mijlocul menajeriei sale. Scandalizată, una dintre doamnele de onoare consemnează atitudinea stranie a Elisabetei: „Trăiește pentru câinii ei, ține întotdeauna câte unul pe genunchi, lângă ea sau în brațe, și le

omoară puricii pe masă și chiar în farfurie". Protocolul, care reglementează durata meselor, nu prevăzuse și deparazitarea! Autoînvestindu-se cu o autoritate suplimentară față de nora sa, arhiducesa, care a constatat că Elisabeta preferă compania animalelor sale celei a doamnelor alese pentru acest rol, îi scrie lui Franz Joseph pe 29 iunie: „Nu cred că Sissi ar trebui să se ocupe atât de mult de papagalii ei, căci, dacă în primele luni o femeie însărcinată privește prea mult animalele, copiii riscă să le semene acestora". Cunoștințele de genetică ale arhiducesei sunt limitate. Și, pentru a arăta lumii că împărăteasa așteaptă un eveniment fericit, arhiducesa îi impune să apară în public pentru a și arăta silueta din ce în ce mai rotunjită. Pentru Sissi, care este de o pudoare extremă, exhibarea taliei este ceva insuportabil. Iar ea trebuie, în fiecare zi, să coboare în grădinile care sunt parțial deschise publicului, pentru a fi supusă unor noi priviri. Pentru sărbătoarea Înălțării, Sissi încearcă să scape de această obligație, invocându-și tinerețea și prestația, deosebit de strălucită, pe care o avusese în trecut împărăteasa Maria-Anna. „Nu ar fi oare de ajuns dacă mi-aș face apariția numai la biserică?", imploră Sissi, adăugând cu umilință: „Poate în câțiva ani, o să ajung și eu același nivel". Dar ea trebuie să se decidă și trece și acest nou examen. Soacra sa notează: „purtarea împărătesei este adorabilă și pioasă...".

Odată cu luna iulie, Curtea revine la Bad Ischl, acolo unde totul a început cu mai puțin de un an în urmă. Trebuie să o creditâm pe arhiducesă cu un gest generos: aceasta cumpără pentru Sissi și Franz Joseph vila în care familia imperială își petrece toate verile începând din 1844, vila Marstallier, care, în opinia Sofiei, posedă „tot confortul" și care va fi mărită prin câteva lucrări. Foarte repede, vila devine Kaiservilla, adică „vila

imperială". În stil palladian*, cu o colonadă din marmura roz a regiunii și fresce cu scene de vânătoare, vila imperială, care nu are decât un etaj, galbenă cu obloane verzi, cu balcoane rare și o balustradă de fier forjat, este adăpostită în inima unui parc care se întinde pe dealuri.

„Confortul" de care vorbește arhiducesa înseamnă, în principal, o sală de baie importată, nu se știe din ce motiv, din Anglia. Ansamblul lasă impresia unei simplități care reflectă bine o viață la țară, aproape decontractată. Dacă exteriorul îi conferă importanță, în interior ne aflăm într-o casă burgheză, destinată vânătorii. Franz Joseph iubește această casă, el va petrece aici 60 de veri din viața sa, iar Sissi va savura zilele în care influența soacrei sale este slabă, adică nulă, poate pentru că este dificil să duci aici o viață mondenă și de Curte; într-adevăr, camerele sunt mici și fără pretenții. Eliberate de protocol și de „gura lumii", relațiile dintre soacră și noră vor fi aproape armonioase și pe un ton plin de curtoazie, chiar dacă nu călduroase.

Peisajul, minunat, este foarte important în ochii lui Sissi, căci îi reamintește de Bavaria. Natura neprihănită este foarte aproape; în câțiva pași, traversezi podul de fier cenușiu și uiți de felinarele cu abajur, depășite repede de câte o coroană de copac, pentru a te afunda în parcul încântător. Iar această primă ședere oficială o transfigurează pe Sissi, cu atât mai mult cu cât Bavaria vine să îi facă o vizită. Mama ei și Carol-Teodor sosesc cu tandrețea și cu amintirile lor. Sissi este înfloritoare și radioasă, profitând de bucuriile verii. Decontractarea este atât de mare încât Ludovic-Victor, fratele lui Franz Joseph, atât de

---

* Stil arhitectural european, popular în secolele XVII-XVIII mai ales în Anglia și Prusia, inspirat din desenele arhitectului venețian Andrea Palladio (1508-1580). Punea mare accent pe simetrie, perspectivă și construcții care semănau cu templele grecești și romane ale Antichității (n.tr.).

obişnuit cu tirania domestică a arhiducesei, îi scrie mamei sale, care a avut ideea excelentă de a părăsi Bad Ischl: „De când aţi plecat, împărăteasa face tot ce vrea". Până şi şeful personalului, Joseph Legrenzi, poreclit cu afecţiune Lenza, încetineşte ritmul. Toată lumea respiră, chiar dacă Franz Joseph, râzând, se plânge de dezordine în fiecare dimineaţă la micul dejun.

Însă cerul este zgârcit cu bucuriile prelungite în viaţa lui Sissi. La 9 august 1854, pe când Franz Joseph este la Viena, regele Frederic August de Saxa, plecat de trei zile într-o excursie în Tirol, are un accident şi moare. Soţia sa, Maria, sora Sofiei şi a Ludovicăi, este disperată. Sissi repetă: „Este oribil!". Iar în familia bulversată şi descumpănită, Sissi poate fi cu greu consolată. Lacrimile, de care a uitat de când a sosit aici, îi inundă chipul. Se linişteşte la întoarcerea împăratului în ziua aniversării lui (18 august). Acesta primeşte în dar un serviciu de ceai, pentru vilă, iar apoi vânează împreună cu Albert de Saxa, devenit prinţ moştenitor. Din nefericire, telegramele sosite de la Viena îl recheamă pe împărat la îndatoririle sale. Sissi îl însoţeşte până la trăsură, din nou în lacrimi. Ea ar fi dorit tare de mult ca vacanţa să se mai prelungească, cel puţin până la sfârşitul lui august. Însă evenimentele europene îi zădărnicesc visul.

Un protocol între puterile „neutre" fusese semnat la sfârşitul lunii iulie*. Acesta anula protectoratul rus asupra Moldovei şi Ţării Româneşti şi spulbera intenţiile ţarului referitoare la provinciile dunărene. Austria se alătură acestui acord dorit de

* În august (pe stil nou), la Conferinţa de la Viena, sunt adoptate „cele patru puncte": Rusia trebuie să renunţe la Principatele Române şi la Serbia; să accepte protecţia internaţională a creştinilor din Imperiul Otoman; să accepte libertatea de navigaţie pe Dunăre, ca şi revizuirea *Convenţiei Strâmtorilor* din 1841. În iunie 1854, fusese încheiată Convenţia austro-turcă de la Boiagi Kioi, care prevedea ca ţarul să evacueze Moldova şi Ţara Românească, iar Principatele să fie ocupate de trupele austriece (n.tr.).

Franța și Anglia, nu însă fără reticență. Ministrul afacerilor externe, Buol, îi smulge lui Franz Joseph semnătura pe ultimatum. Furios la culme, Nicolae I vorbește despre „o perfidie fără seamăn" și își exprimă indignarea față de regele Prusiei, Frederic Wilhelm al IV-lea, care este și cumnatul său, într-o scrisoare din 25 august: „De la comportamentul nedemn al împăratului Austriei față de Rusia care l-a salvat, el și-a pierdut orice drept ca eu să mai dau crezare asigurărilor sale. Dacă ar fi să revină la sentimente mai bune, la idei mai drepte, mai nobile, va trebui să o dovedească prin fapte irefutabile (...) Executant supus al toanelor franco-engleze, prieten zelos al Imperiului Otoman, împăratul apostolic a devenit slujitorul Semilunii. O afacere splendidă!"

În iunie 1853, armata rusă a trecut Prutul și a ocupat Moldova și Țara Românească

Degeaba i se repetă țarului că Franz Joseph a fost împins în alianță prin insistența ministrului Buol, el resimte acest gest ca pe un afront. Suntem departe de pretextul apărării Locurilor Sfinte de către grecii ortodocși sau catolicii latini. Napoleon al III-lea vrea să își ia revanșa asupra Rusiei dominante și care profită de Europa dezmembrată de Congresul de la Viena, în timp ce Anglia nu este dispusă să lase vreo mare fără navele sale, care asigură supremația Londrei.

Trupele franco-engleze debarcă în Crimeea pe 14 septembrie. Odată cu asediul Sevastopolului, care va dura 11 luni, într-o climă foarte aspră și în mijlocul epidemiilor de friguri și de holeră, începe un război modern, primul război de poziții. Aflați în prima linie, zuavii și geniștii se vor umple aici de faimă, iar cavaleria ușoară își va scrie epopeea. Cu un preț foarte mare: 118 000 de morți, pe această peninsulă pe care supraviețuitorii o vor denumi „abatorul".

Întoarsă la Viena, Sissi nu mai iese aproape deloc. Are motive de îngrijorare, căci soacra ei a pus să se amenajeze o cameră pentru copil alături de propriile apartamente, în loc să lase moştenitorul – sau moştenitoarea – aproape de părinţii săi. Franz Joseph, care i s-a împotrivit cu îndârjire ţarului, cedează în faţa mamei sale şi se întoarce la ştirile despre Războiul din Crimeea cu teamă. Opunându-se fostului său aliat rus, el şi-a plasat credinţa în alianţa între Paris şi Londra, însă războiul se împotmoleşte. Colonelul Todleben, strălucit ofiţer de geniu din armata ţaristă, a fortificat admirabil Sevastopolul. Operaţia este mult mai lungă decât se prevăzuse. Încă o dată, „generalul Iarnă" este adevăratul strateg.

Sissi încearcă să se ţină la curent cu toate calculele politice austriece. Dar în jurul ei se face tăcere. Cum ar putea ea să înţeleagă ceva din politică, care este, de altfel, destul de neclară chiar şi pentru experţi? Ţinută la distanţă, Sissi este tratată ca un copil, respectiv ca o imbecilă. Potrivit prinţului Alexandru de Hessa, conversaţia ei atinge culmile banalităţii. În jurnalul său, el notează, în noiembrie, că împărăteasa pune întrebări obişnuite, de tipul: „Veţi rămâne multă vreme la Viena?". Prinţul nu poate fi îngăduitor: el este cumnatul ţarului. Dar toată lumea recunoaşte faptul că, în pofida unei sarcini dificile, Sissi face parte din acele femei pe care această stare fericită le înfrumuseţează. Şi, pentru mulţi, este suficient. Împăratul trebuie să facă faţă unei nemulţumiri indignate a bătrânilor mareşali, precum Radetzky şi Windischgrätz, care ştiuseră să aprecieze sprijinul rus în 1848. Spre stupefacţia lor, Franz Joseph merge mai departe. Pe 2 decembrie, el semnează cu Franţa şi cu Anglia un acord prin care pune capăt definitiv Sfintei Alianţe cu Rusia. Emoţia este foarte mare în Prusia, de unde Bismarck se grăbeşte să întreţină mânia micilor state germane. Tot ceea ce este rău pentru Viena este bun pentru Berlin.

*

1855. Pe 2 martie, moare Nicolae I. Se șoptește că atitudinea lui Franz Joseph l-a distrus încetul cu încetul. Împăratul poruncește un doliu de patru săptămâni la Hofburg și trimite la Sankt Petersburg o scrisoare personală de condoleanțe. El își trimite acolo un reprezentant, căci, oricum, o știre fericită îl reține la Viena: Sissi este în durerile facerii. Pe 5 martie, la ora șapte dimineața, împăratul își informează mama. La ora 11, foarte emoționat, fumează o țigară și îi povestește amintiri din copilărie fratelui său, Ferdinand-Max. Sissi este tristă, căci mama ei lipsește. Arhiducesa se așază aproape de pat și brodează în mod mecanic, privindu-și fiul care o ține de mână pe soția sa și o îmbrățișează.

După trei ore, arhiducesa îi susține capul lui Sissi, în timp ce moașa și doctorul o ajută să nască. Sosește copilul: este o fată. Dezamăgirea este imensă, dar Sissi, radioasă, spune, imediat ce a născut: „Tot ceea ce am suferit este acum fără importanță". Franz Joseph, înduioșat, îi dăruiește o brățară și un pandantiv, care va conține o buclă a împăratului și una a nou-născutului.

Iar angrenajul infernal se repune în mișcare. Fără a o consulta pe împărăteasă, arhiducesa decide că moștenitoarea se va numi, la rândul ei, Sofia, iar Franz Joseph nu poate decât să îi ceară mamei sale să îi fie nașă. La botez, nu se remarcă decât o singură umbră, absența ambasadorului noului țar, Alexandru al II-lea, singurul diplomat care primise instrucțiuni precise ca să nu apară la această sărbătoare deopotrivă familială și politică. Contrariul ar fi fost surprinzător.

După abia o lună și jumătate de la naștere și a doua zi după prima aniversare a căsătoriei ei, Sissi surprinde întreaga Curte și o scandalizează pe arhiducesă, urcându-se din nou pe cal. Dincolo de plăcerea ecvestră, reală, Sissi o înfruntă pe soacră. Trebuie spus că aceasta din urmă a mai depășit încă un prag de

autoritarism, un prag fatal. Prinţesa moştenitoare, nou-născuta, este copilul „ei". Cu multă cruzime, ea a ales doicile şi guvernantele, a selecţionat medicii şi veghează cu gelozie asupra camerei copilului, instalată în apartamentele ei. Sissi, umilită, nu şi poate vedea fiica decât în prezenţa soacrei şi, în plus, momentele de tandreţe sunt prevăzute şi organizate! Maternitatea are orarele sale. Sissi dă porunci pentru alăptare sau pentru îngrijirea bebeluşului? Arhiducesa le anulează sau le contrazice. Cea mai rea este defilarea zilnică a prietenilor arhiducesei, care se minunează de copil şi au mare grijă să o felicite pe bunică! Mama nu mai există. Elisabeta este îndepărtată, ştearsă, surghiunită la rangul de genitor care nu a reuşit nici măcar să dea un moştenitor tronului. Această adevărată răpire în interiorul Hofburgului o umileşte profund pe Sissi. Soacra îi răpeşte bucuria de a fi mamă, una din acele motivaţii care ar fi trebuit să o ajute să trăiască.

Arhiducesa comite astfel o gravă eroare. Mai rău, greşeşte, căci taie una dintre legăturile care i-ar fi permis lui Sissi să suporte viaţa la Curte şi să iubească Viena. Dimpotrivă, ea creează un antagonism suplimentar. Egoismul arhiducesei izbucneşte în acest răspuns către contesa Esterházy, care făcuse imprudenţa să judece izolarea copilului ca fiind excesivă: „Să-i dau copilul? Niciodată!" Arhiducesa vrea să fie mama întregii Austrii, trecutul şi prezentul ei. Iar acum, îi cocoloşeşte viitorul.

Din acest moment, împărăteasa va fi o femeie revoltată. Trecând de uşile grele ale palatului, se eliberează. Nimeni din Viena nu poate bănui drama pe care o trăieşte Sissi, adăugând fragilităţii sale jignirea unei mame frustrate. Atunci, de la galopurile prin pădurea vieneză până la plimbările prin Prater în trăsură deschisă, Sissi se răzbună. Este din ce în ce mai frumoasă. Chipul i-a rămas de tânără fată, însă talia i s-a îngroşat, devenind de femeie. În primăvara vieneză, apariţiile ei pe străzi, în faţa

teraselor cafenelelor, suscită admirația. Lumea se înghesuie ca să o vadă trecând pe împărăteasă. Întreaga Vienă vorbește, împărăteasa este mai încântătoare decât în ziua nunții. Involuntar, împingând-o pe nora sa să apară mult în public pentru a-și recâștiga încrederea în sine, arhiducesa face să crească popularitatea imperială. Note foarte favorabile ajung pe biroul lui Franz Joseph, în timp ce conflictul bate pasul pe loc la Marea Neagră. Prestigiul neașteptat al lui Sissi nu întârzie să fie considerat ca fiind preludiul unei influențe politice. Petiții încep să ajungă până la doamnele de onoare ale lui Sissi, i se prezintă cereri de intervenție, iar poșta trebuie să fie triată. Cabinetul imperial răspunde, invariabil: „Majestatea Sa împărăteasa nu face uz de niciun fel de influență". Lui Sissi i-ar plăcea de altfel să dovedească contrariul cu ocazia demersurilor pentru semnarea unui concordat fixând noile raporturi dintre biserică și imperiu. Concordatele din secolul al XIX-lea, mai ales cel din Bavaria din 1817, proveneau toate din concordatul semnat în 1801 între Pius al VII-lea și Bonaparte, pe atunci prim-consul. Chestiunea dezbătută la Viena viza să restaureze biserica în drepturile și privilegiile ei. În mod curios, Franz Joseph, deși ține la puterea sa, abandonează unele prerogative foarte importante Sfântului Scaun. De acum înainte, Vaticanul supraveghează în întregime școlile și reglementările privind căsătoria. În schimb, papalitatea îi acordă sprijin guvernului austriac. Religie de stat, catolicismul introduce un fel de dependență a Vienei față de Roma. Sissi, catolică practicantă și chiar ferventă, constată că aceste negocieri sunt conduse de către arhiducesă și de către arhiepiscopul Rauscher. Și mai curios încă, se remarcă faptul că Franz Joseph întărește interesele catolice în imperiu, deși acestea nu sunt deloc amenințate. În schimb, sunt amenințate în chestiunea orientală, care a atras după sine Războiul din Crimeea, iar Franz Joseph ar fi putut trimite un corp de armată

la Sevastopol. Dimpotrivă, nemaitemându-se de o invazie rusă, el hotărăşte o demobilizare a unei părţi a trupelor austriece, alegând conciliatorismul după ruptură.

O nouă călătorie trebuie să îl conducă în Galiţia, spre nord. Cum este vorba de o mare inspecţie militară, îi propune lui Sissi să meargă câteva zile în Bavaria, la familia ei. Bavaria! Ce bucurie, ce uşurare! Inutil să spunem că împărăteasa profită de această ocazie, în pofida tristeţii despărţirii. Pe 21 iunie, ea părăseşte Viena şi pleacă la Possenhofen, cu inima bătându-i datorită ideii de a-şi regăsi universul.

Îşi părăsise paradisul copilăriei ca o prinţesă romantică. Se întoarce ca împărăteasă, cu un alai de doamne de onoare, de valeţi, de vizitii, de rândaşi şi o escortă de rang înalt. Fizic, Sissi este o tânără femeie radioasă, deşi are abia optsprezece ani. Iar protocolul, care nu face parte din bagajele ei, este încălcat cu bucurie. Ea iese pe orice fel de vreme, chiar şi atunci când furtuna revarsă şuvoaie de apă pe Lacul Starnberg. Elisabeta redevine Sissi, o ființă în căutarea naturii, chiar dezlănțuite. Pare a chema furtunile pentru a-şi extrage echilibrul din ele şi cu atât mai rău dacă suita ei, picurând de apă şi plină de noroi, îşi manifestă nemulțumirea împotriva acestui chef subit de ieşiri la aer. Apoi, vorbeşte mult cu mama ei, plângându-se de mătuşa-soacră. Ludovica, plictisită şi puțin terorizată de Sofia, o sfătuieşte să aibă răbdare. Doamnele de onoare sunt înspăimântate să vadă câini peste tot, invadând şi sala de mese. Ele pălesc atunci când ducele Max, în continuare neceremonios, invită înaltele personaje din suita lui Sissi să joace biliard cu... paznicul de vânătoare! Singura concesie față de etichetă: pentru a-i face plăcere lui Franz Joseph, Sissi îi scrie arhiducesei de trei ori pe săptămână. Este mult când ai puține de spus... Corespondența este impersonală, lipsită de căldură, încremenită, plină de formule goale precum „draga mea soacră". Uneori,

îndrăzneşte să se semneze „Elise", îi „sărută mâinile" şi o asigură de „devotamentul ei". Dar nu îşi dezvăluie stările de spirit, ştiind foarte bine că asemenea confesiuni nu ar servi la nimic şi că doamnele ei de onoare îi trimit, în orice caz, un raport negativ arhiducesei. În plus, acasă la ducele Max, hohotele de râs izbucnesc mereu. Fiecare pe rând: contesele sunt depăşite de situaţie, iar Sissi îşi face provizii de libertate şi de independenţă.

Reîntâlnirea cuplului la Ischl este minunată şi tandră. În curând, Sissi este din nou însărcinată.

Întoarsă la Viena, coşmarul reîncepe. Arhiducesa a obţinut un rezultat oribil. Sissi este o adevărată străină sub propriul acoperiş şi fetiţa sa nu pare să o recunoască. Împărăteasa deranjează, împărăteasa este o intrusă. Iar noua ei sarcină se anunţă ca o influenţă suplimentară asupra personalităţii ei. Franz Joseph face eforturi pentru a le linişti pe cele două femei care contează cel mai mult în viaţa sa, dar renunţă să se amestece prea pe faţă. Autocrat pe plan politic, el reacţionează ca un burghez dornic să aibă linişte în propria casă. În secret, îi ia apărarea lui Sissi. Trebuie să subliniem, niciodată nu îi va da vreun ordin direct, dimpotrivă. Nu ar trebui, de altfel, ca lumea să se bucure când află că Sevastopolul a căzut în cele din urmă pe 11 septembrie, la trei zile după ce generalul Mac Mahon a cucerit prin surprindere turnul Malakoff? Când a bătut ora amiezii, cu sabia ridicată, generalul a ignorat minele – 40 000 de kilograme de praf de puşcă! – şi a declarat: „Sunt aici şi rămân aici!", făcându-şi astfel intrarea în istorie. Ruşii evacuează marele port, îşi sabordează flota şi îşi aruncă în aer bastioanele pierdute. În total, Războiul Crimeii a făcut aproape 240 000 de victime, dintre care o treime din cauza holerei. Repatrierea trupelor epuizate provoacă o epidemie până la Viena, unde se semnalează câteva cazuri. Franz Joseph se teme pentru Sissi şi fiica lor,

deoarece Curtea își amintește de epidemia din 1831 care a făcut ravagii. Viena, care număra atunci circa 500 de doctori și vreo [illegible] de chirurgi pentru o populație de aproape 500 000 de persoane, duce lipsă de medicamente, iar mortalitatea infantilă este foarte ridicată.

Însă temerile legate de izbucnirea unei epidemii se estompează. În schimb, un destin sumbru îi dă târcoale lui Sissi. La 11 decembrie, împărăteasa, care iese puțin, se duce la Schönbrunn, însoțită de contesa Bellegarde. La trăsură sunt înhămați patru cai pe care îi cunoaște bine. Ajuns pe Mariahilfer Strasse, o arteră lungă care se termină la Schönbrunn, un cal mușcă zăbala în dinți, ceilalți trei se încurcă în frâie și, în câteva minute, sunt cu toții speriați. Vizitiul este aruncat din trăsură. Cuprinsă de panică, doamna de onoare a împărătesei vrea să sară din vehiculul care nu mai este condus. Sissi, care a mai cunoscut astfel de situații în Bavaria, o împiedică. În fața pericolului, un căruțaș își împinge brișca de-a curmezișul unei străzi și oprește atelajul. Trăsura se clatină, oiștea se rupe, dar cele două femei nu pățesc nimic. Sissi, mai palidă ca de obicei, și doamna ei de onoare, tremurând, se reîntorc la Hofburg într-o birjă. Ea îi povestește accidentul lui Franz Joseph, speriat. Chemat în grabă, doctorul Seeburger constată că împărăteasa, însărcinată în trei luni, s-a ales doar cu spaima. Sissi a trecut pe lângă moarte. Ea regretă acest lucru printr-o frază teribilă: „De ce nu mi-am pierdut viața!...".

Pe 16 ianuarie 1856, în cursul unui bal, Franz Joseph anunță oficial că țarul acceptă în cele din urmă să negocieze un tratat de pace. El este fericit cu acest deznodământ care, în opinia lui, a întărit rolul Austriei în obținerea victoriei franco-engleze, o victorie scump plătită, căreia i se alăturase și Regatul Sardiniei, intrat cu întârziere în război. Ministrul lui de externe este mai puțin mulțumit, acesta deplânge faptul că războiul austro-rus

nu a mai avut loc. Pe 25 februarie, la Paris, se deschide Congresul de pace, o alegere care întăreşte şi mai mult prestigiul lui Napoleon al III-lea. Lucrările se desfăşoară în Salonul Orologiului, la Quai d'Orsay. Austria asigură o mediere pe lângă beligeranţi, prin intermediul prinţului Richard von Metternich, viitor ambasador la Paris, fiul celebrului cancelar, care se amuza spunând: „Uneori guvernez Europa, dar niciodată Austria".

Congresul devine repede ostil faţă de Viena, a cărei neutralitate şi apoi fals angajament sunt judecate ca fiind ambigue, iar această ostilitate îl satisface pe prim-ministrul Regatului Piemontului şi Sardiniei, contele Cavour, care visează să elimine prezenţa austriacă din Lombardia. În timp ce, în mod oficial, pacea se negociază în detrimentul Rusiei, Austria este, în definitiv, considerată ca fiind responsabilă de multe rele pe plan european. Chestiunea austriacă, adică problema prezenţei sale în Italia, este ridicată cu îndemânare la începutul lunii martie, ca premisă a unităţii italiene. Franz Joseph este foarte conştient de acest lucru şi adresează ministrului Buol o recomandare presantă pe 13 martie: „Ostilitatea şi ura plenipotenţiarilor ruşi depăşesc aşteptările noastre şi ne constrâng să menţinem Franţa în alianţă cu noi. Din păcate, comportamentul francezilor nu este prea corect, ci mult prea rusofil (...) Vă rog în mod expres să depuneţi toate eforturile pentru ca orice întrebare de acest fel să fie evitată sau suprimată". Pentru Viena, procesul Austriei nu se află pe ordinea de zi.

Tratatul, semnat la 30 martie, constrânge Rusia să cedeze partea de sud a Basarabiei către Moldova, autonomă, la fel ca şi Ţara Românească şi Serbia, o clauză considerată prea dură la Sankt Petersburg. Visul unui Orient Mijlociu al ţarilor rămâne o himeră. Peste patru zile, Franz Joseph îi scrie lui Albert de Saxa, exprimându-şi satisfacţia faţă de acest „rezultat fericit" şi considerând că pacea, prin neintervenţia sa armată, i se

datorează parțial. În realitate, împăratul se alege cu ura Rusiei și cu o izolare care are toate inconvenientele unui război.

Din fericire, Sissi este acolo, în curând mamă, iar evenimentul ocupă toate gândurile împăratului.

Pe 15 iulie, la ora șapte dimineața, împărăteasa naște o a doua fiică, care îi seamănă mult tatălui ei. Cu eleganță, împăratul nu își manifestă decepția. Cu umor, îi spune lui Sissi, foarte dezamăgită, că ar fi trebuit să urmeze sfaturile unui rabin, care îi sugerase să lipească textul unei rugăciuni ebraice pe ușa camerei în timpul nașterii. Arhiducesa este mai mult decât dezamăgită. Contrariată, va ține copilul la botez, înlocuind-o pe sora ei Ludovica, care fusese aleasă drept nașă. Copila va primi numele Gisela, în amintirea unei prințese bavareze care, în secolul al X-lea, se căsătorise cu regele păgân al Ungariei, Ștefan I, creștinat mai târziu și canonizat sub numele de Sfântul Ștefan. Viena și Austria sunt la fel de necăjite; pentru a șterge această tristețe – relativă, căci este totuși un eveniment fericit –, împăratul decide să facă o călătorie împreună cu Sissi. La sfârșitul lui august, un incident violent o opune pe împărăteasă soacrei ei. Și Gisela fusese luată de lângă mama ei și instalată într-o cameră de copil, la un alt etaj decât cel la care stă Sissi. Împărăteasa se supără, îl imploră pe împărat să îi dea dreptate, cu atât mai mult cu cât sănătatea micuței Sofia, în vârstă de șaptesprezece luni, este îngrijorătoare. Ea are vărsături inexplicabile. În această luptă a unei mame care solicită să stea alături de copiii săi, Elisabeta este tenace, animată de o voință fără cusur. Arhiducesa, glacială, nu dorește să știe nimic. Ea consideră că Sissi călărește prea mult, are principii nepotrivite de educație, nu își vede copiii (!), este prea familiară cu vienezii și nu petrece destul timp rugându-se. Acesta este un rezumat acid al diferendului. Sissi îi dă replica verde în față, remarcând că este rău să îți lași copiii să fie crescuți de o bătrână maniacă. I se răspunde, cu

o voce şuierătoare, că arhiducesa a avut cinci fii*! Franz Joseph, asaltat de plângeri, este obligat să tranşeze disputa. Neutralitatea nu mai este de ajuns, împărăteasa cere o decizie. Şi, pentru prima dată, îi dă dreptate lui Sissi. Cu două zile înainte de plecare, el îi scrie mamei sale la Laxenburg. În această scrisoare din 30 august, face uz de argumente practice, pretextând scările prea numeroase de la Hofburg, pe care trebuie să le urce Sissi atunci când vrea să îşi vadă fiicele şi dă asigurări că ele vor fi mult mai bine instalate în camerele mari ocupate altădată de către mareşalul Radetzky.

Sissi a câştigat. Faptul că scrisoarea nu ajunge la arhiducesă decât în ziua plecării cuplului către sudul Austriei, spre Carinthia şi Stiria, nu este, desigur, o întâmplare. Franz Joseph şi-a înfruntat mama în scris, dar aceasta contează puţin. Victoria lui Sissi este imensă, o victorie de mamă, dar şi o victorie de femeie şi de împărăteasă.

Radioasă, îndrăgostită, tânăra suverană a Austriei părăseşte Viena pentru 15 zile. O călătorie care seamănă cu o nouă lună de miere.

Regiunea pe care Franz Joseph i-o arată Elisabetei este grandioasă. Reunind dealurile Salzburgului din nord cu Carinthia în est şi cu Tirolul oriental în vest, peisajul oferă o panoramă unică: 35 de piscuri de peste 3 000 de metri altitudine şi 19 gheţari. Romanii trasaseră pe aici un drum. Râurile rostogolesc pepite de aur şi argint, exploatate în mine între secolele al XV-lea şi al XVII-lea. Frumuseţea şi puritatea Alpilor. Iar la 3 798 metri altitudine, vârful Glossglockner, punctul culminant al Austriei, este definitoriu. Pasionaţi de munte, împăratul şi împărăteasa decid să facă o mare excursie. În timp ce se pregătesc, soseşte o

* Dintre care unul mort la naştere, pe 24 octombrie 1840.

telegramă, trimisă de către arhiducesă, furioasă la culme, care interzice drumeţia. Veştile rele urmează peste tot tânărul cuplu! În apărarea sa, trebuie spus că mama împăratului tocmai aflase despre moartea fiului unui înalt funcţionar, care alunecase în fundul unei prăpăstii, în regiune. Fericiţi, însufleţiţi de natura care îi atrage şi îi reuneşte, Franz Joseph şi Sissi evident că nu-şi schimbă planurile; hotărăsc că Elisabeta va merge cât mai departe posibil călare, în timp ce Franz Joseph, care are piciorul mai sigur, va „înainta pe gheţarul de la Pasterze, lung de nouă kilometri şi lat de un kilometru şi jumătate". Alpiniştii care îl însoţesc sunt foarte mândri, de ei şi de el. De când îşi amintesc austriecii, niciun împărat nu a urcat vreodată atât de sus*.

La coborâre, Franz Joseph primeşte un colier din lemn de anin, arbore pitic foarte răspândit pe malul lacurilor şi în apropierea gheţarilor. Apoi ei se duc în pelerinaj la Heiligenblut, care îşi trage numele de la o sticluță care conține sângele Mântuitorului, adusă de la Constantinopol în secolul al X-lea.

Însă arhiducesa nu a renunțat. O a doua scrisoare îl ajunge pe Franz Joseph la Graz, capitala Stiriei. Mama lui amenință, pur şi simplu, că va părăsi Hofburgul. Împăratul este în mod evident îngrijorat. Desigur, el este subjugat de farmecul lui Sissi, soţie strălucitoare, împărăteasă atât de umană şi care creează unanimitate imediat ce apare. Nu îi scrie mamei sale decât după ce s-a întors la Schönbrunn, pe 18 septembrie. Tonul este ferm, măturând toate obiecțiile arhiducesei, inclusiv aceea, amăgitoare, a absenței soarelui din apartamentele destinate copiilor.

* În amintirea acestei vizite, pe o terasă de la 2 400 de metri altitudine, denumită Franz Joseph Höhe, de unde ai o panoramă remarcabilă, a fost amenajat un mare hotel, de asemenea centru de alpinism: Kaiser Franz Joseph Haus. Şoseaua Grossglockner, cea mai înaltă din Austria, este o minunăție tehnică. A fost construită între 1930 şi 1936 şi merită, ea singură, o călătorie până acolo.

Franzi i-a cedat pana lui Franz Joseph, împărat al Austriei, căruia i-ar plăcea să fie stăpânul familiei sale, aşa cum este stăpân al imperiului său. El îndrăzneşte să o roage insistent pe mama lui „să o judece pe Sissi cu indulgenţă, considerând că, dacă ea este, poate, o mamă prea geloasă, este de asemenea o soţie şi o mamă foarte devotată". O nouă victorie a maternităţii legitime şi a vieţii conjugale, scrisoarea continuă printr-o apreciere negativă asupra sechestrării copiilor şi felului în care ei sunt scoşi în faţă în fiecare zi, ceea ce riscă să îi facă vanitoşi...

Franz Joseph este clar. Sissi este foarte îngrijorată de paloarea şi de pierderea în greutate a fiicei sale celei mari. Prin câteva fraze, împăratul a declanşat o revoluţie de palat, în cel mai strict sens. Evident, arhiducesa nu va părăsi Hofburgul, nici nu va renunța la luptă, dimpotrivă. Cu dibăcie, va deplasa terenul de luptă, pentru a scoate în evidență lipsurile nurorii sale. Sissi a câştigat pe plan familial, fie. Dar pe plan politic, ea nu are nicio anvergură. În acest domeniu, arhiducesa nu se teme de nimeni. Nu este ea femeia care „l-a făcut" pe împărat?

Or, politica internă a imperiului nu este deloc una paşnică. Două regiuni sunt, fără încetare, agitate de tulburări: zona lombardo-venețiană, în care adepții unității italiene dorite de către Cavour contestă din ce în ce mai mult apartenenţa la Austria şi Ungaria, unde naționalismul este activ. Iar aceste probleme de politică internă depăşesc repede cadrul imperial. Pe de o parte, Napoleon al III-lea este favorabil unității italiene, iar Franz Joseph o ştie. Pe de alta, agitația maghiară interesează Rusia, care a jurat să se răzbune pe Austria, însă Franz Joseph nu a priceput pe deplin acest lucru.

Prima călătorie prevăzută este cea din Italia. Bach, ministrul de interne, insistă ca Sissi să facă deplasarea. Împărăteasa este fermecătoare, iar prezența sa aplanează multe dificultăți.

Involuntar, Sissi se transformă într-un formidabil instrument de propagandă. O ambasadoare de vis. Iar ea va fi ultima care se va plânge: se doreşte, în cele din urmă, să i se atribuie un rol demn, al său.

În timpul pregătirilor pentru această călătorie, care se anunţă una delicată, două sărbători reunesc familia la Viena. Pe 4 noiembrie, cel de-al doilea frate al lui Franz Joseph, arhiducele Carol-Ludovic, de douăzeci şi trei de ani, se însoară cu Margherita de Saxa, fiica regelui Ioan I. Ca şi Sissi la momentul căsătoriei sale, prinţesa nu are decât şaisprezece ani. Şi, la fel ca pentru Sissi şi Franz Joseph, înrudirea dintre miri cere o dispensă de la Vatican. Recurgerea la bunele oficii ale Sfântului Scaun explică, în parte, concesiile Vienei faţă de Vatican. De altfel, se organizează şi viitoarea logodnă a primului frate al lui Franz Joseph, arhiducele Ferdinand-Maximilian, cu prinţesa Charlotte de Saxa-Coburg, fiica lui Leopold I, regele belgienilor, şi a Mariei-Luisa de Orléans, fiica cea mai mare a lui Ludovic Filip*. În calitate de şef al familiei, Franz Joseph se poate bucura că legăturile dintre Austria şi Europa de nord sunt întărite.

Din nefericire, o nouă discuţie izbucneşte între împărăteasă şi arhiducesă, iarăşi din cauza copiilor. Sedusă de călătoria cu Franz Joseph, Sissi nu vrea să întunece perspectiva aceasta de bucurie părăsindu-şi fiicele, în momentul în care drepturile sale de mamă au fost în cele din urmă recunoscute. Însă Gisela este prea mică şi se semnalează o epizootie de febră aftoasă în Tirol. În schimb, Sofia pare că suportă cu greu iarna vieneză, iar Sissi vrea să o aibă în permanenţă alături, pentru a recupera aceste luni pierdute.

* Pe acest subiect, a se citi foarte frumoasa carte a lui André Castelot, *Maximilien et Charlotte, la tragédie de l'ambition*, Librairie Académique Perrin, 1977.

Pe 17 noiembrie, cuplul părăsește Viena pentru o călătorie excepțional de lungă, care va dura aproape patru luni, o durată ce subliniază importanța politică a acestei deplasări în teritorii ostile. Elisabeta încearcă să nu se gândească la Gisela, departe de ea, și se declară bucuroasă să descopere Italia, pe care unchiul său, regele Ludovic I al Bavariei, și tatăl său nu au încetat să i-o laude.

Odată cu acest periplu, Curtea de la Viena stabilește o remarcabilă organizare a călătoriilor, care ne poate lăsa visători astăzi. Elisabeta – mai ales ea – și Franz Joseph nu au încetat să plece și să vină, folosindu-se de toate mijloacele de locomoție disponibile în epocă, cu o preferință pentru vapoare și trenuri. Din 1841, Austria a fost o pionieră a călătoriilor moderne în Europa continentală. Într-adevăr, compania de navigație pe Dunăre exploata deja 23 de vapoare, iar rețeaua feroviară acoperea 575 de kilometri, ceea ce era remarcabil și îi conferea o mare importanță în schimburile europene.

Bancherii francezi, mai ales frații Pereire, tocmai aduseseră un sprijin financiar considerabil eforturilor feroviare austriece. Calea ferată apăruse foarte devreme drept un instrument de unire politică, capabil să lege teritoriile, bogățiile și popoarele conglomeratului. Franz Joseph arătase, de altfel, în mod public un mare interes pentru dezvoltarea accelerată a căii ferate. Miercuri 12 aprilie 1854, cu 12 zile înainte de nunta sa, el inaugurase tunelul Semmering, pe ruta Viena-Trieste, prima cale ferată transalpină, o operă impozantă a cărei construcție, totalizând 16 viaducte, 15 tuneluri și... 750 de morți, făcuse senzație. După imaginea imperiului, țara este străbătută de un mozaic de companii de stat și private. Împăratul Ferdinand avusese propria cale ferată, Franz Joseph o are pe a sa (de la Viena înspre est), iar Sissi va avea și ea „calea ferată a împărătesei Elisabeta", care, fără a fi una dintre principalele companii prin importanța

ei kilometrică, acoperă axa, de importanță capitală, Viena-Linz-Salzburg (564 km).

Prima etapă a călătoriei este Laibach*, capitala Sloveniei și fost sediu al guvernământului general francez al provinciilor ilire, din 1809 până în 1813.

Sissi cere să viziteze Mănăstirea Ursulinelor și aude vorbindu-se de trei mici negrese cumpărate la un târg de sclavi undeva în Orient. Cum? Niște mici negrese? Împărăteasa redevine Sissi și își amintește de scandalul provocat de tatăl ei atunci când adusese copii negri la München. Surprinsă, maica superioară pune să fie căutate micile negrese. Și iat-o pe împărăteasă că le oferă dulciuri, se joacă cu ele și își petrece după-amiaza în compania lor. Contesa Esterházy este indignată și își pregătește raportul. Atunci când i se reamintește împărătesei că este așteptată în altă parte, ea râde în hohote, ceea ce este rar, deoarece are încă un complex legat de dinții ei. Doamna de onoare se sufocă... Trenul imperial nu va merge mai departe, căci linia va fi terminată până la Trieste numai în 1857. Călătoria se va continua cu un cortegiu de 37 de trăsuri diverse.

Pe 20 noiembrie, cuplul și suita ajung la Trieste. Sissi, mută de admirație, descoperă albastrul calm al Adriaticii, această mare care va fi a sa; orașul este pavoazat, iar primirea populației pare amabilă. Dar, în fața primăriei, izbucnește un incendiu suspect. Explicația oficială este aprinderea, din greșeală, a focurilor de artificii prevăzute pentru seară, o aprindere amplificată, se spune, de *bora*, un vânt violent care suflă din Alpi înspre Adriatica. Sissi și soțul ei se mulțumesc cu această explicație. Are loc însă un fapt și mai neliniștitor, atunci când o coroană grea de cristal, agățată între două catarge ale vaporului la bordul căruia se urcă să se plimbe prin golf, se zdrobește pe

* Azi Ljubljana, în Slovenia.

punte, cu câteva minute înainte de sosirea lor. Emoția este mare. O fi oare o a doua coincidență regretabilă sau o primă tentativă de atentat? Sunt motive de îngândurare.

Pe 25, Veneția îi primește pe împărat și pe împărăteasă. Cuvântul primire este de altfel greșit ales, căci Veneția le ignoră vizita. Incidentele au început cu zece zile înainte, atunci când s-a vrut să se întindă un covor în interiorul palatului în care cuplul trebuia să meargă după sosire, azi Muzeul Correr, recent restaurat. Cineva a observat: covorul era de culoare verde, în timp ce pereții erau acoperiți cu roșu și alb, culorile imperiale. *A priori* nu este ceva grav, dar... Verde, alb, roșu... Și-au dat seama atunci că aceste trei culori erau cele revendicate de susținătorii unității italiene*.

Sissi resimte șocul primei sosiri la Veneția, atunci când urcă pe o venerabilă galeră a dogilor, relicvă somptuoasă a Serenissimei independente și puternice. O flotilă de gondole o înconjoară, iar gondolierii încearcă să o zărească pe Elisabeta. Giancinto Gallina, un autor contemporan, scrisese în 1855 că „ei anunțau vizitele, aduceau veștile, erau obligați să păstreze secretul". Frumusețea Elisabetei nu mai este un secret, iar consulul general al Angliei, dl Harris, va nota într-un raport către Londra din 26 noiembrie că „reputația frumuseții sale a ajuns, bineînțeles, până aici". Fastuoasă, Veneția este totuși glacială. Mulțimea, adunată în piața San Marco, este tăcută. Venețienii observă și își manifestă ostilitatea printr-o lipsă totală a aclamațiilor. Singuri polițiștii și funcționarii încearcă, prin câteva strigăte, să creeze iluzia. Traversarea Pieții San Marco este o încercare. O mulțime în delir impresionează, o mulțime mută deranjează. În bazilică, fosta capelă a dogilor. Elisabeta,

* Culorile verde, alb și roșu sub care au luptat susținătorii unității italiene sunt și astăzi cele ale drapelului Italiei.

frământată, este luată cu asalt de frumusețea marmurii, a mozaicurilor cu fundal auriu și a sculpturilor aduse din Orient. Franz Joseph, contrariat de această primire, își ascunde durerea, iar Sissi, care a regăsit-o pe micuța Sofia, care ajunsese mai înainte aici, strânge mâna fiicei sale, îmbrăcată într-un mantou de catifea albastră, bordat cu zibelină. Mama și fiica sunt îmbrăcate la fel.

Apare apoi o siluetă familiară împăratului, cea a bătrânului mareșal Radetzky, care, în pofida celor nouăzeci de ani, este în continuare guvernator al Veneției și al Lombardiei. Emoționat, Franz Joseph îl eliberează din funcție și îi acordă o pensie anuală de 80 000 de florini. Ca succesor, împăratul îl alege pe fratele său, Maximilian.

Pe 29 noiembrie, cuplul primește la Palatul Dogilor. Abia dacă un sfert din marile familii fac deplasarea. Când își părăsesc gondolele, doamnelor li se adresează insulte până ajung la coloanele albe și roz ale palatului. Atmosfera este tumultuoasă. La Teatrul *La Fenice*, inaugurat în 1792 și care va fi un templu al operei, saluturile sunt pe atât de rare pe cât sunt de pline lojile.

Reîntoarsă la palat, Sissi îi împărtășește împăratului impresiile sale. Prea multă rigoare, prea multe măsuri vexatorii față de venețieni explică, după părerea ei, ostilitatea afișată de la sosirea lor. Și apoi Radetzky, sprijin fidel al împăratului și soldat bătrân, fusese fără îndoială intransigent. Epoca în care Johann Strauss tatăl sărbătorea, cu un marș faimos, intrarea lui Radetzky în Milano, este depășită. Pentru prima dată, împărăteasa ține un discurs politic. Mesajul său este cel al toleranței și al liberalismului. Puțin surprins, împăratul ascultă și îi dă dreptate. Încă o dată...

Pe 3 decembrie, Franz Joseph semnează decretele care proclamă amnistia pentru evenimentele din 1849-1849, restituindu-le

răsculaților toate bunurile. În plus, mai multe orașe, cum ar fi Brescia, sunt scutite de taxele impuse cu de-a sila, iar o parte din deținuții aflați în închisorile din Padova, Vicenza și Rovigo sunt grațiați. Efectul este imediat. Saluturile politicoase devin manifestații de simpatie la trecerea cuplului. Veneția se dezgheață, Veneția se animă în feeria jocurilor ei de lumini și de ape, de-a lungul celor 117 insule ale sale, al celor 150 de canale și al celor 400 de poduri. A doua zi seara, o nouă gală la *La Fenice* indică măsura metamorfozei. Cuplul este ovaționat, iar împărăteasa înregistrează un succes personal sporit. Fratele țarinei, prințul Alexandru de Hessa, notează în jurnal maniera în care Elisabeta a reușit să întoarcă opinia publică. O consideră „frumoasă ca o cadră", dar îi ironizează italiana mecanică. Apoi, 14 zile mai târziu, un diplomat englez povestește o anecdotă semnificativă. Un fost ofițer venețian, care își pierduse pensia pentru că îi sprijinise pe revoluționari, încearcă, în van, să adreseze o petiție împăratului, care traversează o mică piață. În momentul în care Franz Joseph îl ascultă în cele din urmă, și îi recomandă să se adreseze palatului, ofițerul observă că:

— Nu mă vor lăsa să intru acolo...

În fața privirii rugătoare a omului, împărăteasa intervine pe lângă soțul ei:

— Dă-i totuși una dintre mănușile tale și vom da poruncă să fie lăsat să intre.

Franz Joseph surâde, își scoate mănușa, iar fostul ofițer, înarmat cu acest „paspartu", își va recăpăta pensia. Popularitatea lui Sissi crește. Ea este zâna care poate face miracole. Deși consulul britanic notează, pe 17 decembrie, că „politica rămâne în afara tuturor acestor lucruri", tocmai farmecul, tinerețea și liberalismul lui Sissi sunt cele care au jucat un rol. Sissi este împărăteasa, toate atitudinile și intervențiile sale trebuie judecate ca fiind politice.

Suveranii decid să-şi petreacă Crăciunul la Veneţia, fiindcă atmosfera s-a destins. Veneţia iarna, ceaţa umedă care ascunde palatele şi înăbuşă strigătele gondolierilor, totul este aşa de diferit de Crăciunurile alpestre... Într-adevăr, unde să găseşti un brad, dacă nu înspre Munţii Dolomiţi? Împrumutat de la o grădină botanică, bradul tradiţional este împodobit pentru cea de-a nouăsprezecea aniversare a împărătesei, lipsită de piscurile copilăriei sale, dar fericită, atentă şi spontană. Ea savurează extraordinara libertate de a vizita biserici şi palate după pofta inimii. O adevărată renaştere. Cei doi asistă la slujba de la miezul nopţii la Biserica Santa Maria della Salute, a cărei siluetă octogonală marchează intrarea pe Canal Grande.

Pe 5 ianuarie 1857, pe drumul spre Milano, cortegiul ajunge la Vicenza, o replică terestră a Veneției, cu palate edificate de Palladio, ultimul dintre marii arhitecți ai Renaşterii. Oraşul a fost întotdeauna unul mândru. O dovedeşte printr-o primire foarte rece: numai două doamne de familie bună vin să îşi prezinte omagiile cuplului! Este într-adevăr foarte puțin şi există temeri că vor fi momente încă şi mai dificile în Lombardia. Patru zile mai târziu, la Verona, atmosfera este animată de o mare sărbătoare populară regională, care nu se mai desfăşurase de zece ani, incredibila *Bacanală cu gnocchi.* Tradiția cere să fie îndopat funcționarul cel mai important, adică guvernatorul oraşului, baronul Jordis. Nefericitul este obligat să se îmbuibe sub privirile amuzate ale lui Sissi şi ale lui Franz Joseph, într-o veselie generală. Însă manifestarea capătă un ton îndoielnic atunci când locuitorii insistă ca şi cei doi să ingurgiteze o mulţime de gnocchi. Este oare vorba despre o simplă participare la bucuria municipală sau, dimpotrivă, de o cale ocolită pentru a-i ridiculiza pe împărat şi pe împărăteasă? În chip de răspuns, şederea este scurtată. La Brescia, tăcerea mulțimii este insuportabilă. Aceasta poate fi explicată prin rezistența îndârjită a

orașului împotriva Vienei, în 1849. Revolta, care durase zece zile, a făcut ca Brescia să merite, de atunci încolo, supranumele de *La Leonessa* (Leoaica). În această seară de 11 ianuarie, Brescia este de neîmblânzit.

În cele din urmă, pe 15 ianuarie, Franz Joseph și Elisabeta ajung la Milano. Se așteaptă la ce este mai rău. Și au dreptate, se va întâmpla ce este mai rău și va avea drept cadru splendida sală a Teatrului Scala. Cu mare greutate, poliția încearcă să ocupe cele 2 800 de locuri. Familiile patriciene anunțaseră că lojile lor vor fi ocupate. Din nefericire, în seara cu pricina, atunci când cuplul imperial își face intrarea în Scala, toate locurile sunt ocupate de lachei în livrea neagră! În fosa orchestrei, la cele patru balcoane și la cele două galerii, aristocrația milaneză și-a trimis ca reprezentanți lacheii, care poartă doliu. Jignirea este completă. Ca din întâmplare, în aceeași zi, Cavour își pune lornionul pe nas și declară în Parlamentul de la Torino că „Italia poate foarte bine să se guverneze singură". Contele Cavour este mic, poartă o redingotă strâmtă, dar este foarte abil. Titlurile italiene purtate de Franz Joseph par derizorii. La concertul dat câteva zile mai târziu, abia 10% din doamnele invitate se deplasează, iar în plus, a trebuit să se coboare până acolo încât să fie invitate femei din burghezie și chiar soții de mari negustori.

Deși farmecul lui Sissi nu funcționează la Milano, împărăteasa insistă totuși să fie luate măsuri de clemență, la fel ca și la Veneția. O amnistie, restituirea proprietăților confiscate și măsuri fiscale sunt hotărâte imediat și publicate în fiecare dimineață în *Gazeta din Milano.* Aceste dispoziții nu sunt pe placul guvernului imperial convocat de împărat. Bach, Buol și Grünne, aghiotantul general, sosiți de la Viena, consideră aceste concesii periculoase. Grünne este chiar foarte jignit că Franz Joseph consideră că „poporul este cât se poate de docil, iar birocrația

neîndemânatică". Cu lombarzii bogați și inteligenți, nu trebuiau să se comită gafe ca aceea de la Scala. Mâini îndrăznețe strecoară cu abilitate ziare și pamflete antiaustriece până în apartamentele lui Franz Joseph și ale lui Sissi. O gravură îl înfățișează chiar pe împărat traversând Italia sub „un arc de triumf spontan", flancat de oameni înlănțuiți și resturi de cadavre. Sissi își stăpânește nervii, puternică pentru că detestă nedreptatea și pentru că trebuie să se bată împotriva redutabilei sale soacre.

În căutare de idei, împăratul dorește să celebreze Carnavalul printr-un bal mascat. De la Viena sosesc tapiserii, argintărie, fețe de masă. Însă orașul Milano pune o condiție perfidă pentru participarea sa: ofițerii austrieci vor fi bine veniți, însă nu vor putea să invite nicio doamnă la dans. Un bal fără dans! Încă un afront... Pe 28 februarie, împăratul îl numește oficial pe fratele său, Ferdinand-Maximilian, de care este foarte apropiat, guvernator general. Arhiducele are douăzeci și cinci de ani, iar populația vede în el un chip mai deschis decât al bătrânului mareșal Radetzky. Unii cred că tinerețea sa va înmuia absolutismul. A doua zi, o nouă gală la Scala șterge impresia îngrozitoare a precedentei. Ovația este una dublă, căci rolul lui Sissi a sfârșit prin a fi recunoscut. Contesa Esterházy este consternată, împărăteasa le ia partea revoluționarilor... Presa rezumă evoluția în următoarele rânduri: „În acest moment, opoziția nu mai este reprezentată decât de câțiva gentilomi de la țară și de câteva doamne care nu sunt admise la Curte. Lumea nu este încă *în favoarea Austriei*, dar este *în favoarea împăratului*. Fiecare ghicește mâna binefăcătoare a tinerei femei nobile, care a schimbat dispozițiile împăratului".

Galanterie? Curtoazie? Lingușire? Fără îndoială, însă adevărul se impune: Sissi este o magiciană, iar fericirea pe care o poate da altora se răsfrânge asupra ei.

Pe 2 martie, părăseşte Milano cu împăratul, grăbindu-se să o regăsească pe micuţa Gisela. Din nefericire, traseul nu este cel mai direct. Ei se îndreaptă mai întâi spre sud-est şi se opresc la Cremona, capitala lutierilor, oraşul lui Stradivarius. Sissi strălucește, frumoasă, într-o rochie de tafta brodată cu argint şi împodobită cu dantelă. Crinolina ei este atât de impozantă, încât vecinul ei, prinţul Alexandru de Hessa, aproape că dispare sub aceasta. El, care în cursul acestei călătorii a batjocorit cu dragă inimă dicţia sacadată a lui Sissi pentru a-şi satisface sora, ţarina, şi pe ţar, trebuie să recunoască că este în cele din urmă cucerit: „Ea este minunată (...) este unică".

Se pot trage două concluzii din această călătorie în Italia. Prima este influenţa pe care Sissi o poate juca pe plan politic. Dacă tinereţea ei nu impresionează deloc, ea emoţionează şi încântă. Cu timpul, nimeni nu rezistă farmecului ei. Fără intermediar, fără oglinda deformantă a unui anturaj prea numeros, împărăteasa a făcut primele băi de mulţime, intrând în contact cu populaţia. Diferenţa dintre Elisabeta de Austria şi Sissi tinde să se reducă. Iar îndepărtarea ei de Viena îi prieşte, din toate punctele de vedere. A doua este o anumită supleţe a lui Franz Joseph, atunci când este pe teren. Ştie să se adapteze, să reacţioneze repede, încearcă să repare erorile.

În cele din urmă, cuplul lor a apărut ca fiind unul al indulgenţei. Atmosfera de libertate născândă care i-a înconjurat timp de şase săptămâni nu a fost profitabilă doar veneţienilor şi lombarzilor. Franz Joseph a făcut ucenicia blândeţii, chiar un pic forţată. Iar Elisabeta a descoperit chipul urii, greutatea indiferenţei şi chiar foamea de răzbunare. Pentru imperiu şi pentru ei şi în pofida tensiunilor, experienţa este pozitivă. La Veneţia şi la Milano, Viena este mai puţin detestată.

Sissi a prins puteri. Are nevoie de acestea, căci reîntoarcerea la Viena face să cadă pe umerii săi mantia de plumb a ascultării. Ce contrast! Bucuria de a trăi unul lângă celălalt dispare, împăratul, foarte ocupat, este mai rece. Desigur, sentimentele sale nu s-au schimbat, dar, la Viena, funcţia imperială îngheaţă caracterul. Curtea este o colivie în care sute de perechi de ochi şi de urechi asigură păstrarea sacră a convenienţelor. Astfel se poate rezuma sursa neînţelegerii dintre împărat şi împărăteasă. El are, cu uşurinţă, două atitudini: una rigidă la Viena şi la Schönbrunn şi una de disponibilitate imediat ce se îndepărtează de aceste locuri.

În schimb, Sissi nu are decât o manieră de a trăi. Ce blestem o împiedică să vorbească cu oamenii din Prater aşa cum a făcut-o în piaţa San Marco? Ea nu se poate hotărî să îşi tempereze reacţiile, cu atât mai puţin să le controleze şi să le înăbuşe. Faptul că toţi câinii ei invadează saloanele palatului îi este mai preţios decât aprobarea înţepată a unei doamne de onoare. Sissi vrea să trăiască. Să joci un rol nu înseamnă să trăieşti, dacă eşti obligat să îţi contrazici mereu adevărata natură. Din Italia, a adus un început de maturitate şi de autoritate în fundalul independenţei sale. Din nefericire, Hofburgul rămâne o închisoare. Iar Sissi este, din nou, oprimată.

Datoriile şi tradiţiile nu sunt, pentru atâta lucru, uitate. Pe 9 aprilie, în Joia Mare, sub cupola Bisericii Sfântul Petru, cea mai somptuoasă dintre bisericile baroce ale capitalei, împăratul şi împărăteasa Austriei, suverani catolici, îndeplinesc ceremonia spălării picioarelor. În naosul mic, vegheat de grupuri de îngeri sculptaţi, Franz Joseph şi Elisabeta refac gesturile lui Hristos faţă de cei 12 apostoli. El spală picioarele a 12 bătrâni, iar ea face acelaşi lucru pentru 12 bătrâne. O astfel de smerenie nu poate şterge ranchiuna arhiducesei, pentru care călătoria în Italia a reprezentat o renegare a politicii sale de fier. Cu ieşirea la

pensie a lui Radetzky, s-a întors o pagină. În afara Vienei, mama împăratului și-a văzut prestigiul călcat în picioare. Are loc şi un eveniment ciudat, care va spori disconfortul. Într-o seară, reîntorcându-se în apartamentele sale, Sissi găseşte, pusă pe un scrin, o cărticică cu foi îngălbenite, deschisă; unele pasaje sunt subliniate. Textul, tipărit în franceză, este plin de semnificaţii: „Raţiunea de a trăi a unei regine este să dea moştenitori coroanei, iar suveranul care îi răspundea soţiei sale «Doamnă, v-am ales pentru ca să ne dați fii, nu sfaturi» a fost un exemplu util pentru toţi ceilalţi. Într-adevăr, acolo este destinul, vocația naturală a reginelor. Imediat ce se îndepărtează de aceasta, ele devin sursa celor mai nenorociri: precum Caterina de Medici, Maria de Medici, Ana de Austria. Atunci când o regină este suficient de fericită pentru a da prinți statului, ea trebuie să îşi mărginească ambiţia doar la acest lucru şi să nu se amestece, sub nicio formă, în guvernarea regatului, a cărui grijă nu este problema femeilor (...). Prințesa care nu aduce pe lume fii nu este decât o străină în stat şi, în plus, o străină extrem de periculoasă".

O lovitură de pumnal pe la spate... De fapt, este vorba despre un pamflet care circulase la Versailles şi la Paris în 1774 şi care fusese îndreptat împotriva Mariei Antoaneta, „Austriaca". Sub violența acestor acuzații şi în fața josniciei cuvintelor care o retrogradau pe soția unui suveran la rangul unui animal de prăsilă, Sissi îşi reține cu greu furia. Cine a îndrăznit să aşeze aceste foi la ea în cameră? Cine îndrăzneşte să spună că ea nu este capabilă să dea naştere unui fiu?

La 60 de ani după scrierea lor, aceste rânduri, scoase din context, constituie un atac ofensator. Împărăteasa se interesează în mod discret cine a putut să scoată din nou la lumină această proză xenofobă. Soacra ei? Contele Grünne, aghiotantul împăratului? Un şambelan, un ministru jignit de influența lui Sissi?

Chestiunea nu va fi niciodată lămurită. Cineva s-a preocupat să o pună pe Elisabeta la punct. Ea nu va îndrăzni să îi vorbească imediat despre asta lui Franz Joseph: acesta ar risca, răscolind cerul și pământul, să provoace mai mult rău decât bine.

În cursul lunii aprilie, baronul Bach, ministrul de interne, îi sugerează lui Franz Joseph să meargă în Ungaria, unde starea de spirit este și mai ostilă Habsburgilor decât în Italia. O călătorie riscantă, dar indispensabilă, un fel de mare turneu de conciliere, de concesii, dar și de inspecție. Ministrul adaugă: cheia acestei călătorii stă în prezența liniștitoare a împărătesei.

Elisabeta, care a învățat poezii în limba maghiară, este încântată de ideea descoperirii teritoriul ungar. Soacra ei este mult mai puțin încântată. Mai întâi, pentru că detestă tot ceea ce este unguresc. Se poate obiecta că a ales pentru nora sa o doamnă de onoare care poartă unul dintre cele mai prestigioase nume ale aristocrației maghiare, contesa Esterházy. Familia Esterházy este legată de istoria politică, militară și artistică a Ungariei. Dar la asta s-ar putea răspunde că această contesă este născută Liechtenstein și, prin urmare, înrudită cu o ilustră familie austriacă datând încă din secolul al XII-lea, foarte apropiată de Curte și ai cărei fii au fost mareșali ce au luptat, între altele, împotriva turcilor și francezilor*. În ceea ce o privește pe contesa de Lemberg, soțul ei fusese ucis de unguri. Apoi, împărăteasa și arhiducesa se înfruntă din nou din cauza copiilor, căci Sissi vrea să îi ducă în Ungaria. Doctorul Seeburger arbitrează în favoarea împărătesei, deși Sofia, fata cea mai mare, are încă o sănătate fragilă. Ca măsură de precauție, se hotărăște ca

* Ridicat la rang de principat al Sfântului Imperiu în anul 1719, Liechtenstein a făcut parte din Confederația Rinului între 1806 și 1813, apoi din Confederația Germană între 1815 și 1866. Stat independent în 1866, Liechtenstein a fost legat de Austria printr-o uniune vamală până în 1919. Din 1921, a încheiat cu Elveția o uniune vamală și monetară.

şi medicul să ia parte la călătorie. Iar pe 3 mai, cuplul imperial urcă pe vaporul care va coborî pe Dunăre.

După o oprire la Pressburg*, Franz Joseph şi Elisabeta ajung pe 4 la Ofen**, componentă a capitalei maghiare. Oraşul este împărţit în două de Dunăre. Pe malul drept, vechea citadelă a Budei se înalţă deasupra străduţelor, în timp ce pe malul stâng Pesta, oraşul nou, îşi etalează cartierele mai răsfirate din cauza câmpiei. Un văr de-al lui Franz Joseph, arhiducele Albrecht, guvernatorul Ungariei, a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru ca primirea să fie decentă, dacă nu călduroasă. Franz Joseph a îmbrăcat o uniformă de general maghiar şi se deplasează călare. În spatele său, împărăteasa îl urmează în caleaşcă. Populaţia apreciază că îi stă bine în costum naţional, cu acel corsaj de catifea şi cu mânecile de dantelă; Sissi este precedată de reputaţia sa: este frumoasă şi a avut puterea de a-i ține piept soacrei sale încăpăţânate. Şi interesul publicului se concentrează doar asupra ei. Presa locală scrie pe 5 mai: „Capitala primeşte pentru a treia oară pe Majestatea Sa imperială, regală şi apostolică, dar regina, care reuneşte două majestăţi, adică una pământeană, cea a tronului, şi una celestă, cea a frumuseţii, pătrunde pentru prima oară pe pământul scumpei noastre patrii". Atunci când Sissi apare pe cal, alura ei declanşează entuziasmul, însă suita consideră „nedemnă pentru o împărăteasă" această manieră de a țopăi călare alături de împărat. Deşi ea vorbeşte maghiara şi pare aproape de inima naţiunii, ca şi la Veneţia şi Milano, aristocraţia a evitat recepţiile, în timp ce populaţia, curioasă, a fost cucerită. Franz Joseph decretează o amnistie, aprobată în tăcere, însă o amnistie nu învie morţii. 127 de purtători ai numelor cele mai ilustre cer o reîntoarcere la Constituţia naţională, lucru cu care împăratul nu poate fi de acord. O asemenea

* Astăzi Bratislava, în Slovacia. Denumirea maghiară este Pozsóny.

** Denumirea germană a Budei (n.tr.).

măsură ar repune în discuție principiul guvernării cu sediul la Viena. Este ridicată și problema limbii, foarte delicată: cuvântările vor fi în germană sau în maghiară? Împăratul adoptă o poziție prost gândită: problemele maghiare vor fi evocate în germană, ambiguitate care prefigurează un compromis. Cele două fetițe rămân în palatul de la Ofen, dar călătoria continuă în provincie, în imensa pustă, unde caii sunt liberi, frumoși, mândri, la fel ca și țara. Sissi este împărțită între bucuria de a plăcea, orgoliul de a reuși acolo unde funcționarii limitați eșuează și grijile pentru sănătatea Giselei, slăbită de vomismente și de dizenterie.

Pe 13 mai, o telegramă o recheamă pe împărăteasă la Ofen, căci starea Giselei este una alarmantă. Doctorul Seeburger încearcă să o liniștească și invocă apariția dinților. După zece zile, starea copilei se ameliorează. Călătoria se reia, înspre sud, între un *Te Deum* și recepții. Sunt organizare curse de cai pentru împărăteasă, care le judecă în calitate de expert. Este încântată de vioiciunea ceardașurilor, de comorile artei medievale în care strălucesc bijuteriile cizelate. Orașele Debrecen, Solymar, Jaszberemy fac mari eforturi pentru a fi pe placul acestei suverane de douăzeci de ani care ar fi o foarte frumoasă regină a Ungariei. Și, atunci când i se oferă un acoperământ de cap brodat cu aur și plin de panglici de mătase albastră și albă, inima ei bate foarte tare: culorile Bavariei! Atât de departe... Omagiul față de țara ei natală o mișcă adânc. Ea nu se simte o străină, ci este, în mod efectiv, adoptată.

Din nefericire, pe 28 mai, o nouă telegramă îi ajunge din urmă. Doctorul Seeburger este foarte pesimist, trebuie să anuleze restul călătoriei și să revină cât mai repede la Ofen. Sofia se simte foarte rău.

Într-adevăr, fetița, care striga și plângea, este abătută, cu ochii aproape stinși, înfricoșător de palidă. Sissi este

înnebunită, iar medicul incapabil să explice și să stăvilească răul. Timp de 11 ore neîntrerupte, împărăteasa luptă împreună cu fiica sa împotriva morții. Fără speranță. La ora nouă și jumătate seara, micuța prințesă își dă ultima suflare, la vârsta de doi ani și 88 de zile.

În telegrama pe care o adresează arhiducesei, împăratul scrie: „Micuța noastră este acum un înger. Suntem distruși". El afirmă că Sissi se supune, resemnată, voinței cerului, însă nu este adevărat. Durerea mamei se grefează peste mânia împărătesei. Cum de s-a întâmplat asta? Doctorul Seeburger este considerat incapabil, Sissi se acuză de tot. Cauzele morții rămân obscure. Febră? Epidemie? O simplă intoxicație prost tratată? Se pare că Gisela i-a transmis rujeola surorii sale mai mari, care era mai puțin rezistentă decât micuța. Conform unei reguli sinistre, drama sporește popularitatea cuplului imperial. Ungurii își manifestă tristețea, iar opozanții păstrează doliul cu respect. Durerea este un liant.

Reîntoarsă a doua zi la Laxenburg, Sissi, de nerecunoscut, se închide în cameră. Își evită anturajul, refuză să o vadă pe sărmana Gisela, abia tolerează prezența soțului ei răvășit de durere. Cum să nu se gândească la indignarea soacrei sale de vreme ce ea hotărâse că și copiii ei vor face această călătorie atât de dificilă și de importantă? Iar tăcerea arhiducesei nu este cel mai rău reproș? Sissi plătește un preț foarte mare pentru independența sa. Avusese o șansă să fie fericită, treptat, însă destinul a frânt-o. Nu este oare triumful morbid al experienței și al rațiunii împotriva inconștienței și a revoltei? Dar, mai ales, nu este oare prima săgeată lansată de ursită? Sissi plânge, Sissi se închide într-o durere violentă. Ea, care de obicei mănâncă puțin, abia se hrănește. Este de nerecunoscut. O umbră teribilă îi întunecă fața. Nu a ascultat, a vrut să scape, a fost pedepsită. Moartea a venit să o lovească. Pentru prima dată. Nu mai are

dreptul de a exista, a redevenit prizoniera unei închisori invizibile. La fel ca toți Habsburgii, prințesa defunctă este înhumată în cripta Bisericii Capucinilor, un edificiu simplu, cu fațada de culoare ocru, aflată aproape de Hofburg și care adăpostește cavoul imperial din 1663.

De acum înainte, timp de 41 de ani, împărăteasa nu va mai fi decât o mamă îndurerată și o femeie zdrobită. Condamnată la ocna supraviețuirii, cheamă moartea asupra ei. Iar moartea va reveni, de mai multe ori.

În spatele ferestrelor de la palatul Laxenburg, împărăteasa nu mai este decât o femeie hăituită, pândită de drame. Nu are încă douăzeci de ani. Povara va fi una foarte grea...

III

ÎMPĂRĂTEASA DISPREȚUITĂ

Sub arborii parcului Laxenburg, silueta grăbește pașii de îndată ce un membru al suitei sale vrea să se apropie. Elisabeta se teme. Roasă de remușcări, revoltată de nedreptatea pedepsei, se închide în sine. Un cuvânt îi revine mereu în minte: vinovată. Chiar dacă greșeala sa se cheamă dragostea de mamă, ea suferă de vinovăție. Anturajul ei nu face nicio aluzie la acest lucru, dar tăcerea este insuportabilă; nu este decât o succesiune de reproșuri.

Din punct de vedere fizic, drama a îndepărtat-o pe Sissi, tânără femeie cu trăsături încă de copil, care ațintea asupra lumii o privire albastră, mirată, curioasă și entuziastă. A scos-o la iveală pe Elisabeta, mama îndurerată, periculos de slabă și trasă la față.

În fața disperării sale, Franz Joseph se sfătuiește cu arhiducesa. Mama împăratului nu îndrăznește să manifeste un triumf care ar fi de tipul cel mai abominabil. Totuși, grijulie să tragă învățăminte din această dramă, sugerează ca împărăteasa să meargă, peste vară, în pelerinaj la Mariazell, cel mai important din Austria, acolo unde benedictinii s-au instalat încă din 1157. Sanctuarul își sărbătorește cel de-al șaptelea centenar. Rugându-se la *Magna mater Austriae*, mică statuie de 46 de centimetri, din lemn de tei, care o înfățișează pe Fecioara încoronată, împărăteasa va regăsi smerenia și va obține, se crede,

tetarea. Franz Joseph promite, la fel și Sissi, însă spiritul ei este în altă parte.

Franz Joseph este prins de sărbătorile care celebrează centenarul Ordinului Maria Tereza. Acesta fusese înființat pe 18 iunie 1757, după ce trupele austriece, comandate de generalisimul conte Leopold Daun, le-au înfrânt pe cele ale lui Frederic al II-lea al Prusiei, la Kolin, aproape de Praga. Creat în onoarea acestei victorii care prevestea clar Războiul de Șapte Ani, ordinul a devenit cea mai înaltă distincție militară austriacă*.

Metternich, cancelar al ordinului, își transmite funcția în mâinile lui Franz Joseph. Împăratul se simte în mod evident foarte în largul său la banchetele militare date pentru garnizoana Vienei, în parcul de la Schönbrunn. Aici este admirată armata cea mai bine îmbrăcată din lume.

Din punct de vedere politic, această călătorie tragică are o urmare penibilă pentru împărăteasă; se va căuta să fie îndepărtată, deși prezența sa a permis începerea unei apropieri între Austria și Ungaria. Împăratul hotărăște să continue pe calea unui anumit liberalism. La sfârșitul lui iunie, se anunță întoarcerea în Ungaria a contelui Gyula Andrassy, exilat la Paris din 1848. Se adaugă că îi vor fi înapoiate bunurile. El fusese condamnat la spânzurătoare. Cum fugise mai întâi în Anglia și apoi în Franța, se mulțumiseră să îi spânzure efigia. Iar la Paris, nu-și mai număra cuceririle feminine. Femeile îl porecliseră „frumosul spânzurat din 1848". La treizeci și patru de ani, elegant, rasat, tocmai s-a căsătorit cu o contesă bogată al cărei neam reprezintă, pentru austrieci, unul dintre simbolurile fidelității față de Habsburgi. Așa încât, analizând această măsură foarte

* Va rămâne așa până la finalul domniei Habsburgilor. Titularii săi aveau acces la Curte, puteau solicita titlul de baron și o pensie corespunzătoare. Ordinul recompensa faptele deosebit de curajoase în fața dușmanului.

spectaculoasă, despre care vorbește toată lumea la Viena și la Budapesta, Franz Joseph nu este iertător, ci înțelept. Nu trebuie să uităm că, după revoluția din 1848, ungurii au suportat, în 1849, intervenția trupelor rusești, o intervenție masivă, decisivă. Andrassy îi poate ierta pe Habsburgi, nu îl poate ierta pe țar. Exilatul monden cristalizează toate sentimentele rusofobe, pe atunci foarte vii în imperiu și pe care însuși împăratul le-a întreținut prin atitudinea sa de pe parcursul Războiului Crimeii. De acum înainte, Andrassy este un aliat. În acest climat, Franz Joseph poate să își reia călătoria în Ungaria. Singur, căci Elisabeta nu reușește să se smulgă din disperare. Este în doliu, trebuie să rămână la locul ei, ștearsă, incoloră; politica este apanajul soțului ei. Este mare păcat că Sissi nu a putut găsi forța și voința de a pleca din nou. Ar fi fost primită acolo cu fervoare. Dintr-un alt punct de vedere, apariția lui Franz Joseph, singur, este o imagine dureroasă, care inspiră o oarecare milă. În vara ploioasă, Franz Joseph își termină periplul, constatând că portretele Elisabetei sunt expuse la vedere în magazine, în timp ce familiile maghiare cinstesc și personalitatea captivantă a împărătesei. Însă politica este mai aspră decât sentimentele, iar maghiarii influenți, jigniți că nu și-au recăpătat toate drepturile și privilegiile de dinainte de 1848, își manifestă în continuare reticența, în pofida întoarcerii lui Andrassy. Această a doua călătorie nu este decât un semisucces.

Sissi trăiește cu remușcările și întrebările sale. Ea nu iese din starea de prostrație decât pe 8 iulie, pentru a-i primi pe suveranii prusaci. Regele Frederic Wilhelm al II-lea este foarte bine dispus, deși puțin agitat din cauza hipertensiunii, iar regina Maria, sora Sofiei și a Ludovicăi, este bucuroasă să-și vadă nepoata. La sfârșitul lunii, nunta lui Ferdinand-Max cu Charlotte de Saxa-Coburg bucură familia. Pe 27 iulie, arhiducele, guvernator al regatului lombardo-venețian, se însoară cu fata

regelui Belgiei, în palatul regal de la Bruxelles. După patru zile de călătorie, cuplul ajunge la Linz și apoi la Viena, pe Dunăre. La Linz, arhiducesa o întâmpină pe noua sa noră cu o bunătate „foarte maternă". La Viena, Sissi și Franz Joseph oferă imaginea unui cuplu întărit de o nenorocire și care face totul pentru ca noua lor cumnată să se simtă ca acasă. Charlotte este considerată încântătoare și delicioasă.

La sfârșitul lui septembrie, în Thuringia, la Weimar, are loc o tentativă de reconciliere între Austria și Rusia. Franz Joseph pleacă într-acolo singur. În orașul lui Goethe și Schiller, el se întâlnește cu Alexandru al II-lea, dar cum fiecare dintre suverani cere plecarea ministrului de externe al celuilalt, întrevederea este un eșec.

În octombrie, regele Prusiei suferă un nou atac, care îl privează de capacitatea de a vorbi și îl obligă să îi încredințeze administrarea regatului fratelui său, prințul Wilhelm. Franz Joseph este îngrijorat: până acum a fost evitată o ruptură definitivă cu Prusia. Ce va fi de acum încolo?

Grijile împărătesei par mai de actualitate, căci diferendul cu soacra s-a amplificat, după moartea fetiței, printr-o divergență legată de doctorul Seeburger. Sissi i-a cerut plecarea, Sofia a obținut ca el să rămână. Împărăteasa suferă de un reumatism la mână și de o exostoză, o mică tumoare benignă. Medicul propune un tratament infailibil. „Seeburger plasează două monede de argint de 20 de coroane, bandajează mâna foarte strâns și speră ca astfel să reducă exostoza prin presiunea monedelor*." Terapia se dovedește mai rea decât boala, Sissi suferă mai mult. După două zile de răbdare, ieșindu-și din fire, Sissi aruncă straniul pansament. În mod clar, Seeburger nu este bun de nimic.

* Contele Corti, *op. cit.*

Noiembrie. Împăratul și împărăteasa se mută. Fostele lor apartamente, lugubre, amintesc prea mult de mica Sofia și vor deveni prea strâmte. Într-adevăr, la Hofburg și la Viena se zvonește că împărăteasa este din nou însărcinată. Lumea se roagă Cerului pentru ca să dea în cele din urmă un moștenitor tronului. Mutarea lui Sissi este dea asemenea o bătălie câștigată împotriva soacrei sale, căci noile apartamente comunică direct cu camerele copiilor. Nu mai există scări de urcat și coborât pentru a-i vedea, nu mai sunt baraje ridicate de gelozie. Arhiducesa rămâne la fel de invadatoare, dar a făcut câteva eforturi pentru a părea amabilă. Sissi le interpretează ca pe milă și o reținere impusă de moarte.

Noile apartamente imperiale sunt situate la primul etaj al palatului. Franz Joseph ocupă 12 camere la fațadă, în aripa Cancelariei, Sissi se instalează în aripa Amalienburg, care face un unghi drept cu aceea a Cancelariei. Apartamentele lui Sissi sunt alături de cele ale soțului. Ea dispune de cinci camere mari, la fațadă. Saloanele, anticamerele și camerele sunt somptuoase, cu pereții tapetați cu mătase roșie, cu lambriuri aurite, tapiserii splendide de la Gobelins și Bruxelles, lustre de cristal de Boemia, mobile de palisandru, sobe rococo imense, de faianță. Iarna, cuplul va trăi într-o armonie de roșu, alb și auriu. Modificările cadrului intim al vieții cotidiene a împăratului și împărătesei merg mână în mână cu răsturnările din ambianța Vienei. Din 1853, capitalele europene nu mai vorbesc decât despre noul prefect al Senei, Georges Eugène Haussman, care a întreprins o transformare spectaculoasă a Parisului. Viena urmează moda, Franz Joseph ia exemplu de la Napoleon al III-lea. Odată cu al doilea imperiu, Parisul se metamorfozează într-un oraș seducător. Viena, care nu poate fi mai prejos, trebuie să ia aspectul și dimensiunile unei capitale imperiale. Vineri, 25 decembrie 1857, Franz Joseph semnează decretul marilor

lucrări. „Dragă baroane Bach, îi scrie el ministrului său de interne, doresc ca mărirea centrului Vienei să fie realizată cât mai repede posibil şi să se prevadă o legătură potrivită a centrului cu periferiile. (...) În acest scop, sunt de acord cu dărâmarea fortificaţiilor oraşului şi colmatarea şanţurilor (...)".

Franz Joseph anunță un concurs pentru amenajarea zonei din afara zidurilor. Va fi aşa-numitul *Ring*, un bulevard circular larg, mărginit de edificii impozante: teatre, primăria, parlamentul şi muzee. Concursul va fi câştigat de arhitectul Christian Forster. *Ringstrasse* va condensa multe secole de istorie, printr-un rezumat de stiluri. Neogrec, neogotic, neorenascentist, Ringul va fi un foarte mare succes al urbanismului, fără a uita câteva preocupări strategice care subliniază că este dificil să menții ordinea pe străduțe şi că terenurile de manevră de care are nevoie armata în oraş sunt bulevardele şi străzile. Franz Joseph visează la o piață pentru defilări militare în fața Hofburgului. Trebuie, de asemenea, să notăm că, după modelul parizian, igiena publică vieneză este îmbunătățită.

Viața celor 430 000 de locuitori se va schimba, asanată, mai ales prin cele două apeducte de 95, respectiv 200 de kilometri, care deversează apa pură a Alpilor. Tot răul spre bine: vienezii vor trăi ani de zile cu praful lucrărilor publice. Arhiducesa Sofia strânge din dinți. Viena tinereții sale se prăbuşeşte. Adio fortificații, bastioane, ziduri de apărare, nu ne mai temem de invadatorul turc. Trebuie să accepte progresul şi să trăiască în ritmul căilor ferate.

Anul 1858 începe cu un doliu care încearcă întreaga Austrie. Bătrânul mareşal Radetzky moare pe 7 ianuarie. El nu a supraviețuit decât zece luni după pensionare, iar înmormântarea lui este una dintre cele mai spectaculoase pe care le-a cunoscut Viena. O altă pagină s-a întors.

În taină, Elisabeta se roagă pentru ca pruncul pe care îl poartă să fie băiat. Sarcina se desfăşoară normal, sub supravegherea atentă a soacrei sale. Sissi nu reuşeşte să scape de aceasta.

La venirea verii, ea se instalează la Laxenburg. Pe 21 august, în zori, la trei zile după cea de-a douăzeci şi opta aniversare a lui Franz Joseph, încep durerile, mult mai violente decât la naşterile precedente. Toată ziua, împărăteasa suferă. Arhiducesa, sosită de la Viena, a pus să fie expusă sfânta împărtăşanie în capela castelului, înainte de a se aşeza în tăcere în camera nurorii sale. Întreg Laxenburgul se roagă, iar Viena, unde căldura este penibilă, nici nu mai respiră.

La ora zece şi un sfert seara, Sissi a reuşit să nască. Strigătele sale au înspăimântat-o pe arhiducesă şi pe contesa Esterházy care, îngenuncheate lângă pat, cer izbăvirea divină. Sissi este epuizată, foarte palidă. Întrebarea este pusă cu angoasă şi o voce slabă:

— Este băiat? ...

Franz Joseph plânge.

— Atunci, este încă o fată, suspină Sissi, zdrobită.

Dar nu! Lacrimile împăratului sunt lacrimi de bucurie şi de emoţie. El bâiguie şi începe prin a răspunde:

— Nu se ştie încă!

În tulburarea sa, Franz Joseph uită că este vorba despre un fiu! Coroana imperială are un moştenitor, iar tronul un urmaş. Domnul fie lăudat! În culmea fericirii, împăratul îşi scoate de la piept colierul Lânii de Aur şi îl aşază pe nou-născut. Viitorul este acolo, speranţa are de acum înainte un prenume, Rudolf, al patrulea cu acest nume de când dinastia Habsburg îşi afirmase puterea în secolul al XIII-lea. În el curge sângele a două dintre cele mai vechi familii regale din Europa.

La Viena, 100 de salve de tun cutremură oraşul adormit. Entuziasmul se revarsă pe străzi. Arhiducesa declară că niciodată

un copil nu a fost primit cu atâta bucurie. De cinci zile, ea fusese foarte îngrijorată. Într-adevăr, pe 16 august, Schönbrunnul fusese trezit de un zgomot înspăimântător. Lustra cea mare din sala de ceremonii căzuse pe parchet. Familia de Habsburg, foarte credincioasă, acordă de asemenea o mare importanță semnelor, prezicerilor și premonițiilor. Este adevărat că ea este înconjurată de „evenimente" stranii și dramatice. În climatul de așteptare a nașterii, căderea lustrei, incident care nu avea, *a priori*, nimic supranatural, emoționase foarte mult și se dăduse consemn ca Elisabetei să nu i se sufle niciun cuvânt despre asta... Franz Joseph, care nu poate admite că bebelușul este plăpând, îl găsește foarte puternic și magnific de bine legat. Și îl numește colonel al Regimentului 19 de infanterie. Astfel, Rudolf este destinat imediat vieții militare.

Sissi este istovită. Dar ce bucurie secretă, ce revanșă! Pamfletul destinat Mariei Antoaneta este îndepărtat, iar poziția ei personală la Curte este întărită.

Pentru botez, Franz Joseph îi face cadou un colier cu patru șiruri de perle, estimat la 75 000 de guldeni. La rândul lor, arhiducesa și soțul ei îi oferă lui Sissi colierul și cerceii de turcoaze pe care Sofia îi primise la nașterea lui Franz Joseph, cu 28 de ani în urmă. Din nefericire, situația devine repede paradoxală. Arhiducesa consideră că ea trebuie să vegheze îndeaproape asupra sugarului, viitorul moștenitor al imperiului. Inconsecvența împărătesei, capriciile, ideile sale ciudate, care nu erau potrivite deloc pentru educația prințeselor, trebuie excluse în mod absolut din aceea a unui viitor împărat. Așa încât, în loc să dispună, datorită fiului ei, de o armă pentru independență, Elisabeta se regăsește supusă unei stări de tensiune crescute. Desigur, ea și-a îndeplinit misiunea, dar se găsește aproape plasată în afara centrului de interes de la Curte. Micul Rudolf îi răpește atenția unui anturaj nesățios. Sofia, mamă în 1830, nu

vede niciun motiv să-şi schimbe atitudinea în calitate de bunică în 1858. Primul conflict legat de Rudolf se referă la alimentaţia lui. Sissi are ideea, „extravagantă" (!) pentru Curtea Austriei, să-şi alăpteze fiul. Însă febra nu o părăseşte. Marianka, o doică venită din Moravia, o ţărancă „magnifică", potrivit arhiducesei, îi ia locul împărătesei, spre marea satisfacţie a arhiducesei şi a doctorului Seeburger. Pentru Sissi, dezechilibrul se agravează. Toate pretextele sunt bune pentru a o lipsi de fiul atât de aşteptat. Frustrarea devine o amputare. Franz Joseph este obligat să cedeze în faţa presiunilor mamei sale. Sissi nu-şi poate asuma o responsabilitate pedagogică. Nu a eşuat ea în mod tragic? Riscul este prea mare. Complimentată, felicitată, cinstită, Elisabeta este imediat supusă neîncrederii. Echilibrul între o bunică/soacră abuzivă şi o nepoată/noră paralizată de eşec este imposibil de atins. Fiecare refuză să facă unele concesii celeilalte. Arhiducesa este îndreptăţită să nu aibă încredere, dar greşeşte vrând să şteargă complet rolul mamei. La rândul ei, împărăteasa greşeşte că nu acceptă să delege o parte din prezenţa sa şi are dreptate să se agaţe de rolul de mamă. Neputincioasă, slăbită, ea trebuie să accepte că Rudolf va fi crescut de baroana Caroline de Welden, supranumită Wowo. Ea nu va ierta niciodată ispăşirea care i se impune. Singura sa scăpare este Franz Joseph. Din nefericire, împăratul este acaparat de politică. Încă o dată, furtuna ameninţă Europa. Iar Austria, consolidată pe plan dinastic, este ameninţată în privinţa rolului ei european.

Tratatul de la Paris, încheiat în urma Războiul Crimeii, împinsese doi oameni pe eşichierul european, Cavour şi Franz Joseph. Ministrul afacerilor externe al Regatului Piemontului şi Sardiniei se plasează în mod deschis în poziţia de artizan al unităţii italiene. Steaua lui urcă. În schimb, împăratul Austriei, mai mult militar decât politician, se găseşte izolat. Rusia, umilită,

plănuieşte o răzbunare; Prusia este în mâinile fratelui regelui, a cărui sănătate s-a înrăutăţit; prinţul Wilhelm a devenit regent la şaizeci şi doi de ani, în timp ce Bismarck, care a efectuat o vizită instructivă la Paris, a avut întrevederi cu omul care deţine cheia unui nou conflict: Napoleon al III-lea. În spatele privirii sale voalate şi a faptului că pare distrat, împăratul francezilor nutreşte un vis, visul „său": să organizeze o nouă Italie. Mirajul italian îl fascinează şi trebuie să ne amintim că a doua zi după lovitura de stat din 2 decembrie, el îi promisese lui Cavour:

— Voi face ceva pentru Italia.

Napoleon al III-lea reflectase la ceea ce putea face. Unirea statelor italiene din nord şi din sud era încă prematură. În schimb, crearea unei federaţii după expulzarea Austriei putea fi luată în considerare. Nepotul lui Napoleon I suporta cu greu faptul că Viena domnea asupra Milanului, Veneției şi că întreținea garnizoane în ducatele Toscanei, Modenei şi Parmei. Această anexare a statelor lombardo-venețiene de către Habsburgi era o amintire vie a Congresului de la Viena şi a prăbuşirii Franţei imperiale. Însăşi denumirea de „regat lombardo-venețian" nu era decât o ficțiune, pentru a desemna teritoriile transalpine ale Austriei. Sankt Petersburgul susține pe deplin Parisul în această problemă. Inamicii aflați față în față la Sevastopol sunt acum alături, conspirând împreună. Iar Werner Richter observă că „Simpatiile Sankt Petersburgului pentru Franța erau atât de evidente, încât la Curtea de aici a fost adoptată chiar şi barba, atât de caracteristică, a lui Napoleon al III-lea"*. Bărbile unor conspiratori...

Prusia urmăreşte cu delectare comuniunea de idei dintre Paris şi Berlin, unde Bismarck îşi justifică manevrele cu aceste cuvinte: „Franța nu mă interesează decât prin consecințele

* Werner Richter, *Bismarck*, traducere franceză de Marguerite Senil, Plon, 1965.

asupra situației țării mele"*.Cât privește Londra, aventura Crimeii a domolit dorințele sale europene. Din punct de vedere diplomatic, Anglia redevine o insulă.

Pentru țar și pentru Bismarck, un război împotriva Austriei este de dorit. Pentru Napoleon al III-lea, este necesar. Fără a face din Mediterana „un lac francez", anexarea Nisei și a Savoiei ar fi o lovitură de maestru. Imperiul autoritar atinge apogeul. Iar Napoleon al III-lea a înscris cu litere de aur în spiritul său o reflecție a exilatului de pe Sfânta Elena: „Suveranul care, cel dintâi, va îmbrățișa cauza popoarelor va ajunge în fruntea Europei". S-a decis: la fel ca și Bonaparte, Napoleon al III-lea va avea campania lui în Italia.

Franz Joseph nu poate bănui că Franța și Piemontul au căzut de acord să găsească un nou pretext pentru război. Pe 21 iulie 1858, exact cu o lună înainte de nașterea lui Rudolf, Napoleon al III-lea, care își făcea cura termală la Plombières, a primit într-un salon modest un om mic de statură, care părea un notar de provincie. El venea din Elveția, se prezenta Giuseppe Benso și nu era altul decât contele Cavour... Diplomația termală a dus la un tratat, semnat pe 10 decembrie. Franța se angaja să trimită 200 000 de oameni în Italia, dacă Austria comitea un act agresiv, și să nu semneze pacea decât după alungarea totală a austriecilor. Pe 1 ianuarie 1859, primind corpul diplomatic, Napoleon al III-lea îi declară încet baronului Hübner, ambasadorul austriac:

— Regret că relațiile noastre nu sunt atât de bune pe cât aș dori să fie, dar vă rog să scrieți la Viena că sentimentele mele pentru împărat sunt în continuare aceleași.

* Yves Grosrichard, *Les cents visages de Bismarck*, Presses de la Cité, 1970.

Cavour, care a împins rafinamentul până la a negocia cu un rebel ungur, generalul Klapka, își poate freca mâinile. Satisfăcut, el constată: „Am împins Austria într-un impas din care o sfidez să iasă fără a-și face să bubuie tunurile". Incendiul poate fi aprins, nu mai lipsește decât scânteia.

Îngrijorat de izolarea sa, neliniștit de rapoartele ambasadorilor săi, Franz Joseph măsoară eșecul fratelui său Maximilian ca guvernator al Lombardiei și Veneției. Soția acestuia, Charlotte, a fost insultată la Veneția, iar Max este privat, prin voința încăpățânată a lui Franz Joseph, de puteri militare. Absorbit de tensiunea care crește în Piemont, împăratul este devorat de viața sa publică. Elisabeta, frustrată de bucuriile materne depline, trebuie să se mulțumească cu bucuriile familiale. Ca lauză, nu putuse asista la nunta surorii sale Elena cu Maximilian von Thurn und Taxis, prinț ereditar al uneia dintre cele mai puternice familii din Bavaria, care deține monopolul asupra poștei. Căsătoria avusese loc la Possenhofen pe 24 august 1858. Rudolf avea trei zile. Însă o nouă nuntă și noi serbări vin să înveselească un climat politic din ce în ce mai sumbru. La optsprezece ani, sora ei, Maria, care pare că știe ce vrea și seamănă cu Elisabeta, se căsătorește pe 8 ianuarie 1859 la München. Ea îl ia de soț, prin procură, pe ducele Francisc de Calabria, moștenitor al Regatului Neapolelui*.

Opt zile mai târziu, ea este la Viena. Cele două surori, fericite, nu se mai despart. Amintirile din copilărie sunt cea mai bună stavilă împotriva monotoniei și tristeții. Maria, mai micuță și mai brunetă decât Sissi, seduce Curtea, dar Sissi este cea care o subjugă. La Hofburg se dă un bal în onoarea Mariei. Elisabeta apare pentru prima oară după moartea fiicei sale. Optsprezece luni de tristețe nu pot să fie total șterse de nașterea lui

* Din 1816, denumirea sa oficială este Regatul celor Două Sicilii.

Rudolf, deoarece acest fiu nu îi este încredințat. Tragedia a provocat o alta: împărăteasa este disprețuită în funcția sa maternă.

Dar cât este de fermecătoare, cât de matură în durerea ei, atunci când apare la brațul lui Franz Joseph! Cele câteva zile petrecute cu sora sa i-au redat forțele. Veselia revine odată cu pregătirile căsătoriei propriu-zise. Franz Joseph apreciază că una dintre cumnatele sale devine viitoare regină a Neapolelui, uniune care consolidează legăturile familiale între Austria și o Italie meridională care îi rezistă încă lui Cavour, însă se îngrijorează din cauza unui alt mariaj. Pe 13 ianuarie, prințul Napoleon, văr al lui Napoleon al III-lea, supranumit Plon-Plon, a plecat la Torino. Pe 30, se însoară acolo cu prințesa Clotilda, fiica regelui Victor-Emmanuel al Piemontului. O căsătorie de conveniență politică și care făcuse parte din conversațiile de la Plombières. Aceasta pecetluiește pactul dintre Franța și Italia antiaustriacă.

La sfârșitul lui ianuarie, Elisabeta, care nu se poate hotărî să își părăsească sora, o însoțește până la Trieste. Cel puțin, cu Maria, ea se simte utilă și îi dă sfaturi, presimțind teama unei tinere fete împinse în brațele unui prinț pe care nu l-a văzut niciodată. Sissi s-a căsătorit din dragoste, Maria din rațiuni de stat, între alte handicapuri, cu acela de a nu vorbi italiană, în timp ce soțul ei nu cunoaște limba germană.

Reîntoarsă la Viena, împărăteasa este imediat informată că lui Rudolf îi iese primul dinte. Mama își privește cu nesaț copilul. Un val de teamă o paralizează atunci când află că are spasme intestinale, însă, din fericire, răul încetează. Un sentiment de inutilitate o inhibă pe Elisabeta. Ea jenează în conversațiile politice, este o intrusă pe lângă copiii săi și suferă că este privată de soțul ei, acaparat de politica europeană. De altfel, criza pare că se îndreaptă spre un armistițiu. Napoleon al III-lea, mereu visător, oscilează între cuvintele războinice și cele pacifiste. El pune să se publice o broșură, *Napoleon al III-lea și Italia*, care

nu este decât un avertisment către toate statele italiene, cu indulgență doar față de Piemont. Regina Victoria, considerând că a mers prea departe, îl anunță că nu va putea conta pe Anglia. Londra propune un plan pentru a evita războiul. Austria îl acceptă, însă Napoleon al III-lea se derobează şi Cavour tună şi fulgeră împotriva valsului ezitant dansat la Tuileries. Războiul este inevitabil, totuşi acesta este fără încetare amânat... Poate pentru că împăratul francezilor îi are împotriva sa pe miniştrii şi pe generalii săi şi, într-o oarecare măsură, şi pe împărăteasa Eugenia, neliniştită că ar putea fi afectate interesele temporale ale Vaticanului.

Piemontul se înarmează şi pregăteşte, pe 9 martie, mobilizarea generală împotriva Austriei. La această veste proastă se adaugă, în aceeaşi zi, aceea că fratele mai mare al lui Sissi, ducele din Bavaria Ludovic-Wilhelm, renunță la drepturile sale. Scandal: acesta vrea să se însoare cu o actriță mai mare cu doi ani decât el, Henrietta Mendel. Este o femeie frumoasă, însă frumusețea nu este de ajuns şi, la München ca şi la Viena, lumea este uimită de această mezalianță. Criza familială este repede dizolvată în criza politică; şi una, şi cealaltă o mâhnesc profund pe Sissi. Pe 21 aprilie, Franz Joseph îi scrie fratelui său Maximilian, pentru a-l descărca de misiunea sa de guvernator, şi-i încredințează depline puteri generalului Gyulay. Eroarea lui Franz Joseph este una mare: el se lipseşte de un frate devotat, de care Cavour se temea. Două zile mai târziu, împins de către Buol şi exasperat de o propagandă abilă, împăratul Austriei adresează un ultimatum regelui Victor-Emmanuel. Capcana funcționează, Cavour îl prefigurează pe Bismarck prin abilitatea sa de a crea situații insuportabile. De ce a cedat mâniei Franz Joseph? Refuzul său de a admite că ordinea europeană se poate schimba îl incită să zdrobească revoluția. El a urcat pe tron pentru aceleaşi motive. Dar mai există şi un motiv economic:

Austria duce lipsă de bani. Dacă își mobilizează trupele, trebuie să le folosească. Aceste două motive conduc la greșeala austriacă. Răbdarea sa ruina calculele lui Cavour, dar și-o pierde și asta duce la trimiterea ultimatumului. Napoleon al III-lea nu aștepta decât această dispoziție. Bineînțeles că ultimatumul este respins după trei zile și prezentat ca o adevărată declarație de război. Lupta politică este ridicată la rangul unui duel între doi împărați. Unul, la Viena, nu are treizeci de ani, iar diplomația este punctul său slab. Celălalt, la Paris, are cincizeci de ani și este versat în obiceiurile seraiului european. Angrenajul s-a pus în mișcare: pe 3 mai, Franța declară război Austriei, care „a comis o greșeală față de ea".

O altă eroare, numirea generalului Gyulay, care recunoscuse el însuși că era depășit de cerințele campaniei. Ar trebui acționat rapid pentru ca austriecii să cucerească primii Torino, împiedicând astfel joncțiunea trupelor piemonteze și franceze. Însă Gyulay bate pasul pe loc.

Veștile proaste îl silesc pe Franz Joseph să se ducă în Italia, pentru a prelua comanda armatei. Înainte de plecare, împăratul-soldat îl consultă zilnic pe Metternich; bătrânul cancelar, acum în vârstă de optzeci și șase de ani, slăbit și țintuit la pat, este asaltat de întrebări de către Franz Joseph, descumpănit. Împăratul, care își face apariția la el în zori, îi cere să îl ajute să redacteze un testament politic și familial, în cazul în care ar dispărea.

Există o coloratură patetică în comportamentul împăratului, care își dă seama de intrigă. Prea târziu. Metternich nu încetase să repete cu toate puterile sale, care îl părăseau: „Nu ultimatum, mai ales nu ultimatum!". Din nefericire, ultimatumul fusese expediat deja de trei ore.

Franz Joseph îi anunță lui Sissi plecarea sa. Nefericita este înspăimântată, îl imploră să rămână. Fiindcă el refuză, ea îi cere

să il însoțească. Și trebuie să subliniem aici că împărăteasa, adesea taxată ca fiind indiferentă și inutilă, se arată, dimpotrivă, foarte prezentă și, încă o dată, foarte modernă. Nu poate concepe să fie îndepărtată de soțul ei în momentele grave, nici să rămână singură ca să se consume de teamă, sub supravegherea soacrei. Alte evenimente vin să îi perturbe liniștea. Sora ei Maria, pe care o însoțise la Trieste, devine regină a Neapolelui pe 22 mai, la moartea socrului ei. În contextul acestor convulsii italiene, tronul va fi oare solid? Apoi, pe 29, fratele ei se însoară, după cum anunțase, cu actrița Henrietta Mendel, la Augsburg. Deși aceasta fusese făcută, în grabă, baroană de Wallersee, căsătoria este una morganatică. Sissi nu are nimic împotrivă. Ea își adoră fratele și adoră independența.

Franz Joseph se grăbește. După ce a rezolvat o mulțime de probleme, pleacă pe 29 mai, împotriva sfatului miniștrilor săi. Sissi se agață, ea rămâne în trenul imperial până la Mürzzuschlag, la circa 100 de kilometri depărtare de Viena. Despărțirea din micuța gară de pe linia Semmering este sfâșietoare. Împărăteasa plânge, îl pune pe Franz Joseph să jure că va avea grijă de el, că se va gândi la ea și la copii: Gisela, care nu are decât trei ani, și Rudolf, de nouă luni. Îi dă sfaturi aghiotantului, generalul Grünne:

— Aveți grijă de împărat. Este singura mea consolare în aceste vremuri teribile.

Un cuplu zdrobit de separare, aceasta este imaginea lui Sissi și a lui Franz Joseph, pe care războiul îi îndepărtează unul de celălalt pentru prima dată. Sissi nu încetează să se roage. Trei zile mai târziu, împăratul îi scrie prima scrisoare de pe front. El se află la Verona, unde a constatat ce mare dezorganizare domnește în rândul trupelor sale. Intendența nu asigură aprovizionarea, iar singurele care ajung sunt ordinele, dar acestea sunt contradictorii. Îndrăgostit, el scrie: „Profit de aceste prime

momente ale zilei pentru a-ți spune din nou cât te iubesc și cât tânjesc după tine și dragii noștri copii. Mai ales, ai grijă de tine și menajează-te, așa cum mi-ai promis... Caută să te distrezi și să nu fii tristă...". Sunt trei zile de când s-au despărțit.

Pe post de distracție, Sissi o are pe soacra ei cea trufașă. Ea fuge, se roagă în biserici și galopează ore întregi de la Schönbrunn la Laxenburg, însoțită de profesorul ei de echitație. Aceste plimbări lungi îi atrag priviri întunecate din partea arhiducesei. Sissi îi scrie din nou lui Franz Joseph, îl imploră să o lase să vină la el, este gata să accepte orice fel de condiții. El refuză mereu. „Aici nu este loc pentru femei și nu pot să dau un exemplu prost (...) Păstrează-mi prețioasa ta sănătate, astfel încât, la întoarcerea mea, să te găsesc foarte bine și să putem fi foarte fericiți." Sissi nu-și menajează deloc sănătatea, căci ea caută, înainte de toate, să-și calmeze neliniștile. Doctorul Seeburger se plânge baronului de Kempen, prefectul poliției:

— Ea nu răspunde nici ca împărăteasă, nici ca femeie, rolului ce îi revine; de fapt, este leneșă și abia își vede copiii, regretă absența împăratului, îl plânge și găsește prilej să facă echitație, primejduindu-și sănătatea. Între ea și arhiducesă există o prăpastie. Iar contesa Esterházy nu are nicio influență asupra împărătesei.

Găsim, adunate în aceste cuvinte, toate motivele invocate atunci pentru a o critica pe Sissi, adesea cu o rea-credință perfectă. Doctorul Seeburger se arată, încă o dată, un medic fără valoare, neînțelegând că Sissi suferă fizic și psihic din cauză că este departe de soțul ei. Are douăzeci și doi de ani, este sănătoasă, dar prizonieră într-o viață de femeie contrariată fără încetare. Cel mai bun remediu pentru lamentările lui Sissi este soțul ei, iar politica o privează de el. Leneșă? Fără îndoială, în măsura în care o împărăteasă nu se prăbușește sub povara sarcinilor domestice. Cât privește raporturile ei distante cu copiii,

Sissi nu s-a schimbat: vrea să îi vadă singură și singuri, refuză să îi împartă în mod sistematic. Este constrânsă să cerșească minute de afecțiune. Nu vrea decât să fie mamă, dar este înlocuită de un areopag de soacre, doici, guvernante. Fără încetare, se izbește de obstacole pentru fericirea ei simplă. În realitate, totul este criticabil la împărăteasă, totul este criticat. Dacă nu ar deplânge absența lui Franz Joseph, ar fi considerată fără inimă. Dacă și-ar petrece timpul alături de copii, ar fi considerată neîncrezătoare. Dacă nu ar călări, s-ar gândi că este timorată. Și chiar dacă s-ar delecta cu o conversație leneșă în mijlocul cercului doamnelor sale de onoare, supusă și recunoscătoare arhiducesei, ar fi și atunci criticată sub orice pretext, poate acela că nu are personalitate! Analizând pentru mine „procesul" care i s-a făcut împărătesei, Majestatea Sa Zita, care i-a succedat în 1916, mi-a declarat vineri, 12 noiembrie 1982: „Oricare ar fi fost comportamentul împărătesei Elisabeta, ea ar fi fost întotdeauna în greșeală!"

Elisabeta este constrânsă la inutilitate. Împărăteasa Eugenia a rămas la Paris, dar ea asigură regența și prezidează Consiliul de miniștri. Și nu are soacră...

Pe 4 iunie 1859, la ora opt și jumătate seara, după o zi de ezitare, în care Napoleon al III-lea a fost pe punctul de a fi făcut prizonier, o primă mare victorie este obținută de francezi și piemontezi. Satul unde a avut loc confruntarea, aproape de Milano, cu case joase și pereți ocru sau roz, se numește Magenta. O victorie scump plătită: 4 000 de morți în tabăra franceză, 10 000 în cea austriacă, 25 000 de răniți sau bolnavi. Iar Lombardia este pierdută. Peste trei zile, Napoleon al III-lea intră în Milano.

Generalul Gyulay, de o „incapacitate piramidală", potrivit unui diplomat, nu este deloc neliniștit, continuându-și micile supeuri și partidele de cărți. Responsabilitatea lui este imensă,

iar trupele, ca şi populaţia, îl acuză. Sissi deschide un spital la Laxenburg, mijloc excelent de a lupta împotriva lenei, şi îi scrie zilnic împăratului: „Mă mai iubeşti încă?”. Franz Joseph o iubeşte, dar dezastrul este acolo şi el abia are timp să arunce un ochi pe dagherotipurile lui Sissi şi ale copiilor, pe care ea i le trimite, însoţite de un buchet de flori uscate. Elisabeta are un gest care aminteşte de Sissi, prinţesa Alpilor.

Adâncit într-un raport privind cauzele eşecului de la Magenta, Franz Joseph primeşte o altă veste de care se temea. Pe 11 iunie, la ora trei după-amiaza, Metternich a murit. Simbolul Austriei restaurate şi înălţate după criza napoleoniană se stinge în momentul în care Austria este bătută, izgonită din teritoriile sale lombarde. O Austrie moare, o Austrie este învinsă.

Franz Joseph ia, prea târziu, decizia care se impunea. Îl demite pe Gyulay şi decide să preia el însuşi comanda armatei, cu sprijinul direct al unui general, un veteran de şaizeci şi unu de ani. Poşta continuă să circule în mod admirabil între Sissi şi Franz Joseph. Ea îl copleşeşte cu garanţii de iubire, el citeşte scrisorile imediat ce îi parvin şi le „devorează în pat” la ora patru dimineaţa... Sissi se ocupă, se activează şi, pentru a spune tot, se învârte în cerc, arzând de o energie plină de bunăvoinţă, decuplată de nenumărate frustrări. Nu, ea nu poate nici acum să vină. „Dragostea mea, frumosul meu înger”, îi scrie împăratul. Arhiducesa găseşte încă un mijloc de a-l împovăra pe fiul ei, povestindu-i escapadele ecvestre ale lui Sissi cu profesorul ei de echitaţie, Holmes. Iar Franz Joseph, în plină reorganizare a statului său major, ajunge să se aplece asupra acestei *grave* probleme: „M-am gândit la acest lucru. Nu pot să te las să ieşi singură cu Holmes, asta nu se face”. Şi acest apel, bulversant: „Te rog, în numele dragostei tale pentru mine, stăpâneşte-te, asistă la manifestările publice, vizitează instituţii de caritate, nu ştii cât mă poţi ajuta acolo. Asta va da curaj populaţiei şi va

menține spiritul bun de care am atâta nevoie... Păstrează-te pentru mine, care sufăr atât...". El adaugă: „...Îți sunt foarte recunoscător că ești atât de puțin vorbăreață, căci, având în vedere bârfele care se aud, este tot ce putem să facem mai bine". Iar pe 23 iunie, iarăși legat de aceste drumeții călare, care ar epuiza un husar: „Te vei obosi prea tare, vei deveni prea slabă". A doua zi, în sudul Lacului Garda, la ora cinci dimineața, o canonadă formidabilă zguduie un sat cuibărit la înălțime, pe o râpă abruptă. Vârful, încoronat de un turn, se numește Solferino. Atunci începe bătălia celor doi împărați, care sunt amândoi nepoții lui Napoleon I*.

Văzându-și trupele – 180 000 de oameni masați în jurul acestei înălțimi – Franz Joseph exclamă:

— Ah, francezii! Îi am deci în mână!

Ceea ce deține Franz Joseph este turnul din Solferino, care este denumit „spionul din Italia" și care simbolizează dominația austriacă asupra Lombardiei. În pofida unei manevre strălucite și foarte îndrăznețe, comandată de prințul Alexandru de Hessa, cumnatul țarului, după 12 ore de luptă și o furtună cumplită, Solferino și satele dimprejur sunt pierdute. Bilanțul este înspăimântător: 17 000 de morți de partea franco-piemontezilor, 22 000 de morți de partea austriecilor. Un măcel. În mijlocul cadavrelor, al răniților și al ruinelor fumegânde, un tânăr om de afaceri elvețian apelează la ajutorul femeilor din sat și jură că va crea un corp auxiliar de sanitari eficienți. El se numește Henri Dunant și va fonda Crucea Roșie.

Peste două zile, la Verona, Franz Joseph trebui să recunoască faptul că, deși este soldat, nu este un strateg. Îi scrie lui Sissi: „A

---

* Să reamintim că împăratul Francisc al II-lea, unchiul patern al lui Franz Joseph, a avut, din a doua sa căsătorie cu Maria Tereza a Regatului celor Două Sicilii, o fiică mai mare, care a fost împărăteasa Maria-Luiza, cea de-a doua soție a lui Napoleon I.

trebuit să ordon retragerea... Am plecat călare... (...). Iată trista poveste a unei zile groaznice, în care s-a depus un mare efort, dar în care norocul nu ne-a surâs. Am acumulat experiență și am învățat să cunosc sentimentele unui general înfrânt. (...) Singura mea consolare, singura mea bucurie este că am să te reîntâlnesc, îngerul meu. Îți imaginezi cât mă bucur... Devotatul tău. Franz".

Napoleon al III-lea este victorios, dar, în pofida tuturor așteptărilor, el va cere pace. Cele trei motive ale sale sunt aceleași pe care le-ar putea invoca și Franz Joseph. Mai întâi, pierderile umane sunt enorme. El promisese că „imperiul înseamnă pace", iar Europa constată că imperiul înseamnă masacru. Apoi, războiul este nepopular, în pofida victoriei, și, în Franța, catolicii sunt nemulțumiți de amenințarea reiterată împotriva Sfântului Scaun. În cele din urmă – și fără îndoială hotărâtor –, Prusia, care urmărise operațiile cu interes, hotărăște să facă ordine în haosul lombard dacă ostilitățile continuă. Adunarea federală (*Bundestag*) a Confederației Germane mobilizează 350 000 de oameni. Napoleon al III-lea nu mai poate opune decât 60 000 de oameni, aproape toți recruți. Franța este deci avertizată. Trebuie să cedeze pentru ca victoria să nu fie ștearsă de o răzbunare a statelor germane.

Pe 11 iulie, la ora nouă dimineața, la primul etaj al unei case situate pe strada mare a târgușorului Villafranca, cei doi împărați se întâlnesc pentru preliminariile de pace și, mult în planul al doilea, pentru un mic dejun. Franz Joseph nu se atinge de mâncare. În urmă cu trei zile, el îi scrisese lui Sissi: „Așa cum mă temeam, trebuie să iau în considerare o întâlnire cu acest mizerabil Napoleon...".

Foarte agitat, el refuză să cedeze Lombardia către Sardinia. O cedează Franței, care va face cu aceasta ce va crede de cuviință. Mantova și Peschiera scapă cedării. Napoleon al III-lea

cere și regiunea Veneto, dar, pentru că nu o ocupase, nu o obține. Ducatele Parmei, Modenei și ale Toscanei sunt restituite suveranilor lor legitimi, iar o confederație italiană este plănuită, sub conducerea papei. Această ultimă clauză îi permite Austriei să păstreze controlul asupra restului Italiei. Franz Joseph își ia de asemenea angajamentul să schimbe funcționarea regiunii Veneto. „Vă dau cuvântul meu de onoare. Regiunea Veneto va fi nu doar fericită, ci mulțumită*." Napoleon al III-lea, calm, explică: „Mi-am dat acordul pentru că aveam de-a face cu un cavaler".

Încurcați, stânjeniți, cei doi bărbați se înfruntă aproape o oră. Franz Joseph părăsește încăperea roșu la față. Seara, în momentul semnării armistițiului, el are această replică amară:

— Fac un sacrificiu imens. Lombardia era cea mai frumoasă dintre provinciile mele.

Umbra lui Metternich este acolo, repetând sfatul său ignorat: „Fără ultimatum! Mai ales fără ultimatum!" Stupefiat de trădarea lui Napoleon al III-lea, care înjunghie Italia născândă și o abandonează, deși promisese, pe 3 mai, că o va elibera „de la Alpi la Adriatica", Cavour își prezintă demisia în fața lui Victor-Emmanuel. Nu îl va mai revedea niciodată pe Napoleon al III-lea. Peste tot, campania din Italia lasă o impresie imensă de amărăciune și de insatisfacție. Învingătorii par că au pierdut la fel de mult ca și învinșii. Foarte abătut, Franz Joseph urcă în trenul său, către Viena. Nu mai are decât o bucurie: Sissi. Pentru a evita ca ea să se agite prea mult, trimite înainte o scrisoare ciudat de premonitorie, care vorbește despre judecata Domnului: „El ne pedepsește cu duritate și, fără îndoială, noi nu suntem decât la începutul unor suferințe și mai mari. Însă trebuie să le îndurăm cu resemnare și să ne facem pe deplin datoria". În

* Michael McGarvie, *Francis Joseph I,* The Monarchist Press Association, Londra, 1966.

Austria, la fel ca şi în Franţa, războiul din Italia marchează o cotitură. La Viena, înfrângerea politică şi militară va fi însoţită de o criză conjugală.

Împărăteasa este fericită că soţul ei s-a întors sănătos şi în siguranţă, dar nefericită din cauza evenimentelor. Ea nu a luat în greutate şi subţirimea sa pare că îi accentuează fragilitatea. Regimul pe care îl urmează este draconic, compus exclusiv din ouă, lapte şi fructe. Doarme foarte prost, se arată nervoasă şi foarte îngrijorată. Şi a dobândit un obicei rău: fumează; la masă, tot timpul, chiar şi în trăsură, ceea ce îi şochează pe vizitii şi lachei. Din gură în gură, familiile nobile vor purta informaţia până în Anglia, unde regina Victoria se declară scandalizată. Ţigaretele împărătesei Austriei sunt privite ca nişte accesorii revoluţionare. Aceste şase săptămâni fără împărat au fost infernale. Franz Joseph avea războiul său în Lombardia, în timp ce Sissi îl ducea pe al ei la Schönbrunn şi la Laxenburg, cu soacra, care profita de absenţa fiului ca să strângă chingile autorităţii sale. Ea susţinuse, de altfel, ideea campaniei din Italia. Ca şi frontul lombard, camerele copiilor sunt asediate de „comunicate" contradictorii, după cum sunt emise de către arhiducesă sau de către nora ei. Un război de uzură s-a adăugat angoaselor momentului. Întoarcerea lui Franz Joseph, împărat învins, întunecă strălucirea monarhiei. Pierderea unui război nepopular este un lucru grav. Populaţia este nemulţumită şi murmură. Există un fel de ruptură între austrieci, dezamăgiţi, reclamând sancţiuni, şi anturajul imperial. Capitularea din Italia este resimţită deopotrivă ca o înfrângere naţională şi ca o înfrângere personală a împăratului. În aceste condiţii, vara este înveninată. Aniversarea lui Franz Joseph mai este întunecată şi de veştile proaste despre regele Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei. Pe 7 august, un alt atac i-a îndepărtat orice speranţă să

ceia în mână afacerile regatului. Bismarck regretă că prințul regent, un bătrân soldat cinstit, nu i-a permis să profite de afacerea italiană pentru a fonda un „regat al Germaniei". El se gândește la asta din ce în ce mai mult și, în așteptare, se consolează cu noul său post de ambasador la Sankt Petersburg, unde este sărbătorit ca un prinț, în familie*.

Un element joacă în favoarea lui Sissi: influența soacrei sale se diminuează în mod semnificativ. Miniștrii, asupra cărora arhiducesa a făcut întotdeauna presiuni, s-au dovedit neprevăzători, iar generalii incapabili. Chiar politica ei tocmai a fost condamnată prin sânge: autoritarismul arhiducesei și amestecul său au fost zdrobite, pentru că au fost nepotrivite. Cu mult curaj, Franz Joseph constată că trebuie să restabilească ordinea la Viena. El reflectează și se arată puțin. Sissi îi este alături, vrea să i împărtășească suferința și îi strecoară idei liberale, condamnă câteva nume. O reacție timidă, dar de care împăratul ține seama într-un mod spectaculos. După Buol, ministrul afacerilor externe, concediat încă de la începutul campaniei, și baronul Bach, ministrul de interne, este demis din funcție. Atașat unui centralism de tip absolutist, el fusese omul cel mai puternic din guvern. Cerându-i demisia, Franz Joseph îi va conferi ambasada de pe lângă Sfântul Scaun, o amintire a poziției sale în favoarea concordatului.

Împăratul a luat aceste hotărâri de la Laxenburg, unde s-a izolat împreună cu Sissi. La Viena, absența publică a lui Franz Joseph este prost interpretată, dar măsurile sale sunt aprobate. Retragerea suveranului surprinde, căci acest comportament nu îi stă în obicei. Atunci când reapare în public, pe 12 septembrie, la o paradă, la două luni după semnarea armistițiului, el înfruntă o

* Țarul Alexandru al II-lea, pe atunci în vârstă de patruzeci și unu de ani, cu trei ani mai mic ca Bismarck, este nepot al regelui bolnav al Prusiei și al fratelui acestuia, regentul, viitorul Wilhelm I.

primire glacială, a se înțelege ostilă. Și se întâmplă ceva nemai-văzut: cei prezenți uită să își scoată pălăriile. Circulă un cuvânt timid: „abdicare". Viena este încă traumatizată. La Operă, spectatorii îi ignoră prezența, dar o salută pe Sissi, simbol al rezistenței față de arhiducesa dezavuată. Continuând o epurare inevitabilă, Franz Joseph își destituie generalii. Statului-major prusac i se atribuie o expresie teribilă, după analiza greșelilor lor strategice și tactice, prin contrast față de curajul trupelor:

— Sunt niște lei conduși de niște măgari*.

Vienezii sunt de aceeași părere.

Pe 17 octombrie, generalul Grünne, aghiotantul, a fost degradat la rangul de mare șef al grajdurilor, sancțiune care satisface armata. Sissi aprobă și ea și îi comunică acest lucru soacrei sale. De fapt, Franz Joseph admite cu greu erorile sale de judecată. El este posomorât, iar soția sa, care presimte evenimentele cu mai multă perspicacitate decât cabinetul imperial, speră într-o maleabilitate politică în prelungirea acestor măsuri individuale. Împăratul găsește consolare și sprijin alături de Sissi, dar este oare de ajuns pentru a suporta umilința? Soldatul, omul care face față, este atins în mândria lui și, în unele momente, cea pe care el o denumește „îngerul cel bun" rezistă pentru amândoi. Ea se încrede prea mult în forțele sale și nu reușește să scape de o tuse nervoasă și de o agitație bine intenționată, dar dezordonată. A luat asupra ei o parte din grijile lui Franz Joseph, însă povara este foarte grea. Oare misiunea ei, secretă, este să îl facă pe împărat să admită că liberalismul nu atrage după sine în mod obligatoriu revoluția? Supravegheată neîncetat, tratată drept o tânără femeie capricioasă, considerată drept o ciudățenie, o excentrică, o originală, împărăteasa este încontinuu ridiculizată.

* În 1870, după Sedan, Gambetta va relua expresia referindu-se la generalii lui Napoleon al III-lea.

Tensiunea de la palat este prea puternică: Sissi nu mai poate îndura. În primăvara lui 1860, la Curte sunt date șase baluri, iar împărăteasa decide să invite 25 de perechi. Fără părinții lor. Este un mod de a evita prezența arhiducesei. Încă o bulversare care suscită clevetiri. Contesa Tereza von Fürstenberg consemnează evenimentul în jurnalul său: „Lumea este foarte surprinsă de această manieră de a nu invita mamele. Dar, împotriva voinței persoanei celei mai importante din Viena, nu se poate face nimic". Sissi dansează mult și dorește uneori să stea mai târziu decât se cuvine. Ea alimentează bârfele prin amenajarea apartamentelor sale de la Hofburg. Între dormitor și marele salon în care cuplul își ia mesele private, Sissi pune să se instaleze o sală de gimnastică în cabinetul ei de toaletă. În încăperea cu tapet purpuriu, se fixează un stâlp de lemn, pe care sunt prinse un fel de spaliere; tot aici se găsesc o bară fixă și două inele care atârnă la capătul unor corzi. Prezența acestor din urmă accesorii este insolită: amplasarea lor sub pragul de sus al ușii care conduce de la această sală de îngrijire și de sport spre salon este astfel făcută încât, atunci când ușile sunt deschise spre culoarul de la fațadă, se văd de foarte departe. Obsesia pentru regimul ei alimentar o împiedică pe Sissi să depășească 50 de kilograme, ceea ce este insuficient pentru înălțimea de 1,72 metri. Și, în fiecare dimineață, înainte de baia rece, făcută într-o cadă de cupru zincat, Sissi se epuizează prin tracțiuni, contorsiuni și flexiuni, fără a uita lungile marșuri și exercițiile călare foarte aplicate. Ea va pune să se agațe pe pereții încăperii portretele cailor și ale câinilor favoriți. Împărăteasa Elisabeta este cu siguranță cea mai sportivă dintre suveranele Europei. În opoziție cu acest modernism care o face pe împărăteasă să nu semene cu doamnele grăsuțe de la Curte, Hofburgul prezintă particularități retrograde care se explică cu dificultate. Astfel, micul ei salon, încălzit cu două sobe mari, este transformat seara în

dormitor: aici se așază un pat de fier, îndepărtat în fiecare dimineață. Totuși, spațiul nu lipsește în palatul imperial. În schimb, Franz Joseph dispune lângă biroul său, în permanență, de un adevărat dormitor cu un pat de fier, după imaginea austerității împăratului. El nu are sală de baie, ci se spală într-un hârdău de lemn adus și luat de acolo.

Sissi vrea să își îmblânzească corpul. Impunându-și o viață deosebit de igienică, compensează astfel multele sale contrarietăți. Cultul bunei condiții fizice și, prin urmare, al frumuseții ei va trece drept frivolitate și narcisism. Reacția ei este mult mai profundă: corpul este instrumentul revanșei ei. Soacra sa critică efortul pe care îl face pentru a suporta corsete foarte strânse și a-și menține circumferința taliei la 50 de centimetri, un record. Fiind frumoasă, Elisabeta voia să se remarce în anturajul său. Baronul Kempen, ministru al poliției până la dezastrul italian, va remarca, mai târziu:

— Frumusețea împărătesei făcea să vină la Curte mulți oameni care în condiții normale nu ar fi venit.

Sechelele înfrângerii lombarde se pansează în Austria, la fel ca și în peninsulă. În luna aprilie, una dintre anchetele cerute de către Franz Joseph asupra lipsurilor tragice ale intendenței la Magenta și la Solferino a avut ca rezultat inculparea ministrului de finanțe, Bruck, vinovat, se spune, că nu a livrat materialul dorit. Franz Joseph vrea mai întâi să creadă în nevinovăția sa, apoi îl informează printr-un bilet că, provizoriu, portofoliul său este încredințat unui consilier. Ministrul, disperat, dar despre care nu se poate spune dacă era vinovat sau nevinovat, își ia viața. Această sinucidere îl afectează mult pe împărat, care voia să clarifice chestiunea. El se simte responsabil, iar Sissi încearcă să-l liniștească.

*

În sudul italian suflă un vânt de libertate ațâțat de un erou de cincizeci şi doi de ani, fost ofițer al marinei regale sarde, revoluționar fugit în America de Sud, negustor de lumânări la New York, căutat de toate polițiile transalpine şi devenit, prin curajul său, primul patriot al noii Italii: Giuseppe Garibaldi. În timpul campaniei din 1859, el alcătuise un corp de 5 000 de oameni, vânători de munte, şi îi învinsese pe austrieci la Varese, la 26 mai, apoi la Brescia, pe 13 iunie. De atunci, protestase sus şi tare împotriva anexării Nisei, oraşul său natal, de către Franța, prin tratatul de la Torino din 24 martie 1860, care îi atribuie de asemenea Savoia Franței, două exemple pozitive ale politicii externe a lui Napoleon al III-lea. Şi, plecat pe 11 mai de la Genova, cu 1 087 de camarazi, numiți „cămăşile roşii", el debarcă în Sicilia şi ocupă Palermo la 6 iunie. Într-un timp record, Garibaldi şi *expediția celor 1 000* dovedesc fragilitatea Regatului Neapolelui. Suveranii, Ferdinand şi Maria, sora lui Sissi, cheamă în ajutor. Împărăteasa îl imploră pe Franz Joseph să intervină, dar el refuză. Cu argumente implacabile: un an după înfrângerile în Italia, Austria nu se poate arunca iarăşi într-o campanie pentru a apăra tronul Neapolelui, iar finanțele publice sunt epuizate. Împăratul îi răspunde lui Sissi cu multă tandrețe, împărtăşindu-i neliniştea față de evenimentele din Italia. Napoleon al III-lea se proclamă eliberator, dar el are o politică de anexiune; Piemontul se măreşte, iar Statele Papale se micşorează; Franz Joseph decide că, potrivit părerii lui Cavour, Italia se va forma de una singură.

Cei doi frați ai lui Sissi, Ludovic-Wilhelm şi Gackerl, sosesc la Laxenburg pentru a încerca să găsească o soluție pentru a o ajuta pe sora lor Maria*. Aceste ore de discuție le permit celor

* În familia ducilor din Bavaria, Carol Teodor, Gackerl, cel de-al doilea frate al lui Sissi, care are cu doi ani mai puțin decât ea, i-a succedat fratelui său, Ludovic-Wilhelm, primul născut, care renunțase la drepturile sale pentru a se căsători, cum am văzut, cu actrița Henrietta Mendel.

doi tineri să constate cât s-a schimbat Sissi. Desigur, ea este la fel de frumoasă, iar aparițiile sale declanșează reacții care uneori nu sunt de dorit, cum a fost cazul în timpul Săptămânii Mari, când ea a trebuit să urmărească o slujbă religioasă refugiată în sacristie... Din acest punct de vedere, împărăteasa a câștigat. Nu mai este o simplă apariție protocolară, ea există și lumea se înghesuie ca să o vadă. Dar, pe de altă parte, frații săi măsoară de asemenea cât s-au degradat raporturile ei cu soacra, mătușa lor, și consideră sănătatea surorii lor împărăteasa ca fiind îngrijorătoare. Ea se agită, se enervează și se obosește ca și cum ar căuta să-și schimbe gândurile.

Iar Franz Joseph, răbdător și cu o fire rezervată, preferă să nu înfrunte această furtună care este soția sa. El o ascultă, o ajută, are nevoie de ea la fel cum ea are nevoie de el, dar un fel de incapacitate de a se regăsi unul pe altul îi amenință din ce în ce mai mult. Pe durata războiului din Italia, despărțiți de 24 de ore, ei nu aveau decât o grabă: să se regăsească. Împreună – dar nu singuri, aceasta nu trebuie uitat –, ei reacționează fiecare conform temperamentului său, cu diferențe ce se afirmă. Deși conformist, împăratul este deschis către exterior, este disponibil și privește oamenii și evenimentele în față, chiar dacă părerile sale personale nu sunt de acord cu cele care îi sunt prezentate. Într-un cuvânt, este un extrovertit. În schimb Sissi, exemplul perfect de nonconformism, atât prin natura ei, cât și prin dorința de a o provoca și de a o șoca pe soacra ei (printre altele!), este introvertită; se complace în meditații alambicate, își creează un univers de poezie și de muzică. Viața afectivă a lui Franz Joseph este simplă, mecanică, reglată, la fel ca programul său. El nu este nici complicat, nici fantezist, iar caracterul îi este stabil. Dimpotrivă, viața Elisabetei este într-o perpetuă criză. Sufletul ei sare către vârfuri de bucurie, care alternează cu prăbușiri în abisul angoasei. Se entuziasmează repede, dar se

plictisește și mai repede. Temătoare, căutând mereu să se îmbărbăteze, mai ales prin cultul față de corpul ei, este introvertită. Acestui handicap i se adaugă piedicile casnice, care ar descuraja chiar și cele mai tari voințe. Să mai adăugăm că o oarecare indolență favorizează irosirea fizică și intelectuală.

Febrilitatea soției și asprimea mamei încep să îl enerveze pe împărat, care nu și-a revenit din șocul italian. El, care semna în unele scrisori către Sissi „micuțul tău bărbat", își poate disimula sufletul, căci a învățat să își ridice fruntea. Totuși, nu poate trăi liniștit într-un haos de imputări, incidente și plângeri. Iubește tinerețea și fantezia lui Sissi, dar ar dori-o, din când în când, mai matură. Franz Joseph ar avea nevoie de calm, la fel și Elisabeta. Nici unul, nici celălalt nu reușesc acest lucru, trecând foarte aproape de o fericire solidă. Mai degrabă se intersectează, în loc să se întâlnească. La Franz Joseph, fatalitatea derivă din neîndemânarea sa; la Sissi este vorba de insatisfacție. Din cele două rele, acesta din urmă este cel mai dăunător.

Discuția pentru ajutorarea Mariei, la Neapole, nu dă rezultate. Veștile circulă greu. Se știe numai că Garibaldi își continuă marșul victorios înspre nord și că regina Neapolelui arată mai multă cutezanță decât soțul ei. Dacă este nevoie, ea va rezista cu arma în mână.

Fiindcă Franz Joseph se pregătea să se întâlnească, în cursul lunii iulie, cu regentul Prusiei și apoi cu regele Saxei, Sissi se hotărăște să plece cu frații săi la Possenhofen. Ea o duce cu sine pe fiica ei Gisela și folosește, pentru prima oară, calea ferată Viena-Salzburg, care îi va purta numele, în amintirea primei sale sosiri în Austria, pe această axă, în 1854. Tronsonul nu va fi inaugurat oficial de Franz Joseph decât în luna august, când el va merge să i se alăture lui Sissi în Bavaria, după o vizită la regele Maximilian al II-lea. Însă alinarea a dispărut, iar farmecul, liniștea de la Possenhofen nu o pot calma pe Sissi. Mama ei,

Ludovica, nu vorbește decât despre Maria, aflată atât de departe, la Neapole... Pe 21 august, Garibaldi trece frontiera Regatului celor Două Sicilii și mărșăluiește înspre capitală. Ludovica îi face observații lui Sissi că este prea slabă și că ar trebui să își trateze tusea. Împărăteasa își apără regimul nechibzuit. Subțirimea, zveltețea sunt garantele frumuseții sale. Se vrea să i se ia până și frumusețea, în sânul familiei sale? Lacrimile și crizele de nervi se succed una după alta, Possenhofenul este contaminat de atmosfera Hofburgului. Poate pentru că îi este frică să rămână singură cu soțul ei, Sissi îi cere surorii Matilda, care are șaptesprezece ani, și lui Carol-Teodor, Gackerl, să o însoțească până la Salzburg. Ea se întoarce la Viena pentru a treizecea aniversare a împăratului. Pe 7 septembrie, Neapole cade. O nouă citadelă se adaugă edificării unității italiene. Regele Francisc al II-lea, ieșit în cele din urmă din apatie, a rezistat în mod apreciabil, închis împreună cu regina la Gaeta, în nord-vestul Neapolelui, un oraș asediat adesea începând din secolul al XV-lea de către spanioli, francezi și austrieci.

Neputincioasă în a-i veni în ajutor surorii sale, Elisabeta bate pasul pe loc. Fără ca evenimentul să fie comparabil, ea asistă, cu satisfacție, la o îndulcire a situației politice în Ungaria. Obligat să facă concesii din cauza înfrângerii italiene și gravelor dificultăți financiare, Franz Joseph trebuie să semneze, în toamnă, un text care va fi denumit Diploma din octombrie. Acest sistem, inspirat parțial de aristocrația conservatoare, menține principiul regimului unitar pentru Austria și Ungaria, dar creează un parlament la Budapesta. Împăratul face un sacrificiu, acceptând să își delege puterea legislativă. Prin acest dispozitiv federal, el admite, semn al vremii, că absolutismul cedează locul unui principiu constituțional.

Împărăteasa, foarte istovită, nu îl poate însoți pe Franz Joseph la Varșovia, unde el trebuie să se întâlnească cu țarul.

Întrevederea va fi, de altfel, un eșec, iar călătoria presărată de incidente pe care Sissi le-ar fi suportat, fără îndoială, cu greu. La întoarcere, el o găsește și mai rău, zguduită de accese de tuse, și totuși continuându-și, cu o încăpățânare incredibilă, austerul regim fizic și alimentar. La sfârșitul lui octombrie, starea sa alarmează întreaga Curte, iar contele Rechberg, ministrul afacerilor externe, constată cât de îngrijorat este Franz Joseph pentru sănătatea lui Sissi. Ce se petrece cu împărăteasa? După o luptă homerică, dr. Seeburger este înlocuit cu un medic mai inteligent, dr. Skoda, specialist în boli pulmonare. La examinare, el constată că puternicele accese de febră se datorează unei inflamări a plămânilor. La Curte se șoptește cuvântul fatal: ftizie, tuberculoză. O laringită? Nici vorbă! Este mai grav. Diagnosticul doctorului Skoda și, mai ales, remediul pe care îl va propune va fi plin de consecințe. Viața împărătesei va fi fasonată până la moartea ei în jurul unei idei magice, izvor al tuturor speranțelor și sursă de dezamăgiri profunde: doctorul sugerează ca împărăteasa să facă un sejur într-o țară însorită, fără întârziere. Călătorie! Acest cuvânt are un efect miraculos... Nu doar că ea acceptă, dar și anunță că va pleca de îndată ce va putea. Unde se găsește cu siguranță soare în luna noiembrie? Franz Joseph vorbește despre Adriatica, mare austriacă datorită Veneției. Dar Sissi declară că ea vrea să meargă și mai departe și alege Madeira, unde a stat și cumnata ei. Madeira... o insulă care nu le va purta noroc Habsburgilor.

Pentru a înțelege rapiditatea acestei hotărâri, trebuie să examinăm și raporturile intime ale Elisabetei cu Franz Joseph din aceeași perioadă.

Frumoasă, din ce în ce mai frumoasă, împărăteasa își îngrijește corpul căutând, cu o voință uneori infantilă, toate mijloacele ca să îi păstreze grația. Acest corp, ca și sculptat, această

siluetă încântătoare sunt oare făcute pentru dragoste? Sunt oare răsfățate pentru un om viguros, fidel, dar care iubește cu mare poftă? Nu pare așa. Între cursele sale matinale prin Prater, gimnastica, regimul ei și stările sale sufletești, Sissi nu prea lasă loc amorului fizic; ea este mai mult visătoare decât senzuală. Desigur, cuplul se iubește, dar exigențele lor nu sunt armonizate. Sissi are „migrene", iar o anume reticență sexuală a putut apărea în intimitate. Aceasta ar putea, de asemenea, să se explice prin teama de o nouă sarcină, pe care nu se simte capabilă să o suporte. Trei copii în patru ani înseamnă foarte mult, iar ultima naștere a epuizat-o. Nervozitatea ei naturală nu ascunde oare o surescitare nefirească? Știe ea, la douăzeci și trei de ani, să fie femeie pentru împăratul care a cunoscut plăcerile ușoare alături de contese lipsite de sentimente? La rândul său, Franz Joseph nu s-a săturat oare să fie eternul arbitru între soția și mama sa, nu s-a săturat de fanteziile împărătesei, care nu se hotărăște să se maturizeze? Fără îndoială, o asemenea reacție este de înțeles. Pe parcursul verii, un zvon insidios traversează zidurile palatelor. Împăratul copleșit, dar însetat, și-ar găsi alinarea alături de o frumoasă aristocrată poloneză, contesa Potocka, provenită dintr-o ilustră familie care se va arăta foarte fidelă Habsburgilor și va ocupa funcții importante în imperiu*. Mica bârfă spune că ea fusese amanta împăratului înainte de căsătoria lui și că, acum o vreme, Franz Joseph a pus să i se cumpere o fotografie a contesei cu „o coadă grea de păr înfășurată în jurul brațului, ca un șarpe". Ea are mult farmec și știe să îl distreze pe Franz Joseph, a cărui fidelitate a fost, până acum, exemplară. O criză conjugală – prima – se grefează deci pe neînțelegerile psihologice. Elisabeta nu poate decât să se simtă rănită de această

* Mai mulți dintre membrii ei vor fi guvernatori ai Galiției, iar Alfred Potocki va fi prim-ministru al Austriei între 1870 și 1871.

necuviință, care îi contestă frumusețea. Și, adăugat la sănătatea sa, acesta este un motiv excelent pentru a dori să se îndepărteze de Viena. Mai există un altul: arhiducesa, mereu ea!, a cărei influență, contestată pentru un moment după afacerea italiană, se răspândește din nou la Curte. De data aceasta, ea sprijină proiectul de călătorie al lui Sissi, a cărei absență îi va permite să redevină cea pe care servitorii o numesc cu voce joasă „adevărata împărăteasă". În decizia nurorii sale, copiii nu contează deloc. Este de regretat, dar o putem oare blama pe deplin? Copiii sunt atât de puțin ai ei...

Madeira... Sissi a ales Madeira... Franz Joseph este bulversat de ideea acestei despărțiri, inevitabil lungă, chiar și numai prin distanță. El îi vorbește despre asta soacrei sale, iar Ludovica, care nu trece drept o intelectuală, îi scrie fiicei sale o scrisoare remarcabilă prin pertinență: „Copilul meu, există două tipuri de femei: cele care își realizează dorințele și celelalte. Tu aparții, mi-e teamă, celei de-a doua categorii. Ești foarte inteligentă, ești o contemplativă și nu îți lipsește caracterul. Dar nu faci destule concesii. Nu știi să trăiești și să te adaptezi exigențelor vieții moderne. Tu aparții unei alte epoci, cea a sfinților și martirilor. Nu-ți da prea multe aere de sfântă sau nu-ți rupe inima imaginându-ți că ești o martiră..." Un adevărat diagnostic al lui Sissi.

Ludovica nu uită de orgoliul fiicei și îi reamintește împărătesei datoriile sale. Degeaba. Cazul lui Sissi este cel al unei femei bolnave, al unei femei care suferă. Din punct de vedere medical, un început de tuberculoză este posibil, împreună cu un edem al genunchilor și al picioarelor. Organismul său, slăbit, este brutalizat de o subalimentare permanentă. Anemia ei naturală este agravată de o anorexie. Din punct de vedere afectiv, și-a pierdut încrederea în sine. Bolile nervoase rămân încă destul de puțin cunoscute la acea epocă, dar cine știe dacă

remediul cel mai bun nu ar fi Franz Joseph însuşi, un soţ disponibil, fără obstacole ori intermediari? Foarte iubită de supuşii săi, împărăteasa este oare prea puţin iubită de către împărat? Este prea devreme de stabilit. În această toamnă a lui 1860, viitorul mare explorator al inconştientului, Sigmund Freud, născut în provincia austriacă Moravia, nu are decât patru ani... O certitudine: lui Sissi îi este silă de viaţă şi suferă de răul celor ardenţi, pe care îl regăsim la mai mulţi dintre membrii familiei Wittelsbach. Este dificil de mulţumit, căci se vrea fără pată, perfectă. Boala trupului este vindecabilă, dar cine îi va vindeca sufletul?

Departe de meandrele introspecţiei, populaţia află cu stupoare că împărăteasa este grav bolnavă şi că va lipsi din Viena. Ideea plecării sale a transformat-o pe Sissi. Veselă, plină de voie bună, regăsindu-şi stăpânirea de sine, ea se agită să-şi aleagă o garderobă şi să îşi organizeze periplul. Pe 7 noiembrie, întors de la Bad Ischl, unde vânase, Franz Joseph a găsit o soţie fericită... că pleacă.

Plecarea este fixată pentru 17 noiembrie. Elisabeta şi Franz Joseph se urcă în trenul imperial care se deplasează spre München. Sissi o îmbrăţişează aici pe mama sa, care o observă şi speră că „un climat mai blând i se va potrivi". Apoi cuplul ajunge în nordul Bavariei, traversează Nürnberg şi face popas la Bamberg. A sosit momentul să-şi ia rămas-bun. Franz Joseph ştie că Sissi va fi plecată multă vreme şi că absenţa ei se va număra în luni mai degrabă decât în săptămâni. El i-a înmânat cadoul de aniversare şi de Crăciun, iar arhiducesa, brusc amabilă şi afişând o mare tristeţe, a făcut la fel. Împăratul a dat toate dispoziţiile necesare pentru ca lui Sissi să nu îi lipsească nimic. Acest om pretenţios este şi foarte generos, încercând să-şi compenseze lipsurile. La douăzeci şi trei de ani, împărăteasa traversează o criză care nu va avea niciodată sfârşit. Plecarea ei

este o fugă care lasă pe peron un împărat bulversat, neliniștit, care nu presimte deocamdată cât de mult, de acum înainte, viața sa va fi un drum solitar.

Itinerarul urmat de Sissi și suita ei, din care fac parte contele și contesa Hunyady, proveniți dintr-o veche familie maghiară, este surprinzător. Ar fi părut logic să ajungă într-un port mediteranean precum Marsilia, apoi să traverseze Strâmtoarea Gibraltar și să pornească spre sud. În schimb, călătoria este foarte protocolară. În afara navelor de război care brăzdează Marea Adriatică, niciun vapor austriac nefiind capabil să o primească pe împărăteasă, regina Victoria este cea care îi pune la dispoziție unul dintre iahturile sale magnifice, iar acesta o așteaptă la Anvers. Ea este întâmpinată aici de către regele belgienilor, Leopold I. Un gest de curtoazie al unei rude: suveranul belgian este tatăl cumnatei sale Charlotte. Călătoria lui Sissi, atât de neașteptată și de spectaculoasă, a provocat o emoție profundă la curțile europene. Și lumea se întreabă ce ascunde.

Traversarea oceanului este îngrozitoare, iar pasagerii suferă. Înviorată, Sissi savurează furtuna, hula și vântul. De șase ani, se sufoca. Își regăsește respirația; ochii ei speră că vor descoperi un paradis apărut din apele Atlanticului. O insulă nu este oare un sinonim al izolării, deci al libertății? Libertatea lui Sissi se află la 1 000 de kilometri sud-vest de Lisabona și la 500 de kilometri de Africa. Libertatea este departe de Viena.

IV

O ÎNȚELEGERE CORDIALĂ

Iahtul regal britanic *Osborne* ancorează în golful Funchal, capitala Insulei Madeira. *Insula împădurită* primește primele vapoare care, de vreo zece ani, traversează Atlanticul. Înălțimile sale vulcanice sunt ascunse, adesea, de nori, dar climatul, foarte blând, a modelat insula într-o grădină subtropicală. Pe zidurile caselor albe, cu etaj, se revarsă flori de bougainvillea* și hortensii, al căror parfum se amestecă cu acela al portocalilor. Din momentul sosirii sale, Sissi se simte liniștită pe această insulă din Atlantic, refugiu pentru păsări diverse. Paradis între cer și mare, insula parfumată a fost totuși devastată cu patru ani mai înainte de o epidemie de holeră.

O mulțime de curioși, adunată pe dig, o neliniștește pe Sissi și în același timp o alină. Chipurile necunoscute nu pot fi decât prietenoase. Ca o ultimă concesie față de protocol, o scrisoare îi este remisă în numele regelui Pedro al V-lea, care îi urează bun-venit pe teritoriul portughez.

Datorită unui foarte influent personaj din insulă, contele Carvalho, Sissi se instalează în palatul Quinta Vigia, de unde privirea îmbrățișează portul și orașul în amfiteatru. Este fermecată de bananieri, de acoperișurile de țigle, de ferestrele largi

* *Bougainvillea* (floarea de hârtie) — arbust peren cu flori viu colorate (albe, roșii, portocalii, purpurii etc.), originar din America de Sud. Foarte răspândit în zonele mediteraneene (n.tr.).

deschise către cer. Se organizează pentru a duce o existență cât mai puțin oficială, renunțând la mondenități. Împărăteasa este uitată la Viena, Sissi vrea să renască la Madeira. A venit pentru sănătatea ei, dar și pentru a se cufunda din nou în universul său.

Mai întâi, decorul. Flori luxuriante, liane noduroase urcă pe zidurile deschise la culoare. Sissi se interesează de toate speciile care mișună printre izvoarele care țâșnesc din bazalt. În curând, cântece leagănă zorii cei limpezi. Sissi trăiește înconjurată de păsări, colecționează fluturi, adăpostește o broască uriașă, se lansează în duete caraghioase cu papagalii. Se plimbă în general singură, uneori călare, cel mai adesea într-un atelaj tras de ponei albi; a închiriat opt. O adevărată gură de aer. Populația, amabilă și respectuoasă, muncește în viile care au suferit tare mult, cu opt ani în urmă, atacate de făinare (provocată de oidium, o ciupercă devastatoare). Atunci când norii întunecă strălucirea acestui paradis, Sissi joacă cărți, aprofundează lecțiile de maghiară cu contele Hunyady, ascultă, fascinată, uimitoarea *Traviata* de Verdi, interpretată chinuit pe un mic armoniu trimis de Franz Joseph. Și, mai ales, se poate cufunda din nou în lectură. Împărăteasa are o pasiune pentru poeți, mai ales aceia, precum Dante sau Shakespeare, care analizează lucrurile stranii sau dificultățile existenței. Autorul ei favorit rămâne Heine, cu povestirile sale de călătorie, pasiunea lui pentru fantastic și dialogurile sale cu moartea. Melancolia o pândește în permanență, iar pentru aniversarea ei și pentru Crăciun, anturajul se străduiește să reconstituie o ambianță familială și senină. Totuși, absența lui Franz Joseph, a Giselei și a micului Rudolf aruncă o umbră care îi invadează reveria. Un schimb de scrisori abundent atenuează distanța. Ce bine ar fi dacă soțul și copiii i-ar fi alături... Ea îi scrie Giselei: „Îți voi aduce păsăruici drăguțe într-o colivie și o chitară mică-mică”.

Acest prim Crăciun la 3 000 de kilometri depărtare de familie nu este prea plăcut.

În mod ciudat, atunci când trăieşte într-o atmosferă de lenevie forţată, îşi păstrează obiceiuri regretabile, ca acela de a nu se hrăni corespunzător. Un trimis al împăratului, contele Ludwig Rechberg, descrie paradoxul situaţiei, după încântarea din primele zile: „Sărmana împărăteasă îmi produce multă durere, căci, între noi, o găsesc foarte suferindă. Tusea nu i s-a ameliorat mai mult decât înainte de plecare (...). Din punct de vedere moral, împărăteasa este foarte afectată, aproape melancolică, cum este de aşteptat. Ea se închide adesea, timp de zile întregi, ca să plângă în camera sa. (...). Mănâncă foarte puţin şi, desigur, noi suportăm consecinţele: mesele, patru feluri şi patru deserturi, cafeaua, nu durează niciodată mai mult de 25 de minute (...)".

Astfel, în acest început de 1861, dacă sănătatea fizică a împărătesei pare stabilizată, sănătatea ei psihică se înrăutăţeşte. Un amestec de remuşcări şi de nelinişte o chinuie. Se îngrijorează gândindu-se la sora sa, Maria, regina Regatului celor Două Sicilii, în continuare asediată la Gaeta. Oraşul va cădea la 13 februarie, iar Sissi va afla, cu uşurare, că regina şi soţul ei s-au refugiat la Roma, unde au cerut protecţia papei.

Un nou tovarăş îi soseşte din Anglia, un câine mare, alb, un terrier cu blana aspră din rasa airedale irlandez. Sissi îl botează *Shadow* (umbra), un nume bine ales, căci o va urma peste tot şi va poza alături de ea în numeroase fotografii. Clişeele epocii, care încep să înlocuiască treptat portretele şi desenele, o arată pe împărăteasă şi pe doamnele ei de onoare îmbrăcate în cămăşi de marinar şi cu pălării asortate. Fotografia în care împărăteasa ţine o mandolină, o schimbare faţă de ţinutele clasice pe care Sissi le poartă pe străzile Madeirei: crinolină şi şal lung, va circula prin Viena, provocând comentarii nu întotdeauna plăcute. Oamenii încep să murmure că răul de care suferă

împărăteasa ar fi unul legat esențialmente de caracterul ei. Iar viața ei îndepărtată suscită criticile. În timp ce monarhia trăiește zile dificile cu Ungaria, Austria este lipsită de împărăteasă, iar împăratul de soție.

Pe 2 ianuarie, moartea regelui Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei, regent de doi ani, pune problema viitorului raporturilor dintre Viena și Berlin. Noul suveran, Wilhelm I, regele-soldat, urcat pe tron la șaizeci și patru de ani, se încoronează el însuși la Könisberg, orașul încoronărilor, subliniind astfel importanța regatului. Raporturile cu Austria riscă să se încordeze. Bismarck se află în continuare la Sankt Petersburg, iar Berlinul nu pare să îi fie ostil lui Napoleon al III-lea. Acestor probleme fără un răspuns precis încă, îi urmează, pentru Franz Joseph, o nouă manieră de a conduce afacerile maghiare.

În mod inevitabil, în absența lui Sissi, arhiducesa și-a regăsit întreaga influență și evocă îndelung situația de la Budapesta. Trebuie să se recunoască evidența: Diploma din octombrie nu este deloc apreciată, iar experiența federalistă eșuează. Un nou text este elaborat de un jurist liberal, Anton von Schmerling: este publicat pe 28 februarie și denumit Patenta din februarie.

Acest text marchează o întoarcere foarte clară la centralismul constituțional. Dacă parlamentul imperial, Reichsrat, are două camere cu 343 de membri, se observă că miniștrii nu sunt responsabili și că împăratul păstrează puterile militare și fiscale. „Reichsratul nu trebuie să intervină în afacerile externe, în organizarea armatei sau în chestiunile de stat-major", subliniază împăratul. Sub influența mamei sale, Franz Joseph menține Ungaria într-un regim de semidependență față de Viena. Patenta din februarie instituie iluzia unui sistem parlamentar.

Deși departe, Sissi se simte foarte interesată de politică și mai ales de soarta Ungariei. Ea se plânge că Franz Joseph nu o

ține la curent cu evenimentele. Acestei discreții i se pot găsi două explicații: el nu vrea să o neliniștească, iar arhiducesa crede că nora sa știe să le vorbească numai papagalilor. Contelui Grünne, Elisabeta îi mărturisește: „Sperasem că lucrurile vor merge mai bine în Ungaria, dar, după ceea ce îmi scrieți, nu pare să fie cazul. Evenimentele vor izbucni poate în Ungaria încă și mai repede decât în Italia".

Împărăteasa este prinsă în capcana insatisfacției. Fizic, se simte mai bine, iar tusea i-a dispărut. Afectiv, absențele o apasă: mai ales cele ale copiilor săi și ale cailor săi favoriți. „Abia aștept momentul în care voi călări pe *Forester* sau pe *Red Rose*. Mă bucur să o regăsesc pe *Gipsy Girl,* căci am o pălărie care se asortează deosebit de bine cu un cal negru."

La sfârșitul lui martie, ea se gândește să părăsească Madeira. Ceea ce contează nu este întoarcerea la Viena, ci să plece din nou; adevărata ei maladie, cea de care nu se va vindeca, își manifestă primele simptome: împărăteasa nu stă locului, ea cedează călătoriei perpetue: „Se știe că vreau mereu să merg mai departe și să mă mișc. Fiecare vapor care pleacă îmi suscită dorința de a fi la bordul lui. Oricare ar fi ruta sa, Brazilia, Africa... Nu are importanță unde, numai să nu rămân în același loc prea mult timp". Niciun medic nu va pronunța un diagnostic mai bun. Elisabeta a înțeles că omul se întoarce întotdeauna dintr-o călătorie, mai devreme sau mai târziu, și că realitatea este încă și mai dificil de suportat. Problema este una simplă în complexitatea ei: vrea să plece din nou, dar perspectiva de a-și relua viața la Viena „în compania cuiva care a profitat desigur din plin de absența mea pentru a-l dirija pe împărat și a supraveghea copiii" este insuportabilă. Și acest strigăt: „Începutul nu va fi amuzant și voi avea nevoie de mult timp înainte de a putea face față supliciului căminului".

Un supliciu... Jignirile, vexațiunile, chemările la ordine, remarcile, plângerile, trebuie cu adevărat să suporte iarăși aceste otrăvuri zilnice? Frica de întoarcere poartă un nume: arhiducesa. Or, atinsă poate de harul îngăduinței, dându-și în cele din urmă seama că detaliile protocolului pot să fie doar o carcasă goală și că personalitatea este mai importantă decât o imagine înțepenită, mama împăratului încearcă să stabilească noi relații cu nora sa, a cărei stare a preocupat-o, totuși, destul de mult, chiar și numai prin efectul pe care l-a avut asupra fiului său, trist, singur și devotat. Arhiducesa îi trimite norei sale o statuie a Sfântului Gheorghe. Intenția este mai importantă decât cadoul în sine, dar reacția Elisabetei este foarte clară: nu îi răspunde soacrei sale, ci îi mulțumește indirect, rugându-l, pe 1 aprilie, pe cumnatul său, arhiducele Ludovic-Victor, să îi transmită mesajul Sofiei: „Nu îi scriu pentru că presupun că scrisorile mele o plictisesc". Deși, potrivit acestor cuvinte, nu are mare lucru de povestit, ea preferă să le scrie celor care o iubesc.

Ora bilanțului a sosit. Sissi nu mai vrea să îndure, vrea să se salveze. Este prea târziu pentru a repara legăturile dintre soacră și noră, prea târziu pentru ca împărăteasa să poată să se dezvolte în largul ei, senină, complet adultă, eliberată de orice complex. A luptat timp de șase ani, acum renunță. Știe că nu își va obține salvarea psihologică decât devenind de neatins. Viața ei va fi o fugă perpetuă, o fugă mai întâi forțată, căreia apoi îi va prinde gustul și de care se va agăța cu forța disperării.

Pe 28 aprilie, Sissi părăsește Madeira, unde lasă în urmă multe regrete și câteva din iluziile sale. Populația i-a apreciat simplitatea și gesturile, în armonie cu frumusețea ei, în timp ce împărăteasa știe acum că o cheamă datoria, mai mult pentru lucrurile cele mai rele, decât pentru lucrurile cele mai bune. Lucrul cel mai rău este soacra, cele mai bune sunt Franz Joseph, Gisela și Rudolf. Însă Sissi a descoperit farmecul insulelor

însorite; ea se va opri din insulă în insulă, ca un pescăruş rătăcit.

Ca o atenţie delicată, regina Victoria i-a trimis la Funchal iahtul ei personal, *Victoria and Albert II*, care este cel mai somptuos dintre palatele plutitoare. Vaporul, construit în 1855, funcţionează deja cu aburi, dar este echipat cu roţi cu zbaturi, preferate elicelor „pentru confortul Majestăţii Sale". Acesta măsoară 92 de metri şi atinge cu 15 noduri pe oră. Sissi descoperă cu uimire această ambarcațiune, a cărei decorare – predomină culoarea verde – a fost supravegheată de soţul Victoriei, prinţul Albert. Pereţii culoarelor sunt tapetați, dormitorul este mobilat cu un pat de acaju, surmontat de un baldachin în stil indian. Bobocii de trandafir sunt bordați cu mătase verde. Din cauza înălțimii, Sissi nu este obligată să folosească cele două trepte care îi uşurează accesul la pat reginei Victoria. Storurile verzi se deschid înspre sala de mese regală, de opt tacâmuri. În față, un salon oferă canapele, un pian, o masă, un birou, hărți murale. În spate, un alt salon, exclusiv privat, este încălzit cu o sobă de faianţă roz. Confortul de pe nava *Victoria and Albert II* este extins la toți pasagerii săi, deoarece doamnele de onoare au propria sală de mese, iar cei 18 servitori sunt repartizați în 12 cabine.

Vremea este senină, marea calmă. Iahtul, comandat de un nepot al reginei, prințul de Leinigen, are un echipaj de 240 de oameni. Abia îi auzi: ordinele sunt date cu voce joasă şi echipajul poartă pantofi cu tălpi de cauciuc.

Sissi, tratată potrivit rangului său, dar cu o delicatețe deosebită, nu se grăbeşte. Prima escală este Cadiz, pe 30 aprilie. Ea reuşeşte să viziteze oraşul fără să fie recunoscută. I s-a vorbit despre Andaluzia. A doua zi, se află în trenul către Sevilla. Un tren obişnuit pentru o călătoare obişnuită: ea imploră să i se protejeze incognitoul. Din nefericire pentru ea, protocolul

revine în forță, odată cu bunăvoința bătătoare la ochi a ducelui de Montpensier. Cel mai tânăr fiu al regelui Ludovic-Filip s-a însurat cu infanta Maria-Luisa, sora reginei Spaniei, Isabela a II-a. El nu s-a putut abține și o primește pe Sissi în gara din Sevilla, în uniformă de mare general, cu o caleașcă trasă de șase cai.

Călătoriile împărătesei vor cunoaște adesea acest gen de manifestări curtenitoare și de simpatie, pe care Sissi însă le detestă. Lumea crede că îi face o plăcere, dar ea este jenată; mai rău, este plictisită. Peste tot, oamenii vor să fie onorată și să i se arate că sunt mândri să o primească. Peste tot, ea va căuta să se cufunde în anonimat, preferând mulțimea în locul ceremoniilor. Sissi vrea să fie o adevărată călătoare, vrea să își trăiască descoperirile și nu să le suporte, preferă clandestinitatea în locul sejururilor oficiale. Astfel, refuză o invitație a familiei regale la Aranjuez. Preferă să asiste, pe 5 mai, la o coridă. Lumea se înghesuie pentru a o vedea pe tânăra împărăteasă și se constată că sănătatea ei este deosebit de satisfăcătoare. Într-o notă din 10 mai către ministrul său de externe, ambasadorul Austriei la Madrid, contele Crivelli, rezumă foarte bine felul în care Sissi îi farmecă pe spanioli: „Majestatea Sa a cucerit într-adevăr pe toată lumea. Aici, unde pompa grandilocventă alternează cu dezinvoltura cea mai frustă, grația purtării sale și eleganta ei simplitate trebuiau în mod inevitabil să producă o impresie puternică". În continuare la bordul navei *Victoria and Albert II,* ea ajunge la Gibraltar, apoi la Majorca și în Malta. Peste tot, regretă că lumea se ocupă prea mult de persoana ei și se dedă la acrobații uimitoare pentru a evita omagiile și onorurile. În cele din urmă, pe 15 mai, iahtul Victoriei ancorează pe coasta estică a Insulei Corfu.

Corfu... un nume magic în destinul împărătesei. Sissi este entuziasmată. Cea mai nordică dintre marile insule grecești, care se află încă sub protectoratul englez al *United States of the*

Ionian Islands, constituit în 1815, este, din punct de vedere estetic, o insulă italiană. Forma ei alungită evocă o cizmă cu partea de jos cambrată. Sissi este încântată, sedusă de blândeţea climatului, de rândurile de chiparoşi şi pădurile de măslini. Ea uită farmecele Madeirei. Corfu este o insulă „îndepărtată", dar aflată aproape. De altfel, vechi fortăreţe reamintesc încă faptul că a fost, timp de patru secole, o importantă colonie venețiană. Împărătesei i-ar plăcea să mai stea, dar Franz Joseph o aşteaptă la Trieste. Corfu a fascinat-o, va reveni aici.

Pe 18 mai 1861, iahtul Victoriei se află lângă iahtul cu zbaturi şi cu două coşuri al împăratului Austriei care, prin numele său, merită să fie cel al lui Sissi: se numeşte *Fantezia*. Nu este ea fantezia care sfidează convenienţele? Ei s-au despărțit fix cu şase luni în urmă. Se regăsesc cu fericire. Elisabeta este sublimă, Franz Joseph nerăbdător. Cuplul se duce la fratele lui Franz Joseph, Maximilian, care locuieşte împreună cu soția sa Charlotte aproape de Trieste, într-un castel incredibil, a cărui construcție tocmai s-a terminat. Arată oare ca Windsor? Sau ca Alhambra din Grenada? Nu. Miramar este o pastişă maură şi gotică, cu turnuri, turnuleţe şi logii, pe un pinten aflat deasupra Adriaticii. Sissi apreciază cordialitatea cumnatului, însă nu prea gustă, în schimb, personalitatea cumnatei. O consideră „o micuță Coburg ambițioasă şi pretențioasă, care îşi etalează întotdeauna cunoştințele şi care este nimicitor de posesivă cu Max". La rândul său, Charlotte i-a dat să înțeleagă lui Sissi că există o mare diferență între o fiică şi o nepoată de rege, în timp ce Elisabeta nu fusese decât ducesă din Bavaria. Încă şi mai grav: arhiducesa Sofia o simpatizează pe Charlotte, ceea ce Elisabeta nu poate decât să suporte cu greu. A o regăsi pe Charlotte înseamnă să regăsească un gust preliminar al intrigilor de la Hofburg.

Un incident regretabil le opune pe cele două cumnate la Miramar. *Shadow*, câinele cel mare al Elisabetei, se aruncă asupra cățelușului lui Charlotte și îl rănește mortal. Câinelui din rasa airedale nu i-a trebuit mult ca să îl ucidă pe bichon. Ele își aruncă priviri și cuvinte consternate, câinele fiind un cadou din partea reginei Victoria.

Seacă, voit indiferentă, Sissi declară, în chip de scuză:

— Nu îmi plac câinii mici.

Nici lui *Shadow*...

Viena. Întoarcerea împărătesei este o sărbătoare. Sissi se grăbește la copii ei. Gisela a învățat să citească, iar Rudolf este superb, cu chipul mistuit de niște ochi mari. Dar sărbătoarea nu durează: reîntoarsă la Hofburg, Sissi trebuie să redevină împărăteasă potrivit codurilor arhiducesei. Iar cercul doamnelor de onoare se strânge iar în jurul ei, ca un ștreang. La patru zile – la doar patru zile – după întoarcere, Elisabeta izbucnește în lacrimi și începe din nou să tușească. Cura de soare și dezrădăcinarea sunt șterse cu buretele; este din nou bolnavă. Refuză să mănânce și slăbește și mai mult. Franz Joseph este bulversat. Atâtea speranțe risipite... După o audiență acordată contelui Rechberg, ministrul afacerilor externe, acesta din urmă vorbește despre „mâhnirea profundă a împăratului". Zece zile după întoarcerea ei, pe 29 mai, cuplul își stabilește reședința de vară la Laxenburg. Ea urcă din nou pe cal, dar această bucurie, singura ei bucurie adevărată, fără un gust amar în fundal, este de asemenea compromisă de dureri abdominale. Medicul ei din München, chemat în grabă pentru că ea nu are încredere decât în el, îi consideră starea serioasă și ar vrea să o trateze. Sissi refuză. Ea știe că opresiunea este boala ei cea mai profundă și nu are decât o idee, să plece din nou.

Recepțiile anulate alimentează zvonuri nebunești. Nu se înțelege cum împărăteasa, sosită proaspătă, sănătoasă, odihnită și strălucitoare, poate, în câteva zile, să fie atinsă de o boală stranie. Vienezii au sentimentul că li se ascunde adevărul. De fapt, medicina este neputincioasă. Un cerc vicios de inhibiții exagerate o subminează pe Sissi. Se spune că periplul a obosit-o și că pentru a se odihni trebuie să plece din nou. Deja... Tristețea și starea ei o împiedică să asiste, la München, la nunta surorii sale Matilda, de optsprezece ani, cu Ludovic, conte de Trani și prințul Regatului celor Două Sicilii, cumnat al surorii sale Maria, în continuare refugiată la Roma. Doctorii Fischer și Skoda sunt foarte pesimiști. Medicul vienez diagnostichează o tuberculoză, iar ambasadorul Bavariei îi trimite suveranului său un raport potrivit căruia împărăteasa nu ar mai avea decât câteva săptămâni de trăit, cel mult șase. Durerea de gât, o laringită, este suspectă. Nimeni nu poate să examineze sufletul lui Sissi, nimeni nu evocă în fața împăratului o boală psihică; toți sunt mulțumiți cu simptomele fiziologice. Cine ar îndrăzni să recomande o îndepărtare a arhiducesei, stăpâna atotputernică de la Curte?

Sissi se agață de viziunea Insulei Corfu și hotărăște să se întoarcă acolo. Mama ei scrie: „Sunt distrusă". Împărăteasa îi răspunde că se teme că este „o povară pentru împărat și copiii ei, că nu le va mai fi niciodată utilă, că își simte sfârșitul aproape". Adaugă, cu patetism: „Împăratul ar trebui să se recăsătorească, căci eu nu mai pot să îl fac fericit, fiind o ființă mizerabilă și morbidă". Disperarea familiei sale a devenit a sa. La douăzeci și patru de ani, Elisabeta de Austria nu mai are chef de viață.

Pe 21 iunie, însoțită de Franz Joseph, Sissi urcă în trenul care trebuie să o conducă spre sud. În gara din Viena, mulțimea este tăcută. Un martor povestește că se auzeau „plânsetele câtorva

femei. La plecarea trenului, am avut impresia că am văzut trecând un cortegiu mortuar".

Sissi și-a încredințat copiii guvernantelor, „ca singurul bun care i-ar rămâne împăratului".

Zdrobit, Franz Joseph se oprește la Trieste, unde fratele său Max o așteaptă pe Sissi. Pe 27 iunie, ajung în Corfu. Alegerea insulei nu a fost aprobată de toți. Desigur, clima este plăcută aici, mai ales în iunie și iulie, însă au fost semnalate cazuri de malarie și aceasta nu este deloc indicată pentru tratamentul durerilor în gât. Alte comentarii adaugă că, în imperiu, ar exista desigur locuri sfinte. De ce să se aleagă, pentru a doua oară, un pământ străin?

Lordul înalt comisar englez îi deschide împărătesei palatul său, construit în 1816, la sfârșitul ocupației franceze, într-un stil antic pronunțat. Lui Sissi i-ar plăcea să fie singură, însă îi este imposibil să călătorească fără suită. O însoțesc 33 de persoane, printre care și doctorul Skoda. Abia sosită, fața i se colorează, doarme mai bine și tușește mai puțin. Un adevăr iese la iveală: Viena îi este nefastă împărătesei Austriei. Boala ei este cu adevărat stranie. Nu este oare Sissi văzută scăldându-se în golfulețe sălbatice, cu câinii ei, și plimbându-se cu barca în lumina lunii?

Ploile din august o silesc să iasă mai puțin, iar starea sa se resimte. Franz Joseph primește știri contradictorii și hotărăște să-l trimită pe contele Grünne cu misiunea, delicată, de a afla cum se simte exact soția sa, de când doctorul Skoda, liniștit, s-a întors la Viena.

Împăratul este asaltat de dificultăți politice căci, pe de o parte, maghiarii se opun încă Patentei din februarie, iar pe de altă parte, în Austria, unele voci reclamă responsabilitatea parlamentară a miniștrilor. „Imposibil", răspunde Franz Joseph, care vrea să păstreze singur dreptul de a-i numi și concedia pe

membrii cabinetului său. Dar este foarte singur. Numai dacă Grünne ar putea-o face pe Sissi să se hotărască să revină...

Trimiterea lui Grünne a fost neinspirată, căci ea îl considera supus influenței arhiducesei. De la sosirea sa, este tratat ca un spion al Hofburgului, iar raporturile lor sunt încordate. Grünne este ofensat, Sissi se înfurie şi o regretă, prea târziu: mediatorul a eşuat. Ludovica şi Franz Joseph, depăşiţi de situaţie, o imploră pe Elena să meargă în Corfu, căci ea rămâne sora preferată a Elisabetei şi ar putea avea o influenţă pozitivă asupra ei. Néné soseşte pe 23 august şi constată că sora ei, care nu mănâncă aproape nimic, are faţa umflată. Néné redevine sora mai mare care o forţează pe mezina să mănânce puţină carne. Cele două femei vorbesc îndelung, iar Elena este probabil prima persoană care poate stabili cu siguranţă bolile de care suferă Sissi. Ea înţelege că Sissi este torturată de aversiunea faţă de soacră şi tot ceea ce, de aproape sau de departe, îi reaminteşte despotismul acestuia. „Numai gândul la prima doamnă de onoare îi este insuportabil." Cu tact şi luciditate, Elena îi va expune lui Franz Joseph datele exacte ale problemei surorii sale. Reacţie împotriva jignirilor, capricii pentru a-şi afirma identitatea, dorința de a trăi fără constrângeri, o tendință pronunțată către plictiseală, ea nu omite nimic.

Împăratul ascultă. Este sfârşitul lui septembrie. În zece luni, el nu a petrecut alături de soţia sa decât şase săptămâni. Este puțin. Mai mult, zvonurile jignitoare circulă în Viena şi pe culoarele cancelariilor europene. Împăratul este obligat să constate ceea ce observă diplomații, anume că Sissi se simte bine imediat ce se află departe. Europa se întreabă: ce boală sapă o asemenea prăpastie între suverani? Elena îl convinge: el se va duce în Corfu pentru a avea sufletul împăcat. De la Laxenburg, el îi scrie mamei sale pe 30: „Aş vrea să profit de primele zile ale lui

octombrie ca să mă reped până la draga mea Sissi. După o despărțire lungă, mă grăbesc tare să o revăd".

Atunci când debarcă pe insulă, în dimineața de 13 octombrie, el o găsește pe împărăteasă sănătoasă și hotărăște să îi vorbească pentru a o ajuta să ia decizii rezonabile. Cea mai importantă este să revină în imperiu, căci monarhia are nevoie de o imagine puternică și de un exemplu. Sejururile prelungite în străinătate au întotdeauna un efect dezastruos.

Elisabeta este de acord, dar pune două condiții, prima: îndepărtarea imediată a contesei Esterházy, care întruchipează tirania domestică; a doua: să nu se întoarcă direct la Viena. Ea îi cere să facă mai întâi un sejur la Veneția. El acceptă tranzacția. Veneția este o alegere bună, inclusiv din punct de vedere politic. Cuplul se regăsește, unit în bucuria de a fi alături de copii. Franz Joseph va porunci să fie aduși la Veneția fără mama lui, o promite. S-au liniștit. Elisabeta se credea bolnavă incurabil și se temea că Gisela și Rudolf o vor uita. Le scrisese fiecăruia pe timpul verii, cerându-le, în toate scrisorile: „Gândește-te la mama ta".

Franz Joseph se îmbracă în civil, face excursii călare și urmărește exercițiile trupelor engleze. În seara zilei de 21 octombrie, o părăsește pe Sissi, fericit să reînnoade o viitoare viață de familie. Trei crucișătoare, nave ale reginei Victoria, îl escortează pe împăratul Austriei. Și el a apreciat farmecele Insulei Corfu. Este optimist. Ministrul său de externe tocmai îi întâlnise la Miramar pe Maximilian și pe Charlotte. O combinație incredibilă, pusă la cale de Napoleon al III-lea și de împărăteasa Eugenia, împreună cu Londra și Madridul, a propus ca Maximilian să fie instalat pe tronul Mexicului. Franz Joseph consimte. Fratele său, prea liberal după opinia lui și cufundat într-o inactivitate regretabilă, poate să fie îndepărtat fără inconveniente.

Maximilian va plăti cu viața. El va uita în Mexic propriile observații politice, pertinente și liberale în Europa. La sfârșitul toamnei anului 1861, împăratul Austriei este eliberat de o apăsare teribilă: Sissi, Sissi a lui, a acceptat să se întoarcă...

Coborând de pe fregata cu aburi *Lucia*, care acostează la Veneția pe 26 octombrie, împărăteasa nu exprimă decât o dorință: să treacă neobservată, ca în Madeira și Corfu. Dar se poate evita un minimum de ceremonial? Veneția este un oraș austriac, în timp ce Madeira și Corfu sunt teritorii străine, unde incognitoul, sau cel puțin discreția sunt, într-o oarecare măsură, mai ușor de protejat. Primarul Veneției a crezut că face bine dacă iluminează Piața San Marco. Populația își manifestă nemulțumirea față de inițiativă și consideră, la fel ca Sissi, că ideea este regretabilă. De altfel, ea se gândește mai ales la copiii săi, care vor veni peste câteva zile. Prezența lor la Veneția nu-l neliniștește pe Franz Joseph decât în privința unui punct: calitatea deosebit de proastă a apei potabile. Ca precauție, împăratul organizează livrări zilnice de apă de la Schönbrunn. În parcul castelului curge un izvor descoperit în secolul al XVII-lea, care i-a și dat numele: *Schöner Brunner,* adică frumoasa fântână. Precedați de provizia lor de apă pură, Gisela și Rudolf ajung la Veneția pe 3 noiembrie, cu contesa Esterházy. Doamna de onoare are instrucțiuni severe de la arhiducesă, care crede, nu fără temei, că Veneția iarna nu este potrivită pentru copii. Veneția i se potrivește Elisabetei? Nu, dacă observăm că umiditatea trezește reumatismele lui Sissi. Merge greu, picioarele și fața îi sunt umflate. Însă ea savurează bucuria de a fi lângă copii. Evident, există și contesa Esterházy și privirile sale mânioase...

Franz Joseph sosește pe 30 noiembrie. Atmosfera este de două ori glacială. Politic, venețienii suportă din ce în ce mai greu dominația austriacă, de care vecinii lor lombarzi s-au eliberat. În particular, relațiile dintre împărăteasă și prima ei doamnă de onoare sunt la paroxismul exasperării. După o discuție în care Sissi își imploră soțul, împăratul Austriei ia o decizie importantă: o concediază pe contesa Esterházy și o înlocuiește cu o altă doamnă de onoare, contesa Paula Bellegarde. Ce ușurare! Ce victorie asupra arhiducesei! Și ce stânjeneală pentru Franz Joseph atunci când îi anunță măsura mamei sale, scoasă din fire. Contesei, căreia i s-a mulțumit pentru activitate, el îi va oferi o brățară cu portretul său, cadou care nu poate șterge amărăciunea. Arhiducesa nu poate admite decizia. Psihologic, Sissi își regăsește imediat echilibrul; este zărită într-o gondolă de un negru strălucitor. Iar armonia conjugală domnește. Fostul ambasador al Austriei la Paris, baronul Hübner, care se stabilise și el pentru un timp la Veneția, constată că împăratul este încă îndrăgostit nebunește, „la fel ca în primele zile ale căsătoriei lor". Franz Joseph se urcă din nou, cu inima strânsă, în trăsura-salon, de culoare verde, împodobită cu blazonul său: doi balauri se retrag în fața coroanei împăratului catolic. Fereastra centrală este decorată cu două semisfere care încadrează niște litere albastre. Cea din stânga este un E, iar cele din dreapta sunt F.J. Un simbol real: Elisabeta și Franz Joseph s-au apropiat din toate punctele de vedere. Pentru Crăciun, împăratul revine, iar sărbătorile de familie se desfășoară într-o atmosferă tandră. Sissi pare că se simte mai bine.

Dar nu este decât o aparență. Picioarele i se umflă din nou și este foarte slăbită. Constrânsă la nemișcare și nemaigăsind interes suficient în lectură și în jocurile de cărți, ea își inventează un nou mod de petrecere a timpului, despre care va vorbi întreaga Europă: începe să colecționeze fotografii. Pe 21 martie

1862, îi scrie cumnatului său Ludovic-Victor: „Colecționez fotografiile pentru a-mi constitui un album de frumuseți, dar nu cumpăr decât portrete de femei. Dacă tu poți să dibui chipuri frumoase la Angerer sau la alți fotografi, trimite-mi-le". Fotografia, o artă nouă, a intrat definitiv în viața oamenilor. Lumea bună pozează, pompoasă, solemnă și încremenită în fața camerelor negre pe trepiede de lemn. Este epoca în care în Austria, la fel ca în alte părți, fotografii dezlănțuie concurența cu marii pictori. Sissi detestă să facă fotografii, dar se pasionează pentru formidabila lor putere de evadare în lume. Pentru împărăteasa Austriei, clișeele sunt încă un mijloc de a călători, de a se afla în altă parte, o modalitate de a vedea lumea. Artistul despre care vorbește în scrisoare, Angerer, este la acel moment cel mai căutat din Viena, însă Sissi va folosi alte surse. Ea îl va ruga pe ministrul de externe să transmită tuturor ambasadelor cererea sa de a căuta fotografii. Sankt Petersburgul, Berlinul, Parisul, Londra sunt solicitate și începe o vânătoare de clișee. Ne putem întreba asupra dorințelor împărătesei, căci în afara anturajului, ea caută numai imagini feminine, cele mai frumoase. Răspunsul este simplu: Sissi vrea să își măsoare frumusețea – compromisă de starea ei de sănătate – și să aprecieze estetica europeană. Cele 2 500 de documente ale sale sunt adunate într-o galerie uimitoare*. Elisabeta nu este prima din familia Wittelsbach care adună frumuseți. Unchiul său, regele Ludovic I al Bavariei, bunicul viitorului Ludovic al II-lea, comandase mai multor pictori portrete feminine, potrivit gusturilor sale eclectice, care scandalizaseră Münchenul. El găsea normal să expună o prințesă de sânge lângă fata unui cârnățar, măturând toate

* Această colecție remarcabilă, proprietatea domnului Werner Bokelberg, a fost expusă pentru prima dată la Paris în noiembrie 1982, la Trianon de la Bagatelle, în cadrul *Lunii fotografiei*, organizat de orașul Paris.

obiecțiile prin repetarea cuvintelor: „Numai frumusețea contează...". Reluând această idee, Sissi înlocuiește tablourile cu fotografii și, potrivit aceluiași principiu, prințesa Iusupov se învecinează cu o călăreață de circ, în timp ce Miss Geary, o frumoasă londoneză în salonul ei, stă alături de o curtezană pariziană, așezată într-o poziție indecentă. Împăratul, copiii și apropiații ei constituie primul lot de fotografii. Apoi doamnele din înalta societate, alături de o întreagă lume de saltimbanci și de circari. Lola Montez, al cărei portret fusese unul dintre elementele cele mai de preț ale galeriei lui Ludovic I al Bavariei, se strecoară, fotografiată, în albumul lui Sissi, în chip de călăreață de circ cu joben și voal de tul. Totuși, spre deosebire de unchiul său, împărăteasa nu le cunoaște pe cele mai multe dintre femeile ale căror imagini îi sosesc din întreaga Europă. Sunt numeroase frumoase anonime. Prințesa Metternich, ambasadoarea Austriei la Paris, devenită una dintre reginele celui de-al doilea imperiu, infiltrează cu perfidie în misivele sale creaturi puțin recomandabile, destul de necuviincioase. Colecțiile lui Sissi făuresc un amestec vizual și social unic în felul său. Faptul că niște demimondene se află alături de ducese o amuză pe Sissi. Ea se bucură să amestece aristocrate vieneze, pe care le detestă, cu actrițe și dansatoare. Reședințele somptuoase contrastează cu decorurile mizere. Sissi nu se plânge de acest lucru, dimpotrivă, este curioasă. Cea mai delicată misiune este cea încredințată ambasadorului Prokesch, în post la Constantinopol. Sissi îi cere imposibilul: fotografii ale cadânelor din haremurile Imperiului Otoman! Înfruntând pericolul, diplomatul face rost de câteva imagini ale unor frumuseți molatice, așteptând să îl desfete pe sultan.

Aprovizionarea – nu există alt cuvânt – cu frumuseți o face să își dea seama de starea ei. Ea vrea să fie cea mai frumoasă. Or, picioarele o fac să sufere, iar durerea îi schimonosește fața.

Uneori este nevoie de două persoane ca să o ajute să meargă. Sănătatea ei este, din nou, alarmantă.

În prima jumătate a lunii aprilie, mama ei, foarte neliniştită, soseşte la Veneţia. Se vorbise despre plămâni, acum nu mai este vorba de asta. Se evocă un edem, o hidropizie şi, în continuare, o mare anemie. Ducesa Ludovica hotărăşte că părerea dr. Fischer, medicul său, este indispensabilă. O telegramă îl anunţă pe Franz Joseph că soţia sa nu se simte bine. El este mirat de asta. Telegrama precizează că Ludovica şi Elisabeta vor merge direct în Bavaria, fără a trece prin Viena. Împăratul este deosebit de dezamăgit. Conta cu atât mai mult pe Sissi cu cât Viena cunoscuse în februarie inundaţii catastrofale. Ieşită din matcă, Dunărea pătrunsese în numeroase cartiere. De două ori pe zi, împăratul vizitează zonele ameninţate în pofida digurilor şi a barajelor improvizate. În compania primarului Iosif Wiener, suveranul, cu mantie lungă, chipiu şi favoriţii săi de acum legendari, este în mijlocul poporului său încercat, în barcă sau pe podul Tabor, distrus de creşterea apelor. Absenţa împărătesei este remarcată, iar Franz Joseph suferă din cauza asta. Pentru că Sissi nu se întoarce la Viena, se duce el la Veneţia, în mai. Nu a fost minţit, împărăteasa suferă. Ce climă, care ceruri îi vor fi favorabile? El revine trist în capitala sa, condamnat la noi săptămâni de singurătate, încercat de depărtare. O adoră pe Sissi, ea îi scapă. El arată o răbdare care va deveni perseverenţă.

La sfârşitul lunii mai, împărăteasa şi mama ei sosesc la Reichenau, unde le aşteaptă dr. Fischer. Medicul, constatând că plămânii sunt sănătoşi, estimează că nu este recomandată căldura insulelor însorite. În schimb, crede că o cură balneară ar putea calma sistemul nervos al lui Sissi şi sugerează cu fermitate un sejur la Bad Kissingen, o staţiune din Franconia, cuibărită în ultimele contraforturi ale unui masiv vulcanic, Rhön, în nordul extrem al Bavariei.

Elisabeta, liniștită, pleacă pe 2 iunie, iar cura îi face foarte bine. Restabilită, regăsindu-și somnul, se înapoiază în refugiul său familial favorit, Possenhofen, la surorile Elena și Maria de Neapole. Aceasta din urmă tocmai a trăit o aventură cel puțin jenantă. Pierzându-și tronul în timp ce era refugiată la Roma, la Palatul Farnese, sub protecția papei, a făcut o pasiune nestăpânită pentru un ofițer belgian din trupele de zuavi pontificali... care i-a acordat o protecție deosebită. Rezultatul nu a întârziat să apară, ea fiind însărcinată în cinci luni. Povestea le scandalizează pe doamnele de onoare ale lui Sissi, deja obligate să îl frecventeze pe ducele Max, mereu zburdalnic cu femeile, și un fel de Curte țărănească, unde domnesc negustorese și bucătărese! În mod clar, Possenhofen se aseamănă din ce în ce mai puțin cu Viena. Cel mai important lucru este că împărăteasa se simte mai bine, chiar dacă picioarele îi sunt încă puțin umflate. Ziarul *Presa* din 1 iulie vorbește despre o boală care se adaugă unei stări depresive cvasiconstante. Pe 13 iulie, atunci când sosește la socrul său, Franz Joseph o găsește pe împărăteasă cât se poate de sănătoasă. El îi cere să se întoarcă la Viena și ea începe prin a refuza. În fața imensei dezamăgiri a soțului ei însă, cedează, în cele din urmă. Iar o lună mai târziu, pe 14 august, Elisabeta, împărăteasa Austriei, își face iar intrarea în capitală.

O reîntoarcere? Un triumf, după 14 luni de absență. Ce decalaj extraordinar între bucuria populară și angoasa pernicioasă a lui Sissi. 600 de cântăreți intonează o adevărată serenadă, ca preludiu la o retragere cu torțe care adună aproape 20 000 de persoane. „N-am văzut niciodată ceva asemănător", notează una dintre doamnele ei de onoare. Elisabeta se forțează, își dă silința, emoționată de atențiile cotidiene ale unui soț care nu mai știe ce să facă pentru a o face fericită. Pentru a-și sărbători soția regăsită, el îi oferă cai pur-sânge. Atunci când ea simte că-și pierde puterile, se agață de un frate, de o soră, implorându-i să

rămână alături de ea. Când se întoarce la Schönbrunn, întreg palatul este în sărbătoare. Elisabeta înfruntă eticheta care guvernează soarta fiecărui membru al familiei imperiale și pare că se acomodează cu viața ei în apartamentul dublu, compus din zece camere, unde fiecare are două anticamere, două saloane și un dormitor. În viața intimă a cuplului, Schönbrunnul prezintă o excepție notorie: Sissi și Franz Joseph dorm împreună. Camera este tapetată cu mătase albastră țesută la Lyon în 1854, cu perdele asortate. Mobilierul este de palisandru, compus din două paturi și două dulapuri identice. Salonul împărătesei, lambrisat cu aur și cu alb, are fotolii tapițate cu brocart, mese de marmură, un vas chinezesc policrom, transformat în lampă. Pe perete, un portret al Mariei Antoaneta în costum de vânătoare reamintește că regina Franței a trăit aici pe când era arhiducesă de Austria.

Fiindcă soacra sa rămăsese la Bad Ischl, Sissi are un sentiment de independență pe care îl va cunoaște rareori la Curtea din Viena. O doamnă de onoare notează că împărăteasa „iese des, pe jos sau călare, cu Majestatea Sa". Soții nu se mai despart și dacă Franz Joseph este nevoit să lipsească, Sissi îl așteaptă în grădina din vestul castelului sau în cea simetrică, din est, creată pentru prinții moștenitori. Rudolf, care tocmai a împlinit patru ani, se joacă aici sub privirea înduioșată a mamei sale; anturajul este ușurat că nu o aude pe Sissi vorbind despre plecare sau despre călătorie. Micile incidente ale vieții în doi par derizorii. Într-o scrisoare din 15 septembrie, doamna de onoare constată: „Ea are o mină superbă, este cu totul altă femeie, are culori în obraji, este puternică și bronzată. Mănâncă bine, doarme bine, încă nu-și strânge corsetul, merge ore întregi dar, îndată ce rămâne în picioare, o venă din piciorul stâng începe să se umfle". Este curios că niciun medic nu se gândește deloc la inconvenientele modei corsetelor asupra circulației sangvine. Pe scurt,

„împărăteasa se simte bine, după doi ani de chin". Martiriul a fost al său și al doamnelor sale de onoare. De altfel, timpul mofturilor pare îndepărtat, Sissi și-a regăsit râsul și își ascunde momentele de disperare în plimbările călare, rezonabile, pe care le face începând cu ora șapte dimineața.

În această lună de septembrie la Schönbrunn, voalul cenușiu al melancoliei implacabile s-a destrămat; viața e în sfârșit normală, chiar dacă împărăteasa nu este chiar sociabilă și luptă împotriva obligațiilor. Este în cele din urmă alături de omul pe care îl iubește. Este, în fine, la locul ei.

Pauza de la griji și preocupări nu durează. Mai mult ca niciodată, Franz Joseph, care observă evenimentele din Prusia, are nevoie să fie susținut, ajutat și înțeles. Destinul implacabil se încăpățânează să-i restabilească echilibrul conjugal personal, în momentul în care echilibrul european este compromis de pofte războinice din ce în ce mai ascuțite. De câtva timp, Bismarck s-a adăpostit în spatele unei discreții neliniștitoare. După ambasada de la Sankt Petersburg, el a acceptat-o, în mai, pe cea de la Paris, unde a fost primit ca un vechi prieten și a vorbit de o alianță necondiționată franco-prusacă în fața lui Napoleon al III-lea și a împărătesei Eugenia, pe care a găsit-o „mai frumoasă ca niciodată". În iulie, a făcut o vizită la Londra. Ministrul englez al afacerilor externe, contele de Beaconsfield, mai cunoscut sub numele de Benjamin Disraeli, recomandă guvernului: „Feriți-vă de acest om, căci el gândește ceea ce spune". Împăratul francezilor, parcă orb în clipa în care este vorba să îl judece pe Bismarck, afirmă, dimpotrivă: „Nu este un om serios". Ceea ce gândește Bismarck se rezumă la trei puncte: să reorganizeze armata prusacă, să declare război Austriei și să realizeze unificarea germană sub egida Prusiei.

Or, la Berlin, sfârşitul verii este deosebit de furtunos. Regele Wilhelm I – şaizeci şi cinci de ani, soldat, econom şi căruia nu îi plac luptele parlamentare – este plictisit de tron, căci noua lege militară a fost respinsă cu 273 de voturi contra 28. El se gândeşte să abdice, dar se iveşte un nume, un singur nume capabil să preia problemele cu o mână de fier: Bismarck. Pe 22 septembrie, o întrevedere decisivă pentru Europa are loc între suveran şi diplomat. Bismarck se pune în întregime la dispoziţia lui Wilhelm I şi acceptă puterea, cu singura condiţie de a avea mână liberă. Reînsufleţit, bătrânul rege-soldat se grăbeşte să semneze decretul de numire.

Pe 23 septembrie, telegrama soseşte pe biroul lui Franz Joseph: Bismarck este numit ministru de stat şi preşedinte al Consiliului. La Viena, ştirea este primită cu o nelinişte calmă, iar ambasadorul Hübner declară că „duşmanul ireconciliabil al Austriei se află la putere". Franz Joseph este consternat: el nu doreşte decât reconcilierea. Pe 30, în faţa Parlamentului, jucându-se cu etuiul pentru havane, cu o voce puternică, Bismarck rosteşte cuvinte care vor face Europa să tremure: „Marile probleme ale timpului nostru nu vor putea fi rezolvate prin discursuri şi prin voturi ale majorităţii. Acestea vor fi hotărâte prin fier şi prin sânge". Este clar: problema germană, adevărat nod gordian, nu poate fi dezlegată pe „cale paşnică, prin sistemul dualist, adică austro-prusac". Cu alte cuvinte, Austria este în plus în ideea germană şi va trebui îmblânzită. În pofida deputaţilor speriaţi de acest discurs, în pofida reputaţiei sale de om intransigent şi de aventurier, pe 9 octombrie Bismarck devine preşedinte al Consiliului şi ministru de externe. Prusia este în mâinile unui incendiator viclean, Austria este ameninţată. Cu doi ani înainte, un diplomat prusac la curtea ţarului şi sub ordinele lui Bismarck se întreba: „Este renumit drept o

persoană hotărâtă. Dar unde naiba vrea să ajungă?". De acum înainte, întrebarea și-a găsit răspunsul.

Ca și cum cerul nu ar fi fost destul de sumbru în nord-estul Austriei, Franz Joseph se regăsește cufundat în probleme de familie. Sora lui Sissi, Maria de Neapole, din ce în ce mai însărcinată din cauza zuavului pontifical, refuză să se întoarcă lângă soțul ei la Roma și fuge la Augsburg. În spatele zidurilor Mănăstirii Ursulinelor, ea naște în secret o fată și declară că dorește să rămână în mănăstire. Sissi s-a întors, iar Maria a fugit. Pe lângă sora sa, Sissi pare un model de echilibru și de rațiune; împărăteasa, încă fragilă, este consternată de atitudinea Mariei, căreia i-a admirat curajul în timpul rezistenței sale de la Gaeta și care poate s-a încrezut prea mult în puterile sale. Pe 21 octombrie, arhiducele Carol-Ludovic, cel de-al doilea frate al lui Franz Joseph, văduv după Marguerita, fiica regelui Johan I de Saxa, se recăsătorește cu Maria Annunziata, fiica fostului rege Ferdinand al Regatului celor Două Sicilii. Două ramuri ale familiei se cunună, iar Sissi se bucură. Însă în mijlocul ceremoniei, tânăra fată anunță că nu se simte bine, se îndoaie sub efectul crampelor și cade la pământ. Este oare încă un semn rău? Nimeni nu îndrăznește să o spună, toată lumea o gândește.

În schimb, frânturi de voci fac să se cutremure cristalurile Vienei. Arhiducesa Sofia s-a întors... Și, odată cu ea, discuțiile legate de copii. Cu un efort supraomenesc, Sissi, care încă nu și-a recuperat în totalitate resursele nervoase, ocolește tornada. Ea a înțeles că luptele domestice sunt un război de uzură și că esențial este scopul și nu mijloacele. Esențialul este să fie la ea acasă, alături de un împărat a cărui iubire este mișcătoare și alături de copiii care trebuie urmăriți, mai ales micul Rudolf, foarte sensibil și foarte emotiv. La fel ca mama sa.

Ea reușește să pună în aplicare o parte din instrucțiunile ale materne și, gest de autoritate, traversează culoarele

zugrăvite cu roşu, alb şi auriu, urmată mai degrabă de câinii ei încurcă-lume decât de doamnele ei de onoare. Câini într-o cameră de palat, oare este cu adevărat o revoluţie? Pentru Curte, da. Pentru Sissi, înseamnă continuarea unei vieţi simple şi sănătoase, în comuniune cu natura.

Pe 4 decembrie, Bismarck îl primeşte pe ambasadorul Vienei, contele Karolyi. Prusacul, care se străduieşte să fie politicos, îi explică austriacului că Prusia „trebuie să aibă mâinile libere în Germania de nord, zona sa naturală de influenţă". Şi susţine că este gata să înfrunte opinia publică. Putem să îl credem. El este de asemenea gata să asiste Austria împotriva tulburărilor interne sau externe, dacă aceasta cedează Hanovra şi Hessa către Prusia. Un târg. Prelungind această propunere, doi oaspeţi sosesc la Viena, prinţul moştenitor Frederic al Prusiei şi soţia sa, prinţesa Victoria, fiica reginei Victoria, care o consideră pe Sissi frumoasă, timidă. Povestindu-i mamei sale marele dineu de la Viena, prinţesa scrie: „Sunt foarte entuziasmată de împărăteasă. Frumuseţea ei, deşi neregulată, este totuşi incomparabilă. Nu am văzut niciodată pe cineva atât de strălucitor, nici atât de seducător. Trăsăturile ei nu sunt atât de frumoase ca în portrete, dar impresia de ansamblu este mult mai reuşită şi mai drăguţă decât ceea ce ar putea reprezenta un portret. Pare foarte încorsetată, ceea ce nu este cu adevărat necesar, când ai aşa un chip superb". Şi această concluzie, pe care Franz Joseph nu ar renega-o deloc: „nimeni nu ar putea fi mai amabil şi mai binevoitor ca ea. Este imposibil să nu o iubeşti".

Franz Joseph ştie că Frederic este un liberal care nu are relaţii bune cu Bismarck. Împăratul Austriei nu apreciază liberalismul la el acasă, dar poate să îl accepte la alţii, dacă aceasta serveşte cauza imperiului. Cei doi oameni simt unul faţă de celălalt o simpatie care creşte treptat, în ritm cu întrevederile lor.

Crăciunul. Armistițiu. Sissi își serbează cei douăzeci și cinci de ani. Radioasă într-o rochie albă împodobită cu safire și diamante, cu părul ei întunecat în care strălucesc camelii de asemenea albe, ea asistă la recepțiile și balurile Curții. Până și soacra sa nu se poate reține în a fi admirativă: „ea este cu adevărat superbă". Sănătatea sa deficitară nu mai este decât o amintire urâtă; singură, natura ei rămâne uneori bizară. Astfel, pe 31 ianuarie, ea îi cere lui Franz Joseph să o însoțească într-o vizită la un azil de alienați. Rolul caritabil al lui Sissi nu trebuie să ne inducă în eroare, nebunia o interesează. Ea este deopotrivă fascinată și terorizată de bolile mintale. Felul în care ea se interesează, pe lângă medici, asupra simptomelor și terapeuticii alienaților este foarte revelator. Franz Joseph nu are chiar atâtea pretenții... Sissi părăsește instituția bulversată, ca și cum ar fi pătruns un secret dincolo de oglinda personalității sale. Ea va spune, într-o zi: „ați remarcat cum, la Shakespeare, numai nebunii sunt oameni rezonabili?".

Unul dintre paradoxurile lui Sissi – și sunt multe – este de a se entuziasma adesea, ceea ce duce la capricii, dar și de a se agăța de decizii luate ca niște pariuri imposibile și pe care trebuie să le țină pentru a se autodepăși. Sissi, considerată frivolă și superficială, este, în profunzime, o femeie a eforturilor, cheltuind – și risipind – o energie adesea dezordonată, însă întotdeauna apreciabilă. Știind că nu îi va trăda, maghiarii îi dau să înțeleagă, în secret, că ea este cea mai mare speranță a lor. Și, începând din februarie, ea își aprofundează cunoștințele lingvistice. Sufletul maghiar o atrage din ce în ce mai mult, cu mândria sa, cu salturile sale de umor, în care o veselie răsunătoare alternează cu o melancolie tăcută. Mediul austriac o exasperează, mediul ungar îi place. Ea își dă silința. Iar faptul că persistă să bea bere la dineurile de la Hofburg este un semn al fidelității față de țara ei și un mijloc, printre altele, de a-și afirma

personalitatea. Evident, protocolul meselor este maltratat. În sufragerie, masa, așezată între două tapiserii splendide de Gobelins, este așezată pentru 24 de persoane, membri ai familiei și ofițeri de cel mai înalt rang. Două lustre însuflețesc platourile centrale mari din aur, umplute cu flori și fructe, și pe cele mici, tot din aur, rezervate pentru deserturi. Potrivit etichetei spaniole, în fața scaunelor în roșu și alb, tacâmurile sunt așezate exclusiv în dreapta farfuriei, rânduind, în ordine, cuțitul de carne, furculița, cuțitul de pește, o lingură și o furculiță mică. Meniurile, care cuprind de obicei zece feluri, uneori douăsprezece, sunt servite rapid, într-o oră, căci nici lui Franz Joseph, nici lui Sissi nu le place să zăbovească la masă. Fasonate de către casa J. și L. Lobmeyr, furnizor exclusiv al Curții, șase pahare din cristal de Boemia, fațetat și gravat, sunt prevăzute pentru vinurile franceze, austriece, ungare și pentru șampanie. Toate soiurile sunt apreciate: se așază câte o carafă de vin pentru un oaspete și una de apă pentru doi oaspeți. Dar niciun pahar de bere nu este prevăzut. Franz Joseph, care o bea cu plăcere, la fel ca și soția sa, va sfârși prin a pune să i se servească bere și lui, de preferință ușoară, iar pe Sissi o vom vedea în schimb degustând vin din castelele regiunii Bordeaux.

După o iarnă liniștită, primăvara lui 1863 înseamnă câteva luni de fericire, o acalmie prețioasă într-o viață de zbucium. Observăm că armonia privată se asortează cu armonia publică. Atunci când, pe 15 ianuarie, problema abolirii șerbiei în Polonia a provocat o revoluție înăbușită de către ruși, Franz Joseph a considerat, în mod înțelept, că o intervenție austriacă ar fi sinucigașă. El a constatat doar, în februarie, că un acord ruso-prusac i-a permis lui Bismarck să-l ajute pe țar să-i zdrobească pe moșieri, pe liberali și pe țăranii rebeli. Numai Franța se gândise să intervină, dar tentativa rămăsese o simplă intenție, Franța fiind de altfel ocupată cu afacerea mexicană și

debarcând în luna mai la Puebla. Pe plan extern, Austria dorește pacea, iar plăgile sale italiene sunt acum cicatrizate. Pe plan intern, Franz Joseph nu este ostil anumitor reforme constituționale, cu condiția ca Prusia să îl susțină.

La venirea verii, Sissi este din nou examinată de medicii săi. Ameliorarea a continuat, însă, ca precauție și din cauza bunelor rezultate anterioare, i se recomandă o cură la Bad Kissingen și să evite abuzul de crudități. Apele izvorâte din valea râului Saale din Franconia sunt renumite: combat în special afecțiunile ficatului și ale stomacului. Sissi este încrezătoare. Atunci când ajunge acolo, în luna iunie, înfățișarea ei bună distonează cu a celorlalte persoane venite la cură. Și, imediat solicitată, înconjurată, acționează ca o muză a Sănătății. Comparată cu persoanele internate în sanatoriu, este plină de viață. Foarte frecvent, se ocupă personal de plimbarea unui orb, ducele de Mecklenburg.

Un englez, care nu este orb, ci hemiplegic, este imediat sedus de către îngerul care se apleacă asupra calvarului său. Dl John Collet ignoră identitatea tinerei femei. În câteva zile, el se îndrăgostește. Atunci când află cine este, îi trimite flori și cărți. Pe 20 iunie, îi trimite o scrisoare: „Ați putea să mă faceți cu adevărat fericit cu un lucru foarte mic: o buclă din părul dumneavoastră. Dacă această rugăminte este indiscretă, vă rog să mi-o iertați. Prețul pe care l-aș atașa acesteia nu ar veni din faptul că sunteți împărăteasă, ci din faptul că exercitați cu adevărat asupra mea o putere miraculoasă și că stimez în mod special prietenia dumneavoastră".

Elisabeta nu va da niciodată, nimănui, vreo șuviță din celebrul ei păr, fără îndoială pentru a nu crea gelozii. Dl John Collet va scrie, de asemenea, câteva versuri în engleză, exprimându-și dorința:

Domnul să o aibă în pază pe doamna cea dreaptă și sinceră,
A cărei inimă compătimitoare poate simți durerea altora.

Însă Sissi se simte bine și nu există niciun motiv pentru a-și prelungi șederea. Atunci când pleacă, pe 25 iulie, nu lasă în urmă decât regrete printre cei pe care i-a ajutat. O corespondență fidelă va urma între împărăteasă și John Collet: „Dumneavoastră sunteți atât de suferind și de obosit, totuși nu uitați să vă rugați pentru mine, cât este de amabil din partea dumneavoastră. O! Vă rog, continuați și cereți-i Domnului să îmi acorde singurul lucru pentru care îl implor dimineața și seara și în fiecare zi la slujbă". Putem presupune, la fel ca și contele Corti, că Sissi imploră o vindecare totală. Dar nu este oare vorba, de asemenea, de puterea de a trăi, de capacitatea de a rezista la o tristețe mocnită și a nu se prăbuși respirând, după cum spunea Goethe, un aer prea tare pentru un piept prea strâmt?

Pe 31 iulie, jucându-se, micul Rudolf, care are aproape cinci ani, cade dintr-un copac și își lovește capul de o dală de piatră. Urlete, strigăte, spaimă, ocări, copilul este dus în pat, unde este așezat tremurând, apoi fără cunoștință. Arhiducesa ia o decizie înțeleaptă: era inutil să fie anunțată împărăteasa și să i se compromită echilibrul, încă relativ. În schimb, Franz Joseph sosește în grabă, înspăimântat. Doi medici, dr. Fritsch și dr. Widerhofer, mai tânăr, efectuează examenele obișnuite în traumatologie. Rudolf își recapătă cunoștința, iar Curtea respiră din nou. Faptul că împărăteasa nu a știut nimic, cu acordul formal al soțului său, relevă în ce măsură poate fi ridicată o baricadă pentru a o ține la distanță de copiii ei. Însă Rudolf a trecut pe lângă moarte. Pentru prima oară.

În luna august, Parlamentul de la Frankfurt este agitat de o activitate intensă, pe care arhiducesa o urmărește îndeaproape. Tema: Germania unită. Franz Joseph prezidează conferința. Toți suveranii germani participă, cu excepția lui Wilhelm I. Petrecerile din 17 august: 29 de feluri de mâncare! Douăzeci și nouă, foarte europene, cu potârniche *à l'irlandaise*, cu inimi de anghinare *à la lyonnaise*, cu căprioară *à l'infante* și fazani de Boemia. Bilanțul este un eșec, căci deși propunerile împăratului Austriei, foarte aclamat, sunt primite favorabil, nimeni nu se angajează atât timp cât Prusia nu s-a exprimat. Evident, Bismarck nu poate tolera hegemonia diplomatică a Austriei. Franz Joseph îi scrie mamei sale: „Este ultima tentativă pentru a unifica Germania și a o aduce la înălțimea datoriei pe care ar trebui să o îndeplinească în Europa. Este ultima cale de a-i salva pe suveranii Germaniei de la prăbușire în fața revoluției crescânde". Reîntors la Schönbrunn, Franz Joseph o găsește pe Sissi melancolică, refuzând să mănânce seara. Ea se mulțumește cu un pahar de bere. De ce? Elisabeta rămâne evazivă și spune că nu are nevoie de nimic altceva.

Arhiducesa se neliniștește de propunerea făcută de către Napoleon al III-lea de a-i oferi coroana Mexicului lui Maximilian. Dacă arhiducele acceptă, el va trebui să renunțe la drepturile sale asupra tronului Austriei. Dacă nu acceptă, conflictele cu fratele său se pot învenina, căci Maximilian răspândise, se spune, câteva bârfe despre Sissi. Iar apoi, propunerea franceză este oare o adevărată compensație pentru pierderea Lombardiei? Oferta lui Napoleon al III-lea nu este suspectă? Proiectul nu este nesăbuit? Tot atâtea întrebări delicate.

Din nefericire, Franz Joseph și Sissi, care au atâtea dificultăți în a-și menține pacea interioară, cunosc din nou neliniștea în privința lui Rudolf. Prințul moștenitor are momente de indispoziție, uneori scurte, alteori lungi. Face mofturi și se poartă

urât. S-au măsurat oare suficient consecințele căderii sale? Este oare vorba de cu totul altceva? Orice ar fi, pe 5 decembrie, un acces brutal de febră aduce teama de tifos, noi cazuri fiind semnalate în Europa Centrală. Un pediatru reputat de la Praga, dr. Loschner, este chemat imediat pentru o consultație. Timp de 15 zile, copilul suferă. De la convulsii la tremurături, el își revine în cele din urmă înainte de Crăciun. O veste bună este întotdeauna însoțită de o alta: pe 18 decembrie la Graz, în Stiria, se naște un băiețel foarte sănătos, fiul arhiducelui Carol-Ludovic, a cărui mamă avusese o indispoziție în timpul nunții sale. Semnul cel rău este îndepărtat, Franz Joseph are un nepot, care se numește Franz-Ferdinand. Drama evocată nu se va prăbuși asupra lui decât mult mai târziu, dar cu forța primului cataclism mondial, pe 28 iunie 1914, la Sarajevo...

1864. Un an de șocuri, întrebări și vise romantice. Pentru imperiu, suveranii săi și Europa, șocurile vin de departe. De o lună și jumătate, o situație extraordinar de încurcată pune pe jar toate cancelariile și statele-majore. Într-adevăr, pe 15 noiembrie 1863, regele Frederic al VII-lea al Danemarcei moare subit. În afara suveranității sale, el exercita, cu titlu personal, o tutelă asupra unor teritorii cu mlaștini și stepe aride, întinse între Marea Nordului și Marea Baltică, ducatele Schleswig și Holstein. De ani de zile, orașele de la nordul Elbei și marele port Kiel, cu rada sa interioară de interes strategic notoriu, se aliaseră cu Danemarca prin liberă alegere. În practică, ducatele sunt autonome; Schleswig, cel mai apropiat de Danemarca, are o populație pe jumătate daneză, în timp ce Holstein, mai la sud, are o populație majoritar germană și este membru al Confederației Germane. Nefiind supuse legilor daneze, ducatele respectă o solidaritate. În teorie, o măsură aplicată unuia este aplicabilă și celuilalt. De fapt, mocnește anarhia; regele Danemarcei

caută să anexeze Schleswig, chiar cu prețul renunțării la Holstein, iar Bismarck contemplă cele două teritorii cu poftă. Înfruntările din 1848 se soldaseră cu un protocol, semnat la Londra în 1852, care trebuia să pună capăt gherilei ce perturba traficul în nordul Europei. Austria și Prusia semnaseră acest text, care dispunea că Danemarca rămânea stăpâna ducatelor, dar se angaja să respecte particularitățile germane ale populațiilor și privilegiile lor. În practică, deși incendiul era stins de 12 ani, mocnea în continuare. Suveranul danez, care pregătise un proiect de „Constituție de stat unitar" înglobând Schleswigul în regatul său, se lovește de Bismarck, care invocă violarea tratatului de la Londra, și două zile mai târziu moare.

Decesul său lasă problema într-o situație diplomatică gravă, iar chestiunea – o problemă de naționalități – se grefează pe o problemă de succesiune care provoacă dureri de cap. Într-adevăr, mort fără copii, suveranul o are ca succesoare pe una dintre verișoarele sale, căsătorită cu ducele Christian de Glucksborg, care îi succede lui Ferdinand al VII-lea al Danemarcei. Dar acest drept ereditar transmis prin femei nu se aplică decât în cazul Schleswigului. În cazul Holsteinului, este un văr mai îndepărtat, Frederic de Augustenburg, care, singur, are dreptul de a domni. Doi regi pentru două ducate este prea mult. Pe de o parte, Christian al IX-lea, pe de alta, Frederic al VIII-lea, fiecare proclamat suveran legitim pe 16 noiembrie... În fața acestei situații inextricabile, lordul Palmerston, prim-ministrul britanic, declară că doar trei persoane ar putea vedea clar situația: prințul Albert, soțul reginei Victoria, dar el este mort; un profesor danez, dar acesta înnebunise; și el însuși, Palmerston, dar el are multe alte griji!

Palmerston îl uită pe Bismarck, foarte în largul său în această încurcătură, deoarece o face pe ofensatul. Prințul Carol-Anton de Hohenzollern observă: „Ce noroc pe Prusia!". Norocul și

machiavelismul îl vor ajuta pe ministrul prusac să pregătească cu migală un conflict exemplar. Prima capodoperă a lui Bismarck se numeşte războiul ducatelor. Într-adevăr, el solicită ca statele semnatare ale protocolului de la Londra, adică Austria şi Prusia, să oblige Danemarca să renunţe la planurile sale. În noaptea de Anul Nou, sorbind un punci, Bismarck îi mărturiseşte unui prieten intim că „aceia care nu vor fi niciodată despărţiţi vor deveni în curând prusaci". Franz Joseph, legat de tratatul de la Londra, vrea să profite de chestiune pentru a strânge legăturile dintre Austria şi Prusia, încurajând mai ales „camaraderia militară". Danemarca respinge ultimatumul, iar Bismarck, pregătit de mai multe săptămâni, îşi scoate masca: apărătorul ducatelor se pregăteşte să le invadeze! Şi să îl antreneze şi pe Franz Joseph, făcându-l să joace un rol a cărui iniţiativă nu a avut-o... Pe 1 februarie 1864, trei corpuri de armată austro-prusace – 60 000 de oameni – trec râul Eider. În faţa lor, 25 000 de danezi. Ei se vor bate ca nişte fiare timp de cinci săptămâni. Înfrângerea Danemarcei este totală şi aceasta pierde o treime din teritoriu şi două cincimi din populaţie.

Războiul va atribui o suveranitate indiviză austro-prusacă asupra ducatelor, dar această uniune germană nu provoacă iluzii. Noua armată de la Berlin, făurită de către Roon şi Moltke, a făcut prima sa demonstraţie de eficacitate. Pentru Bismarck, Danemarca nu fusese decât un pretext, căci eliminarea Austriei din afacerile germane rămâne obiectivul său final. Singura sa idee este preeminenţa Prusiei. Fără a-şi da seama, Franz Joseph s-a aliat cu cel mai rău duşman al său, pentru că împăratul Austriei este un om al datoriei şi de cuvânt.

O ştire soseşte din Bavaria, la sfârşitul războiului ducatelor. Pe 10 martie 1864, regele Maximilian, subminat de o afecţiune a rinichilor şi de neliniştea întreţinută de conflict, moare, lăsându-şi tronul unui prinţ de nouăsprezece ani, care considera

că „afacerile de stat nu sunt decât nerozii de stat". Este înalt, este frumos, este ciudat. Și devine regele Ludovic al II-lea al Bavariei.

Sissi îl iubește mult pe acest văr, mai mic decât ea cu opt ani, care venea uneori la Possenhofen pe când era copil. Ea a fost sedusă de privirea trufașă a acestui prinț, care parcă ar fi căutat să se ridice deasupra piscurilor. La Viena, lipsa de experiență a noului rege neliniștește în această perioadă delicată. Prusia protestantă are nevoie de Bavaria catolică: ce va face Bismarck? Ludovic al II-lea nu îl liniștește prea mult pe Franz Joseph atunci când îl numește prim-ministru al regatului său pe baronul Pfordten, care nu trece drept un binevoitor față de Austria. Elisabeta primește știri de la München, dar se ocupă mai ales de răniții repatriați din nord. Cinci ani după campania din Italia, ea deschide iarăși un spital la Laxenburg și merge dincolo de devotament și îmbărbătare. Dramele i se potrivesc. Are vocația durerii.

Atunci când Sissi se întoarce la Viena, Charlotte și Maximilian sunt pe punctul de a se lansa în aventura mexicană. Ca toate rudele, Elisabeta rămâne surprinsă. Mexicul este atât de departe. Un imperiu? Nu este oare o sarcină insuportabilă? Conversațiile ei cu Charlotte, cumnata sa, sunt france, impregnate de o sinceră cordialitate. În schimb, Elisabeta este martora unei scene foarte violente între Franz Joseph și fratele său, alb de furie, privind renunțarea la drepturile sale asupra coroanei austriece, pe care împăratul i-o impune arhiducelui. Discuția este atât de gravă că arhiducesa Sofia părăsește Hofburgul și se retrage la Laxenburg. Dar ambiția învinge. Pe 14 aprilie, Maximilian și Charlotte pleacă spre Mexic. Este primul act al unei tragedii incredibile, alimentată de orgoliu, ambiție, inconștiență și orbire.

Sissi face iar drumul către Bad Kissingen pentru cura sa anuală. Dincolo de sănătatea sa, care o preocupă în continuare,

este foarte curioasă să îl întâlnească pe vărul său Ludovic al II-lea al Bavariei, un suveran care, în trei luni, a făcut deja să se vorbească mult de el. S-a interesat de războiul ducatelor, care îl disperase pe tatăl său? Are vreo părere interesantă asupra rolului Bavariei între Prusia și Austria? Deloc. Regele care a urcat pe tron la München nu a avut drept program politic decât să pună să fie căutat un muzician de geniu, dar care se devenise insuportabil cam peste tot, Richard Wagner. Wagner, fugind, împovărat de datorii, urmărit de creditori, de soți geloși și de polițiști, lansase acest strigăt către o prietenă a sa, doamna Wille: „Numai un miracol mai poate să mă salveze!" Acest miracol se numește Ludovic al II-lea.

La Kissingen, Europa se îngrijește. Un adevărat congres termal, unde țarul se întâlnește cu prinții germani. Atunci când Sissi își regăsește vărul regal, ea este sedusă de alura lui. 1,90 metri, păr buclat și brunet, ochi foarte albaștri și întrebători, regele Bavariei este cel mai tânăr dintre prinții curților europene. Zvonuri ciudate circulă deja pe seama sa. Unii îl consideră deosebit de inteligent. Este. Alții îl găsesc original. Este. Între Elisabeta, douăzeci și șapte de ani, și Ludovic, nouăsprezece ani, apropierea este imediată. Diferența de vârstă nu mai contează, contează doar comunitatea de vise și de atitudini. Și unul, și celălalt detestă protocolul, citesc poeții, iubesc neprevăzutul, cursele de cai și, mai presus de toate, își iubesc țara, Bavaria cea luminoasă. Sângele familiei Wittelsbach este moștenirea lor, chiar dacă înrudirea este relativ îndepărtată; într-adevăr, bunicul Elisabetei, regele Maximilian I al Bavariei, este străbunicul lui Ludovic al II-lea. Tânărul rege căruia nu-i plac femeile, dacă nu este vorba despre actrițe având vârsta mamei sale, anunțase că nu va rămâne la Bad Kissingen decât câteva zile. El devine sociabil, bine-dispus, organizează plimbări și, sub farmecul lui Sissi, rămâne o lună în stațiunea

balneară. Această impresie foarte puternică pe care împărăteasa Austriei o exercită asupra suveranului debutant, care face prima vizită la omologii săi, va rămâne de neșters. Caracterul ciudat al lui Ludovic al II-lea o fascinează pe Elisabeta, frumusețea strălucitoare a împărătesei îl subjugă pe regele virgin. Și unul, și celălalt sunt ființe înzestrate, dar sensibilitatea lor extremă îi face fragili.

Pe 20 iunie, țarul Alexandru al II-lea dă un dineu, ocazie excelentă de a reînnoda legăturile destrămate dintre Austria și Rusia. Franz Joseph contează mult pe această seară. Însă atmosfera rămâne rece, convențională, iar Sissi, brusc suferindă, nu apare la masa imperială. Ea pretextează o mare oboseală după baia agitată de valuri artificiale pe care a făcut-o în acea dimineață. Franz Joseph, profund contrariat, trebuie să se mulțumească cu prezența ministrului său de externe, contele Rechberg. Eforturile diplomatului sunt spulberate. În paralel cu negocierile cu Danemarca și preocupat să pună capăt intervenției trupelor de elită austriece, grea din punct de vedere financiar, Franz Joseph și ministrul său suferă o înfrângere diplomatică la masa țarului.

Peste trei zile, împăratul Austriei este la Karlsbad, o importantă stațiune termală din vestul Boemiei, unde își fac sejurul regele Wilhelm I al Prusiei și Bismarck. Din cură în cură, Franz Joseph urmărește să își îngrijească autoritatea și să manifeste o oarecare independență în chestiunea ducatelor. Bismarck se declară gata să continue singur războiul.

Franz Joseph încearcă să faciliteze raporturile dintre ei, înmânând ministrului prusac însemnele marii cruci a Ordinului Sfântul Ștefan. Un gest curios, care nu declanșează nicio simpatie a lui Bismarck față de Franz Joseph. Prusacul se mulțumește să surâdă, cu ironie. Împăratul Austriei tocmai l-a decorat pe cel care vrea să îi slăbească pe Habsburgi.

La începutul lui iulie, Sissi, întoarsă de la băi și dintr-o scurtă ședere în Bavaria, îi cere lui Franz Joseph să părăsească Laxenburgul pentru Schönbrunn, pe care îl preferă. Ca să îi facă plăcere, el acceptă. În curând, preliminariile păcii care pune capăt războiului ducatelor se revarsă asupra atmosferei familiale. Regele Danemarcei renunță la ducate în favoarea regelui Prusiei și a împăratului Austriei. Era și timpul: Viena începea să suporte greu această campanie îndepărtată. Împăratul se felicită; este o victorie care îi mărește prestigiul, chiar dacă el presimte un angrenaj implacabil: „Alianța cu Prusia era singura politică corectă, dar ei ne fac viața dificilă cu mania lor pentru principii și cu dezinvoltura lor" (scrisoare către mama sa, din 2 august).

Pentru a sărbători supremația austro-prusacă, regele Wilhelm I este invitat la Schönbrunn. Sissi îl primește pe 19 august și îl uimește. Dar peste două zile, la marele dineu oficial, ea este cuprinsă de dureri abdominale violente. Medicul său münchenez, dr. Fischer, deplânge faptul că împărăteasa și-a reluat mania regretabilă de a face băi înghețate, care provoacă crampe. El îi cere de asemenea să își strângă mai puțin corsetul. Este curios să vedem că împărăteasa care își impune regimuri stupide nu este totuși femeia care să cadă pradă modei. Felul în care se îmbracă nu caută să ia ochii. Canoanele de frumusețe pe care le urmează nu au nimic artificial, dimpotrivă. Îi place naturalul, un corp sănătos, subțire, grațios. Refuză machiajul exagerat și parfumurile grele, folosind doar un pic de pudră. Preferă igiena sofisticării, chiar dacă ideile sale îi dăunează sănătății. Și, în pofida unor îngrijiri constante, dinții continuă să îi provoace un complex, ceea ce îi limitează conversația. Rezultă de aici încurcături savuroase. Pe unul dintre oaspeții ei la masă, foarte surd, ea îl întreabă într-o seară, cu voce joasă:

— Sunteți căsătorit?

Bietul om, care n-a înţeles nimic, răspunde:

— Uneori, Majestatea Voastră.

Sissi continuă, în continuare tot atât de timidă:

— Aveţi copii?

Răspunsul este în acelaşi ton ca precedentul:

— Din când în când.

Frumuseţea împărătesei se înalţă spre zenit. Pe 19 octombrie, un foarte mare artist termină schiţa unei opere care va deveni o pânză faimoasă. El se numeşte Franz Winterhalter. German, pe vremuri pictor al curţii marelui duce de Baden, apoi, începând din 1834, al lui Ludovic-Filip, a devenit marele ilustrator al curţilor europene, fiind solicitat mai ales la Londra şi la Paris. Cel de-al doilea imperiu străluceşte din pânzele sale, precum cea intitulată *Împărăteasa Eugenia şi doamnele sale de onoare*. Invitat la Viena, o va picta pe Sissi, consacrându-i mai multe opere. Prima o reprezintă pe împărăteasă în picioare, într-o rochie albă brodată cu stele, cu părul de asemenea presărat cu stele. Tabloul, celebru, oferă însăşi imaginea seducţiei, eleganţei şi graţiei. Elisabeta străluceşte; este maiestuoasă, visătoare, sublimă, romantică. Este un portret oficial. Foarte apreciat de toată aristocraţia, Winterhalter, pe deplin stăpân pe talentul său, îşi permite să sugereze apoi un portret mai intim, în care Elisabeta, vaporoasă, este înfăţişată din profil, cu părul căzându-i până la şolduri. Acesta are un metru lungime, iar Sissi petrece ore întregi coafându-l. Franz Joseph alege tabloul şi îl aşază în biroul său de la Hofburg. În acelaşi stil, o altă pictură o va înfăţişa pe împărăteasă într-o fel de cămaşă amplă, cu braţele încrucişate, cu părul înnodat pe piept şi cazând într-o dublă cascadă de valuri brune. Privirea ei profundă lasă o impresie de mister. Franz Joseph admiră munca pictorului şi recunoaşte: „Sunt primele portrete care îi seamănă cu adevărat".

Reputaţia Elisabetei este de aşa natură încât, atunci când se deplasează, curiozitatea intră în conflict cu admiraţia. În februarie 1865, Sissi renunţă la propriile bucurii familiale pentru a asista, la Dresda, la nunta fratelui său favorit, Carol-Teodor. Gackerl se căsătoreşte cu prinţesa Sofia de Saxa. Sosirea împărătesei uluieşte Curtea. Arhiducele Ludovic-Victor va povesti pe 11 februarie: „Nu am văzut niciodată pe cineva care să producă un asemenea efect. Oamenii rămân cu gura căscată în faţa suveranei noastre. Au dreptate". Atunci când ea apare, într-o rochie violetă brodată cu foi de trifoi de argint, acoperită cu un mantou de dantelă argintie, având împletite în cosițe cele şapte stele cu diamante, fiecare cu un rubin în centru, pe care Franz Joseph i le oferise de Crăciun, împărăteasa Austriei, la douăzeci şi opt de ani, o eclipsează pe noua sa cumnată de douăzeci de ani. Regina Saxei îi mărturiseşte unei prietene patru zile mai târziu: „Nu îți poți imagina entuziasmul pe care frumusețea şi amabilitatea împărătesei l-au provocat aici. Niciodată nu i-am văzut pe calmii noştri saxoni atât de tulburați: tineri şi bătrâni, mari şi mici, gravi şi frivoli, toți erau nebuni după ea şi încă mai sunt". Pe 15 februarie, atunci când trenul ei special părăseşte Dresda pentru Viena, Sissi îi cere unui dintre membrii suitei sale:

— Puteți să-mi spuneți cât este ceasul?

Fără să ezite, omul, fascinat ca toţi bărbaţii, afirmă:

— Un minut după apusul soarelui, Majestate.

Sissi este comparată cu soarele care dispare din Saxa prin plecarea sa... Totuşi, dacă o asemenea notorietate poate să o satisfacă pe Sissi şi să îi potolească temerile, ea regretă că a trebuit să-şi părăsească copiii, mai ales pe Rudolf, care este foarte dezgheţat şi cu care ea vorbeşte deja mai multe limbi, mai ales maghiara. În timpul acestei scurte călătorii, de-abia ajunsă la Dresda, ea i-a scris: „Voi fi foarte mulţumită când mă voi găsi

din nou printre voi. Nu-mi place deloc aici și mă întristează ideea de a fi obligată să rămân încă patru zile lungi. Îmi doresc atât de mult să mă întorc". Această dorință nu reprezintă un obicei: insatisfacția lui Sissi este cât se poate de normală, ea nu are chef să călătorească și nu cere decât să trăiască alături de ai săi. Este un progres imens pe calea stabilității.

Abia întoarsă, pleacă din nou la München. Ea ajunge acolo în momentul în care idila platonică a vărului său, regele, cu Wagner dezlănțuie mânia întregii Bavarii. Trebuie să recunoaștem că muzicianul are darul de a-i exaspera pe miniștri, pe diplomați, Curtea și burghezia. Datoriile sale nestinse, legătura lui cu Cosima, fiica lui Liszt și soția dirijorului său, precum și ideile sale progresiste displac. Un ziar foarte reputat și foarte serios, *Augsburger Allgemeine Zeitung*, tocmai a publicat niște rânduri acide sub titlul „Richard Wagner și opinia publică": „Ceea ce el înțelege prin viață cotidiană și confort provine dintr-o natură atât de delicios de sibarită, încât până și un pașă oriental ar fi rușinat să fie găzduit la el acasă ori să se așeze la masa lui". Ca de obicei, Wagner nu știe să fie discret. Și-a dezamăgit protectorul. Sissi este curioasă să îl revadă pe regele care are un comportament enigmatic, împărțit între admirații exagerate, puerile, și obsesii romantice. Un diplomat a trimis o notă la Viena, povestind că regele s-a extaziat în fața unei veioze în formă de lună, care poate fi reglată, după dorință, obținându-se un sfert de lună, o jumătate de lună sau o lună plină, și care luminează un mic jet de apă. Se subliniază că interesul lui pentru Wagner este aproape de neînțeles, deoarece el nu are deloc simț muzical și nu distinge un vals de o polcă.

Pe 29 Sissi îl primește pe vărul ei. Sosirea lui este neobișnuită: plouă, iar regele, în uniformă austriacă, este sub o umbrelă, dar ținându-și pălăria în mână, pentru a nu-i deranja

părul, proaspăt frizat. El coboară din caleașca trasă de patru cai, escortat de gonaci și alți călăreți, se repede la Sissi și îi sărută mâinile de atâtea ori încât mama împărătesei se întreabă dacă nu i le-a uzat. Fiicei sale Gisela, Sissi îi spune: „Regele mi-a făcut o vizită lungă și probabil că ar fi încă aici, dacă în cele din urmă nu sosea bunica ta!” Vizita lui Ludovic al II-lea a lăsat o amintire tenace: își dăduse din belșug cu parfum de cipru. Elisabeta este sfâșiată între un râs nervos și neliniște. Regele este pasionant, de un rafinament accentuat, dar ciudățeniile și imaginația sa dăunează prestigiului coroanei. În pofida comentariilor care circulă despre manierele sale, ea îl judecă cu indulgență și tandrețe. Nu a reușit oare el să se elibereze de chingile convențiilor? Ea aproape că îl admiră. Ludovic al II-lea a ajuns la același rezultat ca și Sissi; fără a călători departe, el evadează înspre visele sale, cele ale unei lumi în care arta ar fi singura rațiune de a trăi și de a domni.

La 1 mai, cuplul imperial inaugurează *Ringstrasse,* lunga arteră circulară vieneză, ale cărei lucrări începuseră în urmă cu șapte ani. O nouă capitală se ivește din pământ. Însă veselia ceremoniilor este atenuată de sănătatea lui Rudolf, un băiețel care are nevoie de multă atenție. A crescut mult, este foarte palid, iar mama sa se teme să nu aibă difterie.

Iulie. Vacanța la Bad Ischl. În program: vânătoare și excursii. Treptat, trofeele sunt agățate pe pereți, încă de la intrarea în Kaiservilla. Împăratul va aduna aici, montate pe lemn, trofeele: 2 000 de capre negre și 1 600 de cerbi, cărora li se adaugă, pe palierul intermediar al scării, un vultur imens, ucis în Ungaria, și un cap de urs ucis în Rusia, dispuse deasupra ușii scării sale private, apoi un cap de mistreț și chiar cel al unei nevăstuici, împușcată la Schönbrunn, pe 29 decembrie 1860. Cea mai uimitoare amintire cinegetică este reprezentată de două capete de

cerbi, cu coarnele lor – fiecare cu 14 ramificații – încurcate în timpul unei lupte. Cele două animale nu s-au putut desprinde și au rămas prizoniere, murind de foame și de sete.

Micul dejun este servit la ora șase dimineața, pe terasa unicului etaj, care dă spre nord-vest, cu fața către parcul care urcă spre dealuri. Sissi și soțul ei fac din nou o excursie la Halstatt și la moara de la Gosau, o drumeție spre sud, ca pe vremea logodnei lor. Iar cura de la Bad Kissingen? Elisabeta se simte bine, ea merge ore întregi fără să obosească. Este oare util să se ducă să facă o cură de ape termale? Doctorul Fischer este formal: regularitatea anuală a tratamentului este cea mai bună garanție a eficacității sale. Elisabeta se resemnează fără tragere de inimă, căci avea chef să vâneze împreună cu soțul ei, dar ea va face cel mai scurt sejur posibil, de doar o săptămână. Vărul Ludovic al II-lea nu vine. El și-a pierdut iluziile în privința lui Wagner, deși continuă să pună să-i fie jucate operele și își deschide caseta pentru a-i aduce finanțele pe linia de plutire. Sissi primește o scrisoare de la vărul ei și se plimbă. „Merg mult prin pădure, căci, în piața mare, am mereu niște gură-cască pe urmele mele."

Atunci când revine la Kaiservilla, Sissi găsește Bad Ischl devastat de un incendiu. Se zvonește că doi vizitii beți au fumat printre paie. O catastrofă regională. 22 de case distruse, printre care și *Grand Hotel Elisabeta*. Flăcările au atins zidurile vilei imperiale, unde dormeau copiii. Franz Joseph este bulversat, scumpul său Bad Ischl este distrus.

Dar nu are timp prea mult de autocompătimire, căci trebuie să se întâlnească cu regele Prusiei, pentru a pune capăt, pe cale diplomatică, chestiunii ducatelor și pentru a le hotărî soarta. Întrevederea are loc la Bad Gastein, o altă localitate balneară din regiunea Salzburgului, amplasată în fundul unei râpe în care se prăvălește o cascadă gigantică, pe versantul nordic al masivului Tauern. Convenția este semnată pe 14 august. Are

toate aparențele unui acord perfect între Austria și Prusia, deoarece Prusia administrează Schleswig și extremitatea de nord a Holsteinului, denumită Lauenburg, în timp ce Austria primește Holstein. De fapt, acordul favorizează Prusia: este vecină cu Schleswig, îi va fi ușor să treacă de la administrare la anexare. Și primește portul militar Kiel. Este clar că această convenție conține germenii unei discordii viitoare. Bismarck își freacă mâinile și mărturisește: „Nu aș fi crezut niciodată că pot găsi un diplomat austriac capabil să semneze acest lucru cu mine". Wilhelm I, satisfăcut, îi acordă ministrului său titlul de conte pentru el însuși și descendenții săi.

Atunci când, patru zile mai târziu, la Bad Ischl, unde a început reconstrucția caselor distruse, împăratul Austriei își sărbătorește cea de-a treizeci și cincea aniversare, mii de persoane înconjoară cuplul imperial, care traversează esplanada călare. Chiar dacă acordul de la Gastein displace statelor germane, prin dubla dominație austro-prusacă, Austria și suveranul său sunt victorioase, iar în mod oficial, Franz Joseph este egalul monarhului prusac, care a trebuit să ia în seamă și Viena. Umilința .din 1859 se diluează în ceea ce ar putea să semene cu o revanșă. Entuziasmul este la apogeu atunci când apare Rudolf, într-un mic atelaj tras de asini. Cu doi ani înainte, prințul moștenitor pozase în fața fotografului ținând frâiele unei briști cu două roți, trasă de capre albe. Apariția sa în mijlocul mulțimii de la Bad Ischl subliniază încrederea austriecilor în familia de Habsburg.

Rudolf încarnează viitorul direct al monarhiei. Or, educația sa îi pune mamei mari probleme. Nervozitatea copilului provine, desigur, din ereditatea lui, însă felul în care este crescut înrăutățește și mai mult o natură prea sensibilă. Împărăteasa duce o anchetă tardivă și dificilă pe domeniul rezervat al soacrei sale. Ea descoperă că preceptorul lui Rudolf,

colonelul Leopold de Gondrencourt, ales de către arhiducesă, este un militar bigot, care tocmai s-a distins în războiul ducatelor și merge la slujba zilnică într-o manieră fățișă, pentru a fi văzut de către familie, în special de către împărat și mama sa. Preceptorul reunește două calități, una glorificată de Franz Joseph, cealaltă lăudată de către arhiducesă: este un militar perfect, este un creștin excelent. Ce vrea împăratul? Vrea ca fiul lui să învețe devreme meseria armelor, deci să fie familiarizat cu pericolul și curajul. Gondrecourt nu are o idee mai bună decât să îl închidă pe micul băiat într-un adăpost de vânătoare din apropierea Schönbrunnului și, lăsându-l singur înăuntru, să strige:

— Prințe! Aveți grijă, vă atacă un mistreț!

Stupiditatea acestei experiențe este consternantă. Gondrecourt găsește, de asemenea, că este indispensabil să îi impună copilului dușuri reci și instructiv să tragă focuri de revolver în timp ce acesta doarme. Rudolf este pur și simplu terorizat. Ce vrea arhiducesa? Ea vrea să pregătească un prinț cu înalte valori morale, crescut cu frică de Dumnezeu. Dar gurile rele o informează pe Elisabeta – și ea are acum propriii aliați – că Gondrecourt nu este decât un fățarnic, care trece dinadins pe sub ferestrele lui Franz Joseph la ora șase dimineața, ținând în mâini un rozariu și o carte de rugăciuni gravată cu o cruce. A fost supranumit „înghițitorul de crucifixuri". Și se spune că volumul conține, în realitate, o cutie de țigări și că preceptorul, în loc să se împărtășească, merge să ia micul dejun la amanta sa, o coristă blondă de la teatru! Zdrobită, Sissi exclamă:

— Este o nebunie!

Într-adevăr, educația foarte specială dată lui Rudolf nu poate decât să-l dezechilibreze și să îi accentueze fragilitatea, în loc să îl călească. Copilul este adesea bolnav, îi este frică de

întuneric şi de zgomot. Se doreşte să i se limiteze înclinaţiile intelectuale, foarte deschise, şi dezvoltarea inteligenţei, pentru a face din el un băiat îndobitocit de eforturi şi de constrângeri.

Franz Joseph şi mama lui nu sunt de acord cu toate iniţiativele dezastruoase ale lui Gondrecourt, dar cred că Rudolf are nevoie de puţină vigoare. Sissi îşi iese din fire. Provoacă o discuţie cu soţul ei. Franz Joseph ezită, ca de obicei atunci când este vorba despre arhiducesă. El ştie că, pe de altă parte, mama lui este o femeie remarcabilă şi animată de cele mai bune intenţii. Însă, ca întotdeauna, lipsa concesiilor blochează raporturile. Desigur, Sissi face remarci justificate de starea copilului, dar ar trebui dezavuată arhiducesa, a cărei judecată este totuşi valoroasă. El nu reuşeşte să se hotărască. Elisabeta joacă ultima carte:

— Nu mai pot tolera acest lucru. Ori Gondrecourt, ori eu!

În această zi de 24 august 1865, împărăteasa Austriei îi adresează împăratului un veritabil ultimatum, punându-şi întreaga viaţă în joc, într-o decizie pe care vrea să o provoace. Şi, închisă în biroul ei tapetat cu brocart bej, dar mobilat simplu cu lemn deschis la culoare, îşi confirmă în scris intenţiile faţă de soţul ei. Această scrisoare de la Ischl este foarte importantă, deoarece depăşeşte teama legată de Rudolf, care nu este decât o scânteie într-un butoi cu pulbere. Ea scrie: „Doresc să am depline puteri pentru tot ceea ce îi priveşte pe copii, alegerea anturajului lor, locul lor de reşedinţă, conducerea completă a educaţiei lor, într-un cuvânt, îmi revine mie să decid totul până la majoratul lor. Doresc, în plus, ca, în ceea ce priveşte afacerile mele personale, precum alegerea anturajului, a reşedinţei, a tuturor schimbărilor din casă etc., să fiu singura care să decidă. Elisabeta".

Nu ar putea să fie mai clară sau mai fermă. Franz Joseph cunoaşte capriciile, dispoziţia schimbătoare a soţiei sale. Dacă el refuză, ea este perfect capabilă să plece imediat şi să călătorească cine ştie unde, atunci când nu mai manifesta dorinţa de a face acest lucru. Nu mai este vorba de o furie a lui Sissi, este un avertisment al împărătesei care are douăzeci şi opt de ani. Pentru prima dată de la căsătoria lor, de acum 12 ani. Elisabeta refuză să cedeze vreo iotă din autoritatea sa. Ea vrea să-şi conducă singură întreaga viață personală, familială şi chiar, într-o oarecare măsură, pe cea oficială. În câteva rânduri, a devenit perfect adultă. Educația copiilor este detonatorul unei reacții profunde. Sissi este revoltată. Tunetul domestic este urmat de o revoluţie la Curte: Franz Joseph cedează, îi dă dreptate soției sale şi o asigură de independența sa ca mamă şi stăpână a casei. Gondrecourt este înlocuit cu contele Joseph Latour von Thurnberg, care se va dovedi un excelent educator. Iar sănătatea prințului Rudolf este încredințată unui nou medic, dr. Widerhofer. Sissi îi va cere rapoarte frecvente şi le va citi cu atenție, în timp ce înainte era lăsată în necunoştință de cauză de către predecesorul lui.

Este o victorie imensă. O victorie a lui Sissi asupra ei înşişi, asupra arhiducesei – care acceptă totul în tăcere – şi asupra facțiunilor care doresc să compromită influența crescândă a împărătesei.

O toamnă radioasă şi senină urmează acestor bulversări. Sissi, foarte frumoasă, calmă, este susținută de soțul ei. Victoria ei este de asemenea cea a cuplului lor, unit, întărit. Iar veselia se răsfrânge asupra vieții lor personale. Pe 4 octombrie, ziua Sfântului Francisc, Sissi organizează un prânz pentru a-l sărbători pe sfântul patron al împăratului. Lui Rudolf, ea îi povesteşte: „La masă am râs mult, le-am obligat pe toate doamnele să golească un pahar de şampanie în sănătatea tatei". Şi adaugă

că o doamnă de onoare a fost pe punctul de a deveni „prea vesela", iar o alta „se ținea cu greu pe picioare".

Sissi și-a obținut independența de la împărat numai pentru a se apropia de soțul ei. Sissi este fericită. Victoria ei este cea a dragostei.

V

REGINA UNGARIEI

De mai bine de un an, împărăteasa Austriei se interesează foarte îndeaproape de Ungaria şi acesta este un motiv suplimentar de neînțelegeri cu soacra. Simpatiile Elisabetei nu sunt secrete, dimpotrivă, le afişează mai ales din convingere şi, în plus, ca o provocare. Cunoştințele sale de limbă maghiară au făcut mari progrese, care îl uimesc până şi pe Franz Joseph. Atunci când el îi vorbeşte despre acest fapt arhiducesei, cu admirație, aceasta din urmă îşi manifestă prudența, în numele intereselor austriece. Într-o seară, Elisabeta şi Franz Joseph iau loc în loja lor de la teatru. Arhiducesa se aşază în loja sa. Ea constată, la fel ca spectatorii care s-au ridicat în picioare şi s-au întors spre loji din respect, că împărăteasa poartă o bonetă brodată cu fir de aur, similară cu cea folosită de soțiile maghiarilor influenți. Arhiducesa îşi potriveşte binoclul şi o priveşte pe nora sa. Un gest fățiş, care nu îi scapă publicului. După un examen lung, mama împăratului pune jos binoclul pe marginea lojii şi toată lumea poate să îi vadă fața, deopotrivă stupefiată şi mânioasă. Din stal se ridică murmure, iar Sissi, furioasă, părăseşte spectacolul înainte de lăsarea cortinei, urmată de Franz Joseph, foarte stânjenit.

Acest incident este unul revelator. Lui Sissi îi place să încalce tradițiile, nu vede niciun motiv pentru a nu onora Ungaria, iar împăratul, care se zbate în greutăți persistente la Budapesta nu

poate să se lipsească de o aliată sublimă precum soţia sa. Mai mulţi magnaţi au adoptat complimentele tuturor bărbaţilor care au avut onoarea de a-i fi fost prezentaţi lui Sissi; ei sunt seduşi atât de frumuseţea, cât şi de simplitatea ei. John Motley, însărcinatul cu afaceri american, care îi este într-o seară vecin de masă, îi scrie mamei sale: „Este încântătoare. Frumuseţea ei în acest an este încă şi mai perfectă. În mijlocul dineului, în timp ce vorbea amabil, mi-a spus brusc: «Sunt teribil de neîndemânatică», roşind într-un mod adorabil. Tocmai răsturnase un pahar de punci şi împăratul, foarte galant, îi venise imediat în ajutor, umplând el însuşi un alt pahar. Împărăteasa, cu obrajii foarte roşii, râdea în timp ce toți ceilalți meseni păstrau o tăcere absolută. Este minunat alcătuită. Tenul ei este de acel tip de alb mat care pare strălucitor în lumină. Ochii îi sunt negri, iar întreaga ei înfăţişare deosebit de blândă, chiar cu o nuanţă de timiditate. Mi-a vorbit în engleză, limbă pe care o cunoaşte foarte bine, cu o voce joasă. Ce păcat că nu mă număr printre poeţii romantici! Câte comparații drăguțe aş fi putut să fac, câte sonete frumoase aş fi putut compune despre genele ei maiestuoase". Până şi contele von Moltke, general prusac din pricina căruia Austria avea să sufere în curând, îi scrie soției sale: „Zvonurile nu erau false. Împărăteasa este mai mult decât adorabilă, mai frumoasă ca niciodată, foarte specială şi foarte greu de descris. Ea pare puțin timidă, vorbeşte cu voce joasă şi este greu să o auzi. După cină, domnii au făcut cerc în jurul ei şi aveai impresia că împărăteasa era în largul ei îndeplinind această datorie. Atunci când trebuie să pleci, ea face o reverență grațioasă şi ştii că trebuie să te retragi".

Această unanimitate privind farmecul şi seducția Elisabetei este stimulată în Ungaria prin călătoria Elisabetei, moartea fiicei sale Sofia şi curiozitatea ei faţă de acest „teritoriu al coroanei", curiozitate care şochează la Curtea din Viena. Atunci când

au văzut cu câtă naturalețe și cu câtă strălucire le poartă Elisabeta costumul, maghiarii au înțeles că aceasta le va fi cea mai bună ambasadoare.

Pentru a-și aprofunda cunoștințele lingvistice, Sissi hotărăște, în toamna anului 1864, să aibă o doamnă de companie maghiară, aleasă chiar de ea și care să poată, la fel de bine, să o scutească pe împărăteasă de răsfoirea dicționarului în căutarea cuvântului potrivit, cât și să o informeze despre starea de spirit a poporului maghiar. În plus, condiție imperativă, Sissi vrea ca aceasta să fie tânără. În cel mai strict secret, contesa Almassy alcătuiește o listă cu cele mai mari nume ale aristocrației maghiare. Sissi se oprește asupra numelui unei tinere fete care locuiește la Kecskemét, un oraș agricol din sudul țării. O fotografie și informații precise despre micuța Ida Ferenczy o vor convinge repede pe împărăteasă că a găsit persoana căutată. Ea este, într-adevăr, simplă, naturală, nu are decât douăzeci și trei de ani și, mai ales, nu o cunoaște nici de aproape, nici de departe, pe arhiducesa Sofia...

Într-o dimineață de noiembrie, îi este prezentată lui Sissi, care apare în costum de amazoană, după o cursă călare. Tânăra fată, foarte intimidată, este judecată de către Sissi, care declară, după câteva secunde, în maghiară:

— Îmi sunteți pe plac. Vom fi multă vreme împreună.

Ida Ferenczy se cufundă în reverența ei, recunoscătoare că suverana a știut să o facă să se simtă în largul ei.

După cum era de așteptat, arhiducesa, furioasă, va încerca să o supună pe tânăra fată influenței sale.

— Adresați-vă numai mie pentru orice chestiune și mărturisiți-mi toate vorbele Majestății Sale.

Însă Sissi prevăzuse manevra și o pusese la curent pe tânăra unguroaică. La rândul ei, o interoghează în privința întrebărilor soacrei sale. Ida Ferenczy este supusă unui foc încrucișat,

dar, cu inteligență, nu o trădează pe Sissi. Poziția tinerei fete, care nu este nici drăguță, nici bogată și descinde dintr-o familie modestă, nu este deloc ușoară. Pentru a primi un rang, împărăteasa trebuie ca mai întâi, în mod curios, să îi acorde un titlu ecleziastic... ceea ce îi permite să i se spună... doamnă! Apoi, Elisabeta o numește „lectoră a Majestății Sale". Încă un scandal. Iar când cercul doamnelor sale de onoare îi raportează arhiducesei că împărăteasa își tutuiește lectora și îi cere servicii care ar intra în sarcinile obișnuite ale cameristelor, scandalul pare încă și mai inadmisibil. Și doamnele de onoare, la început surâzătoare și materne, adoptă o atitudine de rezervă totală. Ida Ferenczy le scapă de sub control.

Este exact ceea ce își dorea Sissi, care căuta să spargă zidul de supraveghetoare devotate soacrei sale. Este sigur că există un fel de admirație reciprocă între împărăteasă și lectora sa maghiară. Elisabeta este vrăjită de patriotismul și inteligența tinerei fete cu părul și cu ochii foarte negri. Datorită ei, Ungaria vibrează puțin mai mult la Hofburg sau la Schönbrunn. Ida, însoțitoare permanentă, este un atu capital în independența progresivă pe care Sissi o stabilește în fiecare zi față de soacra sa. Împărăteasa citește acum poeți precum Eötvös și Jokai în original. La rândul său, tânăra unguroaică admiră frumusețea lui Sissi și îi apreciază caracterul original și tolerant. Mai mult, ea îl înțelege. Și, foarte frecvent, în timp ce împărăteasa își perie seara părul foarte lung, Ida rămâne alături de ea și conversează într-un fel care scapă total anturajului oficial. Ida este cea mai bună aliată a Elisabetei, care are în cele din urmă încredere deplină într-o doamnă din suita sa. În vara lui 1865, împărăteasa se desparte de ea pe perioada celei de-a treia cure la Bad Kissingen. Ea suferă din această cauză și îi scrie pe 17 iulie: „Mă gândesc mult la tine, în timpul lungilor ședințe de coafură, în timpul plimbărilor și de 1 000 de ori pe parcursul zilei (...).

Dumnezeu să te aibă în pază, draga mea Ida, să nu te căsătoreşti în lipsa mea, nici cu Kalman al tău, nici cu altcineva, ci să îi rămâi credincioasă prietenei tale. E". Singura umbră în această înţelegere perfectă este sănătatea Idei, care suferă, se pare, de un suflu cardiac şi căreia ritmul energic al împărătesei îi este interzis; cursele călare ies din discuţie. Regăsirea va fi din această cauză cu atât mai bogată, iar cele două femei, pe care nu le despart decât cinci ani, împărtăşesc aceeaşi dragoste pentru Ungaria.

Naţiunea care o fascinează pe Elisabeta îi provoacă numeroase griji lui Franz Joseph. Populaţia este împărţită între două tendinţe: ireductibilii, inspiraţi de Kossuth, exilat în Italia, şi moderaţii, reprezentanţi mai ales de către seducătorul Andrassy, dispuşi la numeroase concilieri cu Habsburgii. Franz Joseph, care l-a numit ministru fără portofoliu pe contele Esterházy, s-a dus la începutul lunii iunie 1865 la Budapesta. Singur. El a fost primit foarte bine, căci mai mulţi oameni politici, care refuzaseră sistemul centralist al Patentei din februarie, doresc ca împăratul de la Viena să renunţe în cele din urmă la aceasta. Dar cum să nu aduci prejudicii coeziunii imperiului? Pe 29 iulie, în Consiliul de miniştri care se ţine la Viena, împăratul rosteşte aceste cuvinte: „Primul dintre principii este unitatea monarhiei şi, legat de acest subiect, îi însărcinez cu precădere pe funcţionarii maghiari ai statului să respecte cu toate forţele acest principiu, mai ales faţă de propria patrie, de unde le va sosi mai mult decât o singură contestaţie şi unde vor întâlni mai mult decât un singur opozant".

În decembrie, reîntors în capitala maghiară pentru deschiderea Parlamentului, împăratul constată că nu se vorbeşte decât de împărăteasă. Popularitatea ei a atins noi niveluri şi el trebuie să promită că va reveni cât mai repede împreună cu ea. Şi dacă

Elisabeta ar putea reuşi acolo unde politicienii eşuează? De ce nu ar fi ea legătura dintre facţiunile opuse?

Însă Sissi nu este acasă... Fără a da de ştire, a plecat pe 13 decembrie la München, pretextând necesitatea de a-l vedea pe doctorul Fischer din cauza unor probleme cu dinţii. Curtea se miră de această plecare atât de apropiată de Crăciun. De multă vreme împărăteasa nu a mai avut acest comportament. Telegrama trimisă la palatul regal din Ofen nu i-a lăsat lui Franz Joseph timp să răspundă pentru a-şi da acordul.

Ce demon al incoerenţei şi ce criză subită o împing pe Elisabeta să cedeze instabilităţii, care părea că se oprise la câteva extravaganţe? Răspunsul se află în corespondenţa dintre Elisabeta şi Ludovic al II-lea de Bavaria, un răspuns deopotrivă politic şi familial.

Suveran paşnic, pentru care Europa nu ar trebui să fie unită decât prin artă, tânărul Ludovic al II-lea a urmărit totuşi foarte îndeaproape manevrele lui Bismarck în chestiunea ducatelor. Dar, grijuliu să evite o înfruntare politică încă de la începutul domniei sale, el tocmai a recunoscut regatul Italiei şi pe monarhul său, Victor-Emmanuel. Pentru Sissi, această decizie este o lovitură de pumnal în spatele Austriei, dublată de o jignire personală, deoarece noul regat consfinţeşte izgonirea surorii sale Maria de pe tronul napolitan.

Prin intermediarul ambasadorului Austriei la München, contele Blome, împărăteasa a dorit să aibă cugetul liniştit. Deşi distrus de plecarea forţată a lui Wagner, prea impopular, Ludovic al II-lea i-a răspuns verişoarei sale că nu trebuia să fie supărată pe el, deoarece fusese constrâns să acţioneze astfel. Într-o scrisoare din 11 decembrie, Sissi îi mulţumeşte pentru lămuriri: „Dragă vere, te asigur că, oricare ar fi părerile mele, nu îţi voi purta pică şi nu voi avea niciodată faţă de tine nici cel mai mic resentiment. Nu pot să-ţi ascund faptul că recunoaşterea

Italiei tocmai din partea Bavariei m-a uimit mult, căci fiecare din familiile deposedate de tron numără membri ai Casei de Bavaria; dar cred că motivele care te-au împins la acest act inexplicabil trebuie să fie atât de grave încât, în prezenţa marilor interese şi a îndatoririlor sacre pe care le reprezinţi, părerea mea modestă nu poate fi luată în considerare. Recunoscând acest lucru, sunt de două ori mişcată de gestul de prietenie spontană care ţi-a dictat scrisoarea pe care mi-ai adresat-o şi te rog ca, orice s-ar întâmpla, să crezi în dragostea sinceră care mă leagă de mica mea patrie şi în prietenia francă şi cordială pe care o am mai ales pentru tine"*.

Elisabeta ştie cât suferă Ludovic al II-lea pentru că a trebuit să se despartă de Wagner şi nu vrea să îl împovăreze. Inima ei bavareză este cea care a vorbit. Şi ea nu mai are stare: trebuie să-şi revadă urgent „mica patrie".

Ludovic al II-lea o primeşte discret la München, puţin surprins de sosirea împărătesei, care pare tulburată. Deşi atunci considerat un capriciu, este mai ales o nevoie irezistibilă de a-şi regăsi familia şi de a se asigura că Bavaria nu vrea să trădeze Austria. Ar fi atroce, o sfâşiere îngrozitoare a familiei. Sănătatea nu este decât un pretext, lui Sissi îi este dor de ţara ei. Şi, fără îndoială, acesta este mai implacabil decât crezuse, căci, în pofida unei scrisori în care îi spune lui Franz Joseph, aflat încă în Ungaria, că se va întoarce de Crăciun, serbează Naşterea Domnului şi ziua ei în familie, ţintuită de angoasă.

La Hofburg, Franz Joseph este singur cu copiii. Crăciunul este trist pentru Gisela şi Rudolf. Arhiducesa nu spune nimic, dar asta nu înseamnă că nu gândeşte unele lucruri. Fără îndoială, ea împărtăşeşte părerea ambasadorului Prusiei, dl von Werther, care observa, pentru Bismarck, faptul că un „capriciu

* Contele Corti, *op. cit.*

nu este ceva excepțional la prințesele din ramura ducală din Bavaria".

Sissi este fără îndoială deprimată atunci când îi mărturisește lectorei sale:

— Nu pot spune că sunt fericită la ideea de a reveni, căci sunt speriată de necazurile care mă așteaptă la întoarcerea în cercul familiei.

Însă pe 30 decembrie se întoarce la Hofburg, însoțită de mama sa, și sărbătorește Anul Nou liniștită, calmată. Escapada nu fusese decât o alertă.

La 6 ianuarie 1866, împărăteasa își face prima reapariție publică la Curte. O face oare pentru a recâștiga simpatia vienezilor? Dimpotrivă, Sissi primește o delegație maghiară... venită, oficial, să îi ureze „La mulți ani!", cu 15 zile întârziere. Însă evenimentul este mult prea important decât o simplă manifestare de simpatie. Împărăteasa este excepțional de frumoasă. Ea așteaptă în sala tronului, înveșmântată în costumul național maghiar care îi vine atât de bine: fustă brodată, șorț de dantelă, corsaj de catifea, bluză de muselină; pe cap poartă o coroană de diamant. Este strălucitoare. Este cea mai frumoasă dintre unguroaice, dar și suverana unei Curți vieneze în care Ungaria este de acum înainte reprezentată de o manieră spectaculoasă. Într-adevăr, Sissi este înconjurată de opt doamne ale palatului, toate de naționalitate maghiară. Ele tocmai au fost numite, iar comentariile curg în sânul familiilor austriece ofuscate.

Momentul este solemn. Sissi este roșie în obraji, împărțită între mândria triumfului său și o mare emoție. Cardinalul primat al Ungariei conduce delegația acestor personaje importante și care au o alură impozantă în uniformele lor cu branderburguri, cu mantia aruncată peste umăr și cu cizmele lustruite în care te poți oglindi. Un om îi domină – în sens propriu, dar și figurat – cu talia sa înaltă: contele Andrassy. Este puțin să

spunem că Elisabeta a auzit vorbindu-se de el. Legenda lui politică și mondenă este foarte picantă. La patruzeci și doi de ani, cel mai „frumos spânzurat de la 1848", cu o mustață în stilul lui Napoleon al III-lea, o barbă care îi acoperă gâtul și părul închis la culoare ondulat, este tare seducător. În plus, de când Franz Joseph i-a acordat amnistie personală, el este un susținător al Habsburgilor.

Cardinalul i se adresează împărătesei vorbind despre „loialitatea eternă a națiunii maghiare față de regina sa" și precizează că „la fel ca toți maghiarii, el dorește să aibă în curând onoarea de a o primi în capitala lor". Sissi răspunde în maghiară:

— Nu am dorință mai scumpă decât să revăd acest oraș splendid.

Un fulger căzând peste Hofburg ar fi produs un efect mai mic. Din piepturile împodobite izbucnește o ovație:

— *Eljen Erzsébet!* Trăiască Elisabeta!

În aceste secunde magice, Sissi poate să savureze un triumf personal imens. Căsătoria a transformat-o în împărăteasă, Ungaria o transformă în viitoare suverană populară. Elisabeta devine Erzsébet. Ceea ce nu au putut obține laborioasele discuții constituționale, falsul parlamentarism și susceptibilitățile tenace a reușit un înger grațios, cu surâsul lui și cu generozitatea inimii. Sissi îi înlocuiește pe toți miniștri, pe toți funcționarii. Ea a semnat un pact al dragostei cu Ungaria.

Și, pe 29 ianuarie, însoțită de un Franz Joseph surprins, începe o călătorie decisivă în ceea ce vienezii țâfnoși numesc „noua sa patrie". Totuși, ce este mai greu rămâne de făcut, căci multe familii nu au putut uita represiunea din 1848 și 1849. Uniforma austriacă rămâne în continuare foarte prost văzută, iar reprezentanții familiilor prestigioase, precum Batthyány, continuă să ignore cuplul, imperial pentru austrieci, dar nu încă regal pentru maghiari. Într-adevăr, Franz Joseph și Sissi nu au

fost deocamdată încoronați la Budapesta. Prin intransigența sa, Franz Joseph își compromite de altfel șansele în această călătorie, care ar trebui să fie una decisivă. El este chiar foarte sumbru, dar din cu totul alt motiv: izbucnește în lacrimi atunci când revede camera din palatul regal, construit de Maria Tereza și parțial incendiat în 1849, unde fiica cea mare își pierduse viața cu opt ani în urmă... Sissi își stăpânește mai bine durerea, conștientă poate că prezența ei atât de așteptată trebuie să fie această legătură care va stabili noi raporturi. Atunci când, pe 1 februarie, Franz Joseph se adresează parlamentarilor veniți în delegație, le dă de înțeles că nu le poate îndeplini toate dorințele. Este întâmpinat mai degrabă cu răceală. Dar atunci când Sissi le spune, în maghiară, că trebuie să aibă „dorințe realizabile", ceea ce înseamnă de fapt același lucru, este ascultată cu amabilitate. Sissi știe să spună cu multă căldură cuvinte restrictive; simpatia pe care o inspiră aduce afecțiune. Și foarte repede, Sissi iubește acest oraș la fel de mult pe cât urăște Viena, unde a suferit atât. Începe un vârtej de festivități, epuizant. Pe 3 februarie, un bal adună 600 de invitați. Ea este magnifică cu această ocazie. A doua zi, la un alt bal, unde zeci de cupluri îi pândesc apariția, Sissi lipsește, doborâtă de o migrenă. Dezamăgirea este imensă, iar împărăteasa trebuie să își dubleze farmecul și strălucirea la balul următor. Ea le scrie în grabă copiilor, regretându-le absența: „Iată-mă obligată să îmi termin scrisoarea, căci a venit vremea să îmi încep toaleta pentru acest bal burghez, iar corvoada va fi penibilă". Orarul este plin de constrângeri, obligând-o să se schimbe în permanență, să primească doamne. Ea îi mărturisește Giselei: „Este așa de obositor să rămâi în picioare și să vorbești mult timp". Dar ceea ce ea nu suportă la Viena, suportă la Budapesta. Aici, nu este criticată, este sărbătorită; acest lucru o ajută să își usuce lacrimile provocate de oboseală.

Peste două zile, o cerere este adresată împăratului, clară, îndrăzneață: ungurii doresc un guvern independent pentru Ungaria. Evident, el refuză, iar dezamăgirea este profundă. Arhiducesa, care urmărește de departe acest periplu, nu își ascunde aversiunea pentru orice fel de liberalism grăbit. Fiul ei o liniștește în termeni care rezumă perfect situația: „Aflu că la Viena lumea cade pradă temerilor obișnuite și că încă există teama că eu voi face concesii, că voi acorda un minister etc... Bineînțeles că nu mă gândesc la asta... dar la Viena... se reclamă! Ca întotdeauna! Să ne ferească Dumnezeu de oamenii de bine de la Viena! Lucrurile merg încet, dar vom reuși: trebuie fermitate, încredere, amabilitate și pricepere față de caracterul maghiar". Împăratul devine lucid atât în privința exigențelor austriece, cât și a speranțelor maghiare, știind că punctul de echilibru nu a fost încă găsit. Iar concluzia sa este un omagiu față de soția lui: „Sissi îmi este de un mare ajutor prin politețea sa, tactul ei plin de măsură și cunoștințele sale de maghiară; există mustrări pe care poporul le acceptă mai bucuros în limba lui și venind dintr-o gură frumoasă".

Suveranul autocrat mărturisește că are nevoie de Sissi. Ea este mai mult decât utilă, este indispensabilă. Iar armonia lor este garantul unei politici deschise, demne și lucide. Se constată adesea această influență a raporturilor lor private asupra destinului statului; atunci când viața lor este fericită, politica este pozitivă. Contele Andrassy, deși este un colecționar puțin blazat de inimi feminine, cade el însuși sub farmecul tinerei suverane. Este foarte probabil că Ida Ferenczy, compatrioata lui pentru care Sissi nu mai are secrete, l-a informat asupra vieții cuplului. Sissi și Franz Joseph au de fapt o viață intimă dintre cele mai reduse. Sissi refuză în continuare să mai facă un copil. Înainte de a părăsi palatul regal de la Ofen, care încoronează dealul Budei și de unde se vede Pesta, pe care trec neîncetat

plute, bărci, vapoare mici cu aburi şi mori plutitoare, împărăteasa i se adresează pe neaşteptate lui Andrassy:

— Am încredere în dumneavoastră. Aşa că vă voi împărtăşi ceva ce nu aş spune oricui. Dacă afacerile împăratului merg prost în Italia, mă doare. Dacă este însă vorba de Ungaria, asta mă ucide.

Pe 5 martie, cuplul urcă în trenul imperial care îl va duce înapoi la Viena.

— Sper că voi putea să revin în curând în preaiubita mea Ungarie, suspină Elisabeta. Această călătorie este un pas decisiv spre o înţelegere indispensabilă, chiar dacă Franz Joseph este încă surd la anumite rugăminţi.

Toţi maghiarii, în frunte cu Andrassy, remarcă faptul că împărăteasa are ochii în lacrimi. Sissi părăseşte o ţară în care a devenit, în şase săptămâni, o persoană foarte iubită. La sosirea la Viena, Franz Joseph este primit cu entuziasm, el a ştiu să se facă respectat. Sissi a ştiut să se facă iubită. O nuanţă...

Ezitarea lui Franz Joseph se poate explica prin nelinişti mai grave decât revendicările maghiare. Într-adevăr, criza europeană pe care Prusia o aţâţă de mai multe luni este pe punctul de a izbucni. Cu scrupulozitate, în mod diabolic, Bismarck înveninează raporturile sale cu Austria prin aplicarea, delicată, a convenţiei de la Gastein. Atunci când Wilhelm I face reclamaţii, Franz Joseph protestează, iar situaţia, insuportabilă, evoluează exact după calculele lui Bismarck. Pe de altă parte, acesta din urmă are grijă să neutralizeze Italia cel puţin pentru trei luni, semnând cu aceasta un tratat comercial care ascunde o alianţă militară şi care va avea repede ocazia să îşi dezvăluie adevărata natură. Douăzeci şi patru de ore mai târziu, Bismarck, falsul salvator al ducatelor, depune la Parlamentul de la Frankfurt o moţiune care vizează să reformeze constituţia

federală într-un sens mai liberal, cu un parlament ales și fără Austria. Desigur că Viena nu poate accepta această pledoarie bruscă și neașteptată în favoarea votului universal. Viena refuză. Atunci Bismarck proclamă sus și tare că aceasta înseamnă o încălcare a acordurilor de la Gastein. Pozând în victimă, Prusia invadează Holstein, aflat sub administrare austriacă. Trebuie să recunoaștem că Franz Joseph face totul pentru a evita un război și că familia regală a Prusiei nu este nici ea favorabilă acestui lucru. Însă influența lui Bismarck este de așa natură că Wilhelm I acceptă să mobilizeze armata. Marelui duce Alexandru, care propune să facă pe mediatorul, regele Prusiei îi răspunde la Weimar, pe 15 mai: „Da, există încă un mijloc de a evita războiul iminent: împăratul Austriei trebuie să fie influențat cu insistență și din toată inima ca să accepte proiectul de reformă, așa cum l-am propus la Frankfurt". În termeni clari, dacă Franz Joseph vrea să-și mențină preeminența asupra Prusiei, el trebuie să o confirme pe calea armelor sau să se abțină. „Din toată inima!" În jurul Austriei, Hanovra, Saxa, Württemberg și Bavaria lui Ludovic al II-lea se pregătesc să intre în război împotriva Prusiei. Statele „mari" și „mici" se vor bate pentru o anumită idee despre Germania. Regele Bavariei, constrâns să participe la conflict și smuls din reveriile sale, notează, cu pertinență: „Este un război civil". Într-adevăr, țarul și Napoleon al III-lea l-au asigurat pe Bismarck de neutralitatea lor, lăsându-i pe germanii din nord să se sfâșie cu cei din sud. Înspăimântată, Elisabeta face un pelerinaj la Mariazell, iar pe 11 mai ajunge la Bad Ischl, cu Gisela și cu Rudolf, reflectând la atitudinea maghiarilor în această criză. Kossuth, exilat, negociază cu Bismarck crearea unei legiuni maghiare care să lupte alături de Prusia împotriva Austriei. Ungaria împotriva Austriei? Este de neconceput ca toate eforturile și toate contactele

sale, care provocaseră deja câteva rapoarte critice ale poliției la adresa împărătesei, să fie spulberate.

Franz Joseph așteaptă. Lecția din 1859 a fost auzită, el nu va lansa un ultimatum. Este adevărat că armata lui Franz Joseph, cu ofițerii prea rafinați și armamentul său demodat, nu este capabilă să înfrunte armata prusacă făurită de Moltke și Roon. Pe 14 iunie, Austria obține ca statele federate să-i răspundă Prusiei cu nouă voturi contra șase. Nu mai există confederația născută din Congresul de la Viena, ci doar nordul contra sudului. Germania intră într-un război de secesiune. În aceeași noapte, Bismarck îi smulge lui Wilhelm I declarația prusacă de război, iar conflictul armat începe.

De la Ischl, unde își face sejurul, Elisabeta decide că datoria ei este să fie alături de Franz Joseph. „Nu vreau să-l las pe împărat singur când războiul bate la ușă", îi scrisese mamei sale, pe 1 mai. Acum, războiul este aici, iar trupele austriece se mișcă. Sissi află că vărul ei Ludovic al II-lea a dispărut din nou pe Insula Trandafirilor, în mijlocul Lacului Starnberg. El se ascunde de guvernul lui și lansează focuri de artificii... în timp ce tunurile adevărate bubuie. Sissi îi lasă pe Gisela și pe Rudolf la Kaiservilla. Băiețelul, foarte serios la anunțarea acestor evenimente, spune o rugăciune: „Binecuvântează armatele apărătorilor tăi, care în această luptă pentru dreptate și onoare nu trebuie să fie învinse, ci trebuie să învingă. Prin voia ta, Tată care ești în ceruri, în această oră de încercări, fă ca tatăl meu drag să fie susținut de toată iubirea ta și de toată atotputernicia ta. Apără-l de pericole și îndepărtează de el orice durere. Răspândește bucurie și consolare asupra inimii sale printr-o încheiere fericită a războiului".

Elisabeta nu uită că a fost prințesă în Bavaria. Frații ei luptă în armata lui Ludovic al II-lea și, foarte îngrijorată după citirea primelor comunicate publicate în gazete, ea se întoarce

la Viena pe 29 iunie. Cu patru zile mai devreme, la Custozza, în apropiere de Verona, trupele austriece comandate de arhiducele Albert i-au înfrânt pe italieni în acelaşi loc în care, în 1848, Radetzky zdrobise trupele sarde. Custozza devine un simbol al victoriei. Din păcate, nu pentru mult timp. În aceeaşi zi în care Sissi ajunge alături de soţul ei, trupele Hanovrei sunt înfrânte de Prusia la Langensalza, în Saxa, aproape de Eisenach. În pofida excelentei artilerii austriece. Superioritatea strategică şi tactică prusacă se dovedeşte foarte eficace prin mobilitatea rapidă a trupelor. Prusacii sunt echipaţi cu armament modern, faimoasa puşcă Dreyse cu ac (percutor), care se încărca pe la chiulasă, nu pe ţeavă. Aceasta îşi dovedeşte pentru prima oară calităţile în faţa infanteriştilor austrieci, care au un aspect desuet, cu pantalonii lor colanţi şi cu ghetele înalte. Multitudinea etniilor din imperiu este de asemenea un inconvenient serios. Astfel, temându-se de o dezertare din partea contingentelor italiene, statul-major austriac le-a plasat pe frontul de nord, amestecându-le cu trupele din Hessa şi din Bavaria. Dar, în pofida unui ancadrament austriac, numeroase detaşamente trec la inamic. La Aschanffenburg, în Bavaria, un regiment veneţian se constituie prizonier în strigăte de „Trăiască Prusia! Trăiască Italia!".

Elisabeta îşi joacă rolul cu solemnitate. Este alături de soţul ei „de un calm admirabil" şi, de îndată ce el se întâlneşte cu generalii săi, ea aleargă de la un spital la altul, vizitând răniţii. Un om din Boemia, căruia trebuie să i se amputeze braţul drept, refuză intervenţia, cu toate acestea urgentă.

— Dacă Majestatea Voastră asistă la operaţie, atunci îmi dau consimţământul...

Elisabeta, foarte palidă, se forţează să spună:

— Da.

Şi, aşezată lângă patul său, ea îi ţine mâna sănătoasă. La trezirea rănitului, Elisabeta este acolo, o Madonă atentă. Criticile

neîncetate la adresa lui Sissi uită adesea să remarce demnitatea ei în momente dramatice şi voinţa ei de a-l seconda pe Franz Joseph atunci când el este zdrobit. În cele mai rele situaţii, soţia sa soseşte în fuga mare, revine, se agită pe lângă el. Ei înfruntă necazul în doi. Sissi nu se sustrage niciodată din faţa dramelor.

Veştile proaste se acumulează. Pe biroul lui Franz Joseph este aşezată o telegramă în 3 iulie, la ora şapte seara: „...Armata înfrântă, fugind către fortăreaţă, în pericol să fie închisă acolo". Această bătălie decisivă se derulează în Boemia, la mai puţin de 100 de kilometri nord-est de Praga, în satul Königgrätz, cunoscut sub numele de Sadova. 40 000 de austrieci sunt ucişi, răniți sau făcuţi prizonieri. Este un dezastru total, care anulează victoriile de pe frontul de sud.

Franz Joseph este îndurerat, însă rămâne demn. Elisabeta este alături de el. Tăcerea, interminabilă, nu este tulburată de nicio altă veste. La ora trei fără un sfert noaptea, soseşte regele Saxei, iar Franz Joseph, la fel de alb precum tunica sa, îi anunţă adevărul de la Sadova. S-a sfârşit: în şapte săptămâni, Prusia a eliminat Austria din Germania de nord şi împăratul se teme de pierderea Veneției. Se teme de asemenea pentru imperiu. Drumul către Viena este deschis... Aşa cum i-a promis lui Rudolf, mama sa îi scrie în fiecare zi. Scrisoarea ei, redactată a doua zi în zori, este dificilă: „Şi acum, îi spune ea preceptorului copilului, ce se va întâmpla? Nimeni nu ştie. Să ne ferească Dumnezeu de o pace imediată, nu mai avem nimic de pierdut, este de preferat să pierim de tot, cu onoare (...) Sărmanul nostru împărat este într-adevăr mult încercat".

În aceeaşi zi, bavarezii capitulează la Kissingen. Sissi şi soacra sa, apropiate de situația potrivnică, lasă să izbucnească mânia lor împotriva regelui bizar Ludovic al II-lea, care nu a

știut să-și însuflețească armata. Ele consideră că moliciunea și absențele sale sunt o adevărată trădare; patria lor le-a abandonat.

Teama crește: prusacii mărșăluiesc spre Viena. Sissi îi scrie mamei ei la 5 iulie: „Trăim încă într-un fel de vis, loviturile se succed una după alta... și trebuie să avem încredere în Dumnezeu! Nu am nicio idee despre ceea ce se mai poate întâmpla... Acum, cel mai bine este să nu ai timp să te gândești, să fii mereu în mișcare. Îmi petrec diminețile în spitale și îmi place mai ales să mă opresc la căpătâiul soldaților maghiari, sărmanii diavoli care nu au pe nimeni aici care să le poată vorbi. Împăratul este foarte ocupat și singura sa destindere este seara, atunci când stăm un moment așezați în fața ferestrei deschise...".

O căldură toridă copleșește Viena, unde populația se întreabă dacă Prusia va ocupa orașul. Trebuie să fugă? În mijlocul acestor întrebări și a începutului de panică, se produce un miracol: arhiducesa îi aduce un omagiu nurorii sale! Mătușa, zdrobită de înfrângerea fiului său, vede, dintr-odată, calitățile nepoatei sale. În catastrofa care mătură toate speranțele sale politice, ce o făcuseră nedreaptă, arhiducesa se agață de vitejia Elisabetei, palidă, epuizată, dar care este acolo, în picioare, activă, cu un biet surâs forțat, în mijlocul lacrimilor și al consternării. Din această perspectivă, scrisoarea pe care Sofia i-o scrie de la Schönbrunn nepotului ei Rudolf, pe 5 iulie, este un document: „Îți adresez câteva cuvinte în grabă, dragul meu copil, pentru a-ți spune, în loc de consolare, că, slavă Domnului, tatăl tău este sănătos, iar mama ta îl sprijină ca îngerul lui păzitor, căci ea este mereu aproape de el și nu îl părăsește decât pentru a merge de la un spital la altul și a aduce peste tot ajutor și alinare".

Îngerul cel bun... A fost nevoie de un război, de mii de victime și de prăbușirea preeminenței austriece pentru ca Sofia să

admită că Sissi are calități. Nu este oare o fatalitate pentru Sissi să fie înțeleasă și apreciată în momente de nefericire, în timp ce este întotdeauna criticată și disprețuită în momente de fericire? În mijlocul dramelor, doamnele de onoare continuă contabilizarea părților bune și a celor rele ale împărătesei. Părți bune: „Este o adevărată salvare, se ocupă de tot și, în mod afectuos și matern, încearcă să înțeleagă tot. Domnul fie lăudat. În cele din urmă!... Era timpul ca ea să se împace cu inimile publicului: se află pe calea cea bună" (scrisoare a contesei Fürstenberg către sora sa, 7 iulie). Fatalitate: Sissi este „pe calea cea bună" atunci când Austria este pe calea cea rea... Părți rele: Sissi se adresează răniților maghiari în limba lor. Ce poate oare să le spună? Totuși, Ungaria este cea care va juca un rol de sprijin neașteptat în înfrângerea Austriei. Într-adevăr, în fața înaintării prusace, Franz Joseph consideră prudent să o trimită pe soția sa la Budapesta, pe 9 iulie, însoțită de Ida Ferenczy, care nu își mai revăzuse țara de la numire sa ca lectoră. Pretextul oficial al vizitei lui Sissi este spitalul instalat în palatul regal de la Ofen. Însă motivația profundă a acestei călătorii nu le-a scăpat lui Andrassy și nici lui Deák, fostul șef al liberalilor moderați, care caută, la rândul său, să cadă la învoială cu Habsburgii. În fața tendințelor dure animate de Kossuth și care vor să profite de slăbiciunea Vienei pentru a face să triumfe naționalismul maghiar, limbajul lor este cel al unor oameni de suflet, emoționați de o femeie de suflet: „Ar fi o lașitate să ne îndepărtăm de regină acum când ea se află în necaz, în timp ce încă destul de recent, când totul mergea bine pentru dinastie, îi solicitam interesul".

Sissi judecă pe loc că Andrassy este omul puternic care mai poate încă să păstreze Ungaria sub dominația austriacă, dar el nu o va mai putea face multă vreme. Ideea ei este clară: Franz

Joseph trebuie să îl numească pe Andrassy ministru al afacerilor externe. Astfel s-ar putea începe un adevărat dialog, căci Austria nu își poate permite să fie izolată; or, izolarea este totală. Emisarul trimis de Franz Joseph la Napoleon al III-lea, ca să îi ceară să salveze Austria de jugul prusac, a eşuat. Împăratul francezilor promisese să fie neutru, iar amploarea dezastrului de la Sadova îl face să reflecteze. Mai mult, visul său italian se îndeplineşte: este evident că Veneţia nu mai poate fi austriacă.

Trei zile mai târziu, Sissi este la Viena. Ea îl imploră pe Franz Joseph să o asculte. Andrassy, numai Andrassy poate să asigure spatele imperiului şi coeziunea lui. Împăratul ezită, decizia este delicată, totul nu este încă limpede. Neîndemânatic, fără să hotărască, el crede că va câştiga timp, atunci când de fapt îl pierde. Sissi insistă, îi reaminteşte de miile de maghiari care tocmai îl aclamaseră la gară. Franz Joseph rămâne surd şi orb, dându-şi în continuare seama prea târziu de realităţi. Lui nu îi lipseşte curajul, dimpotrivă; ceea ce îi lipseşte este presentimentul politic. Franz Joseph vrea să analizeze situaţia în ansamblu, Sissi îşi focalizează ideile asupra detaliilor.

A doua zi, pe 13 iulie, Elisabeta, căreia i se alătură Gisela şi Rudolf sosiţi de la Bad Ischl, pleacă din nou la Ofen, căci panica îi cuprinde pe locuitorii Vienei, care pândesc de pe înălţimile magnificei păduri care înconjoară oraşul înaintarea prusacă. Înainte de a urca în tren, Sissi apucă brusc mâna împăratului şi o sărută cu o tandreţe năvalnică. Convoiul este, din toate punctele de vedere, unul preţios: aici a fost ascuns tezaurul de la Hofburg: bijuteriile Coroanei, capodoperele de orfevrărie, aurul, argintul. Un ac de pălărie împodobit cu briliante este iluminat de prezenţa unui diamant celebru, „Florentinul", de 133 de carate şi un sfert, care i-a aparţinut lui Carol Temerarul. Podoabe, coliere şi relicve ale Sfântului Imperiu iau drumul exilului. Abia ajunsă în vila pe care a închiriat-o pe dealurile Budei, căci palatul nu

mai este altceva decât un spital, Sissi scrie în grabă o scrisoare şi o trimite printr-un mesager sigur contelui Gyorgy Majlath, Cancelar al afacerilor maghiare la Viena şi vechi prieten al tatălui ei, ducele Max, el îi inspiră încredere. Sissi este patetică: „...Vă rog, înlocuiţi-mă pe lângă împărat, însărcinaţi-vă, în locul meu, să-i deschideţi ochii asupra pericolului în care se aruncă, cu capul înainte, fiindcă persistă să refuze orice concesie faţă de Ungaria. Fiţi salvatorul nostru, vă conjur, în numele bietei noastre ţări şi a fiului meu (...). Andrassy este atât de popular, încât numirea sa ar linişti ţara, redându-i încrederea, şi ar menţine regatul calm, până în momentul în care evenimentele ar permite reglementarea situaţiei interne (...). M-am adresat dumneavoastră fără gânduri ascunse. Când îmi acord încrederea, nu este niciodată pe jumătate. Reuşiţi acolo unde eu am eşuat şi milioane de suflete vă vor binecuvânta, în timp ce fiul meu se va ruga pentru dumneavoastră în fiecare zi, ca pentru cel mai mare binefăcător al său".

A doua zi, Sissi îl primeşte pe Andrassy. Este sigură că el poate salva monarhia. El îi spune că acceptă. Ea îi trimite o scrisoare lui Franz Joseph, care este un ultim apel, în care precizează că Andrassy este un om de onoare, căruia trebuie să îi vorbească fără întârziere, căci situația evoluează rapid. „Te rog, telegrafiază-mi imediat dacă Andrassy trebuie să plece la Viena cu trenul de seară".

Şi, într-un ultim apel, Sissi găseşte accentul disperării, accentul unei femei care s-a aruncat în încăierare şi al unei mame care se gândeşte la viitor. Dacă Franz Joseph nu o ascultă, se va abţine „pentru totdeauna" să mai aibă idei, sugestii, cereri şi critici. Ea scrie: „Atunci nu îmi va rămâne decât să mă consolez cu ideea că, orice s-ar întâmpla, îi voi putea spune cinstit într-o zi lui Rudolf: «am făcut tot ce mi-a stat în putință, nu am nimic să îmi reproşez»".

În aceeaşi seară, primeşte o telegramă cifrată de la soţul ei: „L-am rugat pe Deák să vină aici în secret. Nu te angaja prea mult cu Andrassy".

Totuşi, două zile mai târziu, la ora 5 dimineaţa, împăratul o anunţă pe Sissi că îl aşteaptă pe Andrassy. „Îl voi asculta în linişte şi îl voi lăsa să vorbească (...). Tânjesc după tine (...). Franz al tău, care te iubeşte".

Întrevederea are loc pe 17 iulie, la prânz. Durează o oră şi jumătate. Franz Joseph consideră că ungurul este „prea puţin precis şi deloc preocupat de restul monarhiei" şi se teme că el nu este „nici destul de puternic, nici suficient de sprijinit în ţară pentru a putea duce la bun sfârşit sarcina pe care şi-a impus-o". Franz Joseph face fără îndoială aluzie la manevrele lui Kossuth, furios pe influenţa lui Sissi şi care vrea să provoace „trezirea naţională".

Înainte de a se hotărî, împăratul preferă să îl revadă pe Deák, care ține mai mult seama de celelalte etnii din imperiu. Franz Joseph se miră, de asemenea, că iatacul lui Sissi din vila ei are uşă de sticlă şi nu este încântat de această lipsă de intimitate: „permite, desigur, privirilor indiscrete să te vadă când te speli şi asta mă nelinişteşte. Cere să ți se pună o perdea mare în fața acestei uşi". Franz Joseph este un soț îndrăgostit şi preocupat de conveniențe. Din punct de vedere politic, de ce oare ezită atât? Mai întâi, pentru că nu are încredere în exaltarea lui Sissi, în excesele ei nervoase, în talentul seducătorului Andrassy, care excelează în a se prezenta ca un salvator. Apoi, pentru că o găseşte pe Sissi foarte obosită şi se teme ca sănătatea ei să nu îi influențeze judecata. În cele din urmă, mai ales pentru că nu vrea să lase impresia, de exemplu cehilor, că ar ceda în fața maghiarilor, ci, dimpotrivă, că poate fi încheiat un acord voit şi neimpus de circumstanțe. El admite că situația maghiară impune

amendamente, însă refuză să le realizeze în grabă, fără un examen detaliat al tuturor propunerilor.

Calmul lui Franz Joseph și voința sa de a nu fi total depășit surprind, căci Wilhelm al II-lea este numai la 50 de kilometri de Viena, la Nikolsburg. La 20 iulie, flota austriacă înfrânge flota italiană la Lissa, salvând onoarea Vienei, însă prea târziu... Preliminariile păcii sunt angajate. Bismarck și Wilhelm I acționează cu finețe, evitând să umilească prea tare Austria și acceptând ca Napoleon al III-lea să intervină ca mediator. Însă teritoriul administrat de către Habsburgi este mai întâi amputat de Schleswig, anexat, la fel ca și Holstein, de către Prusia, apoi, ceea ce este mai grav, de Veneto. Pierzând ultima provincie italiană și întreaga influență în Germania de nord, Imperiul Austriac distruge beneficiul a o jumătate de secol de eforturi. Prusia va reorganiza statele Germaniei de nord și Italia își va întări influența crescândă. Înfrângerea austriacă, care se explică de asemenea prin obligația de a lupta pe două fronturi, permite acestor două națiuni, cele mai afirmate din Europa, să avanseze pe calea unității. Blocată în nord, în sud și în vest – Elveția nu este un pericol –, Austria nu își mai poate întoarce privirile decât spre est, în direcția Ungariei. Este împinsă înspre bazinul Dunării.

Sissi este cu adevărat epuizată de înfrângerea suferită de imperiu și de propriul eșec în a-și face ascultate rugămințile. Din proprie inițiativă, împărăteasa îi cere doctorului Fischer să vină să o examineze la Ofen. El prescrie calm și o ședere la munte. În acel moment, de altfel, corespondența dintre cei doi soți are un ton foarte afectuos și, mai ales, un ritm susținut. Ea îi scrie în fiecare zi, el îi răspunde în fiecare zi, fiecare preocupându-se de sănătatea celuilalt. Franz Joseph își începe toate zilele istovitoare cu o scrisoare către Elisabeta. Adesea, este ora cinci dimineața, cel mai târziu ora șase. Apelativele sale favorite din

acea perioadă sunt „adorata mea Sissi" (18 iulie), „micul şi dragul meu înger" (19 iulie) şi semnează „bărbăţelul tău" (19 iulie), „micuţul tău" (20 iulie) sau „bietul tău micuţ" (21 iulie). Franz Joseph este foarte singur, iar rezistenţa sa fizică, care îl uimeşte chiar pe el însuşi, nu poate să îl facă să îşi uite durerea. Austria Congresului de la Viena este măturată de ieşirea ei din Confederaţia Germană şi, în plus, trebuie să plătească o amendă de 20 de milioane de florini.

În biroul său de la Schönbrunn, el o cheamă cu timiditate pe Sissi în ajutor, împărţit între nevoia de a fi alături de ea şi teama de a dăuna nervilor ei încercaţi. Este atât de inconstantă, atât de fragilă... „Dacă ai putea veni să mă vezi, mi-ar face atât de multă plăcere (...) Tânjesc aşa de tare după tine şi, fără îndoială, că şi tu ai fi fericită să mă revezi după zile atât de tulburi. Ai putea să laşi copiii acolo, provizoriu... Ar fi pentru mine o mare consolare..." (scrisoare din 28 iulie).

Între Sissi şi soţul ei, ultima chestiune care le-ar putea pecetlui raporturile este cea a Ungariei. Franz Joseph nu mai ştie cum să abordeze problema, iar Elisabeta este un pic vexată că nu fusese ascultată. Totuşi, ideea ei şi-a făcut loc, iar Andrassy este din nou primit de către Franz Joseph pe 29 iulie. Tonul s-a schimbat: împăratul este mai amabil, dar încă mai cântăreşte argumentele pro şi contra în privinţa numirii maghiarului. Sissi, gândind că a sosit momentul să acţioneze, revine la Schönbrunn şi îi anunță pe seducătorul conte că îl va primi din nou. Acesta din urmă notează: „Dacă va exista un rezultat, Ungaria va fi şi mai îndatorată decât o crede *frumoasei ei providențe*". Sissi şi fostul exilat se seduc reciproc. Singur Franz Joseph nu îşi pierde capul. Între cei doi soți, totuşi fericiți să se regăsească, izbucneşte o discuție pe această temă. O nouă audiență, un nou eşec, care se poate explica prin progresele negocierilor de pace care, îndepărtând orice pericol de invazie,

trimit afacerile maghiare pe un plan relativ secund în ordinea preocupărilor.

— Nu mai nutresc nicio speranță să îmi văd eforturile încununate de succes, suspină ea.

Și, foarte dezamăgită, foarte atrasă de Ungaria, Sissi ia din nou, pe 2 august, drumul Budapestei pentru a-și vedea copiii. Franz Joseph, nefericit, îi scrie imediat cât de mult suferă din cauza absenței sale. Ea îi răspunde într-o manieră glacială. Și, pentru prima dată, el îi reamintește Elisabetei: „Ar fi contrar datoriei mele să iau în considerare numai punctul de vedere maghiar, care este al tău, și să neglijez țările care, cu loialitate, au îndurat suferințe de nespus". Și, cum ea refuză să se întoarcă, sub pretextul că aerul Schönbrunnului este nesănătos (!) în acea perioadă, el își dezvăluie amărăciunea: „Mă voi resemna, așadar, și voi continua să suport cu răbdare lunga mea singurătate. Am fost deja pus mult la încercare în această privință, dar în final te obișnuiești (...) Voi aștepta liniștit ceea ce tu vei decide în continuare".

Ei se caută, dar nu se găsesc, se sfâșie, incapabili să înainteze unul către celălalt. Arzând de o energie prost folosită – și ea suferă mult –, Sissi trece în galop prin satele din jurul Ofenului. Ea merge la castelul de la Gödöllö, la 30 de kilometri de Budapesta, transformat în spital. Puțin din bravadă, puțin din inconștiență, ea îi scrie împăratului că i-ar plăcea să achiziționeze domeniul. Răspunsul este negativ. „Pentru moment, nu avem bani (...) Am redus bugetul Curții pentru anul următor la cinci milioane. Va trebui să facem o economie de două milioane, să vindem aproape jumătate din caii din grajduri și să trăim cu multă cumpătare." Și semnează: „Tristul tău soțior".

Atunci Sissi își dă seama că a fost nedreaptă și, sub influența Idei Ferenczy, se grăbește să îi scrie lui Franz Joseph că se va întoarce cât mai repede. El se topește: „(...) Te voi avea numai

pentru mine, vom petrece împreună cât mai mult timp posibil". Andrassy îndeamnă la prudență. Informatorii i-au comunicat că, la Viena, lipsa lui Sissi este foarte prost văzută și că se judecă cu severitate sprijinul său aprig față de „aspirațiile egoiste ale Ungariei". Pe 6 august, împăratul îi mărturisește: „(...) Sunt foarte melancolic, deprimat și, în fond, golit și trebuie să mă controlez enorm pentru a nu mă prăbuși în acest moment (...). Mi-e foarte dor de tine și de compania ta. (...) Bărbățelul tău solitar".

Sissi revine.

Aniversarea tradițională a lui Franz Joseph, care împlinește treizeci și șase de ani, este sărbătorită într-o atmosferă încordată, dar împăratul a învățat să se mulțumească cu puțin. Incapabilă să stea într-un loc, blocată pe plan psihologic de eforturile ei inutile, Sissi pleacă din nou a doua zi după mica sărbătoare, dar astfel de călătorii nu pot să îi liniștească nervii întinși. Putem observa că aceste două ființe, atât de diferite și care se înverșunează să se despartă, își petrec un timp incredibil trimițându-și scrisori, telegrame, bilete. El își strigă disperarea: „Încearcă să fii bună cu mine (...) sunt foarte trist, foarte singur și am nevoie de bucurie. Și, pe 22 august: „Îmi lipsești teribil, căci ești singura cu care pot vorbi și îmi aduci puțină bucurie, (...) chiar dacă ești destul de rea". El o numește „comoara sa". Iar această comoară îi scapă. Pentru a măsura disperarea acestui om, trebuie să citim scrisoarea pe care i-o adresează în aceeași zi mamei sale: „Mi-ar plăcea să respir un pic de aer de munte pentru a-mi răcori puțin sufletul, căci el este într-adevăr într-o stare proastă. (...) Nu am priceput cu adevărat decât acum infamia și trădarea rafinată cărora le-am căzut victimă. Toate acestea fuseseră pregătite de multă vreme între Paris, Berlin și Florența*. Noi am fost foarte cinstiți, dar foarte

* Să ne reamintim că Lajos Kossuth era refugiat la Florența.

proşti. Este o luptă pe viaţă şi pe moarte, care este departe de a se fi terminat şi care presupune distrugerea noastră completă. Când ai lumea întreagă împotriva ta şi niciun prieten, există puţină speranţă de reuşită, dar trebuie să te aperi atâta vreme cât poţi, să-ţi faci datoria până la capăt şi, în cele din urmă, să pieri cu onoare".

A doua zi, la Praga, pacea este semnată. În pofida tristeţii, este o uşurare. Franz Joseph îi scrie soţiei sale fugare: „Te iubesc cu o dragoste atât de mare încât este de nedescris".

Îşi dă ea seama de această pasiune emoţionantă? Sissi nu mai ştie să îşi vadă sărmanul soţ... O epidemie de holeră o decide să părăsească Ofen împreună cu copiii şi, în fine, pe 2 septembrie, revine la Viena. Fatalitatea se înverşunează împotriva Habsburgilor. Se află că Charlotte, soţia lui Maximilian, a debarcat în Franţa şi a solicitat ajutorului lui Napoleon al III-lea pentru soţul ei, rămas în viesparul mexican. Apoi, Charlotte s-a întors la Miramar. Nepoata lui Ludovic-Filip este palidă ca un cadavru şi suferă, printre altele, de o îngrijorătoare manie a persecuţiei.

Situaţia este paradoxală, căci austriecii au strigat la trecerea lui Franz Joseph: „Abdicarea! Trăiască Maximilian!". Pancartele ostile sunt aşezate, peste noapte, pe zidurile Hofburgului. Comentând situaţia, tatăl lui Franz Joseph, care abdicase în favoarea fiului său, repetă: „Chiar şi eu aş fi putut face lucruri mai bune!".

În Mexic, Maximilian se gândeşte să abdice. Împărăteasa speră în continuare că îşi va impune ideile referitoare la Ungaria. Însă, la întoarcerea sa de la Bad Ischl, Franz Joseph îl numeşte ministru al afacerilor externe pe contele de Beust. Alegerea poate surprinde, Beust fiind fostul prim-ministru al regelui Saxei. Un saxon! Lumea se miră, dar, dacă ne gândim, acest om, diplomat foarte abil, ştiind să se impună în faţa lui

Bismarck, poate permite ca ideile să evolueze în favoarea maghiarilor, fără a răni în mod direct susceptibilitatea austriacă, deja greu încercată. Iar Beust declară, cu o ironie tăioasă:

— Sunt un fel de spălătoreasă la care au făcut apel ca să curețe bine rufele murdare ale statului austriac.

Evident, amărăciunea lui Sissi este imensă, dar ea își dă seama că sentimentele lui Franz Joseph au evoluat, în pofida tuturor lucrurilor. Din necesitate. Şi, pentru ca aşteptarea să fie mai uşoară, se aruncă din nou, îndârjită, în studiul limbii maghiare. Ia o hotărâre care face să se bârfească. Un jurnalist închis, despre care i-a vorbit Ida Ferenczy, este eliberat pentru a-i da lecții de maghiară împărătesei. Evreu, prieten intim al lui Andrassy, Max Falk îi răspunde lui Sissi:

— Nu mai sunt la vremea în care eram constrâns să dau lecții, dar, bineînțeles, dorința Majestății Voastre este pentru mine un ordin şi o mare onoare.

Falk va avea o foarte mare influență asupra Elisabetei. El va fi, mai târziu, director al ziarului *Pester Lloyd.* Iar Franz Joseph, deşi un soț gelos, îl găseşte inteligent şi cultivat, chiar şi când acesta îi spune lui Sissi că atunci când ea scrie în maghiară are încă un stil greoi... foarte german!

La sfârşitul lui 1866, prin ideea sa fixă, Sissi a reuşit să transforme Hofburgul într-o adevărată ambasadă a Ungariei. O lectoră, un profesor, doamne de onoare, toată lumea vorbeşte maghiara. Sissi este convinsă: eforturile sale vor reuşi în curând.

1867. Rapoartele sosite din Mexic sunt neliniştitoare, iar Charlotte pare că şi-a pierdut mințile. Se spune că, în timpul unei audiențe agitate la Vatican, a crezut că papa voia să o otrăvească, oferindu-i o ceaşcă „rea" de ciocolată! Împărăteasa Mexicului se înşală: Pius al IX-lea nu este un Borgia... Ea se

cufundă în nebunie. Dar iată că, din Bavaria, unde domnește un suveran original, sosește pe 22 ianuarie o veste bună. Regele Ludovic al II-lea s-a logodit cu sora cea mai tânără a lui Sissi, ducesa Sofia, în vârstă de douăzeci de ani. La München, vestea îi surprinde pe unii și îi liniștește pe alții. Regele nu are reputația că ar aprecia în mod deosebit farmecele feminine. S-a resemnat el să asculte dorințele repetate ale guvernului, care dorea să consolideze tronul, dându-i o suverană? Ori Ludovic al II-lea, într-un elan romantic, s-a îndrăgostit în mod sincer de tânăra fată care deja frânsese câteva inimi? Adevărul se află altundeva. Atunci când tânărul rege fusese nevoit să îl gonească pe Wagner, o singură voce, plăpândă, se ridicase pentru a lua apărarea muzicianului, cea a Sofiei. Atunci, verișoara îndepărtată devenise o aliată, o prietenă. Împreună, tinerii au vorbit despre Wagner, i-au ascultat operele, au complotat pentru viitoarea lui întoarcere. Iar asemănarea dintre Sofia și Sissi a făcut restul. Ludovic al II-lea i-a rezumat atracția:

— Presupunând că m-aș putea înțelege cu o femeie, cea mai bună alegere ar fi o soră a admirabilei împărătese.

Ludovic al II-lea face deja un transfer, ceea ce este îngrijorător. Din nefericire, transferul este dublu, căci regele consideră că tânăra fată este o eroină wagneriană. El confundă viața cu o operă, iar eroina wagneriană i se aseamănă lui Sissi. Îi face o curte ciudată, care sfârșește prin a o neliniști pe Ludovica, însă anunțul logodnei sale o calmează pe mamă. Regele i-a adresat cererea în căsătorie ducelui Max la ora șapte dimineața – ceea ce nu se obișnuiește –, dar ducele nu este un om care să se formalizeze. Ceea ce ignoră familia Sofiei și a lui Sissi este, pe de o parte, voința regelui de a se însura „pentru a pune capăt", căci aflase că Richard Wagner, cel mai bun prieten al său, urma să se căsătorească, și, pe de altă parte, mesajul, cu adevărat codat, pe care Ludovic al II-lea îl adresează, tot pe 22 ianuarie, lui

Wagner: „Walther este fericit să îi transmită dragului său Sachs că a întâlnit-o Evchen, iar Sigfried și-a găsit Brunhilda". Mai clar, Ludovic al II-lea se consideră Walther, eroul din opera *Maeștrii cântăreți din Nürnberg**, iar Wagner devine Hans Sachs, bătrânul pantofar din *Maeștrii cântăreți.* În ce o privește pe nefericita logodnică, ea este prezentată de la început ca o Walkirie, fiica favorită a zeului Wotan... Confuzia întreținută de Ludovic al II-lea este totală. Biata Sofia nu joacă decât un rol și ignoră acest lucru.

Încântată de vestea logodnei tinerei sale surori, Sissi sosește la München. De mai multe luni, îi repeta mamei sale:

— Măcar dacă și-ar găsi un soț pe care să-l iubească și care să o facă fericită, dar cine?

Nimeni nu putea bănui că regele Bavariei se va îndrăgosti de verișoara sa. Ludovic, victima unei răceli, are febră și frisoane atunci când Sissi ajunge la gară. El se scoală din pat și, nesocotind sfatului medicului, merge să o primească pe împărăteasă. Nu este ea „modelul" Sofiei? Cele două surori, în culmea bucuriei, se îmbrățișează îndelung și vorbesc despre căsătorie, fixată pe 25 august, ziua Sfântului Ludovic.

Elisabeta nu întârzie aici. O altă soră a sa, Matilda, devenită contesa Trani, tocmai a născut o fetiță la Zürich. Pentru Sissi, șederea în Elveția este plăcută, primirea făcută de Consiliul Național călduroasă, iar împărăteasa nu poate face niciun pas fără a fi însoțită de grupuri de școlari gălăgioși. Locuiește într-o

---

* *Maeștrii cântăreți din Nürnberg,* operă în trei acte compusă de Richard Wagner, care a avut premiera pe 21 iunie 1868 la München. Opera are un subiect istoric, real, iar eroul principal, poetul-pantofar Hans Sachs, este inspirat de personalitatea istorică a lui Hans Sachs (1494-1576), cel mai cunoscut dintre membrii breslei *Meistersinger* (Maeștrii cântăreți), o asociație de poeți „amatori", meșteșugari de vârf în meseriile lor de bază: pantofari, croitori etc. (n.tr.).

anexă a ceea ce era atunci o pensiune închisă iarna, dar deschisă special pentru ea, actualul Hotel Baur au Lac, un hotel de lux prestigios. Ca de obicei, îi scrie lui Franz Joseph. Iar din scrisoare constatăm că negocierile privind Ungaria se află în continuare în centrul preocupărilor ei serioase.

Pe 31 ianuarie își exprimă o dorință: „Sper că nu vei întârzia să mă anunți că problema maghiară este rezolvată și că vom merge în curând acolo. Dacă tu îmi scrii că vom merge în Ungaria, voi avea inima liniștită, deoarece atunci scopul va fi atins".

Discuțiile progresează. Franz Joseph, care resimte acum șocul și consecințele Sadovei, obosit și palid, primește la Hofburg o delegație maghiară condusă de Andrassy. Împăratul Austriei și-a îmbrăcat uniforma de mareșal maghiar și citește, fără prea mare pasiune, un discurs în care este vorba despre un „aranjament". Pe 8 februarie Sissi se întoarce la Viena, iar pe 18, în fața Parlamentului maghiar, lectura textului citit de către Franz Joseph consacră toate eforturile lui Sissi: Andrassy este numit prim-ministru al Ungariei. Ea a câștigat...

Această măsură este prima ilustrare a acordului încheiat între saxonul Beust, devenit prim ministru al Austriei și maghiari. Acest acord este cunoscut sub numele de *Compromisul din 1867* și reprezintă o formulă politică originală.

De acum înainte, Ungaria este un regat independent de Imperiul Austriac, dar cele două monarhii sunt legate printr-o uniune ereditară sub conducerea Habsburgilor. Cele două țări primesc un nou nume, provenit de la râul Leitha, care le marchează granița. Austria devine Cisleithania, în timp ce Ungaria este Transleithania. Fiecare dintre aceste două țări își gestionează propriile afacere interne, prin ministere specifice. Cabinetul maghiar este responsabil în fața Dietei, iar Constituția este repusă în vigoare. Singure sunt gestionate în comun

problemele de politică externă (nu există decât un stat din punct de vedere al dreptului internațional), problemele militare și cele financiare. În acest punct, Austria suportă două treimi din cheltuieli, iar Ungaria o treime. În aceste trei domenii comune, celor două ministere naționale li se adaugă un minister al imperiului. În fine, șeful statului, împărat în Austria, rege în Ungaria, acceptă să fie încoronat ca suveran apostolic la Budapesta. În pofida protestelor cehilor, care reclamă o uniune tripartită cu un regat al Boemiei, în pofida uitării croaților a slovenilor, a polonezilor și a românilor, tocmai s-a născut un stat cu adevărat multinațional. Imperiul Austriac și-a trăit traiul; iată sosit momentul monarhiei austro-ungare, pentru care Sissi a trudit atât de mult.

Triumful lui Andrassy este și triumful ei. Popularitatea ei la Budapesta este considerabilă. La Viena, se diminuează în aceeași măsură. Anturajul arhiducesei este distrus văzându-l pe Franz Joseph supus liberalismului soției sale. Asta înseamnă să se uite că bietul om, care s-a înșelat în 1859 și în 1866, încearcă, prin compromis, să regenereze autoritatea Habsburgilor. Iar acest lucru contează. Într-adevăr, se produce un fenomen incredibil: dinastia austriacă devine populară în Ungaria. A fost nevoie de aproape 20 de ani pentru a se ajunge la reconciliere. A fost nevoie mai ales de surâsul încăpățânat al unui înger. Acum trebuie să se pregătească încoronarea suveranilor. O călătorie preliminară este prevăzută pentru 12 martie și o încântă pe Sissi. Din nefericire, cumnata sa Sofia, soția fratelui ei favorit, Carol-Teodor, zis Gackerl, moare cu trei zile înainte de plecare, iar Elisabeta, constrânsă să intre în doliu, trebuie să renunțe la călătoria care se anunța grandioasă. Fatalitate...

Franz Joseph pleacă deci fără ea. Este primit într-o manieră inimaginabilă. Este înconjurat de o mulțime îmbătată de bucurie. Contelui Andrassy suveranul îi adresează o replică:

— Nu ştiam că Buda şi Pesta sunt atât de populate...

Ungurul nu a uitat ce avocată devotată a fost Sissi pentru cauza maghiară şi regretă absenţa ei. El anunţă că naţiunea maghiară doreşte să ofere un cadou cuplului – castelul Gödöllö, pe care Sissi îl vizitase şi pe care dorise să-l cumpere pentru a face aici anumite lucrări. Este un mod de a-i invita pe suverani să petreacă cât mai mult timp în Transleithania. Aflând această veste, Elisabeta îşi arată interesul, aprofundând cunoştinţele sale lingvistice cu lectora sa şi cu jurnalistul Falk, a cărui influenţă liberală displace din ce în ce mai mult la Hofburg. Dar nu contează, Ungaria reprezintă o adevărată revanşă pentru împărăteasa jignită şi dispreţuită. Căutând să-i înăbuşe personalitatea, Curtea a aruncat-o înspre un climat mai favorabil, iar Elisabeta, sedusă, s-a prins în joc.

Cuplul pleacă la Ofen pe 8 mai. Primirea făcută lui Sissi este un imens strigăt de dragoste al maghiarilor pentru cea mai prestigioasă dintre partizanele lor. Baronul Joszef Eötvös, autorul unui eseu privind *Influenţa ideilor dominante ale secolului al XIX-lea asupra statului* şi fost şef al opoziţiei liberale moderate, căruia Andrassy i-a încredinţat portofoliul cultelor şi educaţiei primare, scrie: „...Nu ne mai rămăsese decât o şansă, ca un membru al Casei de Austria să iubească naţiunea noastră cu toată profunzimea inimii. Acum că l-am găsit, nu mă mai tem de viitor".

Viitorul se numeşte Erzsébet, Elisabeta în maghiară, un înger care a ştiut să asculte şi să vorbească. Singura sa nelinişte: Kossuth, care vorbeşte de trădare, să nu încerce să saboteze punerea în aplicare a Compromisului, adică să iniţieze o acţiune violentă împotriva ei sau a lui Franz Joseph în timpul încoronării. Ea evită să se gândească la asta în timp ce revizitează Gödöllö, unde lucrările sunt executate cu repeziciune. Se

extaziază în fața clădirii din secolul trecut, înconjurată de circa 10 000 de hectare de pădure, care formează un splendid domeniu de vânătoare. Ce fericire să trăiești pe acest domeniu, cadou personal al unui popor recunoscător! Ce diferență față de atmosfera rigidă de la Viena sau de la Schönbrunn, unde ea se simte mereu puțin străină, în vizită în cele 1 400 de camere! Și, urmărind dezbaterile parlamentare, căci a poruncit să i se aducă toate dările lor de seamă, împărăteasa îi spune soțului ei, cu umor și mândrie:

— Recunosc din ce în ce mai mult că sunt extrem de bine informată, deși tu nu apreciezi la adevărata valoare judecata mea fără pereche.

Pregătirile pentru încoronare continuă într-o atmosferă de bucurie. Din nefericire, moartea dă târcoale... La Ofen sosește o veste înfiorătoare. Fiica arhiducelui Albert, Matilda, de optsprezece ani, este grav rănită în urma unui gest stupid. Pe când se pregătea pentru o seară la teatru și se îmbrăca, a vrut să fumeze o ultimă țigară, lucru pe care tatăl ei îl dezaproba. Auzindu-l că vine în camera sa, tânăra fata și-a ascuns țigara la spate și și-a dat foc rochiei de voal. Înspăimântată, a început să fugă, activând flăcările, până ce servitorii au culcat-o la pământ, rostogolind-o într-o pătură*. Fatalitate...

Franz Joseph, foarte afectat, nu poate totuși să mai amâne data încoronării, care trebuie să aibă loc peste 15 zile. Pe 29 mai, o telegramă îi anunță pe Franz Joseph și pe mama sa că republicanul Benito Juarez, fostul avocat de origine indiană, l-a luat prizonier pe Maximilian la Queretaro, un oraș din nordul Mexicului. Neliniștea a lăsat locul angoasei. Ce se va întâmpla? Ce se întâmplă? Telegrama a făcut 14 zile din Mexic...

* Nefericita va muri după suferințe atroce pe 6 iulie. O mulțime imensă îi va urma sicriul.

Încoronarea se apropie. O tradiție veche prevede ca împărăteasa să facă ea însăşi cusăturile necesare recondiționării mantiei pe care suveranul trebuie să o poarte pe parcursul ceremoniei. Tot aşa, ea trebuie să adapteze coroana regală la dimensiunile capului său, împodobind-o cu o dublură de catifea. Repede se află că Sissi va fi încoronată în acelaşi timp cu Franz Joseph, deşi uzanțele prevăd, pentru suverană, o ceremonie separată. Este un gest suplimentar pentru a onora îngerul atât de devotat. În acest timp, la palatul regal de la Ofen sosesc, cu un tren special, fețe de masă, porțelanuri, mobilier. Pregătirile impun mai multe repetiții ale diferitelor faze ale ceremoniilor. Sissi îi scrie mamei sale, cu două zile înainte de încoronare: „Cel mai mult mi-e teamă de balurile şi reprezentațiile teatrale, căci, chiar şi noaptea, este foarte cald".

Sâmbătă, 8 iunie 1867. La ora şapte dimineața, palatul de la Ofen străluceşte deja sub razele soarelui. Începe o zi admirabilă. Se formează un lung cortegiu, care îl are în frunte pe Franz Joseph călare, în uniformă de mareşal maghiar. El este urmat de caleaşca trasă de opt cai pe care Sissi şi Franz Joseph o folosiseră la nunta lor. Vehiculul impozant fusese transportat, demontat, cu vaporul pe Dunăre; roțile sale aurite fuseseră împachetate în lăzi căptuşite cu catifea. În spatele ferestrelor, împărăteasa nu a fost niciodată atât de sublimă, într-o rochie de brocart şi de argint confecționată la Paris, de casa Charles-Fréderic Worth, care, din timpul celui de-al doilea imperiu, lansează ceea ce se numeşte deja *haute-couture*. De altfel, ambasadoarea Austriei, prințesa Metternich, este cea care a introdus la curtea lui Napoleon al III-lea creațiile lui Worth, care vor deveni celebre în toată Europa şi în America. Iar în anul precedent (1866), dl Worth avusese un vis în care prințesa de Metternich îl sfătuia să

dea numele detestat al lui Bismarck unei culori pe care o considera lipsită de atracţie. Aşa s-ar fi născut acel *brun Bismarck* care făcuse furori la Paris...

Sissi poartă un corsaj de catifea neagră şi o coroană de diamante. Înconjurat de gărzi în costume brodate, împodobite cu ceaprazuri şi având pe cap pălării cu pene colorate, cortegiul urcă pe străzile vechi din Buda. Este un spectacol dintr-o altă epocă, care desfăşoară un fast emoţionant şi, potrivit unui diplomat elveţian, puţin peticit şi murdar. Istoria Europei Centrale defilează lent, cu branderburgurile sale, cu cizmele suple, cu tiarele, drapelele şi podoabele sale. Rareori, în cursul secolului al XIX-lea, s-a mai văzut un asemenea fast, demn de *O mie şi una de nopţi.*

Caleaşca se opreşte în marea Piaţă a Sfintei Treimi, între Primărie şi Biserica Sfântului Ştefan*, edificiu în stil romanic, transformat în secolul al XV-lea, atunci când a fost ridicat turnul cel mare.

Asistat de primatul Ungariei, Andrassy joacă rolul de senior palatin, echivalentul unui vicerege. Lui îi revine onoarea de a-i pune coroana pe cap lui Franz Joseph. Scena este uimitoare. La 19 ani după ce fusese condamnat la moarte de către Franz Joseph, Andrassy se bucură de deplina sa încredere. Farmecul Elisabetei a permis acest eveniment nemaiauzit, care este împăcarea. Bijuteria pe care Andrassy o ţine în mâini are legătură cu Atilla. „În momentul în care teribilul rege al hunilor se pregătea să devasteze Roma, spune Arnaud Chaffanjon, un înger, trimis pentru a-l opri din marşul său, i-a promis că într-o zi urmaşii săi vor primi de la succesorul Apostolilor o coroană cu o durată

---

* Autorul face o confuzie; este vorba de fapt despre Biserica Mátyás sau Biserica Încoronării (aici a fost încoronat Matei Corvin) din Buda (n.tr.).

infinită.*" Coroana, de forma unei calote, este din aur fin, încrustată cu perle şi pietre preţioase. Este surmontată de o cruce latină şi decorată cu emailuri foarte frumoase. A fost montată, în secolul al XII-lea, pe o coroană „deschisă", în stil bizantin. Ansamblul, „cu o înfăţişare destul de bizară", cântăreşte un kilogram şi jumătate. Mantia Sfântului Ştefan, din satin *bleu-vert*, este foarte grea. Din cauza căldurii şi a uniformei, Franz Joseph este transpirat leoarcă. Soţia sa este aşezată pe o banchetă de catifea, sub un baldachin stacojiu. Apoi, potrivit tradiţiei, coroana este aşezată pe umărul drept al lui Sissi, gest care o diferenţiază pe soţia unui rege de o regină domnitoare, încoronată pe frunte, la fel ca suveranul *en titre*. Orga cea mare intonează o vibrantă *Misă a încoronării* compusă de Franz Liszt. Compozitorul şi dirijorul trăieşte la Roma, într-un fel de semicălugărie. El a intrat în ordinele minore şi locuieşte la Vatican. Însă sufletul său maghiar, atât de evocator în cele 19 *Rapsodii* ale sale, îl determinase deja să compună un oratoriu, *Legenda Sfintei Elisabeta*, creat la Budapesta cu doi ani mai înainte. Şi a venit pentru încoronare. În acest moment solemn, Sissi, într-o stare de graţie, îşi uită oboseala şi faptul că detestă ceremoniile. Este emoţionată ca o logodnică şi se poate spune că se căsătoreşte, cu solemnitate, cu naţiunea maghiară. La ieşirea din catedrală, mulţimea entuziastă strigă, în mai multe rânduri: „*Eljen Erzsébet!* Trăiască Elisabeta!". La treizeci de ani, prinţesa din Bavaria, devenită împărăteasă a Austriei, este regină a Ungariei. Silueta şi alura sa permit să se creadă că ea coboară dintr-un tablou. Nu merge, pluteşte. Tremurând de emoţie, îşi poate savura rodul răbdării. Liszt îi va scrie fiicei sale Cosima, viitoarea a doua soţie a lui Wagner: „Nu am văzut-o niciodată

* *La merveilleuse histoire des couronnes du monde*, un album deosebit de frumos, publicat la Editura Fernand Nathan în 1980.

atât de frumoasă. Părea o viziune celestă în derularea unui fast barbar". Franz Joseph o priveşte pe Sissi, radioasă. El o va considera atât de frumoasă, încât îi va cere pictorului Georg Raab un portret al Elisabetei în chip de regină a Ungariei şi va amplasa opera de artă, rafinată, într-o ramă ovală somptuoasă, chiar pe peretele opus biroului său de palisandru de la Hofburg, în faţa scaunului său. Aşezându-se la lucru de la ora patru dimineaţa. Franz Joseph va trata afacerile dublei monarhii sub privirea permanentă a suveranei adorate a maghiarilor.

Pe calul său alb, foarte nervos, Franz Joseph îşi trage sabia şi o ridică, trasând în aer o cruce. Lama este îndreptată, pe rând, în cele patru puncte cardinale; acest „salut regal cu sabia" simbolizează apărarea patriei maghiare de inamicii ei şi respectarea Constituţiei sale.

Franz Joseph a devenit Ferenc József. Mii de monede de aur şi argint vor fi împărţite mulţimii de către ministrul de finanţe. În busculadă, doi cai se ambalează şi aruncă la pământ doi episcopi. Două cufere, care conţin fiecare câte 100 000 de ducaţi de aur, oferiţi în dar cuplului, sunt trimise de către suveran orfanilor, văduvelor şi sărmanilor. Contele Crenneville, ostil dintotdeauna măsurilor în favoarea Ungariei îi va spune soţiei sale: „Sunt furios la culme... să oferi cadoul de încoronare revoluţionarilor... Mi-ar plăcea mai degrabă să fiu deja mort decât să trăiesc o asemenea ruşine. Încotro mergem? Asta nu mai înseamnă să domneşti, dacă urmezi asemenea sfaturi. Andrassy merită şi mai mult spânzurătoarea decât în 1849!".

În acest timp, Elisabeta se întoarce la palat şi se schimbă, bucuroasă să scape de rochia îngreunată de trenă. În crinolină de tul, ea traversează Dunărea pe un mic vapor şi asistă la restul ceremoniilor dintr-un balcon înflorit. În onoarea ei, florile sunt albastre şi albe, pentru a reaminti de culorile Bavariei. Este ora prânzului. Are loc un banchet. Timp de aproape cinci zile de

festivităţi, 1 000 de persoane sunt hrănite cu gulaş. Serbările de noapte le urmează pe cele din prima zi şi o defilare extraordinară de animale dă un ton câmpenesc bucuriei naţionale. Aceasta este accentuată de o amnistie generală şi de restituirea bunurilor confiscate. Revoluţionarii exilaţi se vor întoarce, jurând ascultare regelui încoronat şi legilor ţării. Numai Kossuth va refuza şi va continua să dispreţuiască Compromisul.

La 12 iunie, epuizaţi, Elisabeta şi Franz Joseph părăsesc capitala maghiară pentru Bad Ischl, unde merg să se odihnească. Ei se întorc în Austria – sau mai bine zis în Cisleithania – împreună cu Rudolf, care asistase la încoronarea părinților săi. Monarhia maghiară a devenit, de drept, egală cu monarhia austriacă, iar asocierea lor constituie edificiul cel mai complicat din Europa. Pe parcursul negocierilor pentru *Ausgleich* (Compromis) ministrul Beust îi declarase lui Deák: „Păziți-vă propriile hoarde, noi le vom păzi pe ale noastre". Şi unii, şi alţii, s-au regăsit dezarmați de strălucirea lui Sissi. Împărăteasa regină este ambasadoarea păcii.

Miercuri 19 iunie, în calmul de la Kaiservilla, arhiducesa îşi deschide jurnalul intim şi notează: „Ştirile din Mexic ne fac să sperăm din ce în ce mai tare în întoarcerea lui Max. Domnul fie lăudat pentru asta". Ea nu ştie că în acelaşi moment fiul ei este împuşcat la Queretaro. Plutonul de execuție a tras şase gloanţe, care i-au traversat corpul, formând o cruce. Acest sfârşit tragic este finalul lamentabil al unei duble aventuri: cea a ambiției şi cea a laşităţii. Ambiția era cea a unui frate mai mic, nemulțumit că nu este el fratele cel mare. Era, de asemenea, cea a soției sale, nefericita Charlotte, care, înainte de a înnebuni, a vrut să poarte o coroană. Ambiția era totodată cea a lui Napoleon al III-lea. Acesta din urmă dorise să profite de dificultățile tinerelor State Unite ale Americii, sfâşiate de un război de secesiune, pentru a constitui un imperiu latin în Mexic, protejat de Franța, care era

gata să trimită un corp expediționar pentru a-l preceda pe arhiduce. Probleme comerciale și financiare îl împinseseră, de asemenea, pe Napoleon al III-lea să organizeze o expediție. Apoi, fusese lașitatea împăratului francezilor, care nu mai acordase sprijin Mexicului atunci când Statele Unite ale Americii, cu adevărat unite, se ridicaseră împotriva intervenției hotărâte, neîndemânatic, de Paris. Brusc, Mexicul era departe, iar soarta sa punea în încurcătură. Abandonat, Maximilian se trezise față în față cu o populație care i se opunea în unanimitate, înconjurat doar de câțiva voluntari austrieci, printre care prințul Felix von Salm-Salm, și belgieni. Acest om moale a știut să iasă din viață cu demnitate, în spiritul Habsburgilor, care nu se tem de moarte. Vestea execuției sale, o telegramă a ambasadorului austriac din Washington, i-a găsit pe Franz Joseph și pe Sissi la Regensburg, unde asistau la funeraliile soțului Elenei, prințul von Thurn und Taxis. Durerile nu se exclud, ci se adaugă. Într-o săptămână, moartea lovește de două ori. Sissi este în lacrimi, mai atinsă personal de decesul prematur al cumnatului, care forma, împreună cu Elena, un cuplu foarte unit. Dar nu poate uita scrisoarea pe care i-o scrisese Charlottei, pentru a-i împărtăși ostilitatea față de această aventură mexicană care pare fără sens: „De ce să căutați onoruri sterile și sclavia unui tron atunci când aveți privilegiul de a vă trăi viața? De ce să vă compromiteți fericirea cu atâtea corvezi și ceremonii fastidioase? De ce să renunțați la orhideele de la Miramar?". Un adevărat autoportret. În acel moment, Sissi ar fi schimbat bucuroasă coroana ei cu destinul secundar al cumnatei sale.

Fiindcă biata Charlotte își pierduse deja mințile, lucrurile cele mai penibile rămân de făcut. Franz Joseph trebuie să o anunțe pe arhiducesă, reîntoarsă la Viena. Șocul o frânge pe bătrâna doamnă, mereu energică și curajoasă. Iar atunci când o telegramă din partea lui Napoleon al III-lea ajunge la Hofburg,

ea se întoarce cu spatele, refuzând să vadă acest mesaj de condoleanțe. Furioasă la culme, nu mai vrea să audă vorbindu-se de „asasinul fiului ei". Află că procesul lui Maximilian s-a desfășurat într-un teatru, simbol al modului artificial în care fusese organizată această aventură lamentabilă.

Sissi se duce la Possenhofen, la München și ajunge la Bad Ischl pe 2 iulie. Este îngrijorată. Dramei surorii sale Elena, devenită văduvă în chip brutal, i se adaugă cea a unei alte surori, logodnica părăsită a lui Ludovic al II-lea. Regele Bavariei a însoțit-o pe Sissi în trenul ei pe o porțiune a drumului ei bavarez și i-a vorbit timp de două ore. Abia s-a despărțit de ea, că îi trimite o scrisoare înflăcărată: „Nu-ți imaginezi, dragă verișoară, cât de fericit m-ai făcut. Orele pe care le-am petrecut în vagon le număr printre cele mai frumoase. Nu le voi uita niciodată. Mi-ai permis să vin să te văd la Ischl: dacă într-adevăr se apropie momentul în care voi avea fericirea să te văd acolo, sunt cel mai norocos dintre muritori. Sentimentul de afecțiune sinceră, de respect și de atașament atât de credincios pe care, încă de foarte tânăr, ți-l purtam în adâncul inimii mele, mă face să cred în paradisul pe pământ și nu se va stinge decât odată cu moartea. Te rog din toată inima să ierți conținutul acestor rânduri, dar nu puteam face altfel...".

Regele Bavariei le confundă pe cele două surori. Cea de care se simte profund apropiat este Sissi. Este modelul dragostei sale visate. Sofia nu este decât o copie, pe care o consideră fadă. Sissi are dreptate să fie neliniștită: Ludovic al II-lea s-a apropiat în fapt de împărăteasă prin logodna cu Sofia. Nefericita se plictisește fără vești de la logodnicul ei ciudat, care poruncește să fie plimbată prin München caleașca, goală, pe care ea trebuie să o folosească în ziua nunții sale, dar nu mai vorbește deloc despre nuntă. Și are un motiv: Ludovic al II-lea se interesează mult de noul său șef al grajdurilor, Richard Hornig, și face o escapadă

împreună cu el la Paris, unde Expoziția universală, cea mai importantă care fusese vreodată organizată, atrage întreaga Europă. El revine la München la jumătatea lunii iulie. La reluarea operei *Tannhäuser*, pe 1 august, Ludovic al II-lea apare singur în loja regală. Sofia, la fel ca şi înainte de logodna lor, stă într-o lojă laterală. Regele nu o vizitează decât în antract, pentru cinci minute, pentru a-i dărui un buchet de flori. Liszt rezumă impresia spectatorilor, scriindu-i în franceză prietenei sale, prințesa de Wittgenstein, rămasă la Roma: „Ardoarea matrimonială a Majestății Sale pare foarte temperată". Măcar atât se poate spune atunci când se află că data nunții a fost amânată de pe 25 august pe 12 octombrie, ziua aniversară a căsătoriilor lui Maximilian I şi Ludovic I. Ludovica este furioasă. O asemenea amânare nu îi onorează fiica. Sofia îşi strigă tristețea:

— Dar nu vedeți că nu mă iubeşte? Se joacă pur şi simplu cu mine!

Într-adevăr, Ludovic al II-lea îşi joacă nunta în loc să o trăiască. Iar caleaşca goală se plimbă în continuare prin München şi Ludovic al II-lea o strigă pe Sofia cu toate prenumele din catalogul eroinelor wagneriene: *Elsa, Isolda, Brunhilda*... Uneori, o strigă chiar şi *Elisabeta*...

Sissi, care primeşte o scrisoare disperată din partea surorii sale mai mici, nu ştie exact ce să creadă despre aceste extravaganțe. Comportamentul vărului său începe să fie stânjenitor. Ea vorbeşte cu soțul ei, care îi promite să încerce să clarifice chestiunea, dar sunt lucruri mai urgente. Napoleon al III-lea şi împărăteasa Eugenia fac o vizită la Salzburg pentru a-i adresa condoleanțe lui Franz Joseph. Acesta din urmă plănuise, de asemenea, să meargă la Paris, însă moartea lui Maximilian anulase călătoria. Sissi, rămasă la Bad Ischl în timp ce Franz Joseph se întoarce la Viena, îi scrie: nu vrea să asiste la întrevederea de la Salzburg. Ea invocă o indispoziție şi o mare oboseală. „Poate

că sunt însărcinată? În acest caz, întâlnirea de la Salzburg ar fi foarte penibilă. Aş putea să plâng ziua întreagă, atât sunt de tristă. Consolează-mă, sufletul meu drag, căci am mare nevoie de asta. Nu mai am chef de nimic, nici să mă sui pe cal, nici să mă plimb, totul mi-e egal." După tensiunea zilelor maghiare, Elisabeta este foarte afectată de doliu şi de alte nelinişti. Mai departe, această scrisoare din 1 august este tandră şi complice: „De ce nu vii tu mâine, în zi de sărbătoare? Ce ai de făcut în acest moment la Viena? Ori te amuzi oare atât de bine la Laxenburg – deşi nu văd cu cine – că nu te poţi smulge de acolo?" Sissi, străpunsă de gelozie, îşi reclamă soţul doar pentru sine. Drept răspuns, el îi reaminteşte datoria sa şi insistă asupra prezenţei ei la Salzburg patru zile mai târziu.

Pe 18 august, cuplul imperial francez este primit într-o tăcere glacială în oraşul lui Mozart. Reticentă, primăria i-a urat în cele din urmă un bun-venit forţat – din ordinul lui Franz Joseph – omului care l-a împins pe Maximilian înspre Mexic şi l-a abandonat acolo. Dincolo de condoleanţe şi de conversaţiile politice prin care ministrul Beust doreşte să favorizeze o apropiere între Viena şi Paris, marele interes al întâlnirii este, pentru populaţie, confruntarea aşteptată dintre cele două împărătese. O întrebare circulă pe buzele tuturor: care dintre ele este mai frumoasă? Eugenia l-a auzit pe pictorul Winterhalter lăudând graţia lui Sissi şi l-a chestionat mult pe artist. La rândul ei, Sissi nu are o admiraţie excesivă pentru Eugenia, care a jucat un rol clar în derularea războiului din anul trecut. Este cald – 25 de grade – atunci când trenul francez se opreşte în gara din Salzburg. Strângerea de mână dintre cei doi bărbaţi nu este deloc entuziastă. Napoleon al III-lea este amabil, însă bolnav; Franz Joseph, în defensivă, este profund tulburat. Trebuie să recunoaştem că obiceiul pe care îl au suveranii europeni de

a purta războaie, de a se trăda și apoi de a-și face vizite de politețe este uneori exasperant!

Părerile sunt mai întâi împărțite. Deși cu nouă ani mai bătrână decât Sissi, Eugenia pare foarte frumoasă, cu o alură impozantă. Dar, foarte repede, comparația se întoarce în favoarea împărătesei Austriei, care este mai înaltă și mai zveltă decât împărăteasa francezilor și, mai ales, mai grațioasă. La 65 de ani după această întâlnire publică, un martor indiscret, contele Wilczek, le va povesti nepoților săi o amintire secretă, ieșită din comun: „Am deschis ușa fără să fac zgomot, căci trebuia să trec prin două camere goale până la cabinetul de toaletă, a cărui ușă era întredeschisă. În față, se afla o oglindă mare, iar cele două împărătese, cu spatele spre ușă, își măsurau cu niște panglici lungimea picioarelor, care erau cele mai frumoase din Europa. Această scenă a fost incredibilă și nu o voi uita niciodată"*. La Hofburg, arhiducesa se plângea adesea că Sissi întârzia la masă, afirmând: „Precis împărăteasa este încă pe cale să-și admire picioarele în oglindă!". După seara de 19 august, în care nu s-a dansat din cauza doliului, arhiducele Carol-Ludovic, fratele lui Franz Joseph, îi scrie mamei sale, izolată în durerea sa: „Deși Eugenia este încă o femeie frumoasă, ea este totuși umila servitoare a doamnei noastre. Atunci când Sissi a înaintat pentru a o îmbrățișa, iar împărăteasa francezilor și-a ridicat voaleta, tot ceea ce am văzut a fost un pastel încă plăcut, precum și niște mâini perfecte și niște picioare pe care ea a avut mare grijă să le arate, ridicându-și fusta într-o manieră pe care cele mai severe dintre doamnele noastre nu au considerat-o pe deplin convenabilă pentru o împărăteasă". A vorbi despre intimitate între cele două femei ar fi exagerat, însă se remarcă faptul că Eugenia se poartă cu Sissi cu multă curtoazie, fără ca asta să-i

* Brigitte Hamann, *op. cit.*

aducă atingere propriului rang. Prima întâlnire dintre cele două femei se încheie, cinci zile mai târziu, cu impresia austriecilor că au cea mai frumoasă suverană din Europa. Iar prestigiul lui Sissi, ştirbit de favorizarea Ungariei, este acum refăcut. Mai mult, Napoleon al III-lea l-a invitat pe Franz Joseph să vină la Paris în cursul toamnei.

La 23 august, Sissi pleacă la Zürich să își vadă surorile: pe Maria şi Matilda. Şederea îi este scurtată de o epidemie de holeră, iar ea trebuie să se refugieze în familie, la Schaffhouse, pe malul drept al Rinului, unde fluviul se prăbuşeşte în cascade. Se simte rău, este din ce în ce mai convinsă că este însărcinată, dar stările ei de rău nu o împiedică să se plimbe incognito şi să înceapă conversaţii cu trecătorii care au câini. După cai, câinii sunt o altă pasiune, incomodă, căci îi alege pe cei mai mari posibil. Un valet este de altfel însărcinat exclusiv cu îngrijirea lor.

Îl roagă pe Franz Joseph să vină să o ia de la malul Rinului şi îl imploră să se oprească la München. Tatăl ei începe să nu îl mai suporte pe Ludovic al II-lea, care debarcă la miezul nopţii pentru a-i face o curte pur literară Sofiei şi dispare apoi zile întregi, lăsând-o pe tânăra fată în lacrimi. Adevărul iese la iveală: Ludovic, logodnicul imposibil, este un soţ improbabil. De altfel, el îi mărturiseşte secretarului Curţii sale, Lorenz von Düfflip:

— Aş prefera să mă arunc într-un lac decât să mă însor acum.

În timp ce Franz Joseph primeşte o delegaţie de cehi, care doresc, de asemenea, o încoronare la Praga şi extinderea Compromisului la o triplă monarhie, Sissi se odihneşte. Medicul ei i-a confirmat fericita veste: este însărcinată în două luni, dar nu doreşte ca starea ei să fie făcută publică. Intimitatea regăsită dintre cei doi soţi o face să viseze pe Elisabeta. Ea scrie în

jurnalul ei poetic: „Mi-ar plăcea să am un fiu, un rege pentru Ungaria, un spirit clar, un om puternic".

La începutul lunii octombrie, Ludovic al II-lea, fugind cu ostentaţie de realităţile căsniciei, este somat de către ducele Max să se hotărască. Este în joc onoarea ramurii ducale. Exasperat, tatăl Sofiei fixează data căsătoriei pe 28 noiembrie, cel mai târziu. Furios, Ludovic al II-lea primeşte foarte rău acest ultimatum. El în întreabă pe secretarul său Düfflip:

— Aşa se adresează un supus suveranului său?

Funcţionarul răspunde:

— Sire, ducele Max nu v-a scris ca un supus, ci precum un tată.

Regele se foloseşte de acest pretext. După trei zile de frământare, el îi scrie Sofiei o scrisoare de despărţire. Îi vorbeşte de dragostea lui „fraternă, adevărată şi credincioasă", o asigură că o iubeşte „ca pe o soră dragă" şi, pe un ton de o incredibilă detaşare, îi precizează: „Este de preferat să ne despărţim acum, fără a ne angaja pentru viitor". Şi, cu un amestec de inconştienţă şi de francheţe, încheie: „Dacă, după un an, nu aţi găsit pe cineva care să vă poate face fericită şi dacă şi eu voi fi în aceeaşi situaţie (o eventualitate deloc imposibilă), am putea atunci să ne unim pentru totdeauna, bineînţeles dacă mai aveţi încă dorinţa de a o face". Incorigibil, continuă să-i spună *Elsa* şi să se semneze *Henri*. De fapt, homosexualitatea a blocat proiectele de căsătorie ale lui Ludovic al II-lea, foarte lucid şi, în definitiv, preocupat, în imediat, să nu o facă nefericită pe biata Sofia. Trei zile mai târziu, el mărturiseşte adevărul în *jurnalul* lui intim: „Sofia este îndepărtată. Imaginea cea sumbră se şterge. Aveam nevoie de libertate, mi-era sete de libertate, trebuia să mă pot trezi din acest coşmar oribil". Sărmana Sofia, care nu are nimic dintr-un coşmar, izbucneşte în lacrimi, iar părinţii săi trec de la mânie la uşurare.

Atunci când află că sora ei nu va fi regină a Bavariei, Sissi caută hârtia de scrisori și, de la Schönbrunn, îi scrie mamei sale pe 19 octombrie: „Sunt în culmea indignării, la fel și împăratul. Nu există expresie pentru a defini un asemenea comportament. Nu înțeleg nici cum Ludovic mai îndrăznește, după tot ceea ce s-a întâmplat, să se mai arate prin München!" Sissi nu știe că, în aceeași zi, Ludovic al II-lea, care a uitat deja ravagiile pe care le-a provocat, îi scrie lui Wagner: „Acest an a fost unul fericit și care ne-a adus bucurie"! Elisabeta, calmată, îi mărturisește mamei sale: „Sunt însă mulțumită că Sofia primește bine lucrurile. Dumnezeu știe că ea nu ar fi fost niciodată fericită cu un asemenea om. Și eu doresc acum ca ea să își găsească un bărbat foarte gentil. Dar cine?"

Franz Joseph este pe punctul de a răspunde invitației lui Napoleon al III-lea. Sissi pretextează sarcina pentru a nu-l însoți la Paris, dar adevărul este că nu are deloc chef să meargă în Franța.

La Paris, Franz Joseph este uimit de fastul orașului imperial renovat, curățat și mărit de către energicul baron Haussmann. Expoziția universală unde Austria își expune realizările este grandioasă. Imperiul își joacă ultima carte, aceea a reușitei economice. El face și alte descoperiri, mai puțin oficiale, pe care i le raportează lui Sissi încă din prima sa scrisoare, scrisă la *Elisée* (sic!) *Napoléon*, reședința suveranilor străini, pe 24 octombrie, la ora șase și jumătate dimineața: „...Am văzut pădurea Boulogne cu numeroase echipaje, cavaleri, călărețe și, în total, o mulțime de micuțe târfe"*.

---

* *Briefe Kaiser Franz Josephs an Kaiserin Elisabeth (1859-1898)*, prezentat de către Georg Nostitz Rieneck, Herold, Viena, 1966. Aceste două volume bogate de corespondență nu au fost niciodată editate în limba franceză.

Elisabeta, împărăteasa Austriei, portret de Franz Xaver Winterhalter, 1865. Tabloul se află în biroul lui Franz Joseph de la Hofburg.

Elisabeta în fața castelului de la Possenhofen, gravură de A. Fleishmann după un tablou de Carl Piloty și Franz Adam, 1853.

Elisabeta Amalia Eugenia, ducesă din Bavaria, în rochie de seară, portret de Eduard Kaiser, 1854.

Franz Joseph și Sissi, gravură, Illustrated London News, *1855.*

Erzsébet, regina Ungariei, fotografie de Emil Rabending, 1867.

Sissi cu Shadow, unul din câinii ei favoriți, fotografie de Emil Rabending, 1867.

Împărăteasa Sissi în costum de echitație, caricatură de Constantine von Grimm, Vanity Fair, *1884.*

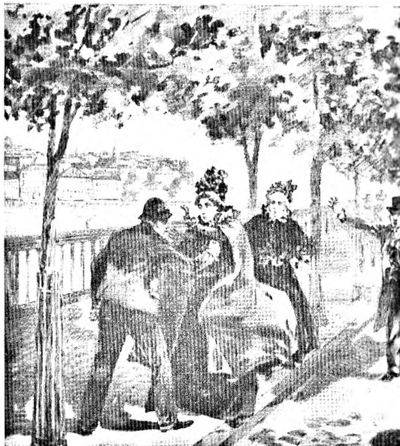

Sissi, portret oficial, fotografie din atelierul lui Carl Pietzner 1890.

Sissi și Irma Szataray, la Territet, lângă Montreux (Elveția), fotografie din 1898.

LYON
RÉPUBLICAIN
Supplément Illustré
HUIT Pages : CINQ centimes.
25 Septembre 1898. 6, rue Childebert

Asasinarea împărătesei Austriei, coperta revistei Lyon républicain. Supplément illustré, *25 septembrie 1898.*

Această observație indecentă, făcută pe când se ducea la palatul de la Saint-Cloud, dovedește că, în aceste locuri, galanteria plătită nu este apanajul ultimului sfert al secolului al XX-lea... Un ton liber, modern transpare din aceste scrisori, într-o epocă în care se considera că Europa trăia la unison pudoarea victoriană. Fără îndoială, Parisul este mai frivol decât Viena...

Franz Joseph savurează această vizită de stat, în care viața pariziană, dragă domnului Offenbach, își are locul său. Pe 30, împăratul Austriei, în mod clar într-o dispoziție frivolă, adaugă: „Micuțe târfe am văzut aici multe și chiar foarte frumoase, dar eu nu mă gândesc decât la tine, poți să fii liniștită". Ei își scriu în fiecare zi. „Mă simt foarte bine și mă distrez mult", spune el. Ca și Sissi atunci când călătorește, se duce incognito pentru a asista la un vodevil la teatrul de la Palais Royal, unde lumea știe să se distreze: „Am râs mult", scrie el pe 2 noiembrie. Și un lucru destul de hazliu, legat de prințul imperial, în vârstă de unsprezece ani: „Micul Napoleon este foarte inteligent, dar foarte scund. Noi avem unul mai bun". Între banchete și inaugurări, Franz Joseph, care nu s-a destins niciodată atât de bine, nu încetează să se gândească la Elisabeta. „Regret că suferi atât și că ești într-o dispoziție proastă. Voi fi în curând acolo" (28 octombrie). Povestind cum împărăteasa Eugenia vrea să urce în balon aproape de poarta Suffren, fără a-l fi prevenit pe Napoleon al III-lea, el spune: „Tu nu ai face asemenea lucruri pe la spatele meu" (30 octombrie). „Voi încerca să te consolez și să te distrez (...). Dacă erai aici, te-ai fi amuzat foarte mult" (2 noiembrie). Într-adevăr, Franz Joseph și Sissi ar fi putut petrece zile foarte fericite la Paris, în timp ce Imperiul Francez strălucea cu ultimele sale sclipiri. Parizienii regretă absența lui Sissi, iar Eugenia cere constant vești despre ea. Cum împăratul Austriei nu este un spirit complicat, iar soția și copiii săi constituie

singura sa bucurie, el scrie: „Mi-e dor de voi toți, singurul meu univers, singura mea fericire adevărată". Iar pe 2 noiembrie, în franceză: „Unde te simți mai bine decât în sânul familiei? Te îmbrățișez, magnifica mea soție". Plecat de 15 zile, lui Franz Joseph îi place să îi amintească lui Sissi aceste baze ale vieții lor și cât de mult fuga, evadarea și, în consecință, absența pot fi dificil de suportat. Aici este o diferență imensă între cei doi. Chiar dacă este constrâns, de exemplu din motive militare, să călătorească, Franz Joseph nu este niciodată bucuros să călătorească singur. În schimb, Sissi va prinde gustul acestui lucru. Chiar în mod periculos. În apărarea lui Sissi, care preferase să renunțe la această călătorie, să observăm că Franz Joseph se întoarce foarte obosit de la Paris. El a fost totuși „cuminte". Pentru prima dată, mărturisește că dormea mai mult la Elysée decât la Hofburg: nu se trezea decât la ora șase dimineața. Sissi, care i-a scris și ea în fiecare zi în timpul acestei călătorii, i-a spus, legat de orarul său foarte încărcat: „Sunt mulțumită că nu mă aflu acolo. Pentru bărbați, totul este mai simplu și mai ușor". Elisabeta este fericită să-și regăsească „micul bărbat", care a fost primit cu atâta fast la Paris și care a știut să îi spună lui Napoleon al III-lea, atunci când își lua rămas-bun pe peronul gării: „Suntem aliați fără a fi legați". Împăratul aduce multe cadouri: o bijuterie în formă de pasăre, cu penele și coada bătute în rubine, diamante și perle, un evantai pictat de Watteau, dantele, stofe, șaluri. Franz Joseph a adus puțin Paris în valizele sale.

Pe parcursul lunii noiembrie, divizat între mișcările liberale și respectul pentru naționaliști, el decide să se odihnească la Gödöllö, ale cărui lucrări de amenajare le-a supravegheat îndeaproape. Șederea în Ungaria este o nouă victorie pentru Sissi, care este în culmea fericirii. Foarte repede, împăratul împărtășește punctul de vedere al dragei sale Elisabeta, Gödöllö este o oază de pace, un azil în care – i-o spune mamei sale – el „poate

să se retragă atunci când vienezii îl agasează prea tare". Or, la Viena, o nouă iritare înveninează viața Curții. Circulă un zvon: împărăteasa s-ar gând să nască în Ungaria și, dacă copilul este băiat, vrea să-i dea prenumele de Ștefan, în onoarea sfântului patron al maghiarilor.

Zvonul este fondat. După repatrierea corpului lui Maximilian, care a dat naștere unor formalități sordide, Sissi și soțul ei pleacă spre Budapesta. El la sfârșit de ianuarie, ea i se alătură pe 5 februarie 1868. Curtea de la Viena bârfește; se spune că împărăteasa pleacă pentru mai multe luni, se confirmă că ea vrea să nască pe teritoriul maghiar. Iar contesa Fürstenberg îi scrie surorii sale că o mare doamnă din înalta societate, exasperată de această nouă jignire față de Austria a mers până la a spune, cu voce tare, că dacă împărăteasa ar avea un accident, ar fi unul meritat... Antagonismul dintre Curte și Sissi este o capodoperă a neînțelegerii. Vienezii sunt jigniți, împărăteasa le dă o lecție, pe care unii o resimt ca pe o palmă. Punerea în aplicare, delicată, a Compromisului, cere ca Viena să facă în continuare eforturi în favoarea Budapestei. Sissi nu consideră că și-a încheiat misiunea; aceasta nu va fi îndeplinită decât odată cu nașterea copilului, în primăvară. Iar Franz Joseph, foarte lucid în privința spiritului sarcastic vienez, începe să-și aprobe soția. El înțelege – puțin cam târziu – că atmosfera înăbușitoare a aruncat-o efectiv pe Elisabeta înspre medii mai primitoare și mai umane. Viena consideră că spiritualitatea împărătesei nu este decât un romantism care s-a abătut de la drumul drept, că sensibilitatea ei nu este decât isterie și că rafinamentul ei nu este decât o succesiune de ciudățenii. Viena o vede mereu pe Sissi cu ochi critici, ignorând că încoronarea ei ca regină a Ungariei a fost revanșa sa. „A fost nevoie de prăbușirea acestei Curți pentru a o ridica pe Elisabeta la adevăratul ei rol. Din acel

moment, nu mai este condamnată la o existență frivolă; ea și-a luat locul în realitate*."

Sissi le este recunoscătoare maghiarilor pentru că au primit-o atunci când, psihologic, spiritul ei se îndrepta spre o depresie sigură. Iar pentru a le mulțumi, ea vrea să le dăruiască acest copil, care este atât cel al unei tandreți regăsite, cât și acela al pasiunii sale pentru o cauză liberală și dreaptă.

Liberalismul ei pare contagios, căci o dezbatere parlamentară la Camera Superioară din Viena contestă Concordatul și vrea să îl modifice. Cu 69 de voturi contra 39, regimul religios austriac este transformat. Ședința din 21 martie restabilește competența tribunalelor civile pentru căsătorie și controlul statului asupra învățământului. Biserica și clerul se ridică împotriva pierderii influenței lor exclusive; papa Pius al IX-lea se declară iritat, iar arhiducesa Sofia își rezumă nemulțumirea astfel: „Nu mă tem pentru religie, mă tem pentru dinastie".

Elisabeta poartă noul viitor al dinastiei. De la Ofen, ea îi spune lui Franz Joseph cât i-ar plăcea ca el să fie acolo pentru a o încuraja . El speră la un al doilea băiat, ea este sigură că va avea o fată. Și are dreptate: pe 22 aprilie, dă naștere micuței Maria-Valeria. Sexul copilului provoacă o polemică înăbușită, dar sigură. Ungurii ar fi preferat un băiat, căci un viitor suveran le-ar fi permis, pe termen lung, un regat independent de Viena. Austriecii, care au criticat atât de mult nașterea în Ungaria, se bucură, dimpotrivă, de o fată care va amenința mai puțin unitatea imperiului. Viena ține o contabilitate scrupuloasă. Tot ceea ce slăbește Ungaria întărește Austria și invers.

În secret, se murmură că frumosul Andrassy este tatăl copilului. Nu este decât o calomnie, care se va prăbuși de deplin

* Karl Tschuppik, *op. cit.*

atunci când asemănarea dintre Franz Joseph și fetiță se va impune.

Împăratul este foarte fericit. El îi descrie fiului, rămas la Viena, bucuria sa de tată și îi face primul portret al micuței sale surori, la opt zile după naștere: „Este foarte drăguță, are ochi mari, de un albastru-închis, un nas puțin cam gros, o guriță mică, obraji imenși și păr închis la culoare, atât de des încât l-am putea coafa. Este foarte puternică și dă din picioare cu vigoare".

Imediat, Maria-Valeria va deține un loc special în inima mamei sale. Ea va fi copilul ei favorit.

Cu Gisela și Rudolf, Sissi a trecut de la o frustrare penibilă la o autoritate nemăsurată. Fiica și fiul ei, pe atunci în puterea bunicii lor, îi lipseau, iar atunci când fusese plecată, ea le lipsise copiilor ei. Atunci când mama își recuperase drepturile naturale asupra lor, educația acestora s-a modificat, la fel ca și anturajul. Influenței religioase a arhiducesei, mai ales, i-a urmat o atmosferă mai liberală pentru Rudolf. Sissi, trecând dintr-o extremă neliniștitoare în alta, la fel de regretabilă, sporise numărul profesorilor. Fuseseră aproape 50! Lecțiile, până la limita saturării, i-au dezvoltat micului băiat precocitatea și ambiția. Atunci când nu obținea decât o notă mediocră, era deosebit de afectat. Când preceptorul său, contele de Latour, i-a spus că rezultatul slab avea să îl lipsească de mersul la vânătoare cu tatăl său, Rudolf i-a răspuns:

— Nu pentru recompensă îmi dau silința. O fac pentru că este datoria mea.

Avea nouă ani...

Auzul său, foarte fin, îl face să iubească muzica. Atunci când Elisabeta îi cânta o melodie de Schubert la pianul decorat cu îngerași, el își regăsea calmul și spunea:

— Mi se pare că devin mai bun.

Asemenea reflecţii mărturisesc gravitatea spiritului său. Întrebările neîncetate pe care le punea despre evenimentele din 1848 şi despre războaiele pierdute de împărat îl familiarizaseră deja cu o lume sumbră. Tulburări de caracter şi o fire instabilă păreau să decurgă din faimoasa ereditate a familiei Wittelsbach. Studiul limbilor era foarte aprofundat, căci prinţul moştenitor trebuia să se exprime şi să citească în mod curent germana şi maghiara – Sissi i-a scris de foarte devreme în această limbă –, ceha, croata, engleza şi franceza. În pofida temperamentului său fizic fragil, a subţirimii sale şi slăbiciunii uneori anormale, Rudolf are un program foarte încărcat. Profesorul său de maghiară, benedictinul Hyancinthe de Ronay, fost capelan al revoluţionarilor, dezvoltă „bunăvoinţa naturală a lui Rudolf înspre o iubire şi un respect egal faţă de toate naţionalităţile".

Ceilalţi profesori ai săi, precum arhivistul Gindely, istoricul Kirieck, geograful Gruen sau dr. Ambros, specialişti în artă, erau frapaţi de aviditatea şi de uşurinţa cu care prinţul moştenitor îşi făcea studiile. Nu spune el fiecăruia: „Spuneţi-mi tot, vreau să învăţ tot"? Se renunţase la programul militar, de tip excesiv – şi stupid –, însă prea târziu. Copilul păstra o conştiinţă foarte vie a pericolului şi fusese surprins redactându-şi testamentul. În domeniul politic, preceptele erau sănătoase „date într-un spirit critic". Un jurist, profesorul Exner, stabilise că „Prinţul trebuie să tragă învăţăminte din prerogativele şi marile privilegii ale suveranilor, dar şi din greşelile lor". Foarte devreme, datoria îi fusese prezentată ca o regulă de viaţă, alternând cu o muncă sârguincioasă. Franz Joseph, tată bun şi care se făcea disponibil în fiecare zi pentru copiii săi, nu putea renunţa la maniile sale birocratice; el adnota lucrările fiului său, care urmau itinerarul unei circulare cu difuzare restrânsă. La zece ani, copilul, foarte dezgheţat şi deschis, avea sensibilitatea

mamei sale, dar cu o reținere pe care ea o ignorase întotdeauna. Astfel, ea îl considera „prea timid pe cal".

La un moment, Rudolf, tulburat de o rugăciune citită la liturghie, plângea repetând: „O Doamne! Am meritat răzbunarea ta. Nu mai sunt demn să mă numesc fiul tău". Capelanul Curții, părintele Mayer, ar fi trebuit să redacteze o rugăciune care să-l pună mai puțin la încercare.

Pentru Sissi, traumatismul primilor ani a fost prea puternic. Copiii nu au fost decât parțial ai săi. Maria-Valeria va fi în întregime a ei, va scăpa influenței, chiar și indirecte, a arhiducesei.

Dorind oarecum să recupereze timpul pierdut, Elisabeta va dezvolta o idee fixă în legătură cu ultimul ei copil. Maria-Valeria îi desăvârșește revanșa. „Eu cunosc acum fericirea de a avea un copil", i-a spus împărăteasa unei doamne de onoare.

Sissi este foarte obosită. Pe 9 iunie, ea pleacă direct la Bad Ischl, fără a mai trece prin Viena. Împărăteasa știe că i se reproșează influența asupra lui Franz Joseph, asaltat de cereri aproape zilnice de concesii, mai ales din partea cehilor, care insistă pentru a pune la Praga coroana Sfântului Venceslav pe capul împăratului și al împărătesei, cum fusese cazul cu coroana Sfântului Ștefan la Budapesta. O lună mai târziu, Sissi își regăsește cu emoție Bavaria îndrăgită, căci toată familia îi cere să intervină pe lângă Ludovic al II-lea pentru a restabili relațiile de familie întrerupte din momentul scandalului logodnei rupte. Ciudatul rege este foarte agitat. Reîntoarcerea lui Wagner a fost urmată de premiera, la Opera din München, a *Maeștrilor cântăreți din Nürnberg*. Ludovic al II-lea a savurat triumful celui pe care l-a numit *Prietenul*, după o reprezentație care a durat cinci ore, într-o căldură tropicală. Entuziasmat, el și-a anunțat intenția de a reconstrui vechiul castel ruinat de lângă reședința sa de la Hohenschwangau, pe un pinten sprijinit de piscurile

care trasau frontiera austriacă. În plin delir medieval, regele a dat instrucțiuni:

— Nu vreau o construcție simetrică, ci un ansamblu de o varietate pitorească.

Pitoresc, rezultatul va fi în același timp grandios: castelul numit Neuschwanstein. Ludovic al II-lea își inaugurează seria de castele fantastice într-un vis de piatră care, chiar și azi, ne uimește și ne fascinează.

Elisabeta se instalează, împreună cu fiica sa, la Garatshausen, la mijlocul malului vestic al Lacului Starnberg, în reședința fratelui ei mai mare Ludovic-Wilhelm. Sentimentele materne ale lui Sissi, animate de o voință de a face bine, se transformă în manie. Tulburări digestive ale micuței Maria-Valeria o panichează pe mamă; convinsă că laptele doicii este stricat, aceasta o informează pe lectora sa, Ida Ferenczy, rămasă la Viena:

— Nu sunt liniștită nicio clipă, căci este oribil să știi că până și cea mai mare comoară pe care o ai pe lume este înconjurată de oameni puțin conștiincioși.

Împărăteasa adaugă, vorbind de doică:

— Nici chiar bunul Dumnezeu nu ar reuși să se înțeleagă cu aceasta.

Doica este concediată. O asemenea spaimă a mamei nu se poate explica decât prin amintirea micuței Sofia, care a murit, probabil, din lipsa unor îngrijiri adecvate.

Franz Joseph i se alătură în aceeași zi în care Ludovic al II-lea vine să îi facă o vizită, aproape deloc rușinat, verișoarei sale favorite, care îl tulbură din ce în ce mai mult. Nu s-au mai văzut de circa zece luni. Sissi este nedumerită, mama ei nu vrea să audă nici cea mai mică aluzie la Wagner, care a fost, dacă se poate spune, „rivalul" fiicei sale, iar împăratul face o anchetă discretă pe seama monarhului Bavariei, deja înconjurat de o legendă neobișnuită.

Intervine împăcarea, dar fiecare, în familia ducelui Max, se întreabă cu privire la capriciile spectaculoase ale suveranului. Se spune, printre altele, că iarna el porunceşte să fie dus la manejul regal din München la ora opt seara şi că galopează, urmat de către şeful grajdurilor sale, până la ora trei dimineaţa. Atunci se opreşte, cercetează hărţi ale drumurilor alpine şi estimează că tocmai a parcurs distanţa dintre München şi împrejurimile Innsbruckului. Descalecă, supează şi pleacă iar. La „sosire", este convins că s-a dus până în Austria, la Sissi. Între râs şi teamă, Elisabeta şi Franz Joseph sunt nedumeriţi. O certitudine: Sofia a scăpat de o existenţă ciudată. Sora lui Sissi tocmai s-a logodit cu un nepot al lui Ludovic-Filip, prinţul Ferdinand de Bourbon-Orléans, duce d'Alençon. La mai puţin de un an după întâmplarea nefericită cu regele care este un mecena pentru Wagner, ea se va căsători.

Ceremonia are loc la Possenhofen, iar Sissi este de faţă, radioasă. Ludovic al II-lea consideră că este indispensabil să participe. El pleacă după câteva minute, declarând:

— M-am plictisit îngrozitor.

În septembrie, împărăteasa vrea să meargă din nou în Ungaria. Ea se opreşte la Viena, dar nu petrece pe aici decât câteva ore! La Curte izbucneşte furia. Prea târziu: împărăteasa a plecat deja către Gödöllö, pe care doreşte să îl considere adevărata sa reşedinţă în afara locuinţelor bavareze. Adevărul iese la iveală: Sissi nu este fericită decât în universul copilăriei sale sau în cel al împlinirii sale psihologice şi politice. Gödöllö este un castel care i-a fost dăruit şi a fost amenajat după gustul ei. Nu se simte deloc prizonieră acolo, unde trăieşte potrivit unui protocol, desigur, dar un protocol flexibilizat de viaţa la ţară, în mijlocul cailor şi al vânatului. Soţul ei apreciază, de asemenea, Gödöllö şi viaţa de familie departe de intrigile vieneze. Mai mult, el îşi tratează aici reumatismul. Împăratul tocmai a impus Ungariei

noua lege militară, potrivit căreia *honvezii*, elemente altădată revoluționare, constituie de acum înainte o gardă civică*. În schimb, el a refuzat ca ordinele să fie date în maghiară, cum dorea Andrassy. Pe 14 octombrie 1868, Franz Joseph notează: „Imperiul nu mai este cel austriac, ci monarhia austro-ungară". Compromisul funcționează.

Sissi se agită încă din cauza Mariei-Valeria, bolnavă timp de o săptămână. Trebuie să se neliniștească? Nu. Nu este vorba decât de primul dinte. Ușurată, mama ei împarte sute de florini doicii și tinerelor cameriste care au grijă de arhiducesă.

La Gödöllö, atmosfera este deosebit de destinsă. Soțului ei, reîntors la Viena, Sissi îi povestește cu încântare cum doicii celei noi a Valeriei, care cântă ceardașuri cu voce gravă, îi este tare frică de șoareci și îi scrie, pe 2 noiembrie, după ce un rozător s-a refugiat în dormitorul ei: „Ieri a fost o mare vânătoare la mine, în dormitorul vechi. Copiii, cameristele și lacheii fugăreau un șoarece cu mături, bastoane și ștergare, era o adevărată cursă cu obstacole, în timpul căreia nefericitul a căzut o dată în castronul lui *Horseguard***; dar a reușit să scape. În cele din urmă, Wallner l-a prins sub fustele lui Bally, unde se refugiase, și i-a frânt gâtul". la Hofburg sau la Schönbrunn, se râde rar. La Gödöllö, buna dispoziție, bucuriile simple și o etichetă redusă la minimum sunt, pentru Elisabeta, o adevărată cură de optimism. Melancolia ei, atât de bruscă, este combătută de o fericire pe care împăratul vine să o împartă cât mai des posibil. Sissi redevine copilă, jucăușă, malițioasă, dar știe acum să fie și gravă, profundă cu oamenii sinceri față de ea. Este vorba mai degrabă

---

* Încorporate în trupele imperiale, aceste unități reprezintă 60 de escadroane organizate în zece regimente. Uniforma este cea a husarilor, cu trese roșii și o manta îmblănită decorată cu blană albă.

** Unul din numeroșii câini ai lui Sissi.

de satisfacție decât de maturitatea, relativă, care i-a impus, în sfârșit, o anumită răbdare. Interesul ei permanent pentru ideile maghiare i-a permis să își numere adevărații aliați, să separe curajul de lașitate. Și, dotată cu aceeași memorie remarcabilă ca și Franz Joseph, ea nu uită nici afecțiunea unora, nici meschinăriile altora. Rămâne faptul că surprinde în continuare, scriindu-i Idei Ferenczy: „Îmbrățișează din partea mea caii, de o mie de ori. Ce păcat că nu pot să îi am mereu alături de mine". Se poate spune că la sfârșitul lui 1868, într-o oarecare măsură, caracterul ei s-a stabilizat în dezechilibru. Melancolia, care face deja ravagii asupra spiritului vărului ei Ludovic al II-lea, este la ea combătută printr-o energie care, de data asta, a dat rezultate. Lungul sejur se încheie în două etape. Prima se situează la începutul lui decembrie, la Ofen, unde, în urma aplicării Compromisului, delegațiile austriacă (din Cisleithania) și maghiară (din Transleithania) se întâlnesc o dată pe an, pentru gestionarea afacerilor comune celor două monarhii. De la recepții la ceremonii, Sissi își joacă rolul. Ea poate să-și asume aceste mondenități pentru că este călăuzită de o misiune de bunăvoință și de observare. Continuând contactele cu mediile opuse în mod ferm – dar politicos – Habsburgilor, ea reușește, prin grația și farmecul său, să inspire un armistițiu imediat ce apare în vreun loc din Ungaria. În fața suveranei, oamenii cei mai ireductibili se simt dezarmați și consideră, cum li s-a și spus, că o asemenea femeie nu le poate fi decât aliată. Romancierul Jokai Mor, scriitor fecund, deputat naționalist și redactor-șef al unui ziar de opoziție, are o cititoare fidelă în persoana Elisabetei. Ca întotdeauna, Sissi găsește un teren de conversație cu aceia care sunt considerați a fi adversarii lui Franz Joseph. Vorbind despre literatură și poezie cu ei, Sissi îi transformă adesea în partizani. Cu un surâs și trei cuvinte, i-a cucerit.

Ea îi declară lui Jokai:

— Nu pricep nimic din politică.

Este corect. Ea știe, în schimb, ce înseamnă să ai inimă, entuziasm și spontaneitate. Instinctul îi precede cunoștințele. Jokai răspunde, uluit:

— Cea mai bună politică este să câștigi inima unei țări, iar Majestatea Voastră știe perfect acest lucru.

Prietenilor care îl așteaptă după această audiență, el le rezumă sentimentul care a invadat Ungaria:

— Noi nu vedem în ea regina, nici femeia, ci geniul patriei noastre.

Elisabeta din Bavaria, împărăteasa Austriei, este adoptată complet de noua sa patrie. Ea este mândră să fie considerată drept o fiică a Ungariei. Acest lucru nu scapă diplomaților, precum însărcinatului cu afaceri al Elveției, care notează că Sissi este „personalitatea cea mai populară din Ungaria".

Pentru ea este o adevărată sfâșiere să revină la Viena. Ajunge aici pe 24 decembrie, de ziua ei. Cadoul austriecilor pentru cei treizeci și doi de ani este amar: presa publică un calcul precis al șederilor împărătesei în Austria și în Ungaria pe parcursul anului. Iar bilanțul nu are nevoie de comentarii. Sissi a petrecut 220 de zile în Ungaria, adică aproape două treimi din anul 1868, departe de Viena. Acestei jigniri i se adaugă, pentru Curte, faptul că limba maghiară este din ce în ce mai vorbită în anturajul imperial și că Sissi i-a înlocuit pe contesa Bellegarde și pe soțul ei cu un șambelan venit din Transilvania, baronul Nopcsa. Această decizie este comentată cu asprime. Într-adevăr, cei doi Bellegarde erau ultimii „agenți" ai arhiducesei Sofia. Sissi își confirmă spectaculoasa independență. Dar ce poate să facă Curtea împotriva unei împărătese atât de agitate, desigur, dar și atât de strălucitoare? Frumusețea Elisabetei a înflorit încă și mai mult după a patra sa sarcină. Iar ea i-a transmis lui Franz Joseph

esenţa pasiunii sale maghiare, mai puţin dintr-un elan al inimii, cât dintr-o preocupare pentru liniştea ei. Fericirea lui Sissi este şi a lui, nimic altceva nu mai are valoare pentru el.

Copil fiind, mama ei, Ludovica, îi repeta lui Sissi, la fel ca tuturor fiicelor sale, o propoziţie în franceză: „Prinţesele trebuie să înveţe să se plictisească cu graţie". Era un principiu sacrosanct. Sissi l-a făcut bucăţele, măturând plictiseala, dar păstrând graţia. Regina Ungariei este şi regina maghiarilor*.

---

* Statuia ei a fost reinstalată în Buda, pe malul Dunării, iar castelul Gödöllö, abandonat, apoi transformat în azil şi în cazarmă de către trupele sovietice de ocupaţie, a fost, începând din 1989, obiectul unei restaurări lungi şi costisitoare. El este astăzi complet refăcut.

VI

SUVERANA

Toate privirile sunt aţintite asupra lui. În spenţer*, cu cravată albă şi pantalon lung, Rudolf ascultă şi priveşte, fascinat de lumea ireală a teatrului. Suntem în 7 februarie 1869. Prinţul, care merge pe unsprezece ani, este răsplătit pentru notele excelente. El asistă pentru prima oară la un spectacol, în compania părinţilor săi. Frumuseţea mamei sale nu reuşeşte să distragă publicul în antract; lumea îl admiră pe Rudolf, aşezat în loja imperială de la *Burgtheater*, sau teatrul Curţii, echivalentul vienez al celebrei *Comédie française*. Piesa aleasă se potriveşte perfect cu arhiducele: se numeşte *Prinţul vrăjit*. Franz Joseph este foarte mulţumit de studiile fiului său, ale cărui progrese sunt evidente. El nutreşte o pasiune pentru istorie şi trebuie să i se smulgă din mâini o *Viaţă a lui Alexandru cel Mare* pe care o citeşte în fiecare clipă; arată, de asemenea, un mare interes pentru marină, ca şi regretatul său unchi, Maximilian, la aceeaşi vârstă. Dar sensibilitatea sa se dezvoltă în paralel cu inteligenţa. O întâmplare tristă l-a făcut martor la sinuciderea unui tânăr în parcul Schönbrunn, iar de atunci nu a încetat să pună întrebări asupra dramei şi a fost deosebit de impresionat.

Mama lui luptă împotriva plictiselii. Ea nu mai poate înfrunta Viena. Cum să suporte critica, invidia, meschinăria permanente atunci când, în doar cinci ore de drum pe calea ferată,

---

* Haină scurtă, până în talie, la modă în epocă (n.tr.).

poate să fie la Ofen, apoi la Gödöllö, sărbătorită, aclamată, iubită? „Mă înfurii că sunt obligată să rămân aici și tânjesc după Ofen, unde, sub toate aspectele, șederea este mai frumoasă și mai plăcută." Nerăbdarea lui Sissi are de acum înainte o justificare. În felul ei original, a reușit, datorită Ungariei, să îmbine datoria de stat cu marea ei fericire. Revenită la Curte, nu mai simte decât disconfort și asuprirea unei personalități contrariate. Iar consecințele sunt grave: împărăteasa nu are decât o grabă, să plece din nou. Populația Croației îi oferă pretextul pentru asta. Croații reclamă, într-adevăr, o vizită imperială, căci au sentimentul că aparțin popoarelor oarecum uitate ale imperiului. Sissi îl însoțește pe Franz Joseph la Agram*. Festivități somptuoase marchează sejurul în capitala croată, construită într-un loc frumos și în care o Academie de Științe a fost înființată în urmă cu doi ani de zile.

Pe drumul înapoi către Viena, Elisabeta nu rezistă: ea se oprește la Gödöllö și își limitează la maximum obligațiile. Împăratul este deci singur pe 25 martie, pentru ceremonia tradițională a spălării picioarelor. Absența împărătesei este remarcată. Contele Crenneville, pentru care Sissi obținuse schimbarea responsabilității sale importante de aghiotant general în cea de șambelan al Casei imperiale, vorbește, sarcastic, de „regina și copilul ei maghiar".

La începutul lui aprilie, ea se reinstalează la Gödöllö și reușește să îl invite pe Ferencz Deák, omul care militase atât de mult pentru o autonomie a Ungariei în sânul imperiului Habsburgilor. Astfel de apropieri, asemenea contacte sunt întotdeauna opera lui Andrassy, cu ajutorul Idei Ferenczy. Elisabeta, mereu preocupată de înfățișarea ei fizică, o ascultă cu o oarecare delectare pe lectora sa numind-o „floare proaspătă de rouă". Fără îndoială, ea nu este atât de proastă pe cât se crede:

* Azi Zagreb, capitala Republicii Croația.

acest calificativ o face să surâdă... Trebui să notăm că la acea epocă împărăteasa este cu adevărat nefericită să fie despărțită de Franz Joseph, dar ea înflorește departe de Viena. Situația este inextricabilă. Ei îi place să fie cu el, dar nu destul pentru a se simți pe deplin liniștită indiferent unde, adică la Curte. Imediat ce el pleacă – iar deplasările împăratului sunt foarte frecvente –, ea este încă și mai tristă, împărțită între dorința de a-l face pe Franz Joseph să aprecieze țara pe care Sissi o consideră ca țara „ei" și constatarea că nu reușește să fie complet la locul ei. La Elisabeta începe să apară un sentiment de culpabilitate. Ea îi scrie: „...Te-am educat atât de bine în aceste ultime zile și iată că sunt nevoită să încep din nou când vei reveni. (...) Tu mă cunoști, îmi cunoști obiceiurile... Ei bine, dacă nu îți convin așa cum sunt, voi merge la internat".

Cuvinte copilărești, care sunt transparente. Internatul este o închisoare, închisoarea este Viena. Ea lipsește din Viena la inaugurarea noii Opere, pe 25 mai, primul edificiu terminat de pe *Ringstrasse*. Aceasta a fost construită inspirându-se deopotrivă din planurile Operei din Paris și cele ale Teatrului de la Châtelet. A costat șase milioane de florini. Habsburgii au cheltuit întotdeauna sume colosale pentru muzică și mai mulți suverani puseseră să se joace numeroase opere (400 sub domnia lui Leopold I, în secolul al XVII-lea) și chiar să fie compuse. În 1653, Ferdinand al III-lea scrisese prima operă în limba germană. Este deci o lungă tradiție cea pe care Franz Joseph o continuă cu această reprezentație a operei *Don Juan* de Mozart, dată la ora șapte seara, în fața a 2 700 de spectatori, cu o orchestră de 111 instrumentiști. Opera este cântată în germană, căci limba ei originală, italiana, nu este încă foarte apreciată, din cauza pierderii regiunii Veneto. Sissi greșește nefiind alături de împărat. Viena se transformă, se mărește; noul teatru este gata să o primească pe suverană; ea are aici propriul salon,

somptuos, chiar în spatele lojii imperiale centrale*. De Înălțare, împărăteasa consimte să apară în Catedrala Sfântul Ștefan, după trei ore de toaletă și de coafură. „Dacă nu ar fi venit, cred că ar fi avut loc o revoluție", afirmă ambasadoarea Belgiei.

În iunie, împărăteasa fuge în Bavaria ei natală și închiriază pentru șase luni reședința fratelui său, Garatshausen. Este prima locuință de lungă durată pe care ea o alege după șederea în Madeira. Sissi duce o viață foarte sănătoasă, scăldându-se în Lacul Starnberg, citind mult, cultivând bucuria de a fi în mijlocul fraților și surorilor sale. Asupra șederii sale planează totuși o umbră: nu a adus-o cu ea decât pe Maria-Valeria. Gisela și Rudolf sunt la Bad Ischl, cu bunica lor. Contenciosul nu s-a îmblânzit; dimpotrivă, iar rezultatul este o tristă despărțire între cei doi frați mai mari și micuța lor soră. Ei nu se regăsesc decât pe 21 iulie, atunci când arhiducesa vine să o vadă pe Ludovica la Possenhofen. Familia evocă ultimele fantezii ale lui Ludovic al II-lea. El a petrecut multe ore în grădina de iarnă pe care a instalat-o pe acoperișul palatului regal Residenz, la München. Africa, Orientul și chiar Himalaya sunt reconstituite în decor. Noaptea, la lumina unei luni artificiale, vizitatorii, pe care regele îi primește în această atmosferă de călătorie îndepărtată, cred că se află în grădinile Alhambra sau într-o Nouă Guinee fabuloasă. Sissi râde mult aflând că vărul ei a dresat un papagal să spună „Bună ziua!", ascuns în pădurea de mucava... Din fericire, regele este invizibil, adâncit în lucrările de la Neuschwanstein și mereu plecat pe cărările Bavariei superioare. „Are dor de ducă", îi spune Sissi lui Franz Joseph. Este o boală de familie.

---

* Aceasta nu era folosită decât pentru reprezentațiile de mare prestigiu. Două alte loji erau, în mod normal, rezervate împăratului (în latura dinspre grădină), iar mai târziu arhiducelui Rudolf (în latura dinspre curte). Cele două loji le permiteau oaspeților să fie văzuți de public mai ușor decât în loja centrală.

Franz Joseph nu este supărat pe Sissi decât într-un singur punct: regimul alimentar. Ea reîncepe să se hrănească ciudat şi, trebuie spus, prosteşte, mâncând doar cotlete abia fripte şi bând... sânge de bou, pe care îl consideră foarte energizant. După perioada ei de „legume şi lactate", împărăteasa se convinge că nu are nevoie decât de carne. Pe plan dietetic, ca şi pe alte planuri, găsirea unei căi de mijloc pare în mod clar imposibilă. O asemenea atitudine, foarte exagerată, derivă, pe de o parte, din obsesia zvelteţei (Sissi are treizeci şi doi de ani, iar frumuseţea sa este intactă) şi, pe de altă parte, dintr-o anumită voinţă de a fi dură din punct de vedere fizic cu acest corp care, de fapt, o chinuie. Sclavă a corpului ei într-un sens pur estetic, Elisabeta continuă să îşi impună eforturi care îi neliniştesc şi îi epuizează anturajul.

La sfârşitul lui iulie, Andrassy face un sejur la München. El o vizitează pe regina sa, care regretă mult că nu mai vorbeşte zilnic maghiara, ca acum două luni. Sissi străluceşte la ideea acestei întrevederi. Ea îşi asigură lectora, mereu neliniştită de manifestările prea spectaculoase ale Elisabetei: „Nu te nelinişti, nu o să îi sar de gât!". După plecarea maghiarului, Sissi este nostalgică. O fetiţă de nouă ani a povestit, mult mai târziu, că a văzut-o pe împărăteasă plângând. Fetiţa este nepoata sa, Maria de Wallersee, fiica fratelui ei Ludovic-Wilhelm, care se însurase cu actriţa Henrieta Mendel. Totuşi, memoriile nepoatei împărătesei, care va deveni contesa Larisch, sunt foarte suspecte, căci ea a vrut mai ales să se justifice şi să se elibereze de responsabilitate în privinţa dramei de la Mayerling*.

Sosirea lui Ludovic-Wilhelm, proprietarul de la Garatshausen, şi al soţiei sale morganatice provoacă de altfel un mic

* A se vedea mai ales cartea *My Past*, publicată la Londra în 1931 de Evelyn Nash, şi *Elisabeth und Ich* în 1934, publicată în franceză la Editura Payot în 1935 şi reeditată în 1949.

incident în familie. Un dineu intim îi reuneşte pe împărăteasă, fratele ei şi cumnata sa. Restul familiei şi anturajul neacceptând în continuare această mezalianţă, Sissi a avut grijă să nu mai invite pe nimeni altcineva. În realitate, ea este încântată să fie despărţită de cercul său pe perioada unui dineu. Ironică, îndrăzneşte să îi explice Idei Ferenczy:

— Îmi imaginez indignarea lor, dar nu puteam totuşi să fac atâtor înalte personalităţi afrontul de a le invita la aceeaşi masă cu draga mea cumnată.

Între două indignări, Sissi o alege pe cea care îi convine. Ea cinează în budoar, în timp ce doamnele de onoare ocupă sufrageria. Ele sunt deja suficient de scandalizate de muzicanţii ambulanţi, cântăreţii de circ şi îmblânzitorii de urşi care sunt atraşi la castel. Dacă ar putea, împărăteasa ar adopta toată această lume veselă, liberă, care trăieşte numai după pofta inimii.

Franz Joseph îi cere să revină la Bad Ischl. Ea consimte la acest lucru, făcându-i observaţia:

— Fac concesii şi sacrificii pentru tine, sper că vei face la fel pentru mine.

Doar ideea de a regăsi pământul austriac este un „sacrificiu". Elisabeta nu mai vrea nici măcar să ştie ce se petrece la Viena. Ea greşeşte. Dar este prea târziu, refuză să revină asupra sentimentelor sale, iar jignirile persistă, de o parte, ca şi de cealaltă. Elisabeta îi pedepseşte pe vienezi în timp ce numai Curtea este „vinovată".

În toamnă, familia imperială se reuneşte la Gödöllö, cu toţi copiii. Nu pentru mult timp; Franz Joseph trebuie să meargă în Egipt, pentru inaugurarea Canalului de Suez, una dintre ultimele realizări ale imensei opere economice ale celui de-al doilea imperiu. Deja, încă de la 15 august, apele Mediteranei s-au amestecat cu cele ale Mării Roşii. Franz Joseph nu vrea să

lipsească de la inaugurarea noii minuni a științei și tehnicii, concepută de către dl Ferdinand de Lesseps, care a reușit, în zece ani, să învingă deșertul și tot felul de dificultăți financiare și politice. În același timp, soțul lui Sissi ar profita pentru a se duce la Constantinopol și în Țara Sfântă, unde niciun împărat al Austriei nu se dusese din 1430, când fusese vorba de ducele Frederic, pe atunci minor.

Sissi îl va însoți? În cele din urmă, nu. Călătoria se anunță lungă și încărcată de manifestări oficiale. Franz Joseph, deși trist că pleacă singur, consideră că este mai rezonabil ca Sissi să rămână alături de copiii ei. Ea însăși este dezolată că nu pleacă și, neliniștită, îl imploră să se lase însoțit de un medic. Pe 26 octombrie împăratul părăsește Gödöllö și deplânge, în aceeași zi, că este „despărțit de tot ceea ce iubește pe lume". Este însoțit de Andrassy. O nouă corespondență, foarte bogată, începe între cei doi soți. Cu o precizie pe deplin militară, Franz Joseph îi descrie lui Sissi grajdurile și cei 800 de armăsari arabi de la curtea sultanului Abdul Aziz. Stăpânul Constantinopolului îl primește cu fast pe împăratul creștin, împingând politețea până la a-și muta haremul pentru ca Franz Joseph, în mod excepțional îmbrăcat în civil, să poată fi găzduit în palatul său. Sărbătorile pe Bosforul iluminat sunt demne de *O mie și una de nopți.* Sissi depune eforturi pentru a-și face scrisorile atrăgătoare, însă poveștile ei nu sunt ale Orientului misterios, cu acele caravane de 500 de dromaderi care poartă în fiecare dimineață un pat de argint de 250 de kilograme demontat între Jaffa și Ierusalim; nu dezvăluie nici emoția unei rugăciuni umile la Sfântul Mormânt. Elisabeta îi jură soțului că „se gândește mereu la el, deși nu știe să exprime acest lucru într-o manieră amuzantă". În timp ce Franz Joseph pune să i se umple sticle cu apă din Iordan – pentru botezul copiilor din familia de Habsburg –, Andrassy dispare, într-o seară, pentru a gusta, se crede, farmecele

femeilor din Ierihon. Franz Joseph glumeşte cu ministrul său pe acest subiect şi îi vorbeşte lui Sissi despre asta într-o scrisoare. Încântată, ea răspunde printr-un poem, trimis seducătorului, care se termină aşa:

A fost surprins sub ferestrele unei frumoase, ce scandal!

Rănit în orgoliu, Andrassy o însărcinează pe Ida Ferenczy să îi precizeze reginei Ungariei că:

El nu a văzut fereastra, ci doar invidie
Făcută pentru a înfierbânta imaginaţia,
El ignoră, din păcate!, cum arată
O turcoaică văzută de aproape.

Şi regretă acest lucru căci, scăldându-se în Iordan, el primise la Ierusalim izbăvirea de păcate pentru eternitate. Se vede că un ton complice şi poznaş caracterizează, cu ironie, aceste schimburi epistolare. După o furtună puternică, impozantul iaht imperial *Grief*, – cu aburi şi cu roţi cu zbaturi, ca şi *Vulturul* lui Napoleon al III-lea – se alătură pe 16 noiembrie celei mai extraordinare reuniuni de vase ale tuturor naţiunilor Europei. Sunt 80 de vapoare la apă. Împărăteasa Eugenia îl reprezintă pe împăratul francezilor. În mod natural, ea formează împreună cu împăratul Austriei un cuplu oficial prestigios. El este aşezat la dreapta ei la banchetul oferit de *kedivul** Ismail Paşa. Eugenia a îmbrăcat o rochie roşie brodată cu diamante, dar Franz Joseph o găseşte cam grasă. Sissi îi face totuşi o scenă de gelozie afectuoasă lui Franz Joseph: „...Iată-te iarăşi alături de

* Kediv — titlu echivalent cu cel de vicerege, conferit de sultanul Abdul Aziz lui Ismail Paşa în 1867 şi purtat de acesta şi de urmaşii lui până în 1914. Kedivul avea prerogative de suveran (n.tr.).

draga ta împărăteasă Eugenia. Sunt foarte geloasă pentru că ești pe punctul de a o face pe galantul cu ea, în timp ce eu sunt singură aici și nu mă pot răzbuna". Sissi poate să fie liniștită: Franz Joseph este mai ales agasat că banchetul, care include 30 de feluri, întârzie atât de mult să înceapă. Trebuie hrănite 7 000 de persoane în plin deșert...

„Sunt de altfel mai leneșă ca niciodată și singurul gând de a face vreun efort mă înspăimântă", mai spune ea. Într-un moment de mare franchețe, Elisabeta se judecă perfect: capricioasă, bizară, agitată dar încurcă-lume, îndrăgostită atunci când împăratul îi lipsește. Ea iubește ideea de călătorie, dar fără toate acele ceremonii interminabile. Trebuie spus că evenimentul de la Suez este unul istoric.

În timp ce împăratul este pe drumul de întoarcere, Sissi află că sora ei Maria, fosta suverană a Regatului celor Două Sicilii, care s-a împăcat în cele din urmă cu soțul ei, este pe punctul de a naște la Roma. Pretextul pentru a pleca este găsit. Mai mult, în Cetatea Eternă se va ține un conciliu și sunt așteptate numeroase capete încoronate. Totuși, prezența împărătesei în loja rezervată suveranilor de către Sfântul Scaun ridică o problemă politică: denunțarea Concordatului i-a displăcut papei. Sissi își dă seama, în urma unor anumite presiuni, că deplasarea sa nu poate fi decât una privată. Trebuie totuși să obțină autorizația împăratului.

Astfel că vine în întâmpinarea lui la Trieste. Reîntâlnirea lor este scurtă, dar Franz Joseph nu are curajul să o rețină pe soția sa.

Pe 8 decembrie, ajunsă la Roma, pe care nu o cunoaște, este primită de sora și cumnatul ei, care stau în continuare la palatul Farnese. Primul Conciliu de la Vatican se deschide sub conducerea lui Pius al IX-lea. Scopul său este de a-și afirma autoritatea spirituală prin dogma infailibilității pontificale în momentul în care suveranitatea pământească a papei este

condamnată în Italia. Susținătorii unității italiene solicită ca Roma să fie capitala regatului. Napoleon al III-lea a refuzat, iar câteva regimente franceze îl susțin încă pe papă, al cărui stat se reduce la Cetatea Eternă.

Sissi observă cu interes la început, apoi cu lehamite lunga desfăşurare a conciliului, care adună 700 de episcopi în Bazilica Sfântul Petru. „O unduire de mitre" spune ea. Dar când ceremonialul durează şapte ore, nu mai are răbdare. Plănuieşte să evadeze; eticheta o opreşte. Pius al IX-lea îi face o vizită la palatul Farnese. „Am aşteptat-o pe Sanctitatea Sa în genunchi în fața scării." Şi, cu umor, notează la plecarea sfântului părinte: „Şi-a înfundat peste urechi o bonetă stacojie, a îmbrăcat un mantou de aceeaşi culoare, dublat cu hermină, şi astfel mi-a reamintit-o pe împărăteasa Carolina-Augusta...".

După această concesie inevitabilă față de rolul ei oficial, Sissi dispare literalmente în Roma, pe care o vizitează incognito, cu atenție. Corpul diplomatic şi aristocrația nu o pot convinge să vină la o recepție. Sora ei naşte pe 24 decembrie, în aceeaşi zi în care împărăteasa sărbătoreşte treizeci şi doi de ani, iar Sissi, atentă, devotată până la a circula noaptea doar în capot prin palatul Farnese, pentru a o ajuta pe mamă, se procopseşte cu un guturai. Cu mania sa de a se îngriji într-un mod ciudat, bea lapte de măgăriță! Minune: se vindecă. Adevăratul leac este însă totuşi un altul: o invitație la vânătoare, la țară, în împrejurimile Romei, pe care o acceptă imediat.

Crăciun. Crăciunul fără împărăteasă. Crăciunul fără soția lui Franz Joseph, fără mama Giselei, a lui Rudolf şi a Mariei-Valeria. La Hofburg, familia este deja obişnuită cu absențele Elisabetei, dar, în taină, nimeni nu s-a resemnat cu acestea.

Atunci când ea revine, umilirea Curții este la apogeu: evită Viena, se duce la Garatshausen, apoi la Gödöllö, unde petrece multe ore călare, iar pe 2 februarie se instalează la Ofen.

Rolul jucat de Andrassy începe să fie foarte criticat. Vienezii estimează că din cauza lui împărăteasa este îndepărtată fără încetare din orașul lor. Iar Ida Ferenczy îi este complice. În fața acestor critici – justificate, trebuie să spunem –, Sissi reacționează printr-o provocare suplimentară: îi mărește substanțial salariul lectorei sale. Vienezii nu judecă decât absența suveranei lor. Au dreptate. Dar această stabilitate în a fugi este revelatoare pentru un climat de destindere și de armonie de care Franz Joseph are cea mai mare nevoie. Cei doi se înțeleg, dar cu un decalaj tenace. Și nu reușesc să trăiască în mod constant împreună, dar nici unul fără celălalt, după cum stau mărturie scrisorile lor, trimise în fiecare zi și care ar fi de ajuns pentru funcționarea unui serviciu poștal. Din toate punctele de vedere, ei își simt unul altuia lipsa.

Împăratul este foarte absorbit de situația politică franceză, neliniștitoare în această primăvară a anului 1870. Tulburările îl conduc pe Napoleon al III-lea, bolnav, șovăielnic, să își supună reformele liberale unui plebiscit fixat pe 8 mai. Franz Joseph și-a însărcinat deja ambasadorul la Paris, pe Metternich, să îl asigure pe împăratul francez de sprijinul său într-un război împotriva Prusiei, pe care ministrul Beust l-ar dori pentru a răzbuna Sadova. Dar Franz Joseph precizează, de asemenea, că este de preferat să fie prudent. Plebiscitul este un triumf: 7 358 786 de voturi *Da*, contra 1 571 939 de voturi *Nu* readuc optimismul. Între instabilitate și imperiu, francezii au tranșat clar. Pe 10 mai, Franz Joseph îi adresează o scrisoare personală de felicitări lui Napoleon al III-lea: „De ieri Europa respiră, iar prietenii fideli ai imperiului sunt foarte fericiți. Privim viitorul cu încredere și așteptăm marile acțiuni pe care soarta i le pregătește împăratului". Răspunsul venit de la Tuileries explică: „Interesele noastre sunt strâns legate, până în punctul în care, atunci când ceva fericit se întâmplă unuia, asta are repercusiuni și asupra celuilalt".

Mai bine să nu se facă aluzie la evenimentele nefericite...

Sosită în iunie la Bad Ischl, Elisabeta, anunțată că Franz Joseph nu i se va putea alătura, cum își doreau amândoi, declară, zdrobită:

— Doar să nu fie iarăși război, asta ar fi îngrozitor.

Cum raporturile franco-prusace se înveninează, Napoleon al III-lea se întoarce către Austria și trimite un emisar la Viena, pe generalul Barthélemy Lebrun. Franz Joseph cântărește argumentele pro și contra ale angajării sale militare alături de Franța. Folosind motivul – real – că armata austro-ungară are nevoie de 42 de zile pentru a fi complet operațională, Franz Joseph explică Franței că va trebui să înceapă luptele singură: împăratul ține să dea Prusiei impresia că nu el a agresat-o. Ideea revanșei este în continuare seducătoare, dar capcana a funcționat deja și a costat foarte scump Imperiul Austriac. „Vreau pacea, spune Franz Joseph. Dar dacă trebuie să port un război, este pentru că am fost constrâns la asta. Sper că împăratul Napoleon va ține seama de situația mea politică personală, atât pe plan intern, cât și extern*."

După o ședere la Bad Ischl, Sissi fuge de soacra ei și se apropie de împărat, instalându-se nu departe de calea ferată Viena-Trieste, la nord de Mürzzuschlag. Dacă trebuie, poate să ajungă în capitală în mai puțin de cinci ore. În timp ce la Paris ideea războiului entuziasmează populația, iar potrivit ambasadorului Metternich „împărăteasa Eugenia a întinerit cu zece ani", Franz Joseph îi scrie din nou lui Napoleon al III-lea că el va rămâne neutru. Trebuie să precizăm că țarul a comunicat prin ambasadorul său la Paris: „Dacă Austria iese din neutralitatea sa, vom face și noi la fel".

Sissi își dă seama că „lucrurile trebuie să meargă foarte prost și i s-ar părea incredibil ca Napoleon să nu profite de ocazie".

* Generalul Lebrun, *Souvenirs militaires* (1866-1870), Paris, 1895.

Două zile mai târziu, împăratul francezilor profită de ocazie. Aceasta se cheamă telegrama de la Ems... Arhiducesa Sofia deplânge „tristul entuziasm al germanilor, convinşi că luptă pentru Germania, în timp ce nu o fac decât pentru Prusia, care va sfârşi prin a îi strivi pe toţi, în întregime". O analiză perfect lucidă. În Bavaria, Ludovic al II-lea, din patul său imens acoperit cu mătase albastră, mobilizează armata, spre regretul său, împotriva Franţei. El este sigur de un lucru: Prusia va fi victorioasă şi este mai bine să respecţi tratatele de alianţă. Regele se consolează convingându-se că Franța împotriva căreia va lupta este cea a lui Napoleon al III-lea şi nu cea a lui Ludovic al XIV-lea, modelul său. Această decizie, abilă, aduce cu sine o nouă ruptură în familia de Bavaria: frații şi cumnații lui Sissi vor merge la luptă, în timp ce Austria va aştepta.

De ce Elisabeta nu se alătură împăratului la Viena? Fără îndoială pentru că telegramele pe care el i le trimite sunt, la început, liniştitoare. După bătălia de la Saarbruck, victorie franceză, ea spune:

— Este un început bun pentru Franța.

Iar patru zile mai târziu, pe 8 august:

— Dacă aceasta continuă, prusacii nu vor întârzia să se întoarcă la Berlin.

Dar, încetul cu încetul, prusacii înaintează, dimpotrivă, spre interiorul Franței, înfrântă la Wissenburg, Froeschwiller, Forbach şi Gravellote. Iar pe 10 august, în fața dezastrului care se amplifică, îi pune împăratului întrebarea:

— S-ar putea oare să mai vegetăm încă vreo câțiva ani, înainte să ne vină şi nouă rândul, ce crezi?

Franz Joseph este consternat de această victorie rapidă şi „insolentă" a Prusiei. După Sedan şi proclamarea republicii, Sissi, continuându-şi premoniția, mărturiseşte:

— Mă mir doar că acest lucru nu s-a întâmplat mai repede. Sper că la întoarcerea ta îmi vei da detalii privind fuga împărătesei, aceasta mă interesează mult.

Arhiducesa Sofia este, poate, persoana de la Curte cea mai afectată de naufragiul Imperiului Francez. De la Kaiservilla din Bad Ischl, ea se gândeşte la viitorul monarhiei pe care o salvase cu atâta efort cu 24 de ani înainte. Viitorul se numeşte Rudolf. Prinţul tocmai a împlinit doisprezece ani. Bunica sa îi scrie pe 6 septembrie: „Sunt bucuroasă că bavarezii s-au distins, sunt din neamul lor şi, cu bună credinţă, nu pot decât să regret că nu au făcut asta în 1866, în loc să se lase înşelaţi până la a lupta pentru pierderea completă a independenţei lor". Marea doamnă a Austriei are dreptate să regrete jocul implacabil al alianţelor. Ea ştie că Bismarck va crea o Prusia mare şi nu o Germanie mare. Dar Bismarck, care a avut nevoie de o Bavarie catolică pentru a seconda o Prusie protestantă, va arăta o anume generozitate atunci când pacea va reveni. Datorită lui Ludovic al II-lea, Bavaria va păstra, într-adevăr, o relativă autonomie în imperiul militarizat al lui Wilhelm I, cu vămile sale, cu poşta şi căile sale ferate. Sissi şi Franz Joseph fac aceeaşi observaţie: Bavaria are partea ei de glorie împotriva Franţei, dar într-un război care a micşorat şi mai mult rolul Austriei faţă de cel al Prusiei. Mândria se amestecă cu neliniştea. Ce e de făcut acum? Nimic... Viaţa îşi va relua cursul, Elisabeta o ştie.

În octombrie, ea îşi duce toţi copiii în Tirol, la Merano, fosta capitală a regiunii. Războiul, îndepărtat, este deja uitat în inima populaţiilor deosebit de ataşate de Habsburgi. Trecând prin Salzburg, Kufstein şi Innsbruck, Sissi a cunoscut un adevărat triumf. Ea îşi reîntâlneşte surorile, pe Maria de Neapole şi pe Sofia d'Alençon, şi, spre bucuria deplină a acestei şederi, face adevărate marşuri forţate pe cărările care domină râul Adige. Cinci ore fără oprire nu sunt insurmontabile pentru

împărăteasă, foarte antrenată. Pentru doamnele de onoare, este un chin. Culoarele de la Hofburg sau de la Schönbrunn sunt mai puţin epuizante....

Pe 16 martie 1871, pe peronul gării din Budapesta, regina Ungariei se pregăteşte să urce în trenul ei care o va duce înapoi la Viena după o scurtă şedere de cinci zile la palatul de la Ofen. I se prezintă o femeie de treizeci şi trei de ani, renumită pentru inteligenţa ei, pentru tactul şi fidelitatea faţă de patria maghiară. Este contesa Festetics. La sugestia insistentă a lui Andrassy şi a lui Deák, Sissi acceptă să fie însoţită la Viena de către contesă. Cei doi artizani ai autonomiei maghiare nutresc proiectul să o vadă pe contesa Festetics intrând în anturajul imediat al împărătesei, deja fermecată de mediul ei maghiar. Între cele două femei se leagă o lungă conversaţie pe parcursul celor cinci ore de drum. La sosire, contesa doreşte să-şi transcrie impresiile fără întârziere: „Este atât de frumoasă cum nu am văzut niciodată pe cineva care să-i fie pereche. Plină de maiestate şi deopotrivă graţioasă, iar vocea ei este atât de dulce. Ochii ei sunt minunaţi!".

Trei zile mai târziu, Sissi acceptă să apară la un dineu dat de arhiducesă. Ea poartă o rochie mov destul de decoltată, iar părul îi cade până sub talie. Sissi este superbă. A rugat-o pe contesa Festetics să asiste la acest dineu, căci apreciază deja spiritul de observaţie al acestei femei fine, însă venită de la ţară şi pentru care Curtea este un univers străin, curios. Cu un umor balzacian, ea observă că la aceste reuniuni se întâlnesc „mulţi oameni spirituali", că există „oameni fermecători, alţii doar agreabili, eleganţi, parveniţi, precum şi leneşi şi guralivi, femei frumoase şi femei amabile, prieteni, părinţi, veri, verişoare; adăugaţi la asta o mână de imbecili şi de arivişti, iată lumea mare".

Andrassy şi Deák şi-au ales bine emisarul. Spiritul ei critic nu poate decât să o bucure pe împărăteasă. Astfel, atunci când una din doamnele ei de onoare se căsătoreşte şi îşi abandonează postul, Sissi se gândeşte în mod firesc să îi încredinţeze această sarcină noii sale prietene maghiare. Deoarece aceasta ezită, Andrassy se foloseşte de cuvinte impresionante:

— Trebuie să accepţi fără a mai sta pe gânduri. Datorezi acest sacrificiu ţării tale. Atunci când ai primit de la Dumnezeu multă inteligenţă, trebuie să te arăţi recunoscător; regina are nevoie de cineva credincios.

Termenul de sacrificiu utilizat de Andrassy lasă să se presupună că, în afara datoriilor de doamnă de onoare, Sissi are reacţii puţin obositoare, imprevizibile şi că, atunci când iubeşte o idee, o persoană, un animal sau un loc, această pasiune devine copleşitoare. Dar el este conştient şi de fragilitatea ei. Sissi, ca toate firile exclusive, nu suportă trădarea.

Contesa Festetics, care a auzit bârfe privind-o pe împărăteasă, răspunde cu o întrebare surprinzătoare:

— Da, dar merită ea sacrificiul?

Andrassy este stupefiat:

— Regina este bună, pură, inteligentă. I se reproşează că iubeşte ţara noastră, Curtea nu i-o va ierta niciodată. De aceea veţi fi şi dumneavoastră persecutată, dar ce contează. Vă veţi servi deopotrivă regina şi patria. Este datoria dumneavoastră să acceptaţi.

Peste vară, Franz Joseph şi Wilhelm I se întâlnesc. Împăratul Austriei nu este entuziasmat de această întrevedere – Wilhelm va fi şi mai puţin –, dar Bismarck vrea cu orice preţ să se ştie că dacă Austria şi Prusia s-ar alia, nu s-ar mai teme de nici un duşman, fie că este vorba de Rusia sau de Franţa, care nu este, pentru moment, în stare să formuleze vreo revendicare. Convorbirea, apăsătoare şi care nu era necesară, se

termină într-un mod burlesc. Scaune proaspăt vopsite lasă nişte dungi urâte pe uniformele celor doi convivi! În realitate, gândurile lui Franz Joseph sunt mai absorbite de politica internă decât de afacerile externe influenţate de război. Exigenţele cehilor se conturează clar, iar Andrassy se arată cel puţin la fel de îndârjit în a le combate ca şi Franz Joseph. Naţionalismul maghiar admite cu dificultate celelalte etnii. Împăratul încearcă să recunoască drepturi speciale pentru regatul Boemiei, dar ungurii caută să obţină alte drepturi noi. Împăratul refuză să cedeze şi preferă să anuleze decizia sa în favoarea Pragăi. Cum ministrul Beust a eşuat în încercarea sa de federalizare, Franz Joseph îi cere să îşi dea demisia. Iar pe 9 noiembrie contele Andrassy este numit ministru al afacerilor externe al Imperiului Austro-Ungar. Opinia publică, de care Franz Joseph ține întotdeauna seama, este foarte împărțită în urma acestei decizii, care provoacă mare zarvă. Desigur, Andrassy este abil, încăpățânat, seducător. De exemplu, a reuşit emanciparea politică a evreilor maghiari. Pentru că a dorit şi a obținut să nu fie favorizați cehii, se bucură de stima lui Bismarck. Cancelarul de fier este neîncrezător în privința măririi zonei de influență a Habsburgilor şi se opune, în secret, oricărei transformări a dublei monarhii într-un triplu regat. Pentru acest motiv, Bismarck îl felicită pe Franz Joseph că a ales „un consilier atât de deschis, cinstit şi hotărât". În schimb, la Sankt Petersburg, numirea lui Andrassy displace. Cum să se uite că în 1848 acest revoluționar a strigat cu toate forțele împotriva intervenției țariste? În cele din urmă, la Viena, mediile oficiale constată cu amărăciune că politica externă a austriecilor este încredințată unui maghiar. O emoție abia voalată se răspândeşte în palatele din jurul Hofburgului. Şi, imediat, responsabilitatea acestei decizii îi este imputată împărătesei, care se află încă în Tirol. Unde se va opri această influență maghiară? Populația se întreabă, marile familii răspund:

împăratul o ascultă din ce în ce mai mult pe împărăteasă. Aflând ştirea în vila pe care a închiriat-o din nou la Merano, Sissi poate considera că este vorba despre o victorie personală după patru ani de eforturi.

Franz Joseph o întreabă ce şi-ar dori pentru aniversarea sa. Răspunsul este stupefiant:

— Mă întrebi ce mi-ar face plăcere? Ei bine! Mi-ar plăcea fie un pui de tigru regal (există trei de acest fel la Grădina Zoologică din Berlin), fie un medalion. Dar ceea ce îmi doresc mai mult decât orice este un azil de nebuni. După cum vezi, ai de unde alege...

Este vorba de încă un capriciu? O glumă de prost gust? Şi-a pierdut ea minţile? Atunci când o va întreba, Sissi îi va reaminti de numeroasele ei vizite la bolnavii mintali, mai ales cu mătuşa sa, Maria de Prusia, mama lui Ludovic al II-lea, care este bulversată să îşi vadă mezinul, pe Otto, de douăzeci şi patru de ani, arătând semne de demenţă, din nefericire incontestabile.

Împăratul va alege medalionul... este totuşi cadoul cel mai simplu!

Franz Joseph este fermecat de Sissi, care se întoarce în cele din urmă la Viena, după ce se îngrijorase inutil pentru o epidemie de scarlatină: Maria-Valeria s-ar fi putut molipsi. Încurajată de numirea lui Andrassy, împărăteasa îndrăzneşte să ia o altă decizie provocatoare: o numeşte pe contesa Festetics noua sa doamnă de onoare. Menghina maghiară se strânge la Curte, care nu mai numără decât o singură austriacă, şi anume contesa Marie Goëss, ca doamnă de onoare la Palat. Ea va ocupa funcţii importante, de mare maestră de ceremonii a Curţii (*Obersthofmeisterin*), dar ştie să nu o contrarieze pe Majestatea Sa. Atunci când, pe 21 decembrie, contesa Festetics intră oficial în serviciul împărătesei, Sissi o primeşte îmbrăcată într-o rochie

bleu, cu un câine mare lungit la picioarele sale. Cuvintele Elisabetei sunt lipsite de ambiguitate:

— Dacă sunt denigrată - este obiceiul casei -, nu luați în seamă acest lucru. Pentru moment, nu vă bazați pe nimeni. Puteți să aveți deplină încredere în Ida. Ea nu este doamnă de onoare și nu vreau să fie intimă cu acelea care nu doresc asta decât din curiozitate. Cu dumneavoastră este altceva.

Strategia răbdării - o calitate pe care Sissi nu a arătat-o până acum - îi permite împărătesei să anuleze întreaga influență a soacrei sale. Lupta a fost o confruntare teribilă între cele două femei. Arhiducesa avea de partea ei autoritatea, experiența și simțul politic. Sissi avea împotriva ei tinerețea, instabilitatea și spontaneitatea. În optsprezece ani, ea a progresat, într-un mod nu întotdeauna ortodox, însă sigur, pe calea prestigiului și a independenței. Iar arhiducesa a văzut prăbușindu-se preeminența europeană a Imperiului Austriac prin pierderea provinciilor italiene și coexistența cu Ungaria, impusă de aproape, ca și de departe de către Sissi, care făcuse din această recunoaștere misiunea ei. Îndârjirea sa de a elimina treptat tot anturajul care nu îi convenea se manifestă și prin numirea baronului Franz Nopcsa, un maghiar, în funcția de mare șamberlan al Casei împărătesei, și a lui Fanny Angerer drept coafeză. Cunoscând importanța acordată ritualului capilar de către împărăteasă, înțelegem însemnătatea rolului de confidentă jucat de cea care este însărcinată să o pieptene și să o coafeze pe Sissi. Pentru ea, această masă castanie este o adevărată coroană, foarte grea.

I se întâmplă să spună, vorbind despre părul său:

— Este un corp străin pe capul meu.

Îngrijirea lui cere ore de răbdare și poate provoca, inevitabil, schimbări de dispoziție. Elisabeta își spală părul cam o dată la trei săptămâni și operația are nevoie aproape de o zi întreagă! Șamponul folosit este un amestec de esențe, de coniac și de ouă.

Fanny, de origine modestă, va fi împinsă să facă o căsătorie burgheză de către împărăteasă. Intrarea ei la Curte face valuri. Este doar o simplă coafeză de la teatrul imperial. Sigur, coafezi actrițele, dar ai oare mâinile exersate pentru a coafa o regină? În acea perioadă, a pune o asemenea întrebare la Viena este deja deplasat. Şi este sigur că Fanny va deveni un personaj foarte important în viaţa Elisabetei. Cu rochia ei neagră şi cu şorţul alb, Fanny, în spatele fotoliului lui Sissi, trece îndelung un pieptene mare prin valurile bune. O parte din munca sa constă în a disimula părul căzut. Dacă împărăteasa îşi dă seama de manevră şi constată că la tuns au căzut câteva fire din podoaba ei, îi face reproşuri lui Fanny. Iar dacă Fanny trebuie să lipsească sau se îmbolnăveşte, împărăteasa declară:

— Nu pot să apar necoafată.

Şi mărturiseşte:

— Sunt sclava părului meu.

Arhiducesa priveşte cu aroganță acest anturaj care îi scapă de sub control. În timpul unui dineu, vineri 21 ianuarie 1872 – mama împăratului primeşte o dată pe săptămână –, ea, de obicei atât de politicoasă, o ignoră practic pe contesa Festetics. Elisabeta, care desigur a observat jignirea făcută noii sale doamne de onoare şi, în consecință, ei înşişi, o întreabă pe unguroaică după dineu:

— V-ați simțit ofensată?

— Nu, Majestate, mai degrabă agasată.

— Trebuie să vă obişnuiți. De îndată ce cineva îmi ia partea, este persecutat, asta vine de la sine.

Reîntoarsă la Viena de trei zile, Sissi primeşte o telegramă care o anunță ca Maria-Valeria, rămasă în Tirol, este bolnavă. A doua zi, ea pleacă la Merano împreună cu Franz Joseph. Dar

boala este una benignă, aşa că împăratul le părăseşte după câteva zile. Pe parcursul acestei şederi, împărăteasa îi declară Mariei Festetics, în timpul unei plimbări:

— Nu sunteţi uimită să mă vedeţi trăind ca un ermit?

— Desigur, Majestate, sunteţi încă prea tânără.

— Este adevărat, dar nu am altă soluţie. Lumea mare m-a persecutat atât de mult şi m-a judecat atât de rău, am fost atât de rănită şi de calomniată, totuşi, Dumnezeu îmi vede sufletul, nu am făcut rău niciodată. De aceea am decis să aleg o societate care mă lasă în pace, care nu mă deranjează şi care îmi aduce plăcere. M-am închis în mine însămi şi m-am întors spre natură, pădurea nu te supără. Desigur, este dificil în viaţă să fii singur, dar sfârşeşti prin a te obişnui cu asta şi, în prezent, acest lucru îmi este agreabil. Natura este mai puţin ingrată decât oamenii.

Niciun câine, niciun cal, niciun lac, nicio insulă nu o va dezamăgi vreodată pe împărăteasă. Societatea nu îi inspiră decât o încredere selectivă, în timp ce orizonturile intacte o liniştesc. Jurnalul contesei Festetics, analizat în detaliu de către contele Corti, este ţinut cu meticulozitate. Acesta ne informează în mod admirabil asupra luptei intime pe care Sissi o duce împotriva ei înşişi; fără încetare, teama de a fi criticată provoacă o fugă. Fără încetare, voinţa de a se impune în domenii precise – şi să placă – o incită să facă gesturi sau să aibă reflecţii care pot fi de un infantilism dezarmant. La treizeci şi cinci de ani, ea se exprimă ca o fiinţă dezgustată de viaţă şi întreabă mult:

— Pacea este atât de preţioasă şi nu o putem găsi decât departe de lume şi de oameni. Evident, ajungem să ne gândim la asta prea mult.

Contesa Festetics face această remarcă lipsită de indulgenţă, care completează mărturisirea împărătesei: „Păcat că nu are nimic de făcut şi că îşi pierde tot timpul visând cu ochii deschişi. Ea are o oarecare tendinţă spre lenevie intelectuală şi, pe

lângă asta, o dorință de independență, fiind mereu gata să se răzvrătească. La cinele intime, între prieteni, este fermecătoare. Dar dacă vreun chip care îi displace se află de față, atitudinea ei țeapănă, afectată creează o atmosferă de stânjeneală".

Bolile de care suferă Sissi sunt un amestec de mizantropie, de teamă de necunoscut și în același timp de ciudățenii diverse, cu un narcisism pronunțat. Își este cel rău dușman. La sosirea ei la Ofen, în aprilie, află o veste neașteptată: fiica sa Gisela se logodește. Aceasta are șaisprezece ani.

— Este mult prea devreme, spune mama sa, amintindu-și de propria căsătorie, pe cât de neprevăzută, pe atât de prematură.

Logodnicul este prințul Leopold de Bavaria, văr cu Sissi și Ludovic al II-lea. Franz Joseph justifică acest mariaj:

— Ne-am gândit să o măritām atât de devreme pe Gisela deoarece în prezent există atât de puțini prinți catolici, încât am căutat să ni-l asigurăm pe singurul dintre aceia pe care îl putem încredința Giselei în deplină siguranță.

Povestindu-i mamei sale ceremonia, împăratul remarcă:

— Logodna a fost simplă, cordială, patriarhală, deși nici Sissi și nici eu nu suntem încă patriarhi!

La începutul lunii mai, pe când Sissi s-a întors iarăși în Tirol, Franz Joseph îi trimite o mie de urări pentru aniversarea nunții lor, cea de-a optsprezecea... de care Elisabeta a uitat! O altă telegramă o recheamă de urgență la Viena și nu poate pretexta o întoarcere imposibilă: de la 10 mai, arhiducesa a căzut la pat la Schönbrunn. În urma unei reprezentații la teatrul Curții, mama împăratului a răcit. De atunci, se simte rău. Este o femeie foarte rezistentă și nu are decât șaizeci și șapte de ani, dar nu mai vrea să trăiască. Moartea fiului ei Maximilian a șubrezit-o în interior, deși, ca întotdeauna, a suportat nenorocirea cu o demnitate exemplară.

În grabă, nora sa revine la Viena. Medicul arhiducesei, doctorul de Bielka, a diagnosticat „simptome nervoase", termen puțin vag, care maschează prost răceala pe care bătrâna doamnă o contractase după ce plecase de la teatru, unde fusese foarte cald, ea adormise pe balcon, unde petrecuse întreaga noapte. A fost nevoie de cinci zile pentru a măsura gravitatea stării sale: era o pneumonie. Foarte îngrijorat, Franz Joseph poruncește să se împrăștie paie în piața care dă înspre ferestrele mamei sale, ca să amortizeze zgomotul cailor și al trăsurilor. Aceea pe care personalul palatului o numește încă „împărăteasa noastră" cere ca toată familia să fie reunită. Dă câteva sfaturi fiecăruia și își ia adio. Lucidă, știe că o așteaptă moartea și că agonia este iminentă.

La ora unsprezece și jumătate seara, pe 26 mai, Sissi, care și-a petrecut ziua la căpătâiul muribundei, la Schönbrunn, se întoarce la Hofburg pentru a se odihni puțin. Abia ajunsă, un lacheu care abia își trage sufletul îi spune că Franz Joseph se teme de ce este mai rău și că o cheamă de urgență. Vizitiul biciuie caii, iar Sissi este terorizată de ideea că soacra sa poate muri fără ca ea să fie la căpătâiul acesteia. Mariei Festetics, la fel de angoasată ca și ea, în trăsura care aleargă în galop, Sissi îi mărturisește: „Dacă Alteța Sa moare înainte de sosirea noastră, se va spune că a fost din cauza mea și că am făcut intenționat acest lucru".

Cu sufletul la gură, ea întreabă la sosire:

— Alteța sa Imperială mai trăiește?

— Da, Majestate.

— Domnul fie lăudat.

Totuși, noaptea nu aduce niciun element nou. Arhiducesa este inconștientă, doar o suflare o mai ține în viață. Moartea înaintează, implacabilă, dar fără grabă.

La ora șapte dimineața, se servește un mic dejun pentru familie și membrii casei imperiale și regale. Sissi nu vrea să

lipsească niciun moment. Nu a mâncat de circa zece ore, dar nu se preocupă deloc de asta. Va fi totuşi în pragul inaniţiei. În aceste ultime clipe, simte nevoia irezistibilă să fie alături de cea din cauza căreia a suferit atât. Este un tête-à-tête patetic, disperat, în care Sissi nu poate decât să-şi pună întrebări care vor rămâne fără răspuns. Lacrimile sale sunt mai degrabă lacrimi de remuşcare decât de afecţiune. De ce atâtea confruntări? De ce a întreţinut o ură atât de derizorie astăzi? De ce această femeie, stimată de întreaga Austrie şi de un întreg popor, s-a plasat în mod constant între cei doi soţi, forţându-şi fiul să aleagă între mama şi soţia sa? Arhiducesa prefera să ţină în mâinile sale destinul imperiului, deoarece fiul ei era atât de tânăr, atât de îndrăgostit, iar nepoata ei la fel de tânără şi foarte independentă. Iar ea, Elisabeta, nu a încetat să provoace protocolul şi să nesocotească regulile, de ce această revoltă permanentă? Probabil pentru a-şi da impresia că este adultă şi că există... Se poate chiar întreba cum de o ruptură definitivă nu a distrus totul. Dragostea lui Franz Joseph a evitat ce a fost mai rău în faţa a două gelozii care se înfruntau permanent.

După 13 ore de agonie, la ora trei şi un sfert, a doua zi dimineaţa, arhiducesa Sofia îşi dă sufletul demn şi curajos, încredinţându-l lui Dumnezeu. Un vechi crucifix de familie îi este pus pe piept. La 28 mai 1872, imperiul o pierde pe cea care l-a salvat. Sissi, gravă, are chipul blând şi bun. Are inima plină de remuşcări. Franz Joseph, prăbuşit, este în lacrimi. „Legătura cea mai solidă dintre trecut şi prezent s-a rupt", scrie Maria Festetics.

Duelul dintre aceste două femei a durat 18 ani. A înveninat viaţa Curţii, iar dacă arhiducesa ar fi dispărut mai devreme, ne este permis să ne gândim că viaţa cuplului imperial ar fi fost complet diferită, iar comportamentul lui Sissi, fără îndoială, mai suplu, mai puţin defensiv.

Monseniorul Mayer i-a acordat ultima binecuvântare. Gisela şi Rudolf sunt alături de părinţii lor.

De acum înainte, Sissi este pe deplin suverană. I se oferă o şansă. Sissi, regina maghiarilor, poate redeveni împărăteasa austriecilor. Ei o aşteaptă. Soacra sa nu a prevăzut că acel *coup de foudre* din 1853 între Franz Joseph şi Sissi va lua, la fiul ei, forma unei iubiri profunde şi durabile. Sofia a eşuat parțial în eforturile sale de a distruge influența lui Sissi asupra soţului ei, căci împăratul îşi iubeşte soţia.

Franz Joseph suferă mult din cauza acestui doliu. El, care de obicei se culcă foarte devreme, adesea încă de la ora nouă seara, rămâne pe balcon şi merge în lung şi în lat până după ora unsprezece*. Sissi a plecat din nou. Deja. La Bad Ischl, ea pătrunde în Kaiservilla pentru prima dată, ştiind că niciun contraordin, nicio problemă domestică nu îi va fi anunțată de o doamnă din serviciul arhiducesei.

Ca de obicei, accesele sale de tristețe alternează cu momente de bucurie. Observând-o zilnic, contesa Festetics, care este acum fermecată de împărăteasă, consideră că bârfele colportate pe seama sa nu sunt decât manifestări de gelozie. Vienezii nu îi pot ierta fluctuațiile de dispoziție unei împărătese care este frumoasă ca un crin, graţioasă ca o lebădă, rasată din cap până în picioare. Natura ei profundă este una veselă, dar, încă din primii săi ani la Viena, un fel de paralizie o împiedică să savureze complet bucuria de a trăi. Sissi nu are nicio bucurie de a trăi, ea are tresăriri de veselie, hohote de râs şi recade apoi într-o gravitate anormală pentru vârsta ei. Ea ştie să observe ridicolul care se strecoară în lucrurile solemne.

* Tatăl lui Franz Joseph, arhiducele Franz-Carol, va muri la Viena pe 8 martie 1878.

Trebuie să subliniem, căci acest lucru nu a fost întotdeauna făcut, complicitatea intelectuală care reuneşte cuplul imperial. Se povesteşte că, la un mare dineu, aghiotantul împăratului, prinţul Lobkowicz, se juca distrat cu o scobitoare. Şi iată că scobitoarea a fost catapultată în farfuria cu supă a împărătesei, aşezată în faţa aghiotantului. Sissi încearcă mai întâi să nu reacţioneze, dar o cuprinde un acces de râs nebun şi în curând râde cu lacrimi. Franz Joseph, care nu a asista la căderea scobitorii, se apleacă spre ea şi o întreabă:

— Ce s-a întâmplat? Aş vrea şi eu să râd!

Pentru a nu-l jena pe prinţul care nu-şi găseşte locul, ea îi spune împăratului pe un ton maliţios:

— Mi-am amintit ceva nostim.

La fel, Franz Joseph, gentleman şi apreciind umorul mult mai mult decât se crede, discută într-o zi cu un universitar elveţian, venit la Viena pentru un congres prezidat de împărat. Profesorul, fermecat de politeţea lui Franz Joseph, s-a declarat aproape convertit la regimul monarhic. Împăratul, amuzat, i-a răspuns:

— Pe parcursul recentei mele şederi în Elveţia, am găsit că totul era atât de perfect organizat, încât aproape am devenit republican.

El renunţă la perioada de doliu pentru a se duce la Berlin. O întrevedere cu împăratul Wilhelm I – care fusese proclamat în Galeria Oglinzilor de la Versailles împărat german şi nu împărat al Germaniei – şi cu ţarul ar putea reconstitui fosta Sfântă Alianţă din 1815. Îmbrăcând, din respect, uniforma prusacă, Franz Joseph declară:

— Am impresia că plec la război împotriva mea!

20 de minute mai târziu, în uniformă rusească, se duce să-l salute pe ţar, care îl primeşte... îmbrăcat în general maghiar! Bismarck este de acord cu aspectul caraghios al scenei:

— Cei trei împăraţi, care formează un grup încântător, mai degrabă în stilul celor *Trei Graţii* ale lui Canova*, vor fi pentru Europa un simbol viu al păcii şi al bunei înţelegeri.

Prusia fiind îndestulată, orice pericol extern este într-adevăr îndepărtat. Sissi regăseşte Possenhofenul, unde bucuriile vieţii de familie sunt întunecate de veştile proaste despre fratele regelui, prinţul Otto. Nefericitul este la limita nebuniei furioase. În ce-l priveşte pe Ludovic al II-lea, care anunţase, profetic, că Bismarck va înghiţi Bavaria, spunând „încă un război şi s-a zis cu regatul meu", se cufundă în frământări atroce. El ţine un jurnal intim, în care îşi dă ordine pe care nu reuşeşte niciodată să le execute. Regele Bavariei comandă, Ludovic al II-lea este înfrânt. Un caz uimitor de dedublare a personalităţii pluteşte într-un talmeş-balmeş verbal, în germană, în latină şi chiar în franceză. În nopţile de mare criză, el semnează chiar în spaniolă *Yo el Rey* (Eu, regele), semnătura lui... Carol Quintul. Din ce în ce mai mult, Ludovic al II-lea îşi neagă homosexualitatea. Dar îi scapă acesteia din ce în ce mai puţin. Aflând că verişoara sa se află la Possenhofen, îşi părăseşte visele de piatră şi îşi anunţă venirea pentru 21 septembrie, insistând să fie singur cu Elisabeta. Împărăteasa nu este prea favorabilă acestei cereri. Nebunia necunoscuţilor o fascinează, cea a verilor ei o nelinişteşte, ca o ameninţare directă. Din precauţie, preferă ca baronul Nopcsa şi contesa Festetics să nu se îndepărteze prea mult. Sosirea regelui Bavariei este, potrivit doamnei de onoare, aceea a unui „rege de teatru, un adevărat Lohengrin de cortegiu nupţial". O apreciere pe care el ar fi acceptat-o în mod sigur ca pe un compliment. Pentru a onora Austria şi pe frumoasa ei

* *Cele Trei Graţii,* sculptură în marmură, inspirată dintr-un subiect antic, realizată între 1812 şi 1816 de sculptorul italian Antonio Canova (1757-1822), la comanda împărătesei Joséphine, soţia lui Napoleon I. Astăzi se află la Muzeul Ermitaj din Moscova (n.tr.).

suverană, s-a împodobit cu chipiul armatei imperiale şi şi-a pus marele cordon al Ordinului Sfântului Ştefan, pe care îl poartă în bandulieră, deşi, după obiceiul austriac acesta era purtat drept centură. Ce contează, este o atenţie delicată. Regele este încă frumos, ochii lui sunt neliniştitori prin răceală şi întrebările pe care le conţin. El intră ca o arătare, deopotrivă superb şi puţin ireal. Nu este în largul său şi se alină alături de Sissi, singurul suflet care poate să îl sprijine. Suferinţa lor, deşi în grade diferite, este aceeaşi. Ei se înţeleg, deşi împărăteasa este în acelaşi timp atrasă şi speriată de acest văr ciudat. Leacul lor este unul identic: fuga.

1873. Un an diferit de precedenţii, căci împărăteasa se va strădui să joace rolul ei de reprezentare, de soţie şi de mamă. Pe 20 aprilie, la München, Gisela se mărită cu Leopold de Bavaria. Sissi îi impusese fiice sale acest termen de un an de logodnă. Ideea căsătoriei, care a dezamăgit-o aşa de mult pe Sissi, îi displace şi mai mult atunci când îl priveşte pe unul dintre apropiaţii ei. Ea adoptă un ton deosebit de exagerat pentru a-i spune fiicei sale că poate aştepta până la şaptesprezece ani.

— Ciudată manie să renunţi la libertate când eşti atât de tânăr. Dar îţi dai seama prea târziu ceea ce ai, doar atunci când l-ai pierdut.

Sfatul înseamnă ceva şi pentru ea însăşi. Experienţa este, din nou, verificată: de fiecare dată când Elisabeta asistă la o nuntă, mireasa este uitată, pentru că lumea nu o priveşte decât pe ea. Iar ea este strălucitoare în rochia brodată cu argint, purtându-şi dubla coroană de păr şi de diamante. La treizeci şi şase de ani, pare sora mai mare Giselei. Doamna ei de onoare adaugă: „Dar cel mai frumos nu este aspectul ei fizic; este ceva ca o atmosferă, o umbră de graţie, de suveranitate, ceva magnific, ca o tânără fată...". O veche tradiţie impune ca teatrul Curţii să joace, seara,

Visul unei nopți de vară. Alegerea acestei piese de Shakespeare o surprinde pe Sissi:

— Cum se poate alege, pentru o căsătorie, o piesă în care prințesa se îndrăgostește de un măgar?

Mirele pufnește în râs:

— Este oare o aluzie la mine?

Franz Joseph, tată atent, notează: „Tânărul cuplu este cu adevărat foarte fericit. Bineînțeles, Gisela ne va lipsi mult, dar cel puțin nu suntem îngrijorați".

.Fiica ei îi va lipsi oare lui Sissi, care a plâns în timpul ceremoniei? Nimic nu este mai puțin sigur. Gisela nu este pe deplin fiica „sa", ea a crescut sub aripa arhiducesei și iată că timpul a trecut prea repede.

Cuplul se întoarce la Viena pentru a pregăti marele eveniment politic și economic al momentului, Expoziția universală. Marile expoziții punctează a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca niște cântece glorioase dedicate noilor zei care sunt Tehnica, Știința și Progresul. Cronologic, cea de la Viena este a cincea, iar prin importanță este de cinci ori mai mare decât cea de la Paris din 1867, în care al doilea imperiu francez strălucise cu o mie de focuri, semne de încredere în viitor. Prin triumful afacerilor și al ideilor, Expoziția de la Viena trebuie să compenseze pierderea supremației militare provocată de Sadova. Și este prima manifestare de dimensiune europeană întreprinsă de către dubla monarhie. Construcții impozante au necesitat luni de muncă. „Palatul" în sine se întinde pe 70 000 de metri pătrați, cu o sală mare de 900 de metri lungime, 28 de galerii transversale și o rotondă al cărei diametru este de 107 metri. Este numită „patiseria", sau, cu multă mândrie, „cea de-a opta minune a lumii". Un abajur gigantic, care a costat 18 milioane de florini, iluminează cele mai mari reușite ale vremii. Două estimări sunt remise împăratului: vor fi primiți 50 000 de

expozanți și se așteaptă șapte milioane de vizitatori, mai ales personaje din cele mai importante.

Pe 1 mai, ziua inaugurării, Franz Joseph îi primește pe prinții moștenitori ai Germaniei – pe care Andrassy ține să îi onoreze în mod special –, pe cei ai Angliei, Belgiei și Danemarcei. O eroare de protocol îi înfurie pe Franz Joseph: cortegiul fiului său Rudolf pleacă înaintea celui al său. Împăratul, care poate glumi despre toate, în afară de ordinea de întâietate, se dezlănțuie împotriva contelui Grünne, responsabil de această inversare. Atunci apare Elisabeta și, după o privire care implora iertarea pentru vinovat, își pune mâna pe brațul lui Franz Joseph. Imediat, el se calmează și se îmblânzește. Scena are mai mulți martori, încremeniți și jenați. Elisabeta îl ia de braț pe Franz Joseph și îi spune cu blândețe:

— Te rog. Să nu mai pierdem niciun minut. Să ne întoarcem.

Intervenția împărătesei este cu atât mai remarcată cu cât Curtea știe că aceasta îl detestă pe contele Grünne, trimis cândva în Corfu să o spioneze, spunea ea. Credea că nu îl va putea ierta niciodată, nici chiar în agonie. Or, ea tocmai l-a salvat. Cum poate această femeie să fie un înger de blândețe și de bunătate liniștitoare, iar apoi, cu o privire, să se închidă în sine și să se sperie dintr-un nimic? În asta constă întreg misterul lui Sissi.

Vizita inaugurală durează trei ore. Drapelele fâlfâie în aerul ușor, fanfarele cântă la prezentarea delegaților, cu un entuziasm excepțional în pavilionul Ungariei. Mulțimea este în admirație și în același timp recunoscătoare. Suverana este acolo, adăugându-și prestigiul minunilor tehnicii. Sărbătoarea este, din nefericire, întunecată de o catastrofă financiară care se produce vineri 9 mai 1873. O zi de vineri neagră: cotațiile de la Bursă se prăbușesc, iar crahul aduce cu sine sinucideri, închideri de fabrici, mizerie. Numărul victimelor va rămâne dificil de

precizat, dar, în total, prin consecințele sale directe și indirecte, unii estimează că atinge 1 000 de persoane. Trebuie ca lumea să facă față. Europa continuă să defileze la Viena. Pe 1 iunie, țarul este întâmpinat la coborârea din tren. El poartă o uniformă maghiară, din politețe, dar este o politețe înghețată. Nu își descrețește fruntea decât atunci când apare Elisabeta, însoțită de Rudolf, nu prea în largul lui într-o uniformă de locotenent rus. Polițeturile forțate în numele solidarității politice și al legăturilor de familie le încearcă nervii. Elisabeta și Franz Joseph rezistă și respiră mai bine când țarul pleacă. Teama unui atentat nu i-a părăsit pe parcursul dineului final cu 150 de tacâmuri. Maria Festetics a fost curtată de un prinț rus. Elisabeta a luat-o deoparte pentru a-i spune:

— Vă permit să vă amuzați, dar nu să vă îndrăgostiți și chiar mai puțin să vă căsătoriți. Nu vreau să mă părăsiți din cauza unui străin.

Această remarcă poate fi considerată odioasă. Împărăteasa își arogă dreptul de a guverna viața privată a contesei? Cea în cauză crede altceva, în mod curios fiind flatată de acest interes, chiar dacă este egoist. De fapt, Sissi nu vrea să-și piardă confidenta cea mai prețioasă, care este o aliată sigură și o prietenă.

Franz Joseph mărturisește între două vizite:

— Sunt foarte obosit și cu dragă inimă m-aș declara bolnav.

Dar trebuie să facă față. La 24 iunie, Carolina-Augusta de Prusia, soția lui Wilhelm I, sosește la Schönbrunn. Sissi crede că această vizită „va fi mult mai obositoare decât cea a rușilor". Într-adevăr, împărăteasa germană este „obosifoare". În pofida celor șaizeci și trei de ani ai ei, energia îi este intactă. Foarte machiată, vorbește cu o voce atât de puternică, încât vienezii o supranumesc „cornul de ceață"! Și vrea să vadă tot, să viziteze toate muzeele. Sissi se declară, în cele din urmă învinsă, iar Franz Joseph o înlocuiește, resemnat, dar nelăsând să se vadă nimic.

Panica se instalează la Curte, căci sunt semnalate cazuri de holeră, chiar şi la Schönbrunn. Sissi şi Franz Joseph trebuie să dea exemplu şi să îşi facă în continuare datoria de gazde. Boala va avea totuşi un mare efect, speriind vizitatorii. Trebuie chiar să se prevadă că enormele investiţii ale Expoziţiei nu vor putea fi amortizate: deficitul va atinge 15 milioane de florini.

În schimb, prestigiul personal al lui Sissi creşte odată cu sosirea, pe 30 iulie 1873, a şahului Persiei. Naser al-Din, urcat pe tronul lui Darius în 1848, anul în care şi Franz Joseph devenea împărat, face prima sa călătorie în Occident şi este un fapt fără precedent în istoria persană. Preocupat să se familiarizeze cu spiritul european, vrea să-i trimită pe fiii celor mai mari familii să îşi facă studiile în Franța, să modernizeze reţeaua rutieră, să instaleze un serviciu poştal şi telegraful. Zvonurile despre frumusețea Elisabetei îl atrag în mod special la Viena. El soseşte purtând pe cap o căciulă din blană de miel, împodobită cu un smarald enorm, înconjurat de diamante. Suita lui este demnă de Orient, cu ai săi cai favoriți, cu magii şi astrologii săi, în total 57 de persoane. Temându-se de holeră, a trimis ca emisari trei prinți. Aceştia nu au murit, aşa că vizita nu este anulată... Atunci când, la 7 august, o vede pe împărăteasă pentru prima dată, este uluit. În momentul în care Sissi se pregăteşte să îi vină în întâmpinare, el îşi potriveşte ochelarii cu montură de aur, o înconjoară în tăcere şi îşi mângâie barba neagră. Sissi, palidă, nu mai îndrăzneşte să se mişte în timpul acestei inspecții nepotrivite. El o priveşte cu atenție, din cap până în picioare, şi în cele din urmă spune, în franceză, pentru că este limba în care trebuie să le vorbeşti femeilor:

— Este cu adevărat frumoasă!

Apoi, după o nouă perioadă de observație:

— Dumnezeule, ce frumoasă e!

Chiar este. Rochia ei albă, prelungită cu o trenă argintie, îi scoate în evidență centura de catifea mov.

În fața manierelor deloc europene ale suveranului persan, Sissi se abține cu greu să nu izbucnească în râs. La masă, suspicios, el gustă sosul de pește cu lingura din sosieră, apoi, strâmbându-se, o pune din nou în sosieră, golește o cupă de argint plină cu căpșuni, vrea să ciocnească un pahar cu Elisabeta, pe care nu o scapă din ochi. Șahul tinde să uite că este oaspete și nu se află în imperiul său. Franz Joseph, considerându-l foarte amuzant, dar puțin stânjenitor, preferă să îi ofere reședința de la Laxenburg, nu apartamentele de la Schönbrunn, ceea ce șahul nu apreciază. Elisabeta îi ia apărarea suveranului persan. În fond, nu încalcă și el ordinea stabilită? Dacă arhiducesa l-ar vedea spunându-i celei de-a doua doamne bătrâne care îi este prezentată: „Mulțumesc! Destul!”... Împărăteasa va merge deci să îl viziteze la Laxenburg, sub pretextul, real, de a vedea caii șahului. El își va aminti de acest lucru cu fericire.

În dimineața plecării sale, pune să fie trezită contesa Goëss, prima doamnă a palatului, pentru a-i spune că nu o va uita niciodată pe împărăteasă. Și pleacă repetând: „Câtă demnitate! Ce surâs! Câtă bunătate! Dacă vreodată revin, nu va fi decât pentru a-i aduce omagiile mele!”. Își ia rămas-bun de la contele Crenneville, care avusese epuizanta misiune să fie, alături de 15 ofițeri, la ordinele șahului, și îi mărturisește:

— A fost ultima mea sărbătoare în Europa, dar cea mai frumoasă din viața mea.

Împărăteasa este epuizată. De această dată, nu exagerează. De trei luni, balurile se succed banchetelor, paradele se succed focurilor de artificii. Se refugiază la Bad Ischl cu Rudolf, Maria-Valeria și Franz Joseph, căci toți au mare nevoie de odihnă. Atunci când împăratul trebuie să se întoarcă la Viena

pentru a-i primi pe suveranii Saxei, ea este furioasă de acest împrejurare neprevăzută, care bulversează vacanțe indispensabile. Îi face un reproș tandru:

— Îi răsfeți atât de mult pe oameni că ei nici nu-ți mai sunt recunoscători pentru politețea ta exagerată, dimpotrivă. În fond, și tu ești de părerea mea, dar nu vrei să o mărturisești. Așa este întotdeauna când faci o prostie.

Își dă oare seama că este prima beneficiară a generozității afective și materiale a soțului? În septembrie, se anunță o vizită mult mai delicată decât celelalte; este cea a lui Victor-Emmanuel al II-lea, suveran al tânărului regat al Italiei. Acela pe care compatrioții săi piemontezi îl numeau „regele gentilom" a susținut, în secret, expediția lui Garibaldi. Iar acțiunea sa a contribuit la izgonirea de pe tronul Neapolelui a Mariei, sora lui Sissi, și la expulzarea ei din palatul Farnese, atunci când el a încercuit Roma pentru a o face capitala Italiei. Reîntoarsă la Schönbrunn, Elisabeta declară că nu se simte capabilă să îl primească pe Victor-Emmanuel al II-lea.

O boală diplomatică? Deloc. Sissi are febră, dureri de stomac și resimte încă nervos efectul celor trei luni de viață învolburată. Andrassy insistă ca ea să îl primească pe regele Italiei; aceste bune relații fac parte din politica externă. Sissi refuză și, inevitabil, bârfitoarele, lipsite de „material" de la începutul Expoziției, fac să circule zvonul că împărăteasa nu dorește să-l întâlnească pen dușmanul surorii sale. Totuși, Sissi este la pat de zece zile și nu a putut asista la o mare sărbătoare ecvestră, „singura manifestare care îi face cu adevărat plăcere", spune contesa Festetics. Regele Italiei este foarte dezamăgit, mai ales că este foarte interesat de femeile frumoase. Discuția dintre Elisabeta și Andrassy ia, pentru prima dată, un ton dezagreabil. El, care spusese: „Nu cunosc decât o singură femeie care îmi dă ordine.

O ascult de bunăvoie", vorbind despre regină, este jignit că i-a paralizat unul dintre succesele diplomatice pe care conta.

Refăcută, Sissi pleacă la Gödöllö în octombrie, iar Franz Joseph i se alătură. Ea regretă că nu poate să participe la vânători, ca şi anul trecut, şi se mulţumeşte organizeze o cursă de asini – cadou al kedivului Egiptului pentru Franz Joseph – încălecaţi de lectora şi de coafeza ei.

Însă trebuie să se întoarcă la Viena. Anul 1873 este în mod hotărât bogat în festivităţi: Austria sărbătoreşte pe 2 decembrie jubileul de argint al împăratului, urcat pe tron în urmă cu 25 de ani. Întreaga Vienă este în sărbătoare, împodobită cu drapele, iluminată cu focuri de artificii pe acoperişurile clădirilor, prelungind un colier strălucitor până pe înălţimile pădurii înconjurătoare. Alaiul imperial, în frunte cu Sissi şi Franz Joseph, care au salutat mulţimea dintr-o trăsură deschisă, a mers la pas în timp de mii ce mâini se agitau, lansând o ploaie de pălării. Traversând *Ringstrasse* pentru a merge alături de Maria Festetics, împărăteasa, recunoscută, este aclamată, înconjurată şi în cele din urmă aproape sufocată. A vrut, ca de obicei, să iasă fără escortă, pentru a se pierde mai bine în mulţime, dar Elisabeta este prizoniera bucuriei populare. Doamna ei de onoare urlă:

— Ajutor! Faceți loc!

Asudând, contesa strigă din ce în ce mai tare:

— Ajutor! O sufocați pe împărăteasă!

Va fi nevoie de aproape o oră pentru a ajunge la trăsură, mulțumită unor domni care au reuşit să îi croiască un culoar. Sissi se aruncă pe banchetă. Respiră greu şi tremură de emoție. Celor două femei le-a fost foarte frică.

— M-ați salvat cu adevărat, îi spune ea confidentei sale, regăsindu-şi surâsul.

Incidentul nu are consecințe fizice, dar este plin de consecințe psihologice. De ani de zile, lui Sissi îi este teamă de

mulțime, chiar și de una călduroasă, chiar și de una care o adoră în întregime. O cuprinde teama de îndată ce zece persoane stau roată în jurul ei. A fost mai întâi cazul cu doamnele ei de onoare, care o urmăreau în permanență. Pentru a putea fi singură, împărăteasa se revolta și fugea, schimbând traseele, jucându-se cu scările ferite, cu pasajele secrete și culoarele rezervate servitorilor. De acum înainte, creșterea popularității sale, portretele ei care decorează vitrinele și chiar halbele de bere și serviciile de cafea, fără a mai vorbi de gravuri și fotografii, o trădează încă din momentul sosirii sale*. Iar starea de rău a împărătesei se transformă într-o adevărată panică. Lumea vrea să o vadă, să îi vorbească, să o atingă. Ea nu vrea decât să fugă, să fie în altă parte, să nu fie admirată cu brutalitate. Palatele reci sunt niște închisori, la fel și mulțimea dezlănțuită. Este deci revelator faptul că, încă de a doua zi, ea părăsește Viena, plecând la Gödöllö. Timp de săptămâni, în perioada Expoziției, a făcut eforturi imense pentru a fi în locul care i se cuvine. A fost, pentru prima dată, în mod incontestabil și fără teamă de capcanele soacrei sale, împărăteasa Austriei, iar preferința sa pentru Ungaria le-a apărut vienezilor puțin înfrânată.

Occidentul și Orientul au venit să o salute, să o admire, să îi verifice legendara frumusețe grațioasă. Ea l-a susținut, l-a ajutat și l-a sprijinit moral pe Franz Joseph, înconjurându-l cu o aură de farmec de care politica nu se poate lipsi.

Altădată invizibilă, ea a fost prezentă, stând câteva luni fără întrerupere în capitala austriacă, restabilind un echilibru stringent. În pofida dificultăților financiare, Expoziția a fost un

---

* Un istoric austriac, dl Erich Feigl, autor al celei mai complete biografii a împărătesei Zita, colecționează, printre altele, cești cu efigii imperiale. Am băut o cafea într-una dintre acestea, decorată cu o Elisabeta maiestuoasă.

imens succes monden, politic și diplomatic, în pofida câtorva lucruri lipsite de politețe.

Jubileul, care consacră cei 25 de ani de fidelitate față de Franz Joseph, trecând prin războaie și drame, este și sărbătoarea cuplului imperial. Iar Elisabeta nu a părut niciodată mai aproape de însărcinarea sa și mai respectuoasă față de tradiție. Să se fi cuminţit oare?

Părăsind Viena la 3 decembrie 1873, împărăteasa dovedește contrariul, iar vienezii, furioși, se revarsă în comentarii acide, pe care le regăsim în ziare. Vienezii sunt de acord că împărăteasa este „o femeie extraordinară". Faptul că începe din nou să fugă de ei și să le prefere Ungaria este nedrept și inacceptabil. Neînțelegerea, risipită pe parcursul acestui întreg an excepțional, reapare. Elisabeta nu caută să îi îndurereze pe oameni, ea nu se gândește decât să se protejeze. Atunci, fuge.

Unul din mijloacele de transport cu care fuge tocmai a sosit din Boemia. Un vagon nou, care îi este rezervat în trenul ei special. Acesta a fost construit în atelierele uzinei Ringhoffer, din Smichow, un cartier al Pragăi. Înmatriculat la căile ferate imperiale și regale de stat, acest vagon special este în exterior de culoare verde închis, iar țesăturile din interior sunt verde oliv. Vagonul, cu trei osii, cuprinde un compartiment dormitor cu un pat – de un singur loc – paralel cu sensul de mers, un fotoliu, o masă pe care împărăteasa pune un caiet cu blazonul ei, o călimară surmontată de un vultur, un calendar săptămânal aurit, cu căsuțe de fildeș care amintesc data zilei, o pendulă și două termometre. Sissi, căreia îi place să aibă cărțile sale în timpul călătoriei, le aranjează într-o comodă și dispune de un suport de reviste deasupra patului. Compartimentul vecin oferă o canapea, un scaun, un scăunel pentru picioare, o masă și o *coiffeuse* (masă de toaletă) cu suprafața argintată. În patru alveole pot fi puși piepteni și perii, fără risc de a cădea în timp ce

trenul merge. Vagonul, echipat cu lumină electrică și cu un dispozitiv de alarmă eficace, inclusiv în toalete, este confortabil, dar discret, cu lemnăria sa deschisă la culoare și nesculptată și cu mocheta roșie cu flori albe și negre. Nu are nimic de-a face cu extravagantul vagon-salon al lui Ludovic al II-lea al Bavariei, albastru-deschis, surmontat de o coroană și al cărui interior frizează coșmarul, prin mobilierul lui neorococo și alegoriile sale multicolore. Elisabetei îi place să dispară din lume fără a se face remarcată. În noul ei vagon special, va parcurge mii de kilometri, protejată, ca într-un cocon, având ca singură melodie glasul celor șase roți de tren alergând pe șine.

Refuzând să fie supusă în permanență imobilismului Curții, căutând cu disperare să atingă orizontul viselor sale, ea pornește într-o călătorie perpetuă, își organizează viața între o plecare și o sosire. Arhiducesa i-a lăsat un loc complet liber. Sissi l-a ocupat timp de un an. Este destul, este prea mult. De acum înainte, Viena nu va mai fi decât o haltă, o gară, o oprire mai lungă sau mai scurtă, o ședere redusă la minimum.

Sissi începe o cursă dezordonată, o migrație haotică de pasăre care nu știe unde să se așeze și se abate, epuizată, pe la un culcuș provizoriu. Europa, fascinată, o va descoperi pe împărăteasa călătoare, care traversează țări pentru o vânătoare cu câini sau un galop frenetic pe un cal nou. Elisabeta devine regina amazoanelor.

VII

AMAZOANA

Anul 1874 începe cu o bucurie în familie. Pe 8 ianuarie, Gisela naşte o fetiţă. Sissi este bunică la treizeci şi şase de ani, Franz Joseph bunic la patruzeci şi patru de ani, iar Maria-Valeria, ultima lor fiică, nu are decât şase ani. Imediat, uimitoarea „înaintaşă" pleacă la München. Dar scrisoarea ei către Rudolf nu este deloc demnă de o bunică! Descriind bebeluşul, ea spune: „Copilul este extraordinar de urât, dar foarte vioi, de fapt la fel ca Gisela".

La 24 de ore după botez, Sissi vrea neapărat să viziteze un spital unde sunt îngrijiţi bolnavi de holeră. Degeaba îi aminteşte contesa Festetics că ea are datorii faţă de soţul ei, de poporul său, de imperiul său şi că este inutil să se expună în mod voit riscurilor acestei boli atât de contagioase, Elisabeta nu o ascultă. Este întotdeauna delicat să separi curajul de inconştienţă, dar se poate observa că, la Sissi, noţiunea de pericol nu este legată de boli, suferinţe, nici de tot ceea ce prezintă, mai mult sau mai puţin, un caracter medical. De altfel, această preocupare este doar o manifestare de bunătate sau de caritate? Nu este mai degrabă vorba de o fascinaţie puţin morbidă pentru decădere, de o atracţie de necontrolat pentru ceea ce nu este pe deplin sănătos? Atunci când apare la căpătâiul bolnavilor, veghind ca vizita ei să nu fi fost anunţată, nefericiţii sunt recunoscători acestui chip dulce şi acestor ochi căprui care se apleacă asupra calvarului lor.

Ea discută cu un tânăr care, în pofida unei deshidratări generale, este încă plin de sudoare. El îi întinde mâna și îi spune cu voce pierită:

— Am să mor...

— O, nu, Dumnezeu vă va ajuta.

— Îi mulțumesc infinit Majestății Voastre... Poate că Dumnezeu mă va lăsa în viață? Dumnezeu să o binecuvânteze pe Majestatea Voastră.

Câteva ore mai târziu, el moare. Elisabeta face atunci această remarcă în fața doamnei ei de onoare:

— El moare și mă va saluta într-o zi, acolo sus, cu bucurie.

Contesa Festetics insistă pentru ca Sissi să își schimbe imediat hainele, datorită imenselor riscuri pe care și le asumase. Și trebuie să fie foarte atentă la fetița Giselei, încă și mai vulnerabilă decât adulții. Atunci când, 48 de ore mai târziu, împărăteasa are o amețeală după ce se scoală, anturajul ei intră în panică. Din fericire, nu este nimic.

Pe 17 ianuarie, ea o vizitează pe regina Maria a Bavariei, mama lui Ludovic al II-lea. În timpul conversației își face intrarea prințul Otto. Starea lui mentală se agravează până în punctul în care familia se gândește să-l izoleze în castelul Nymphenburg, de la intrarea în München. Împărăteasa nu este liniștită atunci când, pentru a o conduce spre ieșire, prințul, care este foarte frumos, dar are o privire îngrijorătoare, vrea să îi dea brațul. Ea îi șoptește Mariei Festetics:

— Vă rog supravegheați-l, am impresia că o să mă arunce pe scări!

Seara, Ludovic al II-lea ține neapărat să îi facă o vizită verișoarei sale, care, pentru a-l evita, a refuzat să îi fie oaspete în palatul regal Residenz. Ca de obicei, regele nu știe să își ia la revedere, căci noaptea este noul său regat. Ludovic al II-lea a devenit regele umbrelor. În pofida câtorva tentative pentru a-l face

să plece, căci dorea să se culce, Sissi este în continuare obligată să facă conversaţie cu el, deşi a trecut de ora unsprezece. Toate temele angoasei sale sunt abordate: Sofia, războiul care a înăbuşit arta, importanţa singurătăţii. Iar prezenţa lui Sissi acţionează asupra lumii reale ca un medicament miraculos; cu ea, el uită de trecerea timpului.

În cele din urmă, pleacă. Elisabeta, care a fost eliberată de către doamna ei de onoare sub un fals pretext, îi spune:

— Bietul rege îmi provoacă durere. Îmi place, însă îmi place mai mult patul meu. Cred că există o oarecare asemănare între noi, avem amândoi o înclinaţie înspre melancolie şi gustul singurătăţii.

Elisabeta este foarte frapată de degradarea fizică a suveranului. Trăsăturile sale sunt buhăite, s-a îngrăşat, pierzându-şi frumuseţea magică din primii ani de domnie. Regele Hamlet a devenit greoi şi chipul lui se împodobeşte cu o mustaţă şi un barbişon în dezordine. Însăşi privirea este una inchizitoare. Ochii albaştri ai regelui – albaştri ca şi lacurile Bavariei – sunt aproape mereu îndreptaţi către înalt, în căutarea insesizabilului.

Contesa Festetics observă cu multă acurateţe drama monarhului:

— El nu este destul de nebun pentru a fi internat, dar în acelaşi timp este destul de anormal pentru a fi în contact cu oamenii cu judecată.

Unde începe nebunia? Unde se opreşte? În 1874, drama lui Ludovic al II-lea este şi cea a unei ştiinţe încă aproximative: gradele intermediare, precum originalitatea sau excentricitatea, sunt încă prea puţin cunoscute pentru a diagnostica o nevroză selectivă sau intermitentă.

A doua zi, mama regelui, despre care nu se ştie dacă sănătatea mentală a fiilor ei o interesează sau o nelinişteşte, îi cere, tocmai împărătesei, să o însoţească într-o vizită la căpătâiul

alienaților, ca și cum ar fi fost vorba despre un fel de divertisment. Vizita este înfiorătoare, deoarece mama regelui pare să îi considere pe alienați ca fiind aproape normali, încercând să aibă o conversație rezonabilă cu unii, în timp ce o tânără fată se încăpățânează să cânte o singură notă la pian, mereu aceeași, sau un pictor arată desenul unui cerb ale cărui coarne sunt înlocuite de o biserică.

Elisabeta iese îngrozită din azilul în care, totuși, a asistat la vizită fără a o lua la fugă. Iar sistemul ei nervos este cu atât mai încercat cu cât regimul său este aproape exclusiv compus din suc de portocale și din lapte. Pentru a-l justifica, ea spune:

— Priviți-l pe rege. Este cu adevărat prea gras.

Nu îndrăznește să vorbească de dinții lui Ludovic al II-lea. Aceștia sunt într-o stare de speriat, rezultat al eredității și al pasiunii fără măsură pentru dulciuri.

Patru zile mai târziu, ea părăsește Münchenul și acest sejur terminat în coșmar și se duce la Ofen, unde Franz Joseph i se alătură a doua zi după sosirea ei. Se reîntâlnesc cu bucurie, deși Franz Joseph trebuie să plece, pe 11 februarie, la Varșovia, Moscova și Sankt Petersburg. Este o vizită de politețe față de țar, însă Andrassy o dezaprobă. Împăratul îi cere lui Sissi să rămână la Viena pe parcursul absenței sale. Ea promite și se ține de cuvânt. Împăratul poate merge să vâneze urși – un glonț în capul animalului de la optzeci de pași – și să contribuie la întreținerea unor raporturi cordiale cu țarul, pe deplin liniștit.

Este momentul din an în care balurile Carnavalului îi fac să se dezlănțuie pe vieneze și pe vienezi. Seara cea mai așteptată este cea de *Mardi-Gras**, care se desfășoară în marea sală a

---

* Mardi-Gras (literal Marțea cea Grasă) sau Lăsata Secului este ultima zi dintr-o perioadă de sărbători publice, organizate înainte de intrarea în Postul Paștelui. În general, data petrecerii de Mardi-Gras este fixată întotdeauna între 3 februarie și 9 martie (n.tr.).

Societății Prietenilor Muzicii, fondată în 1812 și unde dirijase Schubert. Cu Johann Strauss, valsul a devenit pentru totdeauna vienez. Din 1867, *Frumoasa Dunăre albastră*, opera sa cu numărul 314, este laitmotivul imperiului liberal. Viena este sala de bal a Europei.

Pentru *Mardi-Gras*, reduta* este bineînțeles mascată, dar numai femeile își ascund fața. Sissi, care tocmai prezidase un bal oficial și plictisitor, decide să meargă la balul despre care vorbește tot orașul. Un asemenea bal la care ea poate participa incognito este un exemplu perfect pentru ceea ce împărăteasa caută mereu: să vadă și să asculte fără a fi recunoscută. Chiar dacă ideea îi aparține Idei Ferenczy, Sissi este complet în largul ei în acest complot împrumutat din farmecele Veneției și, nu trebuie să o uităm, urzit în absența lui Franz Joseph.

Împărăteasa, ca o fetișcană neascultătoare, se preface că se retrage în apartamentele sale, dar îmbracă o rochie cu glugă și cu trenă, un domino de brocart galben; ea își ascunde părul sub o perucă blondă, iar chipul în spatele unei măști negre bordate cu dantelă. Din precauție, Ida Ferenczy, care este într-un domino roșu, hotărăște să o strige pe împărăteasă Gabriela, pentru a abate eventualele bănuieli asupra Gabrielei Schmidt, camerista lui Sissi.

Ora unsprezece noaptea. Sosite în sala cea mare, unde cu greu se poate rezista viorilor antrenante, cele două femei rămân în galeria care domină freneticele farandole. Carnavalul încurajează îndrăzneala; ca și în Veneția lui Casanova, femeile misterioase pot să-i abordeze pe domni. Ida Ferenczy zărește un bărbat singur, tânăr, foarte elegant, al cărui chip îi este total

---

* În secolul al XIX-lea, reduta desemna un local public în care se desfășurau petreceri cu muzică și dans sau spectacole de teatru, iar prin extensie, termenul desemna însăși petrecerea ori spectacolul care erau organizate în acea clădire.

necunoscut. Pur şi simplu, lectora îşi trece braţul pe sub al său şi, pe un ton degajat, îi adresează tot felul de întrebări pentru a încerca să-l situeze: aparţine el aristocraţiei? Este un obişnuit al Curţii? Răspunsurile sunt clare: tânărul este funcţionar şi se numeşte Friedrich Pacher von Theinburg.

Foarte surescitată, Ida îi cere:

— O prietenă frumoasă este cu mine. Se plictiseşte singură acolo sus, în galerie. Nu ai vrea să o distrezi un moment?

— Cu plăcere...

Funcţionarul este intrigat de doamna în dominoul galben, care vorbeşte cu o voce blândă, dar pune întrebări prea precise pentru a fi inocente:

— Sunt străină aici... Ce spune poporul despre împărat? Este mulţumit de politica guvernului?

Prudent, el răspunde totuşi cu sinceritate. Apoi, chipul din spatele măştii de dantelă pune întrebări mai tulburătoare:

— O cunoşti şi pe împărăteasă? O iubeşti? Ce se spune despre ea, ce se crede?

Tânărul bărbat ezită. Nu, doamna în galben nu poate fi împărăteasa. Niciodată împărăteasa nu ar veni la o redută, iar acest raţionament o împinge pe Sissi să fie la fel de imprudentă. Ce voluptate să afli lucruri fără filtrul linguşirilor... Funcţionarul răspunde cinstit:

— Împărăteasa este o femeie foarte frumoasă. Am zărit-o călare în Prater. I se reproşează că fuge de mulţime şi că este foarte puţin prezentă, deşi ea se ocupă atât de mult de câinii şi de caii săi.

Răspunsul o amuză pe Sissi. Următoarea întrebare îi arde buzele:

— Ce vârstă îmi dai?

— Treizeci şi şase de ani.

Sissi tremură. I-a ghicit exact vârsta, ei, cea a cărei tinerețe este lăudată de mii de admiratori. Foarte adevărat că este bunică... Deodată, acest schimb enigmatic de replici galante nu o mai amuză deloc pe Gabriela. Vrea să își ia imediat rămas-bun de la tânărul indiscret, iar Ida, care urmărește scena, începe să regrete manierele carnavalului. Însă carnavalul are regulile sale și nu se admite ca o doamnă în domino să dispară după ce a pus o mulțime de întrebări, fără a face vreun gest de mulțumire. Tânărul vrea să se încline și să-i sărute mâna, cu condiția ca Gabriela să își scoată mănușa. Ea refuză: franchețea tânărului o seduce, îndrăzneala lui îi place și, în cele din urmă, o liniștește. Farmecul revine. Veselă, ea îi aruncă:

— Rămâi și condu-mă în sală.

Atunci, tânărul bărbat va trăi două ore surprinzătoare. Însoțitoarea lui este desigur cineva de rang înalt, fără îndoială o prințesă. Este de ajuns să îi vezi mersul, dominoul luxos și cât se simte de prost când este busculată de mulțimea voioasă. El observă, mai ales, că ea îi strânge brațul atunci când un grup împiedică trecerea. Iar doamna în galben îi vorbește fără încetare, trecând în revistă situația politică și alunecând spre subiecte elevate, neașteptate într-un bal de *Mardi-Gras.* Gabriela începe să vorbească de teatru, literatură, apoi de filosofie și religie. Tânărul mărturisește că apreciază mult poezia lui Heine. Este oare posibil? O sclipire de bucurie traversează această privire întunecată. Lui îi place Heine, poetul favorit al Gabrielei! Ce întâmplare încântătoare! Tânărul, care înainte de a discuta cu Gabriela rătăcea leneș în căutarea unei aventuri, este pasionat și uimit. Doamna în galben devine foarte amabilă, călduroasă. Și îi mărturisește:

— De obicei, bărbații nu sunt decât niște lingușitori. Când, la fel ca mine, ai ocazia să îi cunoști, nu poți decât să îi disprețuiești. Cât despre tine, pari diferit.

Gabriela vrea să știe dacă el îi bănuiește identitatea. În continuare, el nu știe. Are doar un presentiment, pe care nu îndrăznește să îl exprime. Ea refuză să se desconspire, dar îl anunță:

— Vei sfârși prin a mă cunoaște într-o zi, dar nu astăzi. Ne vom revedea. Ai veni, de exemplu, la München sau la Stuttgart, dacă ți-aș da întâlnire?

Și adaugă aceste cuvinte grele de sens, pe care toată lumea le va putea verifica:

— Eu nu am patrie și îmi petrec viața în călătorii.

Friedrich Pacher este gata pentru toate întâlnirile, la capătul lumii dacă este nevoie. Ce femeie stranie, ce personalitate fascinantă, ce conversație neașteptată și gravă în mijlocul râsetelor Colombinelor care se amețesc cu vin spumos!

Doamna în galben cere o ultimă promisiune:

— Condu-mă până la birjă și părăsește sala de bal...

Tânărul își ține promisiunea, dar în timp ce birja comandată se apropie, el nu rezistă și, cu un gest rapid, încearcă să ridice partea de jos a măștii negre care îi acoperă fața. Ida Ferenczy se precipită, scoțând un strigăt, și o împinge pe doamna în galben în fundul birjei, care se îndepărtează la trap.

Friedrich Pacher von Theinburg rămâne singur, aproape încredințat că taina doamnei în galben este rezolvată: și dacă a fost împărăteasa? Capul îi este în flăcări, ideile i se învălmășesc în minte. Este oare posibil? Este un vis? În zilele următoare, el încearcă să o zărească în Prater. Stând la pândă, sfârșește prin a-i întâlni trăsura. Sissi, care nu are atunci niciun motiv să se ascundă, îl privește rapid pe funcționar. Privirile lor se încrucișează. Lui i se pare că împărăteasa s-a arătat oarecum tulburată înainte de a trage perdeaua cupeului.

Trece o săptămână. Funcționarul, care îi dăduse adresa necunoscutei de la bal, primește o scrisoare pusă la poștă la München. Data, sus în dreapta, este notată cu un scris pe care tânărul Friedrich îl recunoaște cu ușurință. El l-a văzut dedesubtul a numeroase fotografii oficiale: este cel al împărătesei. În schimb, conținutul scrisorii pare să fi fost redactat de o altă mână, fără îndoială pentru a evita orice identificare precisă. Un scris mascat, la fel ca un bal. Cu un amestec de emoție și de curiozitate, citește: „Dragă prietene, vei fi uimit să primești primele mele rânduri din München. Sunt în trecere pe aici pentru câteva ore și profit pentru a-ți da semnul de viață pe care l-am promis". Minune: ea nu a uitat... Dar iată un ton mai straniu, puțin batjocoritor, puțin lingușitor: „Cu ce teamă l-ai așteptat! Nu nega acest lucru! Dar fii fără grijă, nu îți cer explicații, căci știu la fel de bine ce se petrece cu tine începând din acea faimoasă noapte. Ai vorbit unor mii de femei și de tinere fete, ai crezut, fără îndoială, că vă distrați, dar spiritul tău nu și-a întâlnit niciodată sufletul pereche. În cele din urmă, ai găsit, într-un miraj strălucitor, ceea ce căutai de ani de zile, doar pentru a-l pierde fără îndoială pentru totdeauna..."

Un miraj... O viziune întrezărită și deja dispărută... Destinatarul acestei scrisori se aruncă asupra penei de scris. Gabriela a indicat că el îi poate scrie la post-restant, la München.

Sosește o a doua scrisoare, scrisă, spune Gabriela, de la Londra. Ea se plânge de ceață, găsește că orașul este odios, se plimbă prin Hyde Park, merge la teatru și trăiește printre mătuși bătrâne care au un câine, un buldog arțăgos. „Am nostalgia acestei Viene ușoare, însorite, dar o nostalgie în maniera pisicilor, nostalgia locului, nu a oamenilor. Iar acum îți urez noapte bună, a trecut de miezul nopții pe ceasul meu. Visezi la mine în acest moment sau trimiți în noapte cântece nostalgice? În interesul vecinilor tăi, îți doresc să visezi."

Friedrich Pacher von Theinburg, pe care Gabriela îl numește Fritz, este uimit. Scrisoarea a fost într-adevăr expediată de la Londra, dar împărăteasa este în continuare la Viena, el s-a informat. Gabriela nu mai scrie. Nicio scrisoare nu mai sosește, nici de la Londra, nici de la München, nici de la Viena.

Franz Joseph, revenit la sfârșitul lui februarie, are dificultăți cu papa Pius al IX-lea și mariajul civil obligatoriu nu poate să fie votat de Parlament. Elisabeta este visătoare, închisă în sine, sigură că bărbații nu o iubesc și că este privită mai ales ca un animal curios. Ea îi declară doamnei sale de onoare: „Imediat ce există ceva de văzut, toată lumea vine în fuga mare, fie că este o maimuță care dansează pe o flașnetă sau sunt eu, este același lucru". Ea refuză să meargă la o serată care i-a reunit pe Liszt și pe Wagner la Viena și în curând Franz Joseph face o călătorie epuizantă în Dalmația, pronunțând 100 de discursuri într-o lună. Această călătorie prefigurează interesul pe care imperiul îl va arăta Bosniei-Herțegovina, a cărei delegație tocmai i s-a plâns de dominația turcă.

În același moment, tânărul funcționar, care este disperat din cauza tăcerii Gabrielei, primește o nouă scrisoare. Doamna în galben se miră că el nu crede în șederea ei în Anglia și că se numește Gabriela. Ea îi spune chiar și că urăște câinii... Drept singur indiciu, consimte să îi mărturisească: „Perioada cea mai importantă a vieții mele a fost o anumită iarnă pe care am petrecut-o în Orient, iar amintirile mele cele mai scumpe se leagă de această țară feerică (...) Eu m-am insinuat în viața ta, în mod inconștient și involuntar. Spune-mi, vrei să rupi aceste legături? Este încă posibil acum, dar mai târziu, cine știe? Cu multă prietenie, Gabriela".

Pentru Fritz, este prea mult. El este din ce în ce mai convins că Gabriela este Elisabeta, împărăteasa. Îi scrie, dar nu obține decât tăcere. Definitivă. Gabriela a dispărut în fața acestei

îndrăzneli. Jocurile Carnavalului nu vor merge mai departe de aceste scrisori ciudate, în care prudența devine egoism. Se impune o concluzie, una singură: în mod clar, împărăteasa este cea care se ascunde, prost, cu viclenii foarte feminine, în spatele măştii sale negre şi sub dominoul ei galben. Adevărul identității sale nu va fi stabilit definitiv decât circa 60 de ani mai târziu, când, confruntând mai multe documente, contele Corti îl va regăsi pe Fritz Pacher von Theinburg. Înainte de moartea sa, în 1934, la optzeci şi şase de ani, el îşi amintea încă foarte bine de detaliile balului şi păstrase scrisorile preţioase, martori secreţi ai unei scurte întâlniri.

Ne putem întreba ce a căutat Sissi în această farsă care a făcut din tânărul bărbat eroul unei aventuri curioase şi victima îndrăznelii sale. Era vorba de un joc? Ar fi fost unul neplăcut. Elisabeta se gândea la o aventură? În mod sigur, nu: urmarea dovedeşte acest lucru. După toate probabilităţile, ea a căzut în capcană şi corespondentul ei a rupt misterul când i-a mărturisit că nu mai ignora cine era Gabriela. Fără îndoială, lui Sissi, mereu în căutare de schimburi literare şi corespondențe de suflet, i-ar fi plăcut să continue să o joace pe împărăteasa mascată. Însă sfaturile doamnei sale de onoare, care considera atitudinea ei echivocă şi imprudentă, au împiedicat-o să urmărească acest vis nebunesc şi fără viitor. Scrisorile, scrise la Viena, fuseseră totuşi trimise de la Londra de sora ei, Maria de Neapole, care călătorea pe atunci în Anglia. Este revelator faptul că Sissi a descris, în scrisorile sale, călătorii, pe când ea rămânea la Viena, şi țări pe care nu le cunoştea. Amintirea ei despre Corfu îi completa imaginaţia. Putem, de asemenea, sublinia, din nou, cât de mult nu îi place lui Sissi să fie descoperită şi recunoscută. Curiozitatea ei se loveşte mereu de limitele pe care le impune viața unui personaj oficial, aflat în mod deosebit în ochiul publicului, şi ale cărui cele mai mici gesturi şi cuvinte sunt

observate de antropologii vieții mondene. Romantismul procedeului utilizat de împărăteasă se înrudește cu al admiratoarelor unui scriitor precum Balzac. Secretul va rămâne bine păstrat; Franz Joseph nu a fost probabil niciodată informat de acest lucru. El și Sissi vor purta pe umeri enigme mai grele și mai tragice.

În iulie, împăratul se destinde la Bad Ischl. El este foarte ostenit. Îi mărturisește prietenului său, regele Albert de Saxa:

— Pentru prima dată în viață, mă simt obosit și am nevoie de odihnă.

Elisabeta este alături de el, dar, curând, frenezia călătoriilor o incită să plece. Se fac cinci luni de când nu a mai părăsit Austria...

Pe 28 iulie, urcă în tren și pleacă în Franța, însoțită de Maria-Valeria și de confidentele sale maghiare. Destinația finală este Insula Wight, din largul coastelor engleze, unde ar dori să se scalde. Obsesia ei este să fie într-o țară în care nu este disprețuită.

Strasbourg. Capitala Alsaciei, care pe atunci făcea parte din Imperiul German, o atrage prin catedrala ei, pe care ea o vizitează singură, deoarece își modificase orarul, pentru a dejuca orice curiozitate. La cererea lui Franz Joseph, trenul ei evită Parisul. Prezența împărătesei risca să dea un caracter oficial acestei vizite, și nici Sissi, nici soțul ei nu doresc asta, el din rațiuni politice, ea din motive de mizantropie. După ce s-a îmbarcat la Le Havre, ajunge pe Insula Wight la 2 august.

O nouă insulă, un nou refugiu. *Rombul înflorit* beneficiază de un climat blând, iar vegetația, stimulată de soare, este reprezentată de magnolii și de lauri. Ambasadorul Austro-Ungariei pe lângă Curtea de la Saint James*, contele de Beust, fostul

* Nume oficial al Curții Angliei, în amintirea Palatului Saint James, construit sub domnia lui Henric al VII-lea și reședință a suveranilor până în 1837.

ministru al afacerilor externe, a închiriat pentru Elisabeta castelul Steephill, la Ventnor, în sudul Insulei Wight, având în față Canalul Mânecii. Este surprinzător că împărăteasa a ales să facă un sejur acolo într-o asemenea perioadă, știind prea bine că regina Victoria locuia foarte aproape, la Osborne House, o vastă locuință în stil italienizant, care fusese construită în 1846 ca reședință de vară a reginei și a prințului Albert. Atunci când cunoaștem fobia lui Sissi pentru tot ceea ce impune o viață oficială, de ce merge ea în întâmpinarea unor obligații inevitabile? Este un paradox suplimentar.

Chiar în ziua instalării sale, Victoria, suverana celei mai mari puteri mondiale a epocii, îi face o vizită. Sissi, călătorind incognito sub numele de contesa de Hohenembs – unul dintre numeroasele titluri purtate de Franz Joseph – este repede recunoscut. Suita ei – servitori și un patisier maghiari, guvernante, nurse, masori și doamne de onoare – nu poate trece neobservată. Din ea face parte chiar și un bucătar francez. Ne întrebăm de ce: împărăteasa se hrănește aproape exclusiv cu suc de carne și supă de pui! Victoria dorește să o cunoască pe împărăteasă, atât de frumoasă și de sălbatică. Între Sissi cea zveltă și Victoria cea bondoacă diferențele reprezintă o lume întreagă. „Nu am mai văzut niciodată o femeie atât de grasă", îi scrie Maria-Valeria tatălui ei. Însoțită de prințul de Wales, viitorul Eduard al VII-lea, Victoria se informează cu amabilitate pentru a ști dacă vizitatoarea este satisfăcută de locuință. Au fost amenajate săli de baie, sala de biliard a fost transformată într-una de gimnastică, iar o vacă de Jersey, vizitată în fiecare zi de un veterinar, dă lapte hrănitor pentru Maria-Valeria*. Sissi îl liniștește pe Franz Joseph: „Am fost foarte politicoasă și toată lumea a părut uimită de asta. Am făcut ce am putut, sper că asta

* Joan Haslip, *The Lonely Empress* (Londra, Weindenfeld and Nicolson, 1965).

ajunge. Ei îşi dau perfect seama că vreau să fiu liniştită şi nu doresc să mă deranjeze...".

Dar Victoria trebuie că se plictiseşte puţin, căci revine peste zece zile, o invită pe Elisabeta la Osborne House, insistă, însă Sissi refuză. Regina Victoria nu este deloc obişnuită să i se refuze invitaţiile, mai ales atunci când le adresează ea însăşi. Împărăteasa este frumoasă, dar nu are niciun simţ al datoriei. Tot ceea ce se povesteşte este deci adevărat.

Pentru a fugi de această vecinătate, Sissi decide să viziteze Londra. Vrea să verifice ceea ce îi spunea tovarăşului său improvizat de la balul de *Mardi-Gras*? Încântată că oraşul este pustiu, seara, în Hyde Park, ea urcă pe calul alb pe care a călărit în ziua încoronării sale de la Budapesta, iar postura ei de amazoană îi uimeşte pe ceilalţi cavaleri. O curiozitate londoneză, celebrul Muzeu de ceară al doamnei Tussaud, o atrage. Aici o aşteaptă o surpriză: silueta lui Franz Joseph, în uniformă, cu favoriţii săi ca spuma, este în mijlocul altor personaje importante. După un moment, ea recunoaşte:

— Este atât de asemănător (cu originalul), că te nelinişteşte.

Vizita ei în acest loc magic durează mai bine de o oră şi jumătate.

O altă vizită este însă mai neliniştitoare. A devenit un obicei: ea vrea să vadă aziluri de nebuni. Acela de la Bedlam este cel mai mare din lume; adăposteşte 3 000 de nefericiţi. Elisabeta, fascinată de tratamentul nevrozelor, îi interoghează pe medici. Le vorbeşte cu blândeţe alienaţilor, iar când unul dintre ei îi spune că este Sfântul Petru, ea îi răspunde pe un ton natural:

— Atunci, nu veţi întârzia să fiţi eliberat.

Împărăteasa nu poate uita că vărul ei, Otto de Bavaria, după câte se pare bolnav incurabil, este acum închis în fortăreaţa Fürstenried. Şi cum să nu se gândească la cumnata sa, Charlotte, văduva lui Maximilian, supravegheată îndeaproape la castelul

Tervueren, în Belgia, unde cade pradă unor crize de demență din ce în ce mai acute?

La sfârşitul lui august, Sissi acceptă una din numeroasele invitații sosite pe biroul ambasadorului Beust, cea a ducelui de Rutland, care organizează prima vânătoare cu câini a sezonului, pe terenurile sale splendide de la castelul Belvoir, lângă Nottingham. Două zile călare... Elisabeta este pe deplin mulțumită. Iar mulți cavaleri vor fi extenuați în timp ce ea dovedeşte o energie incredibilă. Reîntoarsă pe Insula Wight – Victoria plecase la Balmoral, în Scoția –, Sissi se scaldă frecvent. Pentru a-i evita pe curioşi, îi cere Mariei Festetics să se îmbrace la fel ca ea. Elisabeta va folosi adesea acest procedeu şi se va amuza mult de confuzia oamenilor care cred că o zăresc sau o întâlnesc pe împărăteasă. Sissi încearcă să-l facă să vină aici pe Franz Joseph, îi vorbeşte de un sejur la Londra, de o vizită la regină, de vânători splendide. Îi propune să petreacă 15 zile împreună, dar bănuieşte că răspunsul va fi negativ: „Gândeşte-te câteva zile, înainte de a spune imediat «nu» cu încăpățânarea ta obişnuită...".

Cei doi soți sunt atât de diferiți încât cuplul lor este aproape imposibil. Desigur, Elisabeta face greşeala de a fi absentă atât de des. Ea este încarnarea fanteziei. De ce nu a căutat să preia, în mod natural, locul are îi revine după moartea arhiducesei? Fără îndoială pentru că un asemenea rol, deşi jucat acum după placul ei, i-ar fi afectat independența, pentru a nu spune libertatea. Dar ai oare dreptul să fugi constant de datorie atunci când eşti suverană? Franz Joseph îi dă un răspuns negativ tăios. După ce timp de ani de zile Elisabeta s-a luptat să fie singura primă doamnă a Austriei, a refuzat acest rol, plictisită de luptă. Victoria ei a intervenit prea târziu. Acestei indiferențe trebuie să îi adăugăm o relativă deziluzie maghiară. Certurile între naționalități perturbă viața imperiului. Ea şi-a îndeplinit misiunea, are acum alt vis, iar entuziasmul ei este disponibil pentru o altă

cauză. Dar observația cea mai avizată pe care o putem face în legătură cu temperamentele celor doi ține de orarul lor. Elisabeta adoră neprevăzutul, Franz Joseph îl detestă. Ei îi place să fugă dintr-odată, să plece imediat, agitată de o nelinişte care îi epuizează anturajul. „Marea mă tentează de îndată ce o privesc", i-a mărturisit mamei sale. Chemarea din larg dă peste cap orare, întâlniri şi ceremonii. În schimb, împăratul se străduieşte să-şi organizeze zilele şi săptămânile în avans. Fără planificarea zilnică personală, viața lui ar deveni anarhică. Culcat la ora nouă seara, sculat la ora patru dimineața, acest conțopist încoronat îşi dă osteneala. Măreția lui Franz Joseph constă în faptul că şi-a pus întotdeauna datoria înaintea plăcerilor. Rareori un suveran a dat dovadă de un asemenea simț al datoriei. El ştie că viitorul imperiului şi al Habsburgilor este mai important decât fericirea sa personală. În cele din urmă, Sissi şi soțul ei trăiesc psihologic în două universuri diferite. Ea cunoaşte bucuriile unei imaginații debordante, el preferă frontierele tangibile ale bunului-simț.

Atunci când primeşte scrisoarea de la Sissi, Franz Joseph este în continuare obosit şi pe 31 august citeşte cu o voce gravă, atonă, discursul tronului.

Ea hotărăşte să se întoarcă, căci el îi lipseşte şi vrea să îl vadă şi pe Rudolf după manevrele din Galiția, la care şi-a însoțit tatăl. „Ştiu cât mă iubeşti, cu sau fără demonstrații, şi noi suntem atât de fericiți tocmai pentru că ştim să nu ne deranjăm." Un frumos exemplu de luciditate şi de toleranță conjugală...

Boulogne, Baden-Baden: trenul împărătesei se opreşte în gara oraşului balnear. Suveranii germani sunt pe chei. Sissi nu poate scăpa de protocolul. Wilhelm I îi face o curte scurtă, dar îndrăzneață. Lăudându-i frumusețea, el îi spune:

— E mai bine să nu priveşti prea mult, căci rişti să iei foc.

Nepotul său, Wilhelm al II-lea, va avea un comentariu mai subtil referitor la graţia sa:

— Împărăteasa nu se aşază, ea coboară parcă în zbor.

La Possenhofen, Sissi încearcă să scape de Ludovic al II-lea. De mai multe săptămâni, el a dispărut, absorbit de noile sale proiecte de castele – un Trianon care se va chema Linderhof, un Versailles care va deveni Herrenschiemsee – şi frământări din ce în ce mai înspăimântătoare. Totuşi, în coşmarul interior al vieţii sale, regele păstrează o aliată definitivă, un fel de zână a visului, care nu îl dezamăgeşte niciodată. El, care nu suportă femeile, decât dacă sunt actriţe având vârsta mamei sale, o plasează pe Sissi pe tronul fantasticului şi al imposibilului.

În plină noapte, în timp ce totul este cufundat în tăcere, un aghiotant o trezeşte pe contesa Festetics şi îi înmânează, din partea monarhului, o jerbă de 100 de trandafiri, în toate culorile posibile. Şi o anunţă că mâine – în câteva ore –, la München, regele ar dori să discute cu împărăteasa.

Ludovic al II-lea s-a îngrăşat şi mai mult. El este foarte agitat. Pe scaunul vagonului-salon, îi explică verişoarei sale că va porunci să se cânte piese muzicale, ca omagiu pentru Ludovic al XIV-lea. În plină „bourbonită" acută, regele evadează din realitate, aşezându-se în loja teatrului de la Residenz. Este miezul nopţii. Sala este goală, maşiniştii poartă încălţări de fetru, căci este important ca visul să nu se destrame. La a doua bătaie a gongului, se ridică cortina. Spectacolul se termină spre ora patru dimineaţa. O actriţă vieneză, Charlotte Wolter, venită de la Burgtheater, va juca rolul doamnei de Pompadour în tragedia *Narcis*. Într-una din rarele mărturii complete asupra acestor spectacole jucate numai pentru rege, ea va spune cum, după căderea cortinei, „Ni s-a poruncit să rămânem pe scenă, nemişcaţi, pentru ca regele să nu fie deranjat. El are într-adevăr

obiceiul de a rămâne un timp oarecare în loja sa, pentru a reflecta la ceea ce tocmai s-a petrecut, ca şi cum i-ar fi greu să revină la realitate".

Ludovic al II-lea îi explică Elisabetei că a angajat autori de teatru şi chiar trupe de balet pentru a evoca epoca fericită a regatului francez, de la Ludovic al XIV-lea la Ludovic al XVI-lea. Operele, de comandă, sunt mediocre, terminate de mântuială în două luni. Însă regele furnizează el însuşi suportul istoric, iar toate detaliile sunt exacte în *Evantaiul doamnei de Pompadour* sau *Trianon.*

Sissi ascultă, îngrijorată. Singurul interes real al conversaţiei este scena de vânătoare cu haita de câini, pe care Ludovic al II-lea o va introduce într-o piesă. El îi vorbeşte despre maşinăria care poate face să se rotească stâncile, să apară arbori sau să plouă ca şi cum ar fi vorba despre o aversă... Ludovic al II-lea vrea neapărat să rămână cu Sissi până la graniţă, dar ea nu ţine la acest lucru.

Jena câştigă în faţa fascinaţiei. Iar regele Bavariei, greoi în costumul său burghez, având pe cap o ridicolă pălărie rotundă, rămâne pe peron, contrariat de această plecare şi trăind cu speranţa de a-şi regăsi cât mai repede visul său de femeie.

După o şedere la Viena, Elisabeta se întoarce la Gödöllö. În jurul reşedinţei sale favorite, fără a atinge excentricitatea vărului său, regina Ungariei şi-a construit universul propriu: un manej.

Mai multe reprezentaţii ale circului Renz, instalat la Viena, i-au permis să admire munca unei călăreţe de circ numite Elisa. Ducele Max, tatăl lui Sissi, spusese într-o zi: „Dacă nu eram prinţi, am fi fost călăreţi de circ". Elisa o interesează mult pe împărăteasă. Călăreaţa nu este, aşa cum s-a spus întotdeauna – chiar şi de către contele Corti – fiica marelui Ernst Renz. În realitate, ea se numeşte Elisa Petzold. Fiica unui fabricant de săpun,

a făcut studii temeinice într-o mănăstire, apoi – ceea ce nu este incompatibil – și-a făcut debutul în arenă la circul călărețului francez François Loisset. În 1867, a fost angajată la Renz. Pe afișe, după un obicei foarte răspândit, numele ei de familie este omis. Ea este anunțată doar sub prenumele de Elisa sau chiar de domnișoara *Elisa din Viena,* deși familia ei este originară din Dresda, deci saxonă. Dar talentul ei este de așa natură că va fi repede cunoscută drept Elisa de la Renz, printr-o prescurtare eronată, Elisa Renz*.

Sissi îi cere călăreței să o învețe dresajul de înaltă clasă. Eliza devine o prietenă a împărătesei, iar această prietenie va părea suspectă privitorilor și experților în bârfe. Solitudinea forțată a lui Sissi și fuga ei perpetuă vor provoca, inevitabil, comentarii pe care le putem rezuma astfel: deoarece împărăteasa nu duce o viață „normală" și fiindcă este foarte frumoasă, ea trebuie să ascundă un secret, o viață intimă de nemărturisit. I se vor atribui câțiva amanți, fără nicio dovadă; i se va atribui o legătură safică, tot fără vreo dovadă, cu Elisa. Romantismul exagerat al lui Sissi exclude o senzualitate gurmandă. Totuși Elisabeta, înspăimântată de modul în care îi este interpretată prietenia pentru Elisa, este obligată să îi scrie pe 23 aprilie 1875 lui Franz Joseph, aflat în vizită în Italia, că Elisa este „foarte cuviincioasă". Dacă împărăteasa lucrează pentru a-și face calul să îngenuncheze, a-l pune să execute cabrări, sărituri și alte figuri, ea nu se joacă de-a călărețele acrobate care „sparg baloane", cum de asemenea s-a pretins. În schimb, îi face cadou Elisei un cal,

* Henry Thétard, *La Merveilleuse histoire du cirque,* reeditare cu un capitol inedit de Lucien René Dauven, la Editura Julliard, în 1978. Vezi de asemenea *Le cirque dans l'Univers,* trimestrul I, 1983 (nr. 128). Un tablou al Elisei, în costum de „călăreață de înaltă școală", identificată de dl George Speaight, a fost vândut la Nouveau Drouot pe 31 ianuarie 1983. El i se datorează pictorului parizian Edmond Grandjean (1844-1909).

numit *Lord Byron*, cel mai frumos animal deținut de călăreața de circ.

Această dragoste pentru circ este, în primăvara anului 1875, singura activitate care o reține pe Elisabeta la Viena, în afara raporturilor afectuoase cu Franz Joseph. Călătoria împăratului care i-a făcut o vizită suveranului italian a înspăimântat-o. „Mi-e teamă de o nenorocire", spune ea în lacrimi și îl somează pe un general să nu-l părăsească nicio secundă pe împărat. Mamei sale, îi spune:

— Nu pot să îl iert pe Andrassy că l-a expus pe împărat la un asemenea pericol.

Este oare un lucru contagios? Atunci când ea își manifestă, la sfârșitul lunii mai, intenția de a face un sejur în Franța, împăratul îi răspunde că acest voiaj îl neliniștește și îl contrariază:

— Ți se va întâmpla o nenorocire acolo.

Raporturile cuplului primesc o nouă bază: se tem unul pentru celălalt. Iar Elisabeta, fără îndoială frapată de îngrijorarea soțului său - o îngrijorare neobișnuită, trebuie să o notăm -, își redactează testamentul. Franz Joseph știe că Franța republicană a acordat azil multor anarhiști. Împărăteasa va fi oare bine protejată?

Scopul călătoriei sale este unul medical, dar o privește pe Maria-Valeria: arhiducesa are nevoie de băi de mare. Dar asta nu este decât un pretext. Împărăteasa își lasă fiul, pe Rudolf, să crească sub îndrumarea tatălui său. Prințul moștenitor are acum șaptesprezece ani, iar raporturile lui cu mama sa sunt distante. Sissi cedează noilor ei dorințe de călătorie, noi, dar mereu aceleași; doar destinația se schimbă. Nu a scris ea recent acest catren? El îi rezumă căutarea permanentă:

O dorință cedează locul unei dorințe mai mari,
Iar inima rămâne mereu nesatisfăcută.

Și fericirea obținută
Încetează de a mai fi fericire.

Aceasta este, în câteva cuvinte, o mărturisire completă. Și putem constata obsesia împărătesei, care vrea să trișeze cu vârsta ei – are treizeci și opt de ani – și se teme că se va sufoca moral și fizic dacă rămâne într-un palat vienez:

— Dacă aș rămâne întemnițată la Hofburg, într-un an aș fi bătrână!

În iulie, împărăteasa, venind din Bavaria, îi va face o vizită cumnatei sale Charlotte, sora foarte înțeleptului rege Leopold al II-lea. Suveranul belgian o primește pe Elisabeta, care părăsise Tervueren bulversată de starea demnă de milă a văduvei lui Maximilian. Nebunia dă târcoale... Cum să nu te gândești la Otto, care pe 27 mai a evadat și, dând năvală în *Frauenkirche* din München, s-a confesat în public, la picioarele arhiepiscopului, vorbind despre perversiuni abominabile? De atunci, el este închis sub pază atentă.

Sissi se îndreaptă către Normandia. Trenul ei se oprește în gara din Fécamp pe 31 iulie. Deși a ales să călătorească sub pseudonimul de contesă de Hohenembs, este primită cu ceremonie. Sosirea ei nu ar putea să fie un eveniment banal la castelul Sassetot-le-Malconduit, o reședință elegantă construită pe timpul lui Ludovic al XV-lea, cu 25 de ferestre pe fiecare fațadă, în mijlocul unui parc agreabil, unde sunt instalate niște grajduri imense, și foarte aproape de plaja Petites Dalles. Închiriat în luna mai, castelul aparține domnului Albert Perquer, dintr-o familie din Le Havre*. Au fost efectuate lucrări într-un timp

* Albert Perquer, *Une Villégiature impériale en pays de Caux,* editor Paul Ollendorff, Paris, 1897. Îi mulțumesc doamnei contese de Mun pentru că mi-a încredințat exemplarul ei din această plachetă rarisimă. Contele de Mun era nepotul domnului Perquer.

record; un salon a fost transformat în sufragerie şi budoar, încăperea de lângă dormitorul Elisabetei se preschimbă în garderobă, iar sala de biliard devine salon. În cele din urmă, cum ar putea Sissi să treacă neobservată, în acest colţ al regiunii Caux, unde soseşte însoţită de... 70 de persoane? Curiozitatea împinge populaţia să o salute şi să vină să o vadă pe suverană. „Gândiţi-vă numai!”, spune Albert Perquer, „în nicio epocă, niciun cap încoronat, nici chiar un preşedinte al republicii nu se arătase vreodată în regiune.”

Monseniorul Bonnechose, arhiepiscopul de Rouen, apare din cinci în cinci ani, în timpul turneului său pastoral, iar prefectul Senei inferioare prezidează, o dată pe an, consiliul de revizuire. În aceste condiții, prezența unei împărătese şi regine este o revoluţie.

Importanța suitei sale, a bagajelor sale – a poruncit să i se transporte micul pat de fier, strâmt şi dur, într-un mare cufăr negru şi pătrat, care seamănă cu un sicriu –, a câinelui ei enorm *Shadow*, paznic nemilos, totul, de fapt, atrage atenția asupra lui Sissi, care coboară din vagon într-un costum sobru de şeviot albastru. Maria-Valeria este însoțită de cele două guvernante ale sale, una engleză şi una franceză.

Brutarul austriac şi-a adus sacii de făină... din Ungaria. „El frământă faimoasele chifle vieneze, care vor servite chiar în acea seară la cina Majestății Sale. De trei ori pe zi îşi va aprinde cuptorul, căci împărăteasa şi doamnele ei nu pot să se lipsească, la nicio masă, de aceste chifle delicioase, după care brutarul parizian nu a reuşit să facă decât o imitație nedemnă de a fi numită vieneză.” Doi bucătari ai Curții sunt ajutați de un bucătar francez, angajat la Paris. Potrivit intendentului Elisabetei, „prezența lui va permite să se studieze în mod experimental arta culinară a unei țări care se împăunează că ştie toate secretele acesteia”. Dar oare merită efortul? Regimul lui Sissi este atât de îndepărtat

de gastronomie! Albert Perquer observă că, dacă Elisabeta poftește în mod special supe, pe care o bucătăreasă, supranumită „supiera", le prepară exclusiv pentru ea, restul suitei mănâncă cu poftă: „Apropiații Majestății Sale nu sunt deloc inamicii unei hrane fine și delicate". Piața din Sasssetot va fi foarte interesată și foarte fericită să aprovizioneze Casa imperială. Pentru a închide aceste capitol alimentar, trebuie să mai semnalăm doi cofetari austrieci, experți în prăjituri cu etaje suprapuse și în *papiote*, adică bomboane învelite în hârtie aurită și gaz (țesătură fină) cu paiete. Aceste bomboane, toate ornate cu un portret al familiei imperiale, se găsesc mereu în buzunarul Mariei-Valeria.

Prima vizită a lui Sissi după ce a aprobat amenajarea castelului, spunând în franceză „e bine", este la cei trei cai ai săi, care sosiseră cu același tren ca și ea. Ea le aduce morcovi. Prezența împărătesei la biserica din Sassetot, pentru slujba de duminică, face senzație. Marșurile ei de la plajă la castel, însoțită de câinele „mare cât un măgăruș" și de negrișorul ei, nu sunt nici ele mai discrete. Apoi, împărăteasa redevine călăreață. Într-un costum negru de amazoană, dintr-o stofă care se mulează pe bust, cu o pălărie de mătase și botine fine, dintre care una – cea din stânga – este decorată cu un mic pinten, „contesa", ținând în mână cravașa sau, adesea, un evantai, este în șa înainte de ora nouă. I se întâmplă să se rătăcească sau să urmărească un iepure sălbatic peste câmpuri, călcând în picioare grâul sau sfecla. Marele șambelan al Curții, baronul Nopcsa, intervine pentru a-i despăgubi pe țăranii nemulțumiți. Incidentul, colportat și deformat, devine o „afacere" în presa locală, iar prefectul, foarte jenat de toată această gălăgie republicană în jurul suveranei, se grăbește să îi liniștească pe proprietari. Totuși, Sissi se plânge de o atmosferă prea puțin agreabilă. Pe 2 septembrie, ea îi scrie lui Franz Joseph: „Oamenii sunt atât de nerușinați și de

prost crescuți în această țară, m-au urmărit atât de mult ieri, încât am mers imediat la Fécamp și m-am întors pe calea apei. Călare, de asemenea, am avut adesea necazuri; pe drumuri și în sate, copiii, căruțașii și toți locuitorii se amuză să sperie caii. Atunci când traversez câmpuri, bineînțeles, cele pe care nu risc să le stric, țăranii devin deosebit de grosolani". Pentru a evita privirile republicane, Sissi pune să se instaleze un culoar de pânză care o conduce de la castel până la mare, unde se scaldă în fiecare dimineață.

Ea aduce un profesor de echitație din Anglia, dl Allen, pe care îl cunoscuse în anul precedent. Imediat, cu un sens premonitoriu al nenorocirii, contesa Festetics judecă drept nefastă influența acestui om. Este un călăreț care are tendința de a cere imposibilul cailor și oamenilor. El o convinge pe împărăteasă să-și încerce în mod serios talentul la parcursul cu obstacole și amenajează un adevărat circuit în parc.

„O vedeam apărând învăluită într-o mantie", povestește Jules Claretie, „încălțată cu cizme și punându-și pe părul împletit în cosițe pălăriuța pe care o purtase sora ei, regina Neapolelui, la asediul Gaetei, apoi, odată în șa, ea dispărea ca o nălucă din baladele germane." Se întâmplă adesea ca Sissi, în pantaloni strâmți din piele de căprioară gri, să urce pe cal ca un bărbat. Numai coada ei cea groasă, de un castaniu cu reflexe roșcate, pe care nu și-o putea ascunde sub cascheta de fetru, îi trăda atunci feminitatea. Adesea, ea încalecă fără șa.

În dimineața de 11 septembrie, Elisabeta încearcă un cal nou, *Zuav*. Dar dl Allen a obosit deja animalul; atunci când împărăteasa ajunge în fața unui mic obstacol, calul ezită, face un salt formidabil și, aterizând rău pe picioarele dinainte, cade în genunchi. Elisabeta este proiectată într-un lăstăriș de stejari și rămâne neînsuflețită, în timp ce animalul își reia drumul, șchiopătând. Calul este rănit.

Un strigăt o sperie pe contesa Festetics, absorbită de cartea ei, în timp ce suita împărătesei se deda plăcerilor plajei.

— Un doctor! Repede, un doctor! A avut loc un accident în parc! Profesorul de echitație, gâfâind, mai strigă încă:

— Majestatea Sa este pe jumătate moartă!

Cu grijă, Sissi este transportată până la un fotoliu de grădină, aflat la vreo 200 de metri. Doctorul Widerhofer, care a fost în cele din urmă găsit pe plajă, o examinează în tăcere, foarte îngrijorat. Elisabeta deschide ochii, dar privirea ei este fixă și un hematom îi întunecă fruntea. Cu o voce ciudată, ea vrea să vorbească:

— Ce s-a întâmplat?

— Majestatea Voastră a căzut de pe cal.

— Dar nu am încălecat. Cât e ceasul?

— Ora zece și jumătate, Majestate.

— Dimineața? Dar nu am urcat niciodată pe cal la ora asta.

Contesa Festetics plânge și nu își iartă că nu a știut să o rețină pe împărăteasa imprudentă.

Sissi vrea să vadă calul. Acesta sângerează și se constată că, sub violența șocului, șaua Elisabetei se desprinsese.

Sissi continuă să vorbească mecanic, revenindu-și încetul cu încetul în simțiri, dar cu întrebări angoasante:.

— Unde ne aflăm?

— În Normandia, Majestate.

— Dar ce facem noi în Franța? Dacă este adevărat că am căzut, sunt o proastă. Voi rămâne așa de acum înainte? Vă rog, nu-l speriați pe împărat.

Medicul diagnostichează o comoție cerebrală. Noaptea este proastă. Pe Sissi o doare tare capul și vomită. Doctorul Widerhofer anunță că, dacă bolnava nu se simte mai bine în cursul zilei, va trebui să încerce să resoarbă hematomul printr-o incizie a pielii capului, tăindu-i-se părul Elisabetei.

Să i se taie părul! Ida Ferenczy și Maria Festetics sunt și mai distruse de durere și se înlocuiesc una pe cealaltă la căpătâiul împărătesei.

În pofida cererii sale, a fost totuși nevoie ca Franz Joseph să fie prevenit. O telegramă cifrată a fost trimisă de către baronul Nopcsa la biroul de poștă din Sassetot, unde a fost trimis de la minister un funcționar care vorbește germana. Împăratul, aflat atunci în Tirol, este înspăimântat și se întoarce la Viena. El vrea să plece imediat în Franța. Andrassy îl imploră să aștepte o nouă telegramă, căci sosirea în grabă a lui Franz Joseph pe teritoriul francez nu ar putea scăpa polițiștilor președintelui republicii, mareșalul Mac Mahon. Iar dacă împărăteasa îl vede pe împărat alarmat, consecințele prezenței sale riscă să facă rău odihnei absolute de care are nevoie accidentata.

După o noapte albă în biroul său de la Schönbrunn, împăratul primește o nouă telegramă: soția lui se simte mai bine.

În Normandia sosesc scrisori patetice, în care suveranul îi mulțumește cerului: „Nu îndrăznesc să îmi imaginez ce s-ar fi putut întâmpla. Ce m-aș face fără tine, îngerul cel bun al vieții mele?" Ea este singura sa lumină și singurul său surâs. Iar el este unicul om pe care nu vrea să îl îndurereze sau să îl neliniștească. Pe 16 septembrie, poate să îi scrie: „Regret că ți-am provocat această sperietură, dar noi amândoi trebuie să ne așteptăm la asemenea accidente... Mă simt mult mai bine. Doctorul Widerhofer este îngrozitor de sever, dar mă va lăsa să călătoresc imediat ce va fi posibil". Să remarcăm faptul că împărăteasa consideră un accident ca fiind în continuare posibil. Nu lupți împotriva fatalității*...

* Chiar și azi, în apropierea castelului Sassetot-le-Malconduit un drum vicinal poartă numele *Elisabeta de Austria*.

Franz Joseph o roagă să promită că nu va urca în şa imediat, deşi, din punct de vedere psihologic, este singurul lucru care trebuie făcut. De altfel, Sissi nu are decât o dorinţă, să părăsească această Normandie relativ neprimitoare. Ea însăşi lasă totuşi o amintire excelentă. Pe 27 septembrie, la ora 10 dimineaţa, vrând să îşi ia rămas-bun de la aceia care au găzduit-o, îi primeşte pe primar şi pe preot. Ei îi mulţumesc pentru generozitate. Donează 500 de franci căpitanului de pompieri, pentru ca el să-i repartizeze unei familii de marinari, a căror colibă tocmai a ars. Lasă donaţii pentru diverse opere de caritate. Angajaţii căii ferate, supravegheaţi de inspectorul general al companiilor austro-ungare, cavalerul de Klaudy, sunt de asemenea răsplătiţi. Prefectul primeşte marele cordon al Ordinului Franz Joseph, iar primarii placa de Cavaler. În schimb, subprefectul a sosit la Hôtel du Commerce pentru a-şi verifica uniforma brodată şi, trăgându-şi mănuşile albe, se îndreaptă „important şi satisfăcut", înspre castel. Sissi, care nu îl aşteaptă, nu îl va primi: găseşte că prezenţa ei a dat deja naştere la destule manifestări.

Împăratul îi cere să treacă prin Paris pentru a-l vizita pe preşedintele republicii. Nu există niciun motiv să-l ofenseze pe viteazul mareşal Mac Mahon, învingătorul de la Magenta. Asistând la manevrele care se desfăşurau în Eure, el vine în întâmpinarea împărătesei, sperând să o salute în gara din Vernon, în timpul schimbării locomotivei. Însă Sissi doarme în vagonul-salon, cele patru storuri sunt coborâte şi nici nu se pune problema să fie trezită. Trenul pleacă din nou, iar Mac Mahon rămâne pe peron, în ţinută de gală, decepţionat, „păstrând atitudinea solemnă a generalului prin faţa căruia trec regimentele într-o zi de mare paradă". Elisabeta ajunge la Paris pe 26 septembrie. Invitată să stea la Elysée, ea preferă să se instaleze la Hôtel du Rhine, în place Vendôme, unde se cazase şi Ludovic al II-lea al Bavariei, sub numele de contele de Berg. Împărăteasa

și-a recuperat întreaga vitalitate. Fiindcă nu cunoaște Parisul, vrea să vadă tot, să viziteze tot, fără să piardă un minut.

În graba ei de a-i evita pe ghizii care i se propun, vizitează *Domul Invalizilor* doar în compania lectorei sale.

Se opresc în fața unui sarcofag. Este mormântul lui Napoleon. Ele schimbă impresii, cu voce joasă. Un vizitator se apropie și le informează că... acest sarcofag nu este cel al împăratului Napoleon I, ci acela al fratelui său, Lucien Bonaparte! De la Venus din Milo până la *Jardin d'acclimatation*, Elisabeta devorează curiozitățile pariziene în două zile, prefigurându-i pe turiștii grăbiți. Este cât pe ce să facă o plimbare pe spatele unui dromader. Ea insistă ca doamna de onoare să ia loc pe „un vapor al deșertului". Un hohot de râs general salută această experiență.

Pe 29, ea se duce la Neuilly, la capela înălțată pe locul unde ducele de Orléans, fiul lui Ludovic-Filip, a murit în 1842 în urma unui accident de mașină. Elisabeta este bulversată. Remarcile sale sunt cele ale unei femei resemnate, care știe că totul este scris și că nu se poate modifica mersul sorții: „Este clar o dovadă că ni se întâmplă exact ceea ce Dumnezeu ne hărăzește (...). Voi ați vrea ca eu să nu mai încalec. Fie că o să o fac, fie că nu, voi muri după cum vrea destinul meu".

Și, din bravadă, execută volte călare la Auteuil, însoțită de un aghiotant al lui Franz Joseph, pe care împăratul l-a trimis la Paris cu misiunea de a o împiedica pe împărăteasă să facă acrobații ecvestre. Ea nu își cunoaște limitele și mai ales nu vrea să fie rezonabilă. După o vizită făcută surorii sale Sofia, ducesa d'Alençon, Elisabeta hotărăște să se amestece cu vulgul, ducându-se, deghizată, la celebrul Bal Mabille, faimos pentru proasta lui reputație. Veritabilă bursă a dragostei, acesta este frecventat de „femei din lumea interlopă", cele care, potrivit

expresiei lui Gavarni, *„câştigă* când sunt cunoscute". Cronicarul Alfred Delvau precizează că „Atunci când ele merg undeva, nu întârzie să fie urmărite de bărbaţi din toate mediile şi de toate vârstele, înţelegând aici pe cei ale căror mijloace le permit să fie îndrăgostiţi"*. Elisabeta evocă serata pariziană a lui Franz Joseph, care asistase la un vodevil, dar i se atrage atenţia că există o diferenţă şi clientela Balului Mabille este mai puţin elevată decât cea a balurilor din Viena, chiar a Carnavalului. Cele două confidente maghiare vor merge în locul ei, sub ochiul protector al baronului Nopcsa, şambelanul împărătesei. A doua zi dimineaţă, cele două unguroaice îi vor povesti, îngrozite, lui Sissi ceea ce au văzut. Iar Sissi nu se mai opreşte din râs.

Dar, dintr-odată plictisită, vrea să-i regăsească pe toţi ai ei. „Ca şi tine, iubesc Parisul, dar acum sunt pe deplin pregătită să mă întorc", îl anunță pe soțul ei.

Să se întoarcă unde? La Gödöllö, pe care îl consideră adevărata ei casă. Franz Joseph este atât de fericit să o regăsească într-o dispoziție excelentă, încât este transformat. El a fost departe de ea timp de trei luni, s-a temut pentru sănătatea ei, iar acum, în fine, viața de familie se reia, cu bucuriile ei simple, cu zilele de vânătoare şi cu speranța unei existențe liniştite. Dar melancolia veghează, tenace. Într-o zi de octombrie, Sissi îl pierde pe *Shadow*, fidelul ei însoţitor. Câinele cel mare, care îşi urma stăpâna ca o umbră, este îngropat în parc. Elisabeta pierde „un prieten", care nu a dezamăgit-o niciodată, şi se închide, în lacrimi, în camera sa.

Ea constată că Rudolf s-a schimbat foarte mult. Prințul moştenitor are şaptesprezece ani. El este strălucit, iar inteligența lui

* *Les Cythères parisiennes,* istoria anecdotică a balurilor pariziene, Paris, E. Dentu, 1864, reeditare din 1979 de către Editura Marcel Valtat.

este superioară, se exprimă foarte bine în public, vorbește cu ușurință mai multe limbi, fără accent, iar cunoștințele sale, atât istorice, cât și economice, sunt foarte avansate, cu un interes marcat pentru preocupările sociale. În acest sens, el nu seamănă cu tatăl său. Rudolf, bine informat în privința politicii europene, tocmai a redactat un memorandum destinat preceptorului său, în care dezvăluie idei foarte liberale, o simpatie pentru sistemul republican și o filosofie pe care o putem califica drept pozitivistă. Franz Joseph este satisfăcut de valoarea intelectuală a fiului său și speră că ideile politice i se vor modifica odată cu vârsta și cu experiența.

Sissi regretă că fiul ei se interesează puțin de artă și în special de poezie. Nu este totuși din cauză că nu i-ar fi recitat versuri și impus să învețe un mare număr de strofe. De la ea, a moștenit un spirit liber, un anume cinism, o natură pasionată, care își pune întrebări. El gândește, și în asta constă diferența față de împărat, care notează: „Nu trebuie să devină un liber cugetător, ci trebuie să fie la curent cu evoluția timpurilor moderne". Ca și mama lui, personalitatea sa este un amestec de idei paradoxale, înalte, și de sentimente confuze. El spune: „Spiritul meu este mereu ocupat cu un lucru sau cu altul. Totul mă interesează, fiecare lucru îmi spune altceva. Uneori, am gânduri vesele și fericite, alteori sunt sumbre și amare... Îmi dau seama că nu voi ști niciodată tot ceea ce doresc să știu și totuși un lucru este sigur: trebuie să faci eforturi îndelungi pentru a aspira să atingi mai mult, mereu mai mult, nu titluri, demnități sau bogății, desigur că nu, acestea sunt scopuri pe care trebuie să le lăsăm acelor rase venale care își enumără strămoșii până la nașterea lui Hristos. Nu, eu vreau să cunosc". Iar Rudolf pune întrebarea fundamentală: „Ajungem noi, în calitate de ființe umane, să ne ridicăm, sau suntem doar niște animale?"

Înţelegem că Franz Joseph, un bărbat excelent, dar căruia aceste preocupări îi sunt străine, se nelinişteşte în privinţa acestor înclinaţii. El este în schimb mândru că educaţia fiului este foarte solidă şi „nu doar în genul aceleia a unui Kronprinz". În definitiv, temperamentul vioi, nervos şi puţin exaltat, precum şi alura aristocratică a lui Rudolf îl fac mai mult fiul lui Sissi decât cel al lui Franz Joseph. Şi totuşi, ea are sentimentul că, prin natura lui dezinvoltă, tânărul îi scapă. Ea se întreabă: este oare vârsta sau este efectul absenţelor ei? Cele două motive pot fi adunate.

Un doliu întristează Ungaria. Pe 31 ianuarie 1876, Ferencz Déak moare la şaptezeci şi trei de ani. Considerat drept cel mai prestigios dintre oamenii politici ai ţării sale, dispariţia lui o afectează personal pe Sissi; emoţia naţională este şi a sa. La funeraliile celui pe care Franz Joseph l-a preferat lui Andrassy, lacrimile ei sunt sincere. Iar coroana pe care o depune la picioarele catafalcului este cea a primei dintre maghiare: „Regina Elisabeta lui Ferencz Déak".

Îngenuncheată în stânga corpului expus între lumânări, Sissi plânge. Scena, fixată într-o litografie, circulă în întreaga ţară şi mai adaugă la popularitatea suveranei. Inima ei este maghiară. Opera înfăptuită de către Déak şi Andrassy, opera susţinută în momentul schiţării ei de către Elisabeta dă roade. Preşedintele Consiliului de miniştri maghiar, Coloman Tisza, şi succesorul lui vor impune maghiara ca limbă în justiţie, în şcoli şi pe căile ferate. Dar regina, dezamăgită de politică şi de actorii săi, este emoţionată în numele bătăliei pe care a purtat-o, mai mult decât de Ungaria de la mijlocul deceniului. Gödöllö este refugiul ei: cu vânătoare, cu jocuri cu Maria-Valeria, cu sărbători la care toate lumea participă şi chiar cu actori de bâlci care, la cererea ei, îşi aşază cortul la extremitatea parcului.

Însă Sissi este deja în altă parte. După două luni de viață armonioasă, opresiunea atmosferei vieneze îi este, din nou, insuportabilă. La sfârşitul lui februarie, ea pleacă în Anglia, cu intenţia de a participa la ultimele vânători ale sezonului. Fostul ambasador, bătrânul baron Hübner, este şocat: „Bietul meu împărat încearcă să menţină, prin mai multe legături, dopul acestei sticle de şampanie, dar, oricare ar fi mijlocul utilizat, dopul sfârşeşte întotdeauna prin a sări". Formula, amară, este bine găsită: Sissi este o explozie permanentă. Diplomatul încheie: „Trebuie să ne felicităm că aceste explozii nu au avut alte consecințe decât cele pe care le vedem: pasiune fără limită pentru cai, vânătoare, sport, precum şi o viaţă retrasă, care nu se potriveşte bine cu îndatoririle unei împărătese".

Franz Joseph a cedat. Cum să reții această pasăre frumoasă care se sufocă, de parcă viața nu ar fi decât o cuşcă? Dragostea sa, însuflețită de patru luni de viață comună, tocmai l-a făcut să tripleze pensia anuală de văduvă pe care ar fi primit-o împărăteasa, dacă el ar fi murit. Renta este fixată la 300 000 de florini. Se observă cum împăratul dă dovadă de o generozitate materială cvasineobosită față de soția sa. Moartea, cu un an în urmă, a unchiului său, împăratul Ferdinand, care trăia la Praga, a făcut din împăratul Austro-Ungariei un om foarte bogat. Ales ca legatar universal, el a primit un milion de florini. Acest lucru nu îi schimbă obiceiurile econoame, deoarece el foloseşte paginile albe ale rapoartelor sale pentru a-şi redacta notele şi telegramele şi îşi poartă uniformele până aproape de uzură. Administrator, împăratul este zgârcit cu banii Coroanei. Este un om cu gusturi simple. Gusturile lui Sissi, prin extravaganța lor, sunt mai costisitoare, deşi ea nu caută nici un fast.

*

Londra. Regina Victoria, amintindu-şi că Sissi refuzase de două ori invitaţia ei la cină, îi transmite împărătesei că programul său nu îi permite să o primească. Elisabeta protestează pe lângă soţul ei pe 5 martie: „Eu nu sunt atât de prost crescută! Tuturor celor cărora le-am făcut o vizită în această seară le-a fost ruşine, căci am fost foarte amabilă, am mers deja peste tot".

Călăreaţă cutezătoare, ea îi nelinişteşte pe englezii care o invită la o vânătoare. Accidentul de la Sassetot este în mintea tuturor. Căpitanul George Middleton, supranumit Bay, este ales pentru a o escorta pe împărăteasă. Această misiune nu îl încântă deloc.

— Nu îmi pasă că este împărăteasă, îi spune el, lipsit de amabilitate, Lordului Spencer, organizatorul vânătorii. Cum pot să veghez asupra ei? Bineînțeles, mă voi achita de sarcină, dar aş prefera să urmăresc vânătoarea aşa cum înțeleg eu.

Alegerea Lordului Spencer îi uimeşte pe prietenii săi. Bay Middleton este unul dintre cei mai faimoşi călăreți din regat, dar el îşi asumă riscuri. Lordul Spencer o cunoaşte prea bine pe Elisabeta pentru a ignora că ea nu ar suporta un însoțitor timorat. Circa 100 de călăreți iau parte la această vânătoare care se desfăşoară în jurul lui Easton Neston, în Northamptonshire. Contesa Festetics, mai puțin pasionată decât Sissi, suspină: „Altele urcă pe cal de trei sau patru ori pe săptămână. Noi încălecăm în fiecare zi".

Foarte bine dispusă, Sissi, care a fost în cele din urmă primită de Victoria la Windsor şi a îndeplinit rolul încredințat de Franz Joseph, este cu adevărat neobosită. Ea oferă o cupă, Bay este cel care o câştigă. Ea îl observă cu un ochi critic pe acest prototip al călărețului, nu foarte înalt, dar rasat, sigur pe el, cultivând umorul, uneori, cu sarcasm. La treizeci de ani, are privilegiul de a-i interesa pe bărbați şi de a seduce femeile.

Încă de la sfârşitul primei zile de vânătoare, ofiţerul recunoaşte că împărăteasa este o amazoană excepţională. Iar comentariile sunt unanime: prin postura şi prin alura ei, nicio femeie, nici măcar eleganta Lady Dudley, nu o depăşeşte pe Elisabeta când aceasta este călare. Pe 26 martie, ea îi scrie lui Franz Joseph: „Toată lumea mă întreabă dacă tu nu te vei hotărî să vii într-o zi". Însă Franz Joseph, fidel principiilor sale, este absorbit de politica internaţională faţă de Balcani. Ţarul Alexandru al II-lea visează să îşi ia revanşa după Războiul Crimeii şi este vital ca marile puteri europene să aibă o viziune comună asupra situaţiei. Împăratul contează mult pe sprijinul reginei Victoria şi este încântat că ea a primit-o la prânz pe Sissi, care, în fond, nu mai vrea să audă vorbindu-se de politică.

Pe 4 aprilie, împărăteasa se întoarce la Viena. Ritualul vieţii de Curte este reluat, iar Elisabeta visează, cu regret, la cinele în care apărea, la Easton Neston, într-o rochie simplă de catifea neagră, purtând drept unică bijuterie un colier de perle şi înviorându-şi coafura cu nişte camelii superbe. Franz Joseph este fericit: Sissi nu a avut niciun accident.

La începutul lunii mai, vizita reginei Belgiei, apoi cea a suveranilor Greciei îi par insuportabile. Din fericire, regina grecilor este de asemenea interesată de cai, un subiect care alimentează toate conversaţiile.

Elisabetei îi parvine o scrisoare. O scrisoare neliniştitoare şi patetică, scrisă de Ludovic al II-lea pe 25 aprilie, la ora două dimineaţa. Între o migrenă şi o durere de dinţi, regele, care tocmai a finanţat construcţia teatrului lui Wagner la Bayreuth, îşi dezvăluie angoasa singurei sale aliate: „Sufletele noastre – cred că pot să discern acest lucru – sunt alături în ura comună împotriva josniciei şi nedreptăţii (...) Poate că va veni o zi în care, la rândul meu, voi face pace cu această lume ostilă! Aceasta se va întâmpla atunci când toate esenţele idealului meu vor fi

consumate pentru totdeauna şi se vor stinge elanurile cu care, cu atâta grijă, întreţineam focul sacru. Dar nu doresc deloc acest lucru". Regele chinuit încheie cu un rezumat pătrunzător al vieţii sale: „Vreau să rămân pentru mine şi pentru alţii o eternă enigmă. Dragă şi preţioasă tu îmi eşti şi îmi vei rămâne, căci eu ştiu că *niciodată nu te vei îndoi de mine*".

O eternă enigmă ... Dorinţa lui Ludovic al II-lea va fi îndeplinită. Lumea îi pare ostilă pentru că el nu poate să-şi şteargă din memorie viziunea fratelui său Otto, care acum s-a cufundat cu totul în nebunie. Regele ştie că nu va putea abdica în favoarea fratelui său, declarat incapabil. Va trebui să suporte această povară a vieţii şi a puterii încă mulţi ani. Iar teama de a se adânci, şi el, în demenţă, îl paralizează. Dacă ereditatea familiei Wittelsbach este considerată responsabilă pentru aceste nevroze, trebuie totuşi să amintim că din partea mamei sale, prinţesă de Prusia, Ludovic ar fi putut avea câteva tare: una dintre mătuşile sale credea că înghiţise... un pian, ceea ce nu este un semn de echilibru absolut!

Elisabeta este şi ea o enigmă, poate mai puţin sfâşietoare, dar la fel de captivantă.

În timpul verii, situaţia din Balcani se încinge. Bazându-se pe ajutorul Rusiei, Serbia şi Muntenegru declară război Imperiului Otoman. Andrassy, ale cărui sentimente antiruseşti sunt exacerbate, îl jenează pe Franz Joseph, care ar vrea să-l întâlnească pe ţar şi să stabilească poziţia austro-ungară. Sissi îi spune soţului ei:

— Nu mă voi mai amesteca în politică.

Dar, aflată pe malul Lacului Starnberg, la Feldafing, ea află că Franz Joseph îl va întâlni pe Alexandru al II-lea la castelul Reichstadt, în nordul Boemiei. Neliniştită, îi scrie pe 5 iulie: „Va ieşi oare ceva inteligent din această călătorie la Reichstadt? Mă tem să nu izbucnească acum marea catastrofă pe care Néné o

anunță mereu". Îl roagă să vină să i se alăture. „Cu spiritul încordat pe care îl ai din cauza dificultăților în care se zbate imperiul, ai mare nevoie să te odihnești puțin în familie, la Possi."

Sissi nu se mai ocupă de politică, dar are presentimentul că un conflict îngrozitor s-ar putea naște în Balcani. Explozia va avea loc 30 de ani mai târziu, lângă minaretele din Sarajevo...

În cel mai mare secret, Franz Joseph negociază cu țarul. Alexandru al II-lea caută să antreneze Austro-Ungaria într-un război de cucerire. El ar dori să ocupe Bulgaria, în timp ce Franz Joseph ar anexa Bosnia-Herțegovina. Potrivit acestei scheme, România și Albania ar putea deveni autonome. Cei doi împărați privesc în aceeași direcție, înspre răsărit, care, singur, poate însufleți politica lor externă. Totuși, Franz Joseph nu s-a angajat într-o manieră formală. Pentru a-l face să se hotărască, Alexandru al II-lea îi scrie: „...Consider că o înțelegere între noi este posibilă și nu o doresc numai pentru acum, ci și pentru viitor, căci este unul din acele momente care pot hotărî destinul celor două țări ale noastre pentru mai multe generații".

Dezolată că Franz Joseph nu i se poate alătura, Sissi se duce în Bavaria, însoțită, printre altele, de noul ei tovarăș, *Platon*, un câine ciobănesc care l-a înlocuit pe *Shadow*, pe care ea nu va putea totuși să îl uite: statuia de marmură a acestui câine mare, întinzând laba stângă, a fost așezată în fumoarul vilei imperiale de la Bad Ischl.

Ea nu poate evita o vizită a lui Ludovic al II-lea. Regele este transfigurat, tocmai a asistat la prima reprezentație a *Aurului Rinului,* la Festpielhaus, teatrul imens, auster și lipsit de gust pe care Wagner l-a construit la Bayreuth. Ce emoție! Suveranul și-a regăsit *Prietenul,* după opt ani de despărțire. 180 de muzicieni, ascunși într-o fosă gigantică, au făcut să răsune un sunet cristalin pentru un singur spectator, regele mecena. A fost un moment magic, o seară de extaz consacrând triumful *muzicii*

viitorului, care, de acum înainte, își are propriul templu. Din 1864, Ludovic al II-lea estimează că adevărata lui misiune pe pământ este să îi permită lui Wagner să „își desfășoare aripile puternice ale geniului". Epuizat și aflat într-o stare de mare surescitare, regele pleacă. El nu va mai face niciodată călătoria până la Bayreuth, visul este îndeplinit, deși ar fi trebuit să înflorească la München. Regele precursor mai spune: „Fericit secolul care a văzut născându-se un asemenea geniu, cum îi vor invidia generațiile viitoare pe toți cei care au avut inexprimabila fericire de a-i fi contemporani".

În schimb, fericirea lui Sissi se află într-un vis inaccesibil. Ea hotărăște să se întoarcă în Corfu, care o încântase în urmă cu 15 ani. „Poți întotdeauna să reușești a face din tine o insulă", spunea ea. Franz Joseph îi cumpără un iaht personal, *Miramar,* de 1 800 de tone. Un nou mijloc de a fugi și de a-și satisface deopotrivă aventura exterioară și labirintul interior. Boala călătoriilor, acest adevărat „dor de ducă" o împinge fără încetare spre noi țărmuri și devine o idee fixă, mărturisind o căutare disperată a necunoscutului și a frumuseții. Împărăteasa dezertează, limitându-și obligațiile la strictul necesar; târăște după ea regretul de a nu putea fi utilă. „...În acest sens, această evadare și această dezertare sunt, de asemenea, o înălțare", subliniază contele de Saint-Aulaire*. De această dată, Corfu o reține puțin, dar Atena o atrage. Ea debarcă la Pireu pe 9 septembrie, amuzată că bătrânul consul al Austro-Ungariei o confundă cu contesa Fürstenberg: acesta îngenunchează în fața doamnei de onoare... Vizita ei se concentrează, bineînțeles, asupra orașului antic, despre ale cărui comori i-a povestit unchiul ei Ludovic I. De atunci, ea a citit și recitit *Odiseea,* căutând poate o comparație între Ulise, navigatorul pierdut, și ea, împărăteasa

* *François-Joseph,* Paris, 1933.

rătăcitoare. Călătoria este o reuşită. Entuziastă, pasionată de descoperirile sale, Elisabeta nu se arată nerăbdătoare în faţa micilor împrejurări neprevăzute. Dimpotrivă, umorul său egal încântă suita. Chiar contesa Fürstenberg, care aparţine totuşi generaţiilor de doamne de onoare alese de arhiducesa Sofia, este de acord că „Majestatea Sa este mai fermecătoare ca niciodată".

Septembrie reuneşte întreaga familie la Gödöllö. Iar un invitat surpriză ajunge în gara din Budapesta: Bay Midlleton. Împărăteasa îl invitase să vină la vânătoare în Ungaria atunci când părăsise Anglia. Prezenţa tânărului ofiţer, a cărui singură resursă este solda sa militară şi singura calitate faptul de a fi un excelent *gentleman rider**, îi uimeşte pe câţiva curteni. Sissi îi apreciază simplicitatea, francheţea şi se amuză, fără răutate, de neînţelegerile permanente dintre Franz Joseph şi Bay. Căci, în urma unei căderi de pe cal englezul este aproape complet surd! Într-o germană aproximativă şi o engleză cu multe întreruperi, conversaţia este adesea nostimă. Printre oaspeţi se află fratele Elisabetei, ducele Ludovic-Wilhelm, însoţit de soţia sa, fosta actriţă Henrietta Mendel, promovată, înainte de nuntă, baroană Walersee. Fiica lor, Maria, optsprezece ani, frumoasă, nepoata morganatică a lui Sissi, a venit şi ea. Aceasta pare să sufere de un complex social, datorită originii mamei sale, iar mătuşa ei caută să o facă să se simtă în largul ei. Împărăteasa cunoaşte prea bine convenţiile, prejudecăţile şi bârfele pentru a nu avea dorinţa de a o proteja. Sissi, care a văzut crescând această nepoată şi o consideră încântătoare, vrea să îi fie aliată şi doreşte ca Maria să îi fie devotată. Or, în această toamnă a lui 1876, singura persoană care nu împărtăşeşte entuziasmul total al

---

* În engleză, literal: „gentleman călăreţ" (n.tr.).

împărătesei pentru Maria este contesa Festetics, al cărei instinct este în mod clar foarte sigur: „Aş vrea să o iubesc, îmi place uneori, dar... dar ce? Ceva mă reţine, aproape că nu îndrăznesc să o scriu, de teamă să nu fiu nedreaptă. Aş vrea să nu mă mai gândesc, am sentimentul că nu este sinceră, nu este deschisă, ca şi cum *ar avea un talent de actriţă*".

Doamna de onoare are, din nefericire, dreptate. Maria Wallersee, care va deveni contesa Larisch, va abuza de încrederea pe care i-o va acorda Sissi, iar memoriile sale, pline de aluzii şi de insinuări diverse, trebuie privite cu precauţie, chiar dacă asupra anumitor chestiuni prezintă un interes incontestabil.

Mai precis, tânăra fată observă, cu o complicitate maliţioasă, că prezenţa lui Bay Middleton la Gödöllö o pune pe împărăteasă într-o stare de excitare interioară, căreia afirmă că îi este singurul martor. Ea ne lasă acest portret al ofiţerului: „Într-un elegant costum gri de călătorie, era un om corpolent, de vreo patruzeci de ani. Avea părul roşcat strălucitor şi o mică mustaţă asortată. Chipul său stacojiu era literalmente ciuruit de pistrui, iar nasul părea puţin prea mare. Pentru a compensa aceste defecte, dinţii îi străluceau, albi, iar ochii lui albaştri sclipind de veselie atrăgeau simpatia". Că Bay Middleton a început prin a o admira pe amazoană, apoi pe femeie nu este ceva original, căci toţi bărbaţii care se apropie de împărăteasă se îndrăgostesc de ea. Este mai ales cazul contelui Miklós Esterházy, mare amator de vânători imperiale şi regale. Că această încântare se transformă într-un sentiment împărtăşit nu s-a dovedit. Maria Larisch, a cărei ambiţie este să joace un rol, povesteşte că în ajunul plecării ofiţerului, împărăteasa şi Bay vizitează grajdurile împreună cu ea şi, sub pretextul că merge să-i aducă un şal mătuşii sale – căreia îi spune Sissy, cu un y –, ea s-a îndepărtat, fără să se grăbească. „Nu este încă atât de rece. Nu este nevoie să te grăbeşti aşa de tare", a remarcat Elisabeta. Nepoata continuă:

„Am înțeles aluzia și nu m-am întors decât atunci când am crezut că este absolut necesar. Am găsit-o pe mătușa Sissy cu ochii umezi și cu mâna în cea a lui Middleton. «Vă voi vedea mâine înainte de plecarea dumnevoastră, Bay», i-a spus ea căpitanului. El s-a înclinat adânc și, fără a adăuga nimic, mătușa Sissy m-a lăsat să-i învălui umerii cu șalul! Atunci am părăsit grajdurile, lăsându-l pe Middleton în urma noastră. În acea seară, supeul s-a desfășurat într-o atmosferă sumbră. Mătușa Sissy nu a făcut nici un efort de a simula o veselie pe care nu o resimțea. Abia se servise desertul că ea a și părăsit masa, deși însuși împăratul ne onora cu compania sa. Când am văzut-o a doua zi, la puțin timp după ce Middleton fusese condus la gară, am găsit-o în lacrimi. Am rămas stupefiată. Niciodată înainte nu o mai văzusem pe mătușa mea, atât de mândră și de stăpână pe ea însăși, într-o asemenea stare. «Dragă mătușă Sissy, am implorat-o, nu plângeți. Veți revedea *vulpea roșie* peste câteva luni». Împărăteasa și-a ridicat capul, iar buzele sale au schițat un surâs timid. «Ai dreptate, Maria, mă port ca o prostuță.» În acel moment, cineva a bătut în ușă. Camerista s-a întors și am auzit-o schimbând câteva cuvinte cu voce joasă cu doamna de companie care aștepta în prag. «Majestatea Sa împăratul», a anunțat ea. Mătușa Sissy s-a ridicat brusc. «Sub niciun pretext el nu trebuie să mă vadă așa, a strigat, tamponându-și ochii. Repede, Maria, oprește-l pe împărat. Spune-i că probez niște lenjerie.» Și a dispărut ca o săgeată în camera ei de culcare. În același moment, s-a auzit o mică bătaie și unchiul Franz a intrat. I-am făcut cea mai frumoasă reverență a mea. «Mătușa Sissy este în camera ei, probează niște lenjerie», am bâiguit eu. Eram foarte emoționată, dar unchiul meu nu a părut să-mi remarce zăpăceala. Ținea în mână o telegramă. După obicei, trăgea de mustață cu un gest de nerăbdare, apoi mi-a spus: «Îmi pare rău, nu pot să aștept. Dă-i pur și simplu această telegramă mătușii

Sissy şi spune-i că mi-ar plăcea să ştiu ce crede înainte ca eu să părăsesc Gödöllö»".

Telegrama anunţa sosirea unor veri cu 15 zile înainte de data prevăzută.

Această relatare – şi altele – care încearcă să acrediteze teza potrivit căreia Elisabeta ar fi avut un puternic sentiment pentru căpitanul Middleton, reprezintă, pentru istoric, o sursă unică, deci deopotrivă preţioasă şi suspectă. În legenda împărătesei nimic definitiv nu dovedeşte că şi-ar fi acordat favorurile ofiţerului, seducătorului Andrassy sau altor bărbaţi fermecaţi de frumuseţea ei şi atraşi de misterul său. Ei au fost foarte numeroşi. În schimb, pasiunea împărtăşită pentru cai, o idee politică, visul, fuga de lume ori alte comuniuni de vederi literare sau poetice sunt sigure la Elisabeta, care are o dorinţă vitală de a-şi folosi energia, entuziasmul şi înclinaţiile chiar dacă, în cele din urmă, acest vârtej nu îi linişteşte angoasa. Nevoia sa esenţială este aceea de a comunica.

Perfida nepoată a Elisabetei vorbeşte despre o călătorie misterioasă în Anglia în ianuarie 1877, cu o şedere la Hotelul Claridge, o vizită a prinţului de Wales, care se arată foarte întreprinzător – reputaţia lui, în acest domeniu, este bine stabilită! – şi cu întâlniri cu Bay. Or, dispunem de o scrisoare a Elisabetei către mama sa, datată 20 ianuarie şi scrisă la Gödöllö, dovedind că împărăteasa nu şi-a părăsit imperiul. La fel, o călătorie la Amsterdam pentru o cură în acea perioadă pare foarte îndoielnică.

Franz Joseph şi ţarul au avut negocieri laborioase şi îndelungate, însă pe 15 ianuarie ei semnează un tratat ultrasecret prin care Austro-Ungaria va rămâne neutră în cazul unui război al Rusiei în Bulgaria sau în Turcia. „Trebuie să ţin seama de votul constituţional al reprezentanţilor poporului, cărora eu însumi le-am dat această putere", îi scrie el lui Alexandru al II-lea.

Acesta din urmă îi mărturiseşte în aprilie că soluţia paşnică trebuie exclusă deoarece noul sultan, Abdul Hamid, refuză reformele dorite de marile puteri. „A venit momentul unei acţiuni. Armatele mele primesc ordinul să intre în Turcia. Am făcut tot ce este omeneşte posibil pentru a evita această măsură extremă. Este în interesul întregii lumi ca viitorul război să fie scurt. Sper că nimic nu va împiedica acţiunea mea; acordurile mele cu tine sunt garanţia acestui lucru." Motivul acestei intervenţii este de fapt panslavismul promovat de Sankt Petersburg. Iar conflictul din 1877 se aseamănă mult cu Războiul Crimeii.

Un tânăr urmăreşte cu mare interes înaintarea trupelor ruse. Este Rudolf. La şaptesprezece ani, îşi manifestase voinţa de a nu rămâne supus Prusiei. Şi, întorcându-se spre popoarele slave din sud, scrisese: „Austria trebuie să întemeieze un puternic imperiu al Dunării". Pe 27 iulie, el împlineşte nouăsprezece ani şi este declarat major. Nu mai are preceptor, de acum înainte are o Casă. Intendentul său este contele Charles de Bombelles, care se aflase în serviciul nefericitului Maximilian. Această alegere provoacă diverse comentarii, căci Bombelles este renumit pentru moravurile sale uşoare, iar Rudolf arată un mare apetit pentru bucuriile vieţii. Unul dintre educatorii săi i-a dat un ultim sfat: „Nu vă grăbiți să goliți dintr-o înghițitură paharul vieții. Bucurați-vă de plăcerile existenței cu măsură". În schimb, Franz Joseph face dovada unei mari deschideri de vederi în privința vieții prințului. „Fiului meu nu trebuie să i se fure tinerețea, aşa cum mi s-a furat mie", spune el, amintindu-şi de sarcina covârşitoare pe care a primit-o la optsprezece ani. Inteligența lui Rudolf, spiritul său deschis şi calitățile inimii sale l-au făcut deja foarte popular, deopotrivă la Viena şi la Budapesta, ungurii având, fără îndoială, şi sentimentul liniştitor de a regăsi în acest prinț calități care sunt ale mamei sale. „Nicicând vreun cap, nicicând vreo inimă chemate să domnească nu au fost mai

înțelepte, mai entuziaste, nicicând un prinț moștenitor nu și-a iubit patria cu o dragoste mai absolută", scrie poetul maghiar Jokai.

Este interesant să notăm că Rudolf joacă, în această perioadă, rolul unui fel de intermediar între mama sa și Ludovic al II-lea. De doi ani prinţul moştenitor întreţine o corespondenţă cu „bietul rege" de la München. Ea a urmat după o întrevedere care l-a impresionat mult pe Rudolf. „Ştiu să apreciez pe deplin, şi sunt mândru de asta, faptul că un om care a ştiut să se replieze cu înţelepciune în sine şi asupra ştiinţei sale, şi deci îşi poate împărţi cu o raritate nemărginită încrederea şi afecţiunea, m-a ales totuşi drept prieten."

Prieten? Nu este imposibil ca Sissi să se teamă că prietenia de care este vorba să fie una tulbure. Rudolf este frumos, tânăr, în zorii unei vieţi de bărbat, într-un cuvânt, vulnerabil. Iar Curtea rămâne prudentă. Un exemplu întristător este dat de un frate al lui Franz Joseph, arhiducele Ludovic-Victor, a cărui pasiune pentru tineri se transformă în scandal. Un scandal de moravuri izbucneşte, din cauza lui, într-o baie turcească din Viena, iar Franz Joseph va fi nevoit să îl exileze pe acest frate care se îmbracă în femeie şi pozează astfel în faţa fotografilor. Atunci când Ludovic al II-lea va organiza serbări şi va da un banchet în grădina de iarnă a palatului său în onoarea lui Rudolf, Elisabeta îşi pune în gardă fiul. Prevenit – şi fără vreo înclinație homosexuală, dimpotrivă –, Rudolf se mulțumeşte, datorită lui Ludovic al II-lea, să se intereseze de curiozitățile artei şi muzicii. Şi să-l plângă pe acest văr pierdut în vise de piatră şi de mucava.

Atunci când, în timpul verii, Sissi ajunge în Bavaria, mama ei, Ludovica, exclamă:

— Eşti la fel de excentrică precum tatăl tău!

Trebuie să recunoaştem că sosirea fiicei sale face mare zgomot; ea este însoţită de un mic negru, cadou din partea kedivului Egiptului, tovarăş de joacă al Mariei-Valeria. Intenţia este lăudabilă, fără îndoială, dar rezultatul este demn de milă. Într-adevăr, Rustimo – este numele copilului transplantat de pe malurile Nilului pe cele ale Dunării – displace tuturor. Elisabeta îi ia apărarea, se pare, de dragul provocării. Nimeni nu vrea să se ocupe de copil, nici să călătorească cu el. Contesa Fürstenberg afirmă că este „un monstru care scrâşneşte din dinţi". Maria-Valeria îl porecleşte „diavolul negru", iar Maria Festetics îl consideră „mai mult bestial decât uman". Elisabeta îi promite o frumoasă broşă nepoatei sale Maria dacă îl sărută pe negrişor. Maria Wallersee se conformează. Acest sărut pe obraz dat lui Rustimo declanşează la copilul negru reacţii în lanţ: el începe să le urmărească pe toate cameristele pe culoare!

Maria se căsătoreşte la Gödöllö cu contele Larisch. Nu este îndrăgostită, dar este logodită foarte repede. Ea protestează şi se miră că mătuşa sa se încăpăţânează să o vadă măritată atât de rapid. Sissi replică:

— Nu îmi plac absolut deloc logodnele lungi. Nu poartă noroc.

Dar poţi fi sigur că găseşti fericirea când te angajezi atât de repede?

— O vei găsi şi tu... de îndată ce vei fi măritată.

* *

După ce a petrecut Crăciunul la Schönbrunn, Elisabeta hotărăşte să plece din nou în Anglia, însoţită de data aceasta de Rudolf. Este prima lor călătorie împreună în străinătate, căci şederile în Bavaria trebuie considerate mai degrabă ca vacanţe în familie decât ca nişte deplasări în afara imperiului. Rudolf a moştenit, de altfel, de la mama sa pasiunea pentru călătorii şi natură. A făcut deja o croazieră în Mediterana, a vizitat Sicilia

şi, la recomandarea mamei sale, Corfu. Dar această călătorie în Anglia are o cu totul altă dimensiune. Rudolf de Habsburg-Lorena este *prinţul* moştenitor al Europei, cel mai vestit, cel mai invidiat. Calităţile sale îl fac un observator lucid al evenimentelor. Anii 1870, care au văzut, la Viena, dezvoltarea ideilor liberale dezbătute în cafenele, în ziare şi în Parlament, sunt esenţiali pentru formarea lui. Iar el doreşte bucuros un contact cu lumea exterioară, care să-l îmbogăţească.

Înainte de plecare, mama lui îl pune să promită că nu va încerca să o urmeze călare în galop, sărind peste obstacole şi boscheţi şi înfundându-se pe sub arborii romantici ai bătrânului Albion. Nu vrea să-l excludă. Este numai grijulie pentru siguranţa lui, căci este un călăreţ mai slab decât ea – mai ales mai puţin îndrăzneţ –, iar viaţa prinţului moştenitor este cât se poate de preţioasă.

În timpul călătoriei, Elisabeta nu se simte foarte bine şi îşi ia mesele în vagonul-salon. Este fericită că fiul ei o însoţeşte, totuşi intimitatea lor rămâne îngheţată. Este un nou paradox: ea îi apreciază mult ideile generoase, dar rămâne impresionată de inteligenţa sa. Foarte sensibili amândoi, nu reuşesc să fie pe deplin apropiaţi. Este curios că Elisabeta, atât de instinctivă, nu simte că fiul ei este uneori paralizat, chiar rănit de această mamă originală, seducătoare şi care l-a lăsat adesea singur pe tatăl lui. Iar în timp ce fac această călătorie împreună, se văd la Londra aproape la fel de puţin ca la Viena. Totuşi, trebuie să notăm că atunci când împărăteasa cinează cu fiul ei, îşi îngrijeşte în mod deosebit ţinuta. Ochii albaştri ai lui Rudolf contemplă, admirativi, o mamă care, la patruzeci de ani trecuţi, îşi păstrează o siluetă de tânără fată. Cultul propriului corp este de altfel o activitate zilnică. Nepoata ei pretinde că foloseşte noaptea o mască de frumuseţe compusă din carne de vită crudă sau din căpşuni, atunci când este sezonul. Afirmă că face băi

cu ulei de măsline aproape clocotit (?), bea un amestec de albușuri de ouă cu sare și doarme, Dumnezeu știe de ce, cu niște țesături în jurul șoldurilor! Dacă aceste detalii sunt adevărate, ele stau mărturie pentru o obsesie care nu încurajează deloc raporturile amoroase...

Elisabeta rămâne puțin timp la Londra, unde și-a regăsit sora, Maria de Neapole, și nepoata proaspăt căsătorită, Maria Larisch, care se întoarce dintr-un voiaj de nuntă oferit de Franz Joseph. Împărăteasa merge la Cottesbrook Park, o reședință georgiană din Northamptonshire, pe care a închiriat-o pentru șase săptămâni. Ea este regina vânătorii, în timp ce numeroși călăreți fac niște căderi spectaculoase. Bay Middleton o împiedică pe împărăteasă să se dedea la prea multe acrobații ecvestre. Elisabeta este definitiv adoptată de către cei mai mari vânători și de cei mai buni călăreți. Ei îi fac un compliment imens, spunând:

— *Every inch of her is an empress.* (literal: fiecare centimetru al ei este o împărăteasă)*.

În acest timp, Rudolf face cunoștință cu mediile politice și de afaceri din Anglia. Șederea sa, bine organizată, este foarte instructivă. Între o dezbatere în Camera Comunelor și o vizită la o filatură, el descoperă angrenajele unei țări care este atelierul lumii. Prosperitatea regatului este impresionantă. Londra, care tocmai a atins cinci milioane de locuitori, este o metropolă fascinantă, în care se făurește strălucirea unei națiuni. Vizita lui la regina Victoria îmbracă o dimensiune particulară. Suverana, care domnește de 40 de ani și care este de doi ani împărăteasa Indiei, este vrăjită de Rudolf. Ea este chiar sedusă și, fapt rarisim, îl invită să petreacă mai multe zile la Osborne House,

* Semnalez că, peste 103 ani, la momentul întoarcerii împărătesei Zita la Viena, în noiembrie 1982, presa britanică a titrat astfel reportajele despre eveniment: „Every inch of an empress".

pentru a se odihni după serbările londoneze organizate de prințul de Wales, foarte priceput. După această ședere a lui Rudolf pe Insula Wight, în preajma Victoriei, altfel doritoare de liniște, contesa de Teck îi spune contelui de Beust, ambasadorul Austro-Ungariei:

— Regina este îndrăgostită de prințul moștenitor, dar nu trebuie să vă neliniștiți: nu are intenția de a se căsători cu el!

Fără îndoială, datorită bârfelor colportate de Maria Larisch, care îl invidiază pe Rudolf, zvonul prezenței continue a lui Bay Middleton alături de mama sa ajunge până la urmă și la prințul moștenitor. Și el reacționează potrivit caracterului său, cu violență și mânie. La un dineu oferit de prințul de Wales, Rudolf îi întoarce spatele lui Middleton. Incidentul, raportat împărătesei, o afectează mult. Sissi este obișnuită cu faptul că există mereu ochi și urechi care văd și aud cele mai rele insinuări. Dar nu poate suporta să fie calomniată față de fiul său. Elisabeta este prea frumoasă, prea independentă și prea originală pentru a nu fi invidiată. Între Sissi și Rudolf, atmosfera s-a tensionat. Anglia, la început primitoare, se arată ostilă împărătesei. Capcana a funcționat. Iar pe 23 februarie, ea se întoarce la Viena singură, căci Rudolf trebuie să îi întâlnească pe Bismarck și pe Moltke la Berlin.

Elisabeta regăsește o situație politică modificată. Rusia tocmai a învins Imperiul Otoman și îi pregătește dezmembrarea, creând o „Bulgarie mare”, protejată de către țar. Această reglementare, impusă de tratatul de la San Stefano, pe 3 martie, nu poate fi acceptată nici de către Anglia, care trimisese o flotă pentru a interzice rușilor accesul la Constantinopol, nici de către Austro-Ungaria, care își vede astfel blocat drumul către Orient. Într-un alt domeniu, papei Pius al IX-lea, decedat pe 7 februarie, îi urmează Leon al XIII-lea, care pare mai favorabil lui Franz Joseph decât predecesorul lui.

Sissi regăsește un soț foarte îngrijorat. Pe 8 martie, arhiducele Franz-Carol, tatăl lui Franz-Iosif, moare. Împăratul este foarte afectat, împărăteasa nu îl părăsește. Deși renunțase la orice influență politică directă, ea este antrenată în frământările de la Curte, care protestează împotriva tratatului de la San Stefano, nouă etapă a slăbirii Austriei. Bismarck își oferă ceea ce el numește bunele sale oficii de „intermediar cinstit". Pe 13 iulie, un congres se reunește la Berlin. Franz Joseph vizează anexarea Bosniei-Herțegovina și știe că Anglia îl va susține, căci nu poate decât să susțină tot ceea ce va frâna expansiunea teritorială rusă. Andrassy înclină pentru o soluție mai puțin extremă, el preferă o simplă ocupație provizorie, căci maghiarii ar risca să nu aprecieze această expansiune în favoarea unor populații nemaghiare. În cele din urmă, Congresul stipulează că Bosnia-Herțegovina va fi administrată și ocupată militar de către Austro-Ungaria. Avantajul este că Franz Joseph nu riscă să vadă creându-se la frontierele sale de sud un mare stat slav dominat de Serbia. Inconvenientul este rezumat de statul-major din Viena: „Asta echivalează pur și simplu cu a face poliție pentru sultan și a trebui să ne retragem în ziua în care puterilor le va conveni să ne retragă mandatul". În ochii militarilor, succesul lui Andrassy este considerat unul incomplet și, bineînțeles, țarul este furios: din cauza lui Bismarck, sultanul rămâne prezent în Europa.

Vara o aduce din nou pe Elisabeta la Bad Ischl. Franz Joseph se întoarce la Viena foarte repede, reclamat de aplicarea delicată a acordurilor de la Berlin. Singurătatea îi devine tovarășă. Împăratul-soldat se acomodează cu acest lucru, preferând să o știe pe Sissi fericită, decât să nu fie în largul ei împreună cu el. La patruzeci și opt de ani, cu fruntea deja pleșuvă, dar cu favoriții stufoși, Franz Joseph se distrează cu ceremoniile și vizitele oficiale. Șahul Persiei revine pentru a o vedea pe Sissi; foarte

dezamăgit de absența ei, trebuie să se mulțumească cu dansatoarele din corpul de balet al Operei. Apoi, o străină trage la Hotelul Imperial, sub numele de contesa de Pierrefonds; pseudonimul este cel obișnuit al împărătesei Eugenia. Imediat, cu politețea sa inefabilă, împăratul este alături de ea și o invită la Schönbrunn. Ea îi povestește despre sfârșitul Imperiului Francez și sfârșitul lui Napoleon al III-lea, mort de cinci ani.

Apoi, el trebuie să se adâncească din nou în chestiunea Bosniei-Herțegovina. Andrassy a evaluat prost necesitățile militare și, în ochii lui Franz Joseph, un strateg prost nu poate fi un politician avizat. Într-adevăr, cei 75 000 de oameni prevăzuți pentru „patrularea militară" sunt insuficienți și numai niște întăriri pot restabili ordinea, la sfârșitul lui septembrie.

Fostul ambasador la Paris, baronul Hübner, notează, referitor la Franz Joseph: „Prințul, născut pentru viața de familie, este, din cauza absenței permanente a împărătesei, redus la izolare". Însă singurătatea nu este mereu unicul rezultat al călătoriilor lui Sissi, deși contribuie la aceasta în mare măsură. O campanie militară, precum cea din vara lui 1878, solicită toată atenția monarhului. El se bucură chiar de acest lucru, petrecându-și diminețile cu generalii săi, prânzind la birou în timp ce studiază hărți și telegrame, mergând să se scalde împreună cu aghiotantul său. Și, la fel ca și Elisabetei, lui îi place, mai presus de orice, viața simplă, care este spartană și organizată la Franz Joseph, neprevăzută și hoinară la Elisabeta. Franz Joseph are două familii: soția și copiii săi pe de o parte, armata pe de altă parte. Viața lui ideală oscilează de la una la-alta și adesea cea de-a doua o înlocuiește pe prima.

Pe 9 septembrie, Sissi se alătură părinților săi pentru o mare reuniune familială, căci Ludovica și Max își sărbătoresc nunta de aur. Ei sunt căsătoriți de 50 de ani, dar de multă vreme nu își mai vorbesc. Iar bavarezii glumesc despre ducele Max:

— Astăzi el este obligat să fie aici, cu soția sa!

Sărbătoarea are loc la sud de München, la Tegernsee, pe malul unui lac încântător, ascuns printre munți, păduri și pășuni. Toți copiii, nepoții, verii și rudele se regăsesc într-o veche abație benedictină, fondată în secolul al XIII-lea și restaurată în secolul al XVIII-lea. În aripa de nord, transformată în braserie, se vând litri de bere excelentă. În aripa de sud, transformată în castel, Carol-Teodor, fratele favorit al lui Sissi, primește familia. Elisabeta și Rudolf se împacă, iar atmosfera este una veselă. Numai soarta lui Ludovic al II-lea este îngrijorătoare. Regele nu a mai prezidat un dineu oficial de doi ani și jumătate. Nu mai trăiește decât noaptea, îmbrăcându-se în prinț oriental în timp ce i se recită *Wilhelm Tell,* piesa lui Schiller. Verișoara sa se întreabă dacă nu va cădea în demență totală, la fel ca fratele său Otto. Elisabeta este întristată că Franz Joseph este atât de absorbit de politică și adesea reținut la Viena. Aflată la Gödöllö, unde încep marile vânători, cu mai mulți oaspeți veniți din Anglia, printre care și indispensabilul Bay Middleton, îi scrie împăratului pe 8 octombrie: „Tu trimiți pe toată lumea în vacanță, dar numai ție nu îți dai concediu!". El pleacă pentru câteva zile la începutul lui noiembrie. Potrivit contesei Festetics, este fericit să fie „un om printre oameni". Dar, prea repede, datoria îl smulge de lângă Sissi și de lângă vânătorile pe care ea le organizează la perfecție. Din punct de vedere diplomatic, el este convins că țarul îi poartă pică de la Congresul de la Berlin, iar Andrassy începe să fie jenant; în plan intern, guvernul „liberal german" al contelui Auersperg este în criză.

Curtea este cuprinsă de emoție. Pe 11 decembrie, Rudolf se rănește cu un foc de carabină. Rana, la mâna stângă, este provocată, potrivit doamnei de onoare a lui Sissi, de obiceiul sinistru pe care îl are prințul moștenitor de a se juca fără încetare cu armele de foc și de a trage în orice vânat aflat la îndemână,

mai ales în păsări. Este de altfel curios că Rudolf manifestă, pe de o parte, pasiune pentru animale, iar pe de alta, dorința de a le ucide. Maria Festetics notează că „asemenea oameni sfârșesc prin a fi obsedați de dorința de a ucide".

Între Sissi și fiul ei raporturile sunt dificile. Rudolf își asumă o independență – în fond, normală – care îl face să scape de sub influența mamei sale. Repartizat colonel în Regimentul 36 infanterie din Praga, el duce de altfel o viață activă, de la ora șapte dimineața la ora șase seara, descoperind cu interes rigorile vieții militare și ideile burgheziei.

1879. Balurile oficiale au trecut, iar Elisabeta hotărăște să traverseze din nou Canalul Mânecii. Nu o mai atrage Anglia, ci Irlanda. Pe tot parcursul toamnei precedente, invitații ei i-au repetat că vânătorile engleze sunt nimic pe lângă cele din Irlanda. Franz Joseph obiectează că atmosfera antiengleză va face ca sejurul împărătesei Austriei și reginei Ungariei să nu fie pe placul reginei Victoria. Ea răspunde, potrivit părerilor invitaților săi de la Gödöllö, că aceste tensiuni politice au fost mult exagerate de presa de la Londra și că se limitează la coasta de vest.

La sfârșitul lui ianuarie, împărăteasa sosește la castelul Meath, proprietate a lordului Langford, la Summerhill, la vest de Dublin. Doamna ei de onoare este înspăimântată: există încă și mai multe ziduri mici și făgașuri decât în Anglia! Elisabeta riscă și mai mult o cădere de pe cal. Și, de fapt, felul ei de a se lansa la galop îi stupefiază pe locuitori. Beția aerului liber o ține în șa timp de șase ore fără întrerupere. Ea încalecă fără mănuși și își pierde batistele brodate, pe care țăranii, cu admirație, le adună de pe jos și le păstrează ca amintiri. „Aici, în sfârșit, mă simt liberă și în largul meu", îi scrie ea mamei sale. „Marele avantaj al Irlandei este că aici nu se întâlnesc altețe regale."

Gustul lui Sissi pentru o viață pe care vienezii o consideră sălbatică îi ascunde din ce în ce mai puțin mizantropia.

Pacea totală îi va fi însă refuzată chiar și la capătul lumii. Nenorocirea o ajunge din urmă în inima Irlandei magice. În noaptea de 11 spre 12 martie, o inundație catastrofală distruge orașul maghiar Szeged, aflat la circa 190 de kilometri est de Budapesta. Tisa, râu care, împreună cu Mureșul, trece prin acest oraș comercial, a rupt digurile. Zeci de mii de oameni ajung fără adăpost și sunt plânși 2 000 de morți. Ajuns foarte repede la fața locului, Franz Joseph circulă într-o șalupă în mijlocul unui lac noroios. „Voi veghea, spune el, ca Szegedul să redevină mai frumos decât a fost vreodată." Absența împărătesei îi șochează pe maghiari. Abia după patru zile Elisabeta este complet informată de amploarea dezastrului, prin telegrame și prin ziare. „Veștile triste mă hotărăsc să plec imediat, îi scrie ea împăratului (...) Găsesc că este de preferat să revin chiar acum, iar tu vei fi fără îndoială de aceeași părere. Este cel mai mare sacrificiu pe care îl pot face, dar într-un asemenea caz, este necesar". Este chiar indispensabil: obsesiile ecvestre și fastuoasele vânători de vulpi ale suveranei costă foarte scump, iar a le continua ar fi o gravă greșeală. Cuvântul „sacrificiu" utilizat de împărăteasă nu este prea tare: atunci când o pasiune o obsedează, numai o dramă o poate deturna de la aceasta.

Unsprezece zile mai târziu, Franz Joseph este radios, Sissi revine într-o formă excelentă. El este foarte îndrăgostit de ea, este fascinat. Ca și în ziua nunții sale. Se pare că timpul nu are nicio putere asupra ei. Este „cea mai frumoasă bunică din lume", după cum afirmă ziarele, ceea ce mai degrabă o agasează pe Sissi! Și totuși, s-au scurs 25 de ani de la nunta lor. Pe 24 aprilie 1879, Viena sărbătorește nunta de argint a cuplului imperial.

În tot imperiul, acest jubileu oferă prilejul unor festivități regionale și locale, însă Viena se depășește pe sine. Din toate provinciile se anunță delegații, într-un amestec fabulos de limbi și de costume. Domină germana și maghiara, dar sosesc și numeroși cehi, polonezi, ruteni, sloveni, slovaci. Se aude chiar vorbindu-se și italiană pe străzile orașului transformat. Tumultul confuz îl reamintește pe cel al dezbaterilor parlamentare, unde fiecare deputat are dreptul să se exprime în limba sa maternă.

Teatre, monumente, muzee se intercalează între imobilele înstărite, temple ale burgheziei îmbogățite. Urbanizarea Vienei s-a derulat aproape pe muzică: Strauss a compus o *Demolier-polka,* iar opereta triumfă, de când *Liliacul* entuziasmează mulțimile care se preumblă printre cei care cântă la țiteră și la flașnetă. Întregul oraș cântă și dansează. Într-o sală mare a Hofburgului, sosesc cadouri emoționante din regiunile cele mai îndepărtate ale imperiului. În ajunul jubileului, 3 500 de invitați se adună la palat. Aici domnește o căldură mare, ca înainte de furtună. Cuplul imperial își face intrarea, aclamat cu ovații fantastice. Elisabeta poartă o rochie de satin verde deschis. Părul ei desfăcut scânteiază de diamante și de rubine. Delegațiile rămân stupefiate: suverana pare abia de douăzeci și cinci de ani... O bunică? O tânără femeie! În schimb, Franz Joseph este îmbătrânit de chelia sa și de favoriții „sare cu piper". După un sfert de oră, incomodată de temperatură, Elisabeta se retrage în apartamentele sale. Neobosit, Franz Joseph traversează saloanele și adresează cuvinte amabile tuturor invitaților. A doua zi, cuplul asistă la slujbă, într-o biserică neogotică, dominată de două turnuri înalte de 99 de metri. Este *Votivkirche,* începută în 1856, construită după tentativa de asasinat împotriva lui Franz Joseph. Biserica a fost ridicată prin subscripție națională și tocmai a fost sfințită.

Izbucnește furtuna, care compromite derularea ceremoniilor. Acestea au fost organizate de un pictor, cel mai cunoscut dintre artiștii vienezi, Hans Mackart. În atelierul său, mare cât un hangar, din spatele Bisericii Sfântul Carol, Mackart a lansat o modă care va fi forma cea mai avansată a academismului de la sfârșitul secolului. Evocările sale rococo și somptuozitatea sa feerică vor cunoaște un succes imens. Culorile marilor sale tablouri istorice vor face din el maestrul admirat de vienezi. El iubește colosalul, istoria, se inspiră din Veronese și Rembrandt. Gloria sa îi atrage invidii feroce. Tabloul său *Triumful Arianei*, pictat în 1873, a fost prezentat de către critici drept „un gigantic abajur de bordel"*, iar *Intrarea lui Carol Quintul în Anvers* (prezentată în urmă cu un an, în 1878) a derutat. Deopotrivă pictor, realizator de ansambluri și decorator, Hans Mackart a prevăzut o defilare incredibilă, care a fost amânată pentru 28 aprilie, din cauza vremii nefavorabile. Nerăbdarea mulțimii i-a stimulat și mai mult entuziasmul. Pe un soare strălucitor, împăratul și împărăteasa se instalează sub un baldachin, la ora unsprezece fix. Franz Joseph este în picioare, purtând pe cap un coif cu pene lungi, verzi, salutând steagurile. Elisabeta și Maria-Valeria sunt așezate, adăpostite sub o umbrelă, între împărat și Rudolf, aflat și el în picioare. În cele din urmă, vienezii își pot satisface pasiunea pentru paradă. „Cortegiul Mackart" este demn de o operetă după moda din secolul al XVI-lea, iar artistul însuși defilează în fruntea heralzilor, stegarilor, muzicanților. Parcă ar fi o scenă din Rubens. Toate breslele, pe meserii, înaintează, oamenii descoperindu-și capul în fața cortului imperial. Un brutar poartă un covrig gigantic, din care locuitorii de la etajul al doilea al unei case de pe Ring

---

* *Vienne impériale*, un album splendid de William M. Johnston. Tradus și adaptat din italiană de Bernard Guyader, Editura Fernand Nathan, 1982.

smulg o bucată, atunci când trece pe acolo! Pe carul patisierilor, un tort de nuntă cu diametrul de un metru rezistă căldurii. Hangiii transportă un butoi de 100 de litri, cu o banderolă pe care scrie: „Cocoşul cântă mult mai tare dacă este bine îmbibat". Maestrul tipograf Manz, deghizat în Gutenberg, înalţă un tablou pe care se poate citi *Cincisprezece zile pe Dunăre.* Este titlul unei cronici redactate de Rudolf şi care tocmai a fost editată. Cele mai frumoase femei din Viena, aşezate pe un car, aduc aminte de o operă a lui Dürer. Apoi sunt vânătorii, cu haitele lor gălăgioase de câini şi cu vânatul înspăimântat. 230 000 de persoane participă la aceste serbări fără asemănare în Europa. O reuşită totală. Franz Joseph, foarte emoţionat, mulţumeşte guvernului:

— În cei 30 de ani de domnie, am împărtăşit cu popoarele mele numeroase ore dificile şi multe bucurii; nu mi se putea face o bucurie mai pură şi mai profundă decât cea din aceste ultime zile.

Iar omagiul primit de împărăteasă poate fi interpretat ca o reconciliere a oraşului cu suverana amazoană. Circulă o butadă în franceză, care o face să râdă pe Sissi: „Împărăteasa nu sărbătoreşte douăzeci şi cinci de ani de mariaj, ci douăzeci şi cinci de ani de manej!" Viena dovedeşte un ataşament profund faţă de cuplu. Ambasadorul Elveţiei trimite o notă la Berna: „Este dovada irefutabilă că popoarele Austriei nutresc faţă de monarhii lor o vie şi caldă simpatie". Chiar dacă războaiele nefericite au dăunat prestigiului monarhiei, populaţia cunoaşte sinceritatea şi ardoarea unui suveran a cărui singură grijă este de a face tot ce este mai bine pentru ţara sa. Cuplul va primi un cadou încântător: un mare paravan. Pe cinci panouri, jubileul este pictat într-o manieră delicată şi naivă, precum

imaginile de la Epinal*. Sissi şi Franz Joseph vor aşeza paravanul în salonul roşu al vilei imperiale.

Ungaria nu rămâne mai prejos. Regele şi regina sunt primiţi aici cu aclamaţii pe care contesa Festetics le califică ca fiind „aproape sălbatice". Franz Joseph îşi dă seama că diplomaţia lui Andrassy nu mai este prea chibzuită, iar ea îl jenează pe împărat, care doreşte să-şi consolideze înaintarea în Balcani. Şederea cuplului la Bad Ischl este agitată de cazul lui Andrassy, căruia Franz Joseph îi doreşte demisia. Bilanţul ministrului ungar este simplu din punct vedere politic: pe de o parte, el a mărit monarhia, pe de alta, a adâncit antagonismul cu Rusia. Sissi este necăjită că acela care a reprezentat atât de mult speranţele maghiare cade într-o semidizgraţie. Necăjită, dar resemnată: complicaţiile au sfârşit prin a o plictisi. Atunci când el îşi dă demisia, pe 8 octombrie, Sissi şi Franz Joseph îşi exprimă, în termeni asemănători, sentimentele. Împărăteasa:

— Asta nu îl împiedică să rămână unul de-al nostru.

Împăratul:

— De ani de zile, într-o perioadă din cele mai bogate în evenimente memorabile, aţi purtat cu mult curaj, forţă şi succes greutatea unei mari responsabilităţi. Nu consider deloc retragerea dumneavoastră ca sfârşitul activităţii de om de stat.

La Gödöllö reîncepe sărbătoarea ecvestră, între vânători şi înalta şcoală de dresaj. Împărăteasa caută să-şi corecteze defectele, încălecând toţi caii disponibili. Nu mai este un sport, este o vocaţie. Iar ea îl pune mult la lucru pe lipiţanul ei favorit, *Maestoso*. Cu aceeaşi energie care o împinsese să apere Ungaria, împărăteasa este absorbită acum în întregime de

* „Image d'Epinal" — expresie care desemnează un tip de stampe viu colorate, cu subiecte populare. Acestea au fost tipărite pentru prima dată în Franţa în 1796, într-o tipografie din localitatea Epinal (n.tr.)

lumea calului, adăugând teoria practicii: biblioteca ei se îmbogăţeşte cu numeroase lucrări. Rudolf poate constata, la fel ca şi întreg anturajul, această îndârjire în a lucra salturile şi alte schimbări de mână. Fostului său preceptor, contele Latour, el îi mărturiseşte regretele sale: „A fost o vreme în care împărăteasa se ocupa mult de politică – dacă era cu bucurie, eu nu voi elucida chestiunea – şi, sub efectul unor convingeri opuse celor ale sale, ea îl informa adesea pe împărat despre subiecte grave. Aceste vremuri au trecut. Suverana nu se mai ocupă decât de sport. Încă o uşă închisă opiniilor libere şi ideilor liberale!".

Iar Sissi se arată foarte minuţioasă. Există o mărturie foarte preţioasă a felului în care lucra zilnic. Este un mic carnet de piele roşie, închis cu un elastic, pe care am avut privilegiul să-l ţin în mâini şi să-l studiez. Carneţelul cuprinde, în coperta din stânga, un pieptene minuscul (măsoară vreo zece centimetri!), o oglindă şi o foaie de hârtie de orez. În coperta dreaptă, un calendar pliat. Agenda, care acoperă vara şi o parte din toamna lui 1879, este complet umplută. Cu un creion montat în fildeş, împărăteasa a desenat figuri şi a consemnat tot felul de remarci tehnice, în maghiară, în germană şi în franceză. Scrisul este foarte variabil, mergând de la cel cursiv – scrisul său normal – la cel fragmentat, atunci când ea voia să îşi noteze imediat impresiile după saltul peste un obstacol sau după un galop. Oboseala o împiedicau să redacteze cu calm. Pe 19 septembrie citim, de exemplu, în engleză, acest sfat inedit: „Mergeţi la galop şi vedeţi că un cal nu are alura bună când ajunge în faţa unui obstacol – calmaţi-l; aduceţi-l la trap pentru saltul potrivit".

În această toamnă a lui 1879, la Gödöllö, s-a deschis şi „vânătoarea" pentru prinţul moştenitor. Rudolf, care numără la activ mai multe succese feminine şi nu se culcă niciodată înainte de ora două sau trei dimineaţa, este literalmente

urmărit de o femeie pe jumătate grecoaică, văduvă şi a cărei familie, care nu se afla de multă vreme la Viena, nu era primită la Curte. Este baroana Elena Vetsera. Aristocraţia vieneză priveşte cu un amestec de amuzament şi de curiozitate felul în care baroana, care are două fiice, încearcă să le mărite „bine". Mereu perspicace, contesa Festetics notează pe 5 noiembrie, în legătură cu această „doamnă Vestsera" că este „fără pericol, în aparenţă, căci Dumnezeu ştie că ea nu este seducătoare, dar este plăcută şi se foloseşte bucuroasă de toată lumea pentru a fi primită la Curte şi a-şi scoate familia în faţă. Fiicele ei cresc, încet, este drept, dar ea îşi fixează jaloanele din timp!" Asediat, Rudolf alege să facă haz. Sissi şi Franz Joseph sunt mai puţin îngăduitori. La cina de familie din 3 decembrie, a doua zi după aniversarea a 31 de ani de la urcarea sa pe tron, împăratul face o remarcă:

— Uneltirile acestei femei în jurul lui Rudolf sunt incredibile. Ea îl urmează pas cu pas. Astăzi, i-a făcut chiar şi un cadou.

Iar împăratul regretă că o baroană levantină oferă, fără motiv, un cadou unui arhiduce al Austriei... Adevăratele gânduri ale lui Rudolf sunt în altă parte. Postul său de la Praga şi faptul că ştie foarte bine limba cehă îl fac foarte popular în Boemia; el trăieşte acolo perioada cea mai fericită din viaţa sa. Călătoriile sale, mai ales în Spania şi Portugalia, l-au făcut celebru în toată Europa. La douăzeci şi doi de ani, este prinţul moştenitor cel mai observat şi cel mai căutat. Viaţa sa personală, foarte agitată, nu-l deranjează cu adevărat pe tatăl său, dar împăratul se gândeşte că şi-ar putea însura fiul. Ar fi timpul... Iar Franz Joseph are deja o idee. Făcând un examen precis al tinerelor fete posibile – le-a eliminat mai ales pe cele din Bavaria şi Saxa – şi-a arătat interesul pentru Stéphanie a Belgiei, fiica regelui Leopold al II-lea, a cărei mamă, regina Maria-Henrietta,

este născută arhiducesă a Austriei. Regele Belgiei este favorabil acestei uniuni. Datorită acestui suveran, Belgia va înceta să fie o ţară mică. Spiritul său întreprinzător, ideile sale deschise sunt cele ale unui om practic şi modern. De ambele părţi, cea a Habsburgilor şi cea a Coburgilor, mariajul este bine văzut.

De asemenea, atunci când Elisabeta, mereu avidă de performanţe ecvestre, îşi manifestă la sfârşitul lui ianuarie intenţia de a pleca din nou în Irlanda, Franz Joseph îi cere să treacă prin Bruxelles la întoarcere, căci chestiunea ar putea să evolueze repede între cele două familii. El o doreşte.

Noua şedere la Summerhill este marcată de o succesiune de căderi de pe cal şi de accidente spectaculoase. Împărăteasa lasă impresia că vrea să împingă limitele efortului – şi ale norocului? – căutând mersul cel mai iute, şanţurile cele mai largi, taluzurile cele mai abrupte. Admiratorii săi obişnuiţi o urmează, atunci când pot. „Am rezistat, Middleton şi cu mine, timp de o oră şi douăzeci de minute", îi povesteşte ea lui Franz Joseph pe 5 februarie 1880. Prinţul Rudolf (Rudi) de Liechtenstein a căzut „fără a-şi face rău". În schimb, lordul Langford „care s-a prăbuşit cu faţa înainte, pe pământ, are greutăţi în a înghiţi", iar calul său s-a accidentat". Frenezia împărătesei provoacă soarta... Franz Joseph este înspăimântat de povestea acestor cascadorii şi accidente. De ce această furie de a vrea să treacă peste obstacole din ce în ce mai dificile? Refuzând să poarte mănuşi, pentru a ţine mai bine frâiele, Sissi are mâinile însângerate. Împărăteasa amazoană lansează provocări zilnice. Vânătoarea trebuie să fie sălbatică. Este marea încercare a omului şi a animalului, mijlocul de a se îmblânzi unul pe altul. În jurul ei, cei mai buni cavaleri cad, inclusiv Middleton. „El a rămas prins de scăriţa de la şa şi a fost aproape şi mai înspăimântător ca data trecută...". Pericolul real care o pândeşte pe

împărăteasă este de a se omorî călărind, nu acela de a avea o aventură – posibilă, dar nedovedită istoric – cu căpitanul Middleton... Când acesta din urmă, care a câştigat 29 de curse cu iapa sa *Lady of the Harem*, apare la dineu, la castelul Meath, unul dintre gentlemenii prezenţi participanţi la vânătoarea de vulpi îi recită Elisabetei un poem, intitulat *The Queen of the chase* (Regina vânătorii), pe care ea îl ascultă cu emoţie:

Regina! Da, împărăteasa!
Priviţi cum zboară
Mâna ei nu slăbeşte deloc frâul,
Nu are ce învăţa de la cel mai bun bărbat din Anglia – el este la pământ!
Spatele lui „Bay Middleton" este minunat de brun,
Ascultaţi goarna şi ascultaţi strigătele!
Veniţi să vă ocupaţi locul!
Acesta trebuie să fie în şa, să o urmăm pe
Regina vânătorii!

Totuşi, Elisabeta, roşind şi mărturisind că această şedere va rămâne de neuitat, este rechemată la realitate de către o telegramă din partea lui Franz Joseph. El îi cere să se ducă cât mai repede la regina Victoria, pentru a compensa efectul prezenţei de mai bine de o lună a împărătesei Austriei pe pământ irlandez. Sissi nu se bucură, dar nu discută. Pe 7 martie, ea părăseşte Summerhill pentru a se duce la Londra, iar pe 10, prânzeşte la Windsor şi îl primeşte pe prim-ministru, contele de Beaconsfield, mai cunoscut sub numele de Benjamin Disraeli. Remarcabilul politician prezidează cel de-al doilea guvern al său şi duce o politică externă combativă. Conversaţia lui cu Elisabeta este importantă pentru a risipi neînţelegerile şi a strânge legăturile naţionale. Pe de o parte, Disraeli este şi romancier, iar

cartea sa *Lothair*, apărută în 1870, critica politica liberală a cabinetului Gladstone față de Irlanda. Împărăteasa amazoană, care îl găsește pe Disraeli „extrem de urât, dar interesant și fascinant", poate să îl liniștească. Prezența ei în Irlanda nu poate avea valoarea unei susțineri a ideilor antiengleze. Este vorba, pentru Sissi, să participe la niște vânători cu totul extraordinare. Pe de altă parte, Disraeli visează să își încoroneze politica imperialistă printr-o alianță anglo-germano-austriacă.

Întorcându-se la Hotelul Claridge, pe care îl preferă ambasadei austro-ungare, Elisabeta primește o telegramă. Pălește. Tremurând, contesa Festetics deschide telegrama. Ea citește: „Prințul moștenitor s-a logodit cu prințesa Stéphanie a Belgiei".

— Domnul fie lăudat! Nu este o nenorocire, exclamă Maria Festetics.

— Să dea Dumnezeu să nu fie una, răspunde Sissi. Această teamă, care se va dovedi din păcate verificată, stă mărturie a instinctului premonitoriu al împărătesei. În speță, neliniștea ei privește mai ales vârsta logodnicilor, în special pe cea a lui Stéphanie, care nu are decât cincisprezece ani. Această hotărâre este prea grăbită, ei sunt prea tineri. De la propria căsătorie, Sissi are obsesia uniunilor premature.

Pe drumul de întoarcere spre Austria, ea se va opri la Bruxelles. Sosirea împărătesei este, ca întotdeauna, complicată din cauza simplicității ei. Trenul imperial se oprește pe timpul nopții. Toată lumea doarme în compartimente, atunci când o salvă de artilerie scutură gara și o fanfară cântă imnul național austriac și apoi pe cel belgian. În spatele perdelelor trase, lumea intră în panică. Ce se întâmplă? Baronul Nopcsa își pune repede costumul și se trezește, stupefiat, pe peron, ținându-și jobenul. Este ora patru dimineața! Iar convoiul nu se află la Bruxelles, ci la Tournai, în sudul Flandrei. Populația și municipalitatea au vrut doar să își manifeste bucuria de a o primi pe

viitoarea soacră a Stéphaniei... şi poate să o vadă pe împărăteasa despre care se spun atâtea.

Peste patru ore, trenul ajunge la Bruxelles şi toată familia regală este prezentă. Rudolf, sosit de la Viena cu o săptămână în urmă, se aruncă la gâtul mamei sale, splendidă într-o rochie albastră garnisită cu vizon. Împărăteasa şi fiul ei sunt foarte emoţionaţi. Sissi atrage toate privirile. Comparaţia cu prinţesa Stéphanie nu este în avantajul tinerei fete. Aceasta este proaspătă, dar teribil de copilăroasă, puţin grăsuţă. Elisabeta este imediat convinsă de un lucru: căsătoria aceasta este o nebunie. Trebuie neapărat să o amâne. Iar Rudolf? Este el îndrăgostit sau se supune deciziei tatălui său care negociază o căsătorie din raţiuni de stat? În comportamentul prinţului moştenitor a intervenit o schimbare brutală. Acum câteva săptămâni, el îi declara fostului său preceptor: „Nu sunt pregătit să fiu soţ şi nu am intenţia de a deveni unul, atât timp cât pot să împiedic acest lucru". Dar, duminică 7 martie, după prima lui întrevedere cu Stéphanie, îi scrie aceluiaşi conte Latour: „Am găsit ceea ce căutam. Stéphanie este drăguţă. bună, iscusită, cât se poate de distinsă şi va deveni pentru împărat o fiică demnă de încredere, un supus credincios şi o bună austriacă"*.

Elisabeta se informează pe lângă regina Henrietta: Stéphanie nu este nici măcar puberă... De ce o place Rudolf pe Stéphanie? Pentru că, poate cunoscând numeroase fete frumoase lipsite de timiditate, lipsa de maturitate a Stéphaniei l-a emoţionat.

Mama lui, care nu apreciază aşa de mult familia regală belgiană, rămâne tăcută, în timp ce Rudolf este pasionat de regele Leopold, viitorul său socru. Ea nu vrea să îşi contrarieze fiul şi va aştepta să ajungă la Viena pentru a-i spune lui Franz Joseph

---

* Judith Listowel, *A Habsbourg tragedy, Crown Prince Rudolf*, Ascent books, Londra, 1978.

ce gândește cu adevărat. Așteptând, o va vizita, însoțită de regina Belgiei, pe nefericita ei cumnată, Charlotte. De un an, aceasta își are reședința în masivul castel Bouchout, aproape de palatul regal Laeken, din împrejurimile Bruxellesului. Precedenta ei reședință, castelul Tervueren, a fost distrus de un incendiu a cărui cauză nu a fost clar stabilită. Se știe doar că fosta împărăteasă a Mexicului repeta, văzând castelul arzând: „Cât este de frumos! Cât este de frumos!". Momentele ei de luciditate sunt din ce în ce mai rare, dar calvarul ei va fi extrem de lung*.

Regăsindu-și soția și fiul, Franz Joseph este fericit și calm. Sissi strălucește, iar Rudolf a renunțat la o viață agitată. Împărăteasa este neliniștită.

— De s-ar termina totul cu bine...

— Îți faci mereu sânge rău, răspunde împăratul.

Discuția se înveninează. Împărăteasa nu obține decât un lucru: ca data nunții să nu fie fixată imediat. Rudolf se plânge că mama lui este foarte rezervată față de logodnica sa, iar apoi se întoarce în garnizoana de la Praga.

Pe 17 aprilie, un mare carusel costumat îi adună la Viena pe călăreții din cele mai mari familii, iar nouă zile mai târziu, 2 800 de persoane cântă imnul național în fața împăratului. Franz Joseph întreprinde în cele din urmă o vizită în Boemia, unde ceha este acum admisă la egalitate cu germana în administrație și justiție. Asemenea măsuri liniștesc revendicările locale.

Revenită în Bavaria și crezând că Ludovic al II-lea se află la castelul Berg, Sissi traversează Lacul Starnberg. Suveranul este absent – în toate sensurile cuvântului, de altfel –, iar

---

* Cu mintea rătăcită, împărăteasa Charlotte va muri pe 19 ianuarie 1927, la vârsta de optzeci și șapte de ani. Ea nu a știut niciodată cu adevărat că imperiul s-a prăbușit în 1918.

împărăteasa este dezolată. Oare unde se află el? Fără îndoială, la Chiemsee, cel mai mare lac din Bavaria, pe drumul către Salzburg, unde are intenția să construiască un al treilea castel fabulos, în onoarea lui Ludovic al XIV-lea. Elisabeta ține să îi lase vărului său un semn al trecerii sale pe acolo, mai afectuos decât o simplă carte de vizită – ea are două tipuri de cărți de vizită, în germană și în franceză: „Împărăteasa Austriei și regina Ungariei". În parc, culege o ramură de iasomie și o alătură cărții sale de vizită. Ludovic al II-lea găsește acest gest atât de încântător încât îi trimite verișoarei sale o scrisoare deosebit de emoționată. În schimb, ea îi trimite un braț de iasomie și o fotografie a Mariei-Valeria. Arhiducesa are doisprezece ani. Fizic, nu este foarte grațioasă, dar are un caracter plăcut și un temperament afectuos. Sissi și Franz Joseph profită la maximum de bucuriile familiale alături de fiica lor cea mică.

Pe 18 august, Imperiul Austro-Ungar sărbătorește aniversarea conducătorului său: Franz Joseph are cincizeci de ani. Caracterul multinațional al acestui stat se înfățișează în mod special atunci când auzi diferitele popoare care îl compun cântând imnul național, fiecare pe limba sa. În acea zi, certurile încetează și, de la Viena la Budapesta, de la Budapesta la Praga, toți urează viață lungă împăratului, cu slujbe religioase și parade.

Întreaga familie este reunită la Bad Ischl. Sunt așteptate personalități importante și în primul rând Wilhelm I, care își întrerupe cura de la Bad Gastein. Împăratul german și regele Prusiei are optzeci și trei de ani și aduce din ce în ce mai mult cu o mască de ceară. Prezența lui subliniază importanța *Zweilbund* sau acordul în doi semnat între el și Franz Joseph cu opt luni înainte la Viena, care protejează reciproc cele două imperii în cazul unei agresiuni rusești. Pe peronul gării din Bad Ischl, el este primit de către Elisabeta și se frânge în două pentru a-i săruta mâna.

În toamnă, Franz Joseph şi Sissi sunt într-o dispoziţie excelentă, veseli. Maria-Valeria dă mici petreceri unde lumea se distrează mult, într-o dezordine surâzătoare. Numai Rudolf pare preocupat. În mod curios, logodna l-a întristat. Rudolf îi scrie contelui Latour făcând, pe scurt, portretul mamei sale: „Este o femeie leneşă, dar foarte inteligentă". Faptul că Stéphanie încă nu are menstruaţie preocupă Curtea. Data nunţii nu poate fi deocamdată fixată. Sissi nu se plânge de acest lucru. Ea îi spune nepoatei sale, perfida Maria Larisch, care povesteşte:

— Acest proiect de căsătorie nu îmi place absolut deloc. Belgia a purtat deja nenoroc Habsburgilor.

Franz Joseph nu se nelinişteşte peste măsură. Acest mariaj este unul fericit şi cu asta basta.

În ianuarie 1881, atunci când împărăteasa îl întreabă pe împărat dacă se poate duce din nou în Irlanda, el se opune. De această dată, guvernul englez şi regina Victoria nu ar înțelege... Elisabeta se resemnează, dacă putem spune, să se întoarcă în Anglia, la lordul Combermere, proprietarul unui foste abaţii din secolul al XII-lea, transformată în castel în secolul al XVII-lea, pentru Wilhelm de Orania. Locul este superb, în inima unei păduri de stejari. Câmpiile cu iarbă mătăsoasă coboară până la un lac pe care se zbenguiesc rațe. În schimb, vânătoarea o dezamăgeşte pe împărăteasă. Traseele sunt prea uşoare! Totuşi, din 150 de călăreți, numai vreo 20 termină vânătoarea fără dificultate. Deşi Elisabeta îşi impune un ritm epuizant, doarme prost în camera mică, cu ferestre gotice, pe care şi-a ales-o. Mănâncă foarte puțin, iar sistemul ei nervos suferă. Devine dificilă în privința cailor, încearcă câte trei pe zi şi, în pofida grijii din partea gazdelor sale, nu pare deloc satisfăcută, mai ales când constată, după ce s-a cântărit de două ori de zi, că este pe punctul de a depăşi 50 de kilograme... Regimul ei de suc de carne şi de suc de fructe

este complet insuficient. Bărbaţii continuă să o admire. Sir William Watkin Wynn estimează că „seamănă cu un înger şi urcă pe cal ca un diavol". În schimb, anturajul feminin englez, mai ales cameristele, o consideră cu adevărat prea slabă şi mai puţin tânără decât se spunea. Se ţine bine la cei patruzeci şi patru de ani, dar îi are. Mai mult, Sissi scandalizează servitorii fiindcă nu poartă jupoane; ei află, cu stupefacţie, că desuurile sale sunt din piele foarte fină de căprioară, pentru a o proteja de frig. În acest domeniu, circulă un zvon straniu: în fiecare zi, un croitor vine din oraşul vecin, Whitchurch, pentru... a-i coase împărătesei rochia în jurul corpului! În acest fel, nicio cută, niciun „colăcel" nu riscă să îi compromită talia de viespe. Prezenţa lui Bay Middleton, care fusese foarte bolnav peste iarnă, încurajează noi insinuări, dar împărăteasa nu ţine deloc seama de acestea. Apar critici împotriva stilului ei de viaţă fastuos, de îndată ce este vorba despre vânătoare şi cai. Un locuitor din Rotterdam îi cere chiar să îi împrumute sumele pe care ea le cheltuieşte într-o lună, pentru a-şi redresa afacerile! Considerată vanitoasă, Elisabeta îi răspunde doamnei sale de onoare:

— Singurul lucru care mă mai surprinde este să văd pe cineva că spune sau scrie lucruri bune despre mine.

La 13 martie 1881, ţarul Alexandru al II-lea nu mai scapă din cea de-a cincea tentativă de asasinat, de la începutul domniei sale, în 1855. El moare sfârtecat de o bombă. Văduv de un an de zile, el se căsătorise morganatic cu o prinţesă Dolgoruki. Amintindu-şi că Maria Festetics fusese curtată cu ardoare de către un prinţ Dolgoruki, Elisabeta, foarte emoţionată, îi spune doamnei sale de onoare:

— Nu merită să fii cu mine la Combermere, mai degrabă decât în acea ţară oribilă?

Şi totuşi, acest sejur nu este la fel de însufleţitor ca şi celelalte. Împărăteasa este puţin plictisită de cai şi de călăreţi. Atunci când,

după inevitabilele vizite protocolare, părăseşte Anglia pe 28 martie, o face cu mai puţine regrete ca de obicei. Ea se opreşte la Paris, refuzând, potrivit obiceiului, să stea la ambasadă. După bucuria de a-şi regăsi surorile: pe Maria de Neapole, Matilda Trani şi Sofia d'Alençon, împărăteasa primeşte la hotelul ei vizita noului preşedinte al republicii, Jules Grévy. Adversar al monarhiei şi al catolicismului, acest bărbat din regiunea Jura, care îşi ascunde vârsta – are cel puţin şaptezeci de ani – mai degrabă tern şi exemplul perfect al burghezului care nu forţează nici evenimentele, nici pe oameni, preşedintele nu ezită, când are ocazia, să se arate galant faţă de femei. Îşi doreşte mult să o întâlnească pe împărăteasă. Iar el mai are, dacă se poate spune aşa, două puncte comune cu Sissi: se scoală la ora şase dimineaţa şi mănâncă atât de frugal încât să fii invitat la Elysée este considerat drept o insultă şi o garanţie de a ieşi de acolo înfometat!

Preşedintele vrea să îi facă un compliment Elisabetei pentru viitoarea căsătorie a prinţului moştenitor cu Stéphanie.

— Văzându-vă, doamnă, vă iau drept logodnica.

Sissi se reţine cu greu să nu surâdă şi roşeşte, foarte uimită. Preşedintele are, desigur, cuvinte amabile, dar puţin greoaie. El este la fel de stânjenit în chestiunile mondene ca şi soţia lui. Doamna Jules Grévy s-a făcut celebră, printre altele, pentru gentileţea lipsită de etichetă cu care i-a sugerat soţului ei să încheie o întrevedere pe care i-o acordase prinţului de Wales:

— Jules, condu-l deci pe domnul*...

A doua zi, Sissi primeşte o telegramă. O veste rea? Într-un fel, da, nunta lui Rudolf este fixată pentru 10 mai. Elisabeta este cuprinsă de un presentiment implacabil. Kronzprinzul continuă o călătorie în Ţara Sfântă, făcând diverse observaţii. La

---

* Citiţi pe acest subiect două lucrări excelente: *L'Elysée, Histoire d'un palais*, de Georges Poisson, Librairie Académique Perrin, 1979; şi *Quid des Présidents de la République* de Dominique Frémy, Robert Laffont, 1981.

Bethleem, el notează: „Nu am mai văzut încă niciodată atâtea femei frumoase în acelaşi oraş". O tristeţe amestecată cu resemnare, iată ce transmite prinţul moştenitor. Spre deosebire de mama lui, el nu se teme de ceremonii şi nu refuză protocolul. Ca şi ea, ştie să se facă iubit. În timp ce Franz Joseph a suscitat întotdeauna respect şi admiraţie, Sissi şi fiul ei declanşează entuziasmul şi afecţiunea.

În Belgia, femeile care, de luni de zile, lucraseră pentru a confecţiona trusoul de mireasă al lui Stéphanie, au supranumit-o „Trandafirul de Brabant". Un trandafir? Atunci când logodnica, primită la Salzburg de către Rudolf ajunge în dimineața de 6 mai la Schönbrunn, comentariile care circulă la Curte despre fiica regelui Belgiei nu sunt deloc amabile. Ele urmează portretelor care au putut fi văzute de săptămâni. Maria Larisch, care caută întotdeauna să fie dezagreabilă, notează: „Părul ei tern şi blond era cât se poate de prost coafat. Stéphanie era foarte înaltă (1,76 m), iar silueta ei, în acea perioadă, era una deplorabilă. Ea nu avea nici sprâncene, nici gene". Alte remarci ale familiei susțin: „Săracul Rudolf! Soția lui are delicatețea unui dragon".

Totuşi, Franz Joseph şi Sissi o primesc pe Stéphanie în galeria mică de la Schönbrunn. Lustrele cu 48 de brațe şi candelabrele din lemn sculptat placat cu aur fin luminează scena. Franz Joseph înaintează spre nora sa şi o strânge în brațe înainte de a-i prezenta prinții şi arhiducii. Împăratul este bucuros de această căsătorie dictată numai de rațiuni de stat. Apoi, Elisabeta o îmbrățişează pe Stéphanie şi îi prezintă arhiducesele. Împărăteasa, preocupată de libertate şi de mariaje în care există sentiment, încearcă să-şi disimuleze prin detaşare opoziția față de această căsătorie. Împăratul vrea să consolideze imperiul şi pune, în acest scop, interesele Coroanei înaintea celor ale inimii. Sissi pledează pentru dragoste. Nu i-a luat ea apărarea fratelui său

Ludovic-Wilhelm şi nu îi arată ea fiicei lui, Maria Larisch, o afecţiune care şochează Curtea? A doua zi, în aceeaşi sală în care au loc dineurile protocolare de familie – adică acelea care nu depăşesc 50 de tacâmuri – prinţul de Wales şi prinţul Prusiei, viitorul Wilhelm al II-lea, sunt reuniţi înaintea unui mare bal.

Contesa Festetics îşi notează impresiile: „Prinţesa nu este deloc timidă; foarte banală, ea are un comportament straniu". Prostul ei gust vestimentar şi faptul că nu este drăguţă fac să încline comparaţia cu împărăteasa încă o dată în favoarea acesteia din urmă. Iar doamna de onoare se întreabă dacă Rudolf nu va fi tentat să facă şi el această comparaţie. Însă vremea în care Rudolf îşi admira mama într-o manieră mişcătoare a trecut. Un martor spunea, atunci când ei se îndreptau către Prater: „Trebuie să-l vezi când îi ţine scara de la şa împărătesei, atunci când aceasta încalecă: niciun paj din epoca galantă nu a putut fi mai respectuos, într-un mod tandru!" Era încă epoca în care el era fericit să îşi parfumeze batista aşa cum o făcea şi mama sa ori să îi ţină mănuşile. De atunci, se limitează la o singurătate puţin potrivită cu bucuriile căsătoriei.

În dimineaţa de 10 mai, stă mărturie pentru aceasta o scenă penibilă, povestită de contesa Festetics. Pe punctul de a-şi ridica trena rochiei, ea îl aude pe Rudolf care o strigă:

— Contesă Maria, nu plecaţi, mai rămâneţi puţin… Arhiducele este posomorât şi nervos.

— Mă bucur că ne întâlnim ca altădată…

Dar nu se hotărăşte să intre, rămânând în pragul uşii. El vorbeşte de un buchet pe care i-l va da miresei, apoi reia:

— Sunteţi grăbită?

— Da, Alteţa Voastră imperială, desigur.

— Eu am tot timpul la dispoziţie.

El îi întinde mâna şi o imploră:

— În numele cerului, spuneţi-mi ceva amabil.

Doamna de onoare izbucneşte în lacrimi.

— Dumnezeu să vă binecuvânteze, Alteţa Voastră imperială, şi să fiţi fericit!

Iar el dispare.

În pofida a numeroase eforturi, nunta de la Biserica Augustinilor nu este una veselă. Sissi, foarte serioasă, foarte frumoasă, o aude pe nora ei spunându-i un da sonor cardinalului în timp ce acela al fiului ei de abia se aude şi este pronunţat cu o voce plictisită.

Răceala Elisabetei – care este felul ei de a condamna această căsătorie – se transformă în distanţă. Pe cât de invadatoare fusese soacra ei, pe atât de detaşată se arată Sissi, exterioară ceremoniei şi noii vieţi a fiului ei.

Stéphanie de Belgia, devenită arhiducesa moştenitoare a Austriei, va păstra o impresie de coşmar desprea luna ei de miere. „Iluziile mele au fost distruse de teribila experienţă din noaptea nunţii", va scrie ea. Luna de miere se desfăşoară la Laxenburg. Sissi are de aici amintiri foarte neplăcute şi nu pare să se fi preocupat pentru a instala un decor agreabil pentru tineri. Este frig şi ninge. În toate camerele castelului domneşte un iz de mucegai. „Nicio plantă, nicio floare pentru a sărbători sosirea noastră, a da un pic de culoare şi de veselie acestor locuri iluminate mizerabil. Nimic nu părea a fi fost pregătit. Nu existau nici covoare, nici *coiffeuse*. În apropierea camerei mele, un lighean pentru spălat pe un trepied de fier. Nimic nu fusese făcut pentru a moderniza Laxenburg de când împărăteasa Elisabeta născuse aici în 1856. După toate aparenţele, paturile, saltelele, perdelele datau din acea epocă. Nu era absolut niciun lux, nici chiar confort (...). Nu m-am putut împiedica să constat că nimeni nu simţise vreun interes pentru mine, femeia-copil. Nu mi se acorda nici măcar o reşedinţă demnă de viitoarea împărăteasă a Austriei."

Nu este oare revelator că Elisabeta nu a căutat să înconjoare acest tânăr cuplu cu atenții delicate? Această căsătorie nu îi convenea, pentru că nu era una din dragoste. Dar împărăteasa, amintindu-şi de debutul său la Curte, ar fi putut să fie călduroasă cu nora ei. În ce-l priveşte pe Rudolf, el a mers la altar cu o resemnare dezolantă. A ascultat de tatăl său şi s-a sacrificat. Dar cine îşi dă oare seama? Instinctul mamei sale nu îi permite acesteia să vadă întreaga importanţă a dramei care se desfăşoară.

Doamna ei de onoare, deopotrivă în mijlocul atmosferei şi dispunând în acelaşi timp de o anumită detaşare, se întreabă pe 9 iunie: „Prinţul este inteligent, dar este tânăr şi nu a căpătat principii. Iar acum? Îmi este teamă".

În iulie, Sissi este în Bavaria, la Garatshausen, la fratele ei Ludovic-Wilhelm. Veştile despre Ludovic al II-lea sunt din ce în ce mai îngrijorătoare. El nu vrea să fie văzut de nimeni, în afară de verişoara sa. Îi trimite jerbe de trandafiri şi îi face vizite noaptea, ca şi cum ar fugi de lumina zilei, de realităţi, de lume. Noaptea totul se însufleţeşte: visele, fantasmele. Viaţa devine un teatru asupra căruia el poate domni. Elisabeta se nelinişteşte: Ce se va întâmpla cu Bavaria?

Ea îl regăseşte pe Franz Joseph la Gödöllő. Împăratul este mulţumit. Tocmai a încheiat cu noul ţar, Alexandru al III-lea, o alianţă lărgită, la care, bineînţeles, ia parte şi Prusia. Acordul – ţinut secret – prevede că toate cele trei monarhii se angajează să rămână neutre dacă una dintre ele este atacată de o a patra putere. Elementul cel mai interesant al acordului este că îi permite Austro-Ungariei să transforme, pe termen mediu, ocupaţia Bosniei-Herţegovina într-o anexiune. În acest climat de destindere, în care antagonismele viscerale se atenuează, împăratul şi împărăteasa îi primesc în octombrie, la Viena, pe regele Umberto I al Italiei, ale cărui mustăţi sunt foarte impresionante,

şi pe regina Marguerita. *A priori*, această vizită nu o încântă pe Elisabeta, care a calculat că ar trebui să-şi schimbe rochia de cinci ori pe zi. Dar cele două suverane se simpatizează.

Din nefericire, drama nu este niciodată departe. Pe 8 decembrie, în timp ce Franz Joseph îşi termină cina la Hofburg, şambelanul său îi aduce o telegramă. Cu o voce spartă, el citeşte:

— *Ringtheater* este în flăcări...

Şi adaugă, pentru a comenta informaţia dată de către prim-ministru, contele Taafe, care da asigurări că nu se putea deplânge vreo victimă:

— Cine ştie dacă acest lucru este adevărat?

Împăratul traversează salonul roşu, numit încă Salonul Măcelar, anticamera, micul salon al Elisabetei, marele ei salon, sala ei de gimnastică şi o regăseşte pe Sissi, care, de fiecare dată când poate, rămâne seara în apartamentele ei şi se mulţumeşte cu o ceaşcă de lapte. În acelaşi timp află, după cum se temeau, că incendiul este o catastrofă: există foarte mulţi morţi, nu se ştie exact câţi. Incendiul a izbucnit pe scenă. Sala era plină. Pasionaţi de teatru şi de opere lirice, vienezii veniseră în număr mare să asiste la cea de-a doua reprezentaţie a *Povestirilor lui Hoffman*, capodopera postumă a lui Offenbach. Atunci când incendiul s-a propagat cu o viteză nemaiîntâlnită, sala era în penumbră. Înspăimântaţi, spectatorii s-au repezit spre uşile de ieşire care se deschideau... spre interior. Prima panică în colectiv a lumii spectacolului face 400 de victime, arse sau strivite contra ieşirilor blocate. Emoţia este imensă, iar morţii sunt consideraţi martiri naţionali. Pe cheltuiala sa, Franz Joseph va pune să se ridice pe locul teatrului distrus o capelă comemorativă şi imobile de închiriat, ale căror venituri vor fi transferate unor opere de caritate.

Viena și imperiul sunt în doliu. Toate manifestările sunt anulate, inclusiv vânătorile, pentru o lună. Presa acuză guvernul de incapacitate. Este timpul să fie prevăzute dispozitive care să oprească focul între scenă și sala de spectacole, precum și să reformeze sistemul absurd de uși care nu se deschid către exterior. Pentru Franz Joseph încercarea este una dură. Viena are doar o vocație pentru dezastre și incidente? Ce blestem apasă asupra capitalei? Sissi nu are oare dreptate să vrea mereu să scape de acolo? Datoria și disciplina sunt o obișnuință pentru Franz Joseph, așa că el nu-și abandonează supușii. Sissi este mai îngrijorată. Îi mărturisește, fără iluzii, doamnei ei de onoare:

— Popularitatea este atât de efemeră... Împăratul a fost popular ca puțini alți monarhi, de neatins, invidiat de suveranii europeni; el era deasupra tuturor cu demnitatea sa sublimă, care era o parte din ființa sa. Iar acum este o unealtă în mâna unui acrobat care vrea să rămână în vârf și nu se servește de el decât ca de un balansoar.

Un gând straniu și pasionant. El mărturisește o neliniște și un paseism clar, precum și o neîncredere față de Taafe – *acrobatul* –, prieten din copilărie al lui Franz Joseph și care, într-adevăr, jonglează între tendințele extreme ale naționaliștilor germani, pe de o parte, și mișcările reformiste, precum cea a partidului Junilor Cehi, pe de alta.

La începutul lui 1882, ca pentru a îndepărta soarta cea rea, cuplul imperial și Maria-Valeria asistă la Operă la o reprezentație cu *Oberon*, opera lui Carl Maria von Weber. Fostul ambasador Hübner se află în sală. Fără indulgență, el notează: „Este un eveniment să o vezi pe împărăteasă altfel decât călare, iar publicul se arată recunoscător pentru acest spectacol rar".

Vânătorile de iarnă din Anglia nu o mai pasionează pe împărăteasă. Ea rămâne aici abia trei săptămâni, până pe 6 martie. Plictiseala sa ar putea avea drept sursă anunțul căsătoriei

iminente a lui Bay Middleton și înlocuirea lui pe lângă călăreața emerită cu un alt ofițer-cavaler, dar o asemenea ipoteză rămâne să fie dovedită.

La fel, în această epocă s-ar situa o aventură demnă de o melodramă. Potrivit Mariei Larisch, împărăteasa ar fi revenit la Sassetot-le-Mauconduit sub pretextul de a-și îngriji sciatica. În realitate, ea ar fi născut în mod clandestin o fiică, numită Caroline. Tot potrivit Mariei Larisch, Caroline se va mărita cu un anume Richard Khulnet, va divorța, iar apoi, după ce a emigrat în America de Sud, se va recăsători cu contele Zanardi Landi. Din această a doua căsătorie misterioasa Caroline ar fi avut o fiică, numită Elisabeta. Aceasta ar fi actrița de cinema Elissa Landi, care a cunoscut o perioadă de glorie între 1930 și 1940. În 1932, ea a fost vedeta unui film de Cecil B. de Mille, *Semnul Crucii,* cu Claudette Colbert, Charles Laughton și Frederic March. Nepoata din flori a lui Sissi la Hollywood... Ce crezare să dăm acestei povești pe care Maria Larisch o numește, cu perfidie, „secretul unei împărătese"? Se impune cea mai mare prudență. În primul rând, povestirea nepoatei lui Sissi este confuză, îi lipsesc detaliile și e împănată, pe ici și colo, cu lucruri neverosimile și erori cronologice. Afacerea s-ar plasa în 1882, iar Maria Larisch vorbește de un „fel de accident de călărie" (nașterea!), fără a-l menționa pe cel pe care Sissi l-a avut în 1875 și nici măcar șederea ei la Sassetot în acel an, ședere totuși puțin discretă, așa cum am văzut deja.

Maria Larisch, care vrea să dea impresia că este foarte informată în privința vieții mătușii sale, ignoră informații capitale și cunoscute de sute de oameni. Deci, presupunând că Sissi a revenit la Sassetot, nepoata ei confundă prima sa ședere cu cea de-a doua. Din acest moment, al doilea sejur devine foarte suspect. Acestei prime anomalii i se adaugă faptul că proprietarul castelului, Albert Perquer, nu ar fi putut – din motive

întemeiate – să nu știe de o nouă vizită a împărătesci, care i-ar fi închiriat din nou locuința. În placheta sa *O vilegiatură imperială,* la care m-am referit și care este o mărturie de mare importanță, domnul Perquer regretă că împărăteasa nu a mai revenit niciodată în regiunea Caux. „Din 1875, Sassetot nu a mai revăzut-o (...)." Mai mult, face aluzie la felul în care locuitorii, 20 de ani mai târziu, își aminteau de această ședere, spunând despre anul 1875: „A fost anul împărătesei". Or, cartea lui Perquer a fost terminată pe 31 ianuarie 1897, cu 16 ani înainte ca Maria Larisch să caute, în prima ei carte, să se reabiliteze întinând memoria mătușii sale ilustre. Domnul Perquer nu are deci niciun motiv să o contrazică pe Maria Larisch, deoarece el îi ignoră povestea. În cele din urmă, presupunând că Sissi a născut un copil din flori, a cărui paternitate nu este, de altfel, deloc evocată, este de necrezut că ea a ales un loc în care era foarte cunoscută, foarte ușor de identificat și supusă tuturor posibilităților de indiscreții. „Legenda copilului de la Sassetot" rămâne deci, 100 de ani mai târziu, o legendă foarte îndoielnică. În lipsa dovezilor pe care le cere un istoric, nu are altă valoare decât a unei bârfe căutând să întineze o femeie care, având puterea și frumusețea, nu poate decât să suscite gelozii. Pentru unii dintre contemporanii săi, Sissi, fiindcă a primit prea mult, suferă prea mult. Viața ei trebuie să ascundă vreo tară.

Trecând din nou prin Paris, împărăteasa, care dorește să vadă orașul fără ceremonie, îndrăznește să ia unul din acele omnibusuri cu etaj, care, de la ora șapte dimineața la ora unsprezece și jumătate seara, străbat orașul în lung și-n lat, la trap, și ai căror conductori se fac că nu bagă de seamă când li se fac semne de pe marginea trotuarelor. Contesa Festetics se plânge că nu le folosește mai mult! „Mergem tot timpul pe jos." Este adevărat că acum împărăteasa practică marșul într-un ritm epuizant. Înainte de se întoarce la Viena, ea acceptă o vânătoare

în pădurea de la Chantilly, organizată de generalul Hervé d'Orléans, duce de Aumale. Mare amator de artă, prințul a reunit cele mai ilustre nume și, după un galop săltăreț, el îi dăruiește împărătesei un trofeu. Împărăteasa amazoană este melancolică. Ea va pleca spre Viena. Jules Claretie notează în celebrul său studiu*: „Parisul nu are decât o primire pe care i-o rezervă vizitatoarei sale: să o privească trecând în goana calului și să o salute de departe. Omagiile cele mai puțin zgomotoase sunt, în acest caz, cele mai profunde".

* *La vie à Paris*, vol. III, 1882, editor Victor Havard.

VIII

VULTURUL ȘI PESCĂRUȘUL

Ei s-au regăsit. Sissi și Franz Joseph se strâng în brațe pe peronul gării din Viena. De fiecare dată când ea revine, împăratul este fericit, atât de fericit... Moartea unei călărețe de circ de origine franceză, Emilie Loisset, ca urmare a unei căderi de pe cal, o întristează mult pe împărăteasă, dar pasiunea ei ecvestră este din ce în ce mai înfrânată și înlocuită de marșuri forțate care se aseamănă cu niște curse; acestea îi lasă anturajul palid și la limita puterilor. Trebuie să remarcăm că Sissi detestă să piardă timpul, ea face totul repede. Iubea cursele călare, se consacră acum curselor pe jos. Repede. Mereu mai repede. Iar polițiștii care se ocupă de securitate nu își pot explica cum ea poate, timp de șase ore fără întrerupere, să gonească literalmente pe jos fără a se prăbuși. Gustul efortului, al pariului câștigat și al stăpânirii de sine este o nouă provocare. Iar suita ei nu o mai poate urma pe Elisabeta pe cărări. Sissi a încercat chiar să meargă pe jos de la Feldafing, pe malul Lacului Starnberg, la München, adică vreo 35 de kilometri. După patru ore și jumătate, este nevoită să renunțe. Atunci când, pe 9 august, Wilhelm I face iarăși o vizită la Bad Ischl, el pretextează vârsta înaintată – optzeci de ani – pentru a nu participa la aceste drumeții demne de o capră neagră. În schimb, împăratul Germaniei se bucură să le însoțească pe Sissi și pe Maria-Valeria la teatru. Va regreta: piesa, intitulată *Promisiunea de după cuptor* și pe care aparent nimeni

nu o cunoștea, ridiculizează un prusac. Este nevoie de tot farmecul lui Sissi pentru a repara această gafă și a readuce râsul în mijlocul unui stat-major stupefiat. La rândul său, Rudolf are o lungă conversație cu Bismarck, iar Cancelarul de Fier îi arată prințului cât de mult îl stimează.

O nouă călătorie oficială este prevăzută, în septembrie, la Trieste și în Dalmația. Aceasta se anunță delicată. Extremiștii continuă să întrețină agitația, iar rapoartele poliției estimează că un atentat împotriva împăratului nu poate fi exclus. El vrea să plece singur, însă Sissi, informată de pericole, refuză să rămână acasă.

Ea solicită să împartă pericolul. Se verifică astfel unul dintre paradoxurile acestei suverane: fuge de Curte, din cauza frivolității acesteia, dar face față riscurilor conjugale ale meseriei de șef de stat. Sissi îi poartă pică contelui Taafe pentru că a organizat această călătorie. Ea presimte o dramă. În fapt, este nevoie de schimbarea programului în ultimul moment, căci sunt arestați niște conspiratori, iar la picioarele unei efigii a lui Franz Joseph apar inscripții care amenință cu asasinatul. Sissi nu își părăsește soțul, expunându-se chiar, într-o trăsură deschisă, pentru a-l proteja mai bine. În largul Miramarului, de tristă amintire, trebuie să aibă loc un bal pe vaporul *Berenice*. Ca întotdeauna când este cu adevărat îngrijorată, Sissi este foarte calmă. O statuie. Furtuna face ravagii și se descoperă că vaporul ia apă din toate părțile. Trebuie să se ajungă la o canonieră, *Lucifer*, care are mari dificultăți în a acosta. Cele patru zile de călătorie încordată se termină într-o notă comică: la ultimul mare dineu, unul dintre invitați, poate emoționat de frumusețea lui Sissi, își confundă bolul pentru clătit degetele cu unul dintre pahare și îl golește în întregime! Elisabeta se reține cu greu să izbucnească în râs, în timp ce convivul, care și-a realizat gafa, nu mai știe unde să se ascundă.

Pe 20 septembrie, la Gödöllö, unde soseşte cuplul, împărăteasa se înfurie în mod excepţional pe contele Taafe. Prim-ministrul, care rămăsese liniştit la Viena, „fumând o ţigară groasă de foi în fotoliul său", îi primeşte pe suverani. Adresându-se Elisabetei, el spune:

— Majestăţile lor sunt fără îndoială mulţumite că totul s-a petrecut cu bine... Eram convins de asta. Dacă nu, nu mi-aş fi asumat responsabilitatea acestei călătorii... Măsurile au fost bine luate.

Împărăteasa, care l-a ascultat uimită, explodează:

— Într-un asemenea caz, responsabilitatea nu are importanţă. Dacă se întâmplă o nenorocire, responsabilitatea nu schimbă nimic din asta. Noi putem doar să îi mulţumim Domnului. Lui singur îi datorăm salvarea noastră.

Şi, înclinând uşor capul, ea îl părăseşte pe prim-ministru, rămas cu gura căscată.

Doamnele de onoare, epuizate de marşurile forţate ale lui Sissi, renunță. „În curând, nimeni nu va putea să o mai urmeze", constată Maria-Valeria. Iar o unguroaică, tânără şi robustă, Sarolta Majlath, devine doamna de marşuri a împărătesei. Sissi îşi perfecționează în continuare rezistența luând lecții de scrimă... Platoşa albă căptuşită cu molton, fusta gri şi mănuşile îi vin foarte bine.

Pe 8 iunie 1883, reuşeşte acolo unde eşuase anterior: merge pe jos de la München la Feldafing, în şapte ore, adică o medie de 5 kilometri în 60 de minute, pe o căldură sufocantă. Cadenţa zilnică a lui Sissi la Bad Ischl este înspăimântătoare: şapte ore şi trei sferturi de marş, pentru ea şi doamnele ei de onoare... Cum rezistă? Este palidă, dar încântată, de o zvelteţe maladivă, dar satisfăcută, şi rezistă, comparându-şi performanţele şi analizând rezistenţa nefericitelor care încearcă să o urmeze. Acest surplus de energie, adăugat unei discipline de fier, fac din Sissi

o excursionistă cu pasul sigur și care urmează astfel cărări abrupte, pe cal sau pe spatele catârilor. Atunci când petrece câteva zile la Mürzsteg, în Stiria, într-un pavilion de vânătoare construit în 1870 pentru împărat, ea face o excursie la gurile râului Mürz. Sissi ajunge, călare, aproape de cascada numită „a femeii moarte". Ea pătrunde pe podul de lemn aruncat pe deasupra torentului, dar calul alunecă între două scânduri; înspăimântat, acesta se înclină deja către prăpastie. Un muncitor care lucra lângă pod se repede și reține calul și pe împărăteasă, apoi îi ajută la traversare. I-a fost oare frică Elisabetei? Nu este sigur. În general, ea nu se teme decât pentru ai săi, niciodată pentru sine. La întoarcere, aflând despre accidentul care a fost pe punctul de a o arunca în fundul râpei, Maria-Valeria, care are cincisprezece ani, gravează un poem pe o piatră, mulțumindu-i Sfântului Gheorghe care „a salvat-o de atâtea ori pe mama mea" și îi cere „să protejeze viața prețioasă a celei căreia îi datorez viața".

Departe de aceste acrobații, Franz Joseph se ocupă de exercitarea, la fel de delicată, a marilor manevre diplomatice.

După Tripla Alianță dintre Austro-Ungaria, Germania și Italia, semnată în 1882, el visează să își extindă tratatul defensiv și asupra României. Alianța celor patru va fi încheiată pe 30 octombrie 1883 și marchează un succes clar al politicii sale externe, jalonată de alianțe secundate în Balcani. În politica internă, se evidențiază mai multe elemente care privesc măsurile sociale (reducerea orelor de muncă), în timp ce la Praga este creată o universitate cehă.

Familia este bucuroasă. Pe 2 septembrie, Stéphanie, soția lui Rudolf, naște o fetiță, la Laxenburg. Copilul este numit Elisabeta, omagiu pe care Rudolf a vrut să i-l aducă mamei sale, dar toată lumea o va chema *Erszi,* diminutivul maghiar al prenumelui său.

Împărăteasa este bunică pentru a patra oară.

Stéphanie, care voia un băiat, plânge. Dacă ar fi avut un fiu, Rudolf l-ar fi chemat Wenzel, ca omagiu adus cehilor, de care este foarte legat. Dar el este foarte fericit.

— Nu face nimic, să ai o fată este cu mult mai plăcut, asigură el.

Fapt remarcabil, notat de Maria-Valeria: Sissi, aplecată deasupra leagănului, nu spune, de data asta, că bebeluşul este oribil!

Franz Iosit oferă nou-născutei un smarald de 4 000 de florini şi, 20 de zile mai târziu, Rudolf este numit comandant al Diviziei a 25-a, încartiruită la Viena. Măsura pare să compenseze ideile avansate pe care prinţul moştenitor le susţine fără ascunzişuri. Într-adevăr, de un an de zile, el s-a împrietenit cu un jurnalist liberal, Moriz Szeps, director al noii publicaţii *Wiener Tagblatt.* Fiica acestuia se va mărita cu fratele unui fost medic din regiunea Vendée, deputat francez şi şef al Radicalilor, Georges Clemenceau. Rudolf scrie articole, anonim, criticând guvernul contelui Taafe şi politica externă a imperiului. Dificil de înţeles, Rudolf este supranumit *Insondabilul.* În timpul unei vânători, el îi declară prinţului Franz von Pausinger, desemnându-l pe vărul său, arhiducele Franz-Ferdinand:

— Omul pe care îl vedeţi va fi împăratul Austriei. Nu eu...

Maria-Valeria notează în jurnalul ei, pe 27 noiembrie, că o nouă actriţă îşi face debutul la Burg Theater. Ea se numeşte Katharina Schratt. „Este magnifică..." Treptat se observă că atunci când Franz Joseph este în loja lui, dna Schratt este pe scenă, într-unul din rolurile sale, precum cel din *Îmblânzirea Scorpiei.*

1884. La începutul lui aprilie, Elisabeta pleacă din nou în călătorie, pentru o reală problemă de sănătate: o sciatică – adevărată – o face să sufere, iar cel mai bun mijloc de a se îngriji nu

este, cum o face Sissi, continuarea marșurilor și a călăriei. Agitația ei necontenită o conduce la Frankfurt, la Wiesbaden și la Heidelberg. Dar, evident, suferă din ce în ce mai mult.

Un medic, mare specialist în probleme musculare, dr. Metzger, instalat la Amsterdam, o primește pe împărăteasă. El nu își ascunde pesimismul: Elisabeta riscă o infirmitate dacă își continuă „plimbările". Tratamentul este urgent. Sissi acceptă, cu o condiție: să poată continua să meargă. Tratamentul este energic, ca și dr. Metzger, care constată că pacienta sa călărește patru cai pe zi, face scrimă și se miră că are genunchiul umflat. La țărmul Mării Nordului, împărăteasa visează în fața soarelui care este înghițit de apă:

— Iubesc marea, ultima mea privire înainte de a mă culca este pentru ea.

Cea mai mare victorie a doctorului Metzger asupra împărătesei este de a obține ca ea să se alimenteze normal. Cu îndemânare, medicul nu a vorbit de malnutriție, de anemie sau de oboseală nervoasă provocată de un stomac aproape întotdeauna gol. El nu a vorbit decât de frumusețe, considerând că împărăteasa este „îmbătrânită și ridată" și că dacă va continua să nu bea decât lapte, în doi ani va fi în mod definitiv o femeie bătrână. Argumentul a fost decisiv. Sissi, care ignoră orice limită, nu poate suporta niciun moment ipoteza că straniile sale moduri de a se îngriji pentru a rămâne subțire pot să ducă la același fenomen datorat vârstei ca și la femeile care se mulțumesc, drept singur exercițiu, să își deschidă umbrela.

În timp ce Stéphanie și Rudolf fac o călătorie în Balcani, cu o misiune diplomatică încredințată de împărat prințului moștenitor, Sissi circulă mult în Bavaria, apoi se duce, pe 11 septembrie, în pelerinajul de la Mariazell. Ea făcuse legământul de a dona obiecte prețioase Fecioarei protectoare a Austriei, dacă se va vindeca de sciatică. Elisabeta anticipează oarecum,

pentru că suferă încă. Două luni mai târziu, la Gödöllö, cuplul imperial îi primește pe regele și regina României. Suverana scrie versuri pe care le publică sub numele de Carmen Sylva, ceea ce o interesează mult pe Sissi. Micuță, cu o alură foarte tinerească, aceasta are patruzeci de ani, dar părul ei este deja cărunt. Există o oarecare asemănare între Franz Joseph și Carol I, primul rege al României, țara formată prin unirea fostelor Principate Moldova și Țara Românească. Prințul de Hohenzollern-Sigmaringen este un om al datoriei și rigorii. La fel, o paralelă poate fi stabilită între cele două suverane. Regina, născută Elisabeta de Wied, în Renania, și-a ales pseudonimul de Carmen Sylva, deoarece adoră pădurea, animalele, mai ales câinii, și regăsim în operele sale tot romantismul izvorât pe malurile Rinului și impregnat de misterele Carpaților. Fără a atinge caracterul depresiv, chiar nevrozat al lui Sissi, nostalgia Elisabetei a României nu poate decât să o intereseze pe împărăteasa Austriei. În timpul unui dineu la București, în onoarea ambasadorului Franței, regina a declarat: „Nu poți fi niciodată obosit de viață, nu ești obosit decât de tine însuți!"*.

Fără îndoială, sub această influență poetică, Sissi se cufundă din nou în lectură. Homer și Heine îi sunt tovarăși de căpătâi. În ianuarie 1885, ea se închide la Miramar pentru a reciti *Iliada* și a visa la destinul lui Ahile, tragicul erou al războiului Troiei, a cărui statuie se află în parcul castelului din Corfu care domină Marea Ionică.

Câteva baluri oficiale la Viena o plictisesc; ea încalecă cu mai puțină frenezie, ca și cum accidentele sale ar fi speriat-o totuși. „Dintr-odată, fără motiv, mi-am pierdut curajul; și eu, care în ajun încă nu bănuiam niciun pericol, vedeam o

---

* Citiți studiul istoric al lui Guy des Cars despre dinastia română: *Les Reines de coeur* (Librairie Académique Perrin, 1979).

amenințare în fiecare tufiș și nu puteam să-mi eliberez spiritul de teamă", îi va spune, mai târziu, unei doamne de onoare, încercând să-și analizeze pasiunea dispărută. Atunci când se află pe cal, este mai rezonabilă. Acestui *spleen* i se adaugă sciatica, boală care revine în crize acute. Elisabeta este terorizată la ideea de a fi țintuită într-un fotoliu. Să nu mai poată merge în pas de cursă reprezintă o cruzime în plus. Asta ar însemna că nu va mai putea fugi. Neliniștită, pleacă din nou, în martie, în Olanda, pentru a-l consulta pe doctorul Metzger. Marea argintată și cerul mișcător, pe care numai pictorii știu să îl fixeze pe pânză, îi inspiră împărătesei versuri pe care le scrie într-o vilă închiriată la Zandvort, aproape de Haarlem.

Privirea Elisabetei rătăcește pe plaja cu nisip fin, desfășurată la picioarele dunelor înalte, și mărturisește:

O nostalgie puternică
Mă cheamă în larg.

Ideea sugerată de un arhitect interesat, de a porunci să i se construiască un castel în fața Mării Nordului, nu o seduce. Să rămână nemișcată, să stea într-un loc pentru totdeauna îi este imposibil:

...Fără îndoială, te iubesc,
Mare vastă și aspră,
Cu hula ta sălbatică
Și furtunile tale,
Dar dragostea vrea să fie liberă,...
(...) Eu vreau să planez liber, precum pescărușii,
Pe deasupra valurilor tale
Nu pot să-mi fixez nicăieri cuibul.

*

Fascinaţia pe care Sissi o resimte pentru mare aminteşte de respectul pe care Nietzsche îl încearcă atunci când estimează că, odinioară, anticii spuneau „Dumnezeu" privind marea. Împărăteasa este atrasă de apele profunde, căutând a-şi îneca acolo angoasele şi deziluziile, sperând la un ultim sacrificiu pentru a fi, în cele din urmă, mântuită:

...Ţie o să-ţi dăruiesc
Toate sentimentele mele, toate gândurile mele,
Şi îmi voi cufunda în tine fiinţa rătăcită.

Fiindcă masajele i-au făcut bine, regretă că părăseşte acest ţărm magic. În noaptea de dinaintea plecării, scrie unul dintre cele mai frumoase poeme despre ea însăşi, deşi îşi consideră opera deosebit de mediocră. Este un cântec de iubire şi în acelaşi timp o confesiune secretă, ambele încredinţate valurilor necontenite:

Încă o ultimă privire
Asupra ta, preaiubita mea,
Apoi adio, oricât de greu mi-ar fi;
Să dea Dumnezeu să fie doar un la revedere.
Am ales pentru a-mi lua rămas-bun de la tine
O noapte calmă, cu lună.
Tu eşti întinsă înaintea mea, spectacol radios,
În strălucirea ta de argint.
Când mâine, pe deasupra dunelor,
Razele soarelui te vor mângâia,
Cu o bătaie rapidă din aripă
Voi fi zburat departe.
Cârdul alb de pescăruşi
Va plana în continuare pe deasupra ta,

Dacă lipsește unul
Îți vei da oare seama?

Una dintre dramele Elisabetei este aceea de a regreta plecările, căutându-le în același timp. Nu îi place să își părăsească oaza sa de pace și de solitudine și totuși speră fără încetare într-un nou refugiu. Pescărușul este amenințat de mareea realității și trebuie să își ia zborul înspre o altă stâncă, unde nu va rămâne decât pentru câteva zile sau câteva săptămâni.

În mai, ea se întoarce în Austria, trecând prin Heidelberg, unde o reîntâlnește pe Maria-Valeria. Mama și fiica, în plină reverie poetică, sunt încântate de vechiul oraș universitar, loc de cinste al romantismului german. Cum să nu te gândești la o altă Elisabetă, Elisabeta Stuart, al cărei soț, Frederic al V-lea, a pus să se construiască aici, într-o singură noapte din 1615, un arc de triumf cu motive rustice? Cum să nu contempli îndelung, dinspre malul drept al Neckarului, orașul și vechiul castel bătând la pas faimosul „drum al filosofilor"? Sissi vrea apoi să se ducă în Elveția pentru a vizita, în cantonul Argovia, castelul Habichtsburg, al cărui nume l-a dat, prin contracție, pe cel al Habsburgilor. Este, într-adevăr, leagănul dinastiei austriece, construit în jurul anului 1020 de către Werner I. Însă guvernul elvețian nu privește cu ochi buni vizita suveranei la ruinele „castelului uliilor", iar Sissi trebuie să renunțe la proiectul ei. Neîncrederea Bernei s-ar baza pe intenția – neconfirmată – a lui Franz Joseph de a dori să achiziționeze fostul domeniu imperial, pentru a-l restaura.

Atunci când împărăteasa ajunge pe malul Lacului Starnberg, la Feldafing, la sfârșitul lunii mai, simte nevoia să știe ce s-a întâmplat cu bărbatul întâlnit la balul de *Mardi-Gras* de la Viena, pe când era misterioasa doamnă într-un domino galben. Au trecut deja 11 ani... Ea își reia pseudonimul Gabriela.

Destinatarul, dl Fritz Pacher von Theinburg, care locuieşte în continuare la Viena, răspunde pe 9 iunie:

„Dragă dominoule galben,

Nimic nu putea să mă mire mai mult decât semnul de viaţă pe care mi l-ai dat. Puţin spus că am căzut din nori. Ce s-a întâmplat în aceşti 11 ani? Fără îndoială că tu străluceşti încă, cu frumuseţea ta mândră de altădată; în ce mă priveşte, am devenit un soţ respectabil şi chel, am o soţie de aceeaşi înălţime cu tine şi o fetiţă delicioasă. Poţi, dacă tu consideri potrivit acest lucru, să îţi dezbraci fără teamă dominoul, după ce s-au scurs 11 ani şi să lămureşti această aventură enigmatică, cea mai tulburătoare dintre cele pe care le-am trăit.

Vezi, eu sunt în continuare acelaşi, la fel de simplu şi încrezător. De la tine, nu pot să primesc decât ceva bun, trimite deci fără teamă ceea ce vei dori. Orice ar fi, îmi va face plăcere, la fel ca orice veste venind de la tine...”.

Sissi este încântată. La 11 ani după scurta întrevedere, Fritz a venit la întâlnire, nefiind în continuare complet convins de identitatea doamnei în galben ori comportându-se ca şi cum nu ar fi fost.

Într-o dispoziţie evident lirică, împărăteasa hotărăşte să îi facă o vizită lui Ludovic al II-lea, sperând să-l găsească pe Insula Trandafirilor. Regele este absent, iar Sissi, însoţită de cele două fete ale sale, Gisela şi Valeria, lasă un plic pe un secreter. Câteva rânduri pe care le scrisese în Olanda şi care ascund, oarecum, codul lor:

Ţie, vultur al munţilor,
Oaspete al zăpezilor eterne,
Un gând de la pescăruş,
Regele valurilor înspumate.

*

Ea este *Pescărușul*, el este *Vulturul*. Două păsări solitare. Unul se învârtește pe deasupra piscurilor Bavariei, iar refugiul său este un vârf de munte sau o crăpătură în stânca care se oferă aerului pur. Ea este pescărușul neobosit care traversează marea odihnindu-se, legănat de valuri, apoi, cu un strigăt ironic, bate din aripi spre orizont... Pescărușul are în curând patruzeci și opt de ani, vulturul are patruzeci. Iar pe seama regelui circulă cele mai nebunești zvonuri. Sissi află, înspăimântată, că vărul ei vorbește singur, că se adresează, într-o franceză cizelată, busturilor lui Ludovic al XIV-lea și portretelor Mariei Antoaneta, care sunt „invitații" lui. Iar după ce a golit o duzină de pahare de șampanie – băutura lui preferată –, regele își ia rămas-bun de la „oaspeții" săi, remarcând față de lachei că este foarte plăcut să primești asemenea invitați, căci ei vin doar când sunt chemați și pleacă tot la fel. Se spune că regele, care nu mai trăiește decât noaptea, urlă ordine prin ușile încuiate de două ori cu cheia, se costumează în satrap oriental și, pierdut în fumul unei narghilele, pune rândași goi să danseze în fața sa... Se dau asigurări că Ludovic al II-lea izbucnește în niște furii îngrozitoare dacă baia îi este prea caldă, iar cafeaua prea rece. În castelele sale, care au epuizat finanțele regatului, Ludovic al II-lea domnește peste mașinării care fac să iasă din pământ mese pline cu de toate. În parcul Linderhof, o peșteră falsă evocă deopotrivă *Grota albastră* de la Capri și peștera *Venusberg* din *Tannhäuser*. Regele se instalează într-o nacelă care are forma unei lebede, în timp ce un valet vâslește, iar ambarcațiunea se învârte în mijlocul unui decor înflorit cu trandafiri de ghips și lumini schimbătoare. „Călătoria" durează până în zori. Nesătul, Ludovic al II-lea l-a constrâns pe ministrul său de finanțe, von Riedel, să subscrie la un împrumut de șapte milioane și jumătate de mărci. Bavaria merge înspre ruină, iar suveranul se cufundă în incoerențe din ce în ce mai apropiate una de alta. Iar

anturajul lui este compus doar din lachei, grăjdari şi alţi servitori care acţionează ca nişte spioni.

Ce e de făcut? Pescăruşul poate să salveze vulturul? Atunci când îl întâlneşte, el este transformat, vorbeşte despre „marea bunătate" a împărătesei şi se declară „deosebit de bucuros". Din nefericire, nu este suficient pentru a-i înfrâna capriciile, megalomania şi o manie a persecuţiei pe care Sissi a putut-o deja observa la cumnata sa, Charlotte.

Fiindcă împărăteasa suferă de migrene atunci când se urcă pe cal, îşi continuă explorările intelectuale, în aşteptarea unei noi călătorii. Un german de cincizeci şi trei de ani uimeşte lumea şi o fascinează pe Elisabeta. Fost negustor care făcuse avere prin comerţul cu coloniale, Heinrich Schliemann este pe punctul de a realiza un vis fabulos, care este scoaterea la lumină a siturilor homerice. Cunoaşte la perfecţie greaca veche, a studiat minuţios *Iliada* şi *Odiseea* şi a început săpături arheologice la Micene, în Itaca şi la Orchomene. De un an, cercetările sale privesc Tirintul. Cea mai extraordinară descoperire a lui Schliemann este Troia, pe care el o identifică pe colina Hissarlîk, în Turcia. Elisabeta se pasionează pentru aceste cercetări. Ea înţelege mesajul lui Schliemann, care îşi rezumă încântarea prin aceste cuvinte: „Puteam în sfârşit să vizitez locurile unde se desfăşuraseră evenimentele care mă pasionaseră întotdeauna şi patria eroilor ale căror aventuri mă entuziasmaseră şi consolaseră în tinereţe". Împărăteasa visează să cunoască acelaşi sentiment. Ea scrie: „Corpul meu este încă aici, dar sufletul meu m-a precedat la Troia; numai de-aş putea să ajung acolo!". Speră în această călătorie pentru la toamnă. Până atunci, Elisabeta este reţinută de câteva obligaţii oficiale. Pe 24 august, Sissi, Franz-Iosif, Rudolf şi arhiducele Ludovic-Victor, fratele mai mic al împăratului, urcă în trenul imperial care îi va conduce la Olmütz, al doilea oraş din Moravia. Familia imperială ajunge la

Kremsier, reşedinţa de vară a prinţului-arhiepiscop de Olmütz. Între aceste ziduri Franz Joseph devenise împărat al Austriei în 1848. La iniţiativa lui Bismarck, care îl reprezintă pe Wilhelm I, aici a fost organizată o întrevedere cu ţarul, pentru a aduce la zi prevederile Congresului de la Berlin şi a încerca liniştirea tensiunii din Balcani. Nimic nu a fost neglijat pentru ca ţarul să aibă sentimentul că este foarte bine primit şi în siguranţă. Asasinatul tatălui său îl bântuie.

La şapte kilometri de somptuoasele grădini ale palatului, împăratul Austriei, regele Ungariei şi prinţul moştenitor întâmpină în gara Hullein familia ţarului. Rudolf, în mod voit caustic, îi descrie Stéphaniei scena trăită la sfârşitul dimineţii: „Ţarul a devenit colosal de gras. Marele duce Vladimir şi soţia sa, precum şi ţarina, par bătrâni şi stinşi. Suitele lor şi mai ales servitorii lor sunt înspăimântători. Ei poartă noile uniforme cu o croială complet asiatică. Cel puţin, pe timpul ţarului defunct, ruşii erau eleganţi, iar unii dintre curteni aveau un aer cât se poate de distins. Acum, este o turmă îngrozitor de vulgară". Numai detaşamentele care îl însoţesc pe ţar i-au făcut o impresie excelentă lui Rudolf.

Elisabeta este superbă într-o rochie de satin de culoarea piersicii, cu guler înalt. Pentru a-l onora pe Alexandru al III-lea, Franz Joseph a adus aici trupa de la Burgtheater. Seara este plăcută, propice prezentării în aer liber a *Visului unei nopţi de vară*, piesa cea mai poetică a lui Shakespeare, care amestecă în mod natural supranaturalul cu farsele. Katharina Schratt este uimitoare în rolul Hermiei. Alexandru III este subjugat. El a aplaudat-o deja pe Katharina Schratt la Sankt Petersburg şi îl întreabă pe Franz Joseph dacă actriţa poate să participe la supeul prevăzut la ora opt pe terasa grădinii, în timp ce un foc de artificii iluminează statuile şi fântânile baroce. Franz Joseph este încurcat. Ţarul doreşte o încălcare a protocolului, dar este

dificil să îl refuzi. Elisabeta este încântată de o asemenea surpriză, ea adoră amestecurile... Dar atunci când țarul și Bismarck, ale căror pahare trebuie să fie umplute cu regularitate, încep să povestească istorii încărcate de sens, deoarece sunt prea ușuratice, atmosfera este mai puțin plăcută. A doua zi dimineață, Franz Joseph vine să i se plângă lui Sissi că țarul i-a trimis 100 de trandafiri și o broșă cu smaralde Katharinei Schratt, înainte de a se plimba cu ea. Sissi trage concluzia, legitimă, că soțul ei este interesat de doamna Schratt. Iar acest lucru nu o deranjează... Deoarece Sissi va pleca din nou, poate că el ar fi mai puțin nefericit în compania unei femei care are atâtea calități? Nu este ea blândă, mereu binedispusă? Ea are douăzeci și opt de ani, el cincizeci și cinci... Și s-a separat de soțul ei.

Răsplata lui Sissi, prezentă în această conferință fără mare rezultat, sosește pe 5 octombrie, odată cu plecare ei către Grecia. O călătorie inoportună, căci tensiunea din Balcani este vie. Elisabeta nu are intenția de a-și modifica voiajul. Și, deși Franz Joseph îi cere, printr-o telegramă adresată baronului Nopcsa, să nu traverseze Dardanelele și să nu facă escală la Smirna, iahtul *Miramar* se îndreaptă către Troia. Ea întârzie în fața mormântului lui Ahile, dar nu merge deloc în mijlocul săpăturilor, căci picioarele îi refuză acum marșurile extenuante. Miză a politicii austriece și rusești care se înfruntă, Bulgaria este pretextul pentru incidente. Rudolf, partizan al unei acțiuni armate, regretă călătoria mamei sale în estul Mediteranei: „Împărăteasa face o croazieră în Orient, scrie el, iar momentul este dintre cele mai prost alese".

După Rodos, Cipru și Port Said, unde își petrece timpul fugind de consulii care au venit să o aștepte și delegându-le pe doamnele ei de onoare, împărăteasa revine la Trieste pe 1 noiembrie. Din nefericire, această întoarcere într-un climat umed și friguros îi declanșează sciatica și îi sporesc nostalgia. Numai

soarele îi face bine acestui corp epuizat de privațiuni ridicole și eforturi iraționale. Sissi regretă că trăiește și îl anunță pe Franz Joseph că, dacă din cauza sănătății ei, viața va trebui să îi fie un calvar imobil, atunci este gata să se omoare.

— Atunci vei merge în infern, îi răspunde Franz Joseph, care nu mai știe cum să îi facă plăcere soției sale.

El este nefericit, ea de asemenea, dar nefericirea lor nu este aceeași.

— Infernul îl avem deja pe pământ, suspină Elisabeta.

Depresia ei crește constatând că Valeria, care are acum optsprezece ani, este curtată. „În adâncul sufletului, eu nu te iubesc decât pe tine", spune Sissi vorbind despre fiica sa, ale cărei fotografii le-a pus pe un întreg paravan din biroul ei din Vila imperială. Foarte directă cu fata ei favorită, îi spune după un bal:

— Dacă te încăpățânezi să te căsătorești cu un coșar, nu te voi împiedica...

Ceilalți doi copii, Gisela și Rudolf, sunt mai puțin apropiați de Elisabeta. Gisela trăiește în Bavaria, iar Rudolf, al cărui mariaj este, după cum prevăzuse Elisabeta, o catastrofă, este din ce în ce mai atras de ideile liberale, de tavernele unde se cântă în iz de usturoi, grăsime prăjită, vin și tutun, și de cele discrete, unde femei lipsite de timiditate încearcă să-l destindă pe prințul aflat într-o stare de spirit întunecată.

Într-un sens, boala sa este aceeași ca a mamei sale. Este lipsa de ocupație. „Sunt condamnat să fiu un leneș", spune el, în timp ce a publicat scrieri remarcabile despre peisajele vieneze și Austria inferioară.

Franz Joseph rămâne înlănțuit la datorie. Sissi își dă perfect seama că instabilitatea ei o împiedică să îl facă pe împărat complet fericit, el întotdeauna atât de bun și de gentil, întotdeauna atent și de o îngăduință admirabilă. Împărăteasa este

nerăbdătoare, dar nu egoistă cu soțul său. Ea este conștientă de limitele ei afective și fizice, care nu i se potrivesc unui om sănătos, încă tânăr, deși lasă impresia că are mai mult de cincizeci și șase de ani. Calviția lui și favoriții cenușii îl îmbătrânesc în momentul în care Sissi, în continuare frumoasă, nu are nici măcar un fir de păr alb. Complicitatea lor – care a fost mult criticată pentru că nu s-a încercat să fie înțeleasă – va regla raporturile cuplului începând din primăvara anului 1886. Sissi, aflată mereu între două călătorii, se gândește din ce în ce mai mult să se lase „înlocuită". Dacă este alături de împărat, îl plictisește cu angoasele, cu premonițiile și cu tristețea ei. Dacă este absentă, el nu poate rămâne mereu singur. Împăratul are nevoie de o însoțitoare discretă, demnă, simplă fără să fie familiară, care să păstreze o distanță convenabilă față de un personaj de rang înalt, dar care să știe să fie sinceră. O aristocrată fiind exclusă, cine altcineva poate juca mai bine acest rol decât o actriță? Katharina Schratt, pe care Franz Joseph o admiră din ce în ce mai mult, este femeia ideală pentru a juca acest rol, ingrat, al unui fel de dublură a cărei prietenie nu ar fi șocantă. Sissi îi comandă un portret al actriței pictorului Heinrich von Angeli și îl anunță pe Franz Joseph că i-l va face cadou. Să spunem că el este fericit ar fi prea puțin. Pe 20 mai, el îi trimite un bilet pictorului:

— Cu permisiunea împărătesei, mi-ar plăcea să vin mâine la ora unu în atelierul dumneavoastră, ca să văd tabloul Katharinei Schratt, care v-a fost comandat pentru mine.

A doua zi, Elisabeta își însoțește soțul, pentru că știe că modelul operei se află în atelier. În schimb, doamna Schratt nu se aștepta la vizita suveranei. Ea vrea să plece, dar este prea târziu. După trei zile, împăratul îi scrie prima scrisoare doamnei Schratt. Este o scrisoare pentru a-i mulțumi că a făcut efortul de a poza pentru tablou. Drept recunoștință, alătură misivei sale

un inel superb cu smaralde. Și semnează „admiratorul dumneavoastră devotat".

A doua zi, Elisabeta și Franz Joseph vizitează noua vilă, pe care împăratul tocmai a construit-o foarte aproape de Viena, în sud-vest, la Lainz. Elisabeta, plină de inspirație, botează locul Vila Hermes. În stil renascentist, somptuos și greoi, cu basoreliefuri de marmură, casa este amplasată în centrul unui parc splendid. Sissi apreciază că poate să evadeze fără efort spre pădure. Sala ei de gimnastică, cu adevărat pompeiană, este echipată cu material sportiv complet. Exerciții, masaje, totul este pregătit pentru cultura fizică a împărătesei, care nu are încă cincizeci de ani. Există chiar și un cântar foarte precis, pe care împărăteasa urcă de două ori pe zi.

Aflându-se în Bavaria, Sissi află o veste teribilă, de care se temuse întreaga familie: Ludovic al II-lea tocmai a fost arestat în castelul său Neuschwanstein, din ordinul unei comisii medicale prezidate de un celebru specialist münchenez în boli mintale, dr. von Gudden*. Astfel, drumul regelui fragil către coșmar a continuat, inexorabil...

Prezența împărătesei în apropierea lacului este mai întâi o coincidență. Apoi, nu putem decât să ne întrebăm. Dincolo de afecțiunea pe care i-o poartă nefericitului ei văr, vrea să fie informată de tratamentul care i se aplica suveranului sau oare caută să îl protejeze, chiar să îl ajute și, eventual, să îi organizeze evadarea? Între împărăteasă și mama ei izbucnește o discuție aprinsă. Un om l-ar fi putut ajuta pe rege și ar fi putut asigura legătura cu împărăteasa, este contele Durckheim, aghiotantul lui Ludovic al II-lea. Dar se simțea supravegheat și fusese, de altfel, arestat la München de către conspiratori. Maria-Valeria va nota în jurnalul ei din 13 martie 1902: „În cursul unui dineu,

---

* A se vedea, pentru mai multe detalii, de același autor, *Louis II de Bavière ou le Roi foudroyé*, la editura Perrin.

contele Durckheim mi-a spus că mama dorea să îi vorbească în acea perioadă şi că el ar fi sfătuit-o să nu o facă". Potrivit acestei teorii, Sissi, negăsind ajutor pe lângă Durckheim, ar fi organizat, în grabă, o tentativă de răpire, dar aceasta ar fi eşuat. Este complice la un proiect sau pur şi simplu informată doar parţial? Sissi nu crede în nebunia vărului ei. Desigur, acesta este extravagant, cheltuitor până în punctul de a-şi fi îndatorat ţara cu mai multe milioane de mărci. Ludovica nu mai ştie ce să creadă despre fostul logodnic al Sofiei.

Sissi şi fiica ei Maria-Valeria se instalează într-un mic hotel din Feldafing, ceea ce nu poate decât să atragă atenţia, în faţa castelului Berg, unde este internat regele. Vrea oare ea să fie liberă în toate mişcările sale, presimţind un deznodământ tragic, precum un ultim act al unei opere baroce?

Contesa Festetics observă că Elisabeta este foarte palidă şi că tocmai a plâns în acea dimineaţă de 13 iunie, ziua de Rusalii. Telegrame pleacă spre Franz Joseph şi Rudolf. Sissi nu are stare, mergând de-a lungul malului, în pofida unei vremi ameninţătoare. Peste noapte, furtuna care plana peste lac s-a dezlănţuit, violentă.

A doua zi, Sissi şi Maria-Valeria îşi termină micul-dejun, atunci când soseşte Gisela, bulversată, şi cere să îi vorbească mamei sale între patru ochi.

— Trebuie să îţi spun ceva în particular.

În camera învecinată, conversaţia este scurtă şi aprinsă. Elisabeta strigă:

— Regele s-a aruncat în lac!

Izbucneşte în lacrimi, zguduită de spasme.

— Nu era nebun! Era numai un original pierdut în visul lui. Dacă ar fi fost tratat cu mai multe menajamente, fără îndoială că un sfârşit atât de tragic ar fi fost evitat.

Întreaga zi, Sissi ezită între lacrimi și mânie. Guvernul l-a ucis pe regele visurilor. Prințul Luitpold, unchiul lui Ludovic al II-lea și socrul Giselei, însărcinat să asigure regența, nu este decât un asasin. Pe seară, în timp ce știrea se răspândește în Bavaria stupefiată, Sissi se aruncă pe podeaua camerei sale și, întinsă pe jos, spune:

— Iehova! Tu ești mare! Tu ești Dumnezeul răzbunării, tu ești Dumnezeul îndurării, tu ești Dumnezeul înțelepciunii.

S-a spus că împărăteasa, avertizată de un servitor rămas fidel regelui, ar fi căutat să îl ajute să evadeze. Urme de trăsură în fața porților castelului Berg au fost, într-adevăr, observate, impregnate în noroiul înmuiat de ploaie. Această ipoteză, foarte romantică și care li se potrivește atât de bine celor doi veri, nu este din nefericire susținută de nicio dovadă, în afara urmelor acestei berline pe care doi servitori afirmă că au și văzut-o.

În schimb, astăzi se poate stabili că regele, a cărui atitudine foarte calmă de după internare contrasta cu bizareriile sale, a vrut să evadeze apropiindu-se de apele sumbre ale lacului în timpul unei plimbări cu medicul său. El l-a sugrumat pe dr. von Gudden și s-a îndreptat către mijlocul lacului, fără îndoială pentru a fugi, dar a fost secerat de un atac imparabil, căci se afla în plină digestie a unei mese pantagruelice. Nu a murit înecat, ci din cauza unui stop cardiac. Destinul a fost mai rapid decât voința sa, ceea ce exclude o sinucidere.

Sissi este descompusă. Un vis care era, parțial, și al ei, tocmai s-a frânt. Funcționari cu minți limitate au împins către moarte un rege genial, dar risipitor. Sissi s-a simțit întotdeauna apropiată de acest om, care îi semăna. Erau amândoi înalți și frumoși. Amândoi fugeau de lume, ea prin călătoriile sale, el prin visele lui de piatră. Iar această manie de a răsturna protocolul cu ironie o amuzase pe Elisabeta, atunci când regele amenința să-și pună peruchierul să prezideze Consiliul de miniștri, dacă

nu era ascultat! Ea se ascundea după evantaiele sale, el se adăpostea după un paravan. El îl salvase pe Wagner, păstrase identitatea bavareză în cadrul uniunii germane, dăduse de lucru multor pictori, arhitecţi, zidari, decoratori, încurajase Crucea Roşie. Suferise, dispreţuind povara vieţii. Şi cum putea Elisabeta să nu se gândească la orele petrecute pe lacul tragic, la bordul lui *Tristan,* micul vapor cu zbaturi al lui Ludovic al II-lea, ore în timpul cărora împărăteasa şi regele furau momente preţioase din viaţa lor oficială? Cum putea uita trandafirii, sutele de trandafiri pe care el îi trimitea verişoarei sale? Şi scrisorile semnate *Vulturul* şi *Pescăruşul,* ascunse în sertarul unei mobile care le devenise confidentă? Visul este destrămat de o tragedie mediocră. Creaţia este învinsă de gestiune, oraşul tocmai a ucis un poet al fanteziei şi al naturii.

De nerecunoscut, torturată de durere şi, poate, urmărită de remuşcarea că nu l-a putut salva, Sissi trimite o coroană şi o jerbă de flori, dar nu are puterea să se încline la catafalcul monarhului care şi-a găsit, în cele din urmă, pacea. Ea nu dă decât o poruncă, scurtă şi revelatoare: ca pe pieptul său împodobit în diagonală cu marele cordon al Ordinului Sfântul Gheorghe să fie pusă o ramură de iasomie, floare pe care el o iubea atât de mult şi care fusese semnul lor de recunoaştere. Un ultim cadou al *Pescăruşului* rănit către *Vulturul* secerat...

Rudolf a fost delegat de tatăl său să asiste la funeraliile lui Ludovic al II-lea la München. Pe drum, el se opreşte la Feldafing. Starea mamei sale îl îngrijorează mult şi îi arată o blândeţe neaşteptată. Ea repetă:

— M-am gândit atât de mult la hotărârile insondabile ale sorţii, la timp şi la eternitate, la pedeapsă şi la recompensă, sterile şi interzise, şi îmi dau seama acum că trebuie să fii umil şi să îţi pui credinţa în Dumnezeu...

Însă isteria Elisabetei îl tulbură pe Rudolf. Împreună cu Gisela, el o chestionează pe Valeria cu privire la comportamentul mamei lor. Dezechilibrul ei ar putea oare atinge lipsa de măsură a celui avut de rege? Valeria nu poate răspunde. Plânge.

Pe 21 iunie, la patru zile după înmormântarea solemnă a lui Ludovic al II-lea la care participă o mulțime orfană și mânioasă, Elisabeta se duce la München, după ce pusese să se cânte un recviem în biserica din Feldafing. În cavoul familiei Wittelsbach, meditează, cu un aer solemn, și depune o coroană pe mormânt. Din cripta familială iese o femeie puțin mai liniștită, o femeie care mărturisește: „Tristețea îmi este mai prețioasă decât viața". Și, înainte de a părăsi Bavaria, ea își deschide caietul și scrie câteva rânduri disperate:

Adio, lacul meu.
Azi îmi încredințez patria
În adâncul apelor tale
Și plec fără odihnă prin lume
În căutare de noi orizonturi.

Bavaria îi provoacă dintr-o dată oroare. Împărăteasa era singura care îl înțelegea pe Ludovic al II-lea. Dialogul, straniu, este întrerupt pentru totdeauna. Ea se simte izolată în a suporta greutatea vieții. Regele a avut privilegiul să-și trăiască fantasmele și a pierit din această cauză. Nu asta este soarta: să dispari din cauza vieții tale? Sissi nu mai ignoră faptul că singurătatea ei fastuoasă, premonițiile și angoasele ei nu vor lua sfârșit decât odată cu moartea ei. Un roman fabulos se încheie printr-o tragedie. Anumiți autori au susținut că între cei doi veri, care se fascinau unul pe celălalt, s-a putut naște o pasiune carnală, iar în superbul său film *Amurgul zeilor* Luchino Visconti a

adoptat această teorie*, care nu se bazează pe nicio dovadă și, ceea ce este mai grav, pe nicio asemănare cu realitatea. Homosexual și misogin, regele o considera pe verișoara sa mai mult ca pe un suflet în derivă decât ca pe o femeie. Comuniunea iluziilor și a decepțiilor era suficientă pentru plăcerea de a fi împreună. În schimb, dispariția regelui, trădat și neînțeles, rupe în oarecare măsură un echilibru în dezechilibrul lui Sissi. *Vulturul* nu va mai zbura. Singur, doar *Pescărușul* se va învârti pe cer, rătăcit, bătând din aripi cu disperare. Ea o va spune adesea:

— Aș vrea să părăsesc această lume ca o pasăre care își ia zborul.

* În vara lui 1983, acest film uimitor a fost din nou proiectat pe ecrane, dar pentru prima dată în varianta sa integrală, de peste patru ore. Montajul inițial eliminase circa 45 de minute, ca urmare a bolii regizorului.

IX

MAYERLING SAU ÎMPĂRĂTEASA ÎNDURERATĂ

Elisabeta nu își va reveni niciodată din acest șoc. Și totuși, ea nu a terminat de suferit... Fuga nu va fi decât un derivativ, deopotrivă fastuos și mizerabil, pentru durerea ei.

În primăvara lui 1887, după o vizită agitată la un azil psihiatric vienez, după ce primise un buchet de violete de la doamna Schratt și o aplaudase în această capodoperă a melodramei care este *Stăpânul forjelor**, împărăteasa se duce la Mehadia, un loc admirabil din sudul Ungariei**. Romanii instalaseră aici *Băile lui Hercule* (Băile Herculane), canalizând o apă foarte caldă, cu o temperatură între 41 și 62 de grade. Căldura estivală este de altfel copleșitoare, iar portarii hotelurilor recomandă prudență celor veniți la cură, căci „sunt mulți scorpioni sub pietre". Asta nu o împiedică pe Sissi să se plimbe prin pădure, pentru a comunica mai bine cu natura, despre care scrie:

Totul se schimbă în această lume
Iar fidelitatea nu este decât un cuvânt golit de sens.

---

* *Le Maître des Forges* (Stăpânul forjelor) este un roman de Georges Ohnet, apărut în 1882. Subiectul lui este o istorie sentimentală desfășurată într-un cadru burghez. Romanul fost adaptat cu succes într-o piesă de teatru, care s-a jucat în Franța, Rusia și Marea Britanie (n.tr.).

** Localitatea se află de fapt în Transilvania, provincie pe atunci inclusă în Imperiul Austro-Ungar (n.tr.).

Numai tu, puternică natură,
Tu eşti etern fidelă şi sublimă.
Fericit cel care te iubeşte şi se înclină în faţa ta.
El scapă de amărăciunea decepţiei.
Aş da tot ce am pe lume
În schimbul seninei tale fidelităţi.

Deschizându-şi fereastra către clarul de lună, împărăteasa romantică visează în inima admirabilei păduri din Europa Centrală. Totul ar fi perfect dacă nu ar exista şerpii. Numai aceştia îi provoacă teamă, dar expediază unul către Menajeria de la Schönbrunn.

Pe 28 aprilie are loc o mare întâlnire poetică între Sissi şi Carmen Sylva.

Elisabeta de Austria o consideră „foarte gentilă şi foarte interesantă" pe Elisabeta de România. Aceasta din urmă, mai puţin dezordonată decât Sissi, având mai mult picioarele pe pământ, analizează foarte bine caracterul suveranei Austro-Ungariei, o zână care „refuză harnaşamentul unui protocol rigid şi emfatic", şi constată că ei nu-i pasă de „aprobarea oamenilor, pe care o dispreţuieşte, dar există totuşi în ea o puternică vitalitate, avidă de a se manifesta". Atunci când Sissi îi întoarce reginei vizita şi stă în Castelul Peleş de la Sinaia, conversaţia devine mai intimă. Regina o întreabă pe împărăteasă:

— Frumuseţea ta te ajută probabil să-ţi depăşeşti timiditatea, nu?

— Nu mai sunt timidă, mai degrabă mă încearcă plictiseala. Sunt înveşmântată cu haine frumoase, sunt încărcată de bijuterii, apoi ies şi distribui unora şi altora cuvinte insipide, până cad de oboseală. În cele din urmă, mă întorc în apartamentele mele şi scriu sub dictarea lui Heine.

Carmen Sylva, a cărei viață intelectuală este mai afirmată decât cea a lui Sissi, pentru că ea își publică poemele – Sissi refuză să facă același lucru în timpul vieții –, rezumă bine drama lui Sissi, care nu vrea să fie ceea ce s-ar numi „o regină-obiect". Regina României nu poate să o sprijine mai bine pe Sissi decât scriind: „Suntem tentați să acuzăm o ființă că nu își face datoria imediat ce se îndepărtează de cărările bătătorite. A vrea să gândești sau să acționezi altfel decât turma înseamnă să te expui răzbunării acesteia. Am spus-o întotdeauna, moda este făcută pentru femeile fără gust, eticheta pentru oamenii lipsiți de educație, biserica pentru cei fără religie, rutina pentru ființele cărora le lipsește imaginația și elanul".

Întoarsă la Viena, Sissi constată că se clevetește mult pe seama interesului pe care Franz Joseph i-l poartă doamnei Schratt. Elisabeta face față și o vizitează pe actriță, manifestându-și astfel sprijinul față de prietenia pe care o solicită împăratul. Nu este oare împărăteasa cea care a ales-o pe doamna Schratt? Curajul lui Sissi este, de asemenea, bineînțeles, o nouă manieră de a-și bate joc de bârfe. Însuși împăratul i-a scris actriței: „Onoarea și reputația dumneavoastră îmi sunt sacre înainte de toate și aș vrea să vă spun că țin să las să apară în lume, sub adevărata ei lumină, prietenia noastră, căreia nu îi găsesc nimic de reproșat".

În iulie, Sissi face prima sa călătorie poetică. Ea se duce la Hamburg pentru a o întâlni pe Charlotte Emden, sora lui Heine, și promite că va porunci să se depună flori pe mormântul lui de la Paris, unde el murise în 1856. Pe aceste flori se va putea citi: „Împărăteasa Elisabeta poetului ei preferat". După un scurt sejur în Anglia, la Cromer, în comitatul Norfolk, pentru băi, apoi la Osborne, pentru o vizită la regina Victoria, Sissi revine în Bavaria. Ea este foarte destinsă, afișându-și cei

cincizeci de ani strălucitori, deşi frământaţi de întrebări religioase, mai ales de la moartea regelui Ludovic al II-lea.

Aniversarea lui Franz Joseph – are cincizeci şi şapte de ani – este sărbătorită la Bad Ischl, în familie. Împăratul îşi ridică paharul în sănătatea fiului său. Elisabeta îi şopteşte soţului său la ureche că pot de asemenea sărbători aniversarea arhiducelui Franz-Salvator, îndrăgostit de Maria-Valeria. Franz Joseph ezită, apoi îşi ridică paharul şi repetă toastul:

— Ei bine! Şi în sănătatea celuilalt!

Elisabeta, care este sigură că Maria-Valeria se va căsători cu Franz-Salvator – nu se înşală –, ridică obiecţii, fără răutate, faţă de tinereţea lor. El nu are decât douăzeci şi unu de ani, iar ea doar nouăsprezece.

— Trebuie încă să vă vedeţi mult. Nu te cunoşti niciodată destul. Să nu crezi, ca mulţi oameni, că vreau să te fac să te căsătoreşti cu Valeria pentru a o ţine aproape de mine. Odată măritată, fie că pleacă în China, fie că rămâne în Austria, va fi acelaşi lucru...

Şi, pe loc, ea îşi promite să nu fie niciodată o soacră înspăimântătoare sau invadatoare, povestind că „la început soacrele au obiceiul de a fi încântătoare, dar apoi, veţi vedea!". La mai mult de 30 de ani după debutul ei ca femeie măritată, Sissi nu a putut uita asupririle arhiducesei Sofia, care i-au măcinat fericirea. În noaptea de 19 spre 20 octombrie, arhiducele Rudolf, care tocmai a transformat un pavilion de vânătoare încântător, în inima pădurii vieneze, îşi petrece acolo primul lui sejur. Locul se cheamă Mayerling...

Visul grec o urmăreşte pe împărăteasă. La sfârşitul lui octombrie, ea se îmbarcă, la Trieste, pe iahtul imperial *Grief*. Pe 30 face o escală la Itaca, unde, în mod conştient, doreşte să-şi poarte paşii pe urmele lui Ulise. Bătrânul consul al

Austro-Ungariei în Corfu, baronul Warsberg, strălucit elenist, cu părul grizonant și mustața roșcată, a fost solicitat să îi fie ghid Elisabetei. Împărăteasa a făcut o adevărată călătorie de studii, dar, ca întotdeauna, în pas de cursă. Consulul este împărțit între necesitatea de a rămâne în Corfu pentru sănătatea sa și onoarea pe care i-o face împărăteasa. El cedează în fața farmecului elevei sale, dar trebuie să recunoască: „Oboseala mea depășește tot ceea ce am cunoscut până acum în călătoriile mele prin Orient, care nu erau totuși lipsite de oboseală".

Pentru ofițerii și echipajul iahtului, acest periplu, ce urmează indicațiile lui Homer, nu reprezintă numai odihnă. *Grief* este un vapor vechi, zuguit de furtună, și care navighează cu dificultate printre insule. Ancorează în Corfu pe 4 noiembrie. Sissi nu este grăbită să se întoarcă; hoinărește pe coasta Albaniei – ceea ce îl îngrijorează pe Franz Joseph – și revine la Gödöllö la început de decembrie.

Pe 24 se sărbătorește o zi istorică: Sissi împlinește cincizeci de ani. Acest lucru nu îi face de altfel nicio plăcere... Fizic, împărăteasa pare să nu aibă decât treizeci și cinci de ani, iar silueta sa este în continuare la fel de uimitoare. Moda glorifică acest corp care luptă împotriva vârstei. Rochii strâmte, mâneci bufante, umeri ridicați, gulere înalte, toate îi vin bine, iar negrul pe care îl poartă aproape fără încetare o face încă și mai slabă. Cocul ei, înălțat, este rezultatul unor eforturi răbdătoare. Ea nu are pereche în a da lovitura de toc, nerăbdătoare și precisă, care face să i se învârtă trena fără a lăsa vreodată să i se ghicească glezna, ceea ce ar fi fost o rușine. Moda feminină a anilor 1880–1890 nu are manechin mai prestigios decât împărăteasa. Ea face să triumfe toate strădaniile croitorilor și, prin imitație, ale modistelor, pentru a atinge un rezultat care face lumea să viseze: o talie subțire.

Dar, în spatele privirii blânde, furtunile interioare mătură veselia. Sissi este nervoasă, neliniștită, pierdută – cu drag – în labirinturile poeziei, ale naturii sălbatice, ale animalelor și ale eroilor Antichității. Conversația cu Franz Joseph devine dificilă, el mulțumindu-se să îi ceară lui Sissi vești despre sănătate și să se îngrijoreze în privința călătoriilor ei îndrăznețe. Heine și Homer sunt pentru el niște simple nume; pentru ea, este vorba de modele, de idealuri. Împăratul semnează rapoarte, verifică note de serviciu, analizează telegramele începând de la ora patru dimineața. Sissi visează la claruri de lună, compune versuri, care sunt tipărite în secret doar pentru ea. Universurile lor se întâlnesc acum cu foarte multă dificultate. Mariajul între realismul fără geniu și romantismul nevrozat este imposibilă. Dar rămâne o mare tandrețe cu, de o parte și de alta, voința de a fi atent la partener și de a nu-i produce durere. Înțelegem de ce Franz Joseph, care suferă atât de mult de singurătate, îi scrie Katharinei Schratt la sfârșitul lui 1887 o scrisoare în care îi cere să îi garanteze „prietenia și gentilețea ei pentru anul viitor". Aceasta nu îl împiedică să dorească să o vadă pe Sissi că rămâne puțin alături de el. Vienezii se neliniștesc pentru intenția, atribuită împărătesei, de a se retrage de la Curte și din familia sa, după nunta fiicei sale, cum făcuse odinioară Carol Quintul. Și se numără zilele în care Elisabeta a stat la Viena. Calculul se face rapid.

1888. În ianuarie, împărăteasa Austriei prezidează un mare bal la Viena, suportând să rămână cu doamnele ei de onoare timp de patru ore, iar în februarie regina Ungariei acționează în același fel la Budapesta. Familia își revine după o dublă emoție în privința lui Rudolf: pe de o parte, urmărind un cerb, rănește un paznic de vânătoare care se afla lângă tatăl lui, iar pe de alta, la Laxenburg, este aruncat la pământ într-un accident de

trăsură. În martie, Rudolf își reprezintă familia la funeraliile lui Wilhelm I, la Berlin. El are o lungă conversaţie cu Bismarck, şi îi exprimă punctul său de vedere asupra atitudinii lui ambigue din conflictul austro-rus. Mama sa decide să plece din nou, împreună cu Valeria, în Anglia. Abia ajunsă la Hotelul Claridge, se duce la muzeul doamnei Tussaud şi scoate un strigăt de spaimă în faţa efigiilor ei şi a celei a împăratului:

— Numai de ar putea fi distruse!

Nu mai poate fi vorba de vânători, nici chiar în Austria sau în Ungaria, căci Sissi, foarte afectată, a pus să fie vânduți mai mulți cai. Sciatica o supără şi face băi la Bornemouth, sigură că stațiunea din regiunea Dorset, la modă începând cu 1810, este, potrivit cuvintelor lui Thomas Hardy, „un loc de vilegiatură mediteraneean pe țărmul Mării Mânecii". O scrisoare de la Ida Ferenczy o anunță că Andrassy este foarte bolnav. Ea îi trimite gânduri bune şi un ceas, ceea ce îl mişcă mult pe maghiar. Acesta îi va răspunde, două luni mai târziu, cât apreciază gestul, deşi ceasul nu este unul de valoare, ştiind că regina nu face niciodată un lucru de formă sau dintr-un capriciu şi că este întotdeauna sinceră: „Acest ceas îmi este cu atât mai prețios cu cât simt, privindu-l, că nu este un dar de Curte, o distincție, ci o amintire. Cea care mi l-a trimis, chiar de nu ar fi regina noastră preaiubită, este, prin spiritul ei, prin persoana şi caracterul său, ființa cea mai interesantă pe care am întâlnit-o vreodată. Nu doresc decât un lucru, ca toți cei care o cunosc să o iubească la fel de mult ca şi noi".

Este încă unul din paradoxurile lui Sissi: pentru a o iubi, trebuie să o cunoşti, iar pentru a o cunoaşte, trebuie să o iubeşti. Venerată, ea ar cuceri toate inimile, dacă s-ar arăta mai mult. Cele şi cei care o critică sunt, mai întâi, cei care îi deplâng călătoriile; reproşurile lor se nasc dintr-o frustrare perpetuă şi, în cele din urmă, cea mai mare greşeală a împărătesei este aceea de

a fi absentă. Iar, drept exemplu, procesiunea Sfintei Împărtășanii fără Elisabeta și fiicele sale își pierde mult din interes în ochii multor vienezi, care pândesc aparițiile împărătesei la fiecare ceremonie sau manifestări oficiale.

Ea îl regăsește pe Franz Joseph la Lainz. Împăratul tocmai a primit-o pe regina Victoria la Innsbruck, unde ea a ajuns cu o migrenă tenace, consecință a unei călătorii care a durat șaptesprezece ore. *Breakfast*-ul prevăzut a fost compromis, dar relațiile dintre cele două imperii sunt dintre cele mai bune.

Dacă Franz Joseph este mai călduros ca niciodată, Rudolf îi face o primire glacială mamei sale. Prințul moștenitor, numit pe 18 martie inspector general al Infanteriei, are mintea în altă parte.

— Asta înseamnă să te întorci acasă, spune mama lui, dezamăgită.

Rudolf o alarmează pe soția lui, căci dispare nopți întregi, într-o societate care nu este a ei, bea prea mult și se amuză, potrivit poliției, într-un mod regretabil. El își neliniștește și anturajul, căci se spune că are contacte secrete cu oamenii politici maghiari din opoziție. Și cu străini: Clemenceau a venit la Viena, unde Rudolf l-a primit la miezul nopții, la Hofburg, într-un climat care se aseamănă cu acela al unei conspirații. De fapt, lui Rudolf, spirit curios și deschis, îi place să fie informat. El este. Astfel, află despre un proiect de alianță franco-rusă și îl ascultă pe Clemenceau care critică politica imperială.

La masă, mama lui, care îl observă și îl găsește foarte schimbat de la moartea lui Ludovic al II-lea, îl întreabă:

— Ești bolnav?

— Nu, doar obosit și la capătul puterilor.

În iulie, Katharina Schratt, care își petrece un sejur la Bad Ischl, face o vizită suveranilor și îi însoțește la plimbare. Comentariile abundă în privința ciudatei prietenii a acestui trio.

Valeria consideră că mama sa greşeşte încurajând aceste relaţii ambigue. Împărătesei nu îi pasă. La fel ca şi Ludovic al II-lea, ei i-au plăcut întotdeauna actorii şi, la fel ca şi lui, îi place să asculte texte frumoase, având un mare interes pentru Byron şi pentru Shakespeare. Ceea ce Valeria nu poate şti este maniera delicată în care tatăl ei îşi conduce relaţiile cu actriţa. „...Dumneavoastră spuneți că vă veți domina, eu voi face la fel, chiar dacă asta nu îmi este întotdeauna uşor, căci nu vreau să fac nimic rău." Şi acest lucru, pe care trebuie să îl reținem: „Îmi iubesc soția şi nu vreau să abuzez nici de încrederea ei, nici de prietenia ei pentru dumneavoastră. Fiindcă sunt prea bătrân ca să vă fiu un prieten frățesc, permiteți-mi să vă rămân un prieten patern şi tratați-mă cu aceeaşi bunătate şi aceeaşi candoare ca şi până acum". Împăratul ține, de asemenea, să îi facă dreptate Elisabetei: „...Împărăteasa a vorbit de dumneavoastră în mai multe rânduri, cu cea mai mare bunătate şi gentilețe, şi pot să vă asigur că ea vă iubeşte mult. Dacă veți învăța să o cunoaşteți pe această femeie remarcabilă mai îndeaproape, veți avea în mod sigur aceleaşi sentimente".

Numai această corespondență fără fard permite să se măsoare complicitatea care înconjoară prietenia amoroasă dintre Franz Joseph şi Katharina Schratt. Într-adevăr, Sissi este prea lucidă pentru a nu avea remuşcări. Actrița este tot ceea ce ea nu este, tot ceea ce ea nu poate fi. Există, în retragerea împărătesei, o mare parte de abnegație pe care nu o putem nega. Prin îndepărtarea sa, ea face sacrificiul imaginii sale, iar unei prietene, actriță la Berlin, doamna Schratt îi scrie: „Oamenii spun că împărăteasa este frigidă şi incapabilă să vorbească deschis şi fără rezerve, dar mie ea îmi vorbeşte în maniera cea mai sinceră, spunându-mi multe lucruri care îmi par pe cât de greu de înțeles, pe atât de mişcătoare. Ea are în mod clar calități rare printre care se numără bunătatea; aceasta se citeşte în ochii ei

minunați. Aceştia au fost afectați de numeroasele experiențe triste şi decepții, dar asta le-a permis de asemenea să fie încă şi mai expresivi"*.

Elisabeta şi Maria-Valeria merg la Bayreuth, în amintirea lui Ludovic al II-lea, neobosit mecena al acestui festival extraordinar, a cărui primă ediție din 1876 a fost pe punctul de a fi şi ultima: succesul de public nu a oprit catastrofa financiară, cu un deficit de 150 000 de mărci. Wagner se gândise chiar să îşi vândă casa, vila Wahnfried, şi să se exileze în Statele Unite ale Americii.

În program este *Parsifal.* Între primul şi al doilea act, Elisabeta o primeşte în loja sa pe Cosima, văduva lui Wagner, care îi seamănă foarte mult tatălui ei, Franz Liszt. Ea vorbeşte de el, de soțul ei şi de Ludovic al II-lea, fără de care nimic nu ar fi fost posibil.

— Muzica este singura mea bucurie...

— Aveți dreptate, nici eu nu mai ies aproape deloc; la teatru, toată lumea mă priveşte; pentru a spune tot, nu îmi face plăcere să fiu în mijlocul oamenilor.

— Mă încearcă aceleaşi sentimente. L-am înțeles întotdeauna pe regele Ludovic al II-lea. În vremea noastră, a devenit aproape imposibil pentru o ființă care are cât de puțină delicatețe şi un ideal să trăiască în mijlocul oamenilor, atât sunt de barbari şi de grosolani.

Cosima uită să precizeze cum fusese însărcinată, chiar de mai multe ori, de către soțul ei, să îi solicite ajutoare financiare urgente regelui. Ea se fereşte să amintească faptul că, pe 18 octombrie 1865, Wagner o lăsase, în mod laş, să îndese 40 de saci grei în două birje, saci care conțineau 40 000 de guldeni. Guvernul, furios pe generozitatea suveranului, se răzbunase

* Joan Haslip, *The Lonely Empress,* Londra, Weidenfeld şi Nicolson, 1965.

plătind suma numai în monede de mică valoare și lăsând să se știe acest lucru. În cele din urmă, Cosima uită să îi spună din nou lui Sissi judecata pe care ea o făcuse față de sora acesteia, Sofia, la momentul logodnei ei neplăcute cu Ludovic al II-lea: „Este o mică ducesă...". Nu, Cosima nu are nici bunătatea, nici măreția admirabilului său părinte.

Octombrie. Mirajul grec se înscrie, tenace, în mintea împărătesei. Ea se pregătește să plece iarăși în Corfu, unde își manifestă intenția de a se stabili. Nimeni nu o crede capabilă de acest lucru.

Franz Joseph este întristat de această nouă plecare. Împăratul a învățat să se mulțumească cu o prezență intermitentă; când Sissi este acolo, ea nu este pur și simplu de față; vine dintr-o călătorie, pregătește o alta. El îi mărturisește regretul de a o vedea plecând atât de departe, pentru așa de multă vreme. „Mai ales după zilele scurte și agitate, dar atât de intime, pe care noi tocmai le-am petrecut împreună. Tu te-ai arătat deosebit de grațioasă, încântătoare și bună și îți mulțumesc pentru asta... Gândește-te uneori la micuțul tău, care este foarte singur și care te iubește extrem de mult". Nu putem decât să fim emoționați de acest atașament care durează de peste 35 de ani. Fericirea lui Franz Joseph ar fi simplă: i-ar ajunge să fie lângă soția sa. Singurătatea, insuportabilă, îl împinge să o vadă pe Katharina Schratt, care știe să nu fie nici instrumentul unui clan, nici purtătoarea de cuvânt a unui grup. Conversația ei este veselă, distractivă; ea înveselește orele care nu sunt consacrate dosarelor sau disciplinei și îi impune împăratului regulile ei de viață. În mica ei casă de pe Gloriette Gasse, nu departe de Schönbrunn, este o perfectă gazdă burgheză. Ciocolata ei este onctuoasă, mezelurile bine afumate și nu este obsedată de greutatea ei. Într-un cuvânt, doamna Schratt este apetisantă. Nimic, totuși, din

examinarea corespondenței lor nu permite să se spună că relațiile dintre ei au fost cu adevărat unele carnale, în pofida unei legende tenace pe acest subiect...

Cazul Elisabetei este mai complex: spre deosebire de soțul ei, nu are nicio soluție pentru a se putea linişti. Totul trebuie mereu reluat de la început. Ea trece de la entuziasm la toane, se răsuceşte, se agită, se caută şi nu se găseşte. O ştie şi este, fără îndoială, încă şi mai nefericită decât soțul ei.

Înainte de a pleca din nou, Sissi acceptă să prezideze împreună cu împăratul recepțiile de onoare în cinstea noului împărat german*, Wilhelm al II-lea, al cărui tată, Frederic al III-lea, nu a domnit decât 99 de zile. Noul rege al Prusiei este primit cu curtoazie, dar fără căldură, iar pe 4 octombrie, la Hofburg, este dat un dineu de 160 de tacâmuri. Elisabeta, frumoasă, este deja cu mintea în Grecia. Ea regretă că Franz Joseph nu o lasă pe Maria-Valeria să o însoțească. Împăratul este de altfel complet împotriva acestei călătorii, din motive de securitate. El se teme ca pirații de pe coastele albaneze să nu acosteze în Corfu şi să o răpească pe împărăteasă. Şi putem măsura dialogul imposibil dintre acest bărbat şi această femeie care trec extrem de aproape pe lângă o fericire convențională: el se teme pentru viața ei; teama lui Sissi nu este moartea, ci viața.

Corfu. Blândețea unei toamne aurii, a unei ape calme şi a chiparoşilor drepți ca nişte santinele ale soarelui. Elisabeta învață greaca, cea veche şi cea modernă, sub supravegherea unui avocat, maestrul Thermojanis, pe care baronul Warsberg, ghidul mereu devotat, i l-a recomandat. Sissi este o elevă silitoare, instalată pe terasa vilei Braila, la Gasturi. Priveliştea este splendidă, iar animația străduțelor, foarte italiene, nu o deranjează pe

* Nepot al lui Wilhelm I, prin tatăl său, şi al reginei Victoria, prin mama sa.

împărăteasa studioasă, care declamă plimbându-se încoace și încolo, în timp ce femeile din port vin și pleacă, cu coafurile lor etajate ascunse sub baticuri extravagante albastre, galbene și roșii. Elisabeta de Austria vibrează de aventuri homerice.

Este oare mulțumită, dacă nu poate fi fericită? Contesa Festetics îi creionează un tablou sinistru Idei Ferenczy, rămasă la Viena: „Ceea ce văd și ceea ce aud aici mă îndurerează, draga mea Ida. Fără îndoială, împărăteasa este mereu gentilă în intimitate și vorbește ca și altădată. Dar ea nu mai este aceeași, o umbră i s-a răspândit peste suflet. Este singura expresie care se potrivește; dacă, din comoditate sau din plăcere, o ființă își refulează și își neagă orice sentiment nobil, aceasta nu poate produce decât amărăciune sau cinism! Crede-mă, îmi plânge inima cu lacrimi de sânge. Mai mult, ea are reacții care șochează bunul simț și chiar rațiunea. Ieri dimineață, timpul era urât, dar cu toate astea, ea a ieșit pe mare. La ora nouă a venit o ploaie diluviană, însoțită de tunete, care a durat până la ora trei după-amiază. În tot acest timp, ea și-a continuat plimbarea de-a lungul coastei, așezată pe punte, sub o umbrelă; era udă până la piele. În cele din urmă, a debarcat într-un loc oarecare, a comandat o trăsură și a dorit să-și petreacă noaptea într-o vilă străină. Poți să-ți imaginezi unde s-a ajuns. Domnul fie lăudat, medicul ei o însoțește întotdeauna".

Imposibilitatea de a rămâne imobilă și deplasările instantanee ale împărătesei îi atrag Elisabetei o poreclă hazlie: ea este supranumită „calea ferată" sau „împărăteasa locomotivă"! Putem nota, la fel ca și contele Corti, că este „un apelativ care nu are nimic peiorativ, căci, pentru populația rurală din Grecia, calea ferată este culmea lucrurilor grandioase".

Pe 12 noiembrie, Sissi primește o telegramă care o scoate din minți: tatăl ei tocmai a suferit un nou atac de apoplexie. Ea îi telegrafiază împăratului, anunțându-l că se întoarce cât mai

repede. Dar pe data de 15, după-amiază, soseşte o nouă telegramă, din partea lui Franz Joseph, care o anunţă că tatăl ei a murit la ora patru dimineaţa, la Tegernsee. „La moartea tatălui tău, sunt sincer alături de tine, cu toată dragostea mea". Durerea lui Sissi este profundă. Este încă un adio spus copilăriei, dar este cel mai grav, căci veselul duce Max, care dispare la optzeci de ani, reprezenta întreaga fantezie a lumii. Nonconformismul şi generozitatea. S-a stins un poet al vieţii, dar, spre deosebire de fiica sa, el era întotdeauna fericit. Din nou, împărăteasa se îmbracă în negru, culoarea nenorocului.

Înainte de a se întoarce la Trieste, Sissi, care şi-a încălzit durerile sub soarele din Corfu, îi scrie fiicei sale Valeria: „...Am văzut deja destule lucruri frumoase, dar nimic pe lume nu depăşeşte Skeria (numele homeric al Insulei Corfu). Sub cerul înstelat, spectacolul este cu atât mai încântător. Ieri seară, acest tărâm al minunilor s-a deschis în faţa mea şi inima mea nu reuşeşte să se sature de atâta frumuseţe".

Hotărârea ei este luată: vrea să-şi construiască o locuinţă în Corfu şi îl însărcinează cu asta pe baronul Warsberg, promovat arhitect şi grădinar. Apoi se întoarce acasă, însoţită de lectorul ei grec.

Pe 2 decembrie, la cea de-a patruzecea aniversare a domniei lui Franz Joseph, familia reunită află două veşti, una fericită, cealaltă uimitoare. Pe de o parte, Valeria îşi anunţă intenţia de a se logodi cu arhiducele Franz-Salvator, ceea ce mama ei presimţise dintotdeauna şi nu îl surprinde deloc pe împărat. Râsete, emoţii. Pe de altă parte, Sissi anunţă că şi-a tatuat o ancoră bleu pe umăr!

Două săptămâni mai târziu, Elisabeta, îngrijorată de comportamentul straniu al lui Rudolf, palid şi taciturn, îl invită la cină, împreună cu Stéphanie. Ea îi cere fiului său:

— Te rog, fii bun cu Maria-Valeria și soțul ei, în ziua în care vor depinde de tine...

— Ți-o promit și ți-o jur.

Împărăteasa îl binecuvântează pe fiul ei cu un semn al crucii pe frunte.

— Ești fiul meu și te iubesc profund.

Rudolf este emoționat. El îi sărută mâna mamei sale, iar Maria-Valeria îi îmbrățișează pe împărăteasă și pe fratele ei. Și lasă să îi scape un strigăt de afecțiune, un elan al inimii aproape nepotrivit sub lambriurile de la Hofburg:

— Așa ar trebui să fim mereu...

În ajunul Crăciunului, împărăteasa împlinește cincizeci și unu de ani, iar întreaga familie este adunată pentru anunțul oficial al logodnei Valeriei. Chiar și fosta guvernantă a arhiducesei este prezentă. Elisabeta îi spune, cu umor:

— Iată-ne pe amândouă la pensie.

O fericire profundă domnește în familia imperială... pentru 48 de ore. A doua zi după Crăciun, Elisabeta pleacă din nou la München, fără ca să poată fi criticată pentru asta: va petrece câteva zile alături de mama ei, pe care nu a mai văzut-o de la moartea tatălui său. Este însoțită de cei doi logodnici. Franz Joseph, rămas la Viena, îi trimite o scrisoare tandră lui Sissi: „Cele mai bune urări pentru toți, dar mai ales pentru tine, îngerul meu auriu. Fie ca toate dorințele tale, care sunt realizabile și care nu m-ar jena prea mult, să se împlinească. Păstrează-mi dragostea ta, îngăduința și bunătatea ta. Am sentimentul, și mă încearcă o profundă recunoștință legat de asta, că dragostea ta, departe de a se răci odată cu trecerea anilor, ca și a mea, crește și sunt foarte fericit pentru acest lucru. Am primit ieri de la prietena mea telegrama alăturată".

Sinceritatea și seninătatea dirijează acum raporturile cuplului imperial. Se pare chiar că, datorită doamnei Schratt, intermediară

care face să se bârfească, a intervenit un echilibru real între Sissi și Franz Joseph. Actrița a împiedicat o ruptură și știe să fie disponibilă pentru ea, la fel ca și pentru el. Ușa și inima actriței nu sunt niciodată închise. În acest timp, la München, arhiducesa Ludovica este bucuroasă să își vadă fata. „Eram în picioare, gata de primire, spune baroana de Redwitz, ne prinsesem flori pe hainele noastre negre pentru a atenua doliul pe care îl purtam în cinstea ducelui defunct. Mai întâi a sosit împărăteasa, care a urcat repede scările. Am fost surprinsă să o văd atât de tânără, atât de frumoasă, atât de vioaie și cu ten atât de trandafiriu, în pofida celor cincizeci și unu de ani ai săi." Sissi este bine dispusă, dar, potrivit obiceiului ei, refuză să ia parte la masa de familie. În ziua de Anul Nou, refuză chiar să i ureze La mulți ani! Ea învață greaca și își îngrijește corpul cu un medic, un maseur suedez și o femeie robustă care îi face frecții. „O întreagă menajerie!", declară Ludovica.

Înainte de a se întoarce la Viena, se reculege, o subțire siluetă în negru, la mormântul lui Ludovic al II-lea. *Pescărușul* nu îl uită pe *Vultur,* a cărui efigie o poartă într-un mic săculeț. Ea revine la Viena la jumătatea lui ianuarie.

Totul ar fi aproape perfect, dacă starea lui Rudolf nu ar fi din ce în ce mai îngrijorătoare. Ce rău îl roade, mai exact, pe prințul moștenitor? Este aici o enigmă răscolitoare, primul mister dintr-o enormă tragedie de care ne amintim și azi.

Dar, de la jumătatea lui ianuarie 1889, evenimente neconfirmate, comportamente, reflecții și decizii care aparțin uneori mai mult legendei decât adevărului istoric seamănă o confuzie incredibilă în viața familiei imperiale, precum și în aceea a milioane de bărbați și de femei supuși ai imperiului și, într-un cuvânt, vor zgudui lumea, traumatizând-o.

Cea mai mare prudență impune așadar o examinare cât se poate de obiectivă a cauzelor, circumstanțelor și consecințelor loviturii date Casei de Austria de către ceea ce numim soartă.

Sfârșitul lunii este relativ încărcat de obligații. Duminică, 27 ianuarie, ambasadorul Germaniei, prințul de Reuss, dă o recepție la reședința de pe Metternichgass nr. 3, cu ocazia aniversării lui Wilhelm al II-lea. Franz Joseph, Curtea și înalta societate sunt de față. Sissi îi cere nurorii sale să o reprezinte, căci ea nu are chef să „se înhame". Rudolf pare abătut și trist. Tenul lui este palid. Pe 29, o cină reunește familia la Hofburg, căci Sissi și Franz Joseph urmează să plece peste două zile în Ungaria. Rudolf se scuză la ora cinci după-amiază și îi cere tatălui său să îl ierte, deoarece este foarte răcit. O previne, de asemenea, pe soția sa Stéphanie că nu va apărea la cină. Prințul moștenitor se află deja în pavilionul lui de la Mayerling, pentru o vânătoare care trebuie să înceapă a doua zi. El speră să își revină.

Miercuri, 30 ianuarie. Marele orologiu de la Hofburg, care dă înspre Josefsplatz, bate ora zece a dimineții. Împărăteasa și-a părăsit cabinetul de toaletă, unde tocmai și-a terminat gimnastica. În salon, participă acum la lecția de greacă, ascultându-și profesorul care îi citește din Homer. Ora unsprezece. Ida Ferenczy, care este una dintre puținele persoane pe care Elisabeta le autorizează să intre în apartamentele ei fără să fie anunțată, bate la ușă. Este descompusă. Cu o voce stinsă, spune:

— Majestate, baronul Nopcsa ar vrea să vă vorbească imediat.

— Să aștepte sau să revină mai târziu.

Lectora lui Sissi insistă: șambelanul trebuie primit imediat. Pentru a-și justifica insistența, adaugă:

— Aduce vești rele despre Alteța Sa prințul moștenitor.

Profesorul de greacă iese. Baronul Nopcsa, care o iubește pe Elisabeta ca pe fiica lui, vorbește blând, cu o emoție intensă.

— Majestate... Prințul moștenitor Rudolf este mort...

Sissi izbucnește în lacrimi și se prăbușește pe patul ei de fier, care nu a fost încă strâns. Se aude un pas rapid și ușor în salonul pentru micul dejun. Este împăratul...

Elisabeta îi strigă Idei:

— Să nu intre! Nu încă!

Unguroaica se grăbește la ușă, în fața căreia se află baronul Nopcsa, care se străduiește să-și stăpânească durerea. Împărăteasa încearcă să-și usuce lacrimile.

— Lucrul acesta se vede? Ei bine! Fie, lăsați-l să intre și fie ca Domnul să îmi vină în ajutor.

Cumplitul tête-à-tête este scurt: niciun martor nu poate spune ce cuvinte a folosit Sissi pentru a-i anunța împăratului teribilul adevăr. După câteva momente, ușa salonului s-a deschis. Franz Joseph, copleșit, frânt, trece pe dinaintea șambelanului și nu dă decât un ordin înăbușit:

— Veniți cu mine, baroane.

Sissi coboară la lectora sa, căci știe că doamna Katharina Schratt așteaptă ora vizitei la împărat. Împărăteasa face un efort supraomenesc. Doamna Schratt, atât de blândă, atât de calmă, va ști să-l ajute pe împărat să depășească șocul. Acum, trebuie să o prevină pe Valeria. Elisabeta se întoarce în camera ei. Valeria o găsește acolo, în lacrimi.

— Rudolf este foarte, foarte bolnav... Nu mai există speranță!

Fiica ei înaintează și își trece brațele pe după gâtul mamei, așezându-i-se pe genunchi.

— S-a întâmplat ce este mai rău..

— S-a omorât?

— De ce spui asta? Nu, nu... Fără îndoială că a fost otrăvit...

Apare Franz Joseph. Cele două femei i se aruncă în brațe, plângând. Tăcerea este insuportabilă. Împăratul îi spune fiicei sale:

— Du-te și caut-o pe Stéphanie...

Între două hohote de plâns, Elisabeta repetă:

— Când se apucă să distrugă, marele Iehova este ca o furtună.

Acestea sunt, cu mici diferențe, aceleași cuvinte pe care le pronunțase când a aflat despre moartea lui Ludovic al II-lea. Și, la fel ca în cazul lui Ludovic al II-lea, împărăteasa refuză să creadă în sinuciderea fiului ei.

Ce s-a întâmplat la Mayerling în noaptea de marți 29 spre miercuri 30 ianuarie 1889? Ce s-a întâmplat cu *exactitate?* Cea mai fantastică enigmă istorică a secolului al XIX-lea, drama cea mai sfâșietoare a vechii Europe, nu a încetat să trezească diverse interpretări. Mayerling este drama unui om, a unei familii, a unei lumi. Acest cuvânt, altădată plin de blândețe atunci când era pronunțat, este, de mai bine de un secol, cel al unei tragedii care s-a desfășurat într-un pavilion drăguț, amplasat în inima unei văi liniștite. Un loc încântător, romantic, în care, chiar și astăzi, ai inima strânsă. Un coșmar în pădurea vieneză. Un loc important al Istoriei, când aceasta se confundă cu moartea.

Cititorul va înțelege că într-o biografie a împărătesei Elisabeta nu este posibil să studiem în detaliu cauzele, împrejurările și consecințele acestei tragedii ieșite din comun, așa cum au făcut-o nenumărați autori, cronicari, martori autentici sau falși, scriitori fascinați sau cineaști mai mult sau mai puțin inspirați. Multe dintre elemente sunt cunoscute, altele rămân ipotetice, iar viața arhiducelui Rudolf de Habsburg, personaj de mare anvergură, merită singură câteva sute de pagini. Totuși, studii excelente au ridicat foarte bine problema*. Cu toate astea, au

---

* A se citi printre altele, cu folos, lucrările recente: *Mayerling ou le destin fatal des Wittelsbach,* de Celia Bertin (Perrin, 1972), *Le secret de Mayerling,* de Raymond Chevrier (Pierre Waleffe, 1967) și, bineînțeles, paginile pe care contele Corti le consacră dramei în cartea sa magistrală *Elisabeth d'Autriche,* deja citată de mai multe ori (reeditarea textului din 1934, tradus în franceză la Ed. Payot, în 1982). Dar, prin definiție, nicio lucrare nu conține revelațiile pe care le-am cules cu prioritate și pe care le vom citi mai departe.

rezolvat într-un mod satisfăcător această enigmă? În general, s-ar putea crede acest lucru. Dar începând din 11 martie 1983, teza oficială, admisă de bine de rău pe vremea lui Franz Joseph, ca și în 1982, este contestată într-o manieră pe cât de spectaculoasă, pe atât de neașteptată. Iar în paginile următoare vom citi despre această bulversare fantastică, expusă pentru prima dată într-o carte.

Care era deci teza oficială? O rezum. Prințul moștenitor, inteligent, dar depresiv, strălucit, dar instabil, era foarte nefericit în viața privată, ca și în viața sa publică. Căsătorit, din rațiuni de stat, cu prințesa Stéphanie a Belgiei, el nu simțea decât plictiseală alături de soția sa, considerată puțin grațioasă, meschină și geloasă.

Nașterea fiicei lor Erszi ar fi permis, pentru un moment, să se spere într-o înțelegere rezonabilă, chiar dacă nu idilică, a cuplului. Oficial, nașterea fusese una dificilă, iar medicii au avertizat-o pe Stéphanie că nu va mai putea avea alți copii. Rudolf, profund îndurerat de imposibilitatea de a da un fiu dinastiei, s-ar fi despărțit definitiv de soția lui. În realitate, o boală din 1888, a cărei natură este incontestabil una venerică – fără îndoială o blenoragie –, ar fi contribuit din plin la perturbarea spiritului și a sentimentelor sale. Arhiducele s-ar fi dedat într-adevăr unui desfrâu trist, nesătul, disperat, dar în deplină luciditate. Numai câțiva confidenți, printre care vizitiul lui și valetul său de cameră, ar fi fost cu adevărat la curent cu legăturile sale cu femei de moravuri ușoare, fără a uita, bineînțeles, poliția imperială însărcinată cu securitatea lui... și cu informarea împăratului. El ar fi plănuit un complot împotriva tatălui său, urmând să se încoroneze rege al Ungariei în locul lui Franz Joseph...

În viața publică, Rudolf nutrea ambiții mai mari decât cele oferite de funcțiile pe care le exercita, delegate lui treptat de

către tatăl său. Contactele sale cu mediile progresiste și liberale, contacte secrete sau clandestine, erau numeroase... Interesul său pentru maghiari era unul federalist și contrasta cu diplomația imperiului. Scrierile sale politice, publicate sub pseudonime, criticau linia urmată de Viena. Frustrat că era încă doar prinț moștenitor la treizeci de ani (tatăl său fusese împărat la optsprezece ani), el ar fi căutat un destin răsunător, o cauză europeană pe care s-o susțină. Ideea sa era cea a unui mare imperiu, de la Dunăre la Mare Egee.

În 1888, se îndrăgostise de una dintre fetele descurcăreței Elena Vetsera, foarte tânăra baroană Maria. Maria Larisch, verișoara perfidă a lui Rudolf și nepoata morganatică a Elisabetei, a servit drept mijlocitoare. Maria Vetsera, încă un copil – avea șaptesprezece ani –, este micuță, rotunjoară și deja înflorită, datorită unei ascendențe orientale. Rudolf este atât de îndrăgostit că i-a adresat papei Leon al XIII-lea o cerere de anulare a căsătoriei sale. Cererea este refuzată și provoacă, se spune, o scenă violentă între Franz Joseph și fiul lui. Împăratul l-ar fi somat pe arhiduce să înceteze această legătură scandaloasă. La serata ambasadei Germaniei, din 27 ianuarie, Maria Vetsera ar fi refuzat fățiș să îi facă o reverență Stéphaniei.

De două ori dezamăgit, Rudolf decide să se sinucidă și îi propune Mariei Vetsera, pasionată de absolut, să îl urmeze în moarte. Întâlnirea de la Mayerling a fost ultima întâlnire a amanților.

Ancheta, începută de dr. Widerhofer, medicul Curții, se va strădui să stabilească circumstanțele dublului deces, omițând cu grijă să vorbească despre cadavrul Mariei Vetsera. Oficial, tânăra fată nu se afla la Mayerling.

Mai multe comunicate confuze și contradictorii vor arunca vina asupra arhiducelui și îl vor discredita. Succesiv, se va vorbi despre o otrăvire a lui Rudolf de către Maria Vetsera, care

ulterior şi-a luat viaţa. Se va spune apoi că prinţul a avut o embolie şi că amanta s-a sinucis din disperare. Apoi, teza unui accident de vânătoare a fost reţinută, bazată pe pasiunea lui Rudolf pentru armele de foc. Dar versiunea „definitivă" este cea a unei duble morţi voluntare. Maria Vetsera este ucisă de către Rudolf, care apoi se sinucide. Craniile celor doi poartă, se spune, aceeaşi rană dublă: glonţul a intrat printr-o tâmplă şi a ieşit prin cealaltă. Temperamentul sinucigaş al lui Rudolf a fost dezvăluit de propunerea pe care i-ar fi făcut-o deja unei femei de moravuri uşoare, Mizzi Kaspar, de a se omorî împreună cu el în celebrul Templu al husarilor, din sudul Vienei (un loc în care Franz Joseph şi Sissi se plimbaseră călare). Caracterul său morbid ar fi dezvăluit, mai ales, de craniul pe care îl păstra pe biroul său. Dar această explicaţie oficială vine prea târziu, după multe altele, pentru a fi în cele din urmă primită fără a suscita noi întrebări. Zelul anumitor declaraţii este, în aceste circumstanţe, mai rău decât tăcerea.

Motivul evident care explica aceste ezitări era ruşinea resimţită de către Franz Joseph, al cărui fiu era prezentat drept un ucigaş şi un sinucigaş. Singurul mijloc de a obţine de la Vatican autorizaţia pentru funeralii religioase ar fi fost dovada unei stări de demenţă.

Pe scurt, potrivit acestei teze, Rudolf, încolţit de un dublu eşec, sentimental şi politic, nu ar fi avut altă ieşire decât moartea, fuga supremă din faţa realităţii. Reţinând această versiune, îi putem adăuga doua variante esenţiale. Prima, Maria Vetsera, amanta lui Rudolf din 13 ianuarie, este însărcinată, iar ruptura cerută de Franz Joseph intervine prea târziu. A doua, ei sunt frate şi soră vitregi, Franz Joseph acordându-i favoruri Elenei Vetsera. Cele două variante nu ar fi incompatibile.

Examinând această fascinantă tragedie, am considerat întotdeauna că era, de fapt, ori foarte simplă, ori foarte complicată.

Ipoteza simplă este cea a morții voluntare a două ființe hăituite de lume, de protocol, de onoare și de convenții. Singură, moartea în zori, în acest decor splendid al pădurii ninse, poate să le elibereze sufletele și corpurile de greutatea tuturor tabuurilor. Această teză, cea mai romanescă, a avut partizani foarte numeroși, deși contradicțiile și lacunele sale nu o fac în întregime convingătoare. În mare parte, misterul rămâne.

Dar dacă afacerea ar fi complet diferită, mult mai complicată?

Atunci când îmi terminam cercetările necesare pentru cartea de față, hazardul jurnalismului m-a condus, din nou, în Austria. Trimis special al lui *Figaro Magazine*, am relatat despre reîntoarcerea triumfală a împărătesei Zita la Viena, după... 63 de ani de exil. În ajun, avusesem privilegiul de a fi unicul ziarist francez primit în audiență de către ultima împărăteasă a Austriei și ultima regină a Ungariei, unde ea fusese încoronată în 1916. Una dintre întrebările mele – oficioasă, deoarece se referea la cercetările mele personale –, i-a cerut Majestății Sale Zita părerea cu privire la drama de la Mayerling. Răspunsul ei a fost unul răscolitor:

— Adevărul cu privire la Mayerling nu este deloc cel care se povestește.

Iar anumite observații din anturajul ei, tulburătoare, mi-au fost expuse. Nu voi uita niciodată această seară de vineri 12 noiembrie 1982, în care mi-a fost foarte greu să îmi găsesc somnul, mintea fiindu-mi agitată de ipoteze „revoluționare". Am promis să păstrez tăcerea până când împărăteasa avea să facă publică versiunea ei, în Austria, ceea ce era cât se poate de normal.

Declarația ei s-a produs vineri 11 martie 1983, patru luni mai târziu. Răspunzând unui interviu al cotidianului vienez *Kronen Zeitung*, ziar de mare audiență, împărăteasa declara:

— Arhiducele Rudolf nu s-a sinucis. El a fost asasinat. Asasinatul său este un asasinat politic.

Ne putem imagina stupoarea şi emoţia provocate în Austria de această afirmaţie. Presa europeană i-a consacrat pagini întregi, de la *The Observer* la *Corriere della Sera*, ziare care nu sunt renumite pentru gustul lor pentru senzaţional. Cuvintele au avut – şi au încă, începând de la acea dată – un răsunet imens, din două motive. Pe de o parte, este prima dată, după zilele care au urmat dramei, când teza suicidului este contestată *în mod oficial*; este deci o noutate spectaculoasă în această afacere care a provocat mii de analize. Pe de altă parte, este prima dată când teza suicidului a fost dezminţită cu o asemenea vigoare, de către un membru al familiei de Habsburg, deşi tocmai această dinastie s-a străduit, acum 94 de ani, să acrediteze versiunea sinuciderii. Personalitatea împărătesei Zita şi popularitatea ei sunt atât de mari încât una din afirmaţiile sale depăşeşte, de departe, concluziile la care ar putea ajunge un cercetător. De acum înainte, orice studiu al acestui mister va trebui să se refere la cuvintele sale.

Totuşi, istoricul trebuie să judece faptele. El are nevoie de dovezi. Două întrebări ni se ridică imediat în minte: de ce Majestatea Sa Zita a aşteptat data de 11 martie 1983 pentru a vorbi despre şi a relansa enigma de la Mayerling? Şi, mai ales, care sunt motivele de a crede că este vorba, pe de o parte, de un asasinat, iar pe de altă parte, de un asasinat politic? Se cunoaşte, în sfârşit, adevărul incontestabil cu privire la Mayerling*?

La 31 ianuarie 1889, în plină noapte, un furgon escortat de călăreţi cu sabia scoasă aduc corpul lui Rudolf la Hofburg. Din ordinul lui Franz Joseph, el este aşezat în patul lui, ca şi cum ar

* A se vedea anexa foarte importantă de la finalul acestui capitol.

fi murit acolo. La ora șapte, împăratul, în uniforma de ceremonie, cu mănuși albe și sabie, intră în camera cu obloanele trase. Capul lui Rudolf este înconjurat cu un bandaj, iar orificiul de intrare a glonțului a fost mascat cu ceară. Aghiotantul arhiducelui, baronul Arthur de Giesl, ridică până la gâtul lui Rudolf o cuvertură de flanelă albă, detaliu, care, vom vedea, va face să circule zvonul că Rudolf avusese mâinile tăiate... Pieptul îi este înconjurat cu flori. Se scurge un sfert de oră. Împăratul Austriei și regele Ungariei se află în fața unicului său fiu, a moștenitorului său direct. Dincolo de durere, dincolo de drama familială și de toate remușcările posibile, este în joc viitorul dublei monarhii. Baronul Giesl și preotul care se roagă observă că Franz Joseph nu încetează să își mângâie mustața, semnul unei vii emoții interioare. În 24 de ore, nefericitul tată a îmbătrânit cu zece ani. Fără un cuvânt, el părăsește camera. La prânz, împărăteasa, Maria-Valeria și Franz-Salvator intră în cameră. Elisabeta se prăbușește în lacrimi la picioarele patului. De două zile, ea își stăpânește nervii și rezistă, căci toate gândurile sale sunt pentru Franz Joseph. Soarta a vrut să fie ea, fragilă, emotivă, cea care a avut înspăimântătoarea misiunea de a-i anunța vestea împăratului. Imediat, Sissi a avut nevoie de o energie și de o stăpânire de sine demne de o natură puternică. În tragedie, Elisabeta este mereu o femeie curajoasă. Apoi, vine Stéphanie cu fiica ei, micuța Elisabeta, care nu are încă șase ani. Mama îi face copilului un semn al crucii peste frunte. La masa tristă care reunește familia, împărăteasa izbucnește în lacrimi. Este prima oară în 24 de ore că ea își pierde controlul în fața soțului ei.

La 2 februarie, publicarea în presă a raportului autopsiei este un nou șoc pentru împărăteasă. O frază a medicilor îi chinuie mintea: „Caracterele patologice care însoțesc de obicei stări anormale..." (...) „Actul a fost înfăptuit într-o stare de aberație mintală..."

Nebunia! Elisabeta de Wittelsbach nu poate fugi de această amenințare. Ereditatea verilor ei Ludovic al II-lea și Otto este și a sa. Este ea vinovată din punct de vedere genetic? Cum să nu fii bântuită de această idee? Năucită de o conștiință vinovată care nu o lasă în pace, traumatizată de durere, Elisabeta dă năvală la Valeria:

— Nu este adevărat! Rudolf nu se află acolo sus, mort. Vreau să urc să-l văd.

Sissi este de asemenea revoltată împotriva cerului care a permis tragedia.

Franz Joseph, salvat de muncă, tăcut în fața dosarelor sale, își continuă în aceste ore tragice sarcina privind unirea popoarelor de la Dunăre. Disciplina lui, care ar putea trece drept răceală, este extraordinară. În spatele dominării de sine, tipic militară, Sissi îl ajută. Parlamentarilor veniți să-și prezinte condoleanțele, el le spune:

— Nu pot să găsesc cuvinte suficient de puternice pentru a spune cât îi sunt de recunoscător dragii mele soții adorate, împărăteasa, pentru sprijinul ei în aceste zile triste. Vă voi fi recunoscător dacă veți face să se știe acest lucru în jurul dumneavoastră.

Marți, 5 februarie. Funeraliile au loc în această zi, la o săptămână după dramă. Franz Joseph îi cere lui Sissi să nu asiste, căci se teme de reacția ei nervoasă. Maria Vetsera este deja înmormântată, iar această ceremonie clandestină a fost deosebit de macabră: corpul ei, sprijinit de un baston, a fost transportat așezat, în mașină, până la cimitirul din Heiligenkreuz, la câțiva kilometri de Mayerling.

Patru zile mai târziu, sâmbătă 9 februarie, împărăteasa se retrage foarte devreme în apartamentele ei. Ca de obicei, Elisabeta s-a pregătit pentru noapte. Cameristele și lectora sa tocmai au plecat. În tăcere, Elisabeta se îmbracă din nou și își ascunde fața

sub un văl de mătase neagră. La ora nouă, ea părăseşte Hofburgul pe o mică uşă, cheamă o birjă şi porunceşte să fie condusă la cripta Mănăstirii Capucinilor. Rudolf, arhiducele Austriei, este cel de-al 120-lea Habsburg care odihneşte aici.

Ea sună, iar un tânăr călugăr deschide poarta. Dar ce vrea oare această femeie, în plină noapte, care cere să-l vadă pe stareţ?

— Sunt împărăteasa. Conduceţi-mă la fiul meu...

Sunt aprinse torţe. Elisabeta coboară scările. În faţa unui grilaj, ea spune:

— Doresc să rămân singură cu fiul meu.

Împărăteasa trece prin faţa rândurilor aliniate de sarcofage, prin faţa mormântului dublu şi monumental al Mariei-Tereza şi al lui Francisc I de Habsburg-Lorena, prin faţa sicriului lui Maximilian. Ajunsă în faţa aceluia al fiului ei, acoperit de flori, încremeneşte. Şi deodată, în noaptea sepulcrală în care odihnesc 11 împăraţi şi 15 împărătese, răsună de două ori un strigăt, surprinzându-i pe călugări:

— Rudolf! Rudolf!

Tăcere. Mortul nu răspunde. Pe morminte, capetele încoronate sunt sculptate în bronz. Pentru mama lui, această scenă, grandilocventă şi răscolitoare, este deopotrivă o uşurare şi o decepţie. Ea se simte puţin liniştită şi în acelaşi timp interesată de mediumuri şi de contactele cu lumea de dincolo. Elisabeta crede că poate să comunice cu fiul ei.

A doua zi, după ce ea le-a mărturisit lui Franz Joseph şi fiicelor vizita sa nocturnă, împăratul hotărăşte să nu renunţe la călătoria lor în Ungaria. Trebuie ca Sissi să fie smulsă de urgenţă din atmosfera încă şi mai tristă a Curţii, a acestui oraş în doliu, lovit de durere şi în care circulă zvonurile cele mai nebuneşti. În jurnalul ei, Maria-Valeria notează că mama ei este capabilă de eroism, dar nu ştie să se plieze exigenţelor vieţii cotidiene. „Mama rămâne ca prostrată". Iar împărăteasa se teme

ca dispoziţia ei să nu îl împovăreze şi mai mult pe Franz Joseph. Fiicei sale, deosebit de îngrijorată, îi repetă:

— Numai de m-ar chema Iehova la el... Tata ar fi liber, iar fericirea ta conjugală nu ar fi tulburată la gândul vieţii dezolante pe care ar trebui să o duc fără tine.

Împăratul îi scrie doamnei Schratt pe 16 februarie: „În aparenţă, împărăteasa este calmă şi nu pare că se preocupă decât de starea mea de bine şi de distracţia mea. Dar remarc totuşi această durere profundă, tăcută, care o stăpâneşte. Ea este o mare doamnă, o femeie rară".

Împărăteasa îndurerată cheamă moartea. Speră că va veni. Ea va pleca să o întâlnească. Va deveni împărăteasa rătăcitoare.

DEZVĂLUIRI ASUPRA DRAMEI DE LA MAYERLING

De ce a aşteptat împărăteasa Zita atât de mult înainte de a face aceste dezvăluiri? Pe de o parte, Majestatea Sa Zita a fost exilată din Austria din 1919 până în 1982. Ea a trăit zile dificile după moartea în 1922 a soţului ei, împăratul Carol, şi, fără a-şi pierde curajul, şi-a crescut cei opt copii. Dificultăţi urgente au împiedicat-o să ia poziţie faţă de drama de la Mayerling şi i-a fost fără îndoială imposibil să o facă departe de ţara ei. Întoarcerea sa triumfală din 1982 şi popularitatea persoanei sale dau astăzi o valoare extraordinară atitudinii ei. Pe de o parte, cât timp a fost exilată în Elveţia, niciun istoric şi niciun ziarist nu i-au cerut în mod oficial părerea asupra tragediei. Pare uimitor, totuşi este purul adevăr: miile de articole, zecile de cărţi consacrate subiectului nu se referă deloc la aprecierea împărătesei Zita. Aici este o gravă lacună: Majestatea Sa Zita nu a fost niciodată întrebată despre acest subiect... Întrebarea i-a fost pusă pentru prima dată de către trimisul special al ziarului *Kronen Zeitung*, dl Dieter Kindermann, care şi-a publicat ancheta răsunătoare în numerele din 11, 12, 113, 14 şi 15 martie 1983 al acestui mare cotidian vienez. Greutatea răspunsurilor fostei împărătese este una imensă: a fost suverana a 53 de milioane de supuşi şi este singurul martor al acelei perioade imperiale încă în viaţă. Născută în 1892, adică la trei ani după tragedie, i-a cunoscut foarte bine pe contemporanii dramei, mai ales pe Franz Joseph şi pe cele două fiice ale sale, Gisela şi Maria-Valeria. Atunci când Sissi a fost asasinată, Zita de Bourbon-Parma avea şase ani. Drama de la Mayerling îi este deci mai apropiată decât tuturor cercetătorilor, chiar dacă ei sunt experţi. Este normal

să ne gândim că Majestatea Sa Zita este mai bine plasată decât cel mai înverşunat dintre istorici pentru a cunoaşte toate dedesubturile acestui secret de stat, care este, înainte de toate, un secret de familie.

În cele din urmă, dacă împărăteasa a decis să vorbească în 1983, este pentru a îndeplini misiunea pe care i-a încredinţat-o soţul ei, care, din cauza morţii sale premature, nu a avut timp să o facă. Împăratul Carol, care i-a urmat lui Franz Joseph în 1916, ar fi primit de la acesta sarcina de a reabilita memoria lui Rudolf, producând dovezile asasinatului său. Războiul şi moartea l-au împiedicat să o facă. În vârstă de nouăzeci şi unu de ani atunci când mi-a acordat audienţa de la castelul Waldstein, în noiembrie 1982, împărăteasa avea – pot să o atest, deoarece am intervievat-o – o luciditate şi o memorie excepţionale. Ea putea dori, în mod legitim, să înlăture orice ambiguitate asupra afacerii. Jurnalistului de la *Kronen Zeitung* i-a precizat: „S-au scris destule legende. Ceea ce a fost povestit se limitează la bănuieli şi la ipoteze. Adevărul este că arhiducele Rudolf a fost asasinat şi că acest asasinat a fost unul politic. În familie, noi am ştiut întotdeauna adevărul".

Din argumentele aduse de Majestatea Sa Zita, întrepătrunse cu informaţii personale, aş extrage următoarele observaţii:

În primul rând, este exact că Franz Joseph i-a pus să jure pe toţi cei care, de aproape sau de departe, au fost la curent cu detaliile dramei, să păstreze tăcerea. Dacă Rudolf s-a sinucis după ce o ucisese pe Maria Vetsera – ipoteză puţin edificatoare pentru dinastie, dar de un romantism care a sedus generaţii întregi –, de ce să fi luat asemenea precauţii? Într-adevăr, începând din momentul în care o versiune oficială era dată de către Curte, de ce să continui să ascunzi un secret care nu poate decât să trezească suspiciunile? Comunicatele contradictorii, detaliile târzii opuse unor puneri la punct grăbite nu puteau decât

să întreţină cele mai nebuneşti zvonuri. Dacă îndepărtarea grăbită a baroanei Vetsera, mama tinerei fete, se poate explica prin motive de scandal privat, dispariţia misterioasă a arhiducelui Jean Salvator, vărul lui Rudolf, nu se justifică. Dacă Franz Joseph şi Sissi au fost informaţi, foarte rapid, că fiul lor fusese asasinat şi au acreditat pentru exterior teza sinuciderii (Sissi i-a confirmat-o împărătesei Eugenia, pentru care ea nu avea nicio stimă) este pentru că mizele politice erau prea serioase şi că înalte personalităţi ale imperiului ar fi fost compromise. Potrivit M.S. Zita, Franz Joseph spunea: „Nu am putut să fac altfel. Era în joc existenţa monarhiei". În acest caz, Mayerling ar fi primul act dintr-o întreprindere de *destabilizare* (pentru a utiliza un termen actual), iar Sarajevo ar fi cel de-al doilea act. Scopul a fost atins: Imperiul Austro-Ungar, zguduit de Mayerling, a fost destrămat de Sarajevo. Tot în acest caz, drama morţii arhiducelui ar fi fost agravată pentru Casa de Habsburg de imposibilitatea de a restabili adevărul în acea epocă. Franz Joseph şi Sissi ar fi purtat deci, în plus, legenda atroce a sinuciderii, pe care o ştiau falsă.

În al doilea rând, după prima telegramă trimisă de împărat papei, pentru a obține dreptul de a-l înhuma pe Rudolf cu slujbă religioasă, Vaticanul a refuzat. Franz Joseph a adresat o a doua telegramă, cifrată, către Roma, de circa 2 000 de cuvinte, dând toate explicațiile privind cauzele morţii arhiducelui – în speță, ale asasinatului său din motive politice – şi imediat papa a acordat autorizația pentru funeralii religioase. Or, Leon al XIII-lea nu ar fi avut niciun motiv să facă un gest față de Viena, care denunțase Concordatul. Mai mult, Leon al XIII-lea tocmai refuzase anularea căsătoriei lui Rudolf cu Stéphanie. Profesorii de drept canonic sunt formali: în epocă, sinuciderea excludea orice îngăduință din partea Vaticanului; numai un motiv grav, o cauză exterioară, ar fi permis să se respecte ritualul catolic al

înmormântării. Or, dacă prima telegramă a fost găsită, cea de-a doua a *dispărut* în mod misterios. Nu figurează nici în arhivele Vaticanului, nici în arhivele Austriei. De ce? Aş adăuga că – detaliu inedit – contesa Elena Esterházy a povestit că bunicul ei, care era ambasadorul Austro-Ungariei pe lângă Sfântul Scaun şi a primit şi descifrat faimoasa a doua telegramă, i-a vorbit mai târziu despre conţinutul acesteia, explicând că fusese vorba de un asasinat.

În al treilea rând, dosarul dat de către Franz Joseph prim-ministrului, contele Taafe – şi prietenul său din copilărie –, a *dispărut* şi el, în incendiul suspect al castelului său. Unui avocat al familiei imperiale, depozitar al unei dubluri a acestui dosar, acesta i-a fost furat de către oameni bine informaţi...

În al patrulea rând, Frederic Wolf, tâmplar din satul Alland, din împrejurimile Mayerlingului, a povestit că tatăl său, şi el tâmplar, fusese chemat pentru a pune ordine în pavilionul de vânătoare, la două zile după dramă. Dl Wolf a repetat mereu că încăperea fusese teatrul unei lupte teribile. Mobilierul era răsturnat şi spart, erau urme de gloanţe pe mobile şi pe pereţi. Peste tot, se observau pete de sânge şi, mai ales, o baltă imensă lângă pat. Pentru a o îndepărta, dl Wolf a trebui să raşcheteze parchetul. El adăuga că fereastra camerei era spartă şi că o scară era sprijinită de perete. Această mărturie, pe care dl Wolf a povestit-o mereu în familia sa şi, mai târziu, călugăriţelor de la mănăstirea construită în locul pavilionului de vânătoare, a fost publicată de dl Fritz Judtmann în cartea sa *Mayerling fără mituri,* recent reeditată.

În al cincilea rând, arhiducesa Maria-Tereza, văduva arhiducelui Carol-Ludovic, unul dintre fraţii lui Franz Joseph, a garantat că Rudolf îi spusese soţului său: „voi fi asasinat". Rudolf făcea aluzie la o conspiraţie europeană care viza să îl înlăture pe Franz Joseph de pe tronul Ungariei şi să îl pună pe fiul său,

liberal, în locul lui. Trebuie să notăm că teza unui asasinat din ordinul lui Franz Joseph a fost adesea evocată, dar aici, potrivit împărătesei Zita, teza inversă este pusă în evidență: Rudolf a refuzat să participe la complotul împotriva tatălui său. El i-a spus unchiului său Carol-Ludovic: „Sunt multe de criticat în politica tatălui meu, dar critica își are limitele sale. Sunt un fiu loial împăratului. Voi dezvălui fără scrupule această conspirație, dar, dacă o fac, voi fi ucis".

În al șaselea rând, arhiducesa Maria-Tereza l-a văzut pe Rudolf mort și i-a atins mâinile. Ea i-a declarat Zitei: „Mănușile lui Rudolf, care erau negre în loc să fie albe, cum ar fi trebuit în ton cu uniforma, fuseseră umplute cu vată, căci avea mâinile rănite". Aș apropia această remarcă de confesiunea făcută în 1978 de către prințul Xavier de Bourbon-Parma, fratele Zitei, născut în anul dramei. Acest text, cules de dl Pierre Ordoni, a fost publicat după moartea prințului, în numărul din decembrie 1982 al revistei *Historia.* Regretând că nu scrisese ceea ce știa, prințul i-a declarat lui Pierre Ordoni: „Știu dintr-o sursă sigură, credeți-mă, căci o știu din gura unui personaj oficial intrat la Mayerling în camera dramei atunci când tocmai fusese ridicat cu rapiditate corpul Mariei Vetsera, că încheietura dreaptă a lui Rudolf fusese secționată cu o lovitură de sabie". Acest interviu a fost publicat atunci când, deja de două luni, eu fusesem informat, în Austria, că împărăteasa Zita avea să dezvăluie în curând ceea ce ea știuse dintotdeauna. Prințul adăuga, pentru a-și încheia interviul: „Vedeți, adevărul este rareori acolo unde îl caută istoricii. El se găsește adesea în memoria oamenilor. Este efemer, pentru că, la fel ca ei, este muritor".

În al șaptelea rând, este vorba de doctorul Karl Georg von Boroviczény, medic la Berlin, nepotul prințesei Löwenstein, a cărei soră se căsătorise cu Don Miguel de Braganza. Acesta din urmă era bun prieten cu Rudolf și fusese invitat la

vânătoarea care trebuia să aibă loc în dimineața dramei. În ultimul moment, el a declinat invitația, dar a știut multe detalii. A povestit familie sale că Rudolf s-a bătut cu asasinii săi, că se agățase de o mobilă pentru a se proteja și că agresorii i-au rupt degetele. Don Miguel i-a jurat lui Franz Joseph că nu va vorbi, dar era prea târziu. El a repetat că Rudolf îi spusese: „Mă vor asasina. Știu prea multe lucruri".

În al optulea rând, atunci când carmelitele de la mănăstirea înălțată la Mayerling sunt întrebate dacă se roagă pentru arhiducele *care s-a sinucis,* ele răspund doar că el *a murit.* Johanna Hölger, maica superioară din 1983, a declarat că fiecare nouă carmelită este instruită că arhiducele nu s-a sinucis, ci a fost ucis. Trebuie de asemenea să notăm că broșura vândută astăzi de către carmelite precizează: „Toate mărturiile care plasează accentul pe povestea de dragoste nu sunt întemeiate". O schimbare spectaculoasă de opinie.

În al nouălea rând, vizitiul lui Rudolf, credinciosul Bratfisch, prezent în noaptea dramei, a repetat fără să dea detalii: „Nu este așa cum se povestește întotdeauna, nu este o sinucidere".

În al zecelea rând, ducesa Maria-José de Bavaria, cumnata lui Sissi (ea se căsătorise, a doua oară, cu fratele împărătesei Carol-Teodor), a spus întotdeauna că fusese vorba de un asasinat. Gisela i-a spus împărătesei Zita că atinsese capul fratelui ei și că acesta era strivit, ca și înfundat. Teza oficială pretinde că Rudolf a ucis-o pe Maria Vetsera, punându-i arma pe tâmpla stângă, iar glonțul ar fi ieșit prin tâmpla dreaptă. Or, ambasadorul Germaniei, într-o notă către Bismarck din 9 februarie, raporta o conversație cu nunțiul apostolic, monseniorul Luigi Galimberti, și cu monseniorul Laurenz Mayer, preotul Curții, amândoi convinși că era vorba de un asasinat. Diplomatul prusac relevă că „rănile nu sunt în locurile indicate", că trupul este acoperit de alte răni și că revolverul de lângă patul prințului nu

îi aparţinea, iar cele şase gloanţe din încărcător fuseseră trase. Aceste observaţii figurează într-o broşură vândută la abaţia din Heiligenkreuz, din apropierea cimitirului în care odihneşte tânăra baroană (text de Camilla Freiser, 1973). Se mai citeşte aici şi că mormântul a fost profanat de trupele sovietice în 1946. Pe 7 iulie 1959, pompele funebre din Baden au procedat la exhumarea corpului defunctei, în prezenţa unui medic legist, a doi călugări din abaţie şi a domnului Baltazzi Junior (precizez că este vorba de unul dintre descendenţii unchiului Mariei Vetsera, Hector Baltazzi, care călărea în compania lui Sissi. El era atât de mic, încât ea îl supranumise „micuța mea batistă de buzunar"). Se constată: „Craniul prezintă o gaură ovală de şapte centimetri. Nu există gaură prin care să fi putut ieşi glonțul. Directorul pompelor funebre şi doi martori atestă această stare de fapt, care este în contradicție cu toate mărturiile epocii, cu excepția celei a monseniorului Galimberti". Pe 8 iulie 1991, mormântul tinerei fete a fost profanat. Autorul, repede identificat şi arestat, era un negustor, Fritz Flatzelsteiner, care voia „să aibă conştiința împăcată". El a furat sicriul! Ancheta poliției şi cea a medicilor legişti a demonstrat că craniul nu fusese sfărâmat de un glonț, ci purta urme de lovituri, caracteristice celor provocate de o săpăligă de grădinărit.

În al unsprezecelea rând, dosarul de stat, deschis în 1955, nu conținea decât hârtii albe, ceea ce este anormal! Scrisorile lăsate de către Rudolf, scrisori care au dispărut în cea mai mare parte, nu permit să se tragă concluzia unei morți apropiate a autorului lor, dar nici nu autorizează concluzia unei sinucideri. Arhiducele nu-şi manifestă aici intenția de a muri, ci vorbeşte de moartea sa apropiată, ceea ce este complet diferit. „Mă duc liniştit la moarte, ea singură îmi poate salva numele", îi scrie Rudolf soției sale. „Trebuie să mor", îi scrie diplomatului Syogyény. Condamnații la moarte pot lăsa scrisori, la fel ca

sinucigaşii. Mai mult, niciuna dintre aceste scrisori nu este datată. Pe de altă parte, multe documente pot fi falsuri. Astfel, s-a văzut circulând la momentul tragediei o gravură înfăţişând capul arhiducelui fără niciun bandaj, cu un simplu firicel de sânge curgându-i din tâmplă, în aparenţă intactă. Or, corpul lui Rudolf nu a fost niciodată prezentat astfel mulţimii vieneze. Am mai multe versiuni ale acestei fotografii misterioase. Acestea se contrazic dacă sunt suprapuse.

În al doisprezecelea rând, eliminarea fizică a prinţului, din motive politice, poate fi perfect concepută. Împotriva familiei de Habsburg s-a dezlănțuit ura. Am văzut-o, de exemplu, pe cea a lui Bismarck, care nu a încetat să slăbească Austria. Au existat multe altele. Cu titlu de exemplu – şi fără nicio asociaţie de idei – voi aminti de o scrisoare a lui Georges Clemenceau scrisă la 6 septembrie 1867, deci după execuția lui Maximilian. Acest text, care arată un dispreţ total pentru „toți împărații, regii, arhiducii şi prinţii", este înspăimântător. Iată câteva extrase: „...Îi urăsc cu o ură fără milă, cum se ura altădată, în 1793, atunci când acel imbecil de Ludovic al XVI-lea era numit tiranul execrabil. Între noi şi acei oameni este un război pe viaţă şi pe moarte... Nu am nicio milă pentru acei oameni (...)"; „Vedeți că sunt foarte crud. Cel mai rău este că sunt de neînduplecat". Într-adevăr. Această scrisoare este curioasă, întrucât cei doi bărbați se stimau şi prinţul îl primise pe politician la Viena. Dar Clemenceau, ca şi Bismarck, era expert în *manipulare*. Împărăteasa Zita afirmă că asasinii veneau, în parte, din străinătate. Poate fi vorba la fel de bine de Europa Occidentală, ca şi de o parte a Europei Centrale, direct influențată de puterea Habsburgilor. În ipoteza unui asasinat, Maria Vetsera ar fi fost ucisă numai pentru că se afla alături de Rudolf. Suntem departe de versiunea „Romeo şi Julieta". Şi, în acest caz, drama amoroasă ar fi ocultat drama politică, afacerea privată ar fi, oarecum,

arborele care ascunde pădurea şi ar disimula afacerea publică, o crimă de stat.

În al treisprezecelea rând, potrivit unei scrisori păstrate în arhivele regale din castelul Windsor, prim-ministrul britanic este convins că este vorba de un dublu asasinat. Această scrisoare a fost scrisă pe 12 februarie 1889 de către prinţul de Wales reginei Victoria: „...Îmi spuneţi că lordul Salisbury este sigur că săracul Rudolf şi această nefericită tânără fată au fost ucişi...". Această scrisoare trebuie corelată cu o alta, contemporană, adresată de către regele Belgiei, Leopold al II-lea (socrul lui Rudolf), fratelui său, contele de Flandra, rămas la Bruxelles. Descriind obositoarea călătorie până la Viena, monarhul belgian adaugă: „Este neapărată nevoie ca versiunea sinuciderii să fie afirmată şi susţinută. Poate că populaţiile noastre catolice acceptă cu greu că o familie precum cea a Habsburgilor susţine versiunea sinuciderii. Sinuciderea şi nebunia au fost singurele mijloace de a evita un scandal de neuitat, ale cărui detalii nu le pot încredinţa scrisorii mele, dar despre care vă voi povesti sâmbătă. Fratele tău, Leopold". Acestă scrisoare a fost găsită după moartea, în 1942, a lui Paul Hymans, în mai multe rânduri ministrul afacerilor externe al Belgiei: din 1918 în 1920, din 1924 în 1925, în 1927, în 1934 şi în 1935. El a fost unul dintre semnatarii tratatului de la Versailles.

Această scrisoare, capitală, se afla printre hârtiile sale personale şi a fost identificată de nepoata lui, care a descoperit-o din întâmplare.

În cele din urmă, de la publicarea acestor revelaţii, limbile s-au dezlegat în Austria, mai ales în regiunea Mayerling. Sute de scrisori i-au parvenit fie împărătesei Zita, fie ziaristului de la *Kronen Zeitung*, dl Dieter Kindermann, fie mie însumi. Această corespondenţă, provenind de la persoane adesea modeste şi care rămăseseră în tragica regiune, raportează în unanimitate

faptul că, din 1889, mii de oameni, nemulțumiți de contradicțiile din teoria sinuciderii, fuseseră convinși de teoria asasinatului. Există familii în care s-a „știut" dintotdeauna, dar care nu vroiau să vorbească, datorită dorinței strămoșilor. Subiectul rămâne tabu. Deranjează.

În concluzie, una provizorie, căci istoria este azi o știință foarte vie, aceste observații reînnoiesc multe din aspectele tragediei și demolează mai multe teze „romantice", ceea ce unii autori admit cu greu... Pe un asemenea subiect, în aparență epuizat, convingerea intimă poate sfârși prin a fi asimilată unei dovezi – ceea ce este foarte grav –, iar orice nouă informație deranjează ideile primite, cărora timpul le-a conferit valoare, chiar și relativă.

Convingerea intimă, într-un sens sau într-altul, nu poate să fie o dovadă. Dar, în fața acestor elemente tulburătoare – și este cel mai puțin din ceea ce am putea scrie –, este de acum înainte imposibil să se mai susțină orbește teza sinuciderii. Teza asasinatului nu mai poate fi, sistematic, îndepărtată. Îndoiala, care a existat întotdeauna, a fost în mod deosebit întărită de declarațiile Majestății Sale Zita, adăugându-se la observații tehnice care te pun pe gânduri. Ansamblul face încă și mai puțin credibilă teza suicidului. Se mai povestește și faptul că Franz Joseph mărturisea uneori: „Adevărul este cu mult mai grav decât tot ceea ce s-a putut spune". Din 11 martie 1983, enigma de la Mayerling trebuie să fie integral reconsiderată. Iar în noiembrie, împărăteasa Zita și-a detaliat acuzațiile într-un interviu cu istoricul austriac Erich Feigl. Acestea au fost publicate de cotidianul vienez *Kronen Zeitung*, ca și mai înainte. Potrivit M.S. Zita, asasinul arhiducelui Rudolf ar fi... Georges Clemenceau. Ne putem imagina stupoarea provocată de o asemenea afirmație! Potrivit acestei teze, Clemenceau și unul dintre agenții săi, Cornelius Herz, comanditar al ziarului *La Justice*, ar

fi încercat să-l atragă pe arhiducele Rudolf de partea lor. Clemenceau căuta să facă din Austro-Ungaria aliata sa într-un război de revanşă împotriva Prusiei. Potrivit acestei scheme, Cornelius Herz ar fi încercat să-l convingă pe Rudolf să urce pe tron în locul tatălui său. Rudolf era, într-adevăr, cunoscut pentru sentimentele sale profranceze şi antigermane. De altfel, această schimbare de suveran în Austro-Ungaria i-ar fi permis lui Clemenceau să găsească fonduri pentru a face faţă consecinţelor financiare ale scandalului din Panama. Fiindcă Rudolf refuzase să îl înlăture pe tatăl său şi devenise „omul care ştia prea multe", a fost ucis de oameni tocmiţi, după ce a opus o rezistenţă disperată agenţilor lui Cornelius Herz şi Clemenceau. Aceste revelaţii răsunătoare pot să fie confruntate cu paragrafele deschise de expresiile „în al cincilea rând" şi „în al doisprezecelea rând", prezentate de autor în prima ediţie a acestei cărţi. La aproape un secol după această dramă, enigma rămâne. După funeraliile grandioase ale Zitei de la Viena, din 1 aprilie 1989, înhumarea ei în Cripta Bisericii Capucinilor şi dezmembrarea oficială a blocului comunist, numeroase indicii şi diverse evenimente nu au încetat să consolideze teza asasinatului. De remarcat că membrii familiei imperiale nu adoptă aceeaşi poziție, ci în funcție de locul în care trăiesc: în Austria se mențin într-o rezervă de înțeles, iar în afara frontierelor austriece se exprimă mai liber asupra acestei afaceri delicate. Printre incidentele pe care istoricul trebuie să le introducă la dosar – unul mereu deschis –, să cităm ultima examinare a corpului Mariei Vetsera, în toamna lui 1991, după un fapt divers rocambolesc: s-a stabilit, într-o manieră ştiinţifică şi la fel ca în 1959, că în craniul tinerei fete exista clar o gaură pe frunte şi nu pe tâmplă, cum se afirmase oficial. Altfel spus, ea nu ar fi fost ucisă de Rudolf cu un foc de revolver, ci de un agresor, atunci când s-a refugiat într-un coş cu rufe murdare, pentru a încerca să scape de cei

care primiseră misiunea de a-l elimina pe arhiduce. Tânăra baroană a fost, din greşeală, martora acestui asasinat; ştia prea multe şi trebuia deci să dispară şi ea... Specialiştii serviciilor secrete consideră, de altfel, că afacerea Mayerling este un exemplu perfect de „montaj" (asasinat deghizat) din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De atunci, au mai avut loc şi altele. Putem spune, cel puţin, că acea „certitudine" impusă timp de decenii a lăsat locul unei îndoieli crescânde. Însăşi opinia publică a evoluat considerabil. Astfel, de exemplu, în timpul unei noi difuzări a filmului cu Catherine Deneuve şi Omar Sharif pe canalul de televiziune franco-german Arte, duminică 20 aprilie 2003, la ora 20.45, critica din revista *Le Nouvel Observateur* (nr. 2006, din 17-23 aprilie), semnată de Nita Rousseau, consemna: „Încă planează îndoiala...". Până spre 1980, o asemenea remarcă ar fi fost de neconceput.

X

ÎMPĂRĂTEASA RĂTĂCITOARE

Zvonul vine din străinătate. În afara granițelor austriece, mai multe ziare evocă *nebunia logică** a împărătesei. În Germania *Berliner Tageblatt* din 21 aprilie, în Franța *Le Gaulois* din 13 aprilie, *Le Matin* din 12 şi din 17 aprilie relatează că Sissi leagănă o pernă în braţe şi îşi întreabă anturajul dacă noul prinţ moştenitor este frumos. Zvonul se răspândeşte peste tot: nefericita împărăteasă şi-a pierdut mințile, şocul a fost prea puternic. Informată de aceste calomnii, Sissi face, după Paştele pe care l-a petrecut la Bad Ischl, un sejur la Wiesbaden. Oamenii care îşi scot pălăria la trecerea ei îşi ascund cu greu curiozitatea, iar reverența femeilor se face rareori cu ochii plecați. Lumea vrea să o vadă, lumea vrea să ştie. Baronul Nopcsa se aşteaptă ca împărăteasa să vrea din nou să călătorească. „Dumnezeu ştie unde vom merge, îi scrie el Idei Ferenczy. Din fericire, Majestatea Sa se simte bine, este mult mai calmă şi vorbeşte deja curent greaca. Mi se pare că acest studiu o absoarbe complet, este un semn bun."

Dar moartea tot mai dă târcoale. Pe 22 mai, o parte a trenului special al lui Sissi deraiază într-o curbă, în apropiere de Frankfurt.

---

* În original — *folie raisonnante*. Tulburare psihică, descrisă pentru prima oară în secolul al XIX-lea de medicii Philippe Pinel şi James Cowles Prichard, caracterizată prin comportamente şi manifestări emoţionale anormale, care nu afectează însă capacităţile intelectuale ale pacientului (n.tr.).

Nu vor fi decât răniți ușor și o mare spaimă. Sissi, care a fost proiectată în peretele vagonului-salon, îi spune Mariei-Valeria:

— Oamenii nu sunt născuți decât pentru nefericire.

Pescărușul nu mai are forța de a se înălța.

— Aripile mele sunt arse, nu mai aspir decât la odihnă.

Șase zile mai târziu, află că devotatul baron Warsberg, care fusese ghidul ei în Grecia și responsabil al lucrărilor de la vila din Corfu, tocmai a murit. Chiar și visul ei grec pare frânt... Consulul este înlocuit de către Bukovitch, ofițer de marină și arhitect. Sissi își târăște tristețea în Bavaria, unde fiicele sale se neliniștesc, nu fără motiv, atunci când o aud suspinând:

— Cât îl invidiez pe Rudolf... Dar oare ce se află de partea cealaltă? Dacă am ști, ar fi cu mult mai simplu.

Sissi se întoarce în Tirol, la Merano, în castelul Trauttmansdorff. Un zel lăudabil și devotat duce la publicarea unui aviz care interzice, într-un mod hotărât, să fie deranjată împărăteasa, care dorește să „rămână cât mai retrasă. În momentul întâlnirilor, fără îndoială inevitabile, locuitorii sunt rugați să se abțină de la orice manifestare, chiar și cea mai bine intenționată". Rezultatul este catastrofal. Țăranii se ascund pe câmpurile lor, iar copiii o iau la fugă urlând, imediat ce *doamna în negru* își face apariția!

Urcând pe cărări – sciatica nu o mai supără –, ea declamă în greacă, „ceea ce, potrivit unui martor, dovedește forța plămânilor ei". Profesorul ei o urmează cu greu, iar doctorul Widerhofer este silit să urce în spatele unui catâr. Fiindcă este cald, împărăteasa își ridică fusta până la genunchi sau își scoate juponul fără prea multe nazuri. Din discreție, medicul vrea să se întoarcă cu spatele, dar, prost călăreț, cade de pe catâr și își fracturează clavicula.

Sissi nu are decât un comentariu, implacabil:

— Peste tot ce întreprind planează un blestem, iar ființele care mă înconjoară îi suportă consecințele.

Iar fiica ei notează, disperată, o altă reflecţie a mamei sale, pe 25 octombrie:

— Voi înnebuni! Să am încă înaintea mea atâţia ani lungi de trăit!

În Corfu, Elisabeta îşi întâlneşte noul profesor de greacă, pe dl Rhousso Rhoussopoulos, căruia îi expune voinţa ei de a lucra foarte serios la limba literară. Palatul nu este terminat, dar Wilhelm al II-lea îşi manifestă intenţia de a-i face o vizită Elisabetei, atât din curtoazie, cât şi din curiozitate. Sissi se ascunde, nedorind să vadă pe nimeni şi să nu audă nici milă, nici compătimire. Numai Grecia zeilor contează... Împăratul Germaniei, care nu a înţeles, pune să se tragă salve de onoare de către fiecare din cele nouă vase ale escadrei sale! În total, 189 de lovituri de tun zguduie golful Gastouri! Iar împărăteasa nu cere decât discreţie...

Atunci, evadează. Palermo, Malta, Tunis, Cartagina o văd trecând pe doamna în negru, care interzice de acum înainte orice sărbătoare. Pe 4 decembrie, se întoarce la Viena. A regăsi Hofburgul înseamnă a regăsi coşmarul. Franz Joseph îi scrie doamnei Schratt: „Pentru noi, nu mai există cadouri, nici sărbători de Crăciun". Pe 30 ianuarie 1890, prima aniversare a morţii lui Rudolf, Franz Joseph, Sissi şi Valeria se duc la Mayerling. Elisabeta nu fusese aici niciodată. În timpul călătoriei, nu scoate niciun cuvânt. Pavilionul a dispărut, demolat în mare parte – un zid şi o poartă secretă se mai văd şi azi – şi, drept ispăşire, s-a construit la locul dramei o nouă biserică şi o mănăstire de carmelite*. Altarul se găseşte chiar în locul patului pe care zăcea arhiducele. Preotul Curţii oficiază slujba.

* Contrar dorinţei lui Franz Joseph, care ar fi vrut să şteargă orice referinţă la dramă, un mic muzeu, gestionat de carmelite, a fost amenajat lipit de biserică. În afara portretelor, sunt prezentate trei fotolii cu tapiţerie obişnuită, un şezlong şi două mici scaune din mătase bej, brodată cu ghirlande roz şi verzi, un gheridon şi un ceainic din porţelan.

Îngenuncheată, ridicând ochii, împărăteasa poate vedea, sub arcadele neogotice, o frescă reprezentându-i pe sfinţii patroni ai familiei imperiale: Sfântul Iosif este în centru, Sfântul Ştefan al Ungariei este la stânga, alături de Sfântul Rudolf. În fundal, Sfânta Elisabeta şi mantia sa acoperită cu trandafiri. În spatele ei, Sfânta Sofia, Sfânta Gisela, în genunchi, Sfânta Valeria ţinând o sabie şi Sfânta Tereza din Avila, fondatoarea Ordinului carmelitelor. Moartea a trecut. A sosit timpul rugăciunii.

Pe 18 februarie, moartea revine pentru a lovi pe unul dintre puţinii oameni pe care Elisabeta l-a stimat întotdeauna, Andrassy. El moare la şaizeci şi şapte de ani, după luni de suferinţă.

— Ultimul meu prieten, singurul meu prieten este mort, murmură, înclinându-se în faţa sicriului său, împărăteasa îndurerată de dramele care o înconjoară ca un halou fatal. În mai, sora lui Sissi, Elena, care ar fi trebuit să fie împărăteasa Austriei, cade grav bolnavă. Elisabeta, care tocmai a prânzit cu doamna Schratt şi cu Franz Joseph, pleacă spre Regensburg. Fiecare călătorie devine un calvar; moartea nu încetează să conspire împotriva aceleia care o doreşte, dar refuză să îi împlinească dorinţa. Elena moare în braţele lui Sissi, după o luptă înspăimântătoare. Împărăteasa este frântă de atâtea încercări:

— Înţeleg acum de ce poţi fi adus să te sinucizi de teama unei asemenea agonii.

Curtea din Viena trăieşte într-o atmosferă perpetuă de veghe funebră. Franz Joseph suferă mult din cauza asta. El se agaţă de datoria sa faţă de stat şi consultă în fiecare zi audienţele zilei, pe un pupitru de lemn alb cu auriu. La Bad Ischl timpul trece cu mai puţină tristeţe. La vila imperială tocmai s-a instalat curent electric, iar martorii acestui progres îşi fac apariţia în biroul împăratului: o brichetă care semănă cu un picior de lampă, un ventilator cu şase pale conceput de Siemens şi, pe

biroul său din colț, două sonerii pe un soclu de onix, pentru a-și chema valetul sau aghiotanții. Unul dintre butoane arată ca un trifoi cu patru foi, iar celălalt ca o potcoavă. Două însemne purtătoare de noroc, într-o casă care are cea mai mare nevoie de acesta. Vila se înveselește pe 31 iulie, pentru căsătoria Mariei-Valeria cu Franz-Salvator. Dar pentru Sissi, căsătoria fiicei sale favorite, cu fotografiile căreia își va decora paravanul, este insuportabilă. Să rămână? Mai puțin ca niciodată. Să suporte, așteptând un sfârșit care întârzie? Este imposibil. Elisabeta va evada, se va ameți, se va deda unei curse nebunești împotriva sorții, ca să o provoace mai bine.

Împărăteasa își regăsește elementul ei preferat: marea. Pe un cuter danez, *Chazalie,* ea se îmbarcă la Dover, călătorind sub numele de doamna Nicolson. Elegantul vapor cu aburi, cu catarge ca de goeletă, aparține ambasadorului Danemarcei la Londra și are 229 de tone. Cei 30 de oameni ai echipajului, toți englezi, sunt comandați de căpitanul Humphries și la bord poate primi 13 pasageri. Marea Mânecii este dezlănțuită. Față în față cu marea înfuriată, Sissi poruncește să fie legată de marele catarg, sub privirile speriate ale echipajului. Inconștiență sau plăcere fizică? Trebuie să ai un suflet foarte bolnav pentru a fixa prora care se înfundă în valuri și, prizonieră voluntară, Sissi vibrează, udată de ploaia stropilor sărind din marea agitată. Ea afirmă: „Pe furtună, cred adesea că am devenit eu însămi un val înspumat".

18 ore... „Plimbarea" împărătesei durează 18 ore, cu un risc permanent de naufragiu. În cele din urmă, ajunge la Archachon, apoi la Porto și Lisabona, unde face ravagii o epidemie de holeră. Este convinsă să renunțe la o excursie pe Tage.

— Sunt gata să mor, cu condiția să nu trebuiască să sufăr mult. Dar sunt responsabilă de viața suitei mele și de aceea renunț la acest proiect.

Urmează Gibraltar, Oran, Alger, Tunis, Cagliari, Ajaccio – vizitează casa natală a lui Napoleon –, insulele Hyères. *Chazalie* este foarte rapid, atât cu aburi, cât şi cu pânze: face traversarea Corsica–insulele Hyères folosindu-şi numai pânzele, în mai puţin de 14 ore. Neapole, Pompei, Capri, Florenţa. Un tur al Mediteranei, care durează două luni, jalonat de marşuri de mai multe ore. Şapte ore la Tanger! Marşuri forţate pe străduţele oraşelor soarelui.

Sissi soseşte la Marsilia vineri 10 octombrie. La ora şapte şi jumătate dimineaţa, *Chazalie* este amarat în Vieux-Port, în faţa fortului Saint-Nicolas. La ora nouă şi jumătate, însoțită numai de doamna sa de onoare, care trebuie, pe uscat, să i se adreseze cu *Madame*, şi refuzând trăsura pusă la dispoziție, Sissi pleacă pe jos prin oraş. În pofida faptului că „Mrs Nicolson" se află aici incognito, un reporter de la *Petit Marseillais** a „demascat-o" pe împărăteasă. Este sedus, căci „este înaltă şi subțire; are o talie elegantă şi rochia ei este de o simplitate extremă". Poartă o rochie de semidoliu, o pălărie à la Rubens, simplă, şi o umbrelă de pânză. Palatul Longchamp, Canebière, Prado, aleile Meilhan îi plac. Pe Corniche, ia masa, la ora unsprezece, la Hotelul Roubion. Ziua este deosebit de blândă. La ora şapte seara, revine la bord. În total: opt ore şi jumătate de marş! Domnul de Montlong, consul general al Austro-Ungariei, nu îşi poate saluta suverana, din cauză că aceasta călătoreşte incognito.

A doua zi, împărăteasa comandă un prânz, în salonul privat de la Grand Hotel Noailles, pentru ora douăsprezece şi jumătate, şi vizitează Grădina Zoologică. Un grup de somalezi, sosiți în ajun, îi atrag în mod special atenția şi le dă o mică sumă de bani. „În semn de recunoştință", scrie *Petit Marseillais* de

* Literal, *Micul Marseiez* (n.tr.).

duminică 11 octombrie, „ei au vrut să îi strângă mâna, ignorând complet calitatea ilustrei „vizitatoare." Elisabeta le-a întins mâna bucuroasă. „Negrii i-au strâns-o cu efuziune și, crezând că au de-a face cu o burgheză distinsă a locului, îi spuneau *Bono, Madame*, căci asta era tot ce știau în limba noastră."

Vila din Corfu va fi terminată în curând. O vilă? Mai degrabă un palat neoclasic, care trebuie să cuprindă zeci de camere și grajduri pentru o adevărată cavalerie. Contesa Festetics renunță; o parte a funcțiilor sale sunt preluate de către contesa Mikes... robustă și care are douăzeci și cinci de ani. „Biata femeie, notează noua doamnă de onoare despre Sissi, cred că nimeni pe lume nu se simte mai nefericită și mai puțin înțeleasă decât ea, iar nimeni nu poate să facă nimic."

1891. Pe 17 ianuarie, împărăteasa reapare la o sărbătoare vieneză, pentru prima dată de la moartea lui Rudolf. Elisabeta este în continuare în mare doliu: și-a dat cea mai mare parte a rochiilor deschise la culoare, debarasându-se de mănușile, umbrelele și pălăriile asortate. Marea maestră de ceremonii a Curții, contesa Goëss, și-a pierdut sora. Elisabeta se apropie de ea și îi spune cu blândețe:

— Vom parcurge împreună drumul crucii*...

Drumul crucii înseamnă de asemenea obligația de a-și face apariția.

Două luni mai târziu, Sissi le arată Mariei-Valeria și soțului ei lucrările de la reședința sa din Corfu.

— Aș vrea să fiu îngropată aici, spune ea, contemplând priveliștea apelor calme și a șirurilor de chiparoși....

---

* Inedit. Mărturie oferită autorului de doamna Erik von Kuehnelt-Leddihn, stră-stră-nepoată a contesei Goëss.

Apoi, îi duce să viziteze Corint și Atena, iar după un „ocol" prin Sicilia, se întoarce în Corfu. Din nou la Viena, i se vorbește despre un tânăr student grec, care pregătește o teză despre „instituțiile bizantine în dreptul franc". El se numește Constantin Christomanos. Elisabeta poruncește să fie condus la Schönbrunn. Introdus în parc de către un lacheu în livrea neagră, studentul așteaptă, cu inima bătându-i, sigur că va vedea o stafie. În memoriile sale, prefațate strălucit de către Maurice Barrès*, care a definit-o atât de bine pe Elisabeta drept „o împărăteasă a singurătății", Constantin Christomanos spune: „Dintr-odată, a apărut în fața mea, fără ca să o fi auzit venind, zveltă și în negru. (...) Era puțin aplecată înainte; capul ei se detașa pe fondul unei umbrele albe pe care razele soarelui o traversau și care puneau un fel de nimb lejer în jurul frunții sale. Cu mâna stângă, ținea un evantai negru, ușor înclinat înspre obraz. Ochii ei aurii mă fixau, parcurgând trăsăturile figurii mele, însuflețiți parcă de dorința de a descoperi ceva"**. O viziune ideală și tragică.

Elisabeta îl face să se simtă în largul lui, adresându-i-se în greacă tânărului:

— Când grecii își vorbesc limba, parcă auzi o muzică.

Tânărul Christomanos este angajat ca profesor. Printre alte surprize, el o are pe aceea de a descoperi că împărăteasa face roata, „în rochie de mătase neagră cu trenă lungă, bordată de pene superbe de struț, și acestea negre". O ținută nu prea ortodoxă pentru gimnastică! Silueta uimitoare – este oare o pasăre,

* Maurice Barrès (1862-1923), scriitor și om politic francez, una dintre personalitățile cele mai importante ale dreptei naționaliste franceze din ultima jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea (n.tr.).

** *Elisabeth de Bavière, impératrice d'Autriche.* Traducere de Gabriel Syvelton. Editura Mercure de France, 1900.

ori un şarpe? – explică: aşteaptă vizite, dar nu vrea să îşi piardă timpul.

— Dacă arhiducesele ar şti că am făcut gimnastică în această ţinută, ar fi împietrite de uimire. De obicei, fac acest exerciţiu dimineaţa devreme sau seara.

Un rezumat perfect al lui Sissi: amestecă în permanenţă disciplina şi indisciplina, rigoarea şi fantezia. Fugind constant de sine însuşi, ea mai declară:

— Când mă mişc printre oameni, nu folosesc decât partea din mine care are ceva în comun cu ei. Ei se miră să mă găsească atât de asemănătoare lor, dar este ca o haină veche, pe care, din când în când, o scot din dulap pentru a o purta pentru câteva ore.

Elisabeta alunecă mai mult decât merge, palidă, fluidă, strălucitoare. În trăsura ei neagră cu perne albăstrii, cu o coroană mică pe fond auriu, dar şi pe sticla felinarului din spate, părăseşte din nou Viena.

În octombrie, palatul din Corfu este terminat. În onoarea lui Ahile, îl numeşte *Achilleion.* O statuie a eroului din războiul Troiei este instalată în faţa coloanelor. Este un *Ahile murind.* Alte statui, una a lui Rudolf şi alta a lui Heine, sunt aşezate în mijlocul unui mobilier „roman". Fotolii cu flori brune sunt amplasate pe covoare lungi, roşii, cu motive bleu-vert. În acest palat cu coloane de marmură, confortul modern est reprezentat de becurile electrice. La *Achilleion* viaţa stă sub semnul mării: emblema unui delfin decorează argintăria – în parte din metal argintat după metoda lui Ruolz – gravată pentru împărăteasă şi suita ei, mai simplă pentru servitori. Sticlăria, porţelanurile şi lenjeria de casă sunt de asemenea însemnate cu un delfin sub coroana imperială. Rezultatul, care l-ar fi încântat pe regele Ludovic al II-lea al Bavariei, este pompos şi de un gust discutabil, dar foarte original, ceea ce Elisabeta căuta cu precădere.

Şi fuge din nou. Iat-o pe împărăteasă în Egipt, mergând atât de repede, încât „poliţia nu o poate urma pe suverană decât în maşină!". Ce importanţă are! „Chiar şi în marea mulţime a hamalilor şi a stăpânilor de catâri din Cairo, mă simţeam mai puţin asuprită decât într-un bal de la Curte şi aproape la fel de fericită ca într-o pădure", va spune ea. Se întoarce la Viena *via*, dacă putem spune aşa, Atena şi, din nou, Corfu.

Anul 1892 debutează prin două evenimente în familie. Pe 26 ianuarie, Ludovica, mama împărătesei, moare, la optzeci şi patru de ani. Ultimul lucru care o lega pe împărăteasa rătăcitoare de copilăria ei dispare. A doua zi, cu patru săptămâni înainte de termen, Maria-Valeria naşte o fetiţă. Este, bineînţeles, numită Elisabeta, dar pentru a o deosebi de verişoara ei, fata lui Rudolf, se hotărăşte să i se spună Ella. Bucuria acestei naşteri aproape îi face rău lui Sissi, încă bulversată de moartea mamei sale.

Corfu o primeşte din februarie până în mai. Între trandafiri şi leandri, Elisabeta se aşază pe o bancă de marmură în semicerc. În mijlocul statuilor cumpărate de la prinţul Borghese şi a unei marmuri de Canova, *A treia dansatoare*, care o avusese drept model, se pare, pe Pauline Bonaparte, ea visează. Apa albastră, munţii aurii ai Albaniei, pacea unei seri de primăvară par să o liniştească:

— În asemenea momente, nu trebuie să credem decât într-un singur lucru, în măreţia neantului.

O cură la Carlsbad, o excursie la Rigi, în Elveţia, un sejur la Gödöllö îi ocupă timpul până în toamnă. Trebuie forţată să se alimenteze, căci e convinsă că se îngraşă. Fără contesa Festetics, ar fi, fără îndoială, deja moartă de foame.

Un eveniment: în noiembrie, acceptă să apară la dineul oficial dat de Curte, la Viena, pentru marele duce moştenitor al

țarului Rusiei, țareviciul Alexandru. Este foarte mândră că pentru a douăzeci și cincea aniversare a încoronării sale la Budapesta, opoziția maghiară semnează o telegramă de felicitare. Asta o ajută pe Elisabeta să aibă un subiect de conversație cu viitorul țar, foarte timid, vecinul ei la masă. Politica imperială nu o mai interesează deloc. Este însă la curent cu ceea ce se întâmplă în Franța:

— Acolo, viața publică este cu siguranță mai amuzantă.

Continuă să fugă. Cu timpul, protocolul Curții nu s-a flexibilizat deloc. Am consultat, de exemplu, un volum de 1 260 de pagini, *Repertoriul Curții și al statului monarhiei austro-ungare, pentru anul 1892*. Persoanele cu privilegiul „marilor intrări" sunt mai mult de 300, iar „micile intrări" sunt în număr de 40. Această amenințare de invazie permanentă în apartamentele împărătesei îi servește drept pretext lui Sissi pentru a-și justifica îndepărtarea de Viena.

Crăciunul. Crăciunul fără împărăteasă... Iahtul *Miramar* se îndreaptă spre Spania, cu escale la Valencia, Malaga, Granada și Cadiz. În cabina ei cu mobile acoperite cu pânză albă, suverana este pe insula ei personală, mobilă, rătăcitoare. În sala de baie, se scaldă în apă de mare, adusă de o șalupă. În timpul băii, iahtul este întotdeauna imobilizat.

La Gibraltar, ea declară:

— Este orașul din Spania pe care îl prefer pentru că este unul englezesc și totul aici este curat.

În oraș, nu încetează să facă cumpărături, amuzată de doamna sa de onoare care se târguiește.

— Datorită Mariei Festetics eu nu intru la închisoare pentru datorii!

Franz Joseph îi scrie tot la două zile scrisori care o așteaptă la consulate: „Vreau să adaug celor mai sincere mele urări de fericire cererea expresă ca tu să fii, în viitorul poate scurt care

ne este acordat, la fel de bună şi de amabilă precum ai fost întotdeauna cu mine... Pentru că nu ştiu să ţi-o arăt destul, iar asta ţi s-ar părea plictisitor, mi-ar plăcea să-ţi spun că te iubesc nemăsurat... Să te binecuvânteze Dumnezeu, să te ocrotească şi să facă să ne revedem cu plăcere. Nu avem nimic în plus de dorit sau de sperat".

Odiseea imperială continuă: Sevilla, Majorca, Riviera italiană. Pentru a-şi face iertată absenţa, îi cere Idei Ferenczy să aibă grijă de împărat. Lectora organizează mici prânzuri unde cârnaţii aburinzi şi pâinea caldă ungurească îl încântă pe împărat, de două ori trist, deoarece doamna Schratt lipseşte. Franz Joseph sfârşeşte prin a se alătura soţiei lui invizibile, în Elveţia, la Territet. Pe drum, el se opreşte la Maria-Valeria, care tocmai a născut un fiu, Franz-Salvator.

— Nu mă pot împiedica să mă gândesc la Rudolf, spune bunicul de şaizeci şi trei de ani.

Momente de fericire îndrăznesc să se strecoare în amărăciunea cuplului; împăratul şi împărăteasa sunt fericiţi să fie împreună, la Geneva. „Cu farmecul său, împărăteasa îl are la degetul mic pe soţul ei", notează contesa Festetics, care îi lasă adesea singuri pe cei doi soţi, căci ea suferă de bronşită cronică. Baronul Nopcsa, care are şaptezeci şi opt de ani, îşi doreşte şi el să nu mai alerge prin Europa.

Ar fi prea frumos... Elisabeta este tristă că Franz Joseph trebuie să se întoarcă la Viena. De data asta, ei erau în perfectă armonie... O boală o roade pe Elisabeta. O nouă boală? Nu, mereu aceeaşi: s-a plictisit de *Achilleion*. Explicaţia ei este deznădăjuitor de simplă:

— Dacă aş fi obligată să rămân undeva, chiar şi în rai, pentru mine ar deveni un infern.

Franz Joseph este foarte dezamăgit:

— Încă o speranță care se năruie. Parcă menirea ta este să rătăcești de-a pururi de colo-colo prin lume.

Într-adevăr, ea pleacă din nou. Lacul Como, Milano, Genova, Neapole. Împărăteasa caută un cumpărător înstărit pentru *Achilleion*. Ea se întoarce în Austria în mai pentru logodna fiicei Giselei, Augusta. Atunci când reapare la Curte, ambasadorul Germaniei, cu care Rudolf fusese văzut pentru ultima oară în public, o găsește pe împărăteasă palidă și îmbătrânită, dar mult mai puțin dezechilibrată decât se pretinde.

Elisabeta îi șoptește:

— Mă pregătesc să devin străbunică. Am deci sigur dreptul, cred, să mă retrag din lume.

Maria-Valeria spune: „Există la mama cele mai violente contraste care se găsesc reunite într-un caracter".

După un sejur la Ofen, unde prezența ei consolidează prestigiul știrbit al dinastiei în Ungaria, pleacă din nou, terorizată de ultimele vești despre Otto, fratele dement al lui Ludovic al II-lea: acum el se crede câine... O nouă escală la Alger, apoi Sissi ajunge, la bordul iahtului lui Franz Joseph, *Grief*, la Madeira. Nu a mai fost aici de... treizeci și trei de ani. Câte amintiri, câte emoții, câte drame... Încă un Crăciun în care Franz Joseph este privat de prezența Elisabetei. Din fericire, Katharina Schratt, *prietena*, se află acolo. Împăratul îi scrie soției sale: „Termenul de fericire nu ne convine deloc, ne sunt de ajuns puțin calm, bună înțelegere și o viață mai puțin împovărată de nefericire".

La sfârșitul lui februarie, ea debarcă la Menton și se duce la Hotelul Cap Martin, unde Franz Joseph i se alătură fără întârziere. O mulțime compactă se înghesuie în jurul grădinilor hotelului, în care „agenți ai Siguranței, deghizați în țărani sau în cultivatori, apar la momentul oportun pentru a-ți indica drumul", scrie presa locală. Curiozitatea și afecțiunea pentru cuplul încercat se materializează în cărți de vizită depuse la hotel.

Franz Joseph, în civil, având pe cap un melon, salută întotdeauna cu politețe oamenii. Populația speră în prezența lor la slujba duminicală de la ora zece, la capela Arhiconfreriei penitenților negri din Menton. Cu o oră înainte, lumea se înghesuie aici. La ora zece și zece, sosește o împărăteasă, dar nu cea sperată: este Eugenia, văduva lui Napoleon al III-lea, care vrea să fie numită contesa de Pierrefonds. „În trecere, ea culege salutul respectuos la publicului". Franz Joseph și Elisabeta, care s-au răzgândit, asistă la slujba ținută de preotul din Roquebrune la altarul improvizat în apartamentele lor.

În timp ce Franz Joseph, însoțit de prințul Rudolf de Liechteinstein, vizitează Cannes, principatul Monaco și se întâlnește cu prințul Albert I, mare explorator, Sissi face o pasiune pentru grădinile exotice. Contesa Foucher de Careil, soția fostului ambasador al Franței la Viena, îi oferă un buchet somptuos de flori rare, culese de pe proprietatea ei de la Garavan. Doamna Schratt, a cărei prezență fusese inițial prevăzută, nu se află acolo. Cei doi soți au discutat problema și consideră că incognito-ul este imposibil, iar critica ar fi dăunătoare. „Acest loc nu este, din nefericire, deloc liniștit și e foarte vizitat", îi scrie împăratul *prietenei,* cerându-i să nu li se alăture.

Pe 15 martie, el o îmbrățișează pe împărăteasă de două ori, o roagă să nu se hrănească cu portocale și cu înghețată de violete – un desert la modă – și urcă în trenul lui special. Sissi va mai rămâne încă o lună, frecventând-o, din politețe, pe împărăteasa Eugenia. Cele două femei au, din nefericire, un punct comun; unicul lor fiu este mort*. O veste bună o smulge pe Sissi de pe Coasta de Azur: Maria-Valeria are un al doilea fiu, Hubert-Salvator.

---

* Reamintim că prințul imperial a murit în Africa de Sud, pe 1 iunie 1879, bătându-se contra zulușilor. El purta uniforma engleză.

Tirolul, Corfu, Gödöllö: locurile preferate ale împărătesei, nu mai au, în ochii ei, același farmec ca altădată. Revoluționarul Lajos Kossuth a murit în Italia, iar la Budapesta, o mulțime imensă și-a manifestat emoția. Sissi gândește că, incontestabil, politica este foarte ingrată. Ea pleacă din nou, pe 2 decembrie, la Alger.

Pentru a-și face iertată absența de Crăciun, ea i-a comandat pictorului Franz von Matsch două tablouri ale Katharinei Schratt, unul în miniatură, altul în picioare.

1895. Împărăteasa revine la Cap Martin. Regimul ei alimentar îl înfurie pe Franz Joseph:

— Tu tratezi foamea prin post, în loc să mănânci cât trebuie, așa cum fac oamenii rezonabili, și asta mă preocupă. Dar sunt cuvinte inutile și mai bine să nu începem acest capitol.

Trebuie știut că împărăteasa nu bea decât laptele anumitor vaci, pe care îl cumpără, iar apoi îl trimite în Austria, unde Ida Ferenczy primește misiunea neobișnuită să creeze o lăptărie modernă.

Protejată de evantaiul sau de umbrela ei, împărăteasa solitară merge din Corfu la Veneția, unde ocupă apartamentele regale ale actualului Muzeu Correr, în Piața San Marco, care erau ale sale atunci când regiunea Veneto era austriacă, de la Carpați în Elveția, de la Gödöllö la Cap Martin. Dându-și seama că greutatea ei depășește cu 350 de grame (!) cele 50 de kilograme, se consideră obeză și îi recomandă doamnei Schratt, puțin mai plinuță, să se supravegheze! Franz Joseph are ultimul cuvânt în această cursă aiuritoare între regimuri:

— Este curios că voi încercați mereu, amândouă, aceleași experiențe medicale, fără mari prejudicii, din fericire.

În maratonul ei neîncetat, demn de un roman de Jules Verne, Elisabeta nu uită că are o întâlnire excepțională cu Istoria. Pe 30 aprilie 1896, regina sosește la Budapesta, cu regele Franz Joseph, pentru a sărbători mileniul de existență al Ungariei. Pe 2 mai, ea apare într-o rochie neagră somptuoasă, cu mâneci bufante. Mii de perechi de ochi o scrutează. Cum este? Este oare cu adevărat nebună? Nu, pare tristă. „Este Erzsébet a noastră, regina noastră preaiubită." Dar ce durere! Părul închis la culoare, perlele negre, acele de păr negre.... Numai chipul, de marmură, este de un alb aproape jenant. Cardinalul primat al Ungariei găsește cuvintele pentru a aduce un omagiu celei care, altădată, „a țesut cu mâna ei tandră și maternă legătura aurită care leagă azi națiunea de regele ei preaiubit". După trei apariții în public, ea renunță. Asemenea reprezentații sunt mai presus de puterile sale. O obsedează o amintire: Rudolf care, adolescent, îi era alături pentru ceremonii și inaugurări. Cântecele, monumentele, uniformele sunt aceleași. Încremenită, Sissi e în altă parte. Prezența ei fizică este cea a unei fantome, sufletul ei rătăcește, departe, fără odihnă. Aplauzele, strigătele de bucurie vor anima această statuie a deznădejdii? Iar ochii ei strălucitori... Presa maghiară notează: „Aceștia, care știau altădată să râdă cu atâta seducție, care consolau o țară nefericită, iată-i că se umplu de lacrimi".

Pescărușul nu iubește frigul. Ce soare îl va încălzi? În decembrie, îl alege pe acela din Țara Bascilor franceză. Ea se instalează la Biarritz, dar se dezlănțuie furtuna.

— Vântul și marea urlă zi și noapte, recunoaște ea. Te înnebunesc.

Nebunesc este regimul ei, care pare o autodistrugere organizată, întreținută. Acum, se cântărește de trei ori pe zi! O idee fixă. Franz Joseph, consternat de această încăpățânare, îl

trimite în grabă pe medicul său, dr. Kerzl, la Biarritz. Acesta din urmă, îngrijorat, o sperie. Ea mănâncă din nou câte puțin, iar moralul i se ameliorează. Dar este un cerc vicios. Imediat ce se alimentează aproape normal, corpul revine la viață, iar ea se nelinișteşte că îşi strică silueta. Atunci, reglează cursorul cântarului.

Paris, marți 4 mai 1897. La numărul 17, pe Strada Jean Goujon, într-o lungă construcție din scânduri, domneşte o agitație febrilă în jurul tejghelelor ținute de doamne care poartă nume dintre cele mai nobile. Locul se cheamă *Bazarul Carității.* La ora patru şi zece după-amiaza, dintr-un aparat cinematografic care funcționa pe bază de eter țâşneşte o flacără... Este o dramă. Sora lui Sissi, ducesa d'Alençon, îşi dă seama imediat de amploarea incendiului. Uşile sălii de proiecție, care se deschid spre interior, sunt blocate. Cu un admirabil simț al abnegației, ducesa le strigă tinerelor fete care o înconjoară:

— Celelalte să treacă înaintea mea! Voi pleca ultima.

Ea va fi una din cele 150 de victime carbonizate şi călcate în picioare. Numai dentistul ei îi va putea identifica trupul, mutilat atroce. S-a sacrificat. Cosima Wagner se înşelase atunci când, vorbind de logodnica lui Ludovic al II-lea, spunea:

— Este o mică ducesă...

Era o mare doamnă.

Ştirea ajunge a doua zi la vila Hermes, unde se găseşte Elisabeta. Cea mai tânără soră a ei arsă de vie, cu mâinile împreunate, rugându-se...

Împărăteasa, zdrobită, cu privirea întunecată, murmură:

— Blestemul creşte....

Penultimul act al tragediei ei tocmai s-a consumat. Acum, o ştie: moartea înaintează. Îi spune fiicei ei Valeria:

— Asta se va sfârşi într-o zi... Odihna eternă va fi cu atât mai plăcută.

XI

FEMEIA DE NEUITAT

Bad Ischl, 16 iulie 1898. Vila imperială, pată galbenă alungită, se profilează pe verdele arborilor agăţaţi de dealuri. De două luni, împărăteasa, epuizată, se odihneşte în această casă simplă, care evocă natura, viaţa în pădure, vânătoarea. Şederile aici sunt punctul de reper al vacanţelor de vară. Un antract. Doctorul Widerhofer a examinat-o pe suverană, care, pe timpul iernii, a făcut un nou sejur pe Riviera, început prin revelionul sărbătorit la bordul iahtului ei, în rada Marsiliei. Sissi este anemică. Mănâncă numai opt portocale pe zi, ceea ce este insuficient, în pofida vitaminelor. Ea suferă şi de nevrită, de insomnie şi o uşoară dilatare cardiacă. Pleacă din nou, chiar azi, la o nouă cură. Itinerarele sale devin un catalog al staţiunilor balneare. Elisabeta şi Franz Joseph au petrecut zile paşnice împreună. Ea aruncă o ultimă privire către paravanul împodobit cu fotografiile Mariei-Valeria, apoi, ieşind, către Marmorschlöss, castelul de marmură, mic pavilion care domină vila imperială din înălţimile parcului. Este refugiul ei favorit la Bad Ischl.

Împăratul, mâhnit să o vadă plecând pe cea pe care o iubeşte de exact patruzeci şi cinci de ani, o îmbrăţişează. Trăsura coboară deja aleea care conduce, într-o curbă largă, la podul de fier aruncat peste râu.

Nu se vor mai revedea.

Sissi urcă în trenul ei care pleacă spre München.

De câtva timp, împărătesei îi plac mai puţin călătoriile cu trenul, deoarece nu se poate mişca foarte mult şi nici respira aer proaspăt. Pentru a compensa aceste ore de nemişcare forţată, ea merge de colo-colo pe culoarul conducând de la patul ei spre salon şi nu se opreşte decât pentru a admira peisajul. După un periplu în Germania, împărăteasa soseşte în Elveţia pe 30 august, la Caux, mai sus de Montreux. Franz Joseph i-a scris încă de a doua zi după plecarea ei: „Îmi lipseşti extrem de mult, gândurile mele sunt alături de tine şi sufăr la ideea acestei lungi, atât de lungi absenţe; vederea apartamentelor tale goale mi-a trezit melancolia". Tristeţea împăratului este agravată de faptul că şi Katharina Schratt este bolnavă... şi la fel de nerăbdătoare ca şi Sissi! „Este o a doua împărăteasă", se plânge împăratul, copleşit de mimetism.

Ca întotdeauna, scrisorile o aşteaptă pe Sissi, o găsesc sau o ajung din urmă. Ea îi cere soţului să vină să i se alăture pe riviera din Vaudois. Din nefericire, politica îl reţine pe Franz Joseph la Viena şi va fi obligat să asiste la serbările prilejuite de jubileul său, în a doua jumătate a lui septembrie: a urcat pe tron acum cincizeci de ani. „Cât aş fi de fericit, dacă aş putea, aşa acum tu o doreşti, să profit de toate acestea cu tine, în deplină linişte, pentru un timp, şi dacă te-aş putea revedea după o separare atât de lungă".

Sissi, încântată pe frumuseţea regiunii Caux, alege excursii, cam solicitante pentru inima ei. Pe 3 septembrie, ea urcă stâncile de la Naye. După ascensiunea în funicular, descoperă un peisaj splendid. Lacul Leman străluceşte, înconjurat de Alpii bernezi, valezani, savoiarzi şi de munţii Jura.

9 septembrie. Timpul este splendid. Împărăteasa, înviorată şi care se gândeşte la noi călătorii – de ce nu Egiptul? –, urcă pe vaporul care o va conduce de la Territet, la sud de Montreux, la Geneva. Elisabeta, foarte bine dispusă, şi-a petrecut cele patru

ore de călătorie pe punte şi a acceptat în cele din urmă invitaţia baroanei Rothschild la prânz. Acesta are loc la Pregny, o vilă magnifică din împrejurimile Genevei.

Baroana Julia de Rothschild o primeşte somptuos pe împărăteasă. Orhideele decorează masa, care a fost aşezată pentru trei persoane, căci Elisabeta este însoţită de doamna ei de onoare, Irma Sztáray*. Sissi este deranjată că steagul imperial flutură în vârful vilei şi că lachei împodobiţi cu ceaprazuri aurite servesc prânzul. Dar nu poate să îi poarte pică gazdei sale: totul este atât de frumos şi de gustos. Într-adevăr, Elisabeta, contrar obiceiurilor ei regretabile, face onoare meniului, demn de o masă foarte bună. Ea savurează micile „*timbales à l'impériale*"**, un „păstrăv din Lacul Bourget", un „fileu de vită *jardinière* (cu legume)", o „spumă de pasăre din Perigueux", un „*chaud-froid* de pui de potârniche din Bellevue", o „îngheţată *à la hongroise*", o „*spongeade* (prăjitură afânată) cu lămâie" şi o „*marquise au chocolat*". Este un eveniment! În semn de sărbătoare, bea o cupă de şampanie la gheaţă. Îi cere doamnei sale de onoare să îi trimită împăratului meniul, insistând pe faptul că împărăteasa l-a apreciat mult. După o vizită lungă – de mai mult de trei ore – printre voliere cu păsări ciudate, acvarii cu peşti exotici, flori rare, împărăteasa se întoarce la hotel, Hotelul Beau-Rivage, pe cheiul Mont-Blanc. Înainte de a pleca, semnează în cartea de aur, fără a şti că, pe o pagină precedentă, semnase fiul ei Rudolf... Refuză să se întoarcă la Territet cu iahtul baroanei Rothschild, *Gitana II*. Decide să nu se întoarcă acolo decât a doua zi, cu un vapor al Companiei generale de navigaţie, în acelaşi mod în care venise.

---

* Contesa Sztáray a lăsat o carte preţioasă, *Les dernières années de l'Imperatrice* (în germană), publicată de Adolf Holzhausen la Viena în 1909 şi de către Wilhelm Engelmann, la Leipzig, în acelaşi an.

** *Timbale* – fel de mâncare din carne sau peşte în sos, gătit în cuptor, în forme cu aluat pe margini (n.tr.)

Dintre cele două femei, doamna de onoare este cea mai obosită. Pe drum, conversația a fost foarte elevată. Contesa Sztáray este foarte religioasă. Elisabeta îi spune:

— Sunt credincioasă, mai puțin decât dumneavoastră, desigur, dar îmi cunosc firea. Nu este deloc exclus să mă vedeți redevenind catolică practicantă. Mă tem de moarte, care nu vă sperie, deşi adesea eu mi-o doresc; trecerea, incertitudinea, mă fac să tremur.

— Pe lumea cealaltă este pacea, fericirea, o asigură doamna de onoare.

— De unde ştiţi? Niciun călător nu a revenit vreodată din lumea de apoi...

Cele două femei se aşază un moment în fața grădinii Brunswick. Împărăteasa ține în mână o piersică. În momentul în care vrea să muşte din ea, cu o lovitură de aripă, un corb face ca fructul să cadă. Sissi se scoală, foarte gravă, şi spune:

— Un corb nu este un semn bun. El indică întotdeauna o nenorocire în familia noastră*.

Ajunsă la Beau-Rivage, împărăteasa urcă în apartamentele sale. Contrar față de ceea ce s-a repetat adesea, incognito-ul ei nu este unul absolut**. Într-adevăr, în registrul clientelei hotelului, o carte verde, groasă, a cărei copertă este ornată cu un oval roşu, recepționerul a înscris următoarele mențiuni, în ordine:

---

* Inedit. Această mărturie figurează într-un cufăr care a fost păstrat de dl Augustin Patzelt, decedat în 1961, administrator al arhivelor oraşului Brno, fostul Brünn, în Cehia. El mi-a fost încredințat de Alteța Sa imperială şi regală arhiducele Mihai de Austria, căruia îi mulțumesc pentru ajutor şi pentru bunăvoință.

** Țin să adresez, din nou, mulțumirile mele domnului Jacques Mayer, proprietar şi director al Hotelului Beau-Rivage, pentru că mi-a permis să reproduc şi să utilizez numeroase documente şi amintiri inedite strânse de către bunica lui, care a fost martora ultimelor momente de viață ale împărătesei. Niciun istoric nu s-a gândit, până acum, să exploreze arhivele ei, păstrate atunci în camera 424 a hotelului.

Majestatea Sa împărăteasa Elisabeta de Austria, camerele 34-36
Contesa Sztáray, doamna de onoare a M.S. împărăteasa, camerele 32-33
Dr. Eugen Kromar, secretar particular al Majestății Sale, camera 64
Generalul Bercivczi, șambelanul Majestății Sale, camera 25
Contesa Harrach, doamnă a Curții, camerele 23-24
Contesa Festetics, doamnă a Curții, camerele 92-93
Prințul de Auersperg, marele șambelan al Curții, camera 91
Excelența sa contele Bellegarde, camerele 29-30
Dra de Meissel, camerista M.S., camera 40
Dra de Hennike, camerista M.S., camera 41
Contele de Kuefstein, ministrul Austro-Ungariei la Berna, camera 104
Dl Mader, controlor al trenului imperial, camera 90.

Detaliu hazliu: înaltele personalități care au tras la Beau-Rivage și suita lor (în total, aici, 12 persoane) au dreptul la o scriitură foarte îngrijită, cu caractere îngroșate și drepte. Clienții „obișnuiți" sunt menționați, pe aceeași pagină, cu un scris înclinat, mai puțin elegant. Prima clientă „obișnuită", așteptată pe 11 septembrie, nu e alta decât doamna Sarah Bernhardt, care a rezervat camerele 58 și 59. Tragediana, atunci în vârstă de cincizeci și patru de ani, sosește de la Paris. Cea care fusese legendarul *Vulturaș* (Aiglon), Fedra și Doamna cu camelii este deci, din punct de vedere protocolar și caligrafic, mai puțin importantă decât dl Mader, controlor al trenului împărătesei....

În schimb, incognito-ul lui Sissi este respectat de nota ei de restaurant, eliberată pe numele doamnei contese de Hohenembs. Toată suita este găzduită la primul etaj. Camera lui Sissi dă spre chei, cu o priveliște frumoasă către lac; salonul, cu două ferestre, ocupă unghiul clădirii, cu o vedere spre grădina prințului de Brunswick. Camera, al cărei mobilier este simplu, cuprinde în

esență un pat de fier într-un alcov, perpendicular față de unica fereastră. Nu există sală de baie, un scaun special de toaletă este ascuns în spatele unui paravan culisant, din lemn. Draperiile căptușite sunt foarte groase, brodate cu motive neoclasice. Electricitatea nu este încă instalată peste tot. Câteva sonerii au fost totuși amenajate pentru ca Sissi să-și poată chema personalul când dorește, fără a deranja prea multă lume. Portarul dispune de o masă cu sfeșnice, din argint, în stil Carol al X-lea*.

După ce s-a odihnit timp de o oră, Sissi pleacă din nou, la ora șase și jumătate, împreună cu doamna ei de onoare, pentru a vizita câteva patiserii primitoare. Pe cheiul Ronului, la Dimier, cumpără o masă pentru Valeria și vorbește în maghiară pentru a nu fi recunoscută. La ora zece fără un sfert, ele sunt înapoi. Noaptea este superbă, iar camera este iluminată de un frumos clar de lună. Sissi, căreia îi place să doarmă cu fereastra deschisă, este deranjată de zgomotul străzii și melodiile unui cântăreț italian. Mai mult, fasciculul intermitent al unui far inundă camera cu lumină. Ea refuză să tragă perdelele duble, rămâne pe balconul salonului, nu adoarme decât la ora două dimineața. De obicei, împărăteasa se scoală la ora șapte, dar noaptea ei a fost atât de scurtă, încât nu își face apariția înainte de ora nouă dimineața. Dna Fanny Louise Mayer, directoarea hotelului, a lăsat o descriere amănunțită – și inedită – a zilei de sâmbătă,

* Trebuie de asemenea să notăm că galeria-patio a hotelului, care evocă atriumul unei vile venețiene, cu coloanele sale roz din conglomerat, s-a schimbat puțin din 1898 încoace. În schimb, apartamentul ocupat de împărăteasă a fost reamenajat de mai multe ori, ultima dată în 1977, și poartă azi numerele 119 și 120. Amintirea Elisabetei este amintită aici de două fotografii tip portret, dar fără vreo precizare specială. Cu ocazia prezentării acestei cărți în Elveția, la Beau-Rivage a fost amenajat un emoționant muzeu al amintirii, pe 9 septembrie 1983, 85 de ani după moartea împărătesei și reginei.

10 septembrie, zi tragică, care a intrat în istoria dramelor lumii. Pe foi de hârtie albăstrie, ea a ținut să consemneze, în 1940, evenimentele din acea zi.

„Pentru micul dejun împărăteasa a cerut mai multe chifle de diverse feluri și forme, care i-au fost servite pe un platou mare de argint."

La nouă, Sissi îi spune doamnei sale de onoare:

— La ora unsprezece vreau să merg în oraș să văd un orchestrion și, la ora unu și patruzeci de minute, cum e hotărât, vom lua vaporul spre Caux. Până atunci nu am nevoie de nimic.

Fix la ora unsprezece – Sissi este la fel de exigentă cu ora ca și soțul ei – cele două femei părăsesc hotelul și se îndreaptă către magazinul de muzică Baecker, situat pe Strada Bonnivard. Împărăteasa, care pare odihnită, în pofida faptului că nu a dormit, a iubit întotdeauna cutiile muzicale și flașnetele. Un aparat cu manivelă – pe care am avut privilegiul să-l văd – fabricat de J.H. Heller la Berna, cântă, pe rulouri, arii la modă: *Carmen, Rigoletto, Trubadurul, Lucia di Lamermoor, Marea ducesă de Gerolstein, Lohengrin,* despre a cărui partitură consideră că „are ceva fatal", și *Tannhäuser*, una dintre operele favorite ale împărătesei. Elisabeta cumpără aparatul și 24 de rulouri.

— Le vor face plăcere împăratului și copiilor.

Ea semnează în cartea de onoare numai în maghiară: „Erzsébet Királyné" (regina Ungariei).

La ora unu, împărăteasa revine la hotel. Din cauza căldurii, obloanele salonului sunt închise. Elisabeta le deschide după ce și-a lăsat umbrela și evantaiul. În fața oglinzii, își scoate pălăria și mănușile albe și sună lacheul care așteaptă în anticameră, cerându-i lapte proaspăt. Contesa Sztáray termină un prânz rapid și se uită la micul ceas care-i atârnă la gât pe un lanț de aur. Este ora unu și douăzeci și cinci. Se ridică și își permite să bată la ușa salonului Elisabetei, căci este vremea să plece. În fața

balconului din salon, Sissi își savurează laptele, într-un pocal de argint care îi aparține.

— Majestate, spune doamna de onoare în maghiară, este aproape ora unu și jumătate, vaporul pleacă în câteva minute, trebuie să ne grăbim.

— Nu am văzut niciodată Mont Blancul atât de clar, îi răspunde suverana în maghiară.

Elisabeta, de obicei grăbită, nu se poate despărți de priveliștea Alpilor maiestuoși. Din precauție, doamna de onoare trimite lacheul la vapor, pentru a cere să i se întârzie eventual plecarea, cu câteva minute.

— Sărmană Irma, spune Sissi, răspunderea pe care o aveți astăzi pare să vă apese, din greu...

— Majestate! Imaginați-vă, vă rog, că am pierde vaporul! Am fi complet singure la Geneva! Este de negândit!

Într-adevăr, mai mulți membri ai suitei împărătesei au părăsit deja Geneva, cu bagajele, cu trenul de la amiază spre Territet. „Nu îmi plac alaiurile", explicase Sissi*.

Râzând, Elisabeta îi dă pocalul doamnei de onoare, care îl spală rapid și îl pune într-un sac. În fața oglinzii, împărăteasa își pune din nou pălăria neagră, mănușile albe, își ia umbrela și evantaiul. Cu pași măsurați, părăsește apartamentul.

Pe cheiul Mont-Blanc, cele două femei grăbesc pasul. Sirena vaporului sună deja, în timp ce ele trec prin fața monumentului ducelui de Brunswick. Elisabeta admiră castanii, evocând arborii de la Schönbrunn. Cheiul este aproape gol.

— Vedeți, o să ajungem la timp, spune împărăteasa, oamenii urcă încet și nu se grăbesc.

Un tânăr se apropie din față, cu pas alert. Cele două femei se dau deoparte pentru a-l lăsa să treacă, fiindcă pare grăbit.

---

* Inedit. Povestirea doamnei Fanny Mayer.

Deodată, în clipa în care se apropie de împărăteasă, necunoscutul pare că se clatină și ridică pumnul drept strâns, lovind-o pe Elisabeta, care se apără cu umbrela. Sub șoc, Sissi se prăbușește, fără un cuvânt. Capul i se lovește de caldarâm. Doamna de onoare, care nu a avut timp să înțeleagă ce s-a întâmplat, scoate un strigăt, în timp ce necunoscutul o ia la fugă. Un vizitiu o ajută pe unguroaică să o ridice pe Sissi. Împărăteasa, roșie de emoție, își aranjează părul, care, de altfel, a amortizat șocul loviturii. Vizitiul cheamă portarul de la Hotelul Beau-Rivage, „un anume Planner, un vienez"*. Doamna de onoare, în timp ce scutură rochia împărătesei, împreună cu vizitiul, o întreabă, convinsă că omul a vrut să îi dea un pumn:

— I s-a întâmplat ceva Majestății Voastre? O doare ceva pe Majestatea Voastră?

— Nu... nu. Vă mulțumesc. Nu este nimic.

Portarul insistă ca ea să se întoarcă la hotel.

— Nu, nu s-a întâmplat nimic.

— Majestății Voastre i-a fost frică?

— Da, mi-a fost frică.

Cele două femei ajung în fața vaporului *Geneva,* a cărui sirenă sună în continuare.

Elisabeta întreabă, în maghiară:

— Mă întreb ce dorea acel om de la mine... Poate să-mi smulgă ceasul?

Roșeața chipului ei a lăsat locul unei palori îngrijorătoare. Contesa o sprijină pe Sissi, temându-se ca aceasta să nu leșine.

— Sunt oare foarte palidă?

— Da, Majestate, foarte palidă. Majestatea Voastră suferă de ceva?

— Mă doare foarte rău pieptul.

---

* Inedit. Povestirea doamnei Fanny Mayer.

Portarul revine în fugă, strigând:

— Agresorul este arestat!

Omul, care fugise pe Strada Alpilor, a fost reţinut de un muncitor electrician, Louis Chammartin, care venea din sens invers, şi apoi de un jandarm. Acesta din urmă l-a dus la hotel, trecând prin curte. Este interogat. „Soţul meu", povesteşte doamna Mayer*, „în culmea exasperării, i-a dat o lovitură violentă peste gură. Un tânăr baron austriac, care se găsea la hotel, a vrut de asemenea să se arunce asupra lui. Jandarmul l-a împiedicat." El l-a dus pe bărbat la postul de poliţie de la Paquis. Necunoscutul a refuzat să răspundă. Are un aer cinic şi sălbatic.

În acest timp, Elisabeta ajunge pe pasarela vaporului. Doamna ei de onoare încetează să o mai susţină timp de câteva secunde. Abia ajunsă pe punte, Elisabeta se întoarce şi spune:

— Acum daţi-mi braţul. Repede!

Contesa o prinde pe Elisabeta, ajutată de un lacheu, dar împărăteasa se prăbuşeşte, lent, cu capul sprijinit de pieptul doamnei de onoare. Sissi şi-a pierdut cunoştinţa.

— Apă, apă! strigă Irma Sztáray.

I se stropeşte chipul, din ce în ce mai palid.

— Un medic!

Nu este niciunul acolo, dar o pasageră, doamna Dardalle, fostă infirmieră, îşi oferă serviciile. Soseşte căpitanul vaporului, dl Roux. El a auzit că o femeie s-a simţit rău. Îi ignoră identitatea şi o sfătuieşte pe contesa Sztáray să o debarce pe bolnavă şi să o ducă înapoi la hotel.

— Este o sincopă care se datorează fricii.

O căldură apăsătoare domneşte pe punte şi aproape de sala maşinilor. Dl Roux propune o cabină. Nu, este nevoie de aer.

---

* Inedit. Povestirea doamnei Fanny Mayer.

Trei domni o poartă pe Elisabeta pe puntea superioară şi o întind pe o bancă.

Doamna de onoare deschide rochia neagră, taie corsetul care jenează respiraţia şi strecoară între buzele lui Sissi o bucată de zahăr îmbibată cu alcool.

Vaporul a pornit.

Sissi mănâncă zahărul instinctiv. Deschide ochii şi încearcă să se ridice.

— Majestatea Voastră se simte mai bine?

— Da, mulţumesc.

Ea reuşeşte să se aşeze.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Majestatea Voastră a avut o ameţeală. Dar acum e mai bine, nu-i aşa?

Niciun răspuns, Elisabeta şi-a pierdut din nou cunoştinţa.

În grabă, contesa termină de desfăcut şireturile de la corsetul lui Sissi şi zăreşte pe cămaşa din batist mov o pată brună, de mărimea unui florin de argint. Deasupra sânului stâng, descoperă o rană triunghiulară şi o picătură de sânge uscat. Un cheag...

— Dumnezeule mare! îi strigă unguroaica infirmierei. A fost asasinată!....

Este chemat căpitanul.

— În numele cerului, vă rog! Acostaţi repede! Această doamnă este împărăteasa Austriei. Este rănită. Nu pot să o las să moară fără un medic şi fără un preot. Acostaţi la Bellevue. O voi duce la Pregny, la baroana de Rothschild...

— Nu veţi găsi un medic acolo şi, probabil, nici o trăsură.

Şi, pe loc, el dă ordin ca nava să se îndrepte spre Geneva. Findcă nu există o targă pe vapor, se improvizează una din pânză de corabie, şezlonguri, perne şi două rame. Elisabeta horcăie, cu chipul acoperit de broboane de sudoare. Contesa, disperată,

este la picioarele ei. Şase marinari poartă targa până la hotel. Acoperită de mantia sa, Elisabeta, în continuare fără cunoştinţă, îşi mişcă încet capul de la dreapta la stânga. O bătălie disperată, o ultimă luptă...

Portarul hotelului îi ţine mâna lui Sissi „pentru ca ea să nu atârne mizerabil". Un domn îi protejează capul cu o umbrelă. „Îngrijorarea atinsese punctul culminant. Tristeţea şi consternarea se citeau pe toate chipurile."

Întinsă pe pat, Elisabeta horcăie în continuare. Este ora două şi zece.

Un medic, dr. Golay, încearcă să dreneze plaga.

— Există vreo speranţă? întreabă doamna de onoare.

— Niciuna, doamnă, răspunde doctorul cu tristeţe.

— Încercaţi totuşi! Încercaţi totul, încercaţi să o readuceţi la viaţă!

Doamna Mayer şi o asistentă englezoaică ajută la dezbrăcarea şi descălţarea Elisabetei. Soseşte un preot. Nefericitei îi sunt iertate păcatele. Toate femeile sunt îngenuncheate şi se roagă. Un al doilea medic, dr. Mayot, face o incizie în artera braţului stâng, dar nu curge nicio picătură de sânge. Este ora două şi patruzeci de minute. Împărăteasa Austriei şi regina Ungariei tocmai a murit fără să-şi fi recăpătat cunoştinţa. Avea şaizeci şi unu de ani. Obrajii ei sunt uşor coloraţi, iar buzele îi schiţează un ultim surâs, acest surâs care emoţionase milioane de bărbaţi şi femei. „Contesa Sztáray i-a închis ochii şi i-a împreunat mâinile", scrie doamna Mayer, care adaugă: „Am rămas cu contesa Sztáray până la sosirea suitei, care a venit spre ora şase. Împărăteasa a fost îmbălsămată şi pusă într-un sicriu. Seara, contesa m-a chemat, la fel şi pe soţul meu, şi mi-a dăruit un trandafir luat din sicriu şi pe care îl păstrez cu grijă, precum şi o bucăţică de panglică mov pătată de sânge. Azi, sângele a dispărut". Doamna Mayer îşi încheie povestirea emoţionantă:

„Drama s-a petrecut acum 50 de ani, dar amintirea ei mi-a rămas ca și cum ar fi avut loc ieri".

La Schönbrunn, Franz Joseph și-a început ziua ca de obicei: el s-a trezit la ora patru dimineața, după ce valetul său, Eugen Ketterl, s-a apropiat de patul lui pentru a-i spune, ca de obicei: „Mă așez la picioarele Majestății Voastre. Bună dimineața". Împăratul Austriei și rege al Ungariei, soldat disciplinat de șaizeci și opt de ani, a sărit din pat, i-a urat o zi bună lui Ketterl și s-a interesat de vreme, în timp ce apărea servitorul însărcinat cu baia, purtând cada vulcanizată. Spălat, clătit, uscat și îmbrăcat, Franz Joseph și-a pus din nou uniforma zilnică – tunică albastră, pantalon negru –, iar medicul său, dr. Kerzl, i-a făcut controlul de rutină. De la micul dejun și până la prânz, pe care l-a servit la birou, împăratul a pregătit manevrele pe care trebuie să le prezideze în Slovacia. El pleacă în această seară. La începutul după-mesei, având puțin timp liber, îi scrie lui Sissi. Ca de multe ori, primele lui cuvinte sunt în maghiară: „*Edes szererett leckrem* (sufletul meu dulce și iubit)". Este fericit că are vești bune, că lui Sissi îi plac vremea și apartamentul, „cu acea priveliște magnifică asupra muntelui și lacului. Am fost mișcat că, orice s-ar întâmpla, tu simți un fel de nostalgie față de draga noastră vilă Hermes. Eu m-am întors acolo ieri după-amiază". Împăratul vorbește, de asemenea, de *Prietena* care este, și ea, în munți, dar în Austria, și e interesant să citești că împăratul se plânge de energia doamnei Schratt! „Nu înțeleg de ce și-a făcut turul în munți atât de grăbită, cu un asemenea orar pentru o zi." Îi mai spune lui Sissi că în ajun s-a delectat cu un pahar de lapte bun din lăptăria ei și că pleacă, în această seară, la ora opt și jumătate, pentru manevre. Ultimele lui cuvinte sunt: „Te încredințez Domnului, îngerul meu drag, și te îmbrățișez din

toată inima. Micuţul tău". Elisabeta nu va primi niciodată această scrisoare.

La ora patru şi jumătate a după-amiezii, contele Paar, aghiotantul împăratului, soseşte de la Hofburg. Este foarte palid şi cere să fie primit de urgenţă. Ţine o telegramă, venită de la Geneva. Textul este scurt: „Majestatea Sa grav rănită. Rugăm să-l anunţaţi pe împărat cu menajamente".

Franz Joseph, absorbit de dosarele sale, şi-a ridicat capul, surprins că aghiotantul său, contele Paar, de obicei impasibil, pare atât de emoţionat.

— Ce se întâmplă, dragul meu Paar?

— Majestate... Majestatea Voastră nu va putea pleca în seara aceasta, tocmai am primit o veste foarte proastă, din nefericire....

Franz Joseph se scoală dintr-un salt şi strigă:

— De la Geneva?

El smulge telegrama, face un pas înapoi, clătinându-se, apoi se redresează.

— Ei bine! Alte veşti trebuie să sosească. Telefonaţi, telegrafiaţi, trebuie neapărat să ştim mai mult.

Pe culoar se aud paşi. Aghiotantul de serviciu se prezintă, stând drepţi, ţinând o a doua depeşă. Franz Joseph se repede şi rupe plicul. El citeşte: „Majestatea Sa tocmai a decedat".

Încremenit de spaimă, sărmanul om rămâne imobil, apoi se prăbuşeşte în fotoliu. Cu capul în mâini, plânge. Cu un ton neutru, ca şi cum şi-ar fi vorbit sieşi, spune, între două hohote:

— Nu am fost cruţat de nimic pe acest pământ.

O nouă telegramă precizează că împărăteasa a fost asasinată. Este aproape o uşurare, Franz Joseph se temea mai ales de o sinucidere. Depeşa întreabă dacă medicii pot să facă autopsia.

— Să se facă tot ce prevede legea elvețiană, răspunde împăratul, doborât de durere, și adaugă, ca și cum i-ar fi revenit lui sarcina: „Trebuie anunțați copiii".

Autopsia, practicată a doua zi, scoate la iveală o rană de formă triunghiulară, la 14 centimetri sub clavicula stângă și la patru centimetri deasupra sfârcului sânului stâng. Arma crimei – nu se știe încă, exact, ce este – a pătruns 85 de milimetri, rupând o coastă, traversând plămânul și ventriculul stâng. Lovitura a fost dată cu violență. Totuși, rana fiind foarte îngustă, hemoragia a fost întârziată. Sângele a curs picătură cu picătură în pericard. Uimitoarea energie a lui Sissi i-a permis să facă 120 de pași între locul agresiunii și pasarela vaporului Companiei generale de navigație.

Îmbrăcată din nou în rochia neagră pe care doamna ei de onoare o numea „rochia ei cea frumoasă" și cu o cămașă asortată, coafată, împărăteasa este în cele din urmă liniștită. Capul i se odihnește pe o pernă brodată cu roșu, alb și negru. Paloarea chipului ei a devenit una de ceară, trăsăturile au încremenit, senine, într-o mare liniște. Împărăteasa purta două medalioane, unul conținând păr de-al lui Rudolf, altul, foarte simplu, de aur, un psalm. El îi fusese dat lui Sissi de către episcopul maghiar Hyacinthe de Ronay, după căderea sa de pe cal de la Sassetot*. În interiorul medalionului, pe o foaie de hârtie foarte subțire, îndoită în opt, se pot citi versetele Psalmului 90, din cartea a patra a Vechiului Testament. Este o rugăciune a lui Moise către Dumnezeu:

„Tu îi faci pe oameni să devină țărână,
Și tu spui... Fiu al omului, revino!"**.

Lanțul medalionului este încărcat de diverse talismane, însemne purtătoare de noroc și medalii religioase, amestecând

---

* Detaliu inedit.

** Este sigur vorba de psalmul 90 și nu psalmul 91, cum a indicat, din greșeală, contele Corti în cartea sa apărută în 1934.

credința și superstiția. O amintire a unui pelerinaj la Notre Dame de la Sainte-Baume, în apropiere de Marsilia, este agățată aici; medalia a fost gravată la Lyon. Pe o alta, reprezentând-o pe Fecioara Maria, se citește: „Preacurata născătoare de Dumnezeu". Suverana căuta să îndepărteze soarta. Ceasul ei, unul simplu, masculin, oprit la ora 13.45, ora la care a intrat în comă, este la capătul unui lanț unde zornăiau un fluier, un cap de mort de aur, două khamsa (mâini ale Fatimei și o minusculă lebădă din cristal de stâncă, împodobită cu 12 diamante, poate un cadou de la Ludovic al II-lea.

Corpul Elisabetei este acoperit de un văl de dantelă. Trei cuvinte au fost brodate pe acesta: *Odihnește-te în pace.*

Are douăzeci și cinci de ani. Se numește Luigi Lucheni. Născut la Paris dintr-o mamă italiană, nu și-a cunoscut tatăl. Zidar, manipulant, a fost și valet de cameră al unui prinț. El este asasinul Elisabetei. La începutul după-amiezii, este interogat de dl Charles Léchet, judecător de instrucție, care ignoră încă moartea lui Sissi. Răspunsurile lui sunt mândre, cinice. A ajuns la Geneva pe 5 septembrie, venind de la Lausanne, unde lucra pe șantierul poștei celei mari. El repetă că încercase să-l ucidă pe ducele de Orléans, aflat la Geneva. Dar pretendentul la tronul Franței plecase în regiunea Valais.

— Îmi jurasem să ucid orice personalitate sus-pusă. Prinț, rege sau președinte al republicii, ei sunt toți la fel!

Arma lui a fost găsită de un portar din Strada Alpilor. Fugind, asasinul o aruncase. O confecționase chiar el, înfigând într-un mâner de lemn o pilă cumpărată la Lausanne. Pila, foarte subțire și lungă, măsoară zece centimetri. Atunci când dl Lechet este informat, prin telefon, de moartea împărătesei, îi spune lui Lucheni:

— Împărăteasa Austriei tocmai a decedat din cauza rănilor.

O licărire scânteiază în ochii verzi ai asasinului:

— Trăiască anarhia!

În pofida prezenței a numeroși refugiați politici în Elveția, în pofida atentatelor care sunt deplânse – cum este cel care, în Franța, l-a costat viața pe președintele Carnot –, nu va fi niciodată posibil să se stabilească că Lucheni făcea partea dintr-un complot, dacă nu din acela, etern, al asasinilor ordinii. Lucheni a acționat, se pare, singur. Este la fel de mândru de asta ca și de crima în sine.

Reunit în ședință specială, Consiliul federal adresează ambasadorului său la Viena un mesaj conținând anunțul oficial, făcut de Berna, al asasinatului. Guvernul elvețian, foarte emoționat, precizează: „Vă rugăm să insistați asupra indignării profunde pe care ne-o inspiră acest atentat, a cărui victimă a fost o nobilă suverană care a onorat țara noastră cu prezența sa. Durerea este cu atât mai importantă pentru noi, cu cât această atrocitate s-a putut petrece pe teritoriul nostru. Vă rugăm să adăugați, de asemenea, că, împreună cu întreg poporul elvețian, noi trimitem împăratului, familiei imperiale și regale, cele mai călduroase condoleanțe pentru această crudă pierdere".

A izbucnit o polemică privind lipsa de protecție a împărătesei. Pentru poliția elvețiană, prezența ei era bine cunoscută. O telegramă din 29 august, adresată la ora 11.25 dimineața către departamentul federal de Justiție și Poliție de la Berna, către serviciile competente din Lausanne se termina astfel: „Rugăm să luați toate măsurile considerate necesare împotriva unor eventuale necazuri". Dl Virieux, șeful poliției cantonului Vaud, organizase protecția împărătesei, dar ea, ca de obicei, a considerat această supraveghere dezagreabilă. Vineri, 9 septembrie, în ajunul asasinatului, dl Virieux își va retrage agenții... În același fel, Sissi își concediase suita. Este foarte posibil ca un anturaj mai important decât o singură doamnă de onoare să-l

fi descurajat pe asasin să acționeze în mod deschis pe cheiul care, la acea vreme, era lipsit de arbori ce i-ar fi permis să se ascundă. În sfârșit, anunțul prezenței împărătesei la Geneva apare sâmbătă dimineața, în ziua asasinatului. Indiscreția – care poate veni de la personalul hotelului – a putut fi decisivă, dar nimic nu spune că Lucheni nu ar fi lovit în altă parte, într-un alt moment, la Territet, de exemplu.

O polemică, mai discretă și mai scurtă, ridică problema îngrijirilor acordate împărătesei. În arhivele inedite păstrate de dl Mayer există foarte multe telegrame ale presei europene. Una dintre ele, expediată de agenția *Central News* din Londra, spune: „Câteva telegrame privind asasinatul împărătesei par să arate lipsa de preocupare a direcțiunii hotelului, ceea ce a împiedicat ca împărăteasa să fie salvată. Vă rugăm să ne telegrafiați fapte exacte care vor fi publicate în toate ziarele din Anglia". În 1940, povestirea doamnei Mayer ține să precizeze: „Revărsarea sângelui intern se manifesta printr-o pată crescândă. Azi, operația ce permite reînchiderea inimii s-ar putea face, dar în 1898 nu se punea încă problema și, în plus, ar fi trebuit cerută autorizația împăratului"*. Un domn din Jura, bulversat, trimite o scrisoare, cu chenar negru, doamnei Mayer: „Sunt atât de profund dezolat privind crima oribilă față de Majestatea Sa împărăteasa Austriei, încât vă adresez condoleanțele mele și cea mai adâncă durere. Voi veni să vă fac o vizită cât de curând"**.

La Viena, vestea se răspândește începând de la ora șase seara. Mulțimea se adună în grupuri, la început neîncrezătoare și mai apoi furioase. Cuvintele sunt răspândite cu oroare: „Asasinată! Împărăteasa noastră a fost asasinată! De un italian!". În cafenelele frecventate de către italienii care sunt angajați la

* Inedit.

** Inedit.

Compania de gaz izbucnesc incidente. Austriecii explodează de indignare.

— Italienii ne iau pâinea şi ne asasinează împărăteasa!

Încăierări, cântece patriotice, lacrimi: este nevoie de sosirea poliţiei pentru a reinstaura ordinea.

Luni, 11 septembrie, la invitaţia Consiliului municipal, populaţia defilează, începând cu ora 11.30, în faţa Hotelului Beau-Rivage. Emoţia este imensă pe întreg teritoriul vechii republici. 15 000 de persoane, de toate condiţiile şi de toate vârstele, manifestă, prin reculegerea lor, o mânie reţinută împotriva „a ceea ce nu poate inspira decât un profund sentiment de oroare întregii omeniri civilizate".

Corpul Elisabetei a fost aşezat în trei sicrie, două de plumb, iar al treilea, exterior, din bronz, care odihneşte pe nişte labe de leu. Clopotul cel mare al oraşului, *Clémence*, sună cu un dangăt grav. Oraşul este mort, şi el, magazinele sunt închise, niciun vapor nu străbate lacul.

Marţi dimineaţa, trenul special austriac îi aduce pe reprezentanţii oficiali ai împăratului. Înainte de plumbuirea sicriului, ei pot să se asigure de identitatea corpului prin două ferestruici de sticlă care lasă să se vadă chipul.

Miercuri dimineaţa, la ora opt şi jumătate, are loc ridicarea corpului. De la Hotelul Beau-Rivage la gara Cornavin, sicriul este tras de patru cai cu valtrapuri. În timpul celor cincisprezece minute de traseu, mulţimea, imensă, tăcută, îşi descoperă capul. *Clémence* bate o durere unanimă. La gară, Consiliul federal – nu lipseşte decât un consilier – şi Consiliul de stat aduc un ultim omagiu împărătesei. La ora nouă, într-o mare tăcere tulburată doar de jeturile de aburi, trenul mortuar se pune în mişcare înspre Viena. Sissi pleacă într-o ultimă călătorie, într-un vagon special care cântăreşte nouă tone.

Imperiul Austro-Ungar este în mare doliu. La Budapesta, tristețea este resimțită în mod special.

— Da, pot plânge, spune Franz Joseph. Ei nu știu ce prietenă au pierdut în regina lor.

Telegramele din lumea întreagă se îngrămădesc la cancelarie, cele ale reginei Victoria, ale președintelui Félix Faure, care declarase: „Împărăteasa este sublimă. S-ar zice că e franțuzoaică!"; cele ale împăratului Wilhelm al II-lea, ale președintelui american McKinley, ale țarului Nicolae al II-lea, ale papei, care judecă atentatul drept „demn de dispreț". 82 de suverani și înalte personalități urmează cortegiul care, în dimineața de sâmbătă, 16 septembrie, o conduc pe Elisabeta la cripta Bisericii Capucinilor.

În viață, fugea de protocol. Moartă, nu mai poate să îi scape. Mica ușă a criptei este închisă. Primul șambelan ciocăne. O voce urcă din cavou.

— Cine e acolo?

Elisabeta, împărăteasa și regina, cere să intre.

O polemică regretabilă apare privind inscripția de pe sicriu: „Elisabeta, împărăteasa Austriei". Ungurii protestează. Era regina lor; în grabă se adaugă „și regină a Ungariei". Și cehii sunt emoționați; ei o considerau regina Boemiei. De fapt, lumea întreagă plânge o femeie excepțională... Lumea și-a pierdut unul dintre modele. Acesta zace într-un sarcofag de argint flancat de armele Austriei și Ungariei, așezat pe șase labe de leu cu câte patru falange, din bronz.

Protocolul, în vigoare din secolul al XVII-lea, este respectat: corpul celei de-a șaisprezecea împărătese a dinastiei Habsburgilor odihnește în cripta Bisericii Capucinilor, inima ei este păstrată în Biserica Augustinilor, în care se măritase, iar organele ei sunt puse într-o cutie cilindrică, metalică, în cripta Catedralei Sfântul Ștefan.

Foarte mândru – mai ales pentru că se vorbește despre el în ziare –, Lucheni nu manifestă niciun regret și dorește să fie condamnat la moarte. El își compară crima cu afacerea Dreyfus*... Se consideră erou, vrea să fie de asemenea martir. Atunci când este întrebat de ce a ucis-o pe Elisabeta, care nu i-a făcut niciodată nimic, singurul lui răspuns a fost:

— Este lupta împotriva celor bogați și puternici. Un Lucheni ucide o împărăteasă, niciodată o spălătoreasă.

Or, Lucheni s-a înșelat de două ori. El a crezut că ucide un personaj satisfăcut de rolul lui oficial, avid de avantajele vieții publice, abuzând de o putere capricioasă și promițând o suveranitate insolentă în fața celor mai defavorizați. Este o primă eroare. Anarhistul a ucis o anarhistă de Curte, o femeie care nu cunoștea decât greutatea coroanei. Ea se detașase de măririle infutile și de onorurile zornăitoare. Lucheni ar fi trebuit să știe că ea scria: „Ce contează sceptrele, coroanele și mantiile de ceremonie? Nu sunt decât niște zdrențe derizorii, fâșii jerpelite și pestrițe, fleacuri ridicole cu care noi încercăm în van să ne acoperim goliciunea sufletelor, atunci când ar trebui să ne gândim să ne apărăm viața și sentimentele noastre intime".

Este o împărăteasă democratică, o regină populară, o suverană modernă. Potrivit lui Paul Morand, autorul cărții *La dame blanche des Habsbourg* (Doamna albă a Habsburgilor), „este o femeie de astăzi, cu calități și defecte, ea a intrat în secolul trecut, al XIX-lea, ca și cum ar fi greșit ușa". Asasinul a ucis o imagine, dar această imagine era un fals. Lucheni ignora cine era adevărata Sissi.

---

* Scandal politic din Franța desfășurat între 1894 și 1906, care a divizat profund societatea franceză, dând naștere unor polemici acerbe pe teme naționaliste și antisemite. El a pornit de la acuzațiile aduse căpitanului Alfred Dreyfus, francez din Alsacia, de confesiune iudaică, cum că ar fi furnizat documente secrete Imperiului German (n.tr.).

Cu o îndrăzneală fără pereche, Sissi declanşase multe revoluţii mondene şi sociale la Viena. Era o femeie scandalizată de meschinărie, de nedreptate şi de egoism. Chiar şi dacă palpita puţin în dezordine, inima ei, care suferise atât, era bună. Elisabeta nu avea nimic dintr-un tiran. Ea suferea pe pământ şi asta ar fi trebuit să îl emoţioneze pe Lucheni, căci această suferinţă era una publică. El nu a avut îndurare faţă de ea, fiind, cum reaminteşte *L'Illustration*, „unul din acei sectari imbecili şi feroce, care pretind să domnească asupra lumii prin asasinat"*. Sissi era mai revoluţionară decât agresorul ei. Fusese înaintea lui o duşmană a castelor şi era în continuare. Ea scria „Mama mea, Libertatea". Şi în 1890, aceea care îşi sigilase testamentul cu o emblemă reprezentând un pescăruş scrisese, vorbind despre anii 1950, vremea în care poemele sale ar fi putut fi publicate: „Nu mai mult decât astăzi, atunci nici fericirea, nici pacea, adică libertatea, nu vor face parte din această lume de jos. Dintr-o altă lume, cine ştie?".

La acest prim dispreţ asasinul adaugă un al doilea, mai flagrant. El nu a ucis o fiinţă, a ajutat pe cineva care voia să moară. Înarmat de către soartă, braţul asasinului a dat în cele din urmă lovitura fatală *Pescăruşului* rănit, care se rotea pe cer din disperare. Lucheni nu ştia nici că Elisabeta spunea: „Gândul morţii mă însoţeşte zi după zi, el joacă rolul unui grădinar care curăţă grădina, dar vrea să fie singur şi se enervează dacă alţii privesc peste gard. Astfel, îmi ascund chipul în spatele umbrelei şi al evantaiului meu pentru ca ideea morţii să poată lucra liniştită în mine". Sunt lucruri şi mai surprinzătoare. Sissi spusese: „Ştiu că mă îndrept spre o ţintă înfricoşătoare, care îmi este orânduită de către destin... Voi pleca precum fumul care se înalţă, sufletul meu va fugi printr-o foarte mică deschizătură a

* Nr. 2899 de sâmbătă, 16 septembrie 1898.

inimii". Stranie premoniţie... Iar asasinul ei mai ignora şi că ea declarase, la sfârşitul lui 1897: „Nu vreau să-i supravieţuiesc împăratului". Vorbind de el şi de Maria-Valeria: „Nu vreau ca ei să fie prezenţi la moartea mea, vreau să mor complet singură." Dorințele i s-au îndeplinit...

La fel, trebuie să reamintim că biserica ridicată la Mayerling are, în stânga, o capelă mică barocă, ridicată pe locul camerei valetului lui Rudolf, Lotschek. Lângă altarul de lemn închis la culoare şi coloanele de porfir adus din Corfu şi de marele piedestal de rugăciune al lui Franz Joseph, a fost ridicată de către sculptorul Tilgner, *înainte* de asasinarea lui Sissi, o statuie o Fecioarei înjunghiate. O *Mater Dolorosa* a cărei inimă, în aparență, este străpunsă de un pumnal; or, Fecioara are trăsăturile Elisabetei.

În cele din urmă, Lucheni a ucis o personalitate, dar a făcut să se nască un mit. Moartea a mai înălţat-o încă pe Elisabeta. La acest foileton exemplar, el a adăugat ultimul episod. O dramă, ca şi precedentele. Atunci când reflectăm la destinul impresionant al Elisabetei, nu putem decât să ne înclinăm în faţa durerilor din familia ei: arhiducele Ioan de Toscana dispărut pe mare, arhiducele Ladislau ucis la vânătoare. Maximilian împuşcat, Rudolf mort (asasinat?), Ludovic al II-lea înecat, Sofia d'Alençon arsă de vie, Charlotte dementă. Se poate adăuga moartea nepoatei ei Matilda, de asemenea arsă, sinuciderea cumnatului ei, contele Trani. O familie? Un cortegiu, un pomelnic. Şi o listă înspăimântătoare de moduri de a muri. Cu fiecare moarte, Elisabeta a pierdut un motiv de a trăi. Fatalitatea Atrizilor* se regăseşte în acest presentiment al lui Sissi pe

* Familie din mitologia greacă, pomenită în *Iliada* şi *Odiseea* lui Homer, ai cărei membri (Menelaus, Agamemnon, Electra, Oreste) au fost urmăriți de un puternic blestem din cauza fărădelegilor înfăptuite de strămoşul lor comun, Atreu (n.tr.).

care ea îl rostise într-o zi: „Vom muri cu toții de o moarte violentă". Angrenajul implacabil se va mai învârti încă, tenace precum un blestem, doborându-l pe arhiducele Franz Ferdinand și pe soția sa la Sarajevo. Cele dintâi focuri de armă din Primul Război Mondial*...

În octombrie 1898, Luigi Lucheni este judecat de Curtea cu juri din Geneva. Furios că pedeapsa cu moartea era abolită pe teritoriul Republicii Geneva, el îi cere președintelui Confederației Elvețiene să fie judecat după legile cantonului Lucerna, unde pedeapsa cu moartea este în vigoare. Scrisoarea sa este semnată „Luigi Lucheni, anarhist și unul dintre cei mai periculoși". Lăudăroșenia tristă a asasinului a putut ridica îndoiala asupra rațiunii sale. El a fost totuși declarat normal și considerat, spre marea sa dezamăgire, prizonier de drept comun și nu criminal politic. Condamnat la închisoare pe viață, asasinul încearcă să se sinucidă cu cheița unei cutii de sardele pe 20 februarie 1900. Nervos, susceptibil, sfârșește prin a se spânzura în celula lui în seara de 16 octombrie 1910, acționând mai mult într-un acces de furie decât din remușcare, de care era lipsit. Creierul lui este păstrat la Institutul de Medicină legală din Geneva. Atâtea nenorociri grefate pe atâta farmec au făcut din Sissi un personaj de neuitat. Pe 7 iunie 1907, în *grădina populară* din Centrul Vienei, Franz Joseph inaugurează monumentul Elisabetei, împărăteasa Austriei. Viena aduce un omagiu postum celei care o evita. Omagiu selectiv: Sissi nu este considerată drept „regină a Ungariei"... Împărăteasa este așezată, cu doi câini mari la picioarele sale. Ea privește către Hofburg. În fața statuii, concerte trezesc azi, uneori, nostalgia pe care o inspiră

* În original *la Grande Guerre* (literal — Marele Război), nume prin care francezii desemnează adesea Primul Război Mondial, cea dintâi conflagrație de un asemenea nivel (n.tr.).

personajul*. În Ungaria, în pofida bulversărilor politice, amintirea ei este departe de a fi ştearsă. La Budapesta, Podul Erzsébet traversează în continuare Dunărea, iar Strada Erzsébet nu a fost încă rebotezată...

Observând statuia împărătesei, contesa Fürstenberg, fosta doamnă de onoare, povesteşte: nicio pensulă, nicio daltă nu vor putea să redea vreodată „ceea ce ea a fost în realitate, graţia atât de captivantă care emana din persoana ei; farmecul ei atât de personal era inexprimabil. Ea va continua să trăiască, nu în istorie, ci în legendă...". Într-adevăr, Sissi este de neuitat, chiar dacă placa de aramă care marchează locul asasinatului ei pe cheiul Mont-Blanc nu este văzută decât de către cei care se apleacă, între al unsprezecelea şi al doisprezecelea arbore de pe pod, peste balustrada din fontă de la topitoriile din Ardon, care a fost ridicată în 1854. La nivelul celui de-al cincilea stâlp, o mână anonimă a gravat, cu o daltă, o cruce în bordura de piatră. Scriitorul maghiar Ferencz Molnár, care relatase, pentru presa maghiară, procesul ucigaşului împărătesei, a revenit, mult mai târziu, la Geneva, spunând: „O cruce bine ascunsă semnalează acum acel loc sinistru şi trebuie să o cauţi cu atenţie ca să o găseşti"**. Trebuie să cauţi atât de mult încât în 1973 un ceferist pensionar, dl Henri Seylaz, a trebuit să le indice locul exact cititorilor ziarului *Tribune de Genève****.

Sissi nu a fost uitată de nefericitul ei soţ, împărat şi rege, demn şi curajos, încă în picioare în mijlocul atâtor dezastre cu repetiţie, prins în chingile datoriei sale, zidit în durerea sa. Aplecat cu

* La fel, în 1907 Wilhelm al II-lea cumpără *Achilleion*. El va sta aici de multe ori şi nu se va sfii să pună să se graveze la picioarele statuii *Ahile murind*, sculptată în marmură în 1884, de către berlinezul Herter şi dragă lui Sissi, acest omagiu nesăbuit: „Celui mai mare dintre greci, de la cel mai mare dintre germani!".

** *Revue du Vieux Genève*, nr. 7, 1977.

*** Marţi, 14 august 1973.

sârguinţă asupra dosarelor sau aşezat în fotoliul roşu din biroul lui de la vila imperială, unde fumează în tăcere, împăratul luptă împotriva tristeţii, cu inima la marginea lacrimilor. Neînţeleasă de mulţi oameni, pentru că avea dificultăţi în a-şi asuma anumite responsabilităţi, Sissi a fost victima eternului proces intentat de mediocritate. Ea este dovada flagrantă că mediocritatea detestă originalitatea şi că asocierea celebrităţii cu frumuseţea dezlănţuie toate geloziile. Katharina Schratt este de acord cu acest lucru într-o scrisoare: „Era una dintre femeile cele mai atrăgătoare pe care le-am cunoscut, o persoană unică, extraordinară şi numai oamenii care s-au apropiat cu adevărat de ea pot să îi aprecieze valoarea. Viaţa ei a fost o serie de decepţii. Dacă ne gândim la asta şi ţinem cont, ar trebui să fim indulgenţi...".

Despre ea, Andrassy scria: „Unui spirit care l-ar onora pe un mare om, ea adăuga toate darurile inimii. Pe scurt, nu avea pereche pe lume. Nu am decât un regret, anume că au fost atât de puţini oameni care au cunoscut-o. Aş vrea ca lumea să facă dreptate meritelor sale rare".

Iar împăratul rătăceşte prin camerele goale, unde fiecare obiect este gata să o primească pe Sissi, „chiar şi cântarul pe care ea se cântărea în fiecare zi". El se loveşte de toate amintirile defunctei, evantaiul din lemn şi piele, cravaşele din fildeş sculptat, una pentru ea şi alta pentru el, fiecare având fotografia celuilalt şi monograma, înconjurată cu rubine. Totul i-o reaminteşte pe iubita sa soţie, căreia îi ierta accesele de egoism, ştiind că ea suferea mai mult ca el, binoclul de fildeş în cutia de catifea albastră cu dublă coroană, portţigaretul din argint, cartea de rugăciuni cu închizătoare, cuţitul de tăiat hârtie încrustat cu buburuze şi libelule... Fără încetare, el ridică ochii către portretele dispărutei, ca şi cum ar vrea să se asigure de privirea ei. Potrivit mărturiei pe care mi-a încredinţat-o M.S. Zita, el nu a încetat să repete, până la moartea sa din 21 noiembrie 1916:

— Nimeni nu va şti vreodată cât am iubit-o.

BIBLIOGRAFIE

Surse

Pe parcursul lucrării au fost citate sursele, foarte numeroase, utilizate pentru redactarea acestei cărți. Totuşi, autorul ține să indice, cu titlu de recapitulare, documentele, mărturiile, dintre care unele inedite, precum şi studiile clasice, uneori vechi, dar esențiale, pe care le-a consultat. El precizează că, din cauza importanței subiectului, a implicațiilor sale familiale în toată Europa şi a diverselor sale aspecte, mai ales personale, politice şi diplomatice, elementele de mai jos nu pot constitui decât o selecție personală stabilită în interesul cititorului doritor să aprofundeze subiectul. Un obstacol suplimentar este constituit de limba în care au fost scrise. S-au publicat lucrări foarte interesante, bineînțeles, în germană, în maghiară, dar şi în engleză, dar pentru multe dintre acestea nu este disponibilă o traducere franceză.

Surse inedite

Agenda împărătesei Elisabeta (anul 1879). Mic album personal cu *Achilleion*-ul. Amintiri (documente, corespondență, telegrame, fotografii) păstrate la Hotelul Beau-Rivage de către dl Jacques Mayer. În special povestirea bunicii lui, dna Fanny-Louise Mayer.

Interviu cu M.S. împărăteasa Zita, mărturii şi complemente de anchetă furnizate de anturajul ei privind teza, nouă, a asasinatului politic al arhiducelui Rudolf.

Anchetă pe lângă diferite personalități, legate direct sau indirect de familia imperială sau care îi sunt străine şi cărora le respect dorința strictă de anonimat. Aceste cercetări mi-au permis să scot la iveală noi aspecte, din domenii diverse, ale personalității lui Sissi şi să examinez anumite amintiri intime.

Surse publicate

Privind-o direct pe împărăteasa Elisabeta, baza oricărui studiu serios rămâne lucrarea admirabilă a lui Egon Cezar, contele Corti, prima biografie completă publicată vreodată. Acest text datează din 1934. Ultima reeditare, fără o aducere la zi, a fost publicată în franceză de Editura Payot în 1982. Este de asemenea păcat că ediţia franceză nu cuprinde nicio ilustraţie, spre deosebire de cea germană: *Elisabeth, die seltsame Frau* (Ed. Styria, Viena şi Graz).

Histoire de Sissi de Raymond Chevrier (Pierre Waleffe, 1968). Un text relativ scurt, dar bine conceput, o ilustrație remarcabilă. Această lucrare, cea mai nouă apărută în franceză cu subiect exclusiv Sissi, a fost publicată şi în limba germană, sub forma unui album de format mic: *Sissi, die Geschicte der Kaiserin Elisabeth von Oesterreich* (Amalthea, Viena, 1970).

Elisabeth, impératrice d'Autriche de Karl Tschuppik. Traducere din germană de Gabrielle Godet (Plon, 1933). O trecere în revistă, cu reflecții interesante, dar confuză în plan cronologic.

Elisabeth d'Autriche de Maurice Paléologue, de la Academia Franceză (Plon, 1939).

Les secrets d'une Maison royale de contesa Larisch von Wallersee-Wittelsbach (Payot, 1935, reeditare în 1949). Am spus – şi o spun din nou – cu câtă prudență trebuie să abordăm această carte în care intenţia de a face rău, evidentă, se loveşte de contradicții, de lacune grave şi de imposibilități cronologice. Nepoata morganatică a lui Sissi comite de altfel prima ei impostură folosind acest nume de autor. Într-adevăr, în 1896, ea a divorțat de contele Larisch, s-a căsătorit cu un cântăreț bavarez, dl Otto Brucks, apoi, pentru a treia oară, cu un fermier american, dl Fleming. Cartea ei o continuă pe cea publicată la Londra în 1913, sub titlul *My Past*. Precizez că fiul ei s-a sinucis după ce a aflat despre rolul tulbure jucat de mama lui în tragedia de la Mayerling.

Aus den Letzen Jahren des Kaiserin Elisabeth de contesa Irma Sztáray (Adolf Holzhausen, Viena, 1909). O sursă prețioasă asupra ultimilor ani ai Elisabetei. Povestirea, cu un ton uneori exaltat, acoperă perioada august 1894–septembrie 1898. Nu a fost tradusă niciodată în franceză.

Villégiature impériale en pays de Caux de Albert Perquer (Paul Ollendorff, Paris, 1897). O plachetă rarisimă, pe cât de prețioasă, pe atât de fermecătoare, privind sejurul lui Sissi la Sassetot-le-Mauconduit din 1875.

The Lonely Empress de Joan Haslip (Weidenfeld şi Nicolson, Londra, 1965). Cea mai bună lucrare după cea a contelui Corti. Conţine detalii interesante privind sejururile suveranei în Anglia şi în Irlanda. Traducere franceză la Hachette, 1967.

La mort de l'impératrice Elisabeth ou l'acte de l'anarchiste Lucheni de Maria Metray şi Answald Kruger (lucrare publicată în germană de Kurt Detsch, Viena-München-Basel, 1970).

Elisabeth, Kaiserin wider willen de Brigitte Hamann (Amalthea, Viena, 1982). Cel mai nou studiu în germană. Un text voit critic, chiar ostil, cu lacune surprinzătoare într-o lucrare de această dimensiune. Conţine poeme pe care Sissi nu a vrut să le publice în timpul vieţii. Este mai mult un studiu psihanalitic decât o veritabilă biografie. De acelaşi autor, la aceeaşi editură, un interesant album de fotografii şi diverse ilustraţii – *Elisabeth, Bilder einer Kaiserin.*

La dame blanche des Habsbourg de Paul Morand, de la Academia Franceză (Librarie Académique Perrin, 1979). O evocare strălucită, pe măsura autorului său.

Elisabeth de Bavière de Constantin Christomanos. Prefață de Maurice Barrès de la Academia Franceză (Mercure de France, traducere de Gabriel Syveton, 1900). Un text liric, cu observații capitale, acoperind perioada 1891-1892, scris de acela care a fost al patrulea – şi cel mai cunoscut – profesor de greacă al lui Sissi.

Privindu-l în special pe împăratul Franz Joseph şi viața cuplului imperial, tot contelui Corti îi datorăm lucrarea cea mai temeinică. Studiul său cuprinde trei volume: *Von Kind zum Kaiser* şi *Mensch und Herrscher* (Anton Pustet, Graz-Salzburg-Viena, 1950), al treilea volum fiind redactat de Hans Sokol după decesul contelui Corti, în 1953. A fost publicat în 1955, *Der Alte Kaiser* (Ed. Styria). Acest triptic monumental nu a fost niciodată publicat în limba franceză.

Franz Joseph I de Ernst Trost şi Christian Brandstätter (Fritz Molden, Viena-München-Zürich, 1980) Cel mai nou studiu referitor la împărat,

prezentat sub formă de album somptuos ilustrat cu documente excepționale și pus în pagină în mod remarcabil.

François Joseph de contele de Saint-Aulaire (Fayard, 1945).

Francis Joseph I de Michael McGarvie. Introducere de Béla Menezer (The Monarchist Press Association, Londra, 1966). Acest mic volum este de un mare interes și conține numeroase referințe.

În privința studiilor complementare și generale, semnalez:

Mayerling ou le destin fatal des Wittlesbach de Celia Bertin (Librarie Académique Perrin, 1972). Un studiu despre Sissi, Franz Joseph și Rudolf.

Le secret de Mayerling de Raymond Chevrier (Pierre Waleffe, 1967).

Crown Prince Rudolf and the Mayerling Tragedy de Emily Franzel (Herold, Viena, 1967).

A Habsburg Tragedy, Crown Prince Rudolf de Judith Listowel (Ascent Books, Londra, 1978)

Maximilien et Charlotte, la tragédie de l'ambition de André Castelot (Librarie Académique Perrin, 1977).

Imperial Adventurer, Emperor Maximilian of Mexico and his Empress de Joan Haslip (Weindenfeld and Nicolson, Londra, 1971).

Vienne impériale de William M. Johnston. Tradus și adaptat din italiană de Bernard Gudayer (Fernand Nathan, 1980). Un album splendid, magnific ilustrat, un text complet.

Kaiser Franz Joseph I und seine Zeit de Anton Graf Bossi Fedrigotti (Ringier, Zürich-München, 1978).

Les Habsbourg, istoria politică și galantă a unei dinastii de Dorothy Gies McGuigan. Tradus din engleză de Hervé Laroche (Tallandier, 1968).

Zita, impératrice courage de Jean Sévillia (Perrin, 1997).

Louis II de Bavière ou le Roi foudroyé de Jean des Cars (Librairie Académique Perrin, 1975, reeditare 2002).

Postfață

SISSI – UN DESTIN FRÂNT

Devenită un mit încă din timpul vieții, frumusețe exotică intrată în legendă, personalitate puternică și singulară, caracter solitar și independent, împărăteasa Elisabeta, cunoscută iubitorilor de istorie drept Sissi, a produs o puternică emoție și emulație artistică, inspirând, atât în timpul vieții, cât și după sfârșitul ei tragic, numeroși scriitori, pictori, muzicieni, cineaști și istorici. În ultima categorie se înscrie și binecunoscutul ziarist și istoric Jean des Cars, din opera căruia Editura Corint a tipărit, de curând, o altă lucrare valoroasă: *Saga dinastiei Romanovilor. De la Petru cel Mare la Nicolae al II-lea.*

Deși a scris despre o bună parte a capetelor încoronate ale marilor case regale ale Europei, autorul francez s-a aplecat, în special, asupra destinului familiei lui Franz Joseph I și cu precădere asupra vieții soției sale, împărăteasa Sissi. După asidue cercetări în arhivele istorice din Austria și nu numai, după discuții interesante, cu urmașii Habsburgilor, inclusiv cu ultima împărăteasă a Imperiului Austro-Ungar, Zita, încoronată în 1916, după căutări minuțioase în memoriile timpului și obținerea de documente inedite, la sfârșitul a cinci ani de trudă, Jean des Cars a publicat această carte, pe care vă invit să o citiți.

Autorul își construiește cu migală eșafodajul, adăugând informații noi odată cu fiecare capitol. În fața ochilor ni se derulează, în pagini pline de delicatețe și melancolie, copilăria, lipsită de griji, a viitoarei împărătese, petrecută la Possenhofen, reședința părinților săi iubitori, căsătoria cu Franz Joseph, la Viena, în 1854, viața la curte înveninată de împărăteasa-mamă Sofia, o persoană rigidă, sclava protocolului.

Venerată încă din timpul vieții, atât de austrieci, cât mai ales de maghiari, cărora le-a redat statutul și demnitatea națională, Sissi a

contribuit la consfinţirea dualismului austro-ungar din 1867, apărând cu pasiune interesele maghiarilor, fără a se gândi la repercusiunile dureroase asupra statutului celorlalte minorităţi din noua construcţie politică.

Mamă a patru copii, trei fete şi un băiat, Sissi va suferi imens după pierderea primei fiice, Sofia, dar, mai ales, după sinuciderea sau, mai nou, după ultimele cercetări, după asasinarea unicului ei fiu şi moştenitor al tronului, prinţul Rudolf, la Mayerling, în ianuarie 1889. De altfel, legat de acest ultim aspect, istoricul francez expune concis, într-un capitol special, concluziile sale privind asasinarea prinţului, dezvoltate, pe larg, în cartea dedicată acestui trist eveniment.

Călătorind pentru a evada din viesparul palatului imperial, dar şi de realităţile crude care o sufocau, Sissi a străbătut o bună parte a Europei, la început cu trăsura şi mai apoi cu trenul, dar şi cu vaporul, cutreierând mările în căutarea frumosului şi liniştii, dar se va plictisi repede de orice loc care, iniţial, o încântase. Târziu, când socotea că oricum viaţa sa fusese irosită, împărăteasa îşi va găsi odihna. A fost asasinată, la Geneva, de un anarhist italian, Luigi Lucheni, care dorea de fapt să îl ucidă pe ducele de Orléans. Înmormântată, cu onoruri, în Cripta imperială de la Mănăstirea Capucinilor din Viena, Sissi va intra imediat în legendă.

Cunoscută şi ca „împărăteasa fără voie", care iubea călăritul, drumeţiile şi poezia, dar detesta constrângerile „funcţiei" pe care destinul i-o hărăzise, Sissi este o victimă a împrejurărilor, a convenienţelor şi a uzanţelor secolului al XIX-lea. Cel puţin aceasta este una dintre concluziile istoricului francez, care se alătură taberei susţinătorilor, fără reticenţe, ai destinului de eroină antică a împărătesei austriece.

Lucrare amplă, scrisă într-un ritm alert, ca de altfel toate cărţile lui des Cars, în care povestea propriu-zisă este însoţită de descrieri poetice, dar şi de documente inedite, cartea invită nu numai la lectură, ci şi la reflecţie. Ultima trebuie îndreptată asupra destinului unei femei care ar fi putut să fie ocolită de istorie, dacă soarta nu ar fi dorit altfel, dar care, cu toate acestea, s-a încăpăţânat să ducă o viaţă de om liber, fără încorsetări de niciun fel.

Lucrarea propusă de Editura Corint, care se bucură de o reală preţuire în rândul iubitorilor de carte istorică, ne invită să cunoaştem un destin demn de a fi respectat dacă nu pentru individualitatea, cel puţin pentru tragismul lui.

Mă alătur editurii şi vă doresc lectură plăcută!

Prof. dr. **Doru Dumitrescu**

Pentru comenzi şi informaţii, contactaţi:
GRUPUL EDITORIAL CORINT – Departamentul de Vânzări
Calea Plevnei nr. 145, sector 6, Bucureşti, Cod poştal 060012
Tel.: 021.319.88.22, 021.319.88.33, 0748.808.083, 0758.225.443
Fax: 021.319.88.66, 021.310.15.30
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.grupulcorint.ro

Format: 16/54 x 84
Coli tipo: 31

În anul 1898, Elisabeta, împărăteasa Austriei şi regina Ungariei, a fost asasinată la Geneva de un anarhist italian. De atunci, Sissi a devenit un mit. Suverana bizară şi solitară, de o frumusețe legendară, a inspirat poeți, pictori şi cineaşti.

În paginile acestei cărți o veți descoperi pe femeia Sissi, cu multe calități şi cu defecte, dar şi pe împărăteasa Elisabeta, care aparține istoriei. Criticată la Viena, venerată la Budapesta, mai lucidă decât mulți diplomați ai vremii în privința conflictelor din Balcani, a fost un permanent sprijin pentru soțul ei, împăratul Franz Joseph.

„Nu am avut decât o preocupare: să o fac pe regină să trăiască din nou, reconstituind cu maximum de minuțiozitate viața ei ieşită din comun, deoarece acest „inventar" al Europei de ieri, care este azi fragmentată, aparține memoriei noastre. Înainte de a judeca, se cuvine să cunoaştem această viață. Am încercat să o reconstitui pas cu pas, fără a o izola de context, adeseori hotărâtor. (...)

Am înțeles mai bine fascinația pe care o exercită împărăteasa Elisabeta de peste 100 de ani. Am vrut să îi desluşesc viața, începută ca o operetă şi terminată ca o tragedie, şi am încercat să îi înțeleg caracterul (...). Mi s-a părut că a venit momentul să prezint portretul unei femei de neuitat."

JEAN DES CARS

ISBN: 978-606-93688-3-1

www.grupulcorint.ro